DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

UYGARLIĞIN TUĞLASI
ARİFİYE KÖY ENSTİTÜSÜ

KARABEY AYDOĞAN

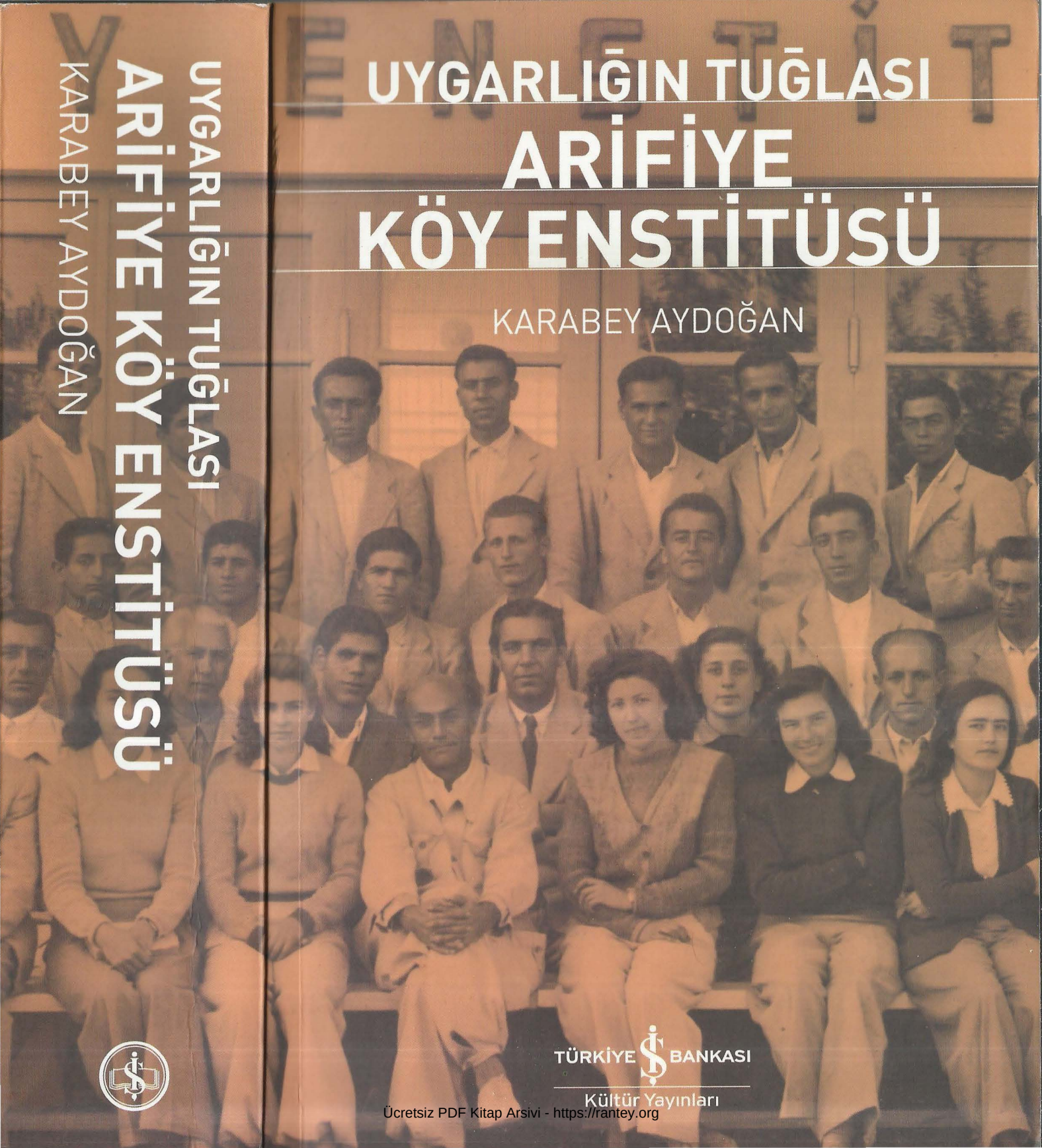

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

UYGARLIĞIN TUĞLASI
ARİFİYE KÖY ENSTİTÜSÜ
KARABEY AYDOĞAN

Genel Yayın: 4599

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İNCELEME/ARAŞTIRMA

KARABEY AYDOĞAN
UYGARLIĞIN TUĞLASI
ARİFİYE KÖY ENSTİTÜSÜ

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2018
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
DERYA ÖNDER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTMEN
MUTLU DİNÇER

DİZİNİ HAZIRLAYAN
MERYEM BULUŞ

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: EYLÜL 2019, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-945-9

BASKI
AYHAN MATBAASI
MAHMUTBEY MAH. 2622. SOKAK NO:6/31 BAĞCILAR/İSTANBUL
Tel: (0212) 445 32 38 Fax: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 44871

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Karabey Aydoğan

uygarlığın tuğlası
Arifiye Köy Enstitüsü

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Sunuş / Cengiz Bektaş IX
Önsöz / Karabey Aydoğan XI

Giriş
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e 1
Tonguç'un Yeni Yolu 9
Arifiye Köy Enstitüsü'ne Doğru 35
Kuruluş Öyküsü 63
Enstitü Gelişirken 161
Hızı Kesenler 257
Eğitim Destanı 275
Enstitüde Sanat ve Sporun Önemi 347
"Şoför Durdu, Enstitü Mektebi, Dedi" 405
Yeni Eğitimin Kadrosu 445
Dergilerde Arifiye Köy Enstitüsü 515
Enstitülü Öğretmen Olmak 537
Enstitülerin Varlığından Rahatsızlık Duyanlar 573
Zor Günler 589
Arifiyeliler Yaşamın İçinde 611

EKLER 649
Notlar 715
Kaynakça 741
Dizin 745

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ceren, Eren ve Defne'nin yarınlarına

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sunuş

Karabey Aydoğan bana göre köy enstitülüdür.

Enstitülerin kapanmasından hemen sonraki dönemde yetişse de bu böyledir. Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği'ne de baştan beri her türlü desteği veriyor. Onu belge toplayıcılığıyla da tanıyorum.

Karabey, Ruhi (Su) ağabeyin türkülerini en iyi biçimde yorumlar. Bu dört yanın köy enstitüleri yazınında bir arada bulunması önemli...

Böyle bir konuyu Arifiye Köy Enstitüsünü belgeleriyle anlatarak örneklemek gerçekten önemli bir çaba. Enstitülerin Türkiye için önemini gün geçtikçe daha çok insanımız anlıyor. Onların bu çabalarını belgeli, kanıtlı desteklemek daha da önemli... Amaç yinelemek değil, gelecek için yeni yollar açılmasına çalışmak...

Böyle bir yapıtı ortaya koyduğu için Karabey Aydoğan'ı kutluyorum.

Cengiz Bektaş
Mart 2019, İstanbul

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Önsöz

Yurdun her köşesini kapsayacak biçimde, herkese eşit uzaklıkta kuruldu köy enstitüleri. Enstitüler, "eski okul" yerine kurulan; işe ve üretime dayalı, bilim ve sanat merkezli, insanı bir bütün olarak geliştiren okullardı. Orada bulunma şansı yakalamış kız ve erkek köylü çocukları ve onlara eğitim verenler çok mutluydu. Çünkü enstitüler yaptıkları tüm işler, dersler ve sanatsal üretimle "mutlu insan" yetiştiren birer eğitim kurumuydu.

Köy enstitüleri giderek yazın dünyamızda ve gelecekle ilgili tartışmalarımızda daha çok yer almaya başladı. Bunun böyle süreceği anlaşılıyor. Hemen her yerde en çok tartışılan ve ilgi toplayan konulardan biri köy enstitüleridir artık.

Arifiye Köy Enstitüsü, kurulduğu yerin koşulları nedeniyle, görece şanslı ve bir o kadar başarılı enstitülerden biridir. Arifiye Köy Enstitüsü'nü veya başka bir enstitüyü her yönüyle anlatmak basit bir mesele değildir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün kurucusu, değerli eğitimci Süleyman Edip Balkır başta olmak üzere; Arifiye'de görev almış, okumuş, enstitüyü görmüş, haber yapmış pek çok kişinin, enstitü konusunda çeşitli kaynaklarda yazılarına rastlanabilir. Bunlara ulaşmaya çalıştık. Büyük oranda da ulaştık. Ancak Mr. Hamley'in Londra'da bir dergide yayımlanan yazısına –çabalarımıza karşın– ulaşamadık.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu kitapta yapılmaya çalışılan, bugüne dek yazılanları, günlük ve süreli basında çıkan sayısız haberi, Tonguç belgeliğindeki eşsiz belgeleri, yaşayanların tanıklıklarını ve o günden bize ulaşan görselleri birleştirerek belgelerin diliyle o günleri anlamaya çalışmaktır. Yani asıl işimiz belgesel bir tanıklıktır.

Bu derleme, toplama ve canlı tanıklıkların kaydı ve belgeleme çalışmalarına, 2000 yılında başladım. Bu çalışmalarda, çok sayıda Arifiye çıkışlı öğretmen ve onların öğretmenliğini yapmış kişiyle görüştüm. Onlarla birlikte, aynı koroda türküler söyleme mutluluğuna da ulaştım. Evlerine, toplantılarına katıldım. Bir grup Arifiyeliyle birlikte ünlü müzik öğretmeni Hamdi Daner'in, Manisa'nın bir köyündeki mezarını ziyaret ettik ve tarifi güç mutluluklar yaşadım. Belgelerini ve anılarını cömertçe paylaşan bu insanları, eksiksiz biçimde saymam bile artık çok güç... Hepsine, değerli katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Kimini, bu süreç içinde ne yazık ki yitirdik. Arifiye Köy Enstitüsü'nün ünlü tarım öğretmenlerinden Hakkı Tanberk ve Mustafa Eyüboğlu bunlardandır. Yine bu süre içinde sıkça görüştüğüm ve çok yararlandığım Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı Ahmet Yol, Hasan Ceyhan, Musa Yılmaz, Rüştü Kartal, Rıfat Ural, Hamiyet ve Zekeriya Albayrak, Ahmet Özdemir, Satılmış Demir, Abdullah Çelik, İbrahim Erbaş ve Selahattin Kocataş'ı da yitirdik. Kuşkusuz başka kentlerde de burada adları sayılmayan Arifiyelilerle ilişkilerimiz oldu.

Bugün aramızda, onların anılarını yaşatan az sayıda Arifiye çınarı kalmıştır. Nedime Pamukçu, Zehra Daner, Ülker Yol, Sevim Eyüboğlu, Halime Akyol, Muhsin Civelek, Harun Topkara, Sıdıka Tarım (Özdemir), Şaziye Balık, Nadir Gezer, Ayten Aktan, Burhanettin Erman aklımıza hemen gelen adlardır.

Hazırlık ve araştırma aşamalarında destekleriyle beni yüreklendiren; Nazmi Erman, Kemal Örge, Aybars Güner, Şefika Görgülü, Varlık Özmenek, Niyazi, Altunya, Naci Topkara, Rezzan Kartal, Ezgi Yol, Bülent Ural, Pınar Güven ve Derya Önder'e ayrıca teşekkür ederim.

Kuşkusuz, bunca belge ve bilgiye karşın anlatılabilenler, anlatılabileceklerin çok azını oluşturmaktadır. Her köy enstitüsü, kendi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

başına ciltlerce ansiklopediyi oluşturabilecek deneyimler ve anılarla doludur.

Köy enstitüleri, köylere ve köylülere can vermeye, dinleyenleri konuşturmaya, hastaları sağaltmaya, oturanları yürütmeye, susanları türküler söylemeye, duranları üretmeye bir çağrıydı. Kitabın amacı, okuyucunun kendisini bir köy enstitüsünün içinde hissetmesidir. Buna ulaştığı ölçüde, kendimi başarılı sayacağım.

Okuyucunun, gözden kaçmış olabilecek yazım ve bilgi eksikliklerini nedeniyle bağışlamasını dilerim.

Karabey Aydoğan
11 Mart 2019, İstanbul

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Giriş

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e

Osmanlı Eğitim Sistemi

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında eğitim verilen yerler olarak medreseler ve sıbyan mektepleri vardır. Bunlar yalnızca erkeklerin gidebildiği okullardır. Kızların okula gitmeye başlaması için 1869 yılını beklemek gerekecektir.

Medreseler, Osmanlı devlet yapısının eğitim sistemini belirleyen, dini niteliği ağır basan kurumlardır. İlköğretimin ilk oluşumları sayılabilecek sıbyan mektepleri mahalle ve kasabalarda Dârü't-ta'lim, Dârü'l-'ilim, Muallimhâne, Mekteb, Mektebhâne, Mahalle Mektebi, Taş Mekteb, Mekteb-i İbtidaiye ve Sıbyan Mektebi adlarıyla bilinir. Öğrencileri ise talebe, sûhte, tilmîz, puser ve şâkird biçiminde adlandırılır.

Medreselerin dışında ve bu sistemin anlayışından farklı olarak yapılan ilk çalışmalar askeri alanda başlar. Böylece ilk laik okullar sayılabilecek deniz mühendisliği, askeri mühendislik, askeri bilimler alanlarında okullar kurulur. Dünyadaki gelişme ve değişimlerin paralelinde diplomatlar, hukukçular ve yöneticiler için de medrese dışı okulların açılmasına bu dönemde başlanır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sıbyan mektepleri ve yabancı/azınlık/gayrimüslim okulları 1924 yılına dek varlığını sürdürür. Bu çokbaşlılık, Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği Kanunu) ile ortadan kaldırılmıştır. İlk öğretmen okulu 1848'de "Darülmuallimin" adıyla kurulmuş, daha sonra "Darülmuallimin-i rüşti" olarak değiştirilmiştir.

Öğretmen Okullarının Kuruluşu

İlkokul öğretmeni yetiştirmek amacıyla bir öğretmen okulu ancak 1868'de Darülmuallimin-i Sıbyan kurulurken, kızlar için bir öğretmen okulu "Darülmuallimat" (Kız Öğretmen Okulu) adıyla 1870 yılında kurulur. Orta öğretime öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulan ilk öğretmen yetiştirme kurumu ise 1890 yılında kurulan "Darülmuallimin-i Ali" (Yüksek Öğretmen Okulu) olur.

Özellikle II. Abdülhamid döneminde, devlet otoritesini taşraya taşımak amacıyla Bosna, Girit, Konya, Sivas, Amasya, Bursa, Kastamonu, Kudüs ve Trabzon'da birer öğretmen okulu açılır.

Önder Öğretmenlerden, Köy Enstitülerinin Köklerine

1900 yılından itibaren, Emrullah Efendi, Salim Sabit Efendi ve özellikle İstanbul Darülmuallimin Müdürü Satı Bey'in çabalarıyla öğretmenlik mesleği tanımlanmış, uzmanlaşma yolu açılmış, öğretim yöntemleri belirlenmeye başlamış ve okullara izcilik, beden eğitimi, müzik, el işleri dersleri girmeye başlamıştır.

Ancak ülkenin geniş topraklarında yaşayan ve tamamına yakınının eğitimsiz olduğu köylü nüfus için kayda değer bir gelişme yoktur. Kırsal kesim, kaderiyle baş başa yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Bu konuda da ilk düşünsel kıpırdanmalar yine dönemin öğretmenleri ve öğretmen yetiştiren kurumlarında ortaya çıkacaktır. Köylü ağırlıklı Osmanlı mülkünde, geliştirilecek eğitim önerilerinin kırsal kesimin eğitilmesi ve kalkındırılması amaçlı olması kaçınılmaz görünmektedir.

Öğretmen Ahmet Tevfik, 1912 yılında Üsküp Darülmuallimin dergisi *Yeni Mektep*'te, "Darülmuallimler ve Çiftlik Mektepleri"

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yazısında, "köye göre bir eğitim sistemi" önermiştir. Osmanlı'nın çöküşünü büyük bir dikkatle izlediği anlaşılan bu aydın, anılan yazısında şöyle der:

> Osmanlı'nın bütün hızı ile sürüklendiği bu çöküş seli önüne çekebileceğimiz başlıca set kuvvetini eğitimden, ziraat ve sanattan almadıkça başarılı olamaz. Ülkemizin başlıca zenginlik kaynağı ziraattır ve gelecekte de böyle olacaktır.

Yeni öğretmen okulları için kendi toprağından, bu topraklara has bir yöntem önerir.

Önerdiği yeni öğretmen okulları, köylerde ve köylerin çevresinde kurulacak çiftlik okullarının içinde açılmalıdır. Açılacak çiftlik okulları, öğretmen okulları için uygulama okulu olarak kullanılmalıdır. Böylece tarım yöntemlerini öğrenmiş "çiftçi öğretmenler" yetiştirecektir.[1]

Bu tarihlerde köylerde eğitim konusuna kafa yoran başka eğitimciler de olmuştur. Özellikle İsmail Mahir Efendi, Ethem Nejat, Mustafa Şekip ve Sabri Cemil ilk sıralarda gelir. İsmail Mahir Efendi ve Ethem Nejat gelecekte köy eğitimi, köy kalkınması ve köy çocuklarının yetiştirilmesi için çalışan ve köy enstitülerini kuran İsmail Hakkı Tonguç'u da düşünceleri ve uygulamalarıyla derinden etkileyecektir.

Öğretmen okullarında müdürlük görevleri üstlenen İsmail Mahir Efendi, Atatürk'ün kurduğu Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'nin Selanik yöneticiliğini de üstlenmiştir. Özellikle yetim çocuklar için kurulan darüleytamların kurulmasında etkin olmuştur. Sonraki dönemlerde Kastamonu milletvekili seçilen İsmail Mahir Efendi, 1914 yılında mecliste şöyle diyordu:

> Aşağı yukarı yetmiş tane sancağımız var. Bunların çiftlik olan bir yerinde veya Devlet toprağı olan bir yere, bir erkeklere, bir kızlara mahsus gayet geniş yatılı ilkokullar yaparız. O sancakta kaç köy varsa hesaplarsınız. Nerelerde okul yapacaksak oralardan bir kız çocuğu bir erkek çocuğu alıp mektebe koruz. Kız mektebinin birçok donanımı olacak: Dokumacılık, aşçılık, dikişçilik, kadınların ziraattan yapabilecekleri tavukçuluk vs. Erkek mekteple-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

> rinde de tamamıyla ziraat işleri. Bunlara dört sene ilkokul öğrenimi gösterelim. Türk çocukları gayet zeki olur. Üç sene de ilkokul öğretmeni programını bunlara gösterelim. Bir sene de mükemmel tatbikat görürler. Sekiz sene oldu mu? Sekiz seneye kadar o köylüleri mecbur edersiniz, öğretmen evlerini ve mekteplerini yapsınlar. Sonra o erkek ve kızı evlendirirsiniz.[2]

İsmail Mahir Efendi, sanki gelecekteki köy enstitülerini anlatır gibidir. "Çok bilgili insan yerine, çok yönlü iş yapabilen insan yetiştirme" düşüncesi de İsmail Mahir Efendi'nin önerilerindendir.

I. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinden ve İzmir Öğretmen Okulu Müdürü Ethem Nejat da eğitimin çağdaşlaştırılması, "her mesleğin okumuş insanlarca yürütülmesi", "yatılı bölge okulları" kurulması ve geniş "halk eğitimi etkinlikleri" yapılması gibi fikirleriyle dönemin eğitim yenilikleri alanına büyük katkılarda bulunur. Eğitimde olanak ve fırsat eşitliğiyle ilgili görüşleri çok tartışılan Ethem Nejat, halk eğitimi etkinliklerini şöyle sıralar:

a. İlköğretim müfettişlerine konferanslar verdirmek, b. Sinemadan yararlanmak, c. Gezici halk okulları açmak, d. Çeşitli eğitsel ve sosyal etkinlikler düzenlemek.

Cumhuriyet'e Kalanlar

Osmanlı Dönemi'nden Cumhuriyet'e 2345 ilkokul ve 3061 öğretmen devredilmiştir. Okullar çok çeşitli ve farklı statülerdedir. Bunların arasında azınlık okulları ve yabancı okullar, dini eğitim veren okullar ve normal okullar vardır. Bu okulların her biri kendi kurallarıyla eğitim vermektedir. Ülke için geçerli bir eğitim birliğinden söz edilememektedir. 1924 yılında Eğitim Birliği Kanunu'yla bu çok başlılığa son verilir. Artık "ulusal ve bilime dayalı eğitim" dönemi başlamaktadır. Aynı yıllarda Almanya ve Amerika'dan eğitim uzmanları çağrılır. Eğitim önerileri için raporlar hazırlanır.

Öğretmen ve okul sayısını artırma çalışmaları sonucunda 1926 yılında ilkokulların sayısı 4770'e ve öğretmen sayısı ise 9062'ye varmıştır. Yine bu günlerde, Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin çabalarıyla Üçüncü Maarif Şûrası toplanır ve Maarif Teşkilatı'na Dair Kanun çıkarılır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rahtey.org

Eğitim Bakanı Mustafa Necati.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Mustafa Necati Bey döneminden itibaren, köy öğretmen okulları açılmaya başlar. Ancak bu deneme de yeterince başarılı olmaz. 1928'de başka bazı önemli atılımlar da yaşanır. Yeni Türk Alfabesi kabul edilerek, 1929 başında, "Millet Mektepleri" yoluyla yeni harflerle bir okuma yazma seferberliği başlatılır.

Nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan ve sayıları 40.000'lere ulaşan köyler için eğitim olanaklarından söz etmek neredeyse olanaksızdır. Sürekli savaşlar köyleri yıkmış, üretim düşmüş ve köyler ıssızlaşmıştır. Üstelik köylerin nüfus yoğunlukları birbirinden çok farklıdır. Köyler dağınıktır. Yeni oluşturulan kurumlar millet mektepleri, halkevleri, köy kursları da kırsal kesim eğitim sorunlarına sürdürülebilir çözümler sunmaya yetmemektedir. Az sayıdaki köye yollanan kent kökenli öğretmenler buralarda durmak istememektedir. Atatürk, Cumhuriyet'in 10. yılında ilköğretim sorununun çözülmüş olmasını istemektedir.

Ülkenin kendi haline bırakılmış bu büyük çoğunluğu eğitimden, sağlıktan, üretimden yoksun, tam bir gerilik ve savsaklanmışlıkla iç içedir. İnsanlar hastalıktan kırılmaktadır, yoksuldur. Üretim ve yaşam koşulları hem çok zor hem geridir.

Bu "köy sorunu", sadece bir "ilköğretim sorunu" da değildir. Cumhuriyet'i kuranlar bilmektedir ki köyler topluca kalkındırılmalıdır. Sadece okuyup yazan değil, "üreten, modern yapılar yapabilen, bilimi ve günün tarım tekniklerini uygulayan, sağlığı korunmuş, demokratik yaşam kurallarını ve haklarını bilen, örgütlü, aydınlık bir köy" oluşturulmalıdır. Böylece, nüfusun asıl çoğunluğu olan köylerin sorunları onların yaşadıkları yerlerde ve koşullarda çözülerek üretim artırılacak, nitelikli, bilinçli iş ve insan gücü oluşturulacaktır.

İsmail Mahir Efendi

Eğitimci, yönetici, siyasetçi, yetim çocukları ve köy eğitimiyle ilgili görüşleriyle isim yapmış bir aydındır Mahir Efendi.

1912 Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Kastamonu milletvekili olan İsmail Mahir Efendi köy enstitülerinin fikir babası olarak bi-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İsmail Mahir Efendi.

linir. Çocuk Esirgeme Kurumu ve Darüleytam'ın kurulmasına da öncülük etmiştir.

1789 Fransız İhtilali'nin estirdiği ulusal bağımsızlık rüzgârları imparatorlukları bitirirken Osmanlı'da gelişen aydınlanma akımları da yaklaşan yıkımdan "meşrutiyetle" korunmaya çalışmaktadır. İşte İsmail Mahir Efendi bu dönemde ün kazanmış ittihatçı bir aydın olarak değerlendirilebilir. Selanik Öğretmen Okulu müdürlüğü sırasında Atatürk'le tanışmış olduğu anlaşılan İsmail Mahir Efendi, İttihat ve Terakki üyelerindendir.

Kastamonu'nun Araç ilçesi, Ballıca köyünde 1869'da dünyaya gelen İsmail Mahir Efendi, Molla Hasan Efendi'nin oğludur. Molla Hasan sanat okulu inşa etmek için ayrılan yerdeki korkulan mezarları kaldırmasıyla ün salmıştır.

İsmail Mahir Efendi, İstanbul Öğretmen Okulu'nu bitirir. Önce Selanik Rüştiyesi, daha sonra Selanik Öğretmen Okulu müdürü olarak çalışır. Burada İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girer.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1912 seçimlerinde, meclise Kastamonu milletvekili olarak giren İsmail Mahir Efendi'nin, meclisteki en önemli atılımlarından biri, kurulmasına öncülük ettiği ve daha sonra başına geçtiği Darüleytamlar Umum Müdürlüğü'dür. "Evlad-ı şüheda" adlı bir vergiyle gelire de kavuşan bu kurum özellikle Balkan Harbi'nde ve Trablus cephelerinde ölenlerin yetimlerini koruma altına alarak Cumhuriyet döneminin Çocuk Esirgeme Kurumu'nun öncüsü olacaktır.

Belki en önemli çıkışlarından biri de o yıllarda köylerin ve genel olarak kırsal kesimin geri kalmışlığı ve eğitimsizliği üzerine görüşleridir. Köy çocuklarının alınarak, köylüye yararlı olacak biçimde eğitilmesi, becerilerle donatılması hatta onların birbirleriyle evlendirilmesi ve köylerde görevlendirilmesini, Osmanlı meclisinde özgün biçimde ilk öneren İsmail Mahir Efendi olacaktır.

Köy enstitüleri sisteminin habercisi sayılan, 1 Temmuz 1914 günü yaptığı ünlü konuşmanın can alıcı bölümüne Osmanlı Devleti'nin ilköğretim meselesini çözmesi için 150 yıl gerektiğini saptamakla başlar. Daha sonra çözüm için 70 sancakta, sekizer yıllık okullar açılmasını, okulsuz köylerden birer erkek ve kız öğrenci alınmasını önerir. Öyle ki İsmail Mahir Efendi'nin yetişen bu çiftlerin evlendirip köylerine yollanmasını, onlara ikişer lira ödenmesini ve köyde tarım vb. yapmalarını salık vererek, köy enstitülerinin düşünsel ışığını yaktığına inanılır.

Cumhuriyet döneminde İsmail Hakkı Tonguç, Hasan Âli Yücel ikilisinin adıyla simgelenen ve pek çok Cumhuriyet eğitimcisinin emeğiyle ortaya çıkmış köy enstitüleri sistemi İsmail Mahir Efendi'nin düşüncelerinin geliştirilmiş, ete kemiğe büründürülmüş bir uygulaması olarak gerçekleşecek ve dünya eğitim tarihi içinde yerini alacaktır.

İsmail Mahir Efendi'nin ilgi alanları arasında toprak reformu, orman zenginlikleri, tutukluların cezaevlerinde yapacakları üretimlerle geçinmeleri ve böylece devlete yük olmamaları da vardır.

1916 yılında İstanbul'da yaşamını yitiren bu değerli aydın, yanlışlıkla gayrimüslim mezarlığına gömülür. Ancak 1960'lı yıllarda, İsmail Mahir Efendi'nin kemikleri Bebek Mezarlığı'na aktarılacaktır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tonguç'un Yeni Yolu

Eğitmen Kursları Dönüşüyor

Enstitülere Giden Yol

1925-1929 yılları arasında Eğitim bakanlığı yapmış ve beklenmedik biçimde yaşamdan ayrılmış olan Mustafa Necati, okulsuzluk ve öğretmensizlik konusunda, "Bu gidişle Cumhuriyet, öğretmensiz 35.000 köye ancak 100 yıl sonra öğretmen gönderebilecektir" diyecektir. Necati'den sonra da bu sorun kalıcı bir çözüme kavuşturulamamıştır.

1935 yılı CHP parti kurultayı, köy eğitimi ve köy öğretmeni yetiştirme alanında hazırladığı raporla işin politikasının ana hatlarını çizer. Atatürk'ün sorunları çözmek üzere göreve getirdiği yeni eğitim bakanı Saffet Arıkan'a yaptığı, "askerliğini çavuş ve onbaşı olarak yapmış köy gençlerinden yararlanma" önerisi hareketi başlatır.

Saffet Arıkan'ın İlköğretim genel müdürlüğüne atadığı eğitimci İsmail Hakkı Tonguç çözüm yollarını araştırmak ve konuyla ilgili bir rapor hazırlamak üzere bir dizi inceleme başlatır. Ankara çevresinde köylere gidilir. Askerden dönen çavuş ve onbaşıların bazılarının, köylerinde kendiliğinden okuma yazma öğrettikleri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gözlenir. Tonguç, rakamları ve eski yapılanları hazırladığı raporda değerlendirir. Yeni dönem için, 20 yıllık bir plan taslağı hazırlar. Daha sonraki yıllarda ilköğretimde devlet politikasına dönüşecek olan bu plana göre "1954 yılına kadar öğretmen, koruyucu sağlık hizmeti, tarım teknisyeni ulaşmamış ve okulu olmayan köy kalmayacaktır."

1936 yılında Eskişehir Çifteler'de ilk eğitmen kursu açılır. Kurs altı aylıktır. Tarım Bakanlığı'yla ortaklaşa yürütülen bu çalışmalarda kurslar, daha çok bu bakanlığın çiftlikleri içinde veya yakınlarında kurulacaktır.

Bu kursa ve izleyen diğer eğitmen kurslarına askerliğini çavuş veya onbaşı olarak yapmış köylü çocukları alınmaktadır. Kurs sırasında genel kültür dersleri, okuma yazma, ziraat, hayvancılık, basit yapıcılık, yerel tarım konuları, genel sağlık konularında uygulamalı eğitim verilir. Yetişen eğitmenler köylere giderek hem köy çocuklarını üç yıllık temel bir eğitimden geçirecek hem köylerinde ziraat, hayvancılık, genel sağlık ve diğer alanlarda bir "halk önderi" olarak görev yapacaklardır. 1937 yılında Köy Eğitmenleri Kanunu çıkarılır. İlk kursun başarılı sonuçları üzerine, izleyen yıllarda kurslar hızla ülke düzeyine yayılmaya ve eğitmenler köylerde çalışmaya başlayacaktır. 1937 yılında açılan kurslardan biri de Arifiye İstasyonu'nun arkasında açılan Kocaeli Köy Eğitmenleri Kursu olacaktır.

Eğitmen Kurslarından Köy Enstitülerine Dönüşüm

İlk deneme ve onu izleyerek çoğalan diğer eğitmen kurslarının sonuçları başarılı bulunmuştur. Eğitmen kurslarına basının, köylülerin ve aydınların yakın ilgisi vardır. Bir yandan eğitmen kursları sürerken arayışlarına devam eden Tonguç ve arkadaşları kızlar için eğitmen kursu, daha uzun süreli ve başka bakanlıkların da (sağlık, ziraat, savunma, iktisat, milli eğitim) işin içinde olduğu bazı modeller üzerinde çalışmayı sürdürmektedir. Öğretmen olarak yetiştirilecek köy çocukları için "yatılı, karma, parasız, üretime dayalı, iş eğitimi ilkesini öne çıkaran, kırsal kesimin her bölgesine yayılmış"

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://fantey.org

bir model geliştirmeye çalışılmaktadır. Henüz modele bir ad konmamıştır.

Eğitmen kurslarının başarıları sonucunda 1937-1938 öğretim yılında Çifteler ve Kızılçullu'da açılan iki köy öğretmen okuluna 1938-1939 öğretim yılında Kepirtepe ve 1939-1940 döneminde ise Gölköy Köy Öğretmen Okulu eklenerek denemeler yeni bir boyut kazanır. Artık yurda yayılmış eğitmen kursları yanında, dört tane de köy öğretmen okulu vardır.

Bu arada Saffet Arıkan'ın bakanlıktan ayrılmasıyla Milli Eğitim bakanlığına Hasan Âli Yücel gelecek ve İlköğretim genel müdürlüğüne vekâlet eden Tonguç'u bu göreve asil olarak atayacaktır. Bu sırada eğitmen kursları yurda yayılmış ve mezunları köylerde çalışmaya başlamışlardır.

Tonguç ve yakın kadrosu, bu yeni kurumları eğitmen kurslarının birikimleriyle birleştirerek yeni bir sisteme doğru hızla taşımaya çalışmaktadır. Bu hummalı çalışmanın sonuçları 1939 Eğitim Şûrası'na sunularak ülke eğitimcilerince de tartışılması sağlanır.

Cumhurbaşkanı İnönü eğitim şûrasına büyük ilgi gösterir. Şûra çalışmalarının bitimine doğru 27.7.1939 günü Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde bir çay daveti verir. Davet sırasında, Süleyman Edip Balkır'ın yanına gelen bir görevli, onu İnönü'nün de aralarında oturduğu küçük topluluğun yanına götürür. İnönü'nün yanında Fethi Okyar ve Faik Öztrak vardır. İnönü, Balkır'ı yanına oturtarak sorularına başlar. Bu sorular ve yanıtları oldukça uzun olacak ve bu durum diğer davetlilerin de ilgisini çekecektir. İnönü, Balkır'dan "Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı biri gibi değil, tarafsız bir vatandaş olarak bildiklerini, düşündüklerini söylemesini" ister. Balkır, yapılması düşünülen işleri ve kurulacak enstitüleri anlatmaya başlar. Söz düşünülen köy enstitülerine geldiğinde paşa daha ayrıntılı sorular yöneltmeye başlayacaktır.[1]

Bu arada ülke basınının, bu gelişmeleri ilgiyle izlediği anlaşılmaktadır. İçinde Arifiye'de de bir enstitü açılacağı bilgisi olunca, haberi ilk verenlerden biri Kocaeli'de çıkarılan Türkyolu gazetesi olur. Bu haberde köy enstitüleri hakkında bir kanun tasarısı hazırlandığı, enstitülere beş sınıflı köy okulu çıkışlıların alınacağı, öğre-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

nim süresinin beş yıl olacağı gibi temel bilgiler verilir. "Ayrıca köy istihsalini artırmak için gerekli tohumlar da parasız, yine Vekâlet tarafından temin edilecektir" denerek yeni kurulacak enstitü uygulamalarına yönelik ipuçları da sunulur.[2]

Aynı gazete üç hafta sonra verdiği yeni haberinde enstitülerin açılacağı yerleri ve bu enstitülerin öğrenci alacağı illeri de ekler. Haberde Ankara'da açılacak enstitünün Kızılcahamam'da, Samsun'daki enstitünün Hamamayağı'nda ve Antalya'da açılacak olanın ise "şehir içinde" olacağı bilgisi verilir.[3]

İki ay sonra *Akşam* gazetesindeki "Yatılı Köy Öğretmen Okulları" başlıklı haberde ise Milli Eğitim Bakanlığı'nın, eğitimi en uzak köylere kadar götürmek üzere yatılı köy öğretmen okulları açacağını, bu okullara ilk yıl 2000 öğrenci alınacağını ve eğitmen kurslarının da süreceği bildirilmektedir. Enstitü sözü henüz dillendirilmemiştir.[4]

Köy Öğretmen Okulu Olarak Planlanan Okullar

Köy enstitülerinin kuruluşu planlanırken daha önce açılan "köy öğretmen okulu" adının düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Bu ismin sonradan "enstitü" olarak değiştirildiğini bir listeden anlıyoruz. Bu listede 1940 yılında açılması öngörülen köy öğretmen okulları ve bunlara alınacak toplam 2000 öğrencinin açılacak okullara göre dağılımı vardır.

Buna göre 12 okul açılması planlanmıştır. Bunlar sırasıyla Kars (Cılavuz), Trabzon (Beşikdüzü), Malatya (Akçadağ), Kayseri (Pazaröreni), Samsun (Havza-Kamlık), Kastamonu (Gölköy), Eskişehir (Mahmudiye), Kocaeli (Arifiye), İzmir (Kızılçullu), Kırklareli (Lüleburgaz), Seyhan (Haruniye) ve Isparta (Gönen) okullarıdır.

Bu listede Sivas-Pamukpınar, Diyarbakır-Dicle, Antalya-Aksu, Aydın-Ortaklar, Balıkesir-Savaştepe, Ankara-Hasanoğlan, Konya-İvriz, Erzurum-Pulur ve Van-Ernis yoktur. Bu nedenle Erzurum ili Kars bölgesine, Doğu ve Güneydoğu'nun büyük kısmı ve Sivas'ın bazı ilçeleri Akçadağ'a, diğer ilçeleri ise Pazaröreni'e bağlanmıştır. Van ve Artvin gibi bazı iller ise bu listede yer almamıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ankara Eskişehir/Mahmudiye'ye, Aydın ve Balıkesir Kızılçullu'ya, Diyarbakır Akçadağ'a ve Antalya ise Gönen'e bağlanmaktadır.

Bu belgede, Kocaeli (Arifiye) Köy Öğretmen Okulu için belirlenen bölgede Bolu, Bilecik, Bursa, Kocaeli ve İstanbul (Anadolu yakası) vardır. Arifiye için öğrenci sayıları da bu il sırasına göre 50+40+30+40+40 = 200 kişidir.[5]

Talim ve Terbiye Kurulu Belgesinde "Bölge Köy Enstitüleri"

Açılacak okulların yer ve bölgelerinin sürekli tartışılarak, gelen bilgilere göre yenilenerek değiştirildiği anlaşılmaktadır. Yukarıdaki belgeden sonra Talim ve Terbiye Dairesi antetli bir yazıda ise daha önce açılmış dört köy öğretmen okuluna ek olarak yeni açılacak 12 okuldan söz edilmektedir. Ancak bu kez okulların adları "bölge köy enstitüleri"dir. Bunların adlarında da değişiklikler olmuştur. Örneğin bir önceki belgede köy öğretmen okulu olarak yer alan Kastamonu-Gölköy, Eskişehir-Hamidiye, Kırklareli-Lüleburgaz ve İzmir Kızılçullu'ya eklenen 12 enstitü şunlardır: Kars-Cılavuz, Kayseri-Pazarören, Malatya-Akçadağ, Ankara (Kızılcahamam veya Ravlu), Kocaeli-Arifiye, Isparta-Gönen, Samsun-Hamamayağı, Adana (Haruniye veya İloğlu), Trabzon-Beşikdüzü, Antalya-Galip Paşa Çiftliği, Hatay ve Van...[6]

Bu listede bazı yenilikler daha bulunmaktadır. İlk kez bu listede Ankara için Kızılcahamam veya Ravlu (Akyurt) yerlerinin birinde enstitü kurulması düşünülmüştür. Daha sonra ikisinden de vazgeçilerek Hasanoğlan'da karar kılınmış olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı listede Samsun için Hamamayağı gündemdedir. Bilindiği gibi Samsun ilinde daha önce Kamlık'ta bir eğitmen kursu açılmıştır. Ancak sonraki değerlendirmelerle Hamamayağı'ndan da vazgeçilip Lâdik'te karar kılınacaktır. Aynı biçimde, ilk kez gündeme gelen Antalya'da ise yer olarak Galip Paşa Çiftliği düşünülmektedir. Bu da daha sonra Aksu olarak değişecektir.

Bu listede yine ilk kez, Hatay Köy Enstitüsü ve Tonguç tarafından planlanıp açılan Van (Ernis) Köy Enstitüsü de vardır. Hatay

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Kocaeli (Arifiye) Köy Eğitmenleri Kursu'nun açılışı, 1.5.1937.

ilinde kurulması planlanan enstitünün yeri de Topboğazı (Kırıkhan) olarak belirlenmiştir.

Kurulacak enstitülerin ödenek gereksinimlerinin de yazıldığı 10. maddede toplam 17.000-20.000 öğrenci öngörüldüğü, bunlar için 7 milyon liralık harcamayla yapılabilecek binaların gerektiği ancak –eğitmenlerin yaptığı ve ucuza mal edilen yapılar örnek verilerek– 3 milyon liranın yeteceği öngörülür.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Eğitmenler açık havada ders yaparken, Kars, Cılavuz Eğitmen Kursu.

Bir adım sonrasında, kurulacak enstitüler ve yaklaşık yapı maliyetleri sıralanır. Bu listede 16 enstitü vardır. 16. enstitü (Şark vilayetlerinin birinde) adıyla (Van-Ernis) yer almıştır. Listede Arifiye Köy Enstitüsü bina yapımları için öngörülen inşaat gideri 150.000 liradır.

Bu çalışmalar ve değerlendirmelerden anlaşılmaktadır ki önceleri "köy öğretmen okulu" olarak planlanan, sonra "bölge enstitüleri" ve sonunda "köy enstitüsü" olarak sonuçlanan bu kurumların planlanmasının, her aşaması sürekli tartışılmıştır. Kurulacak yerler, ulaşım ve diğer olanaklar, topografya ve bağlı olacak iller ile bölgeler kılı kırk yaran bir dikkatle değerlendirilerek karar kılınmıştır.[7]

Son Karar

Enstitüler için hazırlanan kanun tasarısı TBMM'de görüşülmeye başlanır. Karşı çıkan birtakım toprak ağaları ve kuşkulu söylemlere karşın 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu kabul edilir.

Kanun ülkenin her bölgesinde ulaşım olanakları olan belli merkezlerde, beş sınıflı ilkokulu bitirmiş köy çocuklarının parasız,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yatılı ve karma olarak eğitim görecekleri yeni bir okulu öngörmektedir. Bu okulun adı "köy enstitüsü"dür. Ülkenin her yerini kapsamak üzere kurulacak bu enstitüler bölgenin bilim ve kültür merkezi olacak, üretime ve işe dayalı, kırsal kesim için örnek bir eğitim işletmesi olarak öngörülür.

Ülkenin 15 yerinde yürütülen eğitmen kursları da yeni açılan köy enstitülerinde eğitmen yetiştirmeyi sürdürecek ve kursları barındıran enstitülerin adı da "eğitmen kursu ve köy enstitüsü" olacaktır.

Basından Büyük İlgi

Kanunun çıkışı ve köy enstitülerinin kuruluşu, basında büyük ilgi ve yankı uyandırır. Birçok dergi ve gazetede önemli isimlerin olumlu beklentileri ve yorumları boy vermeye başlar:

Cumhuriyet gazetesi kanunun kabul edildiği 17 Nisan'dan iki gün sonra, haberi "Kanun Memlekette Memnuniyetle Karşılandı" başlığıyla vererek olayı köylerin ve köylülerin gerçek anlamda uyandırılması alanında bir devrim olarak değerlendirecek ve kanunun çıkışının büyük bir memnuniyet yarattığını yazacaktır.[8]

Kocaeli *Türkyolu* gazetesi ise haberi 3803 sayılı kanunun çıkışından dört gün sonra, "Vilayetimizde Geniş Kadrolu Köy Enstitüleri Kuruluyor" alt başlığıyla verir. "Köylerimizin ve köylülerimizin hakiki manada uyandırılması" ifadesiyle başlayan haberde enstitülere alınacak öğrencilerin temin kaynakları, yaşları, seçimleri ve kayıtları hakkında bilgiler duyurulur.

Haberin sonunda, yeni kurulan enstitülerin listesi ile Arifiye Köy Enstitüsü'nün öğrenci alacağı Bolu, Bilecik, Bursa, İstanbul ve Kocaeli illeri de sayılmıştır.[9]

Basında yoğun olarak süren bu ilgi Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü'nce yayımlanan *İlköğretim* dergisinde de bir ay sonra ayrıntılı olarak yer alacaktır.

İlköğretim dergisindeki yazıda kanunun ana maddeleri de yayımlanır. Ayrıca 20 yıllık zorunlu köy öğretmenliği hizmeti, ücret ödemeleri, donanım bedelleri, enstitü mezunu öğretmenlere verile-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

cek aletler, tohum, hayvanlar, fidan gibi üretim araçları ve girdileri de yer alır. Aynı yazıda "Köy Öğretmenleri Emekli Sandığı" ve "Köy Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı" kurulmasıyla her enstitüye ilk yıl için alınacak öğrenci sayıları da iller bazında yer almıştır.[10]

Bu kanun sonucunda eğitmen kursları ve ondan sonra kurulan dört köy öğretmen okulu aşamaları sona ererek eğitim dünyamızda bir köşetaşı olan ve entelektüel dünyamızı derinden etkileyen köy enstitüleri dönemi resmen başlamış olur.

Emeğiyle Anıtlaşan Tonguç

İsmail Hakkı Tonguç eğitim ve kültür dünyamızda adından en çok söz edilen ve edileceği de anlaşılan bir eğitim emekçisidir. Yalnızca belgeliğindeki belgelerin, elyazılarının, çalışmalarının sayfa olarak sayısı bile herkesi şaşırtacak boyutlardadır. Yurtta 10.000 kadar köyü gezip gördüğünü bilmek nasıl bir emekle karşı karşıya olduğumuzu anlatmaya yetecektir. Tonguç'un bir yaşama sığdırdığı başarıların çokluğu karşısında özgeçmişini özet olarak yazmaya çalışmak bile kolay bir iş sayılmaz. İşte köy enstitülülerin "Tonguç Baba"sı:

İsmail, 1893'te bugünkü Bulgaristan'ın Silistre iline bağlı Tatar Atmaca (Sokol) köyünde dünyaya gelir. Babası, Kırım kökenli Hacı Veli oğlu İdris, annesi Dobruca Türkleri'nden Vesile'dir. İsmail biri kız, sekiz kardeşin en büyüğüdür. 1900-1907 yıllarında köyünde dört yıllık ilkokulu ve Silistre' de üç yıllık rüştiyeyi okur. 1913 yılına kadar köyünde yaşar.

1914 baharında tek başına İstanbul'a gelen İsmail, parasız yatılı olarak Kastamonu Öğretmen Okulu'na gönderilir. Savaş çıkmıştır, deniz yolu kapalıdır. Kastamonu'ya yaya olarak ulaşmak zorunda kalır. Bu okulda adına Hakkı eklenir. İki yıl sonra, İstanbul Öğretmen Okulu'na geçer ve bu okulu bitirir. Yirmi arkadaşı ile Almanya'ya öğrenime gönderilen İsmail Hakkı, savaş bitince geri çağrılır, İstanbul'a döner.

PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İ. Hakkı Tonguç İstanbul Darülmuallimini'nin 4. sınıfındayken, imzalı, ithaflı, 1917.

1919 yılında Eskişehir Öğretmen Okulu'na resim-elişleri ve beden eğitimi öğretmeni olarak atanan İsmail Hakkı Öğretmen, Eskişehir'in Yunanlılarca işgali üzerine Ankara'ya gönderilir.

1921'de öğrenimine devam etmek üzere yeniden Almanya'ya yollanır. Bir yıl süren bu eğitimden sonra Konya Öğretmen Okulu'na ve Konya Lisesi'ne resim-elişleri ve beden eğitimi öğretmeni olarak atanır. İki yıl sonra Ankara Öğretmen Okulu öğretmenidir. Bir süre sonra bu okulda müdür yardımcısı olur. Ankara'dan sonraki durağı, Adana Öğretmen Okulu resim-elişi öğretmenliği olacaktır.

İsmail Hakkı Bey, 1925 yılında Almanya'da Kır Eğitim Yurtları, Leipzig Deney Okulları ve İş Eğitimi Semineri gibi çalışmalara katılarak aynı yıl yeniden Ankara Öğretmen Okulu resim-elişleri ve beden eğitimi öğretmenliğine atanır.

1926'da Maarif Vekâleti, Levazım ve Ders Aletleri Müzesi müdürü, daha sonra Bakanlık Yapı Komisyonu üyesi ve başkanı olarak görev yapan İsmail Hakkı Bey, aynı yıl iki yıl sürecek olan "İş

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantav.org

İlkesine Dayanan Öğretim Kursu"nun yöneticiliği ve öğretmenliğini de yapacaktır.

1927 yılında, ilkokul öğretmeni Nafia Kamil'le evlenir. Aynı yıl Ankara ve Sivas'ta İlköğretim Müfettişleri Kursu'nda öğretmenlik yapar. Ankara'da Uluslararası Ders Araç ve Gereçleri Fuarı'nı açar.

1928'de ilk çocuğu Engin doğar. Bir yıl sonra ders araçları almak üzere Avrupa'ya gönderilir. Dönüşünde ek görev olarak Gazi Eğitim Enstitüsü El İşleri öğretmenliğine verilir. İzleyen yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nü kurar.

Cumhuriyet'in 10. yılıdır. İsmail Hakkı Bey tren vagonlarında bir seyyar Gezici Eğitim Sergisi düzenler. Bu sergiyle Ankara-Samsun demiryolu üzerinde 14 yerde dersler ve konferanslar verir, sergiyi tanıtır. 10. Yıl Kutlama Komisyonu üyeliğine seçilir. Açık hava sergileri açar.

1934 yılında "Tonguç" soyadını alır. Aynı günlerde Gazi Eğitim Enstitüsü müdürlüğüne vekâlet etmeye başlar.

1935'de Saffet Arıkan'ın Milli Eğitim bakanı olmasıyla vekâleten İlköğretim genel müdürlüğüne atanır. Aralık ayında Arıkan'a eğitmen kurslarıyla başlayıp köy enstitülerine ulaşacak, eğitimin durumunu ve önerilerini içeren raporu verir.

1936'da eğitmen kursu projesinin uygulanabilirliğini araştırmak üzere Kayseri-Çorum-Yozgat illerinde araştırma gezilerine çıkar. Aynı yılın temmuz ayında, Eskişehir Mahmudiye'de 84 kursiyerle, ilk eğitmen kursunu açar. Eylül 1936'da ikinci çocuğu Yalım doğar.

24.4.1937 tarihinde Köy Eğitmenleri Kanunu'nun çıkışıyla eğitmen kurslarının sayılarını hızla artırır. Daha sonra açılan ve köy enstitülerine dönüşen dört köy öğretmen okulu uygulaması da Tonguç'un projelerindendir.

1938 yılında İlköğretim örgütlerini incelemek üzere Bulgaristan, Macaristan ve Almanya'ya gönderilir.

Atatürk'ün ölümünden sonra bakanlıktan ayrılan Arıkan'ın yerine, Hasan Âli Yücel'in Milli Eğitim bakanı olmasıyla İsmail Hakkı Tonguç da İlköğretim genel müdürlüğüne asil olarak atanır.

Hasan Âli Yücel'in de desteğiyle hazırladığı ve 1939 Eğitim Şûrası'nda tartışmaya açılan yeni köy enstitüleri sistemi, 17 Nisan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

İsmail Hakkı Tonguç, Hakkı Tanberk, Hasan Âli Yücel ve Arifiye Muhtarı Şakir Akkaya, 1944.

1940 tarihinde kabul edilerek 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu çıkar.

1940-1941 öğretim yılında ilerde sayıları 21'i bulacak köy enstitülerinin ilk 14'ü kurulur. Bir yıl sonra 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu çıkarılır. 1942 yılı sonunda Ankara Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü "kurs" adı altında açılır.

1943 yılında İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı ile Yapı Sandığı ve öğretmenlerin özlük işlerini düzenleyen 4357 sayılı kanunun çıkmasını sağlar. Üzerinden altı ay geçince, köy enstitülerinde "köy sağlık memuru" ve "köy ebesi" yetiştirmek üzere, sağlık kollarının açılmasına önayak olur. Sağlık kollarından biri de Arifiye Köy Enstitüsü'ndedir.

1944'te ikinci oğlu Yalım'ın ölüm acısını yaşar.

Enstitüler hızla yapılanmaktadır. 1944 yılında Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı İnönü'nün başkanlığında toplanarak Tonguç'un raporuna dayalı "İlköğretim Seferberliği"ni, devlet politikası haline getirir. Bir yandan da "bölge okulları" açılmaya başlar. 1945 yılında "On Yıllık İlköğretim Planı" açıklanır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

UNESCO, köy enstitülerini az gelişmiş ülkelere örnek olarak önerir. Pek çok ülkeden uzmanlar incelemeye gelir. Bazı ülkeler için ülkemizden uzmanlar istenmeye başlanır.

25.9.1946 günü Tonguç, mevcut görevinden alınarak Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi olarak görevlendirilir.

1949 yılında Ankara Atatürk Lisesi orta bölümü resim-elişleri öğretmenliğine atanan Tonguç, 1950'de Tevfik İleri tarafından bakanlık emrine alınır. Aynı yıl, bir öğretmene hediye ettiği *Fontamara* adlı roman nedeniyle suçlanır ve dava sonucu aklanır. Bakanlığa dava açar ve kazanır.

Çeşitli yazılı-sözlü saldırılara uğrar. Köy enstitülerinde yapılan denetimlerde, gazetelerde ve kitaplarda yıllarca bu saldırılar sürer. Ölümünden sonra bile saldırılar durmayacaktır.

Dönemin savaş koşulları nedeniyle pek çok devlet dairesi şifreli olarak haberleşmektedir. Bakanlıklar, genel müdürlükler, güvenlik birimleri hep şifreli telgraflarla haberleşirler. Tonguç da köy enstitüleri müdürleri veya diğer birimlerle bazı haberleşmelerinde bu şifreleri kullananlardandır. Örneği Hasan Âli Yücel ile de şifrelerle haberleştiği zamanlar olacaktır. Sonraki yıllarda, şifreli resmi haberleşmeler de saldırılar için araç olarak kullanılmıştır. Bunlardan eldeki birkaçının incelenmesi, bu saldırıların ölçüsüzlüğünü anlamaya yetmektedir.[11]

1953'te emekliliğini ister ve 1954 yılında emekli olur. 31 yıl 3 ay emek verdiği eğitim örgütünden ayrılır.

Bu tarihten sonra Hollanda, Almanya, Avusturya, İsviçre ve İtalya'da eğitimle ilgili araştırmalar yapar. İsviçre'de Pestalozzi Çocuklar Köyü'nü gezer. 1958 yılında Almanya'da tedavi görür. 11 Haziran 1960 günü Sabahattin Eyüboğlu'yla 14 yıl sonra Hasanoğlan'ı ziyaret eder. 27 Mayıs Devrimi sonrasında yeni anayasa için eğitimle ilgili maddeler üzerinde çalışmaya başlar.

23.6.1960 günü yaşama veda eden Tonguç, İnönü, dostları ve öğrencileri tarafından Cebeci'de toprağa verilir.

Köy ve genel olarak kırsal kesimle ilgili değerlerin köy enstitüleri yoluyla tanınması, değerlenip arşivlenmesi, yeniden üretilmesi ve kültür dünyasına kazandırılmasında büyük katkıları olan Tonguç, aynı zamanda iyi bir fotoğraf sanatçısıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Abidin Dino'nun çizgileriyle İ. Hakkı Tonguç.

Tonguç'un köy gezileri sırasında not aldığı birkaç atasözünü ve Süleyman Edip Balkır'ın notları arasında yer alan bir anısını, onun zengin dünyasından küçük birer örnek olarak alıyoruz.

Dille ilgili, elyazısıyla not ettiği birkaç atasözü:

> Dilden gelen, elden gelmez. Dilim, bana giydirir kilim. Dil küçük, cürmü büyük. Dil nerde, devlet orda. Doğru söyleyenin, tepesi delik olur.[12]

Arifiye Köy Enstitüsü müzik öğretmeni ve bir Tonguç dostu olan Hamdi Daner'in eşi Zehra Daner'in anlatımıyla bir Tonguç anısı (Tonguç, bu anısını Arifiye'de Zehra Daner'in de kardeşi olan enstitü memuru Masum Özkan'a anlatmıştır): Tonguç, her zamanki gibi golf pantolonuyla köyleri dolaşmaktadır. Yanında kimse yoktur. Bir köyde okula girer. Sınıfa bakar, çocuklar sessizce ders çalışmaktadır. Öğretmeni arar, bakar ki bir başka odada içkisini yudumlamaktadır. Öğretmen Tonguç'u tanıyamaz. Onu "yol çavuşu" sanarak sofrasına çağırır. Tonguç oturur ve sorar: "Derdin

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://raptev.org

ne öğretmen bey? Bu saate içilir mi?" Öğretmen üzüntülü bir biçimde "Çavuş dayı, eşim çok hasta, durumu çok ağır. Bugün de çok bunaldım. Ne yapayım?" der. Tonguç, neden hastaneye yakın bir yere atanmak istemediğini sorar. O da çok istediğini ancak sesinin yukarılara ulaşamadığını söyler. Tonguç, bunun üzerine bir dilekçe daha yazıp kendisine vermesini ve bir daha denemesini isteyerek öğretmenin yeni dilekçesiyle oradan ayrılır. Öğretmen kısa sürede istediği yere atanır. Tonguç bir gezisinde, o öğretmenin atandığı yeni okula da uğrar. Onun geleceğini önceden haber alan o öğretmen, Tonguç'u görünce bir kenara çekilip saklanır. Tonguç "Yeni öğretmen nerede?" diye sorunca bulup getirirler. Öğretmen sessizdir. Tonguç tek bir soru sorar: "Eşiniz iyileşti mi?"[13]

Hakkında sayısız kitap, haber ve makale yazılan İsmail Hakkı Tonguç'un eski harflerle yayımlanan yazılarının yanında, birçok araştırma yazısı ve makalesi bulunmaktadır.[14]

Köy Enstitülerinin Anlamı

Köy Enstitülerinin Eğitimdeki Karşılığı

Cumhuriyet'le birlikte doğmuş olan Hıfzı Topuz, köy enstitüleri konusunda "Köy enstitüsü topluluğu kendi kendine yetmeye çalışan, yapı yapan, tarımla uğraşan, teorik eğitimin yanında meslek eğitimi de veren bir okuldur" demektedir.

Topuz'a göre köy enstitülerinin kuruluş yılları bütün dünyanın kan ve barut kokusu içinde ölümle pençeleştiği savaş yıllarıdır. Savaşın paralelinde yaşanan yokluk ve kıtlık, ülkede bütün ağırlığıyla etkisini sürdürmektedir. Bu koşullar, tüm dünyada yaşanmaktadır. Bu nedenle enstitüler üretici olmak zorundadır. Dünyada büyük savaş sürerken, Türkiye'de köy enstitüleri aracılığıyla bir eğitim savaşı verilmektedir.[15]

Eğitmen kurslarının planlanma aşamasından beri bu seferberliğin içinde olan Hamidiye Eğitmen Kursu Eğitim Şefi, Kastamonu Eğitmen Kursu ve Arifiye Köy Enstitüsü'nün Kurucu Müdürü Süleyman Edip Balkır, Ankara Radyosu'nda köy enstitülerini anlatır-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eğitmen kursları sürerken.

ken "Demek ki 30 bin köy bomboş. Ne öğretmen var, ne eğitmen var, ne de okul" diyecektir.

Okulsuz 13 milyon nüfus için devlet, duruma el koymuştur. 15 yıl içinde bu sorunu çözme planının adı "Köy Enstitüleri"dir. Kaç öğretmen lazımsa, mutlaka bu sayıda öğretmen yetiştirilecektir. Ancak yetiştirilecek öğretmen, tahta başındaki anlatıcı öğretmenden farklı olmalıdır. Çocuk okutmak, tarlayı işlemek, yolu-çeşmeyi onarmak, bataklık kurutmak, hastaya bakmak, mahsulü çoğaltıcı elemanı yetiştirmek gibi işler bu öğretmenin becerileri olacaktır.[16]

Köy enstitülerinde iş pedagojisine yer verilmiş ve iş içinde, iş aracılığıyla insanın aklı ve bedeni birlikte yönlendirilmiştir. Böylece yeni eğitim dizgelerinde "ezber bilgi" ikinci planda kalmış; uygulama, yaratma ve yaşama ilkeleri öne geçmiştir. Öğretimde seçilen konular ve uygulamalar kuramsal olmaktan çok, gerçek sorunları çözmeye yöneliktir. Okuma ve yazmada kişisel beceri ve alışkanlıkların gelişimine önem verilerek bu alışkanlıkların

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://antetv.org

bir yaşam biçimi olarak kazandırılması yolu seçilir. Enstitülerde halk müziği, eğitim müziği, halk oyunları başta olmak üzere genel olarak sanat eğitiminde, o güne dek görülmemiş başarılar sağlanmıştır. Çalgı çalmayan veya korolarda, orkestralarda, halk oyunu gösterilerinde yer almayan enstitü öğrencisi kalmamıştır. Bunların etkileri zaman içinde yayılarak kentlere, aydınlara ve halka ulaşacaktır.

Uygulanan enstitü içi tartışma ve değerlendirme yöntemleriyle öğrencilerde demokrasi eğitimi ve demokratik davranışları geliştirme sonucu kimlikli, becerili ve kendine güvenen bireyler yetiştirilir. Köy enstitüleri eğitim sisteminin doğal sonucu olarak öğrencilerin kişilik gelişimi, disiplin anlayışı ve sorumluluk duyguları en üst düzeyde gelişmektedir. Kuram ve uygulama tam bir uyum içinde gerçekleştirilerek ulus, yaşam ve yurt sevgisi geliştirilmektedir.

Köy enstitüleri özgür düşünceli, eşitlikçi, halkla bütünleşmiş, insan mutluluğunu ve üretimi öne alan, karma, yurdun tümüne yayılı, aydınlanmacı, yenilikçi ve fırsat eşitliği yaratan birer eğitim kurumudur.

Denebilir ki enstitülerin tüm diğer okullardan en önemli farkı "yaptığı her işin, eylemin sonucunda, ortaya bir eser çıkarmasındadır". Bu eser bir tuğla, bir yapı, yazı, konser ya da başka bir şey olabilir.

Enstitü Ne Demektir?

Köy enstitüleri için ileri sürülen düşüncelerin bazıları şöyle özetlenebilir: Köy enstitüleri eğitim alanında, kırsal kesim için hayata geçirilmiş bir çağdaş eğitim uygulamasıdır.

Köy enstitüleri projesi savaşın, kıtlığın, yokluğun, hastalıkların toplumu kırdığı en kötü günlerde başlatılmış ve başarıyla hayata geçirilmiştir. Enstitülerin amacı sadece okuryazar bireyler yetiştirmek değil, bütün yurdu kucaklayan bir eğitim sistemiyle kalkınma seferberliği oluşturmak; bilgi deposu bir insan yerine, işe ve mesleğe yönelmiş, bildiklerini pratik yaşama geçirebilen başarılı bireyler yetiştirmektir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Köy enstitüleri kuruluyor.

Enstitülerle toplumumuzun ezici çoğunluğunu oluşturan köylüler, ilk defa insan sayılarak hizmet edilmeye, eğitilmeye değer bulunmuştur. Ülkenin her yerine aynı nitelikte eğitim götürülerek ulusun tümüne eğitim ve kalkınma olanağı kazandırılmıştır.

Yeni eğitim anlayışı "üretim içinde yaratılan ve giderlerinden sorumlu bir anlayış" olarak farklı bir bakış açısı getirmektedir.

Enstitüler kuruldukları çevrelere her anlamda açık, o çevreyi ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan inceleyen, hareket noktası kabul eden bir "kültür merkezi" işlevini üstlenmektedir.

Köy enstitüleri işin içinde, üreterek yani yaşayarak öğrenilen, fırsat eşitliğinin tanındığı eğitim kurumlarıdır.

Köy kızlarına erkeklerle eşit koşullarda eğitim verilmeye başlanarak yarının kuşaklarının bilgili, sağlıklı, haklarını bilen yurttaşlar olarak yetişmelerinin yolu açılmıştır. Bu eğitim anlayışında imece, dayanışma, demokrasi, sorumluluk, iş disiplini, üretim, verimlilik, sorun çözme, yaratıcılık ilkeleri geçerlidir. Her türlü sanatsal etkinlik ve spor bütün öğrencilere açık olduğu gibi, yaşamlarının da bir parçası haline gelmiştir.

Köy enstitülerinin yetiştirmeyi planladığı yeni insan düşünen, yaratan, sorgulayan, çalışkan, üretici, katılımcı, demokrat, bilimsel düşünen, sorumluluk sahibi, sosyal bir yurttaş olmalıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Uygulanan "İş Eğitimi" ilkesi ekonomiyi, üretimi harekete geçiren, modern teknik ve uygulamalar getiren, yaratıcılığa ve üretime yönelten, insanı her alanda geliştiren, zenginleştiren bir eğitim yöntemidir.

Köy enstitüleri en uzak yurt köşelerini evrensel kültür değerleriyle tanıştırırmış, yöresel renkleri ulusal bir bilinçle kültür dünyamıza kazandırmıştır.

Etkileri sadece yurtiçinde görülmemiş, UNESCO tarafından gelişmekte olan ülkelere proje olarak da önerilmiştir. Daha önce ülkemizi ziyaret eden ünlü eğitimci John Dewey "Köy enstitüleri, hayalimdeki okullardır" diyerek enstitülerin önemini ayrıca ortaya koymuştur.

Cumhuriyetimizin en verimli, en ekonomik, bizden ve en yaratıcı işlerinden olan köy enstitüleriyle ilgili "Enstitüler kapatılmasaydı köyler kent olurdu; enstitüler kapatıldı, kentler köy oldu" diyenlere hak vermemek zordur.

Hasan Âli Yücel'in Işıklı Dünyası

Cumhuriyet devrimlerini gerçekleştiren kadronun içinde en inançlı ve en çalışkan devlet adamlarımızdan biri olan eğitim tarihimize radikal, hızlı ve en yaygın hizmetlerle adını yazdıran Hasan Âli Yücel, 1897 yılında İstanbul'da doğmuştur.

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü mezunudur. Çeşitli liselerde felsefe ve edebiyat öğretmenliği yapan Yücel, 1926-1932 yılları arasında bakanlık müfettişi olarak çalışır. Bir süre Fransa'da öğrenci müfettişliği yaptıktan sonra 1933'te Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü ve 1933-1934'te ise Orta Öğretim genel müdürlüğü görevlerinde bulunur.

1935 yılında 38 yaşındayken İzmir'den milletvekili seçilerek meclise girer. Eğitim sorunlarıyla sürekli ilgili, yeni gelişmeleri izleyen, eğitimle ilgili birçok yazılar yazan Yücel, Saffet Arıkan'ın ayrılmasından sonra Milli Eğitim bakanı olarak göreve gelecektir.

28 Aralık 1938'de bakanlık görevine başlayan Yücel, 1939 yılında Birinci Eğitim Şûrası'nı toplar ve eğitim seferberliği için gerekli kararları çıkarmayı başarır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

17 Nisan 1940'ta çıkarılmasına önayak olduğu Köy Enstitüleri Kanunu'yla enstitülerin kurulmasını sağlayan bakandır. En ağır suçlamaları da en büyük övgüleri de bu kurumlarla ilgili tartışmalar nedeniyle alır.

Tercüme Bürosu'nu kurarak Doğu ve Batı dillerinden dünya klasiklerinin ve dünya edebiyatının seçme 496 yapıtını kültür hayatımıza kazandıran da Yücel'dir. Bu yayınlar, genç Cumhuriyet'in dünyaya açılan penceresi gibidir. *Türk Ansiklopedisi*, *İslam Ansiklopedisi* ve *Sanat Ansiklopedisi* de aynı dönemde yayınlanmaya başlar.

Yücel döneminde, Üniversiteler Kanunu çıkarılarak pek çok üniversite ve yüksekokulla ilgili yeni düzenlemeler yapılır. Konservatuarın kurulması Tiyatro ve Opera Uygulama Sahnesi, Mesleki ve Teknik Eğitim, eski eser çalışmaları ve müzelerin geliştirilmesi, ders kitaplarının yenilenmesi, hep Hasan Âli Yücel döneminin çalışmalarındandır.

5 Ağustos 1946'da, yedi yıl, yedi ay sürdürdüğü bakanlık görevinden ayrılan Yücel, bundan sonra enstitülere yapılan eleştirilerden en çok etkilenen isimlerden olacaktır.

Mareşal Fevzi Çakmak, eski Milli Eğitim bakanını "komünistleri desteklemekle" suçlayınca eski bakan Hasan Âli Yücel, *Ulus* gazetesinde Mareşal Çakmak'a sorar: "Bu ben miyim?"[17] Çakmak buna yanıt vermez. Daha sonra DP İl Başkanı Kenan Öner, Hasan Âli Yücel'i aynı biçimde suçlayacak ve Yücel onu dava edecektir.

Yaklaşık üç yıl süren bu davada sanık Kenan Öner ve tanıkları Yücel'e bir sanıkmış gibi saldırırlar. Yücel'se bu saldırılara karşı siyasal, hukuksal ve kültürel bir savaşımı tek başına verecek ve sonunda, uzun süren ve kendisini üzen bu davayı kazanacaktır.

Bakanlığı bıraktıktan sonra *Ulus* gazetesinde yazmaya başlayan Yücel, 1950 yılında siyasal yaşamdan uzaklaşır.

1950-1960 arasında *Cumhuriyet* gazetesinde "Köşemden" başlığı altında yazmayı sürdürür. Kıbrıs ve İngiltere izlenimlerini *Kıbrıs Mektupları* ve *İngiltere Mektupları* adlarıyla yayınlar. 1956 yılından itibaren, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nın kurucu-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Hasan Âli Yücel Arifiye İstasyonu'ndan uğurlanırken.

luğunu üstlenir ve bu görevi 1960 yılına dek sürer. Aynı yıl kasım ortalarında, UNESCO'nun II. Genel Kurul Toplantısı'na katılmak üzere Paris'e gider.

26 Şubat 1961'de Prof. Dr. Tevfik Sağlam'ın evinde yaşamdan ayrılan Hasan Âli Yücel eğitim ve kültür dünyamıza sayısız kitabı, yazısı ve hizmetiyle adını yazdıranlardandır.

Hasan Âli Yücel, Köy Enstitüleri Kanunu için mecliste yaptığı konuşmada şunları söyler:

> Bizim isteğimiz köyün içerisinde bilgili, sağlıklı, ülkesine bağlı ve üretici yurttaş yetiştirmektir. Yoksa köylüyü, bu sunduğum bilgi ve yeteneklerle donatıp onları şehre akın eder duruma getirmek değildir. Onları üretici, kendi tarlasında ve bölgesinde güçlü yapmak ve üretim yeteneklerini artırıp ülkenin sosyal düzeyi kadar ekonomik düzeyini de yükseltmektir.

Aynı oturumda, kanun konusunda Kâzım Karabekir'in "Biz bu usulü, gelişmiş ülkelerden veya herhangi bir yerden mi alıyoruz?" sorusuna verdiği yanıt şöyledir:

> Bu tasarıyla bizim yaptığımız şey, bir kopya değildir. Biz, hiçbir ulusun ilköğretim sorununu çözümlerken aldığı önlemleri aynen almadık. Bunları biz ancak kendi ülkemiz koşullarını ve halkımızın sosyal yaşamını göz önünde bulundurarak yapmış bulunuyoruz. Sözün özü, bu bizimdir, kimseden almadık. Onlar bizden alsınlar.[18]

Tonguç gibi, Arifiye Köy Enstitüsü'nü defalarca ziyaret eden, denetleyen Hasan Âli Yücel burada mutlu olduğunu her seferinde belli eder. Süleyman Edip Balkır bu günlerden birini şöyle anlatır:

> Rahmetli Tonguç'la birlikte Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelmişti. Çok keyifli idi. Kahvesini içerken dedi ki:
>
> "Eğer bir sürprizin varsa koy ortaya. Şöyle uzun zaman akılda kalacak gibi bir şey olsun ama."
>
> Acaba ne göstermeliydim? Koca bahçe, çeşitli meyve ağaçlarıyla, sebzeleriyle, arı kovanlarıyla işte karşıda idi. Buna, (Çocuk mucizesi) diyenler vardı. Ama bu, her geldiğinde gördüğü şeydi. Tezgâh başında kendi bezlerini dokuyan, giyecekleri diken kızları biliyordu. Kapı, çerçeve, marangozluk aletleri, at arabası... Kısacası kaşıktan beşiğe kadar her şeyi yapan işlikleri kaç defa dolaşmıştı. Bin iki yüz öğrenci ile öğretmenlerin hep birlikte naraları, yürekleri oynatan zeybeklerini, halaylarını doya doya seyretmişti. İstidatlı çocukların güzel şiirlerini dinletmiştik. Köylerden toplanan renk renk peşkirlerdeki, uçkurlardaki süs motiflerinin üzerlerinde çalışılarak sokuldukları yeni biçimleri beğenmişti.

Çözüm arayan Balkır müzik öğretmeni Daner'den repertuvara yeni kattığı dört sesli halk türküsüyle eski türküleri harmanlayıp bir konser vermesini ister. Koro ve orkestra unutulmaz konserlerinden birini verir. Konserden sonra Yücel, mutlulukla Balkır'a dönerek "İnandım ki Batı'ya giden yolda enstitüler de kılavuzluk görevlerinden, üstüne düşen kadarını yapmaya girişmiş. Tam istediğimi verdin doğrusu. Sağ ol." diyecektir.[19]

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://tanitey.org

Felsefe öğretmeni ve eğitim müfettişliğiyle memurluğa başlayan Yücel, Mustafa Kemal'in 1931 yılı başındaki üç aylık Anadolu gezisine de Eğitim Bakanlığı adına katılır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ne desteği, Gazi Eğitim Enstitüsü müdürlüğü ve Orta Öğretim genel müdürlüğü bundan sonra gelecektir. Bu sırada ders kitapları, şiirleri yayınlanmaktadır. 1934 yılında başlayan İzmir milletvekilliğini, 1938 sonunda Eğitim bakanlığı görevi izler.

Bakanlığı döneminde On Yıllık Neşriyat Sergisi, Birinci Türk Neşriyat Kongresi, Birinci Maarif Şûrası, İkinci Maarif Şûrası, *Tebliğler* dergisi, *İlköğretim* Dergisi Yayınları, Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi öncülük ettiği bazı kongre ve çalışmalardır.

Köy enstitüleri onun dönemindeki eserlerin başatlarından olur. Ankara Devlet Konservatuarı'nın kurulması ve sanatın devlet şemsiyesine alınarak kamuya mal edilmesi de Yücel döneminin eserleridir.

Dilde yenileşme, ders kitaplarında uyumluluk, Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü ve okulları, Beden Eğitimi ve Spor Şûrası, UNESCO ile ilişki kurulması ve Üniversiteler Kanunu'yla ilgili çalışmaları onun belli başlı başarıları arasında yer alır.[20]

Tonguç "Yeni Bir Söz" Söylüyor

Yaşamın her alanında en zor şey yeni bir söz söylemek, yeni bir şey bulmaktır. İsmail Hakkı Tonguç, özellikle birbirini bütünleyen ve izleyen eğitmen kursları, köy öğretmen okulları ve köy enstitüleri sistemiyle toplumumuz için yeni bir sözün sahibi olmuştur. Onun eğitim dünyamıza neler katmak istediği, nasıl bireyler yetişmesini amaçladığı, bunu hangi yöntemlerle yapmaya çalıştığı üzerine kendisinin kitapları ve yazıları yanında, her kesimden yerli yabancı birçok insanın değerlendirmeleri vardır. Tonguç, eğitim ve kültür dünyamıza katkılarıyla işte bu yeni ve özgün sözü söylerken kendisini de bu yola adamış bir aydındır.

Bu söz, yüzyılların sessiz yazgısına boyun eğmiş, suyun akışına doğru kendini bırakmış ve teslim olmuş insanlar içindir. Bu gidişe akıl ve bilim yoluyla etkili, bilinçli ve bilimsel bir karşı duruştur

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

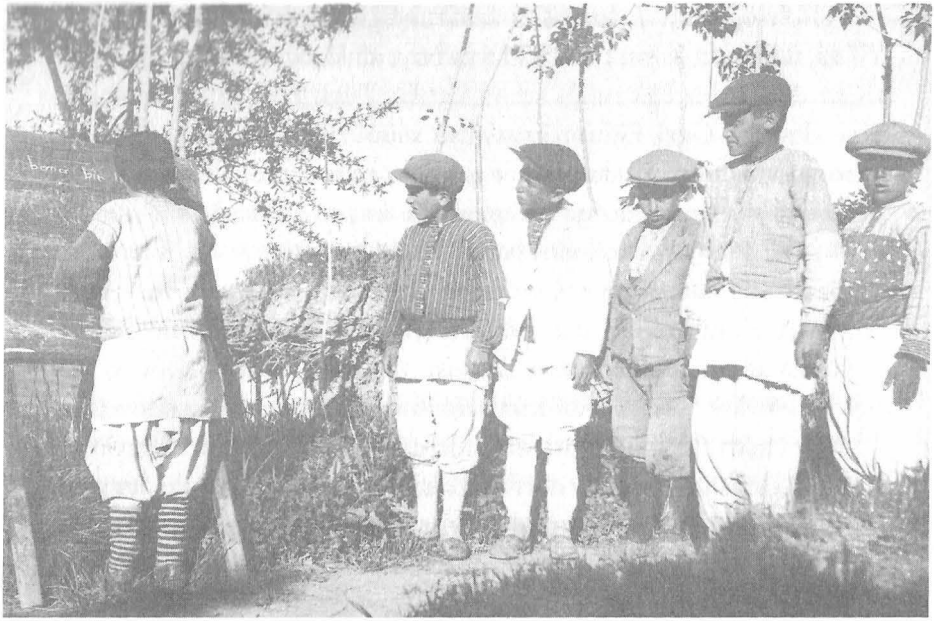

Tonguç'un objektifinden köy ve çocuklar.

Tonguç'un eylemi. Tarihe attığı imza ve söylediği özgün söz, işte bu karşı duruştur. Aşağıda, yapıtlarındaki bazı düşüncelerinden seçilmiş cümleleriyle onun söylediği bu "yeni söz"e ayna tutulmaya çalışıldı.

"Anadolu'da bir halk devleti kuruldu. Bu devletin eğitim düzeni için de kendi kaynağına dönmek gerekiyordu." (Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. baskı, Mart 2000, s. 15.)

"Köylülere bir şeyler öğretebilmek için önce onlardan birçok şeyler öğrenmemiz gerekir." (İ. H. Tonguç, *Köyde Eğitim,* Ankara: Kültür Bakanlığı, 1939, s. IX-X.).

"Köyü; plansız, bilinçsiz ve kolaycılığa kaçacak yollardan kalkındırmaya uğraşanların, enerjilerinin çoğu boşa harcanıyor." (İ. H. Tonguç, *Canlandırılacak Köy,* İstanbul: Remzi Kitabevi, 1939, s. I.)

"Okumak, öğrenmek hakkı; özgür yaşamak, düşünmek, konuşmak ve yazmak hakları gibi kutsal haklardandır." (İ. H. Tonguç, *İlköğretim Kavramı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, İstanbul, 1946, s. X.)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://nanlay.org

"Köyü canlandırabilmek için; insanı mutlaka, kendi kendine ayakta durabilecek, yaratıcı, erkli bir değer durumuna getirmelidir." (Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, s. IV.)

"Kanımızı ve iliklerimizi, isteyerek köyün içine akıtmadıkça, kırk bin köyün kenarına aydın insanın mezar taşı dikilmedikçe, [...] köyün sırlarını anlayamayız. (Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, s. 38-39.)

"Köy sorunu; bazılarının sandığı gibi tekdüze bir köy kalkınması problemi değil, anlamlı ve bilinçli bir biçimde, köyün içten canlandırılmasıdır. Köy insanı, öylesine canlandırılmalı ve bilinçlendirilmeli ki, onu hiçbir güç, yalnız kendi hesabına ve insafsızca sömüremesin. Ona köle ve uşak muamelesi yapamasın." (Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, s. 85.)

"Köy okulu, 'hayat ve iş okulu' olacaktır. Uygulama bahçesi, işliği, hayvanları ve spor alanı bulunmalıdır." (*Tonguç'a Kitap*, İstanbul: İmece Yayınları, 1961, s. 119.)

"Eğitim için; çocukları yaşamdan söküp duvarlar arasında yetiştirme yerine, gerçek yaşamın içinde, yetişkinlik yetki ve sorumluluklarıyla, gerçek yaşamın işlerini öğretim aracı olarak kullanarak, iş aracılığı ile iş için, meslek için yetiştirmek gerekir." (Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, s. 15.)

"Felsefe, sanat, müzik, bilim, teknik; hayattan korkmayanlarla, onu seven, kayıtsız şartsız bir tutkuyla bağlanabilen insanlarla yaratılır. Yeni kültür yaşamı, yeni dünya görüşlerine göre örgütlenmiş yeni insanlarla beslenir. Özleyeceğimiz, kavuşmak isteyeceğimiz ortam bu olmalı." (*Tonguç'a Kitap*, s. 96.)

"Kızları bir tarafa, erkeleri de diğer tarafa ayırarak, kurumu (enstitüyü) iki kafes haline getirmek asla doğru değildir." (*Tonguç'a Kitap*, s. 45.)

"Nerede önemli bir ilköğretim hareketi olmuşsa, bu; mutlaka sosyal düşünen eğitimcilerden gelmiştir." (Tonguç, *İlköğretim Kavramı*, s. 83.)

Kırsal yaşama hapsedilmiş, okulu, okuması olmayan, yokluk ve hastalıklarla yaşamaya çalışan o köylü çocuklarından öğretmenler, becerili ve düşünen bireyler, sanat zevkiyle zenginleşmiş kişilikler, profesörler, opera sanatçıları, müzisyenler, ressamlar ve bilim insanları yetiştirmeyle sonuçlanmış bu yeni söz, bu kitabın da konusudur.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranley.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Arifiye Köy Enstitüsü'ne Doğru

Basında Köy Enstitüleri ve Arifiye Haberleri

Kuruluşundan kapatılışına dek, basının köy enstitülerine ilgisi hiç azalmamıştır. Bu konuyla ilgili çıkan ilk haberlerden, eğitmen kurslarının dönüşümü anlatılırken söz edilmişti.

Köy enstitülerinin henüz planlama aşamasında olduğu 1939 baharında, Öğretmen Okulu'nun eski müdürlerinden, öğretmen ve Konya Milletvekili Ahmet Hamdi Dikmen mecliste eğitmenliği överek, eğitmenleri yetiştirecek öğretmenlerin eğitilmesiyle ilgili, Gazi Terbiye Enstitüsü derecesinde zirai karakteri haiz bir "enstitü" kurulması gereğinden söz eder.[1]

Aynı dönemde, 3704 sayılı 7.7.1939 tarihli Köy Eğitmen Kurslariyle İlk Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Kanun'un çıkış haberi yayınlanır. Haberde açılmış ve açılacak köy öğretmen okullarının gereksinimlerinin de bakanlıkça karşılanacağı bildirilir. Kanunda sözü edilen Köy Öğretmen Okulları, 1937'de açılan Çifteler ve Kızılçullu ile 1938-1940 arasında açılan Kepirtepe ve Gölköy köy öğretmen okullarıdır.[2]

Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıkışı *Yeni Adam* dergisinde de bir yazıyla karşılanır. Bu uzun yazının köylülere yönelik kaleme alınan birkaç cümlesi, o günün köye bakış açısı ve köy enstitülerinden beklentileri yansıtan niteliktedir:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

> Dinle köylü! Şimdiye kadar sana imam, vaiz, muallim gönderdiler. Kimi sarığını düzeltti, kimi ağzını çarpıttı, kimi de lügatçe konuştu. Sen de bizim gibi bu medrese, mektep adamına ağzı açık, şaşa kaldın! Sen yaşamak istedikçe, onlar ölümü övdüler. Senin mısır dediğine, onlar şeker kamışı dediler. Sen de bizim gibi gözü açık, kafası karışa kaldın.

Yazının bundan sonrasında artık durumun değiştiğinin, çocukların sadece okumaya değil öğrenmeye de gideceğinin, bundan sonra başlarında sarık, ayıklarında çarık ve kafalarında yarık olmayacağının altı çizilir. Enstitülerin tek farkının köylü çocuklarını, köylülerden daha iyi yetiştirerek köylerini her anlamda şenlendireceklerini haber verir.[3]

Aynı dergide, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun da bir değerlendirmesi yer alır. Baltacıoğlu "Köy Enstitüleri Hem Niceliğin Hem Niteliğin Zaferidir" başlıklı yazısında, yeni kurulan köy enstitülerinin eğitbilimsel yeniliğine dikkat çekmeye çalışarak geleneksel okulla köy enstitüleri arasında bir karşılaştırma yapar:

> Köy enstitüleri, acemileri bu hayata hazırlamayacak, acemilere bu gerçek hayatı yaşatacaktır.
>
> Geleneksel okul; iş konusu olarak kitabı, yazılı fikirleri, örneği, hayali, tarifi, tasviri ele alır.
>
> Köy enstitüleri köyü, tarlayı, kümesi, arılığı, demirhaneyi ele alır.
>
> Geleneksel okulda teori ve pratik arasında bir duvar vardır.
>
> Köy enstitüsü teori ve pratik iç içedir. Yalnız hayatın gerçeği vardır.
>
> Geleneksel okul derse, sınava, diplomalara ve mevkilere hazırlar.
>
> Köy enstitüleri doğrudan özgür, bağımsız ve üretici insan yetiştirir.[4]

Kanunun mecliste görüşüldüğü gün *Vakit* gazetesi, eğitmen kursları ve yeni kurulan 12 köy enstitüsünün 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı'nda açılacağını haber yapar. Aynı haberde Süleyman Edip Balkır'ın Arifiye Köy Enstitüsü direktörlüğüne atandığı da yer alır.[5]

Basında büyük ilgi gören Köy Enstitüleri Kanunu, o günün önemli gülmece dergisi *Akbaba*'nın da kapağını süsler. Kapakta,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

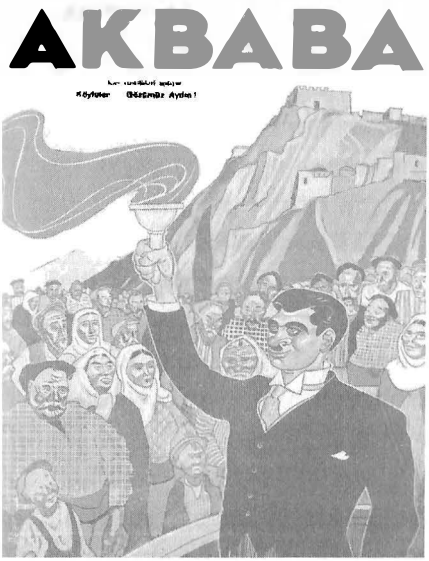

Akbaba, *sayı 328, 2.5.1940.*

Eğitmen kursları ve köy enstitüleri

23 Nisanda merasimle açılıyor

Kurslar bu yıldan itibaren köy enstitülerine bağlı çalışacak

Maarif Vekilliğinin kararile köy öğretmeni yetiştirmek üzere açılan eğitmen kursları bu yıldan itibaren tesis edilecek olan köy enstitülerine bağlanacak ve müstakil bir teşkilât olarak çalışmıyacaktır.

Muhtelif vilâyetlerde açılmak 12 köy enstitüsünde 12 de eğitmen kursu bulunacaktır. Buna ait kanun lâyihası bir kaç gün içinde Meclis heyeti umumiyesine sevkedilerek neticelendirilecektir.

Kurslar ve enstitüler Vekâletin kararile 23 nisan ulusal egemenlik bayramında açılarak faaliyete başlıyacaktır. İstanbul ilk tedrisat müfettişlerinden Süleyman Edip Bolkar Arifiye köy enstitüsü direktörlüğüne, Sivas Eskişehir köy enstitüsü direktörlüğüne, Nurettin Biris Samsun köy enstitüsü direktörlüğüne, Denizli maarif müdürü Rüştü Arman Kastamonu enstitüsü direktörlüğüne tayin edilmişlerdir.

Diğer açık bulunan 6 köy enstitüsü direktörlüklerine de pek yakında tayinler yapılacaktır. Bu arada İstanbul ilk tedrisat müfettişlerinden Recep Çakıç, Muharrem Karamürsel, Cemal Öncel, Şevki Pulat'ın da enstitü direktörlüklerine tayin edilmeleri kuvvetle muhtemeldir.

Kursların faaliyet programları 23 nisandan itibaren tatbik edilecektir. "2000" Eğitmen kurslara ders görmek üzere dağıtılmış ve 200 gazi başöğretmen vazife almıştır.

Vakit, *17.4.1940.*

elindeki meşale ile Hasan Âli Yücel köylüler arasındadır. "Köy Enstitüleri Açılıyor" haberinin altında, Hasan Âli Yücel'in ağzından "Köylüler: Gözümüz Aydın" cümlesi yer alır.[6]

Köy Enstitüleri Kanunu Çıkarken

Eğitmen kursları, daha sonra onlarla birlikte sırayla açılan ve üç yıla yayılan köy öğretmen okulları, bu kurs ve okullarla ilgili düzenlenen mevzuat ve diğer hazırlıklar, hep yoğun ve örgütlü bir çalışmanın ürünüdürler. Bu hummalı çalışmanın motoru, beyni hep Tonguç'tur. Ancak Tonguç hiçbir zaman yalnız bir adam olmadığı gibi, aklına geleni hemen uygulayan biri de değildir. Birlikte çalıştığı her düzeyden, her daldan insanla kurduğu ilkeli ve candan ilişkileri, onu sözü dinlenir ve dediği yapılır bir yönetici yapmıştır.

Denebilir ki daha eğitmen kurslarının kuruluşundan itibaren çevresindeki öğretmen, müfettiş ve eğitim uzmanlarını hemen harekete geçirmiştir. Bununla da kalmamış, devlet aygıtını tümden

çalıştırma, onlardan durumu açıklayan bilgiler, belgeler, raporlar isteme yolunu ısrarla ve sürekli kullanmıştır. O günün bürokrasisini eğitim başta olmak üzere, yurt sorunları için düşünmeye yöneltiği ve büyük bir işbirliği sağladığı söylenebilir. Israrlı izlemeleri ve yazışmalardaki süreklilikle ilgili tüm bakanlıklarda ve diğer kurumlardaki bürokrasiyi eğitim sorunlarına ortak etmiştir.

İsmail Hakkı Tonguç Belgeliği bu savı kanıtlayacak sayısız belgeyle doludur. Valilikler, bölge müfettişlikleri, eğitim denetçileri, gezici başöğretmenler, genel müdürlükler, maarif memurlukları, askeri makamlar, öğretmenler, eğitmenler, kaymakamlar gibi hemen tüm birim, kurum ve kişi, bu yoğun çalışmada –ister istemez– yerlerini almak zorunda kalmışlardır. Ancak Tonguç'un yakın çevresinde ve kursları veya okulları açtığı yerlerde görevli bir demir çekirdek kadro vardır ki onlar hem inanmış birer eğitimci hem kendilerini bu işe adamış insanlardır.

Yakın çalışma arkadaşı ve yardımcısı Ferit Oğuz Bayır, Süleyman Edip Balkır, Hürrem Arman, M. Rauf İnan, Şerif Tekben, Sıtkı Akkay, Halit Ağanoğlu, İhsan Baykal, İsmail Safa Güner, Sabahattin Eyüboğlu, Şinasi Tamer, Nurettin Biriz, Talat Ersoy, Osman Ülkümen Nazif Evren, Remzi Özyürek, Lütfi Dağlar, Ali Doğan Toran, Ömer Uzgil, Nejat İdil, İhsan Kalabay, Hamdi Akman ve adları buraya sığmayacak diğer çalışma arkadaşları tüm bu hazırlıklarda büyük emek harcamış emektarlardır.

Tonguç, açılacak her enstitü için ihtiyaç duyulan yer, donanım, ödenek, eğitim ve ilgili diğer konuları bu kadroyla birlikte planlamış ve işin içinde olgunlaştırmıştır. Daha kanun çıkmadan enstitü müdürleri olarak düşündüğü kişilere yeni görev yerlerini söylemesinden, onların her an göreve başlamaya hazırlıklı olmalarını sağlamak istediği anlaşılmaktadır.

Bu kitabın konusu olan Arifiye Köy Enstitüsü'ne müdür olacak, Kastamonu Eğitmen Kursu kurucu müdürü ve müfettiş Süleyman Edip Balkır da durumdan haberdardır. Balkır, bu durumu "göçebelikten kurtuluş" olarak değerlendirir. Çünkü eğitmen kurslarının her bir dönemi tamamlandıkça altı aylığına müfettişlik görev bölgesi olan İstanbul'a geri dönmektedir.

Köy Enstitüleri Kanunu çıktığında enstitülerin kurulacağı yerler, gereksinimleri, bütçe ödenekleri, öğretmen, yönetici ve teknik kadroları büyük oranda hazırdır.

Daha kanun çıkmadan aylar önce Tonguç projesini ayrıntılarıyla tasarlar, çalışma arkadaşlarıyla paylaşır ve gerekli hazırlıklara başlar. Enstitü açılacak diğer yerler için yaptığı gibi, Arifiye için de Kastamonu Göl Eğitmen Kursu Müdürü ve yakın arkadaşı Süleyman Edip Balkır'dan hazırlıklı olmasını ister.

Balkır, yeni günlerin getireceği zorlukların ve yaşayacağı yoğunluğun farkındadır. Her konuda planlı çalışma alışkanlığı, onu bu konuda da hazırlıklı olmaya itmiştir. Tonguç'a olan yakınlığı nedeniyle onunla baş başa görüşerek gelecek günleri planlar. Nasıl bir kadroyla çalışmak istediğini, bu kişileri seçip seçemeyeceğini ve Tonguç'un desteğinin düzeyini tartışır. Bu görüşmeden mutlu ayrılır. Yeni kurulacak köy enstitüsünün müdürü olacağı kesinleşmiştir.

Süleyman Edip Balkır Kimdir?

76 yıllık yaşamının 45 yılını sayısız başarılı çalışmasıyla eğitim sistemimize adayan, eğitim anıtlarından biri hiç kuşkusuz öğretmen, müfettiş, yönetici Süleyman Edip Balkır'dır. Tonguç'un özel olarak seçtiği yaratıcı, çalışkan, akılcı, yenilikçi eğitimcilerden biridir. Eğitmen kursları ve köy enstitülerinin kuruluşu, köylerimizin eğitim ışığına kavuşturulması ve kalkındırılması davasında hep Tonguç'un yanındadır. O kadar ki ilerleyen yıllarda Tonguç Ankara'da her bunaldığında, Arifiye'ye gelerek Balkır'la dertleşme ve soluk alma yolunu seçecektir.

Henüz enstitülerin adı bile yokken Tonguç kurmayı tasarladığı eğitmen kursları ve eğitmenlerin köylerde kullanacağı kitap ve programların hazırlığıyla ilgili oluşturduğu kurulda, Süleyman Edip Balkır'ı da görevlendirir. Bu kurulda Balkır'ın dışında, daha sonra eğitmen kursları ve köy enstitülerinde büyük başarıları görülecek olan M. Rauf İnan, Ferit Oğuz Bayır ile seçilmiş bazı ilkokul öğretmenleri vardır.

Adı, Arifiye Köy Enstitüsü'yle birlikte anılan, çok sayıda yayına, şiire konu olan Süleyman Edip Balkır, 1902 yılında Bursa, Kirmasti'de (Mustafakemalpaşa) doğar. Uçbeyi Karabey soyundandır. Babası Hacı Mehmet, annesi Hacı Hanife'dir.

1921 yılında Bursa Öğretmen Okulu'nu bitiren Balkır, daha sonra Kirmasti'nin Koşuboğazı köyüne öğretmen olarak atanır. Bu sırada, Kurtuluş Savaşı sürmektedir. Savaşta Yunanlıların yanında yer alan "Eşkıya Davut"un zoruyla öğretmenlik yaptığı köyü terk etmek zorunda kalır.

Kirmasti'deki çeşitli görevleri yaklaşık yedi yıl sürer. Savaş koşullarında İstanbul'a gider. Bu görevlerden sonra İzmit Maarifi emrine verilir. Maşukiye köyünde öğretmenlik yapmaya başlar. Kısa sürede merkezde bir okula atanarak Sultani kadrosuna geçer.

O günlerde İzmit'e gelen Atatürk'le karşılaşır, sohbet eder. Askerlikten sonra İstanbul'a döner ve Balmumcu Öksüzler Yurdu'na atanır. Bu okulda çalışırken, müfettişlik kursu için başvurup kursa katılır ve müfettiş olarak 1928 yılında İstanbul'da göreve başlar.

Aynı yıl, Bursa doğumlu Yumurtacızade Aktar Hacı Ali'nin kızı Nimet Hanım'la evlenir. 1930 yılında oğlu Özcan ve 1938 yılında kızı Filiz dünyaya gelir.

Tonguç'un Balkır'ı tanıması, bu müfettişliği sırasındadır. Yazdığı tarih kitabının da konuşulduğu bir toplantı için Ankara'dayken, arkadaşı müfettiş Fuat Baymur, kendisini İlköğretim Genel Müdürü Tonguç'la tanıştırır.

Çocukluk, öğrencilik, öğretmenlik ve müfettişlik yaşamına ilişkin anılarını *Eski Bir Öğretmenin Anıları* adlı bir kitapta toplayan Balkır, o günlerin yokluk ve zorluklarına yakından tanık olanları tanımamıza yardımcı olur.

Tonguç'la birlikte, Ankara köylerindeki ilk eğitmen deneyimi sonuçlarını incelerler. 1937 yılında Eskişehir Mahmudiye'de açılan ikinci dönem eğitmen kursunda, eğitim şefidir. Kursun eğitim-öğretim işlerinden birinci derecede sorumludur. Bu kursla ilgili anılarında şunları söylüyor:

> Başlayış ve geçiş dönemi, şimdiye kadar toprakla uğraşmış bu insanlara büyük zorluklar yüklemiştir. Burada bütün dikkatimizle üzerinde durduğumuz taraf, bunları ümitsizliğe düşürmemekti. Şevk verici teşviklerimizle onları karamsarlıktan kurtardık.

Yine o günlerde bakanlığa gönderdiği bir raporda, eğitmenlere okuttukları kitaplar konusunda şöyle diyor:

> Birinci yıl kitabı bitirildi. Ellerindeki bütün ziraat kitapları okutuldu. Haftanın iki gecesi, genel okuma gecesi yapılarak; *Mefkûreci Muallim, Beyaz Zambaklar Memleketinde, İstiklal Savaşı Nasıl Oldu?, Dört Canavar, Vatansız Adam, Komşularımızı Tanıyalım* kitapları okutuldu. Kendileri de kütüphanedeki 50'ye yakın kitabı gözden geçirdiler. *Köy* adlı bir duvar gazetesi çıkarıldı.[7]

Kurs bitiminde yeniden İstanbul'daki müfettişlik görevine döner. 1938 baharının ilk günlerinin birinde Ankara'ya çağrılır. Tonguç, Balkır'ı da yanına alarak Kastamonu'ya kadar gider. Gölköy'deki 60 dönümlük Şeyh Ziya Çiftliği'nde yeni görev açıklanır: Kastamonu-Gölköy Eğitmen Kursu müdürlüğü.

Görev bellidir ama çiftlik haraptır. İçindeki köşk bakımsız, dökük ve arazi çamur içindedir. Kastamonu Eğitmen Kursu'nda Balkır'a, "bay eğitmen" denmeye başlanır. Eğitmenlerin yeni yaptıkları binaların tuğlaları da yine eğitmenlerce üretilir. Balkır tuğla harmanında, sırtında tuğla taşıyacak kadar alçak gönüllü, inançlı ve çalışkan bir eğitimcidir.

Gölköy Eğitmen Kursu, Balkır'ın başarılı yönetiminde bir yıl sonra köy öğretmen okulu ve iki yıl sonra da bir arkadaşının yönetiminde Gölköy Köy Enstitüsü olacaktır.

1939 yılında Eğitim Şûrası'na katılan S. Edip Balkır, yaklaşmakta olan yeni günün farkındadır. Şûranın bitiminde, Cumhurbaşkanı İnönü'nün köy enstitüleri sistemiyle ilgili sorularını yanıtlayan da ondan başkası değildir.

Eğer kanun çıkarılabilirse, eski eğitmen kurslarının yerleşkelerinde köy enstitüleri yükselecektir. Yeni kanunun çıkması an mese-

Süleyman Edip Balkır Arifiye'de eğitmen adayları ile, 1940.

lesiyken Tonguç, Arifiye Eğitmen Kursu'nun yeni dönem hazırlıklarını yapmak üzere Balkır'ı görevlendirir. Aslında yeni kurulacak olan enstitüye müdür olacağı anlaşılmıştır. Bütün sorun, kanunun çıkmasındadır. Artık göçerlik bitecektir. Yaklaşık yedi yıl sürecek ve her anı, iş ve başarıyla dolu geçecek Arifiye Köy Enstitüsü müdürlüğü dönemi başlamaktadır.

13 Nisan 1940 günü Balkır Arifiye'deki görevine başlar. Ancak bu görevde henüz enstitü müdürü değildir. Göreve resmi olarak 31 Mayıs 1940 günü öğretmen olarak başlamış olacak ve kayıtlara da böyle geçecektir. Bugün Personel Genel Müdürlüğü olarak bilinen Maarif Vekilliği, Zat İşleri Müdürlüğü'nün 24 Haziran 1940 tarih ve 30.1.7292 sayılı onayıyla 1 Haziran'dan geçerli olmak üzere müdür olarak atanır.[8]

Bu görev Balkır'ın, 29 Ekim 1946 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi Öğretim İşleri müdürlüğüne atanmasına dek aralıksız sürecektir.

S. Edip Balkır, Arifiye Köy Enstitüsü müdürlüğü dönemindeki çalışmalarını, *Dipten Gelen Ses: Arifiye Köy Enstitüsü* adıyla kitaplaştırarak yarınlara bırakacaktır

Kendi dilinden, Arifiye Köy Enstitüsü'ndeki çalışmaları şöyle özetlenir:

> Bu sürenin gerçek değeri, rakamların kuru anlamları içinde kalıplaştırılamaz sanırım. Çünkü tanyeri bulanık beyazlığını bağladığı sırada başlayan günlük çabalar, sıcaklarda kavrula kavrula, tozlara bulana bulana, yağmurlarda ıslana ıslana, soğuklarda buya buya, çamurlarda bata çıka, uykusuzlukları çiğneyerek, azılı zorlukları da bağrına ateşten oklar gibi şaplanır, çelik kollarıyla sarılıp en inatçı terslikleri alaşağı ederlerdi.[9]

Balkır, yaşamının en anlamlı yılları saydığı eğitmen kursları ve köy enstitüleri günlerinde Tonguç'un çok yakınındadır. 1935'te köy gezileri ve eğitmen kitapları hazırlığıyla başlayan dostlukları, ikinci dönem kursunda eğitim şefliği, Kastamonu Göl Köy Eğitmen Kursu müdürlüğünü üstlenmesiyle gelişir. Köy enstitüleri sisteminin hazırlıkları sırasında da Tonguç'un en yakınında olan eğitimcilerden biri odur.

Enstitülerinin kuruluşuyla Arifiye Köy Enstitüsü müdürü olan Balkır'ın, bundan sonra Tonguç'la çıktığı eğitim, inceleme ve denetim gezilerine nasıl zaman ayırabildiği bilinmemektedir. Birçok gezide birliktedirler. Bu geziler öyle bir köy, bir kasaba veya bir ille sınırlı değildir. Örneğin gezilerin birinde Yıldızeli, Dicle, Düziçi, Hasanoğlan, Gönen, Aksu, İvriz, Kepirtepe, Savaştepe, Pazarören ve Ortaklar köy enstitüleri gezilmiştir. 1944 yılında ise mezun olan enstitülülerin görevli oldukları köylere büyük bir gezi düzenleyerek Ankara, Bolu, Adapazarı, Bilecik, Yenişehir, Bursa, Mustafakemalpaşa, Balıkesir, Biga, Çanakkale, Gelibolu, Tekirdağ, Kırklareli, İstanbul ve Arifiye'ye kadar yüzlerce köy, bucak ve ili dolaşır-

Süleyman Edip Balkır son günlerinde.

lar. Bu zorlu yol koşullarına birlikte katlanır; tüm görevli, yetkili ve öğretmenlerle birlikte görüşürler.[10]

Yine 1945 yılında, Arifiye'den başlayıp Arifiye'de biten ve Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı köy öğretmenlerinin görevleri başında denetlendiği iki gezide toplam 111 yerleşim yeri gezilip denetlenir.[11]

Çoğu zor koşullarda, yokluklarla geçen bu gezilerde tam bir uyum ve mutlulukla çalıştıkları, o günlerin anılarından anlaşılmaktadır. "Enstitü, Yeni Öğretmenlerin Yanında" bölümünde bu gezilerin ayrıntılarına değinilmiştir.

Arifiye'den ayrılışından sonra yaklaşık 20 yıl İstanbul Teknik Üniversitesi'nde görev yapan Balkır, 1967 yılında bu görevden emekli olur.

Eğitim sorunlarından hiç uzak kalmaz. Anılarını üç ayrı kitapta toplamayı başarır. Çeşitli dergi ve gazetelerde yazmayı sürdürür. Enstitü çıkışlı öğrencileriyle yaşamının sonuna dek birlikte yaşar. Gür sesiyle onların toplantılarına, şenliklerine katılmaktan geri durmaz. Onlarla birlikte türkü söylemek en keyifli uğraşlarındandır.

Süleyman Edip Balkır, 1978 yılında yaşamdan ayrılır.[12]

Balkır Ne İstedi, Ne Oldu?

Mutlaka Yeni Bir Yer Bulmak Gerek

1940 yılının ilk ayları Tonguç ve arkadaşları için belki de ömürlerinin en sıcak günleridir. Dördüncü dönemlerini de başarıyla tamamlamış eğitmen kurslarının yeni dönemi başlamak üzeredir. Asıl önemlisi Tonguç'un, yakın arkadaşlarıyla son biçimini verdiği ve 1939 Eğitim Şûrası'nda tartışmaya açtığı "Köy Enstitüleri" projesinin, yaşama geçirilmesi için son adımlar atılır.

Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, Tonguç'la yaptığı işlerden memnundur ve siyasi açıdan, yapılan her çalışmanın arkasındadır. Köy çocuklarının eğitimi ve genel olarak "köylerin toptan kalkındırılması" şeklinde tanımlanacak yeni sistemin tuğlaları konmaya başlanmıştır. Bu toptan kalkınmanın aracı köy enstitüleri olacaktır. 17 Nisan 1940 günü kanunun çıkışıyla bu çalışmanın emekçileri, derin ve rahat bir nefes alırlar.

Balkır'ın ailesi bu sırada Bursa'dadır. Denetimler bitirmek üzereyken, bir mektupla, mart ayına dek geçici görevle Bursa'ya atanmasını talep eder. Bu şekilde ailesiyle buluşmuş olacak, oğlu Özcan'ın okul işini halledecek ve yeni dönemde Arifiye'de görev yapacak eğitmen adaylarının seçiminde çalışarak "Eğitmen teftiş stajı" görmüş olacaktır.

Bursa'ya atanmaz ancak Arifiye için araştırmalarını da sürdürür. Görüştüğü kişilerden biri Arifiye'yle ilgili "Burası mektep değil, mezar olur" demiştir. Ayrıca Nurettin Biriz adlı arkadaşı Adapazarı'na yaptığı bir inceleme gezisi sonrasında "Sıtmalı bir yerdir. Su yoktur" gözlemini iletecek; kurs müdürlüğünü yürüten müfettiş Sabri Salman da "Bahçecik'i[13] görünce, kursun Arifiye'de kurulduğuna acıdım" diyecektir. Bu duyumlar Balkır'ın canını sıkmaya yeter. Tonguç'a Arifiye'ye birlikte gitme ve "mutlaka yeni bir yer bulma" konusunda bir mektup yazar. Bu mektupta özellikle bölgenin sıtmadan, susuzluktan ve çamurdan kurtarılamayacağını yazar.

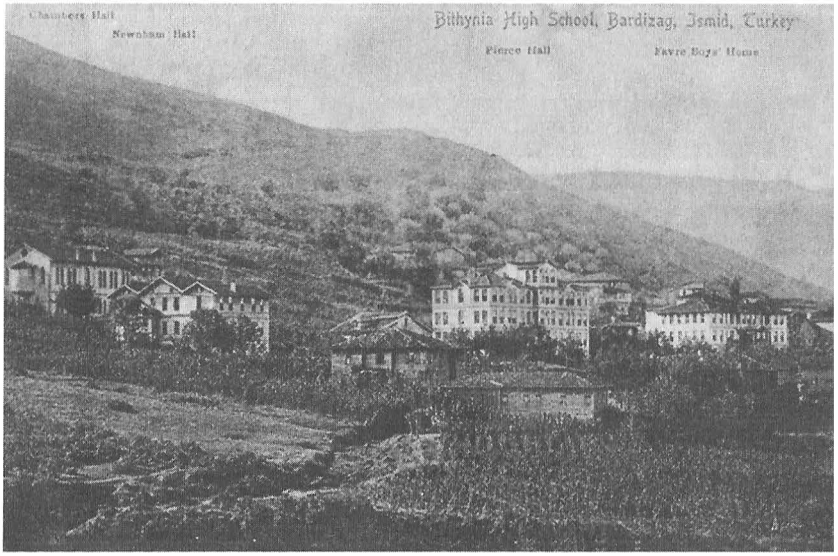

Enstitünün kurulması düşünülen Bahçecik köyü.

Arifiye'yle ilgili bu araştırma bulgularını yıllar sonra şöyle özetleyecektir:

> Adapazarı sapağında kör bir istasyon... Şurasında, burasında zorla ayakta durabilen birkaç ev. Sivrisinek yatağındaki bu bataklıkta, hayvan bile zor yaşar. Eğer oturulabilecek bir yer olsaydı zengin, kalabalık bir köy olurdu şimdi. Burası, dize kadar çamurlu suyu ile sellere yataklık eden bir cehennem.[14]

Balkır, enstitü için, daha iyi koşulları olan yeni bir yer ister. İster de acaba Tonguç buna ne diyecektir?

Tonguç Ne Dedi?

Ancak Tonguç hiç de öyle düşünmemektedir. Ne diyeceğinden de çok emindir. Arifiye'de sözü edilen sıtmalı, susuz ve güç koşullara dayanarak yaşayan köylülerin yaşamlarını örnek gösterir. "Yahu Edip, sen de mi yıkıldın ve ne çabuk?" diye başlayan mektubunda Balkır'a daha işin başında pes etmemesi, görevlerinin

zaten bu tür zor koşullarla baş etmek olduğu yönünde şu yanıtı verir:

> Senin ürküp kaçındığın çamurun, sıtmanın içine batıp gömülmeden bunlarla savaşa girip yaşantılarının insancıl bir doğrultuda gelişmesine nasıl önderlik edeceğini söyler misin bana?[15]

Bu yanıt, enstitü için yer arama konusunu bir daha tartışılmamak üzere kapatır. Balkır, Tonguç'un ileri sürdüğü görüşleri çok yerinde bulur ve Arifiye yoluna düşer.

Yarım Kalan Uyku

Balkır, Arifiye Eğitmen Kursu dördüncü dönem hazırlıkları için emir gelmesi üzerine hemen Arifiye'ye gider. Anılarında İstanbul'dan Arifiye'ye 1 Nisan 1940 günü hareket ettiğini yazar. Ancak 18 Nisan 1940 tarihli mektubunda "Pazar günü hareket ettiğini ve geleli dört gün olduğunu" belirttiğinden, Arifiye'ye 13 Nisan 1940 günü gelmiş olmalıdır. Bu bilgi 1 Nisan günü resmi görevli olarak değil de yeri görme ve hazırlık için gidip döndüğünü düşündürmektedir.[16]

Kurs dönemi olmadığından kursun binaları, malları ve hayvanlarını korumak üzere yalnızca görevli bekçi Süleyman Güngörsün vardır. Geldiği gün, muhtar Şakir Akkaya'yla da tanışır.

Balkır'ın gelişinin ilk gecesi, ilk büyük korkusunu da yaşamasına neden olur. Tahtakurularından zar zor uykuya dalmış olan Balkır'ı bekçi Süleyman uyandırır. Yağan şiddetli yağmur nedeniyle, kurs arazi ve binaları su altındadır. Kursun atları, inekleri ve tavukları telef olmak üzeredir.

Muhtar Şakir, bekçi Süleyman, jandarmalar ve birkaç köylünün de el vermesiyle hayvanlar korumalı yerlere alınarak kurtarılır. Balkır'ın Arifiye'yle ilk karşılaşması, bu su baskınıyla kendini haklı çıkarmış gibidir.

Kurs adaylarının seçilme günleri de gelmiştir. Arifiye Eğitmen Kursu'nun dördüncü dönemi için İstanbul'dan da eğitmen adayı

Balkır'ı karşılayan Arifiye yağmuru, 14.4.1940.

geleceği bir gazetede yazılır. Buna göre gönderilecek adayların seçimi İstanbul müfettişlerince yapılacaktır.[17]

Balkır, devir teslim işlerini hızla yapmak üzere Arifiye Eğitmen Kursu'nun eski müdürü, müfettiş Sabri Yılmaz Salman'ı beklemektedir. Bir yandan eğitmen adayları da gelmeye başlamıştır.

Devir Teslim Kadrosu ve Hazırlıklar

Nöbet Değişimi

Sel baskınını atlatan Balkır, Sabri Salman'ı beklerken 17 Nisan'ı 18 Nisan'a bağlayan gece bu ilk izlenimlerini ve Arifiye'deki gözlemlerini Tonguç'a uzun bir mektupla yazar. Henüz kanunun çıkıp çıkmadığını bilmemektedir. Ama her an çıkmasını bekleyenlerdendir. Bu mektupta, Arifiye Eğitmen Kursu'nda bulduklarını ve hızla çözüm bekleyen sorunları şöyle özetler:

1. Meydan adamakıllı çamurdur. İstanbul giysisiyle dize kadar çamura batmıştır.

2. Yeni yapılmakta olan yemekhanenin duvar kısımları bitmiş, çatıya alınmış; iki marangoz da kasa ve çerçeve işlerine başlamışlar.

3. Yatakhanenin duvar örgüsü bitmiş, bir cephenin lentosu dökülmüş, bir cephenin de kalıpları hazırdır.

Balkır acele etmektedir. Kendi saptamalarına göre, ilk elden yapılması gerekenleri de bu mektupta ısrarcı bir dille yazar:

> 1. Yeni satın alınarak, içinde binalar yapılmakta olan arazi, su baskınına uğramıştır. Hemen 500 metrelik kanal açılmalıdır.
>
> 2. Bu arazi, kurulacak enstitüye yetmeyecektir. İlk hamlede 150-200 dönüm yer alınmalıdır.
>
> 3. Diğer büyük enstitü binalarına başlayabilmek için, ödenekler tez elden yollanmalıdır.
>
> 4. Kadrolar oluşturulurken işe yaramaz elemanların gelmemesi için işe yarar insanların seçilmesinde, kendi düşüncelerinin de alınması gerekmektedir.

Balkır, mektubu postaya vermeden Arifiye Eğitmen Kursu Müdürü Sabri Yılmaz Salman da çıkıp gelir. Artık devir teslim yapılabilecektir. Salman'ın kursla ilgili bilgi, belge ve defterleri getirdiği ve Balkır'a teslim edip durum hakkında gerekli bilgileri verdiği, Balkır'ın bu mektuba eklediği aşağıdaki nottan anlaşılmaktadır:

> Mektubumu kapattıktan sonra Sabri Salman geldi. Müesseseye ait, icap eden izahatı, şimdiye kadar gelen emirleri aldım. Vaziyet hakkında aydınlandım. Bir iki işi takyid, sonuca bağlamak üzereyiz. Artık vazifeye, işlere hâkim olacak hale girebileceğim. 18.IV.1940.[18]

Böylece eğitmen kursu yeni kurulmakta olan köy enstitüsünün içine alınmış oluyordu. Balkır göreve başlar ve Salman, devir işlemini gereği gibi yaptıktan sonra yeni görev yeri olan İzmit'e döner.

Arifiye tarihinde bu okulun üçüncü müdürü ve köy enstitüsünün de ilk müdürü olarak, gelecekte Arifiye adıyla simgeleşen, büyük enstitü başarılarına imza atacak olan Süleyman Edip Balkır dönemi de 18 Nisan 1940 günü başlamış olur.

Neler Var, Neler Gerekli?

Balkır o günleri anlattığı bakanlık tarafından yayınlanan *Köy Enstitüleri-2* adlı kitapta Arifiye'de devraldığı yapıları şöyle özetler: "İki katlı ahşap ev, ambar ve depo binası, okul binası, hızar makinesi dairesi, yapılmakta olan bir yemekhane ve bir yatakhane..."[19]

Gelen ilk eğitmen adaylarıyla hemen harekete geçen Balkır'ın ilk işi yapılmış olan binadaki eksiklikleri tamamlayıp değişiklikleri yaparak uzun yıllar kullanılacak "merkez bina" olarak düzenlemektir. Eğitmenlerce yapılmış olan iki katlı bu büyük yapı 1967 yılına dek önce Arifiye Köy Enstitüsü, sonra da Arifiye İlköğretmen Okulu merkez binası olarak kullanılır. Köy enstitüsü döneminden itibaren alt katta müdür odası ve çeşitli zamanlarda diğer bölümleri sınıf, laboratuvar, spor odası, harita odası, müzik odası olarak kullanılır.

Yapımının bittiği 1939 sonundan bugüne dek ayakta kalan ve koruma altına alınan yapı 1943, 1957, 1967 ve 1999 büyük depremlerini atlatır ve zarar görmez. Bu satırların yazıldığı sırada da Arifiye Kaymakamlığı yapısı olarak ayaktadır.

Balkır, bir yandan da enstitü için kadrosunu kurmak üzere tanıdığı, güvendiği, birlikte çalıştığı ve becerileriyle öne çıkmış eğitimcilerden seçtiklerinin atanması için Tonguç'a mektup üzerine mektup yazar.

Var olan arazi yetmeyecektir. Hemen, yapılmış olan kurs binasının bitişiğindeki 150-200 dönüm yer de alınmalıdır. Su sorunu çözülmek zorundadır. Hazırlıklar için para gereklidir. Satın alma işlerinde, il komisyonlarındaki yetkilerin okul komisyonlarına verilmesini ister. Gelecek enstitü öğrencileri ve eğitmen adayları için yatak, battaniye, giyecek, çamaşır, makineler, tuvaletler, üretim araçları, mutfak sobaları, bisikletler, karyolalar, mutfak araçları gibi daha birçok alınacak eşya ve yapılacak iş sıraya girmiştir.

17 Nisan Bayramı'nı Kim Önerdi?

18 Nisan 1940 gününün ilk saatlerinde yazdığı mektubu postaya veren Balkır, aynı günün gazetelerinde Köy Enstitüleri Kanu-

nu'nun kabul edildiğini okur. Sevincine diyecek yoktur. Bir gün sonra Tonguç'a kısa bir mektup daha yazar. Bu mektubun tek konusu, çıkmış olan kanundur. Mektubun tamamı şöyledir:

> Kıymetli Direktörüm,
> 19.IV.1940/Arifiye
>
> Bugün gazetede enstitü kanununun kabul edildiğini okudum. Bu, maarif anasının şimdiye kadar doğurduğu çocukların en gürbüzü ve en aslan yapılısı... İdealist ve enerjik bir baba için ne mutlu...
>
> Ününüzü ebedileştirecek bu eser, kültür tarihimizin tek başına yaşayacak bir şahidesidir. Sizi bu muazzam işin sübutuna [gerçekleşmesine] eriştiren mazhariyet, [şereflenme] kendisinden evvel tek bir kimseye nasip olmamış müstesna bir talihtir. Etrafınızdaki zincirin küçük bir halkası olan ben de küçücük hissemle mesudum. Bu büyük bayram gününün taşkın sevinci içinde sizi en hisli ve sıcak samimiyetle kucaklar, kutlularım.
>
> S. E. Balkır

Bu sözlerin üzerine söylenecek tek söz, "17 Nisan Köy Enstitüleri Bayramı" sözlerini ilk kullananlardan birinin –belki ilkinin– Süleyman Edip Balkır olduğudur.

Kadroları Tamamlama Savaşı

Köy enstitüleri kurulurken Tonguç'un her enstitü için, her dalda yeterince öğretmen, sanat öğretmeni ve usta öğretici görevlendirmek için çalışmalar yaptığı belgelerden anlaşılmaktadır. Köy enstitülerinin kuruluşunda görevlendirilen sanat öğretmenleri çizelgesinde, Arifiye Köy Enstitüsü için de üç sanat öğretmeni görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Bunlar duvarcı-inşaat öğretmeni, doğramacı-dülger öğretmeni ve demircilik öğretmenidir. Kuruluş sırasında Arifiye'de marangozluk öğretmeni ve sıhhi tesisatçı bulunmamaktadır.[20]

Bir yandan eğitmen kursunda görevlendirilen öğretmenler, diğer yandan enstitü öğretmenleri gelmektedir. Balkır işi şansa bırak-

maz. Özellikle bazı isimleri yanına ister. Daha önce birlikte çalıştığı Cemal Öncel bunlardan biridir. Kastamonu Eğitmen Kursu tarım öğretmeni Hakkı Tanberk için birkaç kez yazar ve ısrarcı olur. Aynı biçimde Bursa bölgesi İlköğretim müfettişi Aziz Arsan ve Silivri İlköğretim Müdürü Muammer Köseataç ile İstanbul Balmumcu Yatı Mektebi'nden tanıdığı müzik öğretmeni Ahmet Hamdi Daner gibi isimler için defalarca mektup yazarak tümünden sonuç alır.[21]

İlk Kadro

Tüm bu savaşımlardan sonra çekirdek bir kadro oluşmuştur. Bir yıl sonra yayınlanan bakanlık resmi yayınlarından bu kadronun listesini öğreniyoruz:

> 1. Süleyman Edip Balkır (müdür), 2. Aziz Arsan (müdür muavini), 3. İhsan Ataç, 4. Hakkı Tanberk, 5. Ertuğrul Başoğlu, 6. Ekrem Cihat Engür, 7. Nedime Pamukçu, 8. M. Muammer Köseataç, 9. Enver Kartekin, 10. Sabahat Kartekin, 11. Ahmet Hamdi Daner, 12. Ekrem Kumova, 13. Abdullah Recepoğlu, 14. Mustafa Eyüboğlu, 15. Nuri Arabacıoğlu, 16. Bayram Kanan, 17. Fehim Anar, 18. Hikmet Öz, 19. Bahtiyar Sim, 20. Ali Nurettin Akhun, 21. Osman Özakman (memur), 22. Celal Altan (memur), 23. Aslan Toker (daktilo).[22]

Bu kadro giderek zenginleşecek ve büyük oranda değişmeden 1952 yılına dek Arifiye Köy Enstitüsü'nde görev yapacaktır.

Balkır'ın, enstitüye gelecek öğretmenler ve diğer çalışanlar için ricaları hep sürecektir. Örneğin ilk yılın sonundaki bir mektupta, bu isteklerinin gerekçesini açıkça şöyle belirtir:

> Son günlerde bu iş etrafındaki telaşımın sebebi şu oldu: Bizim müessesenin kadrosu dâhilinde, evvela benim beraber çalışmak istediğim arkadaşları kazanmak istiyordum.[23]

23 kişiden oluşan bu ilk kadro iki yıl içinde büyük oranda gelişecek ve 1942 sonlarında usta öğreticiler ve yardımcı personel

dışında 44 kişiye ulaşacaktır. Balkır'ın verdiği bilgilerle bu kadro şöyle biçimlenmiştir: İki kadro arasında dikkat çeken ilk fark, henüz üçüncü yılına girmiş olan enstitüde dört stajyer öğretmen bulunmasıdır. Diğer bir yenilik iki köy enstitülü öğretmenin eğitim kadrosunda bulunması olsa gerek. Teknik ders öğretmenlerinin çokluğu ve çıktıkları okul çeşitliliği de bir zenginlik olarak düşünülmelidir. Oysa o dönemde, yetişmiş insan sayısı çok değildir. Bu da enstitülere verilen önemin bir göstergesidir.

Öğretmen değişimleri zaman içinde de sürecektir. Diğer enstitülerin gereksinimleri, kişisel istekler veya gereksinimler, kimi öğretmenlerin yer değiştirmelerine neden olur. Bunlardan biri de 1942 sonuna doğru Arifiye'de eğitimbaşı olan Enver Kartekin ve eşi İngilizce öğretmeni Sabahat Kartekin'in Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne verilmesidir. Bu konuda Balkır'a yazdığı mektupta "Oradaki arkadaşları alarak yerlerine diğer enstitülerde çalışanlardan yeni bir kadro teşkil edecek kadar eleman verilecek. Bu arada senin hissene de Enver Kartekin ve karısını alıp oraya vermek düştü" diyen Tonguç, Balkır'ın gönlünü hoş tutmak için de çaba harcar.[24]

Tonguç, Klasik Okul İstemiyor

Bu baş döndürücü kuruluş günlerinde Balkır hemen her şeyi eksiksiz ve örnek oluşturacak biçimde hazırlamaya çalışır. Her yaptığını da –resmi yazışmaların yanında– mektuplarla sürekli Tonguç'a yazar. Tonguç da Balkır'ın ve diğer köy enstitüsü müdürlerinin mektuplarına özenle ve düzenli olarak yanıt vermektedir.

Ancak kimi konularda Tonguç yapılanları onaylamaz. Hatta karşı çıkar ve tüm koşulların hazır olduğu bir enstitü istemez. Ona göre böyle bir şey çok eleştirdiği ve ısrarla uzak durmaya çalıştığı "klasik okul" kurmaktan başka bir şey değildir.

Arifiye Köy Enstitüsü kuruluş günlerinde Balkır'ı derinden etkileyen önemli olaylardan biri Tonguç'un bu konudaki mektubu olur. Yapılan hazırlıkların bir değerlendirmesini ve yanlış bulduğu uygulamaları anlatan bu mektup için Balkır kitabında, "Bir zılgıt" başlığını kullanmaktadır.

Öğrenciler gelmeden yapılan ayrıntılı hazırlıkların gereksizliği, Balkır'ın ısrarlı biçimde atanmasını istediği öğretmenler, derslerin dışarıda da yapılabileceği, para konusundaki ivedi ve sürekli istekler konusunda oldukça kesin ve sert nitelikte buyruklar içeren mektup, Balkır'ı da derinden etkiler ve mektuba göre yeni bir yön çizmesine neden olur. Tonguç'un kurmaya çalıştığı enstitüleri en açık ve net biçimde anlatan metinlerden biri olan bu mektubu buraya almamak olmazdı:

Kardeşim Edip
24.8.1940

Senin birçok mektuplarına, kendim Arifiye'ye giderim diyerek cevap yazmadım. Hâlbuki bu imkân da şimdi hemen tahakkuk ettirilecek gibi görünmüyor. Onun için sana esaslıca birkaç noktayı yazmak isterim.

1. Gelen raporlardan, enstitü talebesinin hâlâ çağrılmadığı anlaşılıyor. Buraya gelenler senin karyola boyattığını, adamakıllı hazırlandığını ilave ediyorlar. Şimdi senden ricam, derhal talebeyi toplaman... Bu işi klasik almamak şarttır. Nasıl ki Kastamonu'da çadırla işe başladık ise tıpkı onun gibi talebeyi hemen getirmeli.

2. Mütemadiyen filanın tayini, falanın tayini diye mektup yazıyorsun. Müessese öğretmenler için mi? Talebe için mi? Talebe olmayınca öğretmeni ne yapacaksın? Bu müesseseleri klasik okullara benzetmemek için, elinden ne gelirse hepsini yap. Herkes bir defa sersemlemeli ki yeni bir vaziyet alabilsin. Hâlbuki görünüşe göre sen bilinen mektebi hazırlayarak, sonra faaliyete geçmek istiyorsun. Bu doğru olmaz.

3. Enstitü talebesi gelir gelmez, onun için dershane açmak yok. Yağmurlar bastırıncaya kadar behemehâl çocuklar eğitmen tertibi, dışarıda ders görecekler. Ancak bu tedbirle klasik tedrisat nizamını kırmak mümkün oluyor. Bu gibi fırsatları kaçırmamalı.

4. Tahsisat için mütemadiyen yazıyorsun. Elinde öyle bir fasıl var ki, parayı tamamen sarf edip bitirmediniz ki, yenisini hiçbir şey yapılamayacak şekilde istiyorsun. Biz sizin raporlara göre icap eden parayı göndereceğiz.

Talebenin toplandığını, tedrisata girişildiğini en kısa zamanda bildirmeni bilhassa rica ederim. Vekilin oraya uğramak ihtimali vardır. Bu mesele

o gelmeden behemehâl halledilmiş olmalı. Talebe gelir gelmez üniformayı giydirin.

Hepinizin çok çok gözlerinizi öper, hepinize başarılar diler, sıhhat ve afiyet dilerim.[25]

Bu mektup da bundan önceki ve sonraki Tonguç mektupları da bir dostu gereği gibi uyaran, bunu yaparken çekinmeyen ama karşısındakine verdiği değeri her seferinde cömertçe belli eden bir babanın ses tonundadır. Bu mektupların, köy enstitülerinin kuruluşunda müdürlere, onların aracılığıyla tüm eğitim kadrolarına, hatta öğrencilere dalgalar halinde yayılarak olumlu etkiler yaptığı söylenebilir. Mektuplar "Tonguç Baba" sözünün çıkmasında da etkili olmuş olmalıdır.

Böylece Arifiye'yi kurmaya çalışan Balkır, yapacaklarının doğruluğundan daha emin olacaktır. Artık hızla, illerden enstitüye gelecek çocukları çağırmalıdır. Tonguç'un mektubuna göre geç bile kalmıştır.

Eğitmen Kursuyla Enstitüye Hazırlanırken

17 Nisan 1940 tarihinde Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıkmasıyla daha önce eğitmen kursu açılan yerlerin neredeyse tamamında –Erzincan, Horozköy, Kamlık gibi birkaçı dışında– köy enstitüleri açılması kararlaştırılmış ve resmi adları da başlarına yer adları konarak "Eğitmen Kursu ve Köy Enstitüsü Müdürlüğü" olmuştur.

Arifiye Eğitmen Kursu da Balkır'ın gelişiyle ilki 1 Mayıs 1937 Cumartesi günü yapılan ve başarılı geçen üç kurs döneminin ardından dördüncü dönemine başlamıştır. Nisan ayında açılan eğitmen kursu, kurulmakta olan enstitü için de çok önemli bir lojistik destek sağlamıştır. Bunun planlı bir eylem olduğu ve bu yetişkin insanların gücünün kuruluş sürecinde yararlı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Yeni yapı, Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıkmasıyla "Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu" adını almıştır.

Bu dönüşümün tanıklarından biri, eğitmenlerle birlikte geçirdikleri günlerin anılarını Tonguç'a anlatır.

Dördüncü dönem eğitmen adayları, Ağustos 1940.

Enstitünün ilk yılı, eğitmen kursunun dördüncü dönemidir. Enstitü öğrencisinin anılarına göre enstitülere ilk gelen köylü çocukları eğitmen adaylarından çok yararlanmaktadır. Eğitmen adayları birbirlerini çok seven ve oldukça hareketli insanlardır. İş yapmaktan zevk almaktadırlar. Enstitülülerin henüz anlamlandırmadıkları bu iş sevgisi, eğitmen adaylarının örnek olmalarıyla onlara da bulaşacaktır.

Bir su kuyusu kazılarak suyun çıkarılıp kuyunun ağzının betonla kaplanmasındaki işbölümü, bir eğitmen adayının ustalık yapması ve işin sonunda yapılan kutlama, enstitülü öğrenciyi çok etkileyecektir. Enstitü müdürünün konuşma yaptığı kutlamada açılan kuyuya "Süleyman Yıldız Kuyusu" adı verilir. Enstitülüler, o kuyuya kısaca "Yıldız kuyusu" demektedir.

Enstitünün telaşlı bu ilk günlerinde eğitmen adayları yemekhane, yatakhane ve çamaşırlık gibi işlere verdikleri büyük emekle göz doldurmuş ve enstitülü öğrencilerin saygısını kazanmışlardır.[26]

Eğitmen adayları yalnızca su arama ve kuyu işinde değil, gelen eşya ve araçların taşınmasında, yarım kalmış yapı işlerinde, mer-

Hasan Âli Yücel eğitmen adaylarının denetiminde.

kez bina içindeki değişiklikler ve ilk günlerde yapılmış tüm işlerde, emekleri ve çalışkanlıklarıyla hep en öndedir.

Eğitmenler enstitü öğrencilerinden en az üç ay önce geldikleri ve onlardan en az on yaş büyük oldukları için birçok işin başlatıcısı olurlar. Ancak zaman içinde hem enstitü öğretmenleri hem enstitü öğrencileri de eğitmen adayları için yararlı olmaya başlar. Özellikle derslerde, eğlencelerde, el becerilerinin gelişiminde bu yeni dönemin bakış açısı ve uygulamaları, onlar için de yeni birer pencere açar. Bursa, Yenişehirli köylü çocuğu ve sonra yüksek köy enstitülü olmuş ve sonrasında yaşamını opera sanatçısı olarak tamamlamış Ahmet Yol'un anılarında eğitmenlerin başka bir yönü daha göze çarpar.

Eğitmen adaylarıyla ilk karşılaşan enstitü öğrencilerinden biri Ahmet Yol'dur. Onları "eğitmen ağabeylerimiz" diye anlatmaktadır. Müzikte ilerleme katetmiş olan Yol, eğitmen adaylarının müzik derslerine yardımcı olmaktadır. Enstitülüler yeni bir türkü öğrendiklerinde; hemen Ahmet Yol'u alıp enstitünün bir sınıfında veya bir ağaç altında bu türküyü kendilerine tekrarlamasını isterler. Yol, boş zamanlarında onlarla hep müzikle ilgili çalıştığını anlatır.[27]

Eğitmenler ile enstitü öğrencilerinin bu kaynaşması ve işbirliği işliklerde, tarım alanlarında, gezilerde ve enstitünün diğer etkinliklerinde sürer. Dönemin fotoğrafları da buna tanıklık etmektedir.

Eğitmen adayları, enstitü kurulmadan önceki iki kurs döneminde yaptıkları eğitmen merkez binasında kalırlar. Bu yapı enstitü merkezi olunca artık orada kalmayı bırakırlar. Kendilerine yetecek şekilde yaptıkları hamam, işlikler, depolar da artık yetersiz gelmektedir. Yeni dönemin eğitmen adayları enstitü bütününün ayrılmaz parçaları olarak hem kursta eğitim görürler hem enstitüye güçleriyle destek olmayı sürdürürler.

Enstitünün kurulduğu günlerde sıkça Arifiye'ye giden gazeteci Rıfat Yüce, bu ilk günleri haber yapar. İşte o haberlerden birinde geçen eğitmenlerle ilgili ifadeler:

> 80 kadar eğitmen geçen senelerde olduğu gibi, bu sene de çalışmaktadırlar. Bu eğitmenlerin bir kısmı ile ayrı ayrı görüştüm. Köylerine döndükleri vakit nasıl çalışacakları hakkında fikirlerini de öğrenmek istedim.

Eğitmen adaylarının verdikleri yanıtlarla Rıfat Yüce'yi etkiledikleri anlaşılmaktadır.[28]

Eğitmenin Ölümü

Enstitü öğrencilerinin ilk günlerinde, eğitmen adaylarının ise kursu yarıladıkları sırada enstitüde beklenmedik, acı bir kayıp verilir. Bilecik ilinin Necmiye köyünden gelen eğitmen adayı İsa Başkaya sıtmaya yakalanarak yaşamını yitirir. Büyük üzüntüye neden olan bu kayıp üzerine eğitmen adayı arkadaşları, İsa Başkaya için Arifiye'nin yakınındaki Bozacı köyü mezarlığında bir anıt mezar yaptırırlar.

Enstitü ailesini üzen ve Ankara'dan, Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in, İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un ve diğer yetkililerin katıldığı cenazede Hasan Âli Yücel ve Süleyman Edip Balkır, eğitmen adaylarına ve törendeki enstitü öğrencilerine birer konuşma yaparlar. Cenaze törenini fotoğraflayan Tonguç, bu

İLK ÖĞRETİM

Muallimler! Yeni nesli; Cümhuriyetin fedakâr muallim ve müreb-bileri, sizler yetiştireceksiniz. Yeni nesil, sizin eseriniz olacaktır.
ATATÜRK

MAARİF VEKİLLİĞİ tarafından neşredilir haftalık öğretmen ve eğitmen gazetesi

Cilt 3 | 21 BİRİNCİTEŞRİN 1940 | Sayı 58

Foto H. T.

Eğitmenin Mezarı Başında

İ. Hakkı Tonguç'un çektiği, İlköğretim *dergisinin kapağında kullanılan fotoğraf.*

töreni *İlköğretim* dergisinde haber yapar. Derginin kapağında bu törenden kendisinin çektiği bir fotoğraf da vardır.[29]

Bu ölüm, çalışmaları durdurmaz. Aslında 200 kişi olarak planlanan 1940 dönemi eğitmen kursuna ancak 114 eğitmen adayı gelmiştir. Bunlardan da 28'i askere çağrılınca dördüncü dönemde ancak 86 eğitmen yetiştirilebilmiştir.[30]

Bu eğitmen adayları enstitünün kuruluşunda istasyona gelen ilk enstitü öğrencilerinin karşılanma nöbetleri de dahil olmak üzere, altı aylık kurs süresince kuruluş çalışmalarında destek vermeyi sürdürürler.

İlk kuruluş zorlukları bunlarla kalmaz. Daha kazanılması gereken başka savaşlar vardır.

Bataklık, Sinekler ve Tahtakurularıyla Savaş

Su Baskınına Karşı

Daha Arifiye'ye gelmeden, buranın bataklık ve sıtmalı bir yer olduğu hakkındaki bilgilere ulaşan Balkır'ın, ilk gece karşılaştığı su baskınıyla "bataklık" sözcüğü tam yerine oturmuştur. Bekçi Süleyman, Muhtar Şakir ve köylü komşuların yardımıyla ilk baskın atlatılınca, Balkır sabah erkenden Kocaeli valisinin karşısına dikilir. Durumu, kendi deyimiyle "yana yakıla" anlatır. Vali Ziya Tekeli'nin Balkır'ı derinden üzen soğuk sözü, hiç de çözüm olacak nitelikte değildir: "Azizim, orası min-el ezel öyledir."

Eli boş dönen yeni müdür, hemen Tonguç'a yazarak sorunu zaman içinde mutlaka çözmek ister. Bunun için araştırmalar yaparken büyük bir kanal açılmasının gereği ortaya çıkar. Balkır'ın geldikten sonra ilk yazdığı mektupta, çözümüne dikkat çektiği üç konudan biri, enstitü yerleşkesini su baskınından kurtarma işidir. Diğerleri toprak satın alınması ve hızla başlayacak yapılaşmadır. Su baskını konusundaki sözleri, çözümü de içerir niteliktedir.

Mektupta, bu alanın mutlaka sudan kurtarılması gerekeceği, bu işlem için 500 metre kanal açılmasının zorunlu olduğu ve bu çalışmaların valilik, sağlık örgütü, köylü desteği veya –bunlar da olmazsa– enstitü olanaklarıyla yapılacağını yazar.

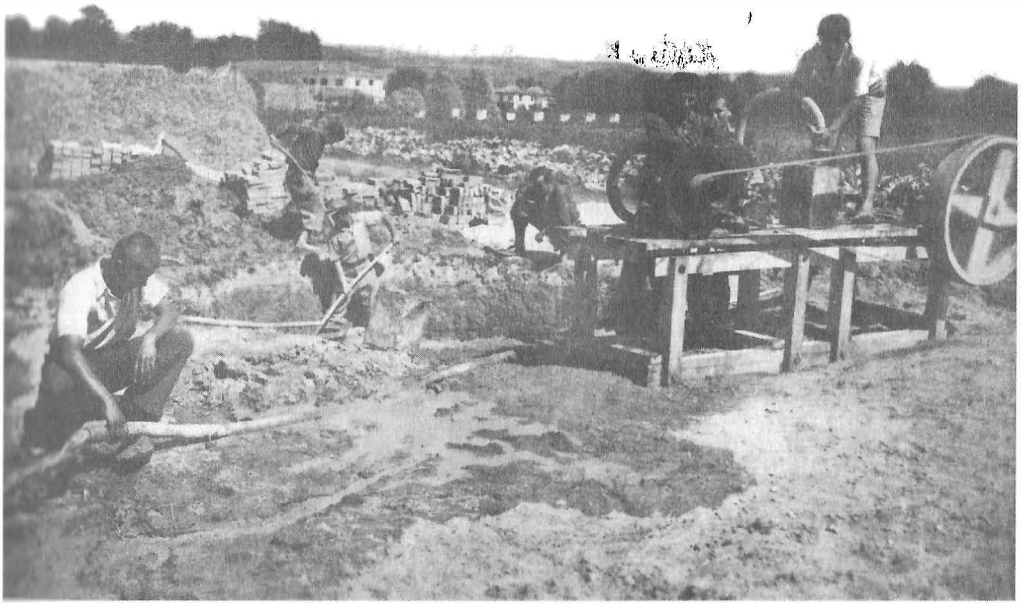

Arifiye'de su baskınlarıyla savaş.

Öyle de olacaktır. İlk olarak eğitmen adaylarıyla başlayan kanal çalışmalarına Muhtar Şakir de destek verir.[31]

Aslında bu kanal açma ve su baskınından kurtulma projesi daha 1939 yılında Arifiye Eğitmen Kursu Müdürü Sabri Yılmaz Salman'ın, toprak almak için Tonguç'a yolladığı krokide ve mektupta da vardır.[32]

Bu çalışmayla enstitünün sorunu tam olarak çözülmüş olmaz. Su baskınları, geçici de olsa engellenmiştir. Su temini için ise yeni kanallar açılmalıdır. Yakın gelecekte, iki enstitü yerleşkesinde atık su ve fosseptik kanallarının da açılması gerekmektedir.

İzleyen yıllarda enstitünün kanal işlerinin tamamlanması ve su baskınlarından bütünüyle kurtulması için Kocaeli Su İşleri Müdürlüğü'yle işbirliği yapıldığını ve enstitü çevresindeki demiryolu İstasyonu, Arifiye Elma Fidanlığı ve Arifiye Tohum Islah İstasyonu'nu kapsayacak bir projenin uygulandığını *Türkyolu* gazetesinden öğreniyoruz.

"Arifiye Köy Enstitüsü Yakınındaki Bataklık Kurutuluyor" başlıklı haberde Kocaeli Su İşleri Müdürlüğü'nce, önemli sorunlardan biri olan Arifiye Köy Enstitüsü yakınındaki bataklığın kurutulması işinin sona ermek üzere olduğu bildirilmektedir. Bu işin başarılmasıyla Arifiye İstasyonu, köy enstitüsü, Elma Islah İstasyonu ve çevrelerini basmakta olan sellerin önü alınmış olacağı ve yataksız durumda bulunan suların bir araya getirilerek sel baskını korkusunun ortadan kalkacağı yazılmıştır.[33]

Balkır'ın verdiği bilgilere göre de Cumhurbaşkanı İnönü'nün desteğiyle Bayındırlık Bakanlığı'ndan gelen bir ekip kalıcı olarak su baskınlarını sona erdirmiştir.[34]

Ancak ilk günlerdeki sıkıntılardan biri vardır ki onunla savaş çok daha hızlı olmak zorundadır.

Tahtakurularıyla Savaş

Yeni bitirilmiş büyük kurs binasının alt katı bir önceki dönemde yatakhane görevi de görmüştür. Altı aydır kullanılmadığından yeni dönem için temizlenmesi ve bazı değişiklikler yapılması gerekmektedir. Alt kattaki iki salonda tahta aralarından ortaya çıkan ve süpürdükçe her yere saldıran tahtakuruları Balkır'ın karşılaştığı ilk zorluklarından biri olur.

İlk iş olarak faraşlarla, kovalarla toplanıp temizlenmeye çalışılan bu hayvanların sonu bir türlü gelmez. Bir hafta içinde, önerilen kükürt yakma, kırmızıbiber dumanı ve mayıs tütsüsü gibi yollarla da başarı sağlanamaz. Çözümsüzlük ve moral bozukluğu yaratan tahtakurularının, kaynatılmış su buharının, emzikli kaplarla böceklerin yuvalarına verilmesiyle bir haftalık savaşın sonunda sahneden çekilmesi enstitüye rahat bir nefes aldırır.[35]

Şimdi sıra, enstitü için köy çocuklarının gelişindedir. Yeterli öğrenci bulunabilecek midir? Gelenler, bu yeni okula uyum sağlayabilecek midir? Ne kadarı kaçacak ve kaç kişi kalacaktır? En önemlisi de köylüler kız çocuklarını enstitüye yollayacak mıdır? Tüm hazırlıklar onlar içindir.

Kuruluş Öyküsü

Öğrenci Aramak: Kayıtlar, Kaçanlar ve Kızlar

Çağrı Gecikmemeli

Tonguç mektubunda, öğrencilerin hemen çağrılmasını istemiştir. Diğer hazırlıklar, iş içinde yapılacaktır. Arifiye Köy Enstitüsü'nün ilk yılı için 200 öğrenci çağrılması planlanmıştır. Bunların ne kadarının geleceği ve sonrasındaki zorlukların nasıl aşılacağı Balkır'ı düşündürmektedir. Öyle ya yatak, yemek, lavabo, banyo, masa, sandalye, karyola, mutfak ve daha birçok şeyle ilgili konuda sorun çıkmamalıdır. Şimdi sıra, ilkokulu bitirmiş köylü çocuklarını toplamaya gelmiştir.

Bunun için uyumlu, yaratıcı, başarılı bir müdür yardımcısı gereklidir. Balkır'ın bulduğu yardımcı Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı resim-iş öğretmeni, müfettiş Aziz Arsan'dır. Balkır, Arsan'ın çalışmalarından, "tatlı" buluşlarından, çalışkanlığından ve problem çözme gücünden çok hoşnuttur. Onu "sporcu, elinden türlü işler gelen, geçimli, candan arkadaş, çelebi bir insan" olarak tanımlar. Birlikte çalıştıkça bu niteliklerin bile Aziz Arsan'ı anlatmakta yetersiz kaldığını görür.[1]

Eğitmen kursu işleri Aziz Arsan'a bağlanmıştır. Öğrencileri belirlenen illerden çağırma görevini de Aziz Arsan üstlenir. Böylece eli rahatlayan Balkır piyasa araştırmaları, yapı işleri, diğer hazırlıklar ve planlamaları yapmaya yoğunlaşacaktır.

Yatak işini de pamuk bulana dek eğitmen adaylarının iş desteği ve bir öğretmenin yüreklendirici konuşmasıyla şiltelerin içine mısır koçanlarının ince yapraklarını doldurarak çözerler.

Öğrencilerin gelmesi gecikince yine eğitmen adayları yardıma koşar. Tren saatlerinde, istasyonda nöbetleşe öğrenci beklemeye başlarlar. Giyecekler, yataklar ve taşıma suyla kızdırılmış hamam bile hazırdır.

Beklenen gün gelir ve babasıyla birlikte, temiz giyimli Süheyla Emre, ilk enstitü öğrencisi olarak Geyve'den çıkagelir. Kızı ve bir sepet üzümüyle gelen baba kuşkuludur. Balkır, onu kolayca inandırıp yolcu eder. Bir sonraki gün bu kez İstanbul'dan iki kız ve birkaç da erkek öğrenci gelir. Akın başlamıştır. Tam bu günlerde basının gözleri tüm enstitülerde olduğu gibi Arifiye'nin de üzerindedir.

Basının Sıcak İlgisi

Kuruluş günlerinin başında enstitülerin ilk günlerini yerinde görmek üzere gezilere çıkan Tonguç ve Yücel ikilisiyle bakanlık özel kalem müdürü, 1 Ağustos 1940 günü önce Arifiye Köy Enstitüsü'ne uğrar. Burada kuruluş hazırlıklarını, yapı işlerini ve eğitmen kursu çalışmalarını denetleyerek öğle saatlerinde İstanbul'a geçer. İstanbul'da gazetecilere Arifiye hakkında Arifiye Köy Enstitüsü'nü ziyaret ettiğini, yapı işleriyle ilgilendiğini ve bu işlerinin kısa sürede bitirilmesi için gerekli emirleri verdiğini anlatır. İlköğretim genel müdürünü Arifiye'de bıraktığını, eğitmen kursunun sürdüğünü ve köy enstitüsünde de eğitimin yakında başlayacağını ilave eder.[2]

Bu haberden bir gün sonra Hasan Bedrettin Ülgen, *Vakit* gazetesinde Arifiye'ye alınacak öğrencilerin seçimi konusunu haber yapar. Habere göre, alınacak çocuklar kayıt zamanlarından önce, İlköğretim ve gezici başöğretmenler tarafından ciddi gözlemlerle seçilmektedir. Adayların sosyal, bedensel ve düşünsel durumlarını içeren

Köy Enstitüleri Talebe Seçim Fişi

I. HÜVİYET CÜZDANI SURETİ HULÂSASI

Adı ve Soyadı	Doğum Tarihi	Vilâyeti	Kazası	Köyü
Ali Osman Acar	1-Haziran-1929	Bilecik	Merkez	Arpadere

Velisinin açık adresi : Bilecik vilâyeti yarhisar Nahiyesi Arpadere Köyünden Tevfik Acar

Babasının veya ailesinin çiftçilik bakımından genel durumu : Çiftçi : Hububat ziraati ve hayvancılık

II. BEDENSEL DURUMU

1 — Seçmenin çocuğun sıhhati hakkındaki kanaati : iyidir.
2 — Gözleri iyi görüyor mu? : Gözleri iyi görüyor
3 — Kulakları iyi işitiyor mu? : kulakları iyi işitiyor
4 — Bedensel bir özürü ve sakatlığı olup olmadığı, Boyu : Olmadığı 146

III. RUHSAL DURUMU

A. Seçmenin edindiği kanaatler:

	Pekiyi	İyi	Orta	Zayıf
1 — Sözle ifade kabiliyeti :	Pekiyi			

2 — Görgü ve bilgisi hakkında umumi kanaat (Okul iç ve dışında edindiği bilgiler):
İyi

3 — Elyazısı (Üç cümlelik bir yazı yardırılacak): 1942 de Arpadere Eğitmenli okuldan çıktım. şimdiye kadarda pararcığın elmalebilir okulunda okumaktayım. beşinci sınıfa devam etmekteyim Köy enstitüsüne gitmeğe pek heveslliyim.

B. Öğretmenin çocuk hakkındaki kanaatleri:

	Pekiyi	İyi	Orta	Zayıf
1 — Çalışkanlığı, işbaşarma kabiliyeti :	Pekiyi			

2 — Mezun olduğu okulun adı : Arpadere eğitmenli okul (ilk okul 5.Se Mudavim)
3 — Okulun bulunduğu köy ve nahiyenin adı : Yarhisarın Arpadere köyü
4 — Diploma veya tasdiknamede yazılı muvaffakiyet derecesi : iyi

Seçmenlerin gözetecekleri esaslar

1 — Kız, Erkek her çocuk için ayrı bir fiş doldurulacaktır.
2 — Köy Enstitülerine aslen köylü olup da tam devreli köy İlkokulunu bitirmiş olan köy çocukları namzet seçilecek ve fişler bu gibiler için kullanılacaktır.
3 — 1943 den evvelki yıllarda okulu bitirmiş olanlardan yaşları on sekizi geçmemiş istekliler de seçilebilir.
4 — Fişler, istekli çocukla bizzat temas edilerek ve mümkün olduğu kadar vesikalara müstenit olarak doldurulacaktır.
5 — Seçilip fişleri doldurulan çocuklara, Vilâyetin mensup olduğu bölge Köy Enstitüsü Müdürlüğü tarafından Enstitüye kabul edildikleri bildirilmedikçe köylerinden ayrılmıyacakları seçmenler tarafından kendilerine ve velilerine anlatılacaktır.
6 — Hüviyet cüzdanı suretinin hulâsası okul diplomalarına göre de fişe doldurulabilir.

Bu fiş, yukarıdaki esaslara uygun olarak tarafımdan doldurulmuştur. 23-XI-943

Adres ve imza
I. Bölge Gezici Başöğretmeni
Bekir Anal
Bekir Anal

Ali Osman Acar'ın kayıt fişi.

fişler hazırlanmaktadır. Bu işlemler sonucunda bir köy elemanı olabileceği düşünülenler, enstitüye öğrenci olarak kaydedileceklerdir.[3]

Arifiye Eğitmen Kursu'nun kuruluş günlerinin öncesinden başlayarak bu kuruma ilgisini hep diri tutan, *Türkyolu* gazetesi sahibi ve eski Malta sürgünü Rıfat Yüce, enstitünün ilk günlerinde de Arifiye'dedir. Bakan Yücel'in ve Tonguç'un geldiği gün de enstitüde olan Yüce, bir gün sonraki haberinde yeni gelen enstitü öğrencileri hakkında bilgiler verecektir.

Yüce'nin verdiği bilgilere göre enstitü öğrenci kadrosu 200 olmakla birlikte, henüz 150 öğrenci gelmiştir. Bu 18'i kız, 132 erkek öğrenci İstanbul, Bursa, Kocaeli, Bilecik ve Bolu illerinden gelmiştir. Öğrencilerin tümüne yeni elbiseler verilmiş ve hemen birbirleriyle kaynaşmışları sağlanmıştır. Yatakhaneleri de gezdiği anlaşılan Yüce, haberinde kız ve erkek yatakhanelerini ayrı yerlerde olduğunu özellikle belirtecektir.[4]

Böylece 1 Ağustos 1940 günü, enstitüye 150 köy çocuğu öğrencinin toplandığı anlaşılmaktadır.

Öğrenci Planlaması

Köy enstitülerine ilk yıl için alınacak öğrenci sayıları önceden planlanarak yayınlanmıştır. Tonguç belgeliğinde de sıkça karşılaşılan bu sayı Arifiye Köy Enstitüsü ilk yılı için 200 öğrencidir.

Tüm kaynaklarda Arifiye Köy Enstitüsü için 1940 yazında (25.8.1940 tarihine dek) kayıt yapılan öğrenci sayısı 153'tür. Ancak Balkır'ın kayıtlarındaki sayıların toplamı 173 kişiyi göstermektedir.[5]

153 sayısına kaçtığı söylenen 20 kadar öğrenci de katılınca 173 sayısı bulunmaktadır. 1940 yılı için bu sayının 193 kişiye vardığı, hatta aynı yılın aralık ayında, bu kez ikinci sınıflara 198 yeni öğrenci kaydedildiği belgelerden anlaşılmaktadır. Böylece birinci yılın sonunda ilk belirlenen hedefe büyük oranda varıldığı anlaşılıyor. İkinci dönem için alınan öğrencilerle birlikte Arifiye Köy Enstitüsü kayıtlı öğrenci sayısı, yılsonunda 391'e ulaşmıştır. Bu sayıdan kaçanlar, hastalık ve benzer nedenlerle ayrılanlar düşülmemiştir.[6]

1941 yılı için Arifiye için planlanmış öğrenci sayısı 400 kişi olarak belirlenmiş ve belgelere göre bu sayıya çok yaklaşılmış olduğu da söylenebilir.[7]

1942 yılı başına gelindiğinde toplam 164 yeni öğrencinin kaydedildiği ve bunun 16'sının kız öğrenci olduğu, 23 öğrencinin kaçtığı, sonuçta 141 yeni öğrencinin enstitüye başladığı anlaşılmaktadır.[8]

1943 yılında, enstitüde 850 öğrenci bulunmaktadır. Alınacak 150 yeni öğrenciyle 1944 yılında 1000 kişiye ulaşılması planlanmıştır.[9]

1944 yılında ise Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinin verdiği bir konseri haber yapan gazeteler öğrenci sayılarını 117 kız ve 743 erkek olmak üzere 960 olarak verirler.[10] Ancak bu sayıların kimi belgelerde farklı kaydedilmeleri bile Tonguç tarafından çapraz değerlendirmelerle izlenmekte ve ilgililerine bildirilmektedir. Örneğin tüm enstitülerin, kendisine bildirilen öğrenci sayılarıyla İstatistik Genel Müdürlüğü sayıları arasındaki farklılıkları izlediği ve 1943 yılı için Arifiye öğrenci sayılarında 136 kişilik bir fark olduğunu bildirdiği anlaşılmaktadır.[11]

Bu farkların, maddi hatalardan kaynaklandığı düşünülebilir. 1944 yılından itibaren gelmeye başlayan öğrenciler, ilk mezunlarını da vermeye başlarlar. Bu tarihten itibaren, gelenler ve gidenlerle öğrenci sayısı bir dengeye oturmaya başlayacaktır.

1944 yılındaki son öğrenci sayısı, enstitü hayranı gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın yazısına göre 1065 kişidir. Bunun 102'si kız öğrencilerdir. Yani kız öğrenci sayısı, yurdun batısındaki Arifiye Köy Enstitüsü'nde bile ancak tüm öğrencilerin % 10'u kadardır.

Kayıt Öyküleri

Her öğrencinin aranıp bulunması, ailelerin bunu kabul etmeleri ayrı birer öykü içerir. Kiminde, ailelerin karşı çıkışına direnç, kiminde annenin yüreklendirmesi, kiminde ise tam tersi söz konusudur. Çevrenin de etkileri vardır. Bazı aileler okumanın güzelliklerini överek çocuklarını yüreklendirirken, bazıları verilecek ücreti az bularak enstitü yollarını kapatmaya ve öğrencileri caydırmaya ça-

lışmışlardır. Ancak kayıt yaptıran öğrencilerin, genel olarak okumaya karşı büyük bir özlem duydukları söylenebilir. Bunda öğretmenlerin, müfettişlerin ve gezici başöğretmenlerin büyük emekleri olduğu o günlerin anılarından açıkça anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin bazıları köylerinden ilk kez ayrılmakta, çoğunluğu trene ilk kez binmekte ve bu nedenle pek çok şeye merak duymaktadır. Trene ilk kez binen bir öğrenciyle ilgili gözlemini, Sıdıka Tarım (Özdemir) yıllar sonra şöyle özetleyecektir:

> Arkadaş, okula gelirken trene binecek. Ayakkabısını, trenin merdivenin-de bırakıp biniyor. Görmemiş ki treni, daha önce. Zuhal anlatmıştı bana, o görmüş.[12]

Kayıt öyküleri bize o günün geçim sıkıntıları, tütün kaçakçılığı, yol yokluğu, hastalıklar gibi sosyal dünya ve maddi koşullar hakkında da önemli bilgiler vermektedir.

Aşağıdaki enstitüye geliş öyküleri, kısaca ve genellikle kendi sözcükleriyle verilmiştir. Kızların kayıt işleri bir sonraki bölümde anlatılmıştır.

İşte o günün Bolu, Bursa, Bilecik, İstanbul ve Kocaeli'nden Arifiye Köy Enstitüsü'ne kayıt olmaya gelen bazı köy çocukların sıcak öyküleri:

İlk Öykü Tonguç'tan

Öyküyü anlatan öğrenci, okulların açılmasına karşın kendisine bir haber ulaşmadığından yakınmaktadır. İlkokulu bitireli iki yıl geçmiştir. Evdekilerle, "okuyacağım" diye kavga etmekte ve giderek hırçınlaşmaktadır. Bir arkadaşı, umudunu yitirmiş ve beklemekten vazgeçmiştir. Ancak kendisi umutla beklemektedir.

Köy enstitüsü açılacağını duyar duymaz Milli Eğitim memuruna gidip adını yazdırır. Bu sırada, kendi köylüleri de çiftçilik iyi gitmediğinden, kasabaya ve şehre göç etmeye başlamıştır. Köylüler kendisinin beş yıl okuduktan sonra, yine köye gelmesini kazançlı bulmazlar. Ona "Ee aylıklarınız da yirmi lira olacakmış. Bizim

korucu da yirmi lira alıyor. Sen vazgeç bu işten" derler. Ancak o, kimsenin dediğine kulak asmaz. Enstitüye gidecek ve okuyacaktır. Çevre köylerden arkadaşlarıyla yola çıkar.

Enstitüde, onlara çamaşır ve iş elbiseleri verirler. Saçları güzelce yıkanır. Üzerlerinde köyden kalan hiçbir şey yoktur. Bir öğretmen, ellerindeki nasırlara bakar ve "Bu nasırların kaybolacağını zannetmeyin, burada daha çoğalacak" der. Bu ilk günde ağırlık ve boy ölçüleri de alınır. Öğleden sonra ise ellerinde kazma ve küreklerle, okul bahçesi etrafındaki hendeği genişletmeye başlarlar. Kendisi işi sevecektir. Ancak sevmeyen arkadaşları da çıkacak ve "Ben çalışacak olsaydım babamın evinden buraya gelmezdim" diyenler olacaktır. Bir süre sonra böyle düşünenlerden köylerine dönenler olduğu gibi, ellerindeki nasırlarla övünenler de olacaktır.[13]

Şakir Karataş (Ahmet Emin Yalman Anlatıyor)

Bir gün gece yarısından sonra enstitü binalarından birinin kapısı çalınır. "Biz geldik" diyen bir ses duyulur.

"Biz" diyerek gelen altı çocuk kendilerini tanıtırlar. Enstitüye kayıt olmaya geldiklerini söylerler. "Denemeden, bizi geri çevirmeyin" diye de yalvarırlar. Şakir Karataş, beş arkadaşıyla birlikte akşam Adapazarı'na gelmiştir. İstasyonda tren saatini sorduklarında kalkmasına iki buçuk saat olduğunu öğrenince beklemektense yaya olarak gitmeye karar verirler.

Yürümeye başlarlar ancak karanlıktır. Yolu şaşırırlar. Enstitüye ancak gece yarısı varırlar. Yapılan görüşmeden sonra, kendilerini geri çevirmeye kimsenin eli varmamıştır. Grubun lideri Şakir Karataş, daha sonraki görüşmelerin birinde kayıt olduğu enstitü için "Köy enstitüsü, köye kestirme yoldan giden yoldur. Köycülük falan diye amatörce araya araya çok şükür hakiki yolu bulduk" diyecektir.[14]

Şakir, Gerede'nin Çağış köyündendir. Ortaokula kaydolmak istemiş ancak yer yokluğu ve giysisi yüzünden kaydedilmemiştir. O da köye dönmeyip "helvacı çırağı" olmuştur. Kendi ifadesiyle, us-

tasının gazetesinde köy enstitüleri kurulduğunu, bunlardan birinin de Arifiye'de olduğunu okuyunca çok sevinmiştir. Hatta o anda bu enstitüleri kuran adamı bulup elini öpmek ve günün birinde onun yontusunu dikmek istemiştir.[15]

Ahmet Yol

Bursa'nın Yenişehir ilçesinin Akdere köyünden Arifiye'ye gelen Ahmet Yol'un öyküsü başka türlü gelişecektir. Arifiye'ye geldiğinde, arkadaşlarından birkaç yaş büyüktür. İlkokulu bitirdiğinde yakın çevresinde ortaokul yoktur. Zengin çocukları İnegöl, Bursa ve Bilecik'te okumaya gitmişlerdir. Zaten babası da okumasını pek istememektedir. Ticaretle uğraşır bir süre.

O sırada Yenişehir'de halkevi açılmıştır. Beş yıl süreyle Yenişehir Halkevi çalışmalarına katılır. Bir yandan da pazarcılık yapmaktadır. Bu süreçte Tekel'de kâtiplik yapar. Yaşı tutmadığından geçici kâtiptir. 15-16 yaşlarında köy kâtipliği yapmaya başlar. Sonra nalburlara, boyacılara çırak olur. O günler için "Demircilik, çimentoculuk... Her türlü boyaya girdik, çıktık" demektedir.

Bilgi delisidir sanki. Arifiye Köy Enstitüsü'ne gittiğinde 20-30 kişi olmuşlardır. Numarası 26'dır. Kendi deyimiyle boyu uzun olması nedeniyledir ki A şubesine başkan seçilir.

Müdür yardımcısı Aziz Arsan kendilerini sıraya dizer. Ellerini açtırıp, bakar ve "Ellerinizde nasır varsa, sakın burada bu nasırlar geçecek diye beklemeyin. Hem okuyacaksınız hem elleriniz yine nasırlı kalacak" der.[16]

Musa Yılmaz

Musa ve babası, bir çift öküz ve eski usul bir karasabanla çift sürmekten eve dönmektedir. Mısır dizi sırası akşama kadar sürmüştür. Yolda, eğitmen kursu öğretmenliği de yapmış, Ahmet adlı bir müfettişe denk gelirler. Babası müfettişi iyi tanımaktadır. Sohbet başlar. Müfettiş, köy öğretmen okulları açıldığını, Musa'yı oraya yollamasını ister. Babası müfettişe itiraz etmez.

Bir de Musa'ya sorar, "Gider misin?" diye. Bir sonraki gün diplomasını alıp Düzce'ye gelmesini söyleyerek ayrılır. Ertesi gün hava çok sıcaktır. Çarıklarını giyip, ayakları yana yana Düzce'ye varır. Arifiye için seçmeler vardır. Seçilebilen 10 kişinin arasındadır Musa Yılmaz. 7 Mayıs 1940 günü enstitüye kayıt yaptırır.[17]

Hasan Ceyhan

1940 yılıdır. Adanalı müfettiş Aziz Arsan, Gölyazı köyü muhtarına rastlar. Muhtara "Yahu bir çocuk var, ufak tefek. Çok hoşuma gitti, sordum, öğretmen, 'Muhtarın oğludur' dedi. Muhtar, sen çocuğu ver de Adapazarı'na götürelim" der. Enstitüyü anlatır.

Muhtar akşam eve gelince bu görüşmeyi anlatır. Aklı da yatmış gibidir. Ancak Hasan Ceyhan'ın annesi, "Olmaz, göndermem" diye diretir. Anneyi razı etmek kolay olmaz. 1940 yılında Arifiye'ye gelip kaydolur.[18]

Muhsin Civelek

İlkokulu 1941 yılında bitiren Muhsin Civelek okumak istemektedir. O günlerdeki düşüncelerini yıllar sonra "Biri bir ip atsa da beni bu karanlıktan çıkarsa, bir ışık âlemine getirse... Ama yok. Kuyu gittikçe derinleşiyor, çıkış umudu her geçen gün biraz daha yok oluyordu" diye anlatacaktır.

Umut, birinci sınıfta öğretmeni olan gezici başöğretmen Celal Bey'le karşılaşmasında canlanacaktır. Okumak istediğini ancak ailesinin olanaklarının buna yetmeyeceğini anlatır.

Celal öğretmen kendisine haber göndereceğini ve merak etmemesini söyler. Artık uzatılan bu iple kuyudan kurtulacaktır.

İki ay sonra muştulu haber gelecektir. Köy ile kasaba arasındaki 15 kilometrelik yolu sabah erken ve ev halkına haber vermeden yürümeye başlar. Kayıt yaptırabilmesi, zorlu bir kış gününe denk gelecektir:

1941-1942 yılı zorlu geçen kış etkisini ocak ayında da sürdürüyordu. Adaköy-Düzce arasında bulunan Ankara-İstanbul şosesindeki kar yüzünden ancak bir araba geçecek kadar açılmıştı. Kenarlar boyumu geçen duvar gibi kar yığınıydı. 1941-1942 ders yılında Arifiye Köy Enstitüsü'ne kaydımı yaptırdım.[19]

Harun Topkara

Henüz ilkokul bitmeden Bolulu öğretmeni Muharrem Can, Harun'a "Harun seni köy enstitüsüne göndereceğim. Sen öğretmen olacaksın" der. Ancak onun gönlünde subay olmak vardır. Okul bitirip beklemeye başlarken Abhaz Mehmet Efendi köyünde günlük yevmiye olarak bir teneke mısıra çalışmaya başlar. 15-20 gün çalışmıştır ki, Akçakoca'dan babası haber gönderip "Harun gelsin" der. Hemen köyüne döner.

Eğitim müdürlüğünden çağrılmıştır. Müdür Mehmet Sadık Bey öğretmeninin kendisinin adını yazdırdığını ve Arifiye Köy Enstitüsü'ne gönderileceğini söyler. Noterden ikişer bin liralık kefalet senedi yaptırması gerekmektedir. Tam o sırada babası "Oğlum bak, ne güzel Kuran da okuyorsun. Gel şu Arifiye'den vazgeç. Hocan da seni seviyor. Hocanda oku. Çok güzel bir hafız ve din hocası olursun" der. Ancak Harun, Arifiye Köy Enstitüsü'ne gitmeyi daha çok istemektedir. Bunda da ısrarcıdır.

Annesinin hazırladığı yiyeceklerle üç arkadaş yola çıkarlar. Yaya olarak Düzce'ye gelirler. Sonrasını çok iyi anımsayamıyor: "Düzce'de –şimdi hatırlayamıyorum– bir kamyon mu, yoksa otobüs mü 2,5 lira verip bindik. O akşam Adapazarı'na gittik. Gece bir otelde kaldık."

Sonraki gün birer lira verip üstü açık bir at arabasıyla Arifiye'ye varırlar. Nöbetçi öğretmen onları karşılayarak enstitüye alır. Kayıt yaptırılır.[20]

Nadir Gezer

Bursa-İnegöl, Eymir köyünden Nadir Gezer'in Arifiye'yle tanışması daha zordur. Babası ayıngacıdır.[21] Bu nedenle başı hep jandar-

mayla derttedir. Evlerine ayınga için gelenlerle yakalanınca hapse girer. Nadir, başka bir köydeki dayısının yanına gider. Zor günler başlar. Ağabeyiyle birlikte tütün ekmekte ve odunculuk yapmaktadırlar. Ancak bir süre sonra ağabeyi de hapse düşer.

Bir öğretmenin girişimi sonucu kurtuluş muştusu alan Nadir Gezer, 24 Mart 1947 günü önce karayolu, sonra tren yolculuğu sonunda beyaz badanalı "KÖY ENSTİTÜSÜ" yazılı binaya ulaşır. Böylece, kötü kaderinin yönü değişmiştir. Enstitü bittikten yıllar sonra adı "yazar Nadir Gezer" olur.[22]

Selahattin Kocataş

Kocaeli, Gebze'nin Tavşancıl köyünden Selahattin Kocataş, ilkokulu bitirince annesi "Evladım seni okutamayacağız" diyecektir. Oysa arkadaşlarının birçoğu Haydarpaşa Lisesi gibi yerlere gitmiştir. Bazıları Amerika'da, birçoğu bilmem nerelerdedir. Maddi gücü olmaması nedeniyle Üsküdar'da bir marangozun yanına çırak olarak verirler. Beşinci sınıfı daha yeni bitirmiştir. Çocuktur ve küçüktür. Dayısının yanında kalmaktadır.

Kısa süre sonra tekrar köye çağrılır. Arifiye'ye gönderilecektir. Müfettişler zayıf ve küçük olduğundan enstitüdeki işlere dayanamayacağını düşünmektedir. Selahattin bu tartışmaları "Ben hiç korkmam. Ben çalışan bir çocuğum, çalışırım" diyerek yanıtlar. Tekrar işinin başına döner. İki ay geçmeden enstitüye çağrılır.

Annesiyle hemen Arifiye yoluna düşerler. İlerde ona "Arifiye balıkçıbaşı" öğrencisi sanı kazandıracak günler başlar.[23]

Hamiyet Olgun

İçinde Arifiye Köy Enstitüsü tarım öğretmeni Hakkı Tanberk'in de bulunduğu eğitimciler Hamiyet'in annesini hemen razı ederler. Ancak babası hiç istemez kızının enstitüye gitmesini. Hamiyet ve annesinin ısrarı sonucunda enstitüye gidince babası Hamiyet'le beş yıl hiç konuşmayacaktır.

Hamiyet Olgun, enstitüde çok mutludur ama babasının dargınlığı nedeniyle de çok üzgündür. Bunu beş sene boyunca "Arifiye'den izinli geldiğimde, babam annesinin evine gitti." sözleriyle anlatmaktadır. Okumak kötü olarak bilinmekte, "erkek ve kız bir arada nasıl okur" denmektedir.

Enstitüden mezun oluncaya dek babası kendisiyle hiç konuşmayacaktır. Bu kırgınlığın bitmesi, bir cenaze sonrasında olacaktır. Hamiyet öğretmen anlatıyor:

> Babam, mezun olunca yine konuşmadı. Bir seneye yakın zaman geçti. Babaannem öldü. Babamlar üç kardeş, üçünde de para yok. Babam manifaturacıya gidip borç olarak kefen almak istemiş. O da vermemiş. Aybaşına üç gün var. Ben gittim;
>
> – Sezai Amca, maaşı almaya üç gün var. Kefeni ver, ben öderim, dedim. O zaman yedi arşın deniliyordu. Kefeni verdi, geldim eve. Babama "Feneri yak, babaanneme gidelim" dedim. Kefeni aldık. Babaanneme gittik. O kefene sarılıp, ertesi gün mezara defnedildi. O defnedilip, geri dönerken babam:
>
> "Ben çok fazla yanılmışım. Meğer sen çok başka bir insanmışsın" dedi. Hiç cevap vermedim. Eve geldik, anneme söyledim. Annem "Ee kızım, bana şükret" dedi. Ben de:
>
> – Anne sana her gün şükrediyorum, dedim.

Dayısı da okumasına muhalefet edenlerdendir. Köyde ihtiyar heyetindedir. Hamiyet de kendi köyüne öğretmen olarak gelir. Bir süre sonra müdürlüğe de vekalet etmeye başlar. O sırada vali gelir. Okul müdürü olarak Hamiyet Öğretmen gider. Vali ayağa kalkıp öğretmen hanıma yer gösterir. Hamiyet Öğretmen başka bir yere oturur. Valinin sorularını rahat biçimde yanıtlayan Hamiyet Öğretmen validen övgüler alır. Sonrasını yine Hamiyet Öğretmen anlatıyor:

> Dayım eve gitmiş, kızına demiş ki "Ayşe, okuyacaksın, öğretmen olacaksın. Gittiğin okulda da arkadaş bulacaksın, onunla evleneceksin." Kızı okula gitti. Yüksek öğretmende okudu. Öğretmenle evlenip İstanbul'a tayin oldu.[24]

Hamiyet Olgun ve arkadaşları, 1944.

Abdullah Çelik

Sapanca'nın Fevziye köyünden Abdullah Çelik'in köyünde okul yoktur. En yakın okul Hacımercan köyündedir. Abdullah orayı bitirmiştir.

Her gün yürüyerek gidip gelecektir okula. Okulu bitirdiğinde enstitüyü duymaya başlamıştır. Bir gün bir ata atlayıp Arifiye'ye gider. Enstitü nöbetçi öğrencisi Ali Erseven kendisini enstitü müdürüne götürür. Balkır, kendisini küçük görmüş olmalı: "Sen küçüksün. Şimdi git, sonra gelirsin" der Abdullah'a. Ancak ısrarcıdır. Mademki enstitüye kadar gelmiştir. O halde kayıt edilmelidir. Israrları sonuç verir ve enstitü öğrencisi olur.[25]

Rüştü Kartal

Köy sağlık memuru Rüştü Kartal, kendisini "Ben de Tonguç'un, köy enstitülerinin kanatları altına aldığı şanslı 20.000 köy çocuğundan biriydim. Başka türlü okumam mümkün değildi. Ancak köy enstitüsü sayesinde okuyabildim" diyerek tanıtmaktadır.

Kafkas göçmeni Abhaz bir ailenin fakir bir köylü çocuğudur Rüştü Kartal. Sağlık memuru olmuş ve bu konuda iki de kitap yazmıştır.[26]

1943 baharında, bahçelerine gelen iki jandarmadan, muhtara gönderilen Arifiye Köy Enstitüsü çağrı yazısının kendilerine ulaştırılmadığını öğrenecektir. Çünkü orası "komünist mektebi"dir. O nedenle kendisine söylenmemiştir.

Trene, ilk kez Adapazarı-Arifiye arasında biner. Balkır onu çok zayıf bulunca okula almak istemez. Ancak o, "Buradan gitmiyorum. Okumak istiyorum" deyince bir sınıfa konuk olarak alınır. Karar sonra verilecektir. O ise "Kaydımı yaptırdım" diyerek babasını yolcu edecektir. Babası ayrılıp gider. Kartal, bir süre sonra öğrenci olarak kaydedilir.[27]

Hasan Denksiz

Bursa-Yenişehir, Orhaniye köyünden Hasan Denksiz'in Arifiye Köy Enstitüsü'ne girişi şöyle olur: 1941'de ilkokul bitince ensti-

tü sınavına girer. Bir türlü haber çıkmayınca Konya Küçük Zabit Mektebi'ne gitmek ister. Bu kez de ölçüleri uymaz.

Askerlik şube başkanı daha önce enstitü sınavına girdiğini öğrenince Arifiye Köy Enstitüsü Müdürlüğü'ne bir mektup yazıp postaya vermesini ister. Mektup gider ama bir karşılık gelmez. Bu kez de kasabada bir terziyle anlaşır. Yatağını ve eşyalarını alıp onun evinde kalarak terzide çalışmaya başlar. Bir süre çalıştıktan sonra Arifiye'den çağrı geldiği söylenerek ilçe eğitim memurluğuna çağrılır. Çok zorlanarak manifaturacı Hüseyin Gökgöz ve akraba Salih Yiğit kefil olunca işlem tamamlanır. Yenişehir'den, 13 Mart 1943 günü kiralanan bir atlı arabayla Bilecik iline, oradan da trenle Arifiye'ye giderler.

Enstitüde onları öğrenci başkanı Mustafa Sevinç karşılar. Onun görevlendirdiği öğrenci yardımıyla depodan elbise, çamaşır, postal alır. Hamama götürürler. Enstitü günleri başlar.[28]

Satılmış Demir

Satılmış Demir Geredelidir. Gerede'nin başkâtibi ise Mengenlidir. Başkâtip, Erzincan depremi türküsünü söylerken Satılmış'ı duyar. Kim olduğunu sorar. Onlar da; "Bu bizim meşhur saz şairi Yöreci'nin[29] kızının oğludur" derler. Başkâtip "Bunu Ankara'ya konservatuara gönderelim" der.

Satılmış'ı bulurlar. Yetimdir. Annesiyle görüşüp çarşıya götürürler. Konservatuara kaydı için işlemlere başlanır. Ancak annesi konservatuarı istemez. Bunun üzerine Gerede'de enstitü sınavına katılır. Verilen günde Yeniçağa'dan bir kamyon üzerinde dört arkadaş yola çıkarlar. Sene 1943'tür ve ilkbahardır.

Arifiye'de, nöbetçi öğrenci onları müdür odasına götürür ve kayıtları yapılır.[30]

Mehmet Bayındır

Bilecik-Çukurören, Mehmet Bayındır'ın köyüdür. İmam çocuğu Mehmet köy enstitüsüne gideceğini söyler ve ilk tokadı annesinden yer. İmam baba karşı çıkmaz ama anne dayağı devam

eder. Sonunda Mehmet'in dediği olur. Taşçılar köyünden Ahmet Topçu'yla trene binerler. Treni ilk kez görmüşlerdir. Enstitüde ilk olarak yemekhaneye götürürler. İlk gün hamama gidip yıkanırlar. Elbiseleri alıp gece ağlayarak uyur. Ertesi gün enstitü müdürü Balkır, açılış konuşması yapınca kaygıları silinir. Enstitünün tüm birimlerini gezdirip tanıtırlar.[31]

İbrahim Akbaba

Iğdırlı öğretmenleri Mehmet Ali Bozdemir, bir gün ilkokulu yeni bitirmiş İbrahim Akbaba ile arkadaşlarını çağırır. Böyle boş gezmekle olmayacağını ve kendilerini enstitüye yollamak istediğini söyler. Okurlarsa, onlar da kendisi gibi öğretmen olacaklardır.

Öğretmen, İbrahim ve arkadaşlarını gezici başöğretmen Mehmet Talas'a götürür. Talas, kendilerini tanıtmalarını ister. İbrahim atılır, "Kirmasti kazası, Adronos Çayı kenarındaki Kestelek köyünden Halil oğlu İbrahim Akbaba..."

Seçilenleri Arifiye'ye yönlendiren Talas onlarla vedalaşır. Arifiye'ye indiklerinde gece yarısı olmuştur. Nöbetçi kolluğu olan bir öğrenci tarafından karşılanırlar. Onları nöbetçi öğretmenine götürür. Herkes uyumaktadır. Devamını Akbaba anlatıyor:

> Nöbetçi Öğretmen "Ne yapalım peki" deyince, nöbetçi öğrenci, "Efendim bu akşamlık hamamda yatsınlar. Orada bir yer ayarlarız" dedi. Okula giriş tarihimiz: 16 Aralık 1946.[32]

Enstitüden Kaçanlar

Tüm enstitülerin ilk günlerinde bazı öğrencilerin habersizce köylerine kaçmaları en önemli sorundu. Arifiye'de de böyle olmuş ve ilk yıl, 20 kadar öğrenci geri gitmiştir. Bunun nedenlerini araştıran Balkır, bulgularını şöyle not edecektir: Kazma-kürek işleri, yetersiz yiyecekler, küçük bir alandaki can sıkıntısı...

Buna çözüm olarak da gereği kadar yeme içme sağlamak, sıkılmamaları için kitaplar bulmak, radyodan şarkılar dinletmek,

bisiklete binmeyi öğretmek, enstitü alanlarını ağaçlandırmak, fidanların bakım işlerini öğrencilere bırakmak, geziler yapmak ve Sapanca Gölü'nde yüzme öğretmek, hafta sonu toplantı ve tartışmalarını başlatmak gibi yollara gidilir.

Bu uygulamalar sonucunda ve öğrencilerin yönetime ortak edilip sorumluluklar dağıtılmasıyla sorun da kendiliğinden çözülmeye başlar. Öğrenciler, enstitünün birer parçası durumuna gelir ve bu yeni yuvalarını benimserler.

Kaçanlarla ilgili bilgiler de tanıklıklar da gizlidir.

Arifiye'ye sıkça gelen ve buradan duyduğu mutluluğu 1944 yılında yayınladığı *Yarının Türkiye'sine Seyahat* adlı kitabında sıkça anlatan gazeteci Ahmet Emin Yalman, bir kaçış öyküsünden söz ediyor:

Bir akşam, yakın köylerden iki çocuk Muhittin Yaman'a birlikte kaçmayı teklif ederler. Muhittin de köye dönmeyi istemektedir. Ancak gizlice gitmek istemez. Ertesi gün öğretmenine gider. Ağlamaklı biçimde burada duramayacağını, iki hemşerisinin bir gün önce kaçtıklarını, kendisinin habersiz kaçmak istemediğini anlatır.

Öğretmenin konuşmasından etkilenen Yaman kaçmayı unutur. Öğretmenine de "Öyle ise kalıyorum, öğretmenim. Dişimi sıkarak alışacağım. Bana 'Sıkılırsan dönersin'" diye para verdiler. "Al, para da sende dursun" diyerek enstitüde kalır.[33]

Köyünü özleyen veya bir biçimde sıkıntıya düşenlerin geçici kaçış öyküleri de mevcuttur. Bir öykü de daha sonra köy sağlık memurluğu bölümüne girecek olan Rüştü Kartal'a aittir. Enstitüye geleli henüz iki ay olmuştur. Sınıf başkanıyla kaçma konusunda anlaşırlar. Başkan onu idare edecek ve okul yönetimi kaçtığını bilmeyecek, Rüştü de kısa sürede geri dönecektir.

Öğle yemeği arasından yararlanıp kaçmayı başarır. Düzce'deki köyüne gider. Ancak tam o sırada deprem olur. (20.06.1943) Her yerden yıkım haberleri gelmektedir. Acele enstitüye dönmek ister. Ama bu o kadar da kolay değildir. Araç bulamaz. Tomruk yüklü bir kamyon yolda tomruklarını döker ve aracına, depremde yardımı olacak insanları doldurur. Rüştü de o kamyon kasasında Adapazarı'na gelir ve sabaha dek kamyon kasasında bekleyerek trenle Arifiye'ye gider. Gizlice enstitüye girer.[34]

Kaçmayı düşünen kimi öğrencileri de yakın arkadaşları engelleyecektir. Enstitünün ilk öğrencilerinden Musa Yılmaz da kaçmak ister ve bunu öğretmen Muammer Köseataç duyunca kaçmaktan vazgeçer. Musa Yılmaz, bir arkadaşının kaçışını engellediğini şu sözlerle açıklayacaktır: "İsmail Başar beni iyi bilir. O, okuldan kaçıyordu, ben engelledim."[35]

İyi ki engellemiştir. Çünkü İsmail Başar enstitüyü bitirecek ve yıllar sonra kendi okulunun devamında, yani Arifiye İlköğretmen Okulu'nda müzik öğretmeni olarak uzun yıllar görev yapacaktır.

Hasan Ceyhan da ailesinden ayrıldıktan sonra üzülen, gizlice ağlayan ve kaçmak için plan yapanlardandır. Bu gibi öğrencileri caydıranların başında öğretmenler ve özellikle Aziz Arsan gelmektedir. Hasan Ceyhan anlatıyor:

> İlk günler çok zor geldi. Şaşırmıştık. Biz, takım elbiseler giyip, "efendi öğrenci" olacağımızı sanmıştık. Oysa burada iş vardı, iş giysileri vardı. Bazıları kaçtı bile. Hatta Hüseyin Özkan arkadaşımla, akşamları gün batımında ağladık bir süre. Sonra müdür muavini Aziz Bey, bizi çağırdı bir gün "Kaçayım filan demeyin. Ben sizi oradan yine alıp getiririm" dedi. Kalış, o kalış oldu.[36]

İlginç bir şekilde Arifiye'ye ilk gelen öğrencilerden kaçanların tümü erkektir. Kız öğrencilerden kaçan olmamıştır.

Kız Öğrenci Bulmak ve Kaydetmek Kolay Değil

Köy enstitüleri kurulmadan henüz eğitmen kursları zamanında bile Tonguç'un aklı köy kızlarının okuması, meslek sahibi olması, erkeklerle birlikte ve eşit koşullarda yaşamalarındadır. Aslında Cumhuriyet kadroları da bunu öngörmüş ve 1934'te kadına seçme ve seçilme hakkı verilmesi kanunlaşmıştır.

Eğitmen kurslarında kadın eğitmenler için girişimde bulunulmuş ve yetiştirilmiş olmalarına karşın bu uygulama amaçlanan oranda yaygınlaşamamıştır. Yeni kurulmakta olan enstitülerin hazırlıkları boyunca bu okulların hem köy kızları hem erkekleri

için karma olması çok önemsenmiştir. Bu konunun çokça tartışıldığı da bellidir. Müslüman bir toplumda köy kızlarını ailelerinden, ev ve tarım işlerinden alıp evinden ve ailesinden uzakta yatılı ve karma bir okulda okutmak kolay bir iş değildir. Ancak tüm bu zorluklar göğüslenmeli, mutlaka köy kızları okutulmalı ve erkeklerle eşit koşullarda meslek sahibi olmalıdır. Öyle de olmuştur.

Arifiye Köy Enstitüsü kız öğrenci bulmanın zorluklarını özellikle kuruluş aşamasında yaşar. Kayıt için gelen ilk öğrencinin bir köy kızı olması bu zorluğu azaltmamış ve kayıt yaptıran 173 öğrenci arasında kızların sayısı ancak 19'u bulmuştur. Bunlardan çoğu, yani 14 kız, yakın çevre sayılabilecek Kocaeli ilindendir. Bursa'dan bir ve Bilecik'ten de dört kız öğrenci gelmiştir. İlk yıl 53 kişiyle en yüksek öğrenci kaydedilen Bolu'dan hiç kız gelmemesi düşündürücüdür. Aynı biçimde İstanbul'un Anadolu yakası köylerinden de ilk kayıt döneminde kız öğrenci gelmemiş, sonrasında gelenler olmuştur.

Kızlarını getirenler, enstitüye gelene dek pek çok olumsuz söz duymuşlardır. Okula kızlarıyla gelen aileler önce enstitüyü kuşkuyla karşılamış, hatta yaşı epey ileri olan eğitmen adaylarını görünce korkanlara rastlanmıştır. Ancak yönetimin sıcak, ikna edici söz ve davranışları kayıtlarda etkili olmuştur.

Kayıtlar sırasında kimi aileler enstitüde konuk edilir, kimileri öğretmen ve müdürün evine çağrılır. Enstitü alanları ve ayrı olan yatakhaneler ailelere özellikle gösterilir.[37]

Kız öğrenci bulmada köylerdeki öğretmenler, müfettişler ve gezici başöğretmenlerin yoğun emekleri de yetmez. O günleri, ileri yaşına karşın, bugün gibi anımsayan enstitünün tarım öğretmeni Hakkı Tanberk de kız öğrenci bulma zorluklarını yaşayanlardandır.

Tanberk ve Süleyman Edip Balkır kuruluş günlerinde birlikte köyleri dolaşmaktadırlar. Kız ailelerini razı etmek zordur. Cip veya atlarla dolaşmaktadırlar.

Düzce'de Hamiyet Olgun da bu gezilerin birinde bulunan kızlardandır. Ancak babasını razı etmek çok zordur. Kendisini enstitüye davet ederler. Gelmesi için zar zor ikna ederler.

Tanberk, bu gezilerde köylüleri nasıl razı ettiklerini de "Gel, bizde misafir kal. Enstitümüzde kızlar nasıl yaşıyorlar gör. Kız ve oğlanlar hepsi kardeştirler, diye dil döktük" sözleriyle anımsamaktadır.[38]

Arifiye Köy Enstitüsü'nden mezun ve artık emekli birer öğretmen olan olayın kahramanları Hamiyet ve Zekeriya Albayrak da bu koşulları ve ilk yıllardaki öğrenci bulma zorluklarını doğrulamaktadır.

Kadriye Uysal, Yugoslav göçmeni bir anne ve Manav bir babanın kızıdır. Küçük yaşta yetim kalmış. Geyve'nin Umurbey köyündendir. Annesi, karşı çıkmasına karşın, babasının ısrarı ile Arifiye'ye gidebilmiştir. Oysa daha yola çıkmadan ona da çevresi "Kızlar orada kötü yola düşebilir" demiştir.

Kadriye, 1945'te gittiği Arifiye'de, kayıttan sonra bir kız öğrenciye emanet edilmiş. İlk dersten sonra kendisine depodan, golf pantolon ve üstü, pijama, iç çamaşırı, elbise, bluz (hepsi ikişer takım), çanta, kitap, defter, kalem verilir. Daha sonra yatakhanede dolap, yatak takımları bunlara eklenir. Bundan sonrasında artık problem yoktur.[39]

Şile'den Arifiye'ye giden Halime Akyol (Kocataş) ise kadın bir muhtarın kızı olarak daha şanslıdır. O, kısa boyu ve düşük kilosu ile enstitüye gider. İşte öyküsü:

> Ben Şile'nin Kabakoz köyündenim. Annem ilk kadın muhtarlardandır. Ben Arifiye'ye gittiğim zaman 27 kiloydum. Düşünebiliyor musunuz 27 kilo ne kadar olur? "Köy enstitüsü açılacak, öğrenci alınacak" dedikleri zaman, hemen annem, Asiye ismindeki komşumuzun annesine gidiyor. Asiye ile "İkisi arkadaş olsunlar da beraber gitsinler" diye konuşuyor. Böyle gittim. Çok mutlu günler yaşadım."[40]

Birileri ise kardeşleri için gider Arifiye'ye. Ülker Aktan ve Ayten Aktan bunlardandır:

Ülker Aktan (Yol)

1942'de ilkokulu bitiren Ülker Aktan, okumaya iki yıl ara verir. Babası öğretmendir ve daha önce iki öğrencisini Savaştepe Köy

Enstitüsü'ne yollamıştır. Yani şanslı kızlardandır. Ülker Aktan da 1944 yılında Savaştepe'de enstitü öğrencisi olur. Üçüncü sınıfa geçene kadar bu enstitüde okur. Anne ve babası ayrıdır ve annesi, küçük kız kardeşini Arifiye Köy Enstitüsü'ne kaydettirmiştir. Bunu öğrenince, kardeşinin yanına gitmek üzere okuduğu enstitüye başvurur. Başvurusu kabul edilerek, o da Arifiye öğrencisi olarak, kardeşinin yanına gelir. Ülker Aktan (Yol) enstitülülerin birbirlerine bağlılığı konusunda "Biz izinli gittiğimiz zaman, –hangi enstitüden olursa olsun– bir enstitülü gördüğümüzde, sanki bir kardeşimizi görmüş gibi olurduk" demektedir.[41]

Ayten Aktan (Erozan)

Ayten Aktan Kütahya'da doğmuş. İlkokul son sınıftayken annesinin gelip kendisini Yalova'nın Koru köyüne götürdüğünü çok iyi anımsıyor. Derslerinde çok başarılıdır. Öğretmeni, kendisine, "Seni köy enstitüsüne göndermek istiyorum. Orada okuyup öğretmen olursun" der. Ayten de annesi de buna çok sevinirler.

Günler gelip, işlemler tamamlanınca Ayten'le birlikte iki erkek köylü çocuğunu da Ayten'in annesine emanet ederek Arifiye'ye götürüp enstitüye kaydetmelerini isterler. O zamanlarda Yalova'dan karayoluyla Adapazarı yönüne gitmek olanaksızdır. Yalova'da vapura binerler.

Pendik'te vapurdan inerler. Savaş zamanıdır. Her an yeni bir şey olabileceği beklenmektedir. Birden sirenler ötmeye başlar. Korkuyla çevrelerine bakarken, bir uçak düştüğü söylenmeye başlar. Elektrikler kesilmiş, karanlık da basmıştır. Trenler de işlememektedir. Herkes başının çaresine bakarken, onlar ortada kalmıştır.

Polisler, onları alıp bir karakola götürürler. Orada da ışıklar yoktur. Bir fener yardımı ile alt katta bir odaya koyarlar. Korkmaktadırlar. Arada, el lambasıyla gidip gelenler vardır. Annesi, arada eliyle Ayten'i yoklamakta ve "Uyuma, ben dürtünce hemen kalk ha!" demektedir.

Bu zor gecenin ardından, sabah trenler işlemeye başlar. Ayten, annesi ve diğer çocuklar trene binip yeniden Arifiye yoluna düşerler. Trene ilk kez binmektedir Ayten kız.

> O zaman trene ilk kez binmiştim. Kompartımanda, tam karşımızda yaşlı bir amca oturuyordu. Tren bir ovada tıkır tıkır giderken bir bina göründü. Amca elini uzatarak, "Bak, burası köy enstitüsüdür. Okulunu bitirince, sen de buraya girip öğretmen olabilirsin" dedi. Şimdi o amcanın dediği okula gidiyordum. Acaba öğretmen olabilecek miydim?

Ayten, Arifiye'ye kolay alışır. Onun için sıcak, hareketli, renkli bir dünyadır. İlk gün onu Sevim Kocal adında bir ablaya teslim ederler. Çabucak benimsemiştir yeni yaşamını. Sıkılacak zaman bulamamaktadır. "Her saat yapacak yeni bir şey vardı" diyor, o günler için.[42]

Aslında dediği doğrudur. Enstitüde boş zaman diye bir kavram yoktur. Her an yapacak bir şey vardır. Üstelik hiç de can sıkıcı değildir. Üretici, öğretici, eğlendirici, geliştirici bir dünya açılmıştır önlerinde. İşin daha güzel yanı da bu dünyanın yaratılmasındaki her işte, kendi emeklerinin olmasıdır. Bütün sorun, kayıt olana kadardır.

Tonguç'un İleri Görüşlülüğü ve Öğrenci Sayıları

1944 yılında Arifiye'ye gelişlerinin birinde Tonguç'un hem enstitülerin geleceği üzerine hem köy çocuklarının okutulması konusunda, nasıl bir gelecek planladığı, ilginç bir tartışmada anlaşılacaktır. Balkır'ı, görevini bırakacak noktaya getiren ve sonra tatlıya bağlanan tartışmayı Edip Balkır'ın anılarından öğreniyoruz

Tonguç şöyle anlatır: "Edip, şu yerleri alıcı gözle yeniden bir görelim bakalım, yeni bir zorlamadan neler kazanabiliriz? Çünkü sizin enstitüye almanızı yazdığımız öğrencilerin sayısını artırmak zorundayız."

Dolaşırlar, ölçerler, değerlendirirler. Daha ne kadar öğrenci alabileceklerini konuşurlar. Ölçüm ve hesaplamalar sonunda, birlikte Hamdi Daner'in evine davet edilirler. Enstitünün tüm yöneticileri oradadır. Tonguç, Balkır'a dönerek, artırdıklarından başka 100 öğrenci daha eklediğini söyler. Balkır gerilir, tartışma çıkar. Balkır Tonguç'tan, bu konuda kendisine önderlik yapıp, yol göstermesini isteyince, Tonguç noktayı koyar: "– Ha! Bak ne yapar-

dım söyleyeyim. Enstitünün öğrenci kadrosunu 1.800'e çıkarırdım. Bu sayıyı üçe bölerdim. 600 derste, 600 iş ve tarımda, 600'ü de uykuda..."

Bu sözler, Balkır'ın sabrını tüketir. Bu işi artık sürdüremeyeceğine karar vererek, Enstitüye yeni bir müdür bulunmasını önerir. Ancak Tonguç, kahveyi Balkır'ın evinde içmeyi önererek, orada sözlerine açıklık getirir:

> Açıklayayım: Bizim memlekette, ilerisi için şu enstitüler üstüne neler olacağını kestirmek zor. Geçmişe bakarak, kimi yargılara varabiliriz. Köy Öğretmen Okulları, Şehir Yatı Okulları bir süre yaşadı, sonra kaldırdılar. Neden? Çünkü gürültüsüz, patırtısız kaldırılabilecek kadar sayıları azdı. Mesele şurada: Biz köy enstitüleri yoluyla Türkiye'yi uyandırıp kurtarmak kararındayız. Hah, işte çıkış noktası...[43]

Tonguç'un derdinin, yalnızca köylü çocuklarını okula kavuşturmak, okutmak olmadığı, daha yaşamsal ve ülkeyi yükseltmeyi amaçlayan bir amacı olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Öğrenci kayıt öyküleri, bunlarla sınırlı olmadığı gibi, çok daha ilginç kayıt öyküleri olduğu rahatlıkla kestirilebilir. Arifiye Köy Enstitüsü, öğrencilerini kaydetmiştir artık. Şimdi fırtınalı, hummalı bir çalışma dönemi başlamaktadır.

İlk Günler, İlk İşler

Yaşama Zevkinin Asıl Meşru Çocuğu

Biz yeniden ilk günlere dönelim. Eğitmenlerin toplandığı ve kursun başladığı günlerdir. Eğitmenler için hiçbir zorluk yoktur. Her şey hem hazır hem kolaydır. Ancak enstitünün kuruluşu ve öğrenciler gelene kadar yapılacak şeyler çoktur; bazı sorunlar hızla çözülmelidir.

Bir yandan Kocaeli Valisi Ziya Tekeli'nin enstitü işlerine olan soğukluğu ve çıkardığı zorluklar, diğer yandan birçok harcama işi ve malzeme konusunda valiliğe olan bağımlılık, Balkır'ı düşündür-

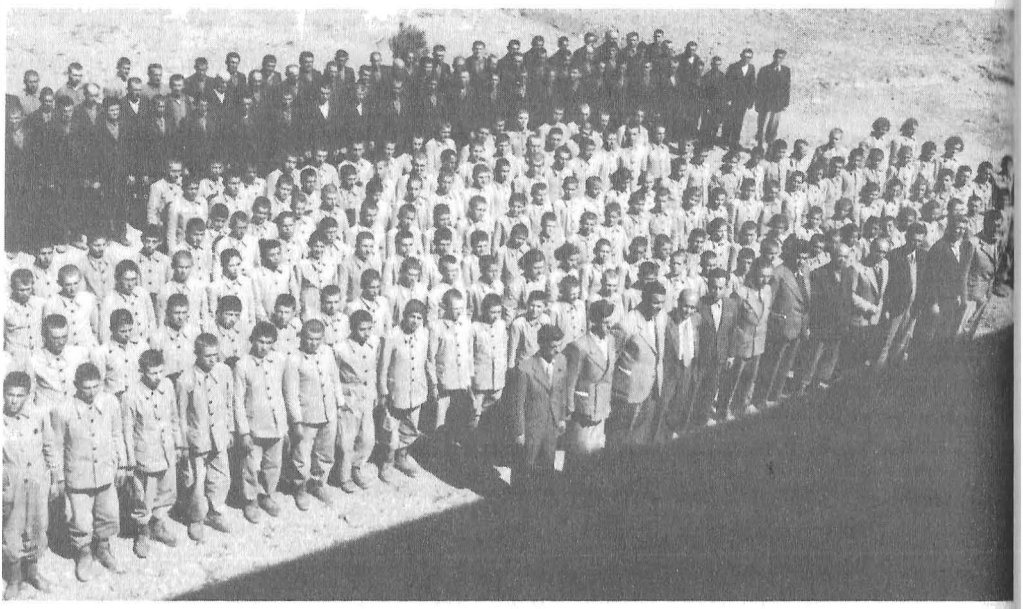

İlk toplantılar. Enstitü öğrencileri, eğitmen adayları ve ilk kadro, 1940.

mektedir. İlk günlerin zorluklarını sürekli olarak mektuplarla Tonguç'a yazmaktadır.

Özellikle kadro kurmada, bazı isimlerin kazanılmasında çok ısrarcıdır. Hakkı Tanberk, Aziz Arsan, Cemal Öncel, Hamdi Daner ve Muammer Köseataç için yazılan resmi yazılar yanında, birkaç kez de mektuplarında ısrar edecektir.

Mayıs başında, yani kanunun çıkışı üzerinden iki hafta geçmişken ilk raporunu verir. Buna göre enstitünün 460 lirası vardır. Hemen bir kamyonet alınması gerekmektedir. Hayvanların biri hastadır. Bir de at alınmalıdır. Bunlar alınırsa, geriye 300 lira kalacaktır. Bu da tarım ve günlük işlere yetecek gibidir. Aynı mektupta suyla ilgili vali engelinden de söz edecektir.[44]

Bir yandan inşaat işlerini de başlatmıştır. Eğitmen ve ustalar yarım kalan yemekhaneyi ve diğer işleri yürütmektedir. Mayıs ortasında yolladığı mektupta bir miktar yatak ve karyola aldığını ve yeni öğrenciler için tanesi 14 liradan 100 yeni karyolayı, sanat okuluna ısmarladığını yazacaktır.

İlk eğitim kadrosu.

Kitap ve kırtasiye için bakanlık matbaası ile görüşmeyi planlamıştır. Aynı zamanda battaniyeler, mutfak sobaları, çatal-kaşık, yatak takımları da alınmıştır. Bir yandan da lüks lambaları, fener, çorap ve havlu aramaktadır.

Bu yoğunluk, bir yandan da Balkır'ı coşturmaktadır. Belli ki çok mutlu ve heyecanlıdır. Onun mektubundaki "Yaşama zevkinin asıl meşru çocuğu, tam okkayla tartılan iş hazzıdır" sözü bunu en iyi biçimde anlatacaktır.[45]

Giysiler

Gelecek ilk öğrenciler için giysileri de hazırlamak gerekmektedir. Bu konudaki ayrıntılı bilgiyi yine Balkır'ın bir mektubundan öğreniyoruz.

Erkek iş giysisi: Emprime, haki ketenden olacaktır. Bir ceket, paçaları büzgülü bol bir pantolon ve kasket... Gömlek ise basit, kalın, temiz kumaştandır.

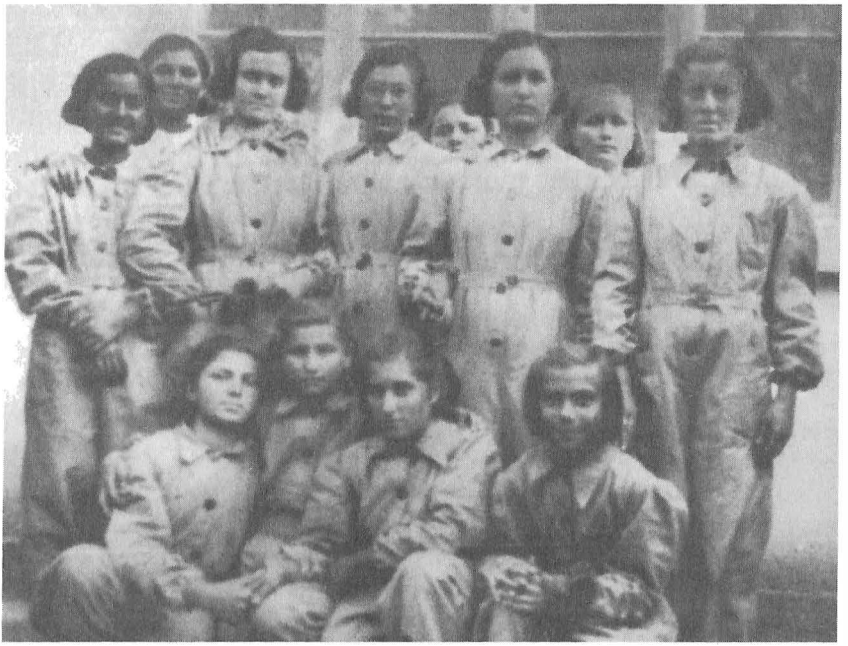

İş giysileriyle kızlar.

Kız iş giysisi: Teyyare laciverdinden bir tulum...(Pantolon ceket düşünülür, ama kalçalarına uymaz diye vazgeçilir) Entariler robalı, iki yan tarafa dikilmiş iki bağla arkadan bağlanacaktır. Pikeden, küçük bir de yakası vardır. Başlıkları güneşlikli arkadan kırma, jüble... Balkır, bu entarileri anlatırken, "Hollanda Yuki'lerinin giydikleri şeye benzer" diye tanımlayacaktır.

Öğrenciler geldiğinde, hazırlanan bu giysiler köylü çocuklarına giydirilir. Çocukları giysileriyle gören Balkır, "Giysilerle erkekler çakı gibi dirileşiyor, kızlar da şipşirin birer çiçek gibi güzelleşiyordu" diyecektir. Kızlar, iş günlerinde tulumlarını baştan yadırgamışlardır. Ancak işin içine girdikçe bunlara da alıştıkları anlaşılmaktadır.[46]

Balkır, bir yandan da çalışmalarını belgelemeyi unutmaz. Yaptığı işleri fotoğraflayarak, birer kopyalarını Tonguç'a iletir. Tonguç, bu çalışmalarla ilgili her türlü belgeyi toplama işini bir alışkanlığa dönüştürmüştür. Bunu, diğer enstitü müdürlerine yazdığı mektuplardan da anlamak olasıdır.

Mutlu Sabahlar

Yaşamı Kolaylaştırmak ve Renklendirmek

Köy enstitüleri adından da anlaşılacağı gibi, programlı bir eğitim yanında, birer araştırma ve geliştirme merkezleridir. Bu nedenle özellikle gelişme dönemi sayılabilecek ilk birkaç yılda, uyguladıkları programlar da esnektir, yereldir ve her yeni duruma, gereksinime göre yeniden üretilebilmektedir.

Neredeyse tümü sıfırdan başlayarak –bazı yapıları hazır olan Cılavuz ve Amerikan Koleji'nden alınan Kızılçullu dışında– ayağa kaldırılan bu yaygın, geniş, büyük ve oldukça karmaşık eğitim kurumları kolaylıkla kurulamayacaktır. Uygun topraklar, ustalar, planlar, kereste, kum, çakıl, kireç, tuğla, çivi, boya, araç ve gereç, yiyecek ve aklımıza gelecek her şey, –savaş koşulları nedeniyle– ya bulunamıyordur ya da az ve pahalıdır. Enstitü müdürlerinin en çok yakındıkları durum, bu malzeme kıtlığıdır.

Bunların aşılması da yetmezdi. Her türlü yapı, (derslikler, işlikler, hamam, yemekhane, depolar, hayvan barınakları, fırın, balıkhane vb.) ilkokul çıkışlı ve yaşları 12-15 olan köy çocuklarıyla yapılacaktı. Bu işlerde ilk altı ay enstitüde olan eğitmen adaylarının emeği de unutulmamalıdır.

Bu zor işleri planlamak, düzenli ve birbirini örtmeyecek biçimde yapmak, çatmak, verim almak gerekecektir. Bunlar olurken öğrencilerin beden sağlıklarını korumak, onları beslemek, bir arada ve sorunsuz bir birlik oluşturmak, yani "bir kurum kültürü oluşturmak" ise işin asıl zor yanıdır.

Örneğin çeşitli bölgelerden gelen öğrencilerin birlikler oluşturup, gruplar halinde birbirlerine karşı gelmeleri olasıdır ve ilk günlerde böyle belirtiler olmuştur. Aynı biçimde, enstitüyü veya birbirlerini koruma güdüsü ile çevre için olumsuz tavırlar gelişebilir.[47]

Bunların önlenmesi ve hiç olmaması için bu genç insanların yapacakları işleri, tam bir işbirliği ve dayanışma anlayışı ile yürütmeleri sağlanmalıdır. Buna, enstitülerde "imece" denmektedir. Bu büyük imece için en önemli şeylerden biri, moral değerler olacak-

tır. Kitap okumak, eğlenmek, uygar, eşit ve özgür biçimde tartışabilmeyi öğrenmek moral değerleri yükseltecek ve onları birbirine bağlayacaktır.

Bu araçların en önemlilerinden biri müzik, diğeri halk oyunları olacaktır. Derslerde öğrenilen halk oyunları, türküler, marşlar ve şarkıların her sabah topluca sergilenmesi, enstitülerdeki birlik anlayışının simgesi olacaktır. Bu sabah eğlenceleri enstitülüleri hem bedensel hem düşünsel olarak birbirine bağlar. Her sabah, tüm enstitünün kol kola oyunlar oynayıp türküler, marşlar söylemesi ve coşkudan kaynaklanan enerji, yeni işlere başlamayı da kolaylaştırır.

Tonguç Yönlendirmeyi Sürdürüyor

Tonguç'un kararlı ve bilinçli biçimde enstitü yönetimlerini yönlendirdiği daha kuruluş günlerinde enstitü müdürlerine yolladığı mektuplardan anlaşılıyor.

Öğrencilerin gelmesinin üzerinden iki ay geçmiştir; üretim ve ders çalışmaları yeni başlamaktadır. Tüm enstitü müdürlerine uzun bir mektup yazan Tonguç, özellikle imecenin ve bir arada hareket etmenin önemini şu sözlerle vurgular:

> Ruhen, kalben, fikren birbirine bağlanmayan insanlardan büyük ve devamlı, kendilerine haz verici hamleler, çok verimli, normalin üstünde işler beklenemez.[48]

Bu sözlerde dönemin zorluklarına karşın, az zamanda ve sürekliliği olan başarılı, büyük işler yapma zorunluluğu da gizlenmiş gibidir. Zaman ve olanaklar azdır. Koşullar da kötüdür. Buna karşın birlikte güzel işler yapılmalı ve bu işler, yapanları birleştirecek kadar keyifli yöntemlerle olmalıdır. Ayrıca bu işler, normalin üzerinde başarılarla sonuçlanmalıdır.

Sekiz ay sonra yine tüm enstitü müdürlerine, hemen her konuda düşüncelerini belirttiği daha uzun bir mektup yazar. Bu mektubun konumuzla ilgili bir bölümünde şu saptama ve emirler vardır:

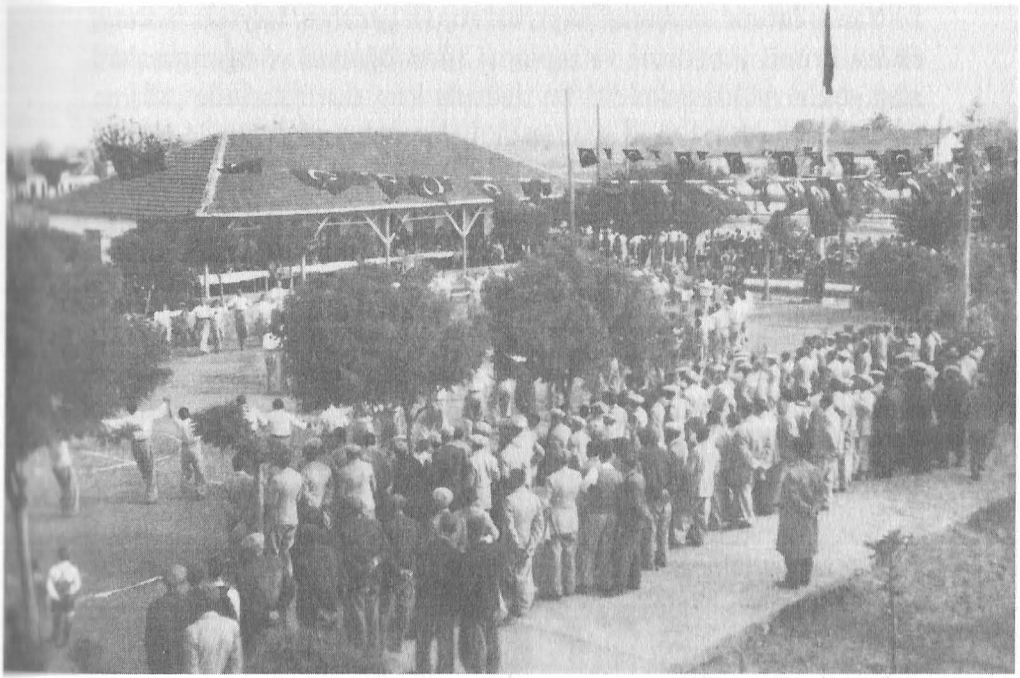

Sabah türküleri, oyun ve marşlarıyla mutlu olmak.

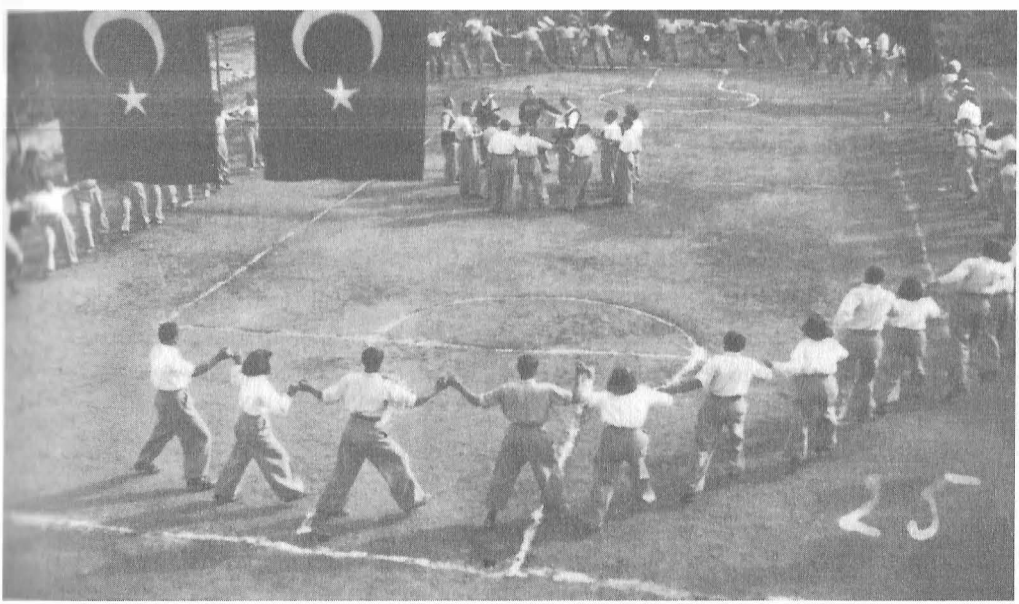

Yaz aylarına rastlayan yapı, tarım, su getirme, hayvan bakma, ekilen ürünü yetiştirme ve toplama işleri öğrenci ve öğretmenlere ağır yükler yüklemektedir. Bu nedenle köy enstitülerinde çalışma zamanları kadar, boş zamanlar da iyi ve eğlenceli biçimde geçirilmelidir.

Enstitüler her fırsatta sık sık eğlenceler düzenlemeli ve bu eğlencelerin şenlikli geçmelerini sağlamak üzere, gerekli araçları bulundurmaları /almaları bir zorunluluktur.

Bunun için her enstitüde radyo, gramofon, mandolin, ağız armonikası, akordeon, davul, zurna, kaval gibi müzik aletleri bulundurulmalıdır Bunların satın alınmaları için gerekenler yapılmalıdır.

Nöbetleri sona eren nöbetçi gruplar, işleri bitince veya bir işten serbest kalan öğrenci grupları ve/veya diğer öğrenciler enstitülerin yerleşkeleri içinde, dışında, tarla kenarlarında, bahçelerde, ahırlarda, yollarda gelip gitmelerde bir müzik aleti çalmak veya şarkılar söylemekte özgür olmalıdır.[49]

Bu bağlayıcı ve yönlendirici emirler köy enstitülerinin tümünde, her yörenin koşullarına ve olanaklarında göre uygulanarak, ilk yıllardan itibaren müzikte büyük gelişmeler sağlanacaktır.

Aynı mektupta, eğlencelerin yöntemi için de kesin ilkeler vardır. Tonguç eğlence toplantılarının, önceden bir hazırlığa gerek duyulmadan, kendiliğinden ve herkesin katkısı ile doğal olmasını ister. "Bu toplantıya müdür, muavin, öğretmen talebe ve köylüler, hülasa hazır bulunanlardan her şahıs iştirak edebilmelidir. Rolleri beş, on kişiye inhisar eden (erişen), seyircisi bunun beş, on misli fazla olan eğlentiler köy enstitülerine asla mal edilmemelidir."[50] diyerek, toplantılara herkesin katılmasını ve eğlenmesini ilke olarak belirler. İşte bu "herkesi katma, herkesi mutlu etme" ve böylece bir dayanışma topluluğu yaratmayı amaçlayan bakış açısı, köy enstitülerinin sabahlarını süslemeye başlayacaktır.

Sabahların Şenliği

Diğer enstitülerde olduğu gibi, Arifiye'de de kimi zaman yarım gün ders, yarım gün iş; kiminde birer gün ders, birer gün iş; gere-

ğinde bu bir hafta ders, izleyen hafta ise iş yapma biçiminde esnek bir program uygulanmaktadır.

Her sabah erkenden uyanan öğrenciler, kahvaltıdan sonra merkez bina önündeki meydanda toplanırlar. Bu toplantı için bir çağrıya gerek yoktur. En hızlı gelenler, ortaya yerleşen orkestra üyeleridir. Elde davullar, mandolinler, akordeonlar ve kimi zaman klarnetlerle ortaya gelen ve çalmaya başlayan orkestranın sesi herkesin hızla iç içe halkalara katılmasını sağlar.

Halkalar giderek büyür. Tüm öğrenciler ve orada bulunan enstitü öğretmenleriyle isteyen herkes bu halkalarda, müziğin ritmiyledönmeye başlar. Halk oyunlarının türkülü olanları sıraya girer. Yaklaşık yarım saat süren bu şenlikte marşlar, türküler söylenir. Bu coşku, herkesi sarar ve birbirine bağlar.

Enstitülerin 1947 yılında Sirer'le başlayan gerileme dönemine dek bu böyle sürecektir. Ancak o tarihten sonra enstitüleri "ıslah etmek" üzere gelen düzenlemeler arasında, sabah toplantılarının da yeni bir disiplinle, süreleri kısaltılır. Her sınıfın yerleri ayrılır. Tekmiller verilmeye başlar. Enstitülere askeri birlik disiplinine benzer kurallar gelmeye başlar.

O değişim döneminin öğrencisi, Arifiye çıkışlı Fikret Aksu şöyle anlatacaktır:

> Okul bahçesinde her sınıfın bir yeri vardı. Arkadaşlar çalgı sesini duyar duymaz yerlerini alır ve tüm okul 15 dakika halk oyunları oynardık. Oyunlardan sonra öğrenciler U şeklinde toplanır, her sınıf başkanı, sınıfını eksik ve hastalarıyla okul başkanına sunar. Okul başkanı tüm sınıfların hasta, izinli, görevli ve hazır olanları belirleyip, Arifiye Köy Enstitüsü dikkat komutu ile nöbetçi amirine tekmil verir. Nöbetçi amir tüm öğrencilere "nasılsınız" diye sorup cevabını aldıktan sonra müzik öğretmeni gelir ve müzik başlar. Öğrenciler 15 dakika süre boyunca okul şarkıları, halk türküleri ve marşlar söylerler.[51]

Burada sözü edilen "nöbetçi amir" nöbetçi öğretmene verilen isim olmalıdır. En önemlisi de enstitülerde sabah oyunlarının başlaması için müzik öğretmeni veya bir öğretmene gerek duyulmadığı halde, böyle bir kuralın da konmuş olmasıdır.

Sabahları bu enerjiyle yüklenen, canlanan öğrenciler programda o gün veya o hafta bulundukları yere göre ya kültür derslerine ya da işliklere, inşaatlara, tarım alanlarına, nöbet yerlerine, revire, hamama, fırına, hayvan bakım alanlarına, balıkhaneye giderlerdi.

Bu eğlenceler her enstitüde, yurdun 21 yerinde, her sabah yaşanırdı. 1953 yılına dek süren sabah eğlenceleri, enstitülerin kapatılıp ilköğretmen okullarına dönüştürülmesiyle bu biçimiyle sona erer.

Bundan sonra ilköğretmen okulu olarak dönüşen bu kurumların hemen her uygulaması özellikle köy enstitüsü devamı olan okullarda değişerek, azalarak, anlamını biraz yitirerek de olsa sürüp gider. Örneğin, Arifiye Köy Enstitüsü'nün son dönemlerinden başlayarak, yetmişli yıllara dek beden eğitimi öğretmenliği yapan İbrahim Akman, kendi alanındaki etkilenme ve Arifiye İlköğretmen Okulu'nun spordaki başarılarını şöyle açıklayacaktır:

> Zaten ben oradan alıp getirdim. Başlangıç oradandır. Bu eğitim oradan kalan çalışmalardı. Sonradan yapılmış bir şey değil. Çünkü köy enstitüsü zamanında her gün, öğrenciler derse girmeden, okulun önünde toplanır, şarkılar, marşlar, türküler söyler ve oyunlar oynardı. Çocuk, o zevkle, şevkle ruhunu ve bedenini zenginleştirip, bir aşkla içeri girer ve ondan sonra derse başlardı.[52]

Sabah eğlenceleriyle ilgili, Arifiye Köy Enstitüsü tarım öğretmeni Mustafa Eyüboğlu'nun bir anısı, bu toplantılarda söylenen türküler ve marşlardan da kuşkulanıldığını, bunların sorgulandığını düşündürmektedir.

Bir askerlik dersi öğretmeni gelmiştir. O sabah öğrenciler yine oyunlar oynamakta ve türküler, marşlar söylemektedir. Bunu gören öğretmen-subay "Bu ne demek? Bunlar neden marş söylüyorlar?" diye sorar. Tam öğretmenlerin kendisine cevap vereceği sırada, sanki önceden planlanmışçasına, öğrenciler "Harbiye Marşı" söylemeye başlarlar.

Subay çok şaşırır. "Nereden biliyorlar bu marşı?" diye sorar. Öğretmenler, bu marşın da marşlarımızdan biri olduğunu söy-

lerler. Bu olaydan sonra öğretmenlere çok yakın davranan subay "Asıl vatanseverler burada" demeye başlar. Büyük bir enstitü dostu olmuştur artık."[53]

Sabahları yapılan bu toplu eğlence/öğrenme ve coşku uygulaması hemen herkesin oyunları, şarkı, türkü ve marşları iyice öğrenmesine olanak sağlıyordu. Böyle olunca da işliklerde, tarlalarda, yolda, gezilerde, imecelerde, öğretmenlikte, tüm yaşamı boyunca bunları yapması, öğretmesi anlamına gelecekti. Öğrenilenler, imecelerle, gelecek zamanlarda başka yerlere de taşınacaktır.

Hızlı Yapılanma ve Yapı İşleri

Kadrolar ve Öğrenciler

Balkır'ın beklediği ve büyük oranda amacına ulaştığı kadro istekleri gerçekleşmiştir. Onların gelmesiyle gövdenin en önemli parçaları olan "baş"lar da oluşmuştur. Buna göre yapılaşmayı büyük oranda gerçekleştirecek bu bölümler ve görevli başları şunlardır:

Eğitmen kursu sorumlusu ve müdür yardımcısı, Aziz Arsan; kültür dersleri ve genel eğitim planlanmasından sorumlu "eğitimbaşı", Cemal Öncel ve sonrasında Enver Kartekin; yapı işleri ve atölyelerden sorumlu "işlikbaşı", Hikmet Öz olur.

Tarım ve hayvancılık işlerinden sorumlu "tarımbaşı", Hakkı Tanberk; müzik işlerinden sorumlu "müzikbaşı", Ahmet Hamdi Daner; balıkhane ve balık tutulması, satılması işlerinden sorumlu olan "balıkçıbaşı" olarak da Muammer Köseataç görevlerine başlamıştır. Öğrenciler de geldiğine göre bu işler yürütülürken, her konuda yapılacak yeni işler planlanıp hızla yürütülmeye başlanabilecektir.

Bir yandan da özellikle yapı işleri ve işlikler için ustalar ve usta-öğreticiler aranıp bulunmaktadır.

Kayıt yaptıran öğrenciler, dört kümeye ayrılmış ve kendilerine birer başkan seçip enstitü dünyasına katılmışlardır. İş yapmak için boşa geçirilecek zaman olmadığından gelen eğitmen adayları ve öğrencilerin gelir gelmez işlere yönlendirildiği anlaşılmaktadır. Bir

İlk işlerden biri el ve ayak yıkama yeri.

yandan da kültür dersleri planlaması yapılmış ve dersler de aynı hızla başlamıştır.

İlk günlerde öğleye kadar iki sınıf kültür dersleri yaparken, diğer iki sınıf da tarım alanlarında çalışmaktadır. Yine ilk zamanlarda her sınıftan öğrenciler, belli bir sırayla yemekhane, yatakhane, derslik, çamaşırlık gibi yerlerde işleri nöbetleşe yürütmektedirler.[54]

Toprağın ve İşlerin Planlanması

Arazinin sellerden kurtulması için kanalların açılması öncelikli işlerdendir. Alınan yeni araziyle demiryolunun bitişiğindeki toprağı 300 dönüme yaklaşan enstitü bu araziyi planlamak, hızla da işletmek zorundadır. Yapılacak yeni yapılar, depolar, işlikler, yatakhane, yemekhane, süthane, hayvan barınakları, mutfak, malzeme ve ürün depoları, tarım alanları ayrı ayrı belirlenecek, planlanacak ve yükselmeye başlayacaktır. Aynı zamanda, bir kilometre uzaklıktaki yeni yerleşke için toprak alımı işlemleri sürdürülmektedir.

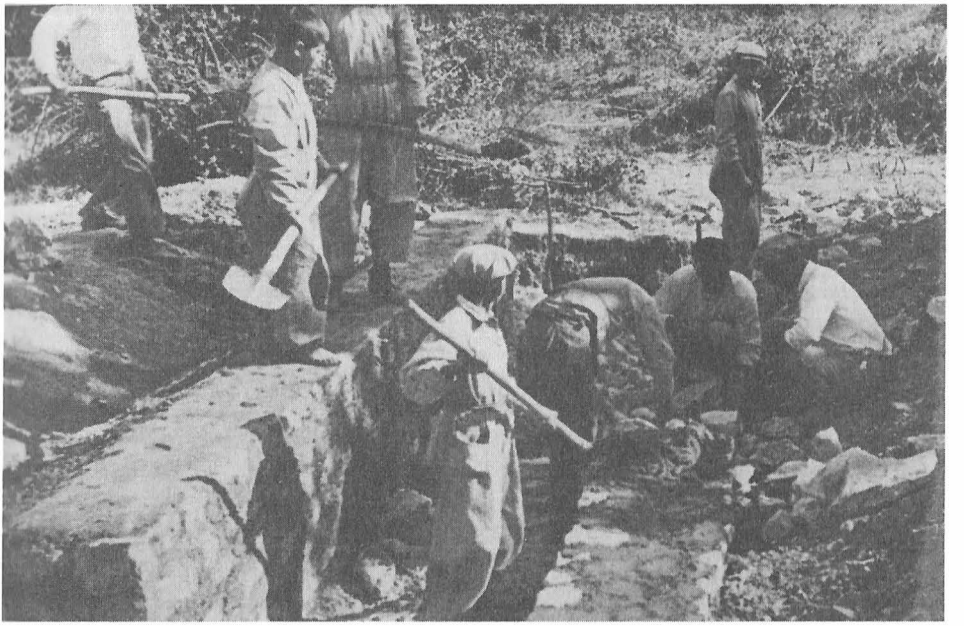

Duvarlar yükseliyor.

İşlikler kurulana dek öğrenciler derslerini de dışarıda sürdürürken, ilk el atılan işlerin başında marangozluk işliği, demircilik işliği ve resim-iş işliğinin yapılması gelecektir. Marangoz işliği yapılıncaya kadar ise eğitmen kursu döneminde yapılmış motor yeri kullanılacaktır. Daha sonra gelen usta öğreticiler önderliğinde, eğitmen adaylarının da katkısıyla iki işlik devreye girecek ve işlik sorunu büyük oranda çözülmüş olacaktır.

Hızla yapılması gereken resim-iş işliği, kooperatif yapısı ve öğretmen evleri de ilk başlatılan yapılar olarak sıraya girer.

Henüz işlikler kurulmadan erkek öğrenciler, isteklerine göre duvarcılık (inşaatçılık), dülgerlik (marangozluk) ve demircilik mesleklerinden birini seçmişlerdir. Herkes, seçtiği meslek alanında daha yoğun çalışacak ve üretim yoluyla bu mesleği iyice öğrenecektir. Ancak üretim içinde sıkı bir işbirliği olduğundan birbirlerinin işleri hakkında da iş başında bilgi edineceklerdir. Örneğin bir yapı işinin daha temel aşamasında inşaatçılar, demirciler, marangozlar birlikte veya sırayla aynı işin çeşitli aşamalarında imeceyle çalışmaktadırlar.

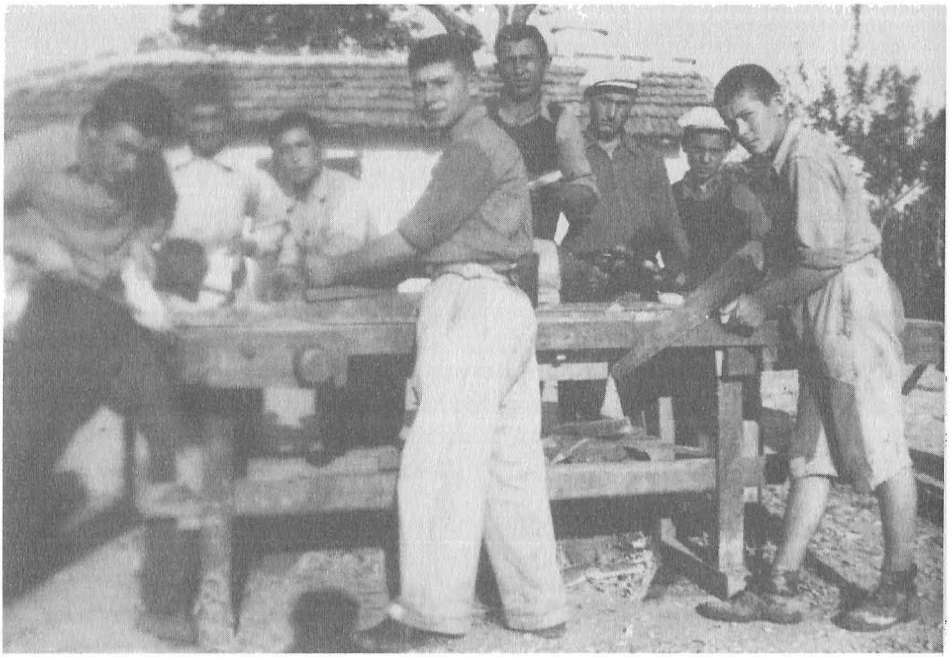

İşlikler kurulmadan dışarıda çalışanlar.

Bu işlerin ve eğitimin genel planlaması, ortaya çıkan beklenmedik sorunların çözümünde öğretmenler kurulu en yetkili karar organıdır. Müdürün, yardımcılarının, disiplin kurulunun, müzikbaşı, tarımbaşı gibi başların, enstitü doktorunun gibi çalışanların görev ve sorumlulukları, öğretmenler kurulu kararlarıyla düzenlenir. Bu kurulların kararlarıyla yön bulan enstitülerin, ilk yıllara ilişkin deneyimlerini sürekli izleyen Tonguç, 1943 yılında çıkarılacak Köy Enstitüleri Kanunu hazırlıklarında bunları değerlendirecektir.[55]

Özellikle işliklerde yarım günde yapılan ve bu nedenle teknik olarak yarım kalan işler ve bu işlere ait öğretilecek bilgilerin programa dağıtılması amacıyla "yarım gün ders, yarım gün iş" uygulaması, kısa sürede kendini "bir hafta iş, bir hafta ders" uygulamasına bırakacaktır.

Kızlar için de bu bir hafta iş, "dikiş işliği" çalışmaları veya bahçe ve tarım işleri anlamına gelmektedir.

Malzeme, Para ve Yapıların Yükselmesi

Bir yanda da enstitüler için mimari plan yarışmaları yapılmış ve bu planlara göre yapılaşma daha da önem kazanmıştır.

Yapı işlerinin, bu yokluk koşullarında başarılmasının daha zor olduğunu, o günün rapor, belge, mektup ve anılarından da öğreniyoruz.

Enstitüyü bir adaya, enstitü öğrencilerini de o adada yaşayan Robenson'lara benzeten gazeteci Yalman, bu hummalı çalışmalardan en çok etkilenenlerdendir:

> Öyle adamlar ki çalışmaya doyamıyorlar. Daha fazla iş görmek için adeta gecenin, gündüzün uzamasını, ruhları istiyor. Bir adaya kapanmış Robenson'lar gibi muhitle, tabiatla, vasıta noksanlarıyla çarpışıyorlar ve giriştikleri her işten muzaffer çıkıyorlar.[56]

İlk günlerde bir kamyonet isteyen Balkır, bir süre sonra askeriyenin, tüm at ve arabaları savaş nedeniyle toplaması üzerine, Tonguç'tan hemen bir kamyon talep eder. Piyasada parayla alınabilecek çivi bile yoktur. Kereste fiyatları yükseldiğinden hızlı davranmak gerekmektedir.[57]

Tuğla sorunu ise ilk zamanlarda satın alma yoluyla çözülmeye çalışılır. Ancak daha sonra artan gereksinim nedeniyle enstitü öğrencilerinin ürettiği tuğlalar kullanılır. Benzer şekilde kerestelerin biçilmesi, kireçtaşlarının kireç haline getirilmesi işleri de öğrenciler tarafından üstlenilir.

Yeterli ödenek sağlanması, ödeneklerin zamanında gelmesi konuları da mektuplarda sürekli yer alır. Paranın tutumlu kullanılmasına çalışıldığını da bazı belgelerden öğreniyoruz. Balkır, Tonguç'a yazdığı bir mektupta Arifiye Fidanlığı'ndan 4000 adet fidan almak için Tarım Bakanlığı'na başvurduğunu belirterek Tonguç'a da "Siz ücretsiz olmasını sağlar mısınız?" diyecektir.[58]

İnşası bu koşullarda başlayan Arifiye Köy Enstitüsü yapılarının sayısı, Balkır'ın görev süresinin sonuna doğru 56'ya varacaktır. 56 bağımsız yapı...

Yepyeni Bir Varlığın Temel Taşı

Köy Enstitüsü Adı Altında Sel Gibi Ortalığı Tutan Yeni Hareket, Şu Üç İstidadı Belirtti:

1 — Köyü memleketin can damarına bağlamak
2 — Maarifi, canlı alâka ve ihtiyaç esasına oturtmak
3 — Köhne usullere arka çevirince Türkün neler yapabileceğini fiilen göstermek

Yazan: Ahmet Emin YALMAN

İçim dolu... Size çok söyliyeceklerim var. Fakat nereden başlıyayım? Nasıl anlatayım? Duyduklarımın yüzde birini ifade edebilsem kendimi mesut sayacağım.

Lâkaydı bir nokta üzerinde durup duracağım. Gazetelerde memleket işleri hakkında iki neşriyata tesadüf etmek âdetiniz: Sebepsiz sıçrayarak yeni bir hareketi başına kalıp tabirlerle sahpolamak, yahut güçlüğün ortaya çıktığı zaman Belediye işlerinin veya ehemmiyetsiz kesmeyebildiğimiz diğer bazı işlerin üzerine bütün kuvvetle yüklenerek celâdetinizi gösterme...

Bu ikisinin arasında bakiki ölçüler kaybediyor. Kan da gazetedeki meth veya zemmin ne kadarına inanacağını bazan bilemiyor.

Sizi temin ederim ki aşağıda anlatacağım şeylerde en küçük mübalâğa bulunmak şöyle dursun, açtan yeni çıkarım mânasını

Yeni ve başarıcı Türk tipinin kuvvetli bir mümessili: Süleyman Edip Balkır

plân düşündüm:

1 — Köyü umumi hayatın içine almak.

2 — Ölü, ezberleme bilgi hufrevini bir tarafa atarak köy çocuğunu öyle bir bilgi ile teçhiz etmek ki buna kendisi alâka duysun, işine yarasın, köydeki zekâ hazinelerini umumi hayat için istifade edilebilir bir hale koysun.

3 — Kurulu usullerin kayıtlarını yırtmak, bu yeni işleri başarabilecek hareketli adamları seçmek, kendilerine emniyet etmek, sonra önlerinde geniş ve engelsiz bir çalışma sahası açmak...

Bu plânı Maarif Vekili İkon Sâffet Arıkan büyük bir cüret ve kanaatle benimsedi ve bütün menfi ihtiraslara rağmen yürüttü. Hasan Âli Yücel de bunun bütün Maarif sistemimiz için açabileceği yeni ufukları iyice kavradı ve işe bütün kuvvetile sarıl-

Ahmet Emin Yalman'ın yazılarından biri, Vatan, *17.10.1940.*

Yapılaşmada Sayıların Dili

Eğitmen kursundan kalan ve enstitüye devredilen yapıların durumu şöyledir: İstasyonun yanında önce kiralanıp sonra satın alınan iki katlı kurs yapısı, bunun yanında eğitmenlerce yapılmış olan ekmek fırını, koza fırını ve bir depo bulunmaktadır. Buradaki toprak 15 dönümdür. Boş olan bölümlere, daha sonraki zamanlarda öğretmen evleri yapılacak ve günümüze dek kullanılacaktır. Kursun yeni yerinde ise iki yıllık eğitmen kursu döneminde, daha sonra enstitü merkez binası olan kurs binası yapılmıştır. Aynı yerleşkede, yine enstitü öncesi –kurs ölçülerinde– yapılan hamam, depo, hayvan barınağı, tuvalet, samanlık ve kümes de bulunmaktadır.

Sabri Salman'ın son döneminde başlayan yemekhane ve mutfak ile yeni yatakhane yapıları ise bitirilemeden enstitü dönemine geçilmiştir.

Enstitünün kuruluşuyla birlikte el atılan ilk yapı işi, bu iki yapının bitirilmesidir. İlk yılın içinde bunlar bitirilirken, aynı zamanda yeni bir yatakhane binası, 3 yeni işlik binası (resim-iş işliği, marangoz işliği ve demir işliği), 4 öğretmen evi ve 2 yeni deponun yapımı bitirilir. Aynı sürede 2 helâ, 2 güvercinlik ve 850 metrelik de kaldırım yapılacaktır.[59]

İnşaat işlerinde yıl içinde yapılanlar, bir sonraki yıla da sarkabildiğinden, her yıl için net sayılar vermek güçtür. Bu durum, farklı zamanlardaki resmi rapor ve mektuplardan da anlaşılmaktadır. Yine de –izleyen yıllarda– yıllara göre durum yaklaşık olarak şöyle gerçekleşir:

1941 yılında yapılanlar: 1 kümes, 2 sundurma, 1 işçi evi, balıkhane binası (başlangıcı), 2 yatakhane, 1 ahır ve 300 metre yol...

1942 ve 1943 yıllarında yapılanlar: Balıkhane ve tuzlama bölümleri bitirilir. Mimari yarışma ödüllü Arifiye Köy Enstitüsü planına göre üretilmiş her biri 42 x 18 m boyutlarında 2 adet yapı ve 2 sundurma, bir fotoğraf işliği, 3 köprü, 1 köy çeşmesi, 600 metre künk döşeme işi ve 350 metre şose yol yapılır.

Yukarı kısımda, ödüllü Recai Akçay projesine uygun olarak bu büyük binalardan 1947 yılına dek dört tane bitirilmiştir. 1948 yılında Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nden Arifiye'ye gelen Bedri Birol, oradaki yapıları dört büyük okul binası, yemekhane, hamam, iki öğretmen evi, marangoz işliği, biçki-dikiş işliği ve elektrik üretim merkezi (jeneratör) olarak belirtecektir. Sonraki dönemlerde, kendisinin önayak olduğu yeni hamam ve çamaşırhane ile bir öğretmen evi de buna eklenecektir.[60]

Ana yol ile yeni yerleşkenin bağlantısını sağlayan 550 metre yeni yol ve iki köprü yapılıp, 800 metreküp toprak kazılıp doldurulur. İki kilometre uzaklıktaki Kalaycı köyü su alanından, suyolu açılarak 1500 metre künk döşenir.

Yıllara göre yapı sayıları, çeşitli rapor ve belgelerde farklı çıkabildiğinden, bir de Tonguç belgeliğinden 1941 yılında "yeni olarak" yapılan yapıların bir listesini de eklemek yaralı olacaktır:

Okul, yatakhane, yemekhane 2, atölye: 2, öğretmen evi: 2, depo-garaj: 2, ahır: 1, kümes: 2, helâ: 1 olmak üzere toplam 12 yapı yapılmıştır.[61]

Tüm bu yapılar yanında, bu sayıların içinde fide yastıkları, atık su kuyuları, su deposu, güvercinlikler ve fosseptik çukurları listeye konmamıştır.

Aynı süreler içinde bu yapılar için üretilen ve sayıları binleri bulan kapı, pencere, dolap, çerçeve, karyola, masa ve diğer aksamlar da işliklerde, öğrenciler tarafından üretilecektir.

Bu işler sürerken bir gün, iki yapı öğretmeni aniden ayrılır. Kısa sürede usta öğretici de bulunamaz. Öğrenciler toplantıda, işi kendileri üstlenmek ister. Enstitü müdürü bunu kabul eder ve böylece bir ev, balıkhane ve bir okul yapısı, yalnız onların emekleri ile bitirilir.[62]

1944 yılında enstitüyü gezen *Köye Doğru* dergisi yazarı Selahattin Demirkıran en çok da bu yapılaşmadan etkilenmiş görünüyor. İşte yazıyla çektiği fotoğraf:

> Bu binanın (merkez bina) arka tarafında, geniş meydanlığa dağılmış resim-iş atölyesi, demirhane, marangozhane, kooperatif evi, revir binası, ahırlar, ambarlar, yatakhaneler, çamaşırhaneler ve tavuk kümesleri ile yeni yapılmış su deposu görünüyor. Bu binaların etrafı ise sebze bahçeleri, fidanlıklar, tarlalarla çevrilidir.[63]

1945'te başlayıp 1946'da bitirilmiş binaları ise yine bir Tonguç belgesinden öğreniyoruz:

> 2 işlik, bir müdür evi ve toplantı binası, 1 öğretmen evi, 1 dinlenme yeri (Sapanca-Kumbaz), okullar arası set ve duvarlar, uygulama okulu için 1 ahır, 1 kümes ve 1 helâ... Toplam: duvar ve setler hariç, 9 parça bina...[64]

Yapıların Teknik Nitelikleri

Bu yapıların özellikleri, ölçüleri, yapılacak işin tanımı, harcanacak malzemelerin listesi ve tutarları, çatı kereste hesaplarıyla bu kerestelerin ölçüleri ve yapılacak dinlenme yerinin krokisi de eklenip genel müdüre iletildiği anlaşılmaktadır. Liste ve bilgiler şöyle sıralanmıştır:

> Resim-iş ve Biçki-Dikiş işlikleri: Resim-iş işliği 12,50 metre x 13,90 metre, dikiş işliği ise 12,50 metre x 30,30 metre boyutlarında olacaktır.

Müdür ve öğretmen evi: 13,30 metre x 80,84 metre x 2,80 metre boyutlarında ve iki daireli bir öğretmen evi olarak planına göre yapılacaktır.

Kumbaz gazinosu (Dinlenme evi): Bu yapıda zemin, duvarlar yeniden yapılacak, tavan kirişleri altına betonarme sütunlar eklenecek, helâ ve mutfak onarılacak, iki oda eklenecek, üst kısımda çevre duvarı örülecek, iki oda, mutfak, helâ, revir ve hastabakıcı yeri ve ecza yeri yeniden yapılacaktır.

Okullar arası set duvarları ve yol: Yapılacak iş 260 m yol, 4 m genişliğinde olacaktır. Duvarlar ise 50 cm genişlikte ve 90 cm yükseklikte olacaktır.

Uygulama okulu ahır, kümes, depo ve helâsı: Bir çatı altında (13,30 x 5 x 3 m) boyutlarında ahır, depo, samanlık ve kuruluk ile (2,5 x 4 x 2 m) boyutlarında bir kümes yapılacaktır.[65]

Köy enstitülerinde 1946 yılı sonuna dek süren nefes kesici üretim işleri yapı işleri, tarım üretimi, ağaçlandırma, hayvancılık, balık üretimi, işliklerdeki üretim ve sanat üretimi ile enstitülerin yapılaşması büyük oranda tamamlanacaktır. 1947 yılından itibaren ise yapılaşma ve her türlü üretim önce değişmeye, azaltılmaya, sonra da bitirilmeye çalışılır. "Islah" adı verilen bu sulandırma uygulamaları, son yıllarda kendini daha çok belli edecek ve üretim, geniş anlamda 1950'den itibaren son bulacaktır. Ancak eldeki meyve ve sebze bahçelerinde üretim, bir süre daha zorunlu olarak sürecektir.

Bu gelişmeler olurken 1950 başlarına dek yapı üretimi az da olsa sürecektir. Örneğin Fehim Akıncı'nın müdürlüğü sırasında Arifiye'ye gelen usta öğretici Bedri Birol'un desteğiyle iki yerleşkeyi bağlayan yol, 1949 yılı yazında yeniden yapılır. Yukarı okul olarak nitelenen yere modern bir hamam, yanına soyunma odaları, yeni bir çamaşırhane ve yeni revir de bu dönemde yapılacaktır.[66]

İşlikler ve İş Eğitimi

İş Eğitimi

Köy enstitülerinin en çok tartışılan ve ana eksenini oluşturan yanı öğrencilerin çalışması ve üretimleri konusudur. Bu çalışma ve üretim

model çizmek, yapmak ve sonra onu sergileyip kaldırmak biçiminde değildir. Bir deney yapıp sonra bunu dağıtmak hiç değildir.

"Klasik Okul" denen ve eğitimi kitap, öğretmen ve tahtadan oluşan bir yönteme indirgeyen eğitim yöntemi, dünyada çok sorgulanmış ve birçok yeni yöntem önerilmiştir. Bu yöntemlerin içinde yaşam okulları, sanayi için ara elemanı yetiştirmeyi amaçlayan iş okulları gibi pek çok eğitimcinin önerileri denenmiş ve tartışılmıştır.

Kendisi de bir iş öğretmeni olan Tonguç'un sorunu ayrıntılı incelediği ve sonra buradan kendi toprağına, insanına ve onun koşullarına uygun bir öneri geliştirmeye çalıştığı söylenebilir. İnsanın gelişimini bir bütün olarak ele alan, elleri beynin uzantısı ve tamamlayıcısı olarak gören ve insanı bütün yönleriyle iş içinde yetiştirmeyi amaçlayan bu yeni eğitim modelinin temeli "iş eğitimi" ilkesidir.

Buna göre, köy çocukları enstitülerdeki eğitimle hem kültürel bilgiler edinecek hem iş eğitimi yöntemiyle bir bütün olarak yaşama hazırlanacaktır. Matematik dersinde açıları öğrenen öğrenciler; bu bilgileri yapı, marangozluk, demircilik, dikiş ve benzer uygulamalı eğitimlerinde defalarca uygulayacaklarından, klasik okulun ezbere dayalı kuru bilgi hamalı olmaktan kurtulacaktır. Kimliğine kattığı, üretime dayalı davranış değişiklikleriyle öğrendiği bilgi ve becerileri yaşam boyu unutamayacaktır, uygulayacaktır.

Henüz eğitmen kursları yokken de iş eğitimi alanında araştırmalar yapan ve bir de kitap yayınlayan Tonguç hem eğitmen kurslarında hem köy öğretmen okulları ve köy enstitülerinde eğitimin temeline, "iş eğitimi" ilkesini yerleştirmiştir. Her yazısında, kitabında, mektuplarında, geliştirdiği sayısız emir, genelge, yönetmelik ve kanunlarda bu durum açıkça anlaşılmaktadır.

Tonguç bu yöntemin eğitmen kurslarında uygulanmasını çok önemsemektedir. Bu konuda eğitmen kursları döneminde, M. Rauf İnan'a yazdığı bir mektupta şunları söyler:

> Köyde ve köylüde mevcut kıymetleri umumi ve geçerli kıymetler haline getirmek, bu kurslann ve ondan sonra eğitmenlerin faaliyetlerinin bir neticesi olmalıdır. Sana meselenin anahtarını yazdım. Kursların kendi kendilerini yaratmaları en mühim noktayı teşkil eder.[67]

Öğretmen İhsan Ataç izliyor. Yakup Tarakçı ve Mehmet Bıçak biçiyor.

İşte Tonguç'un, "kâğıdın yerine işin konulması" diye de adlandırdığı, yeni sistemdeki iş eğitimi ilkesinde enstitü öğrencilerinin yaptıkları işin sonunda anlamlı, ölçülebilir, görünür bir eser çıkmalıdır. Konu müzik ise sonunda şarkı söyleme, çalgı çalma becerisi ve konser olmalıdır. Yapı ise sonuçta bir yapı, bir işlik, bir depo, bir derslik, bir karyola veya başka kullanılır, işe yarar bir üretim olmalıdır. İş eğitiminde, kişinin boş zamanı yoktur. Var ise o, boşa geçirilmiş zamandır. Savaştepe Köy Enstitüsü çıkışlı Nafize Öztürk, enstitü öğrencilerinin dinlenmesi konusunda şöyle düşünür: "Dinlenirken yatıyorsak kitap okuyarak, oturuyorsak mandolin çalarak dinlenirdik."[68]

İşe, üretime ve uygulamaya dayalı enstitü eğitimi iyi bir işbölümü ve asıl önemlisi "üretim araçlarıyla gerçek bir üretim ortamı" yaratmıştır.

> Başarısının sırrı da bu üretim ortamında başardığı eğitimde yatmaktadır. Enstitünün kendi kendini üretmesinin öznesi öğrenciler, araçları da işlikler ve avadanlıklar, yöntemi de iş eğitimidir.
>
> İki eğitmen kursu deneyiminden gelen ve her oluşumda Tonguç'un yakınında olan Balkır, bu ilkeyi iyi bilenlerdendir. Balkır, şaşmaz biçimde "Bizim düşüncemiz; aşımızla işimizdir. Köylüler gibi kaşığı da beşiği de kendimizdendir" diyen Tonguç'un izindedir.

Enstitülerde bilgi vermenin eksik kaldığını savunanlara yanıtı hazırdır:

> Bilgi için bir dershane, sıralar, söyleyen bir öğretmen, kuru nakiller yapan bir kitap yeterli midir?
>
> Yarınki öğretmenler atılgan ve dönmez takatler isteyen yapıcılık atılımlarına, hazır buluculuğun uyuşukluğu ile mi ruh verecekler? Zorluk, bir kuruntudur. İşi seyreden, içine girmeye korkanların hastalığıdır.[69]

Bu görüşlerini her fırsatta açıklayacaktır. Örneğin köy enstitülerini anlattığı radyo konuşmasında, "üretime dayalı eğitimin" sonuçlarından verdiği örnekler çarpıcıdır:

> Köy enstitüleri ne lazımsa bunları atölyelerinde çocuklarına yaptırırlar. Karyola, masa, dolap, paspas, etüv,[70] araba... Hepsi yerlidir. Dedik ya, her sahada kendi kendine yeterlik, en sağlam bir hedef olarak tutulur. Tuğla mı kesilecek, kireç mi söndürülecek, çatı mı hazırlanacak, çerçeve mi yapılacak, yani bir bina mı kurulacak? İlk, öğretmenlerle çocukların ellerinden çıkar, kurulur.[71]

Bu üretimin köy enstitülerindeki bir adı da "köye yararlı meslek"tir. Bu mesleklerin öğretilmesi için hızla işlikler kurulmuştur. Marangoz işliği, demircilik işliği, biçki-dikiş işliği gibi işliklerin yanında, resim-iş işliği de vardır. Bu meslekleri ve işliklerin işlevlerini daha çok üretim içinde anlayabiliriz. Her işliğin başında sorumlu öğretmen ve işlerin yürütülmesi sırasında ve her aşamasında "usta öğreticiler" vardır. İşliklerin tümünden sorumlu olan kişi de işlikbaşı Hikmet Öz öğretmendir.

Yapı İşleri

Enstitünün en yoğun ve en ağır işleri bu bölüme seçilen öğrencilerin omuzlarındadır. Bu bölümün işleri arasında kum çimento taşımak, harç yapmak, kireç taşı bulmak ve bundan kireç üretmek, temel ve kanal açma işleri, duvar yapmak, sıva yapmak gibi en geniş anlamda yapı işleri vardır.

Diğer işlerde olduğu gibi, bu bölüm işlerinde de "alıştırma" diye bir yol yoktur. Doğrudan iş içinde, iş aracılığıyla öğrenme söz konusudur. Balkır bir raporunda buna da değinecektir. "Meslekler işi yaparak, eser yaratarak kazanılmaktadır.[72]

Yapıcıları iş başında gören A. Emin Yalman, gözlemleriyle buna canlı tanıklık edecektir:

> Arifiye'de geziyorum. İşte bir hesap dersi... Temeli yeni atılan, duvarları beliren bir yapı yerinin etrafında talebe yere oturmuş. Ellerinde kendi çizdikleri birer yapı planı, habire hesap ediyorlar: Yapılacak duvara kaç tuğla lazım... İçlerinden biri bağırıyor:
>
> - Üç metre yüksekliği için 3.105 tuğla...
>
> Diğer sesler derhal arkasından takip ediyor:
>
> - Evet, evet doğru bu kadar...

Gazeteci şaşkındır. Öğretmen, tuğla hesabını yapan çocuğa nasıl hesapladığını sorar. O da yanıtını verir. Ders canlı ve hareketli biçimde sürmektedir. Yalman, dersi izlerken enstitülülerin, gelecekte nasıl işler başarabileceklerini düşünmektedir. Her dersin uygulamalı olduğunu gören Yalman, böyle bir öğrenmenin asla unutulmayacağını yazar.[73]

Yapı işlerinde çalışan o günün öğrencileri, yıllar sonra bu ağır işleri unutmamışlardır:

Muhsin Civelek, daha birinci sınıfta inşaata, demir işlerine başladıklarını, Süleyman adlı ustadan inşaat konularında çok şey öğrendiğini ve bir süre sonra plan okumaya başladığını da yazacaktır.[74]

Rüştü Kartal ise marangozhanede 1943 depreminde evsiz kalan öğretmenler için diğer enstitülerden gelen ekiplerin inşa ettiği evlerin doğramalarının ve mezunlara verilen el aletleri ve at arabalarının da enstitü işliklerinde yapıldığını unutmamıştır.[75]

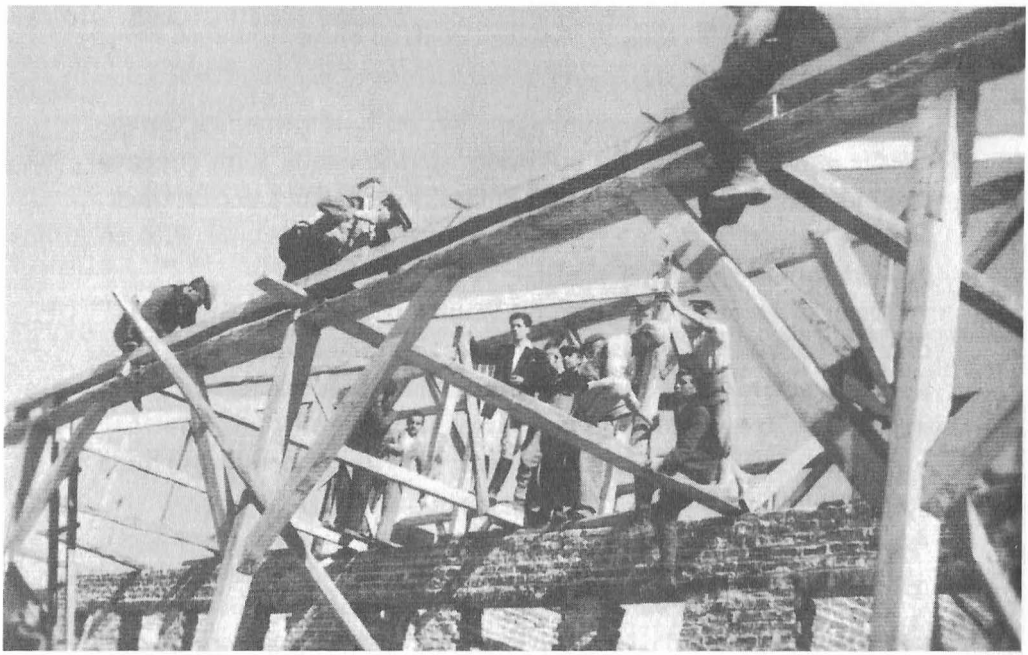

Çatılar kuruluyor.

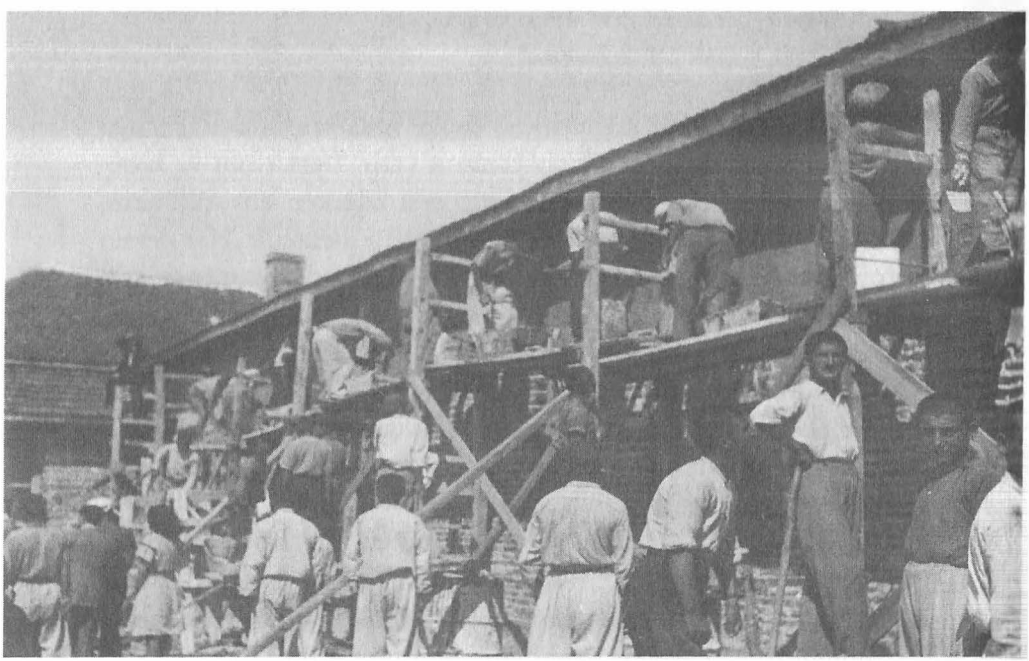

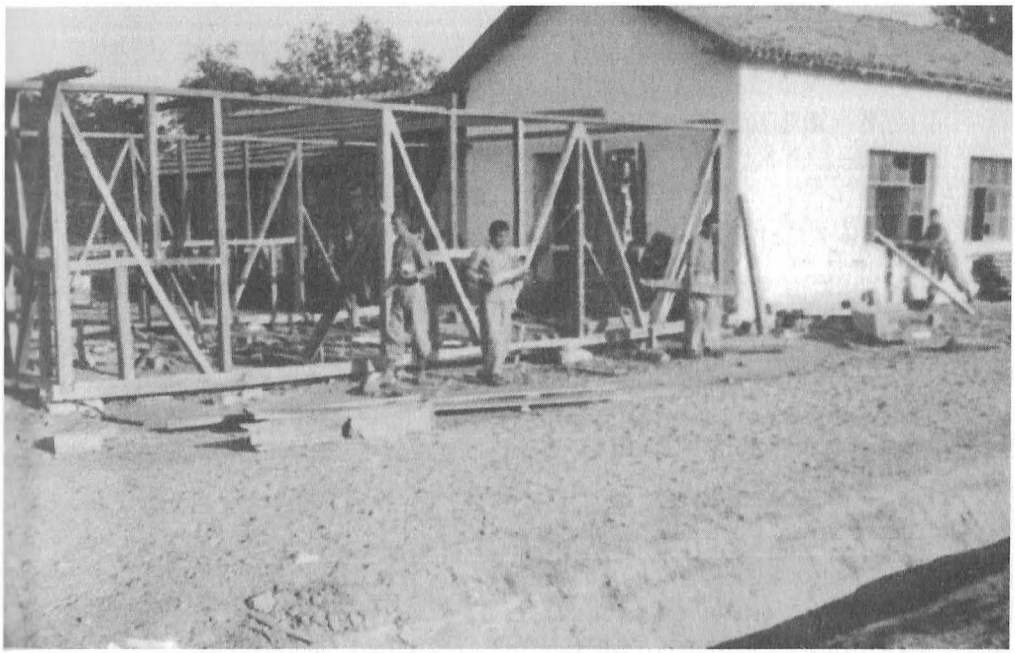

1943 depreminden sonra yapılan öğretmen evlerinden birinin yapımı.

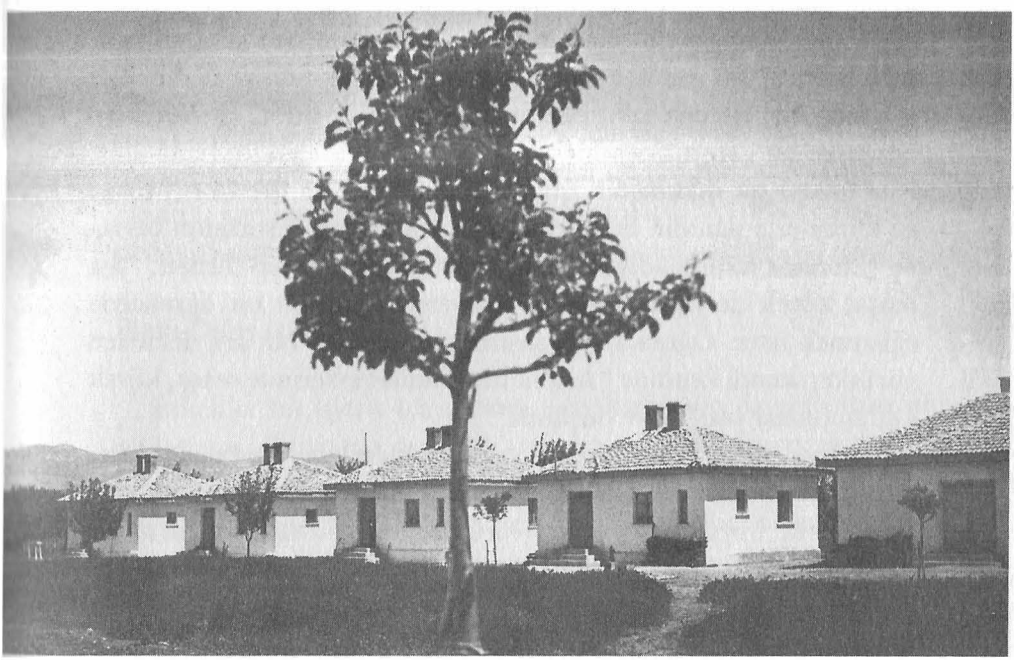

Yapı ustaları aniden gidince ortada kalan ve inşaat işlerinin ortada kalmasından çok kaygılanan Balkır'ı öğrencileri kurtaracaktır. Üçüncü sınıf öğrencileri işi gönüllü olarak üstlenmiş ve başarmışlardır.[76]

Demir İşliği ve İşleri

Sıcak demircilik mesleği işleri için örslerin, körüklerin çalıştığı, hatta demircilik ocaklarında kullanılan kömürü bile öğrencilerin ürettiği demircilik işliklerinde, çekiç sesleri ortalığı kaplar. Kova, maşa, kürek, çapa, at arabaları demir aksamları, çatıların demir bağlantıları, somun ve cıvatalar, karyola, demir kapı, tarım araçları, el arabaları, inşaat demiri bağlama işleri, bazı tarım aletlerinin hepsi bu işlikte yapılır.

Bunların dışında demirci, marangoz veya diğer mesleklerin kullanacağı el aletlerinin üretimi de bu işlikte yapılır. Bu aletler, enstitüyü bitiren yeni öğretmenlere ücretsiz olarak verilecektir.

Enstitüyü gezerken, yeni yapılan bir binanın mimarın planına uygun olarak, başlarında bir usta bile olmadan, enstitü öğrencilerince yapıldığına tanık olan gazeteci şaşkınlığını yazısına da yansıtır. İşlikleri de gezdiği anlaşılan gazeteci, öğretmen ve öğrencileri iş içinde birbirinden ayrıt edememiştir. Herkes tulum giymiştir ve hummalı bir çalışma ortamı vardır.[77]

Arifiyeli bir öğrencinin işliklerle ilgili anısı da ürettikleri maşa ve küreklerle ilgilidir. İkinci yıl olmasına karşın enstitünün çevrede yeterince tanınmadığını düşünmektedir. Çevreden birileri, "Siz maşa, kürek de yapar mısınız?" diyerek enstitülü bir öğrenciyle eğlenmek ister. Öğrenci çok şaşırmıştır. Onlara bir şey demeden yürürken kendi kendine "Acaba bu adamlar evlerinde maşa, kürek kullanmazlar mı?" diye düşünür.[78]

Arifiye çıkışlı yazar Nadir Gezer'in *Aydınlığa Yürüyenler* kitabına göre, demircilik usta öğreticisi Hakkı ustadır. İşlikte iki tane ocak ve üç büyük örs vardır. Körükler elle çalıştırılmaktadır. Bir keresinde, demir işliğinde at arabaları için 564 tekerlek demir aksamı üretilmiştir. Bu sayı, 116 arabanın tekerleği demektir. Tanesi 400 lira olan arabalar, enstitüde 130 liraya mal olmuştur.[79]

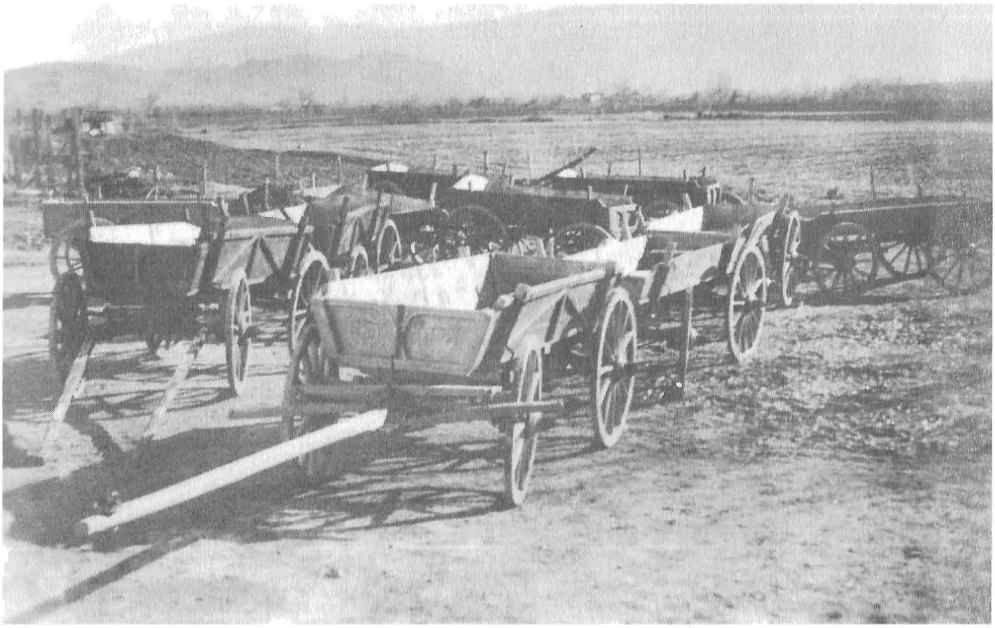

Öğrencilerin ürettikleri at arabaları.

Kendisi de demirciler arasında olan 1947 çıkışlı Satılmış Demir, demircilik ve ders anılarından söz ederken demir işliğinde, cıvata ve somunların erkek ve dişilerini de kendilerinin demirden çektiklerini söylemektedir. İşlikte, bu işler için her türlü araç ve malzeme vardır. Yapıların çatı bağlantılarını sağlayan demir parçalar ile okulda, yapılarda, kapı, pencere veya dolaplarda gerekli her türlü demir aksamı da bu işlikte demirciler yapmaktadır.[80]

Biçki-Dikiş İşliği

Erkekler bu işlerle uğraşırken, köy kızlarının da gelişimlerinin sağlanması, köylerde önderlik etmeleri için sağlık, çocuk bakımı gibi derslerin yanı sıra, biçki-dikiş işliğinde, dikiş ve nakış temel bilgilerini uygulamalı olarak almaktadır. Enstitülü kızlar, dikiş makinelerinin başında nevresimler, çarşaflar, kendileri ve erkekler için okul giysileri, kısa pantolonlar, çamaşırlar üretirler. Kıtlığa ve savaşa karşın, onlar üretimlerinde mutludur. Beyaz kumaş topları

başındaki kâğıtlarda bulunan bir at resmini bile atmamakta ve onu kumaşa işlemektedirler. Köylerden getirdikleri giysi ve diğer giyim kuşamla ilgili etnografik malzemeler, enstitüde değerlendirilip süslemeleri geliştirilerek yeniden üretilmektedir. Ancak bu işin de zor tarafları vardır. İplik, hatta lastik bulamadıkları ve bu yüzden erkek külotlarını "yandan bağlamalı" yaptıkları, o günün fotoğraflarından anlaşılabilir.

Biçki-dikiş işliği, Balkır'ın müdür olduğu yıllar boyunca Nedime Aksoy ve Huriye Atay tarafından yönetilir. Öğretmenlerin gelmediği, yetmediği zamanlarda can kurtarıcı olarak Balkır'ın eşi Nimet Balkır bu görevleri üstlenecektir.

Bu işlikte üretilenlerin sayılarla anlatımı, işin boyutunu açıklar niteliktedir. 11.10.1942 tarih ve 563 sayılı rapordan üretim rakamları: 800 nevresim, 800 çarşaf, 800 yastık yüzü, 400 yastık mitili, 210 don, 154 iç gömleği, 1020 Frenk gömleği, 100 önlük, 70 kısa pantolon, 60 kız entarisi, 381 kazak, 16 mandolin kılıfı, 30 dolap perdesi dikildiğini göstermektedir.[81]

İşte işlikten bir kız öğrencinin yıllar sonraki anılardan bir cümle:

> Kızlar da ziraata gider, ziraatta çalışırdık. Dikiş atölyesine giderdik. Erkeklerin iç çamaşırları dikilir. Nevresimler, yastıklar, çarşafları biz dikerdik.[82]

Resim-İş İşliği

Resim-iş derslerinde her türlü resim ve yazı işlerinin yanı sıra teknik resim, heykel ve modelaj işleri, harita ve afiş yazıları, kütüphanedeki kitapların ciltlenmesi, su kâğıdı (ebru) ve yeni harflerle kaligrafi işleri yapılmaktadır.

Bu işlikte öğrenciler, kendi gereksinimi veya enstitü için fotoğraf albümleri de üretmektedir. Bu albümlerin örnekleri günümüze dek gelmiştir. Okulun duvar resimleri, duvar yazıları, süslemeleri de bu işliğin işleri arasında sayılmalıdır. Resim derslerinde yağlıboya, suluboya, desen ve baskı teknikleriyle yapılan resimler enstitü içinde sergilenmekte, yarışmalara yollanmaktadır.

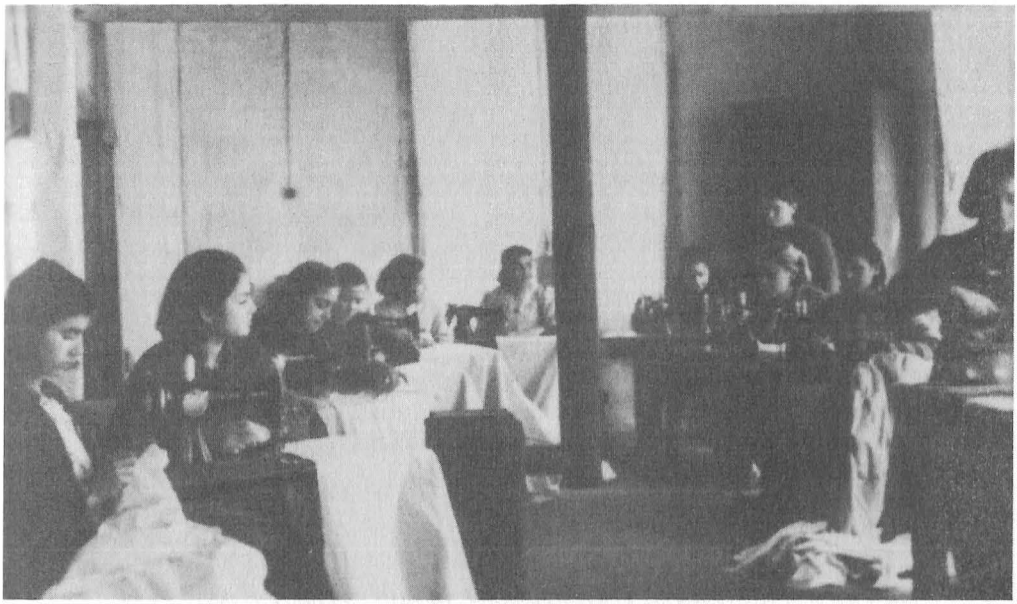

Dikiş işliğinde çalışmalar.

Dikiş işliğinde diktikleri giysilerle kız öğrenciler.

Bir resim-iş dersi anısı, yağlıboya üretimini anlatıyor:

> Bir hafta 7-8 kişi, bizi gruptan ayırdılar. Resim-iş atölyesinin önündeki sundurmanın altında, önümüze birer teneke koydular. Elimize de birer tahta parçası tutuşturdular. Yağlıboya yapacaktık. Tenekelere yarıdan fazla bezir yağı kondu. Buna beyaz bir toz, bir de boya rengini veren oksit maddesini ilave ettiler. Başladık karıştırmaya. Hatta rüyamda "karıştır, karıştır" demeye başlamıştım.[83]

Marangoz ve Dülgerlik İşliği

Eğitmen kursu zamanında, önceleri dışarıda çalışan ağaç hızarı daha sonra bir işliğin içine alınır. Enstitü döneminde, bu hızara planya, kalınlık makinesi ve diğer marangozluk aletleri de eklenerek yeni bir marangozluk işliği kurulur. Bu işlikte uzun süre becerikli ve uyumlu İsmail Usta, ustaöğretici olarak çalışacaktır.

Ağacın kütük olarak getirilmesinden sonra kereste olarak biçilmesi, düzeltilmesi, masa, sandalye, kapı, dolap, bavul, at arabası, fıçı, çerçeve, tuval, sıra, ranza yapılması veya yapı malzemesi olarak kullanılması gibi her türlü ahşap üretimi bu işlikte yapılmaktadır.

Gazeteci Bedrettin Ülgen, gördüğü işliklerde gördüklerini özetlerken şöyle diyecektir

> Başka bir atölyede, marangozluk işleri faaliyeti var. Talebeler türlü tahta işleri, büyük bir maharetle vücuda getiriyorlar. Enstitünün en mühim bir kısmı da yapıcılık kısmıdır. Grup grup ayrılan talebeler, burada bir kısmı duvar örmekle, bir kısmı harç hazırlamakla meşgul oluyorlar.[84]

Üreterek öğrenmek ve bu yolla mutlu olmak, bu işliklerle sınırlı değildir. Ayrı bir bölümde anlatılacak olan mısır kapçığından eşyalar yapmak, çorap, kazak veya kumaş üretmek, balıkçılık işleri ve becerileri, yaylada çay toplamak, hayvan bakmak ve büyütmek, kümes hayvancılığı, tarla tarımı işleri, meyvecilik işleri, sütçülük de birer işlik gibi işlev görmektedir. Yılda, sayıları 550.000'leri bulan tuğla dökmek ve pişirip yapılarda kullanmak,

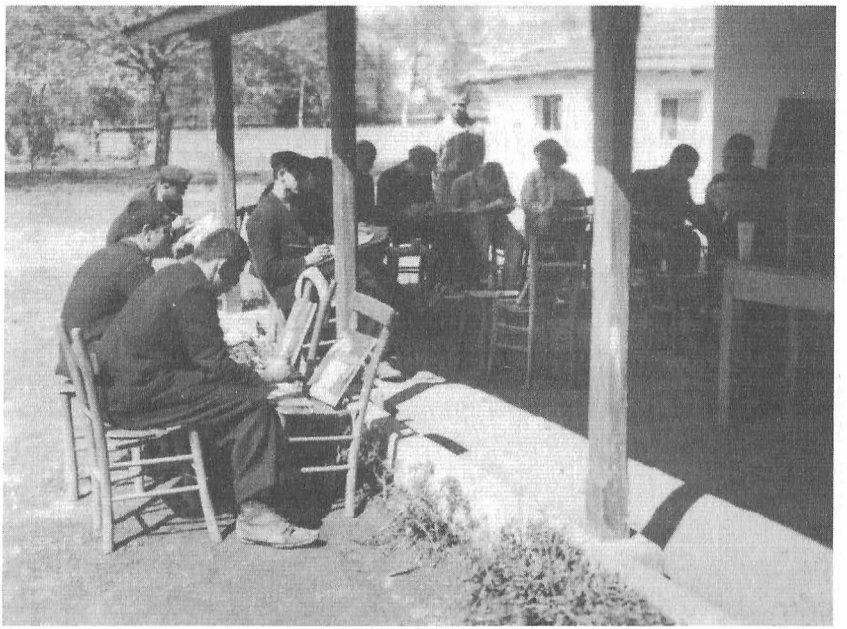

Açık havada yapılan bir resim dersi.

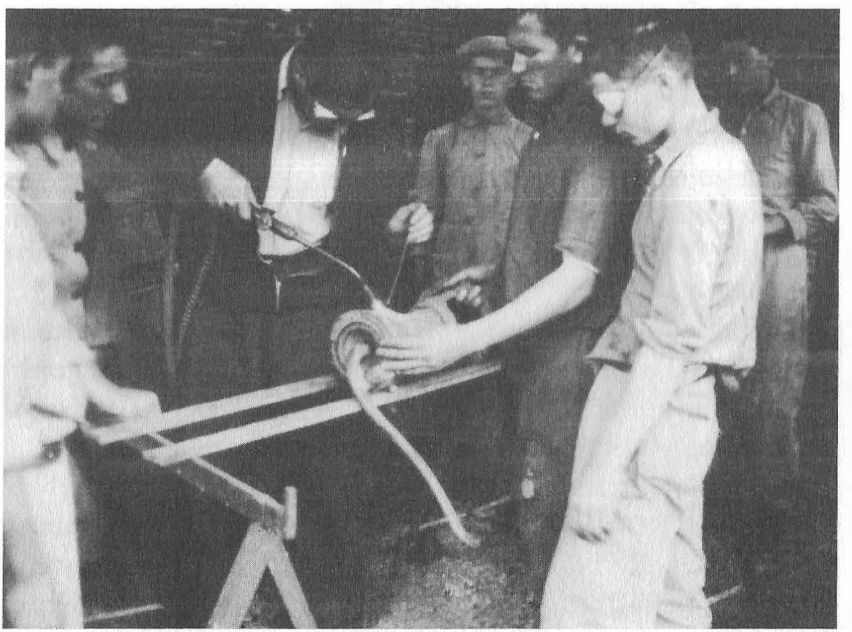

Öğretmen gözetiminde kaynak yapanlar.

hep "iş içinde, iş aracılığıyla öğrenme" ilkesinin gerekleri olarak uygulanmaktadır.

Su da Gerekli, Elektrik de

Sulak Yerde Susuz Kalmak

Hiç kuşkusuz, böyle bir enstitü için gerekli olanların sayısı çok fazladır. Su ise en can alıcı sorunların başında gelmektedir. Balkır'ı daha ilk gecede uykusuz bırakan da sudur. Bu olayda başa bela olan su kıtlığı değil, su bolluğudur.

Arifiye, yağmurların en bol olduğu yerlerdendir. Günlerce yağmurun kesilmediği de olmaktadır. Su boldur ancak içecek su sıkıntısı da çoktur. Yani su vardır ama içecek temizlikte ve nitelikte yeterli su yoktur. Bağ, bahçe için herhangi bir yere bir tulumba çakmak yeterlidir. Bir süre sonra su kesilse de yenisi çakılabilecektir. Aslında bu bol suyun da sürekliliği yok gibidir.

Balkır, Arifiye'de uyandığı ilk sabah soluğu Vali Ziya Tekeli'nin makamında alsa da su baskınları uykusunu bozmayı sürdürmektedir. Eğitmen kursu için su sağlamak çok zor değildir. Değirmen, taşıma suyla da dönmektedir. Valinin deyimiyle "min-el ezel öyle" olan bu yerde koca bir enstitü kurulacaktır ve birkaç yıl içinde 1000 insana yetecek su gereklidir.

Eğitmen kursundan kalan at arabasına yüklenen varillerle su taşıma işi ilk günlerde yeter gibidir. Ama öğrenciler gelince daha fazla su gerekecektir.

Balkır, eğitmen kursunun açıldığı ilk günlerde bir su araştırması yapar. Bulduğu yeni su kaynağı için valiliğin keşif yapması gerekmektedir. Resmi yazılarına sonuç almayı beklemeden mayıs ayı başında durumu mektupla Tonguç'a bildirir.[85]

Sonuç alamayınca bir kez de Kocaeli Maarif müdürüyle birlikte valiye gider. Toprak ve su işlerini görüşür. Su için boru ister ancak vali Ziya Tekeli, "Boru yok" der. Oysa Balkır, "mahrem kaynaklardan" boru bulunduğunu öğrenmiştir. Bunu söyleyince vali kızacak ve "Yalan, boru yok" diyerek Balkır'ı boş çevirecektir.[86]

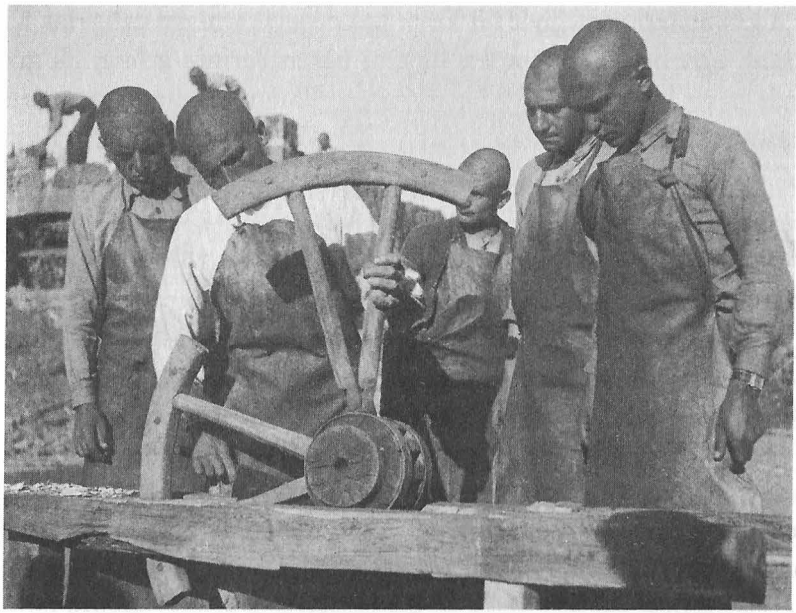

Marangoz işliğinde üretim.

Çakılan tulumbalar.

Eğitmenlerin emeğiyle bir kuyu kazıp su çıkarmaya çalışırlar. Kuyunun ağzı betonla kapatılır. Enstitü öğrencilerinin geldiği ilk günlerde biten bu kuyu toplu bir törenle kullanıma açılır. Eğitmenlerin arasındaki becerikli ustanın adı verilerek "Süleyman Yıldız Kuyusu" denir. Sonraları kısaca "Yıldız Kuyusu" diye anılmaya başlar.[87]

Bu arada kurulmakta olan enstitüyü denetime gelen müfettiş Hayrullah Örs de su araştırma işine katılacak ve Balkır'la birlikte kaynaklara gidilecek ve bir rapor hazırlanacaktır.

Açılan artezyenler, taşıma su ve Süleyman Yıldız Kuyusu'yla bir süre daha idare edilir. Ama asıl çözüm bu olmamalıdır. Su sorunu bir süre daha devam edecektir.

Eğitmenler ve öğrenciler için nöbetlerden biri de su taşıma işi, yani "Su Nöbeti"dir. Yeni ve enstitüye yeterli su temini için Kalaycı köyünün suyu ve diğer yakın kaynaklar araştırılıp köylüler de ikna edilerek işbirliğiyle hem köyün hem enstitünün suya kavuşturulma kararı verilir. İşlikbaşı Hikmet Öz bu işe en sıkı sarılanlardandır.

Kaynaklar temizlenip birleştirilir. Su için yol boyunca arklar kazılıp açılmaya, künkler döşenmeye başlar. Çalışma sürerken oradan geçmekte olan vali Tekeli, gördüklerinin ne olduğunu sorar ve öğrenince de "izinsiz" diye işi durdurur.

Ancak yol kenarında tarlası olan köylüler su getirmenin hayırlı bir iş olduğunu ve künklerin kendi tarlalarından geçebileceğini söylerler. Öyle de olur. Valiye karşın enstitüye su akmaya başlar.

Artık tulumbadan akan ve yetersiz kalan sudan kurtulmuşlardır. Musluktan akan kaynak suyu enstitüde bayram havası estirir. Hemen her önemli başarıda olduğu gibi musluktan suyun akması, davulları da coşturur. Halaylar, türküler birbirini izler.[88]

Kullanım suyu gelmiştir gelmesine ancak içecek su sorunu tam olarak askıdadır. Su sorununun köklü olarak çözümü için bir kez de İnönü'den yardım istenir. Ancak su için Balkır'ın hazırlattığı ve çevre köyler ile Arifiye çevresindeki kamu kurumlarının su derdini bitirecek olan proje onun döneminde kalıcı olarak sonuçlanamayacaktır.

1948 yılında, usta öğretici Bedri Birol'un gelişiyle yeni bir çalışma yapılarak elma bahçesi içinde motorla çalıştırılan bir kuyunun

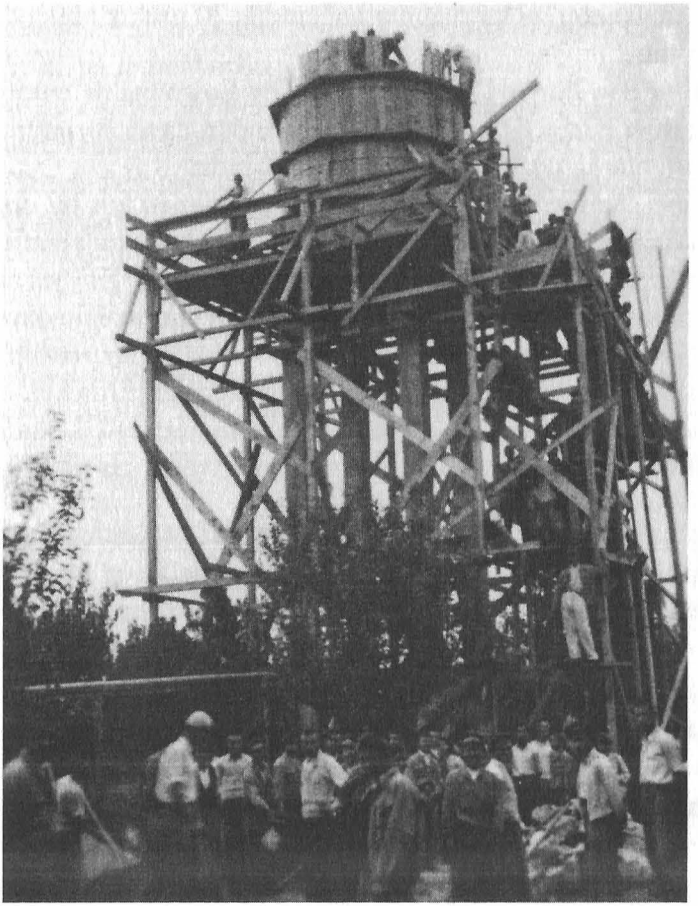

Meyve bahçesinde yapılan su deposu.

üzerine projesi, malzemesi, işçiliği bütünüyle enstitü öğrencilerine ait 12 metre yükseklikte ve 15 tonluk bir su deposu yapılacak, yine de tam olarak su sorunu bitmeyecektir.[89]

Buradan çıkan su, galvaniz borularla enstitü su sistemine bağlanır. Bu depo, o yıldan itibaren yetersiz kalan su işine bulunan çözümlerden biri olur. Ancak ilköğretmen okulu dönemi boyunca ve sonrasında da görev yapan bu depodan gelen su, çoğunlukla bulanıktır. O kadar ki beton lavaboların renkleri zaman içinde sarı ve kahverengi tonlara dönüşür. Öğrenciler bu su için, rengi nedeniyle "limonata akıyor" derler. Aynı günlerde yukarı kısım için,

bulunan yeni bir su kaynağının bağlandığı 20 tonluk bir su deposu da yapılır.

Balkır'dan dört yıl sonra Arifiye Köy Enstitüsü'ne müdür olarak atanan İsmail Safa Güner'in anılarından da su sorununun henüz tam olarak çözülemediği anlaşılmaktadır.

Güner, Arifiye'nin ise su sorununun, yenilmesi zor bir doğa gereği olduğunu ve artezyenle alınıp kullanılmakta olan yeraltı suyunun, sürekli olarak bulanık aktığını ve içilemeyeceğini yazacaktır. Su sorununu zorlaştıran bir neden de iki ayrı yerleşkenin olmasıdır. Safa Güner, zamanında Süleyman Edip Balkır'ın hazırlattığı bir su projesini enstitüde bulduğunu ve bunu gerçekleştirmekle, enstitü yanında çevre kurum ve köylerin su sorununun da çözülmüş olacağını belirtecektir. Ancak daha önce sözü edilen bu proje gerçekleştirilememiştir.[90]

Suyun at arabalarıyla taşınması dönemlerindeki en dramatik anılardan biri, enstitüyü Köy Sağlık Memuru olarak bitiren Muhsin Civelek'e aittir.

O yıl da kış uzun sürmüştür. Yemekhane nöbetine gidenler kaşık alsa eline yapışmaktadır. Su almak için o havada Kalaycı köyüne gidilmektedir. Yemekhanedeki sürahilere doldurmak için Kalaycı'dan arabadaki bidonlarla su getirilecektir. Ancak çok soğuktur. Muslukları tutarken, elleri yapışmaktadır.[91]

Sudan başka sorunları da vardır enstitünün. İlk yılların bir sorunu da elektrik yokluğudur.

Gemici Fenerinden Elektrik Işığına

Arifiye Eğitmen Kursu'nda aydınlanma için gemici fenerleri ve o güne göre gerçekten lüks sayılacak, Lüks lambaları kullanılmaktadır. Enstitü kuruluş yıllarında da değişen bir şey yoktur. Işıkları yetersiz gemici fenerleri genel işlerde kullanılırken, daha çok ışık gerektiren ders çalışma ve genel eğlencelerde Lüks lambaları kullanılmaktadır.

Ancak bu lambalar sürekli sıkıntı yaratan ve çabuk bozulan ışık gömlekleri, kırılan camları, hemen her gün gaz doldurma zorunlulukları, sürekli pompalanarak basınçlı halde bulundurulma gerekliliği gibi astarı yüzünden pahalı sorunlu araçlardır. Nöbetçi

öğrencilerin her gün, zaman ayırmak zorunda olduğu düzenli işlerden biri de bu lambalardır.

Yine de Arifiye'nin aysız geceleri ve zifiri karanlığı; dağınık ve geniş alanlarındaki ahırları, kümesi, hamamı, yatakhanesi, derslikleri, işlikleri, depoları, yemekhanesi, mutfağı ve benzeri alanları bu fener ve lükslerle aydınlanmıştır.

Köylü çocukları için yadırganacak bir şey yoktur. Hatta köylerindeki "idare lambası" ile karşılaştırıldığında, Lüks lambaları oldukça konforludur.

Kentlerdeki yaşamlarını bırakıp gelen ve bir düğmeyi çevirmekle geceyi yırtan ve gündüze çeviren elektriğin kolaylığına alışmış öğretmenler için durum oldukça zordur. Ancak bir yakınmaları da yok gibidir.

Enstitü yakınlarında, bir tek Arifiye tren istasyonunda elektrik vardır. O da ancak istasyona yeter güçtedir ve başka kimseye yararı yoktur. Enstitü için kısa sürede, oradan da bir ışık görünmemektedir.

Durumu daha işin başında Tonguç'a açan Balkır "Er geç olacak, acele etme. Hem nerede araç, gereç ve de para?" yanıtını alacaktır.

Böylece günler yapı işleri ve asıl can alıcı sorunları çözmeyle geçmeye başlar. Zor olsa da tüm işlerini fener ve lükslerle görmeyi sürdürürler. İki ayrı yerleşke olduğundan, özellikle akşamları yatmak için veya başka nedenlerle gidip gelmek durumundaki erkek öğrenciler, ellerinde fenerlerle yol almak zorundadır. Rüzgârlı ve soğuk havalarda, bu iş o kadar da kolay değildir. Fenerler söner veya bozulabilir. O zaman, ay ışığı da yoksa zifiri karanlıkta el ele tutuşarak, karanlık aşılmaya çalışılır.

Yapılaşmanın görece çözüme bağlandığı günlerde, Balkır'ın aklı ve gözü Arifiye Tren İstasyonu'ndadır. Belki bir ışık belirir diye bir yolunu bulup oradan yardım almayı önerir. 1943 başında istasyona elektrik geldiğinde, hemen istasyon müdürüyle görüşür. Umutsuzca yardım istediği istasyon müdürü, bir süre sonra müjdeli haberi verir. Balkır hemen Ankara'ya yazarak Tonguç'a durumu bildirir.

İstasyon, güç artırımı yoluyla ve ücret karşılığı elektrik verebilecektir. Ancak yalnızca istasyona yakın olan, merkez yerleşke bun-

dan yararlanabilecektir. Balkır, buna razı olmak zorundadır. Hemen elektrik için malzeme aramaya çıkacağını da Tonguç'a yazar.

Tonguç'tan olumlu yanıtı almıştır. Yeni mektubuyla malzemeler hakkında bilgi verir. Bir yandan da İstanbul'dan Viktor adlı bir uzmanı, usta öğretici olarak çağırmıştır.[92]

Viktor'un yanına, sekiz kişilik bir öğrenci grubu da vererek, kısa sürede istasyonu enstitüye bağlayan bir hat çekilmesini sağlar. On gün içinde, enstitü içinde de elektrik hatlarının döşenme işi tamamlanır. Elektriklerin yanması an meselesidir.

Bir yandan da işi gizli tutmaktadır. Meydanın bir köşesinde kolay tutuşacak kâğıt, kapçık ot gibi şeyleri hazır tutmaktadır.

Bir gün, saat 20.00'de elektrik akımı verileceğini söyleyen istasyon müdürünü kucaklayıp teşekkür eder. "İşgüder" adını verdiği öğrenci başkanı da bu sırrın ortağıdır. Davulcu Ahmet Özdemir de hazırdır. Tarih, 29 Nisan 1943'ü göstermektedir.

Saat ilerlemiştir ve herkes yatağındadır. Birden, bütün alanı gecenin karanlığını delen bir ışık kaplar. Herkes meydana fırlar ve bir bayram gecesi daha başlar. Öğretmenler de uyandırılır. Gece aydınlanmış ve herkes kendisini büyük bir coşkuyla söylenen türkülere kaptırmıştır.

Enstitü merkezinin ışığa kavuşmasından sonra yatakhanelerin, işliklerin, bıçkı motoru ve diğer marangozluk makinelerinin bulunduğu kısmın aydınlatılması için de çözüm arama dönemi başlar. Girişimler sonucunda, bir süre sonra oraya da bir jeneratör koyularak tüm enstitü yerleşkesi aydınlatılır.

Elektriğin gelişi öğrencilerin anılarına da yansımıştır. Enstitüde yaşanan coşkuyu ve jeneratörün alınışını da Nadir Gezer'in romanından öğreniyoruz.[93]

Enstitüye geliş dönemi elektrik işlerinin yapımına denk gelen Muhsin Civelek ise enstitüye ilk izlenimlerini şöyle aktarır:

> Herkes teneffüse çıkmış. Baktım koca koca çam direklerini sırtlamış çocuklar, gidiyorlar. Birisine "Bunlar hademe mi, öğrenci mi, ne yapıyorlar?" diye sordum. Okulda o zaman elektrik yoktu. Lüks lambaları vardı. "Elektrik direkleri onlar, yerini tespit ettiler, döşeyecekler" dedi. Ben de hayret ettim.[94]

Enstitüye elektrik döşeniyor.

Bu işe çok şaşıran Civelek, kısa sürede enstitünün tüm işlerine katılacak ve bunu uzun yıllar sonra anacaktır.

Son olarak, usta öğretici anılarından: İki ana bölümü birbirine bağlayan bir kilometrelik yolun 1948'de yeniden yapımı sırasında, bu yol boyuna ellişer metre arayla elektrik direkleri dikilerek yolun ışıklandırıldığı ve böylece akşamları o yolda kullanılan fenerlerin görevinin de bu tarihte sona erdiği anlaşılmaktadır.[95]

Bu son atakla, Arifiye Köy Enstitüsü'ne elektrik sağlanması çalışmaları sona erer. Artık, iki yerleşkeyi bağlayan yol dahil, enstitüde elektriksiz bir yer kalmamıştır.

Nerede Yıkanmalı?

Gölde Yıkanmak ve Yüzmek

Enstitünün ilk günlerinde, önemli sorunlardan biri de temizliktir. Temizlik denince de enstitü bina ve alanlarının temizliği, sınıf-

ların ve yatakhanelerin temizliği de sorundur. Ama en önemlisi, bireysel temizliğin nasıl yapılacağıdır.

İlk savaş, bitlerle olacaktır. Yatakhanelerin temizlik ve düzeni, bayan öğretmenler ve nöbetçi öğrenci destekleri ile kısa sürede sağlanır. Sınıflarda kullanılan masa ve sıralar, kullanılıp atılabilecek biçimde kâğıtla kaplanır.

"Enstitüyü kirletmemek" asıl amaç olmakla birlikte, bir süre sonra çöp kutuları yapılıp gerekli yerlere yerleştirilir. Ancak el yıkama yerleri, hamam ve soyunma alanları yeterli değildir. İlk günlerde uygun yerlere teneke varillerin birleştirilip musluklarla desteklenen el yıkama yerleri hızla üretilerek, el ve ayak yıkama işine geçici çözüm getirilir. Daha sonra yapılacak yapılarda bu sorun da kalıcı olarak çözülecektir.

Kızlar ve erkekler için, ayrı alanlarda yapılan yeni tuvaletler ve açılan çukurlarla, bu sorun da gelecek yıllarda yapılacak fosseptik sistemine kadar çözülmüştür.

Eğitmen kursu için eğitmenlerce yapılmış olan hamam yetersizdir ve taşıma su ile doldurulması oldukça güçtür. Bu hamamın, eklentilerinin ve soyunma yerlerinin yenilenmesi de öncelikle el atılan işlerden olacaktır.[96]

İlk zamanların ilginç bir uygulaması da enstitünün üç kilometre yakınında olan Sapanca Gölü'nden yararlanmaktır. Hem yüzme öğrenmek hem ilk günlerin tozundan toprağından kurtulmanın bir yolu, kızların ve erkeklerin ayrı günlerde, öğretmen eşliğinde göle gidip temizlenmeleridir. Bu ilk zamanlarda, çamaşırlarını da gölde yıkayanlar olacaktır. Daha sonra düzenli kamp kurma ve yüzme derslerine dönüşecek bu uygulamalarda ilk günlerde, boş peynir ve zeytin tenekelerinin de kullanıldığı, o günün fotoğraflarından anlaşılmaktadır.

Göle yürüyerek gidip yıkananlardan biri de mezun olduktan sonra Ahmet Özdemir'le yaşamını birleştiren Sıdıka Tarım'dır. İşte Sapanca Gölü'nde yıkanma günleri:

> Banyo vardı ama yetmiyordu. Yazın, biz Sapanca Gölü'ne gidip yıkanıyorduk. Nevresimlerimizi falan götürüyorduk. Onları da orada kayalar üzerinde yıkıyorduk. Başımızda da hem dikiş hem de şube öğretmenimiz olan Nedime Pamukçu gelirdi.[97]

Sapanca Gölü'nde yüzme eğitimi.

Balıkhane yanında kurulan kampta boğulmaya karşı ilkyardım eğitimi.

Hamam yeterli duruma geldikten sonra, Sapanca Gölü'nün yüzmeyi öğrenme, boğulanı kurtarma eğitimi ve balıkçılık için kullanılması sürecektir.

Yukarı Okul'a Modern Banyo ve Hamam

Eğitmenlerin yetmeyen hamamı yerine, enstitü merkezinde yeni bir hamam yapılarak enstitünün gereksinimi uzun süre karşılanmış olur. Arifiye Köy Enstitüsü'nün ikinci ve modern hamamı ise Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nden Fehim Akıncı'nın müdür olarak gelişinden sonra yapılacaktır. Akıncı geldikten sonra, peşinden Beşikdüzü'nün ünlü yapıcısı, ustaöğretici Bedri Birol'u da getirecektir. Bedri Birol gözetiminde, erkek yatakhanelerinin bulunduğu, merkezin bir kilometre uzağındaki bölüme kubbeli, mermer döşeli ve ortasında göbek taşı olan modern bir hamam ve soyunma yerleriyle çamaşırhane, öğrenci emeğiyle yapılacaktır. Bu hamamın avam projesi bakanlıktan sağlanmıştır. Yıkanma yeri, 9 x 9 metre boyutlarında ve dokuz kurnalıdır.

Tam kubbe betonu dökülürken bakanlık baş mimarı Fikret Bey gelir. Mimar, hamamın kızdırma yeri yapılmadan Adapazarı'ndaki eski hamamları inceleyen ve kusursuz bir iş çıkarmaya çalışan Bedri Birol'un işini denetler ve "Bütün enstitüleri dolaştım. Hepsinde aynı plan vardı. Hiçbirinde bu kadar mükemmel uygulama görmedim. Sizi can ve gönülden tebrik ederim" der.[98] Bu hamam hem enstitü hem ilköğretmen okulu dönemi boyunca ve sonra da 1990'lara dek faaliyetini sürdürecektir.

Arifiye İlköğretmen Okulu döneminde elma bahçesine bitişik yeni bir banyo ve çamaşırhane yapılmasına karşın bu hamamın kullanımı sürmüştür.

Yakın tarihlerde, bu bölümdeki 300 dönüm arazinin, okulun elinden alınmasıyla oradaki enstitü binaları yıkılmıştır. Bu yıkıma direnen tek yapı, Bedri Birol'un yapımına önayak olduğu bu modern hamamdır.

Bu hamamın yapımda çalışan öğrencilerden biri Sait Turan'dır. Turan o günleri şöyle anlatır:

Planlı yerleşkede yeni banyo, çamaşırhane ve hamam.

Yıl 1949. İş öğretmeninin gözetiminde, banyo inşaatında çalışmak üzere yukarıya gidenler arasında Sait Turan da vardır. Öğretmen işin nasıl yapılacağını anlatırken, bir arkadaşının gıdıklamasıyla bir kahkaha koyuverir. Ortalığı sessizlik kaplar. Bir cezayı hak ettiğini düşünürken, öğretmeni üzüntüyle ona döner: "Bak oğlum, şimdi bir ceza versem unutursun. Sana unutamayacağın bir ceza vereceğim. Birkaç yıl sonra senin de öğrencilerin olacak. Bugün yaptığını, o gün öğrencilerin sana yapınca anlamış olacaksın. Ve bu cezayı da beni hatırlayarak çekeceksin."[99]

Bu satırların yazıldığı günlerde, anılan hamamın yıkılamayan kubbe ve hamam kısmı, 300 dönümlük alanın ortasında günün bekçisi gibi durmaktadır.

Toprak Arayışı

1937 yılı başında Arifiye İstasyonu'nun arkasındaki iki katlı yapı kiralanarak başlayan Arifiye Eğitmen Kursu'nun buradaki

arazisi, kısa sürede 15 dönümü bulacaktır. Bu yerleşkede daha sonra bir ekmek fırını, müdür evi, depo gibi yapılar da inşa edilecektir. Kursun eğitim için kullandığı ilk bahçeler de burada oluşturulacaktır.

Kısa sürede bu arazinin yetmeyeceği anlaşılınca kurs müdürü Sabri Yılmaz Salman 1939 yılında bir kroki eşliğinde, demiryolunun bitişiğindeki araziden 50 dönüm kadarının hemen satın alınmasını ister. İşlemlerini başlatır ve sonuçlandırır.

Köy enstitüsünün kurulmasıyla eğitmen kursunun arazileri ve binaları da yeni enstitünün malı olarak kullanılacaktır. Balkır, devir teslimden hemen sonra yazdığı ilk mektupta, arazi alım planlarının tümünü belirtecektir.[100]

Eğitmen kursu döneminde alınan 50 dönümü çok az bulan Balkır, merkezdeki bu araziyi kamulaştırmalarla artırmak istemektedir.

Enstitü kapısından geçen Ankara-İstanbul yolunun iki yanındaki arazileri de almayı planlar. En hızlı biçimde, enstitüye bitişik arazinin, farklı mülk sahipliklerini de belirten bir krokisini çıkarır. Bu krokiye göre enstitünün ve yolun karşısındaki iki parsel de kamulaştırılmalıdır. Ancak bu iki parselin kamulaştırılma işi gerçekleşmeyecek ve diğer taraftaki Sülü Bey (Süleyman), Kirazcalı Hüseyin ve Şükrü Ertem'e ait parseller kamulaştırılarak yaklaşık 270 dönüme tamamlanacaktır.

Bu arazi bir yandan hem yapılar hem tarım için (meyve ve sebze bahçeleri, hayvan barınakları) planlanarak yapılaşma hızla başlatılırken, bir yandan da yeni bir arazi için girişimlerde bulunur Balkır. Yeni arazi, Kalaycı köyünün yakınındaki 300 dönümlük fundalık arazidir.

Balkır, 3 Mayıs 1940 tarihli mektubunda bu araziyle ilgili kamulaştırma işlemi için gerekli planı bitirdiğini belirtir. Temmuz ayı geldiğinde her şey tamamlanmış, artık istasyonun arkasındaki 15 dönümle birlikte enstitünün 585 dönüm arazisi olmuştur. Yeni alınan 300 dönümlük fundalık alanın bir haritasının yapılması gerekmektedir. Bu konuda Tonguç'un yardımıyla topoğraf Şinasi Akdoruk devreye girer ve ilerde "yukarı okul" olarak anılacak olan Arifiye Köy Enstitüsü planlı bölümünün haritası yapılmış olur.[101]

İlerleyen sürelerde Balkır boş durmaz ve Sapanca Gölü'nün kuzeyinde, Eşme köyü bölgesinde, 565 dönümlük bir çiftlik arazisini de enstitüye kazandırır. Daha sonra Sapanca Gölü'nün kenarına yapılan balıkhane arazisi de dahil olmak üzere 30 dönümlük yer de göl kıyısından sağlanır. Son olarak, dinlenme yeri yakınında bir koruluk buna eklenir.

Bu da yetmez. Göl kıyısından Sapanca'ya girişte, şimdiki TEM otoyolunun gölle kesiştiği Kumbaz denilen yerde, daha önce Kocaeli Özel İdaresi'ne ait kullanılmayan benzinlik de Balkır tarafından enstitüye katılarak, "Köy Enstitüleri Dinlenme Evi" olarak yenilenir.

Balkır'ın düşleri bunlarla da bitmeyecektir. Arifiye Köy Enstitüsü sınırlarını İstanbul'un Anadolu yakasına kadar uzatacak ilginç ve yarım kalmış bir girişiminin öyküsü izleyen bölümlerde yer almaktadır.

Bu hızlı gelişime imzasını atan Balkır'ın ve köy enstitülerinin kuruluş yıllarındaki gibi sürmesi durumunda, nasıl bir değişim ve dönüşümle karşılaşılabileceğini kestirmek kolay değildir. Tüm bu alanlarla Arifiye Köy Enstitüsü'nün, yaklaşık 1230 dönüm alanı kontrol ettiği anlaşılmaktadır.

Enstitüler kapatılırken bu arazilerden ilk elden gidenler, çiftlik ve dinlenme evi olur. Daha sonra kullanım dışı kalan balıkhane, 70'li yıllara dek ayakta kalacak ve sonra yıkılacaktır. Oradaki arazi de elden çıkacaktır. En uzun süre elde kalan yer, yani planlı yapılaşmanın olduğu yukarı okul alanı da "orman niteliği kazandığı" savıyla elden çıkmıştır. Oysa o tarihlerde bu bölgede orman alanı olmadığı gibi, söz konusu arazinin etrafı da tümüyle yerleşim yeridir ve dolmuştur. Bu gelişmelerin, okulun o günkü yönetimi tarafından yalnızca izlenmekle yetinildiği anlaşılmaktadır.

Geriye kalan merkezdeki 270 dönümlük alan içindeki büyük elma bahçesi yok edilerek deprem evleri yapılmış, yakın zamanda ise burası Arifiye Kaymakamlığı ve çeşitli okullar arasında paylaşılmıştır. Üstelik aralarına geçit vermeyen duvarlar yapılmıştır.

Balkır'ın, henüz göreve başladığı ilk gün arazi için girişimlerde bulunmasının ve iki ay içinde iki ana yerleşkedeki 570 dönüm

araziyi enstitüye mal etmesindeki aceleciliğin nedeni, mayıs ayı sonlarında gazetelere yansımaya başlayan haberlerden anlaşılmaktadır. Bu tarihten itibaren, köy enstitüleri için birer mimari proje yarışması açılacağı haber olmaya başlar. Belli ki Tonguç daha işin başındayken bu yarışmaların hazırlıklarını yapmıştır ve köy enstitüleri kurucuları bundan haberdardır.

Köy Enstitüleri İçin Mimari Proje Yarışmaları

Gazeteler Yarışmayı Duyuruyor

Yeni kurulmakta olan ilk grup 10 köy enstitüsünün örnek birer eğitim işletmesi olması, mimari eserler olarak geleceğe kalması, kuruldukları çevreye ve kanundaki enstitü anlayışına uygun inşa edilmeleri için bir mimari yarışma düzenlenir. Türkiye'nin ünlü mimarlarının katıldığı yarışmanın eldeki ilk haberi, ilginç bir biçimde, bir Kocaeli yerel gazetesi olan *Türkyolu*'ndan ve Arifiye konuludur. 28 Mayıs 1940 tarihli bu kısa haber, bir çeşit özet bilgidir ve gelecekte bu bilgiler daha ayrıntılı haberlerle doğrulanacaktır.

Habere göre köy enstitülerinin avan projeleri ve yerleşim planları yarışmaya çıkarılmıştır. Kocaeli, Arifiye bölgesinde kurulacak enstitü 56 binadan oluşacaktır. Enstitüde okul binası, toplanma, atölyeler, mutfak, çamaşırhane, banyo, yönetim binaları, öğretmen evleri, tavla, revir, ahır ve kümesler bulunacaktır.[102]

Büyük oranda, yakın gelecekte doğrulanacak bu bilgiler izleyen günlerde tüm enstitüler için daha ayrıntılı haberlerle ulusal basında da yer alacaktır.

24 Temmuz 1940 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin haberinde ülke düzeyinde kurulacak enstitüler için inşa edilecek yapıların avan projeleri ile yerleşim planlarının üç ay önce yarışmaya konulduğu duyurulur. Bu bilgi, mayıs ayındaki ilk haberi de doğrular.

Toplam 10 enstitü için açılan proje yarışmasının ayrıntılı biçimde duyurulduğu haberde, Aksu Köy Enstitüsü yarışmasının sonuçları ve dereceye giren eserler de açıklanır.

Yarışma jürisi İlköğretim Umum Müdürü Hakkı Tonguç, Maarif Vekâleti Başmüfettişi Dr. Celal Otman, Nafıa Vekâleti mümessili Sinan Mimaroğlu, Yüksek Mimarlar Birliği mümessili Hüsnü Tamer, Talim ve Terbiye azalarından Enver Ziya Karal, Maarif müfettişlerinden Hayrullah Örs'ten oluşmaktadır. Diğer enstitü projeleri için de yapıldığı gibi, Arifiye Köy Enstitüsü projeleri seçilirken de enstitü müdürü Balkır kurula üye olarak çağrılır.[103]

Yarışma planına göre her enstitü için ayrı bir tarih belirlenmiştir. Buna göre Arifiye Köy Enstitüsü için açılan yarışmaya son katılım tarihi 16 Eylül 1940'tır.

Haberde, verilecek ödüller birinciye: 2000, ikinciye: 1000, üçüncü ve dördüncüye 150'şer lira olarak belirlenmiştir.[104]

Türkyolu gazetesi, ağustos ayında bir kez daha, Arifiye'yle ilgili yarışmayı "Arifiye'de Yapılacak İnşaat" başlığıyla haber yapar. Haberde başka ayrıntılar da vardır. Arifiye'de 58 binadan oluşmak üzere kurulacak köy enstitüsü sahasının haritası hazırlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nca açılan yarışmaya katılacak mimarlar, projelerin çizimi için incelemelerini yapmak üzere bölgeye gelmeye başlamışlardır.

Haberde yarışmanın 16 Eylül'de sona ereceği ve bundan sonra, kazanan projelerin uygulamaya başlanacağı duyurulur. Arifiye Köy Enstitüsü'nün, şimdilik kurulu olduğu yerde çalışmalarını sürdüreceği, yeni bir yemekhane, bir yatakhane, bir ahır, bir kümesin yapıldığı ve dört öğretmen evinin inşasına başlandığı da konu edilir.[105]

Şartname

"Köy Enstitüleri Binalarının Avan Projelerine Ait Müsabaka Şartnamesi" 13 Mayıs 1940 tarih ve 70 sayılı *Tebliğler* dergisinde yayımlanır.

Şartnamenin "Genel Şartlar" başlığında, mimarların proje yapmak istedikleri enstitülerde en az üç gün kalıp incelemede bulunmaları, yarışmaya verilecek eserlerde yerel koşulların dikkate alınması, inşa edilmiş mevcut yapıların olduğu gibi korunması istenir, ölçekler belirtilir. Cepheden, kuşbakışı ve genel fotoğrafları da

içerecek projeler birer rumuzla teslim edilecektir. Ayrıca verilecek ödüller de önceden belirtilir.

Değerlendirme durum ve şartnameye riayet, plan tekniği, amaçlara uygunluk, yerel malzeme ve inşaat olanaklarını kullanma açılarından yapılacaktır. Kazananların telif hakları da bu şartnamede yer alır.[106]

İkinci bölümde, planları yapılacak binaların özellikleri gruplar halinde açıklanır.

Bu gruplar okul binası, toplanma binası, atölyeler, mutfak-çamaşırhane-banyo, idare binası, tavla-ahır ve kümesler, depolar, revir, umumi helâlar ve yıkama yerleri, öğretmen evleri... Bu binaların özellikleri, büyüklükleri ve işlevleri de ayrıca tanımlanır.

Son olarak her enstitü için yapılacak bağımsız yapı sayısı, listesi, enstitünün yeri ve varsa özel koşullar da şartnamede belirtilir.[107]

Arifiye Köy Enstitüsü Yapı Listesi

Aynı şartnamede, Arifiye Köy Enstitüsü yeni yerleşkesinde yapılacak yeni yapıların listesi de bulunur:

Avan projesi yapılacak binaların tipleri ve sayısı şöyledir:

okul binası: 16
toplantı binası: 1
atölye binası: 4
mutfak, çamaşırhane, banyo: 1
idare binası: 1
tavla, ahır, kümesler: 7
depolar: 12
revir: 1
umumi helâlar ve yüz yıkama yerleri: 2
öğretmen evleri: 10
toplam: 55

Yarışmaya katılacak mimarların, tekliflerini 16 Eylül 1940 Pazartesi günü, saat 11.00'e kadar Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne teslim etmeleri istenir.

Enstitünün bulunduğu arazinin sık ağaçlıklı ve geniş oluşu, sel ve su baskını olayları, bunlara yönelik alınacak önlemlerin çizilecek projelerde gözetilmesi konuları da özel koşullar başlığı altında şartnamede dile getirilir.[108] Köy enstitüleriyle ilgili tüm işlerde olduğu gibi, bu yarışmayla ilgili işlerin de Tonguç tarafından kotarıldığı anlaşılmaktadır. Bakanlığın başka bir birimi tarafından, kendi birimine yazılacak yazıları bile, onun yazması/yazdırması bunu göstermektedir.

Arifiye Köy Enstitüsü mimari proje yarışmasıyla ilgili aşağıdaki yazı, Milli Eğitim Bakanı Müsteşarı İhsan Sungu tarafından Tonguç'a yazılmıştır. Bu, yazının altındaki parafın Tonguç'a ait olması da bu duruma bir başka örnektir. İşte yazı:

T.C.
MAARİF VEKİLLİĞİ

Ankara, 12 Eylül 1940
İlk Tedrisat Umum Müdürlüğü

Özet:
Sayı: 10266
Hakkı Tonguç
İlk Tedrisat Umum Müdürü

3803 sayılı kanuna tevfikan (uygun olarak, gereği) açılan Balıkesir-Savaştepe ve Kocaeli-Arifiye Köy enstitüleri için yeniden yaptırılacak binaların avan projelerinin ve vaziyet planlarının yaptırılması işine ait müsabaka müddeti birincisinin 24.VIII.1940 tarihinde bitmiş, ikincisinin ise 16.IX.1940 tarihinde bitecektir.

Bu müsabakaya iştirak edenlerin muayyen gün ve saatte teslim edilmiş ve edilecek projeleri arasında şartnamenin 8'nci maddesi mucibince birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncüyü seçecek jüri azası olarak 16.IX.1940 Pazartesi günü, saat 14'te İlk Tedrisatta bulunmanızı dilerim.

İ.H.T. (paraf)
Maarif Vekili (a)
İhsan Sungu[109]

Yarışma takviminin sona ermesiyle Arifiye Köy Enstitüsü mimari proje yarışmasını kazanan mimarın adı gazetelerde yer almaya başlar. Buna göre Arifiye Köy Enstitüsü avan proje yarışmasını kazanan mimar Recai Akçay'dır. Leyla A. Turgut ikinci ve Tahir Tuğ üçüncü olmuştur.[110]

Yılın sonunda, tüm enstitülerin yarışma sonuçları açıklanır. Konuyla ilgili geniş çaplı haberlerin birinde Eskişehir, Çifteler Köy Enstitüsü yarışmasının ayrıntıları ve projelerinin uygulanmasına karar verilen diğer enstitülerin yarışma sonuçları toplu olarak verilir.[111]

Proje yarışmalarının başarıyla sona ermesiyle Arifiye için yeni ve planlı bir yapılaşma dönemi de başlamış olur.

Arifiye Köy Enstitüsü Projesi ve Mimar Recai Akçay

Projenin Getirdikleri

Arifiye Köy Enstitüsü proje yarışmasını kazanan ve genç yaşta yitirilen mimar Recai Akçay, aynı zamanda Düziçi Köy Enstitüsü'nün proje yarışmasını da kazanmıştır. Bu kapsamda yeni inşa edilecek alanın bir maketi de yapılır.

Balkır, Recai Akçay'ın projesini çok beğenir. Okul, öğrenci yapıları ve işliklerde mimarın gösterdiği esnek özgürlük onu çok etkiler. Her yapıyı bağımsız bir eve benzetir. Projede, derslikler, derslerle ilgili araçlar, kitaplık, yemekhane ve yatakhane bir çatı altına yerleştirilmiştir. Bu yapı, aynı anda 650-800 kişinin ders yapması için yeterlidir. 1500 öğrenci olsa, bunun yarısı işliklerde ve tarımda olacağından hiç zorluk çekilmeyecektir. Balkır, yapıları ve özellikle işlikleri kurmadan önce fabrikalarda ve yakın çevrede incelemeler yapar. Çok geçmeden planlı yerleşkedeki yeni yapıların inşasına ödüllü plana uygun biçimde başlanır.

Gözü sürekli enstitünün üzerinde olan basın, yapılaşmanın başlamasını haber yapmayı da atlamaz. Şevket Rado, Arifiye Köy Enstitüsü'nde, mimari projeye uygun yeni yapıların yükseldiğini, kendisi de gördükten sonra haber yapacaktır. Haberde, bu yapılardan söz edilerek, 10 pavyondan üçünün tamamlandığı, dördüncü-

nün ise temelinin yükseldiği yer alır. Haber şu cümlelerle biter: "Bu binaların işçileri talebeler, ustaları öğretmenlerdir. Talebe bir köy mektebi inşa etmeyi bilerek köye gidecektir."[112]

Bina yapımı konusunda öğrencileri de etkileyen planlı gelişim, anılarda da yer almıştır. Cumhurbaşkanı İnönü'nün, yapı işinde çalışan Muhsin Civelek ile sohbeti de böyle bir yapı işinde çalışırken gerçekleşir.

Yapı işlerinin hızlı olduğu bir dönemde, 1943 yılı sonbaharında Cumhurbaşkanı ve Yücel birlikte Arifiye'ye gelirler. Öğrenciler, bu gelişten habersiz, işlerinin başındadır. Civelek ve arkadaşları, yeni yemekhane duvarlarını örmektedir. İnönü, duvarları bitmekte olan ve çatısı çatılan yapı hakkında kendilerinden bilgiler almaktadır. İnönü'den sonra sözü, bakan Yücel alır. Civelek'e sorar:

"Bu boşluğu sen mi bırakıyorsun?" Civelek, "–Hiç olur mu? Plan burada" diyerek, duvara dayalı planı açar. Aradaki uzaklığı, duvar kalınlığını, yerden yüksekliği, plandan okuyup söyler. Gruba doğru yürüyerek, mutlu bir biçimde İnönü'ye, " –Paşam, bunlar plan okumasını da öğrenmişler" der.[113]

Milli Eğitim Bakanı Yücel ve Cumhurbaşkanı İnönü, bu mutlulukla oradan ayrılırlar. Gitmelerinden sonra Tonguç'a yolladığı raporda Balkır, bu gezide cumhurbaşkanının incelemelerini ve kendisine enstitü maketi üzerinden verdiği bilgileri yazacaktır.[114]

Arifiye'deki hızlı yapılaşma, Balkır tarafından, köy enstitüleri konusunda verdiği radyo konferansının da konuları arasındadır.

Uzun konuşmasının yapılarla ilgili bölümüne enstitüler için açılan mimari yarışmaları ve enstitülerin bu yarışmalarda birincilik alan ülke mimarlarının projelerine göre yapıldığından söz ederek başlar. İşin nasıl gerçekleştirildiğini ise şu sözlerle açıklayacaktır:

> Her işi kendimiz yapıyoruz. Taşı eğitmen ve çocuk taşıyor. Tuğlayı onlar kesiyor. Temeli onlar açıyor, mala ile onlar çalışıyor. Çatıyı onlar kuruyor. Boya işleri onların elinden çıkıyor. Demirhanede demir malzemesini onlar istenilen şekle sokuyor. Velhasıl ne yapılıyorsa hepsi onların eseridir. Düşünen, kuran, yapan, en güç işler karşısında irkilmeyen, daima yeniye, iyiye, çoğa, hamleye koşan canlı, diri, becerikli, kuvvetli, kahraman bir nesille iş görüyoruz.[115]

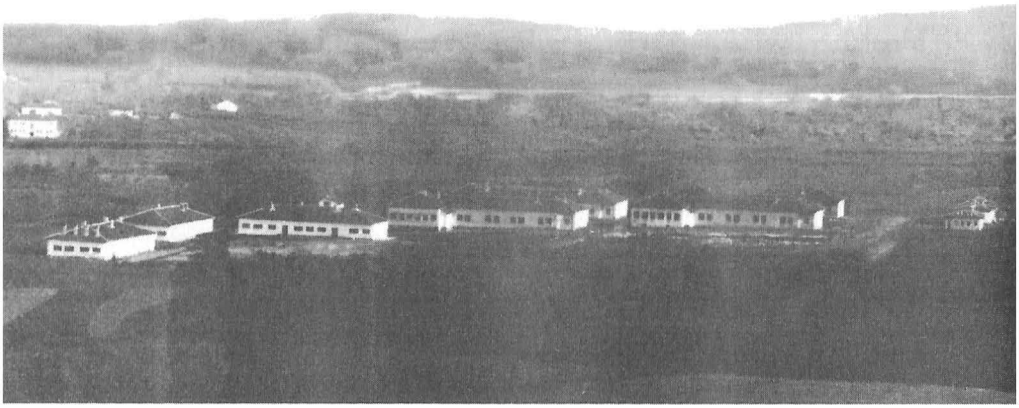

Recai Akçay projesine göre üretilen yapılar.

Balkır'ın "bizim gibi düşünen genç mimar" dediği Recai Akçay kimdir? Bunu, Ahmet Menderes'in *Arkiktekt* dergisinde yayınlanan yazısından öğreniyoruz.

Arifiye Köy Enstitüsü Proje Yarışmasını Kazanan Mimar
Recai Akçay

12 Ekim 1967 günü yaşamı sona eren Yüksek Mimar Recai Akçay, 1909 yılında Bartın'da dünyaya gelir. Babası Üsküdarlı Harun Bey,

annesi Hatice Nuriye Hanımdır. İstanbul Lisesi'ni bitiren Akçay, daha sonra Güzel Sanatlar Akademisi, Yüksek Mimarlık Bölümünden 1931 yılında mezun olur.

İstanbul'da Prof. Dr. E. Egli'nin özel mimarlık atölyesinde 1933 yılına dek çalışan Recai Akçay, bu çalışmaları sırasında Ankara Stadyumu, Koçzade Hanı, Bebek'te mühendis Ragıp Bey villası, Tarım Bakanlığı Süthane ve Şaraphane Enstitüsü, Edirne Yanık Kışla Hapishanesi proje işlerinde başarı ile çalışır.

Akçay, bu tarihten sonra bir süre Mersin Belediyesi mimarı olarak çalışıp, 1934-1935 arasında askere gider. İstihkâm subayı olarak yapan Recai Akçay, 1935 tarihinde Manisa, 1936 tarihinde İzmit Belediye mimarlığı görevlerinde bulunur.

Bunu izleyen üç yıl Bayındırlık Bakanlığı Şehircilik Fen Heyeti'nde çalışarak, 1939 yılına bu görevden ayrılır. Bu tarihten itibaren Ankara ve İstanbul'da serbest mimar olarak çalışmaya başlar.

Ankara Hukuk Fakültesi inşaat planları ile Tekel Genel Müdürlüğü depo imalathane binası planları da Akçay'ın hazırladığı projeler arasındadır. Bunların dışında Ankara'da Yenişehir Palas Oteli projesi ve uygulama sorumluluğu, Tarım Bakanlığı Sultansuyu Harası binalarının projeleri de Akçay'ın hizmetlerindendir.

Milli Eğitim Bakanlığı Arifiye Köy Enstitüsü ile Seyhan Düziçi Köy Enstitüsü proje yarışmalarında birinci ödülleri kazanan Akçay'ın bu projeleri, her iki enstitüde uygulanmıştır.

Atatürk Anıtkabir proje yarışmasına iki meslektaşı ile mansiyon kazanan Akçay ve arkadaşlarının bu projeleri satın alınır.

1943 yılında, Ankara'daki iş yerini İstanbul'a taşıyan Recai Akçay, burada Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği merkez binası, Gönen'de 50 tonluk koza deposu, Bursa Çelebi Mehmet (Yeşil) türbesi restorasyonu, Bandırma ve Gemlik'te depo, fabrikaların donanım işleri yapar.

1945 yılında, Belediyeler Fen Heyetinde Şehircilik kısmı ve ölünceye dek İller Bankası'nda çalışmıştır. İller Bankası'nda çalıştığı sürede Teknik İşler Müdürlüğü, Şehircilik servisinde Y. Mimarlık, Teknik İşler Yapı servisi Baş kontrolörü, 1950 yılında aynı servis şefliği görevlerinde bulunur.[116]

Bir Köy Enstitüsün Projesinde Neler Olur?

Proje yapmak üzere şartname alarak araziyi, enstitüyü ve yerel koşulları inceleyecek mimarlara İlköğretim Genel Müdürlüğü tarafından, kuruluşun yapılacağı yerin daha önce yaptırılmış bir haritası verilmektedir. Arifiye'ye gidecek mimarlara da hem merkez yerleşim yerinin bir krokisi hem proje yapılacak yeni arazinin onaylı bir haritası verilir. Bu iki belgenin örnekleri günümüze ulaşabilmiştir.

Belgeleri alarak Arifiye'ye giden ve gerekli incelemeleri yapan mimarlardan biri de Ali Sami Ülgen'dir. Ülgen'in, Arifiye Köy Enstitüsü için 17773 rumuzuyla hazırladığı, 1/1000 ölçekli avan projesi de köy enstitüleri için yapılmış projeden biridir.[117]

1913-1963 yılları arasında yaşamış mimar ve restoratör Ali Sami Ülgen'in Arifiye Köy Enstitüsü'nün yanı sıra Çifteler, Düziçi ve Pazarören köy enstitüleri için de projeler çizerek yarışmaya katıldığı anlaşılmaktadır.

Ali Sami Ülgen'in projesi bir köy enstitüsü projesinde nelerin bulunması gerektiği hakkında fikir vermesi açısından önemlidir. Mimar tarafından bu proje için hazırlanmış açıklamalara ulaşılamamıştır.

Proje on bir ayrı yapraktan oluşmaktadır:

1. Genel görünüş, 2. Okul ve idare binaları, 3. Toplantı binası, 4. Atölyeler ve su deposu, 5. Mutfak, çamaşırhane, banyo, 6. Tavla, ahır ve kümesler, 7. Depolar, 8. Revir, 9. Öğretmen evi, 10. Vaziyet planı ve 11. Kuş bakışı görünümü.

Bu bölümlerin, ana hatları şöyledir:

1. Genel görünüş: Proje kapağı olarak tasarlandığı düşünülen bu bölümde, arkada Samanlı Dağları'nın göründüğü enstitü yapılaşması genel bir resim biçiminde çizilmiştir.

2. Okul ve idare binaları: İki tip yapıdan biri "yönetim", diğeri "okul" binasıdır. İki katlı olarak tasarlanan okul yapısı ve bundan biraz daha küçük olan yönetim yapısının önden, yandan ve arka cephelerden görünümlerinin yanında alt ve üst katları ölçülendirilmiş, ayrıntılı iç bölümleri de ayrıca çizilmiştir. Okul yapılarının her

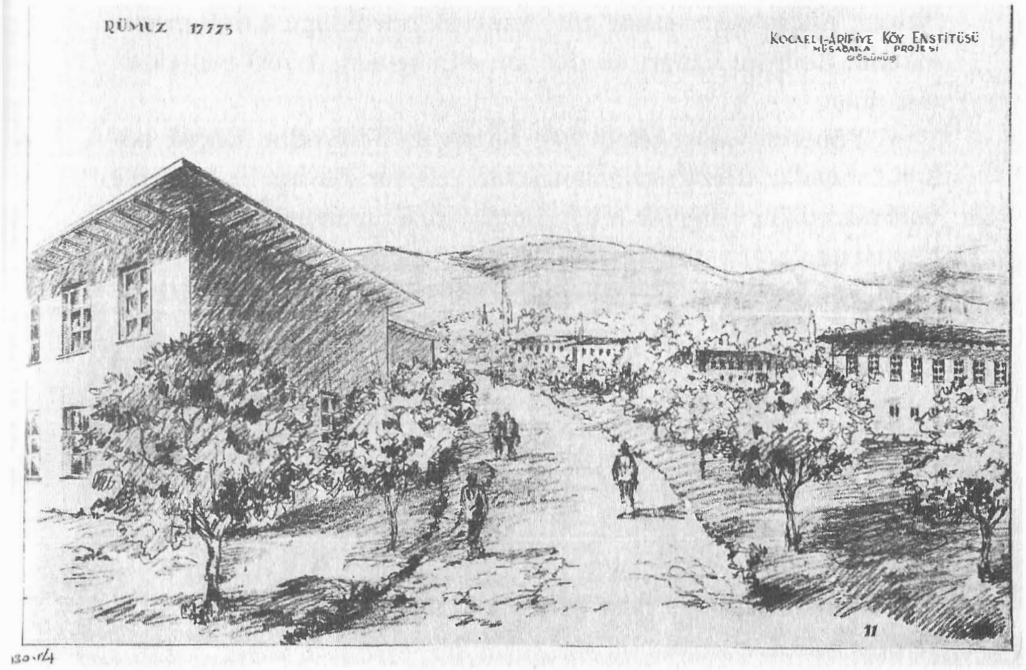

Ali Sami Ülgen'in projesi, genel görünüm.

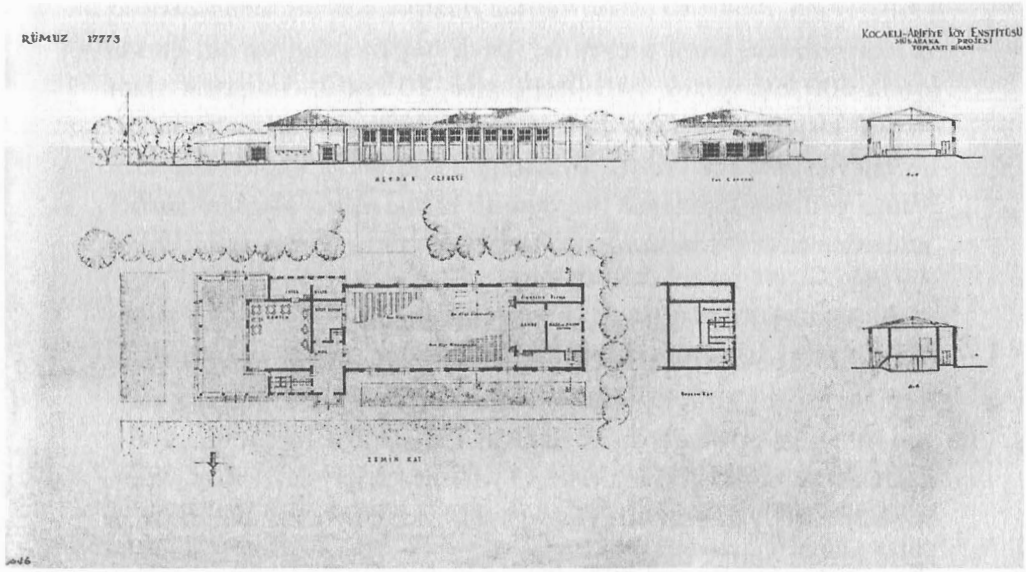

Ali Sami Ülgen'in projesi, toplantı binası.

birinin, Akçay'ın projesine göre yaklaşık büyüklüğü 1.600 metrekaredir. Bodrum katları da dikkate alındığında, 1.700 metrekare olmalıdır.

a) Yönetim yapısı zemin kat: Bitişik iki bölümdür. Küçük bölümde helalar, depo, temizlik araçları yeri var. Bir hol ile birbirine bağlanan diğer bölümde müdür, muavin, iki memur, kâtip ve muhasebe odaları bulunmaktadır.

b) Yönetim yapısı birinci kat: Bu bölümde helalar, hademe odası, levazım deposu ve öğretmenler için salon bulunuyor.

c) Okul binası, zemin kat: Helalar, banyo, mutfak, soyunma odaları, yemekhane, büro, çoklu helalar, depo ve büyük dershane bölümleri yer alır.

d) Okul binası, birinci kat: İki tarafta büyük yatakhaneler ve ortada helalar, tıraş yerleri, hol ve çamaşır kurutma yeri bulunuyor.

Bu yapının altında dört bölümden oluşan kömürlük, odunluk ve depo alanları vardır.

3. Toplantı binası: Projedeki en büyük yapı toplantı, gösteri, konser, tiyatro gibi çok amaçlı olarak tasarlanan bu yapıdır. Tek katlı yapıda, dinlenme alanı, kantin, hazırlık odaları, kitap deposu ve hol yanında, bunu izleyen üç işlevli büyük salon vardır. Bu salonda 600 kişi yemek yiyebileceği gibi, 80 kişilik cimnastik alanı ve 800 kişinin konferans dinleyebileceği biçimde kullanılabilecektir. İzleyen sahnede konser, tiyatro gibi etkinlikler yapılabilecektir. Sahne yanında cimnastik deposu ve sahne depo alanları vardır. Sahneden inilen bodrum katında ise soyunma ve hazırlık odaları yer alır.

4. Atölyeler ve su deposu: Bu bölümde ayrı ayrı olmak üzere dört işlik yapısı ve bir de eklentileri ile su deposu vardır. İşlik yapıları: Marangoz atölyesi binası, demirci atölyesi binası, inşaat atölyesi binası ve el işleri atölyesi binasıdır. Su deposu merkezde olmak üzere iki yanındaki bölümlerde, el yıkama yerleri ve helalar vardır. Simetrik açık yanların biri yüz ve ayak yıkama yerleri, diğeri ise su içme yerleri olarak düzenlenmiştir.

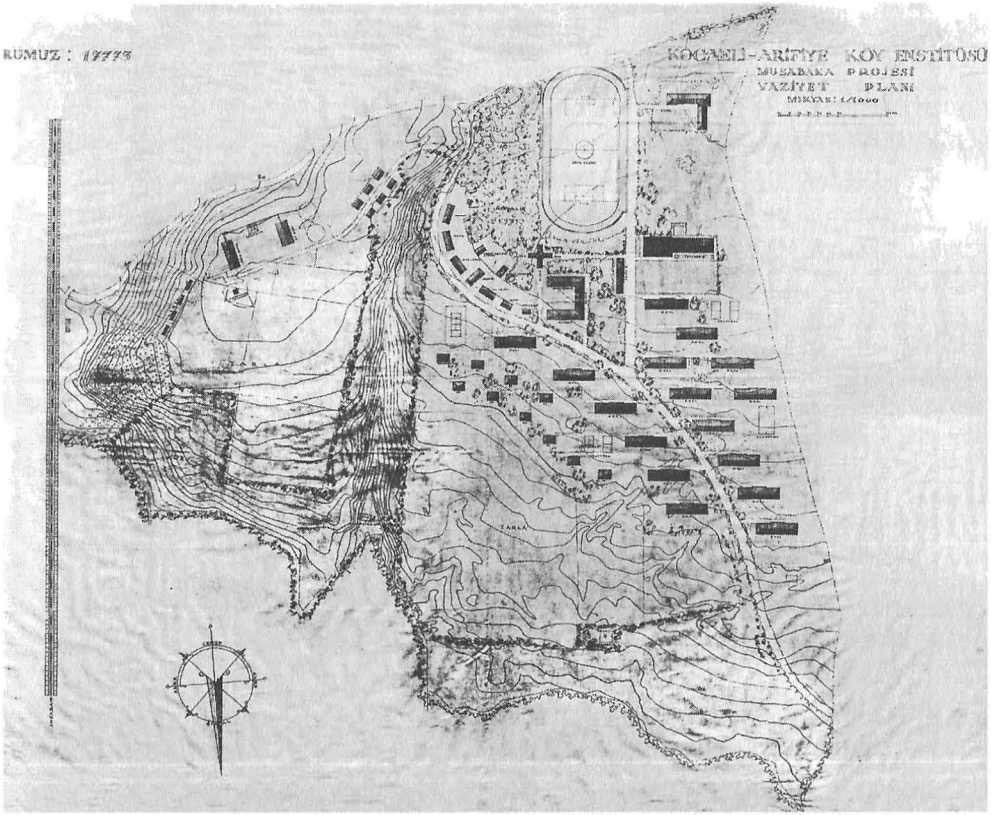

Vaziyet planı.

5. Mutfak, çamaşırhane, banyo: Birbirine yapışık, üç fonksiyonlu ve U biçiminde planlanmış bir yapı tasarlanmıştır. Ortadaki banyo kısmında sıralanmış duşlar ve hamamın bulunduğu uzun iki bölüm, onları izleyen hela, depo ve soyunma yerleri vardır. Son bölümde temiz ve kirli çamaşır odaları ile yönetici odası sıralanmıştır. Bu noktadan başlamak üzere, mutfak kısmında genel kiler, günlük kiler, yiyecek deposu bulunmaktadır. İzleyen bölümlerde iki ayrı kısımda büyük pişirme yerleri ve sonunda üç hazırlık odası, bir hol ile diğer bölümlere bağlanmıştır. Bu kısmın karşısına denk gelen çamaşırhanede duşlara yapışık büyük bir çamaşır yıkama yeri, bunu izleyen dikiş, ütü, kirli çamaşır, temiz çamaşır, yönetim odaları ve en sonunda etüv odası tasarlanmıştır.

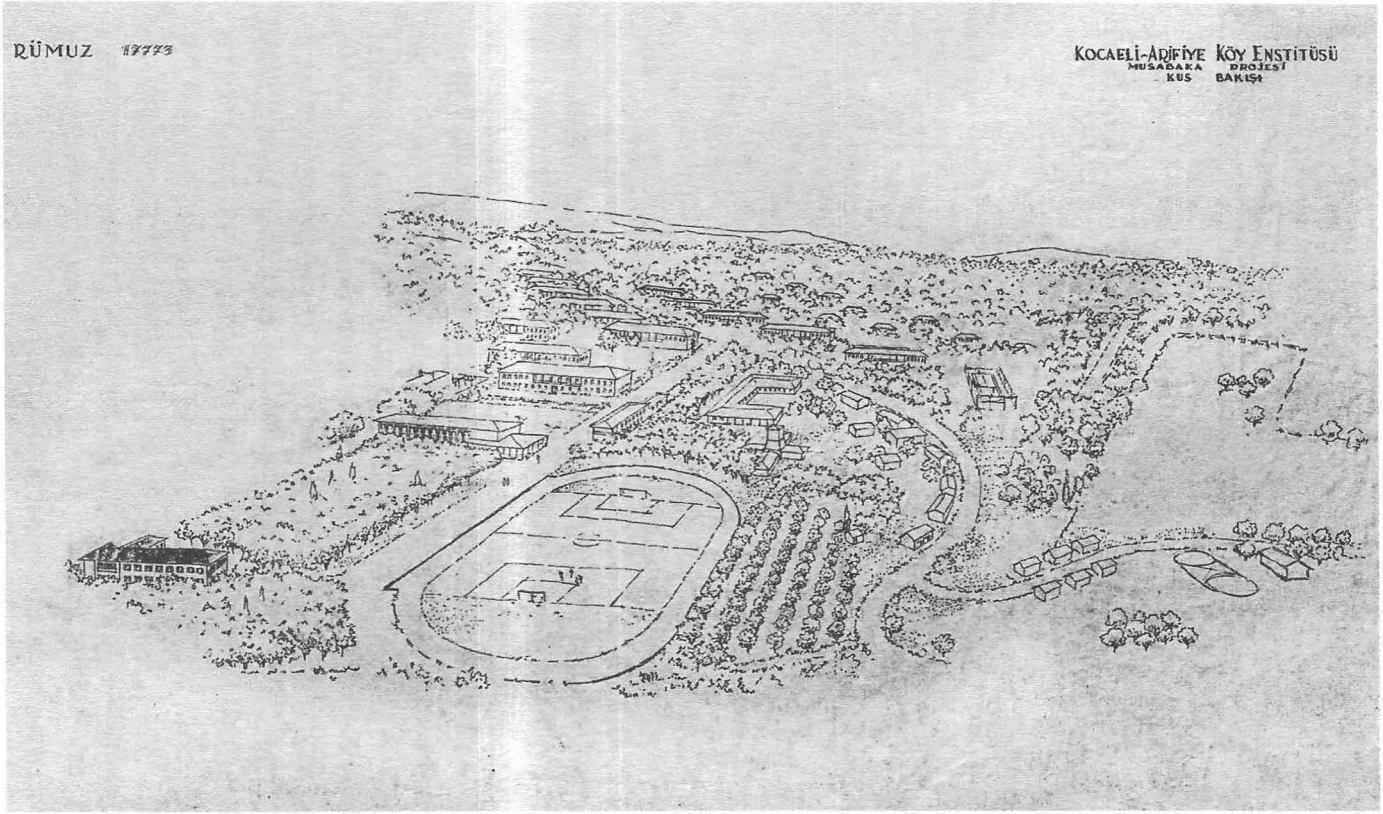

Kuş bakışı görünüm.

6. Tavla, ahır ve kümesler: Bu bölümde bağımsız bir tavla (at ahırı), bir inek ahırı, iki büyük bölmeli kümes ve bir de meteoroloji istasyonu planlanmıştır.

7. Depolar: Depolar bölümünde yedi ayrı depo vardır. Bunlar üç bölümlü ziraat mahsulleri deposu, talebe eşyası deposu, iki bölümlü kamyon hangarı ve arabalık, üç bölümlü mahrukat (yakacak) deposu ve inşaat malzemeleri ile benzin depolarıdır.

8. Revir: Bodrumun üstüne iki katlı olarak planlanan revir yapısının, bodrum kısmının depo olarak tasarlandığı düşünülmektedir. L biçiminde planlanan zemin katın, 20 yataklı erkek kısmında onar yataklı iki oda ve karşısında lavabolar, bir koridorla doktor ve pansuman odasına bağlanmıştır. Bunu gündüz odası ve yemek odası olarak planlandığı izlenimi veren bir oda izler. İzleyen diğer bölüm ise "tecrit" kısmı olarak planlanmış ve burada bir kişilik, iki kişilik birer ve altışar kişilik iki tecrit odası, banyo ve helalar bir koridorla birbirine bağlanmıştır.

Birinci kat, 20 yataklı olarak kadınlara ayrılmıştır. Burada karşısında lavabolar bulunan onar yataklı iki oda, bir koridorla hemşire ve çamaşır odalarına bağlanır. Servis odası ve holü bu bölümdeki merdivenle sona erer.

9. Öğretmen evi: Atık eşya ve yakacak deposu olarak kullanılacak bir bodrum katın üzerine bağımsız ve tek katlı olarak planlanan öğretmen evinde mutfak, banyo, hela bir hol ile üç oda bulunmaktadır.

10. Vaziyet planı: Tüm yapıların arazide yerleştirildiği ve bir de spor alanının çizildiği bu planda hangi yapının nereye yerleştirileceği isimleriyle birlikte belirtilmiştir. Bu planda, arazinin yapısını gösteren eğimler de görünmektedir.

11. Kuş bakışı görünüm: Yapıların bitmesi halinde bu alanın nasıl bir yerleşke olacağını kuş bakışıyla gösteren bu sayfa oldukça etkileyici bir çalışmadır.

Köy enstitüleri için çizilen tüm projelerin küçük ayrıntılarla, birbirine benzer işlevli yapıları planladığı söylenebilir. Burada bilgileri kabaca verilen bu proje de böyle bir anlayışla değerlendirilmelidir.

Rıfat Yüce'nin Kaleminden Arifiye Köy Enstitüsü

Gazeteci ve yazar Rıfat Yüce Osmanlı Dönemi'nde İttihat ve Terakki'nin İzmit üyelerindendir. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından işgal güçlerince Malta Adası'na sürülenlerden biri de Yüce olur. Ancak Kurtuluş Savaşı'nın bitişiyle İzmit'e dönebilen Rıfat Yüce, burada çıkardığı ve sahibi olduğu *Türkyolu* gazetesinde anılarını ve *Kocaeli Tarih ve Rehberi* adlı eseri yayınlar. 1952 yılında yaşama veda eder.

Arifiye Eğitmen Kursu (Kocaeli Köy Eğitmenleri Kursu) ile Arifiye Köy Enstitüsü'nün kuruluş dönemlerinin öncesinden başlayarak her ikisini de yakından izleyen, bölgeye sıkça gelen Rıfat Yüce, bu kurumlarla ilgili önemli izlenim ve gözlemlerini yayınlayarak günümüze değerli bilgiler bırakmıştır.

Yüce, gazetesinde enstitüyle ilgili pek çok haber yapmıştır. Bu kısımda Yüce'nin enstitü hakkında yazdığı üç yazıdan bazı inceleme, gözlem ve düşüncelerinden özet bilgiler alınmıştır.

Plan yarışmaları nedeniyle enstitüye gelen mimarların incelemelerine denk gelen Rıfat Yüce, o günlerdeki yazının başlığını "Arifiye'de Yarınki Türk Köyü ve Köylüsü İçin Başlayan Çalışmalar Hararet, Heyecan ve İnan İçinde Devam Ediyor" biçiminde koyacaktır. İlk karşılaştığı merkez binayı görünce dönemin valisi Hamit Oskay'ı anar. İlk gözlemi enstitüdeki temizliktir. Yüce'nin gördüğü enstitü çok düzenli ve çok temizdir. Her tarafı zevkle düzenlenmiştir. O sırada enstitüde 300 öğrenci bulunmaktadır. Yazısında, yakında 200 öğrenci daha alınacağını da duyurmaktadır.

Gelen mimarların haberleriyle süren yazıda, o sırada inşa edilmekte olan yatakhane kümes, mutfak ve diğer yapılardan ve öğrencilerin yüzlerinin güldüğünden bahseder.[118]

Yüce enstitüden ayrılırken geride kalanlar için düşüncelerini de açıkça belirtir: Köy sorununun çözümünde güçlü kurumlar olarak gördüğü enstitüler arasında Arifiye'nin yeri büyüktür. Enstitünün başında bulunan Süleyman Edip Balkır'ı da öven Yüce, Balkır gibi bir yöneticiyle alınacak verimin daha da yüksek olacağından kuşku duymamaktadır. Son sözleri hem gördükleri karşısındaki beğenisini, mutluluğunu hem gururunu yansıtmaktadır:

> Arifiye Köy Enstitüsü'nün her tarafını gezdim. Gördüğüm mükemmeliyet ve disiplinli çalışma tarzı göğsümü kabarttı. Onlara teşekkür ederek ayrılırken, akşam güneşi karşı ufuklarda sönüyor.[119]

Kuruluş hazırlıklarının sürdüğü günlerde söyler bunları. Ama sonrasında da enstitüleri izlemeye devam edecek ve gelişmeleri anlatmayı hiç bırakmayacaktır. İki yıl sonra enstitüyü baştan sona bir daha inceleyecek, önceki dönemle karşılaştıracak ve izlenimlerini uzun bir yazıyla anlatacaktır.

1942 yılı bahar günleridir. Eski yıllara ait gözlemlerini anlatarak başlar yazısına. Enstitünün 450 erkek ve 58 kız olmak üzere 508 öğrencisi vardır. Her şeyi bir daha incelemiştir Rıfat Yüce. Gördüğü düzen karşısında enstitü yönetimine ve öğrencilerine teşekkür etmeyi kendine borç sayar.

Yazısının sonraki bölümlerinde, enstitünün kendi gereksinimlerini nasıl karşıladığı, ürettiği sebzeler, bunun için işlenen arazi, 70 dönümlük meyve bahçesi, bu bahçelerde yetiştirilen meyveler, soğan ve patates miktarları yer alır. Fazla üretilen patateslerin satılacağını, enstitü hayvanları için ekilen 7 dönüm arpadan ve öğrencilerin kendi adlarına ektikleri yerlerden de söz eder.[120]

Bu Rıfat Yüce'nin Arifiye Köy Enstitüsü için yazdığı en uzun yazıdır. Bu yazıyla, öğrencilerin iş eğitimi, dersleri, üretimi, kazandıkları becerileri sıralayarak büyük bir enstitü fotoğrafı verir. Köye yararlı mesleklerin seçimi için "Köy enstitüsünde her talebe, kabiliyet ve merakına göre demircilik, duvarcılık ve dülger sanatlarından birini seçip öğrenmeye mecburdur" der.

Öğrencilerin yaptığı işleri ve ürettiklerini, dışarıda yapılanlardan farksız olduğunu anlatan Yüce, ziyareti sırasında yapılmış ve süren yapı işlerini şöyle özetler:

> Dört ev, bir kooperatif binası, bir resim atölyesi, 500 kişilik bir yemekhane, bir demircilik atölyesi, bir dokumacılık atölyesi, 120'şer kişilik iki yatakhane, iki kümes, iki hela, üç sundurma, iki büyük okul binası ve 600 metre yol.

Enstitülüler, hangi işi yapacaklarsa, önce onun çizimlerini yapmaktadırlar. Bilgisiz, plansız yapılan iş yoktur. Kümes hayvancılığı, yolların yapımı, dokumacılık, bir çalgı çalma, bisiklet ve motosiklet kullanma, yüzme, kürek çekme, motor kullanma gibi becerileri kazanan enstitülüler, bunları köylerin yararına kullanacaklardır.

Yazının sonunda enstitülülerin mutluluğu ve temizliğinden, yatakhanelerin ayrı oluşundan, enstitü revirinden söz ederek enstitülülerin "Haziranda bir cumartesi günü yüz kişilik bir talebe kafilesi ile İzmit Halkevi'nde bir müsamere vermeye geleceğiz" diyerek yazısını bir konser haberiyle bitirir.[121]

Rıfat Yüce enstitüye yine gelecek, yakından görmek ve yazmak isteyecektir. Son örnekte, yukarıdaki izlenimlerin üzerinden iki yılı aşkın bir zaman geçmiştir. Yine Arifiye'dedir. Yazısının başlığı da değişmiş, gelişmiştir: "Köy Enstitüleri, Aydın Köylüler Yetiştirecek."

Yüce, bu yazısına, Atatürk'ün "Köylü efendimizdir" sözleriyle başlar. Köylüye verilen değerin asıl göstergesi ise Rıfat Yüce'ye göre köy enstitüleridir. Yüce, köylerde göreve başlayacak enstitü çıkışlı öğretmenlerin zorluklarla karşılaşacaklarını da yazar. Bu zorluklar, sabır ve iyi niyetlerle aşılabilirse, o zaman aydın ve enerjik köylerden söz edilebilecektir. Sonuç olarak Rıfat Yüce yazısını şöyle bitirir: "Onun için hulasa olarak diyorum ki: Köy enstitüleri, aydın köylüler yetiştirecektir."[122]

Rıfat Yüce'nin bu Arifiye Köy Enstitüsü sevgisi ve ilgisi yaşamının son günlerine dek sürecektir.

Ahmet Emin Yalman'ın Arifiye Hayranlığı

Eğitmen kurslarının çalışmaya başladığı 1936 yılı başlarından itibaren bu kurslara duyduğu ilgiyi, yazdığı uzun ve kapsamlı yazılarla desteğe dönüştüren gazeteci Ahmet Emin Yalman bu yeni projeden çok umutludur. Tüm gelişmeleri yakından izlemektedir.

Bu ilgisi sonucu köy enstitülerinin kuruluşunun gündeme gelmesiyle *Vatan* gazetesinde yayınladığı röportaj ve köşe yazılarını giderek artıracaktır. Çifteler, Hasanoğlan ve Arifiye, en çok gördüğü ve yazı yazdığı enstitülerdir. Arifiye Köy Enstitüsü, bu kurumlar arasında hep ilk sırada olacaktır.

Öğrencilerin toplanmasından iki ay sonra Arifiye'ye gelen Yalman'ın ilk yazısı, 17 Ekim 1940 tarihiyle ilgilidir. Bu gelişinde, yanında Kazım Nami Duru da vardır. Bunu, Balkır'ın 19 Ekim 1940 tarihli mektubundan öğreniyoruz.[123]

Sekiz saat enstitüde kalan Yalman, bu ilk Arifiye Köy Enstitü yazısında neler yazacaktır acaba?

"Yepyeni Bir Varlığın Temel Taşı" başlığıyla kaleme aldığı uzun yazının girişi oldukça çarpıcıdır. "İçim dolu" diye başlayarak, anlatacaklarında hiç abartma olmadığı konusunda okuyucusuna güvence verir. Enstitüde çalışanları "Robenson" olarak adlandırır.

Balkır'ın Kastamonu Eğitmen Kursu çalışmalarını ve *Yeni Hızla Köye Doğru* kitabını öven Yalman, şimdi o becerikli insanın Arifiye'de olduğunu haber verir.

Tonguç'un köy enstitüleri projesi için Yalman'ın üç saptaması vardır: 1. Köyü genel yaşamın içine almak, 2. Ölü, ezberleme bilgiyi bir tarafa atarak, köy çocuğunu beceriyle donatmak, 3. Kurulu yöntemleri yıkarak, yeni kadroya geniş ve engelsiz bir çalışma alanı açmak...

Yalman bunları uzun uzadıya anlattıktan sonra, bir kuşkusunu da gizlemez. Köy enstitülerinin derin anlamının iyi anlaşılamaması durumunda, ülkenin bu olgunluk sınavından başarıyla çıkamayacağını da yazar. Sözlerini, "Köy enstitüleri hareketi sayesinde öğrenebileceğimiz dersler çoktur" sözleriyle noktalar.[124]

Bu yazı sonrasında Yalman'ın Arifiye gezileri sıklaşır: "Arifiye'den Diğer Dersler" başlığı taşıyan ikinci yazısı sonrasında sırasıyla "Muhittin Yaman'la Ne Konuştum", "İstanbul'da Neler Gördüm", "*Vatan*'ın Misafiri Muhittin Yaman", "500 Robenson Arasında", "Şakir'in Hikâyesi", "Ağzından Çıkanı Yapan Adam", "Şakir'in Beş Yıllık Planı", "Yaratma Zevki Duyanlar Arasında" ve "Neşenin Havaya Benzer İhtiyaç Olduğunu Öğreniyorum" adlı yazıları sırayla gazetede yayımlanır. Hepsinin konusu Arifiye Köy Enstitüsü'dür.

Bunların dışında *Vatan* gazetesi, sıkça diğer enstitülerin haberlerine de yer verir. Yalman, gazeteci olarak tam bir enstitü âşığıdır. Diğer enstitülerle ilgili yazılarını da ilave ederek Arifiye Köy Enstitüsü'yle ilgili yazılarını 1944 yılında *Yarının Türkiye'sine Seyahat* adıyla kitaplaştırır.

Bu yazılardan seçilmiş aşağıdaki alıntılar, Ahmet Emin Yalman'ın enstitü dostluğunu göstermesi açısından önemlidir:

> Köy enstitülerinin, şehirle köy arasındaki görüş farklarını ve mesafeyi kaldıracağını, köyün memleketin umumi hayatı ile kaynayıp birleşmesine hizmet edeceğini pekiyi görmüş ve kavramıştır.
>
> Hırsızlık ihtimalini hatıra getiren kilit, anahtar, mubassır yok. Köye işçi-öğretmen diye gidecek bu idealist delikanlılar, birbirinin malının hırsızı olabilirler mi? Hiçbir cezanın, hiçbir hapis tehdidinin veremeyeceği seciye kuvvetini, köy enstitüsü işte yavrularının seciyesine inanması sayesinde veriyor. Arifiye Köy Enstitüsü'nden ayrıldığım zaman yepyeni bir âlemi, bir tahta aralığından bir dakika için görmüş gibi bir his duydum.[125]

Vatan gazetesinin konuğu olarak, İstanbul'a gelen, Arifiye öğrencisi Muhittin Yaman izlenimlerini gazetede anlatır.

Haydarpaşa'dan vapurla Avrupa yakasına geçen Muhittin neden İstanbul için yapılanların birazının da kendi köyüne yapılmadığını düşünmektedir. İstanbul'daki ışıkları görünce, kendi köyünün ne kadar karanlık kaldığını anlar.[126]

Yaman'ı İstanbul'da konuk eden *Vatan* gazetesi de enstitüye dönüşünü haber yaparken "Muhittin, dün ömründe ilk defa olarak sinemaya gitmiştir" diye yazacaktır.[127]

Enstitüye erkenden geldiği bir gün Balkır'ın odasında, enstitünün o günkü habercisi Halime'ye rastlar. Enstitüde, her gün haber olacak çok olay vardır. Her an çok çeşitli işler yapılmaktadır. Haberler için Yalman şöyle diyecektir:

> İçlerinden bir arkadaş her gün haberci olur, malumat toplar, akşam arkadaşlarına bildirirler. Bu haberler günün diğer haberleriyle beraber serbestçe münakaşa olunur, yeni fikirler ileri sürülür, müdür ve muavinlerden sualler sorulur.[128]

Sabah saat altıda, enstitünün at arabasıyla balıkhaneye giden Yalman, burada balık tutan nöbetçi öğrencileri görür. Ağ çekilir ve içinden koçaman tatlı su levrekleri, yayın balıkları, alabalıkları daha neler çıkar. Akşamdan beri 150 kilogram balık çıkmıştır.[129]

Şakir Karataş'ın, deprem sırasında ve sonrasında yaptıkları ile köyü hakkındaki planlarını dinleyen Yalman, duygularını, "Gözlerim yaşararak, göğsüm ümitle ve iftiharla kabararak dinledim" diye anlatacaktır.[130]

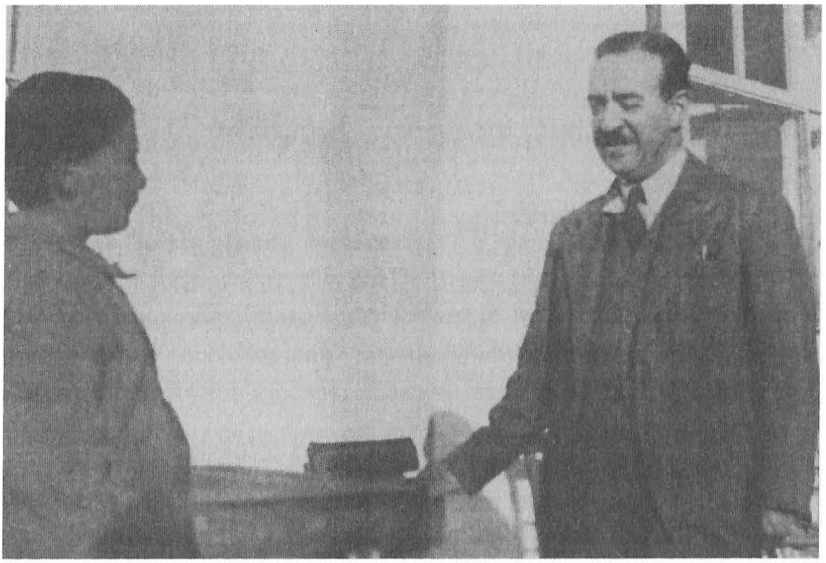

Ahmet Emin Yalman ve Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerden biri.

Şakir'i dinledikten sonra, gelecek hakkında güzel beklentilerini de "Güzel binalar, tesisat, ağaçlıklar, fidanlıklar, bostanlar, tarlalar... Bunların hepsi dağlar, tepelerle güzelce çevrilmiş. Köy akıncısı Şakir'i dinlerken, bu tepelerin arkasından yarın doğacak yeni güneşleri görür gibi oluyorum" sözleriyle ifade ederek okuyucularını da heyecanlandıracaktır.[131]

Sıkça enstitü öğrencilerinin düşüncelerine de yer veren Ahmet Emin Yalman, bunları da köşesine taşımaktadır:

> Şunu bilin ki biz enstitülüler, gözümüzün gördüğü meselelere uzaktan seyirci olmaya razı olmuyoruz. Meseleleri elimize alıp didik didik etmek, neticesini almak, sonuna varmak istiyoruz. Hakkımız yok mu?[132]

Köy enstitülerinin, klasik okula karşı nasıl yeni bir eğitim uygulaması olduğunu ve sonuçlarını açıkça dile getirir Yalman:

> Köy enstitüleri, klasik okulun cebri disiplin üzerine kurulu yapay tesirlerinden kurtulmuş bir muhit olduğu için, kötü amiller burada dikiş tutamamıştır. Köy enstitüsü ancak demokrasi, eşitlik ve sevgi uğrağı olan bir yerdir.[133]

Hakkında bunca yazı yazdığı Arifiye Köy Enstitüsü'nde Ahmet Emin Yalman'ı en çok etkileyen konulardan biri, belki de en önemlisi enstitünün müzik alanındaki başarılarıdır. İzlediği bir konser sonrasındaki yazısında, izlenimlerini hem hayranlık hem mutlulukla ifade eder:

> Öğrencilerden Ahmet Yol, orkestra şefi sıfatıyla idareyi ele aldı ve Köroğlu türküsünü okuttu. Ben Türk Halk müziğinin bu kadar coşturucu bir söyleyişini hiç görmedim. Ahmet Yol, perde perde coşarak herkesi arkasından sürükledi. Herkes birden coşmuştu. Kendi kalıbından çıkmanın, genel bir coşkunluk içinde erimenin ne demek olacağını o dakikalarda derinden derine duydum.[134]

Hiç kuşkusuz Ahmet Emin Yalman'ın, Arifiye Köy Enstitüsü için yazdıkları ve yaptığı haberler, enstitü öğrenci ve öğretmenlerince mutlulukla okunup değerlendirilmiş, onlara savaş koşullarında moral vermiştir.

Kıtlık, Ekmek ve Eğitmenlerden Kalan Fırın

Kıtlık

Savaş, herkes için, her yer için ölüm, kıtlık, yokluk ve yoksulluk anlamına geliyordu. İkinci Dünya Savaşı'nda, Türkiye'nin savaşa girmesi için çalışmalar yapan ülkeler vardır. Savaşa girilmese de bu kötü günler için hazırlıklı olmak gerekmektir. Hazırlık demek ise gıda maddeleri başta olmak üzere bazı gereksinimlerin depolanması, kötü günler için yurt savunması için saklanması anlamına gelmektedir. Böylece bazı temel mallar piyasadan çekilecektir. Bu koşulları fırsat bilen stokçuluk ve o günün deyimiyle "ihtikâr", yani vurgunculuk da hesaba katılacak olursa, nelerle karşılaşıldığını kestirmek zor olmayacaktır.

Bir süre sonra, kıtlık öyle bir noktaya gelecektir ki ekmek gibi bazı temel tüketim maddeleri bulunamaz olur. Aslında bulunamayanlar yalnızca gıda maddeleri değildir. Tuğla, çivi, çimento gibi maddelerde de kıtlık başlamıştır.

Çok sayıda erkek askere alınınca buğday üretimi de düşmüştür. Bunun üzerine 13 Ocak 1942 tarihinde yapılan bir düzenlemeyle kişi başına günde 375 gram ekmek verilmek koşuluyla ekmek karneye bağlanır. Yedi yaşından küçüklere bu miktarın yarısı verilecektir.

Bu yokluk ve kıtlığın, savaş koşullarının ortasında kurulmuş köy enstitülerini etkilemesi kaçınılmazdır. En ağır işlerde çalışan enstitülü çocuklar, bu kadar ekmekle nasıl doyacaktır?

Arifiye Köy Enstitüsü'nde Ekmek İşi

Kuruluş günlerinde bir yükleniciyle yapılan anlaşmaya göre enstitünün ekmeği Adapazarı'ndan gelmektedir. Bu işte de aksaklıklar olmakla birlikte, henüz yeni bir yol bulunamamıştır. İlk günlerde bulunan bir yükleniciden ekmek alımı çözümünden hemen sonra, Balkır durumu mektupla Tonguç'a da bildirir. Henüz ekmek karneye bağlanmamıştır. Ancak ekmeğin sınırlanıp karneye bağlanmasıyla zor günler başlamak üzeredir. Artık, her gün iş başında olan öğrencileri doyurmak daha da zorlaşacaktır. Yakınmaların başlaması yakındır.[135]

Eğitmenlerin Fırını

Eğitmen Kursu döneminde Arifiye İstasyonu'nun arkasında ev olarak kullanılan binaların birinin altında eğitmenlerce bir fırın yapılmıştır. Eğitmenler, ekmeklerini burada pişirmektedir. Kurslar altı aylık olduğundan, ekim ayının sonunda bu fırın da kurs gibi kapanmaktadır.

Balkır'ın Adapazarı'ndan ekmek alma deneyimindeki zorluklar sürerken, bu eğitmen fırınını çalıştırmak için arayışa girdiği anlaşılmaktadır. 1941 yılı yazında, fırının onarım ve bakım işlerini yaptırarak bir fırıncı aramaya başlar. Aylık 35 lira ücretle, fırıncı Mustafa Örge'yle anlaşır. Fırıncı Örge, öğrencilerle de çok iyi anlaşan ve işini iyi bilen bir ustadır. Yanına, nöbetleşe dörder de öğrenci verilerek, ilk günlerde günlük 500 ekmek üretmeye başlanır.[136]

Fırını, enstitü döner sermayesi işletecektir. Böylece sorunlar çözüldüğü gibi, sağlıklı ve ucuz ekmeğe de kavuşmuş olunacaktır. Fırının bir başka yararı da döner sermaye işletmesinin bu işten günde 3,5 lira kazançlı çıkmasıdır.[137]

Gerekli araçlar, kürekler alınıp onarım da bitince Fırıncı Mustafa Örge, yanında enstitü öğrencileriyle üretime başlar. Fırının ateşlendiği tarih 3 Ekim 1941'dir. Bayraklarla donatılan fırın ısıtılır. Üretimin başlamasıyla bir bayram günü daha yaşanır enstitüde.[138]

Ancak kıtlık giderek etkisini artırmaktadır. Artık öğrencilere günde 375 gram ekmek verilmektedir. Enstitülere buğday veya un, bu ölçüye göre dağıtılmaktadır. Bütün gün üretimde çalışan öğrencilere bu ekmek yetmemektedir.

Balkır bu sorunu geçici olarak aşmak için öğrencilere patates verme yolunu seçtiğini ve sorunun çözülmesi gerektiğini en yetkili kişiye, Tonguç'a rapor etmek zorunda kalacaktır. Rapora göre, ekmek günlük 300 grama düşmüştür. Bu nedenle öğle ve akşam 250'şer olmak üzere, öğrencilere günde 500 gram patates verilmektedir.[139]

Ekmek yetersizliği öğrenciler arasında konuşulmaya başlanmıştır. Ortak toplantılarda durumu açıklamaya çalışan ve öğrencilerinden özveri bekleyen Balkır zor durumdadır. Patates de bulunamaz olmaya başlamıştır.

Her olanağı değerlendirmeye çalışan Balkır, durumu gerekli yerlere yazmıştır. Arifiye'den trenle geçmekte olan Cumhurbaşkanı İnönü'nün Edip Balkır'ı görmek istemesi, bir fırsata dönüştürülmeye çalışılır. İnönü'ye durumu anlatınca, enstitü için fazladan iki vagon buğday sözü alınır.[140]

İşgüderin (öğrenci başkanı) Balkır'a enstitü öğrencilerinin, ekmek yetersizliği nedeniyle kaçmayı düşündüklerini söylemesi müdürü çok üzer. Bu konuda, öğrencilerle yaptıkları ortak toplantıda konuşur. Bu tartışma sonucunda köyleri yakın öğrencilerin köylerine gidip un, erişte ve kuskus getirme önerilerine uyulur ve enstitüden kaçma düşüncesi de önlenmiş olur.[141]

Arifiye Köy Enstitüsü fırını ve Mustafa Örge ile nöbetçi öğrenciler.

Anılarda ve Gazetelerde Ekmek Sorunu

Ekmek kıtlığı, çözüm yolları ve yemek yeme konusu, anılarda ve gazetelerde de yer almıştır.

Ekmek kıtlığı, daha çok öğrencileri etkilemiştir. Öğrenci Harun Topkara, 1942-1943 yıllarında ekineğin çok az olduğunu ve yemekte yardımcı olsun diye nohut ve patates verildiğini anımsamaktadır.[142]

> Ülker Yol ise "Bolulular geldi mi, bavulhane patates dolardı. Ekmek kıtlığı vardı. Patates yerdik" diyerek köylerden gelenleri doğrulamaktadır.[143]

Sağlık memuru Rüştü Kartal'ın sözleri daha dokunaklıdır:

> İstasyon arkasındaki binanın bir kısmı fırındı. Usta Mustafa Örge, hamur işlerinden anlayan nöbetçi öğrencilerle, 1000-1200 kişiye yetecek ekmek pişirirlerdi. Kişi başına günlük 350 gram ekmek yetmiyordu. O nedenle herkes fırında çalışmak isterdi.[144]

Mehmet Bayındır da sorunun nasıl çözüldüğünü anlatır:

> Ekmeğimizi fırınımızda kendimiz pişirirdik ama yetmezdi. Kıtlık vardı. Savaş vardı. Patates takviyesi de yetmeyince, yakın köylerdekiler gidip un, bulgur, tarhana, ekmek getirdiler. Sorun çözüldü.[145]

Ekmek pişirebilme ve kendi ekmeğini üretme işi basının da ilgisini çekmiştir. Gazeteci Rıfat Yüce, bu durumu haberleştirirken zor günlere dikkat çeker. Yüce'ye göre yiyecek maddelerinin en önemlisi olan ekmeği kendi fırınında ve kendi olanaklarıyla pişiren enstitü zor günler için de hazırlıklıdır.[146]

Ahmet Emin Yalman ise fırında çalışan bir çocuğun, boş zamanlarında elinden düşürmediği mandoline atıf yaparak, enstitü eğitiminin vardığı yere dikkat çekecektir. Yalman'ın gözünün önünden hiç gitmeyen görüntü, fırında nöbetçi olan ve gelenler ekmek veren bir öğrencinin, boş bir an olunca, hemen mandolinine sarılmasıdır. Çaldığı neşeli müziklerle gazeteci Yalman'ı derinden etkilediği anlaşılmaktadır.[147]

Ahmet Emin Yalman'ın gözlemi de enstitülerde yorulan öğrencinin, nasıl dinleneceğini ve zamanın nasıl kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Köye Yararlı Meslekler

Köy enstitülerinin kurulmasındaki temel amaçlardan biri de köye öğretmen olarak yetiştirilecek köy çocuklarının, öğretmenliğin yanında pek çok alanda beceri kazanması ve ayrıca "köye yarar bir meslek" sahibi olmasıdır. Yani öğretmenlik yanında o mesleği de köy gereksinimlerini karşılayacak denli yapabilmesidir. Öğretmenler, kendi köylerinde görev yapacaklarından, farklı meslekleri yapanların dayanışmasıyla daha büyük işler başarılması amaçlanmıştır.

Enstitülerin kuruluşunda, bazı işlerde tüm öğrenciler elbirliğiyle çalışmaktadır. Örneğin elden ele tuğla taşıma gibi işlerde, kızlar da erkekler kadar yer almaktadır. Kuruluş yıllarında meslek seçimi

kayıtlardan hemen sonra gündeme gelmekte ve öğrencilere gerekli bilgiler verildikten sonra, dengeli bir biçimde herkes açıklanan mesleklerden birini seçebilmektedir.

Bu meslekler: Demircilik (maden işleri), dülgerlik (yapı ağaç işleri ve marangozluk), köy ev el sanatları (kızlar için biçki-dikiş ve benzeri işler)...

Ana kollar bu işlerdir. Ancak özellikle resim-iş derslerinde kazanılan beceriler başta olmak üzere enstitüde başka alanlarda kazanılan beceriler de dikkate alınmalıdır. Bunların bazıları yörenin özelliklerinden kaynaklanan balıkçılık, ipekböcekçiliği, zeytincilik, ketencilik, mısır kapçığından mobilya üretimi, dokuma işleridir. Yüzmek, bisiklet ve motosiklet kullanmak, konservecilik, kayak yapmak, çeşitli makineler kullanmak gibi bazıları da pratik yaşam becerileridir.

Enstitülerde her meslek için en az birer işlik vardır. Bu işliklerde ve eklentilerinde o meslek için gerekli makineler, araç ve avadanlıklar yer alır. Örneğin marangozluk-dülgerlik işliği için bıçkı, kalınlık makinesi, el aletleri ve gerekli diğer makineler, demircilik işliği için örsler, körükler ve diğer el aletleri bulunur.

Köy enstitülerindeki iki yıllık uygulama ve eski birikimlerle 1943 yılında Köy Enstitüleri Öğretim Programları ve Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla diğer ders ve uygulamalar gibi işlikler ve bu işlikler yoluyla kazandırılacak beceri eğitimi bilgileri de netleşmiştir.

Meslek Kazandırma Amaçları, Süreleri ve Konuları

Köye yararlı meslek kazandırma amaçlı bu teknik derslerin amacı, öğrencileri seçilen mesleği bilimsel bir yöntemle, başarıyla yapabilecek duruma getirmek, teknik ve bilimsel gelişmeleri izleyebilmelerini sağlamak, öğrendikleri bilgi ve becerileri köyde uygulayabilecekleri davranış değişikliklerini kazandırmaktır.

Bu amaçlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ise üzerinde çalışılacak ve üretilecek işlerin, malzemelerin ve yapıların teknik çizimlerini yapabilmek, incelemek, kullandığı alet ve makinelerin

bakımları, sürekli izleme, işi bitirme ve o sanatın tüm alanlarında görev alma biçiminde olacaktır. Teknik derslerin haftalık sayısı, her teknik derste erkek ve kız öğrenciler için 11 saat olarak uygulanacaktır.

Demircilik: Sıcak ve soğuk demircilik dersleri, nalbantlık ve motorculuk,

Dülgerlik: Yapı dülgerliği, marangozluk,

Yapıcılık: Yapıcılık, betonculuk, duvarcılık

Biçki-dikiş: Dikiş, örgü ve dokuma, ziraat sanatları...

Bu ana dallar, ikinci sınıftan başlamak üzere her sınıfta farklı saatlere ayrılarak uygulanacaktır.

Teknik Derslerin Başlıca Konuları

Demircilik: Teneke, demir ve saç malzemeden evlerde ve işyerlerinde kullanılan araç gereçlerin üretilmesi,

Dülgerlik-Marangozluk (Ağaç işleri): Evde ve okulda gerekli masa, sandalye ve benzeri ağaç malzemenin üretilmesi, binaların ağaç işlerinin yapılması...

Yapıcılık: Harç hazırlama, taş yontma, kerpiç ve tuğla örme, temel açma, çatı kurma ve tamiri gibi işleri yapabilme,

Köy ev ve el sanatları: Türlü örgü işleri, dikiş ve yama işleri, dericilik, makine dikişleri, trikotaj ve ev eşyası üretme...[148]

Bu teknik dersler toplu halde ve işbirliği içinde yapıldığı ve her aşaması tartılıp ölçülerek sürdürüldüğü için öğrenciler becerilerini iş içinde ve iş yoluyla kazanırlar.

Enstitülerdeki tüm yapılar, işlikler, tarım yapıları ve avadanlıkları bu işliklerde ve bu yollarla yapılmıştır. Enstitülerdeki tüm yaşamın kaynağı, iş içinde üretim ilişkisidir.

Enstitü Müdürünün Gözüyle

Arifiye Köy Enstitüsü'nde, "köye yarar meslek" kazandırma konusunda, 1944 yılında yayınlanan yazısında, S. Edip Balkır özetle şu görüşlere yer verecektir:

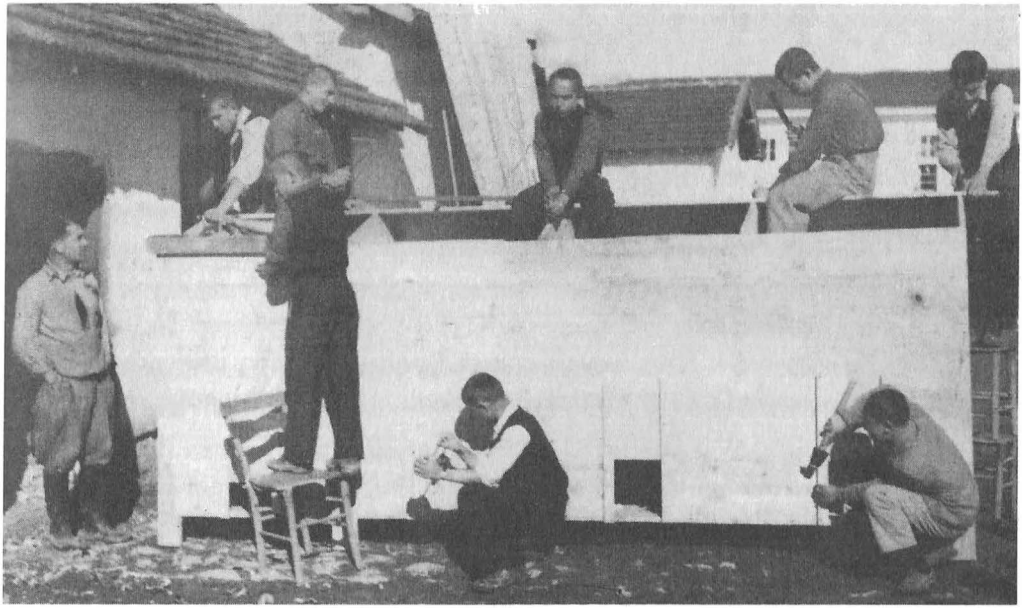

Marangozluk öğrenenler, buğday ambarı yaparken.

İşliklerde başlayan çalışma binalara, arazilere ve gerçek yaşam için üretime yöneltilmektedir. Üretimle, bu sanatlar kısa sürede ve en iyi biçimde kazanılmıştır. Bu kapsamda enstitüde balık avcılığı, tuzlamacılık, konservecilik, hayvancılık, fıçı yapma, teneke kutu hazırlama gibi işler ve üretimler gelişir.

Tarımda ve diğer çalışma alanlarında makine çok önemli olmaya başlamıştır. Bu nedenle enstitüde tüm öğrencilerin bisiklet, çorap makinesi, hızar, traktör ve harman makinelerini tanıyıp kullanmasına özen gösterilmektedir.

Artık gerçek yaşam, gerçek gereksinimle öğrenme vardır. Öğrenme sağlam ve kalıcıdır. Gözlem, deney ve iş aracılığıyla beceri geliştirme söz konusudur.

Enstitü, kendi kendine yetmeyi amaçlamıştır. Çevre koşullarına uyarak, ona uygun üretim ve eğitim yaparak yola çıkılmıştır.

"Bir defa yapmadan öğrenilmez." Enstitü bu yolla, çevrenin ekonomik sorunlarını işlemekte kültür, sağlık, bayındırlık işlerinde çevrenin örnek merkezi olmaktadır.[149]

Öğrenci Gözüyle

O günlerin öğrencisi Ülker Yol, seksenli yaşlarında durumu şu sözlerle değerlendiriyor:

> Arıcılık veya marangozluk gibi şeyler köylü çocuklarına niçin öğretiliyor denebilir. Öğretmen olanlar, köylere dağıldığı zaman o öğretilenleri yapsın diye, öğretsin diyedir. O zaman, şimdiki gibi radyo, televizyon yok ki oradan öğrensinler. Hiçbir şey yok. Köylere gazete bile gitmezdi. Biz köyde oturuyorduk. Bizim radyomuz vardı. Bayramlarda falan, pencerelerin önüne koyardık. Bütün köy halkı onu dinlerdi.

Ülker Hanım'a göre, köylerde okul zaten yoktur. Köy kızları için okuma olanağı da yoktur. Köy enstitüleri okullu veya okulsuz köylerde yaşayan fakir kız ve erkek çocuklar için tek şanstır. Bazı zengin çocukları, şehirlere giderek okuma olanağı bulabilmektedir. Ancak yoksullar için böyle bir yol yoktur. Onların yolu enstitü olmuştur.[150]

Tonguç'un Bankları

Köy enstitülerinin kurucusu ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'tan söz eden kitap ve yazılarda en çok rastlanan fotoğraf Tonguç'u ince odunlardan yapılmış bir bank üzerinde –yanında Balkır'la veya bir enstitü öğrencisiyle– otururken gösteren fotoğraftır. Arifiye Köy Enstitüsü'nde çekilen bu fotoğrafların da bir öyküsü vardır.

Bankların öyküsü, Tonguç'un 1942 yılındaki bir gelişiyle başlar. Enstitünün büyük meydanında, öğrencilerin oturacak yerlerinin olmaması Tonguç'un dikkatini çeker. Yanında enstitü müdürü Süleyman Edip Balkır vardır. İşlikbaşı Hikmet Öz de onlarla gezmektedir.

Tonguç öğrencilerden düzgün odunlar seçip getirmelerini ve yanında çivi, el matkabı gibi aletler de ister. Odunlar ve aletler getirilir. O sırada odun getirenlerden biri de İbrahim Erbaş adlı öğrencidir. Tonguç onlarla birlikte bir bank yapmak istediğini söy-

ler. Öğrenci Erbaş ve Hikmet Öz de bu çalışmaya katılır. Balkır ayaktadır ve bu işi dikkatle izlemektedir.

Öyle ya, Tonguç ne de olsa devletin koskoca İlköğretim genel müdürüdür. Tonguç, Erbaş ve Hikmet Öz bir süre birlikte çalışırlar. Bank işi yürürken, Tonguç bir sandalyeye oturur. Balkır ayakta izlemeyi sürdürür bir süre. Sonra o da oturur ve birlikte yapılmakta olan işi izlemeye başlarlar.

Şimdi sıra, kısa sürede biten bu bankta birer anı fotoğrafı çektirmeye gelmiştir. Tonguç, tek başına, Balkır'la ve öğrencilerle fotoğraflar çektirir ve enstitüden öyle ayrılır.

Bu davranış, öğrencileri ve Balkır'ı çok etkilemiş olmalı ki geçen zaman içinde enstitünün meydanı bu banklarla doldurulur. Bir bitirme töreni fotoğrafında, bu durum açıkça görülmektedir.

Tonguç, Arifiye'de bank yapma işinde.

Bankların yapımından bugüne gelen karelerle, o iş öyküsünün küçük bir filmini görür gibiyiz. Hem de baştan sona kadar...

Bankların yapımından iki yıl sonra Arifiye'yi ziyarete gelen ünlü sosyolog, Kepirtepe ve Aksu köy enstitüleri sosyoloji öğretmeni Cavit Orhan Tütengil bu banklardan söz edecektir:

> 1944 yılında Arifiye ve Kepirtepe köy enstitülerini gezmiştim. Bu geziden bende kalan canlı anılardan biri de kendisini şahsen tanımak fırsatını bulamadığım İsmail Hakkı Tonguç'un adına bağlıdır. İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, Arifiye Köy Enstitüsü'nü ziyaretlerinden birinde, düzgünce odunlarla bir örnek kanepe yapmıştı. Öğrencilerin yetesiye çoğaltttığı bu örnek, okul binalarının çevresine serpiştirilmiş bulunuyordu. Okur-yazar bir adamın, aydın bir yönetimcinin el emeğini, basit ve kolayca ihtiyaçlara cevap verme isteğini yansıtan bu kanepe üzerinde otururken hep onu düşünmüştüm. Cumhuriyet tarihimizin bu anlayışta kaç yöneticisi var, demiştim.[151]

Enstitü Gelişirken

Tarım Çalışmalarına Giriş

Arifiye Eğitmen Kursu, altı aylık dönemlerde köy enstitülerine laboratuvar sayılacak uygulamalar yapmaktaydı. Örneğin yapı işleri, önce kerpiç ve sonra tuğla üretimi, kümesten başlayarak ekmek fırını, koza fırını, öğretmen evi, depo, hamam ve yatakhane gibi yapı işleri kotarılmaktadır. Dersler uygulamalıdır. Yarım gün ders, yarım gün iş eğitimi vardır. Bu iş eğitimi uygulamalarının büyük kısmı tarımsal işletmeleri incelemek ve kurs arazisinde uygulamalar yapmak biçimindedir. Toplam arazisi, ilk iki yıl boyunca ancak istasyon arkasındaki 15 dönüm kadar bir yerdir.

Burada kümes, sebze bahçesi ve meyve fidanları dikme uygulamaları yapılmaktadır. Daha sonraki kurs dönemlerinde, enstitü merkez yerleşkesi olacak araziden bir bölüm alınacaktır. Burada hem yeni yapılara başlanır hem hayvancılık ve tarım gelişmeye başlar.

Balkır'ın 1940 baharında devraldığı kurs varlığı bu kadardır. Yeni arazi ve yer arayışları bölümünde anlatıldığı gibi, Balkır'ın kendi deyimiyle "ilk saldırdığı" işlerin başında, enstitü toprağını genişletmek gelmiştir. Kısa sürede 15 dönümlük yer, merkezdeki satın almalarla 285 dönüme, sonra eklenen 300 dönümlü fundalık alanla da 585 dönüme ulaşmıştır.

O bununla yetinmeyecek ve bunlara daha sonra balıkhane kuracağı Sapanca Gölü'nün doğu ucundaki 43 dönümlük bir alanı, bir koruluğu ve sonunda Eşme köyünün yanındaki 565 dönümlük "Enstitü Çiftliği"ni de ekleyecektir. Böylece, Arifiye Köy Enstitüsü'nün kontrol ettiği arazi –dinlenme tesisi ve balıkhane hariç– 1230 dönümü bulacaktır.

Balkır'ın en çok istediği isimlerden biri olan tarım öğretmeni Hakkı Tanberk, kısa süre sonra enstitüye gelir. Eyüboğlu kardeşlerin en küçüğü Mustafa Kemalettin Eyüboğlu da ikinci tarım öğretmeni olarak gelince, iki öğretmen tarım işlerine sarılırlar. Bir süre sonra da Şeref İnsel'in gelişiyle kadro tamamlanır. Bu üçlü büyük bir uyumla 1952 yılı sonuna dek bu büyük arazide her türlü tarım ve üretim işlerini yürütürler.

Tarım Dersleri

Köy enstitülerinin ders ve uğraşları arasında tarımın büyük bir yeri vardır. Tüm tarım uygulamaları ve dersleri üretim içindedir. Beş yıl içinde, her sınıf için öngörülen haftalık tarım dersleri 11 saattir. Bu derslerin sınıflara göre dağılımı da özet olarak enstitü kanununda şu biçimde yer alır:

a. Tarla tarımı: Birinci sınıfta yok, ikinci sınıflarda 3, üçüncü sınıflarda 4, dördüncü sınıflarda 2 ve son sınıfta 1 saattir.

b. Bahçe tarımı: Birinci sınıfta 8, İkinci sınıflarda 4, üçüncü sınıflarda 3, dördüncü sınıflarda 3 ve son sınıfta 2 saattir.

c. Sanayi bitkileri tarımı ve tarım sanatları: Birinci sınıfta yok, ikinci sınıflarda yok, üçüncü sınıflarda 1, dördüncü sınıflarda 1 ve son sınıfta 2 saattir.

d. Zootekni (Kültür ırkı hayvancılık yetiştiriciliği): Birinci sınıfta 1, ikinci sınıflarda 2, üçüncü sınıflarda 2, dördüncü sınıflarda 1 ve son sınıfta 2 saattir.

e. Kümes hayvancılığı: Birinci sınıfta 2, ikinci sınıflarda 2, üçüncü sınıflarda yok, dördüncü sınıflarda yok ve son sınıfta yoktur.

f. Arıcılık ve ipekböcekçiliği: Birinci sınıfta yok, ikinci sınıflarda yok, üçüncü sınıflarda 1, dördüncü sınıflarda 2 ve son sınıfta 2 saattir.

g. Balıkçılık ve su ürünleri: Birinci sınıfta yok, ikinci sınıflarda yok, üçüncü sınıflarda yok, dördüncü sınıflarda 2 ve son sınıfta 2 saattir.[1]

Bakla toplayan enstitü öğrencileri.

Bu ders saatlerinin esnetilebileceği ve –gerekli olması durumunda– bir işin bitirilmesi amacıyla ders saatlerinin sarkabileceği, izleyen süreçte bu eksikliğin giderileceği bilinmektedir. Ders süreleri, ilk üç yıl boyunca gereksinime göre öğretmenler kurulunca belirlenip uygulanmıştır.

Bu esneklik, üretilecek ürünlerde de vardır. Her bölgede başka ürünlerle eğitim verilebilecek ve o bölgeye ait ürünler üretilebilecektir. Enstitüleri diğer okullardan ayıran temel özelliklerinden biri de bu yerelliğe ve bölgeye özgülüktür. Ayrıca o bölgede üretilmeyen ama üretilebilir olan ürünler de deneme amaçlı üretilip çevre halkına örnek oluşturulacaktır. Bu nedenle, her enstitünün yapacağı yıllık tarım planları, kendine özgü ve yerel koşulları yansıtacak biçimde olmak zorundadır.

3803 Köy Enstitüleri Kanunu'nu hazırlayanlar bu derslerle önemli bir amacı gerçekleştirmek istemiştir. Köye atanan öğretmen "Ziraat işlerinin fennî bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atölye gibi tesislerle köy-

Fötr şapkalı enstitülüler ve Arifiye'den geçen tren.

lülere rehberlik eder ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini temin ederler."[2]

Bu amaca ulaşmanın yolu da köy enstitülerinde verilecek tarım dersleri ile uygulamaların kaliteli, bilimsel, verimli ve sürdürülebilir olmasıdır. İşte enstitü, asıl bunu sağlayacaktır.

Hakkus Tanberkus

Sürekli değişen bir planlamayla hayvancılık, meyvecilik, sebzecilik, diğer tarım alanları, binaları, depoları, sıcak ve soğuk yastık alanları, süthane gibi bölümler hazırlanır ve gelişir. İlk zamanlarda deneme ve sonra "kendine yetme" biçiminde başlayan üretim, izleyen yıllarda yakınındaki askeri birliğe sebze ve meyve satacak düzeye gelecektir.

Tarım öğretmeni ve enstitünün tarımbaşılık görevini üstlenen Hakkı Tanberk, Kastamonu Eğitmen Kursu'ndan deneyimli biridir ve öğrencilerin zor zaman dostudur. Her koşulda, zorda kalan öğrencileri öğretmenler kurulunda ve disiplin kurulunda en çok savunan, bu konuda kimi kez arkadaşlarıyla sıkıntılar yaşayan da odur.

Latinceyi seven, bitki ve meyve adlarını Latince söylemeye ve mutlaka parsel başlarına bir Latince isimlik koymaya özen gösteren Tanberk'e, matematik öğretmeni Bahtiyar Sim "Hakkus Tanberkus" adını takacaktır.[3]

Üretimle birlikte enstitüyü ağaçlandırma, enstitü sınırlarına ve yol kenarlarına yeşil çit görevi görmek üzere Maklora ve Gladiçya fidanları dikme işleri de yürümektedir. İlk günlerde meydanın kenarlarına dikilen 117 akasya fidanının her birinin bakımı bir öğrenciye ait olacak ve onlar tarafından sulanıp büyütülecektir.

Yeşil çit için, fidanlık olarak belirlenen yere 40.000 maklora, 4000 sepetçi söğüdü ve kavak üretimi için de 3000 kavak çeliği dikilir. Daha sonra bu yeşil çitler enstitü alanlarını süsleyecektir.

Tarım İşleri İçin Araziyi Planlamak

Kuruluş sırasında tarım için kullanılabilir 14 dönüm arazi vardır. Arazi işleme ve arayışları sürerken, bir yandan da hemen 73 dönüm arazi kiralanır. Böylece ekilebilir 87 dönüm toprak sağlanmış olur. Bu araziye ilk yıl 45 dönüm şekerpancarı, 5 dönüm hayvan pancarı, 5 dönüm patates, 8 dönüm de yonca ekilir.

1941 yılına gelindiğinde tarımsal arazi satın almalarla büyümüş ve 110 dönüme ulaşmıştır. Bu toprak, geçici olarak yeter miktardadır. Ancak öğrenci sayısı arttıkça tarımsal toprağın da artması gerekecektir.

1942 yılında, ekilebilir alan yine 110 dönümdür. Buna 44 dönüm kiralama, yeni alınan fundalıktan iyileştirme yoluyla sağlanan 50 dönüm ve Sapanca Gölü'nün kenarından alınan 30 dönümle toplam 234 dönüm tarım toprağı sağlanmış olur.[4]

1942 yılından itibaren kendi arazisi yeterli duruma gelen enstitüde artık kiralama yolunun terk edildiği anlaşılmaktadır.

Sebze Bahçesi

İlk yıl 12 dönüm olarak ayrılan sebze bahçesi, 1942 yılında 40 dönüm olacak ve buna, fide yetiştirmek üzere 3 adet 4 x 8 metre

boyutlarında "sıcak yastık" eklenecektir. Bu yastıklarda ilk ağızda, 35.000 adet patlıcan, domates ve biber fidesi yetiştirilmiş ve yıl içinde bu sayının 100.000 fideye ulaşacağı rapor edilmiştir.[5]

Bu rakamlara, diğer sebze üretimi eklenmemiştir. 1942 yılına geldiğinde, bu çeşitlere 32.000 pırasa, 13.000 lahana, 2500 kereviz ve enstitüye yetecek kadar ıspanak, turp, salatalık ve maydanoz da eklenecektir.

Tarla tarımında da üretimin çeşitlenerek sürdüğü ve çeşitler arasında tonlarla ölçülecek şeker pancarı, hayvan pancarı, patates, soğan, hayvan yemi, mısır, yonca, arpa, buğday, yulaf ekilecektir.

Özellikle yastıklarda üretilen sebze fidelerinin çevre köylerine de dağıtıldığı, kalanların ise enstitü döner sermayesince Adapazarı'nda ucuz fiyatla halka satıldığı anlaşılmaktadır. Çeşitlenen ürünler arasında sakızkabağı, çalı fasulye, sırık domates, kemer patlıcan, sultani bamya, ayşekadın fasulyesi, oturak fasulyesi, karaca, arpacık soğan, biber, sarımsak, kıvırcık salata, marul, maydanoz, kırmızı fındık turpu, dereotu, su teresi, lahana, pırasa da sayılmalıdır.[6]

1943 yılı Mayıs ayında hazırlanan bir rapor, Arifiye Köy Enstitüsü sebze bahçesine ekilenler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir:

> 1713 ocak sakız kabağı, 269 ocak hıyar, 16 kilogram çalı fasulye, 4.000 kök sırık domates fidesi, 6.000 kök kemer patlıcan, 200 metrekare yere sultani bamyası, 300 metrekare yere 2 kilogram ayşekadın fasulye, 18 kilogram oturak fasulye, 3 kilogram karaca, 6 kilogram arpacık soğan, 25 kilogram sarımsak, 3.000 kök kıvırcık salata, 1.000 kök marul, 50 metrekareye maydanoz, 100 metrekare yere kırmızı fındık turpu, 50 metrekare yere dereotu, 25 metrekareye su teresi, 100 metrekareye pırasa tohumu, 50 metrekareye kereviz ekilmiştir.[7]

Bu ekimden nasıl bir verim alındığı da aynı raporda yer alır. Bunlarla yetinilmez. Enstitü bahçıvanı Ali Dayı, enstitü öğrencisi Hüseyin Naz'ın Kestel'den getirdiği 28 köy çilek fidesini büyük bir çilek tarlasına dönüştürür.

Başka Neler Var?

Enstitünün tarla tarımı da vardır. Buğday, arpa yulaf, yonca, yem bitkileri yanında süpürge ürettiği de kayıtlıdır.

Bazı küçük anılarla tarım ve üretimin renkli dünyasına girelim. Üretimin her aşamasında işbirliğinin yanı sıra eğlenceler, türküler, oyunlar olduğunu söylemek bile gereksizdir. Meyveciliği ilgili bölüme bırakarak başka küçük ayrıntılara kulak verelim:

Tarım öğretmeni Mustafa Eyüboğlu su kabağının derine kök salıp büyük olması için buldukları yolu unutmamış: "Su kabağı için önce bir metre derinlikte bir çukuru, ben ve Hikmet Öz açardık. İçine dikenleri, çalı çırpıyı da doldururduk ki kök salsın."[8]

Köy enstitüsüne öğretmen olarak giden İstanbul kızı Maide Aybarsu, kaldığı evi ve bamyaları anlatıyor:

Tarımla uğraşan kız öğrenciler.

Böcekhaneymiş benim kaldığım ev. İpekböceği kozaları o odada dururmuş. Böyle yumru gibi bir odaydı. Sonra 1967 depreminde orası yıkılmış. Benim ilk görev yerimdi, daha çok gençtim.

Sebze bahçelerimiz çok büyüktü. Bamyaları küçük diye koparmaya kıyamazdık. Ertesi sabah bir bakardık kocaman. Çünkü nem çok ve sıcak... Domatesler mis gibi kokardı. Kızlarla, erkeklerle domates salataları yapardık kazanlar dolusu.[9]

Mehmet Bayındır ise tarım çalışmalarının fotoğrafını, kendisiyle ilgili belgesele yansıtmış: "Meyve bahçelerinde fidan dikme, budama, bakım, aşılama ve ilaçlama gibi her bilgi öğretilir uygulanırdı. Enstitüde herkes, her şey, bir makinenin parçaları gibi birbirini tamamlardı."[10]

Soğucak Yaylası'nda Koyun Bakmak ve Çay Toplamak

Yakın yıllarda adı Kartepe olarak değiştirilen Keltepe yakınlarındaki Soğucak Yaylası, Arifiye Köy Enstitüsü için de yayla olarak kullanılan yüksekçe bir bölgedir. Bu yaylayı bulup orada ilk kez kamp kuran, işlikbaşı Hikmet Öz'dür.

Daha sonra diğer öğretmenlerden kimileri de bu kervana katılır. Giderek yaz mevsiminde enstitü koyunları, birer aylığına öğrencilerce bu yaylada nöbetleşe bakılır. Soğucak Yaylası'na gidişler çok şenlikli olur. Tüm hazırlıklar önceden yapılır. Gereksinimler hazırlanıp arabalara yüklenir.

Koyun bakmaya gidenlerden biri de daha sonra opera sanatçısı olacak Ahmet Yol'dur. Bu yaylada bir ay süreyle çadırlarda kalarak, yemeklerini kendileri yaparak, arkadaşlarıyla koyun bakmıştır.

Kartepe yolculukları kolay değildir. En ilginç anılardan biri de Muhsin Civelek'in başından geçmiştir. 1942 yazında yaylaya gitmek için tüm hazırlıklar yapılmıştır. Çadırlar ve yiyecek maddeleri hazırdır. Keltepe, Soğucak Yaylası'nda biberiye, adaçayı gibi çay olarak kullanılacak otlar toplanacak, kurutulacak ve enstitüde çay olarak sabah kahvaltılarında öğrencilere verilecektir.

Yol için hazırlanan ekmekler, peksimet biçiminde kızartılıp hazırlanmaktadır. Yaylaya gidecek öğrenciler yedek giyeceklerini,

Soğucak Yaylası'na yolculuk hazırlığı anısı.

okuyacakları kitapları, kalem, defter ve kâğıtlarını kişisel torbalarına yerleştirirler. Her şey hazırdır.

O gün, Civelek'in ahır nöbeti vardır. Tarım öğretmeni Tanberk, Civelek'e yaylaya iki at arabası, bir de öküz arabası gideceğini ve öküz arabasını kendisinin kullanacağını söyler.

Muhsin Civelek ve Soğucak kampına gidecek öğrenciler ertesi gün sabaha karşı meydanda buluşurlar. Öküz arabasını mutfak kapısına getiren Civelek buradan çuvallar, tenekeler ve eşyaların yüklenmesiyle yola düşer. Arabasıyla giden kafileyi izlemektedir. Tırmanarak yol alıp akşamüstüne doğru yaylaya varırlar. Civelek, kumanyasını ancak yük boşalırken yiyebilir. O gün, çadırlar kurulur ve yorgun olan yayla grubu dinlenmeye geçer.

Ancak Civelek için geri dönme saatidir. At arabaları dönmeye başlamıştır bile. O da öküz arabasıyla gece yol alıp karanlıkta enstitüye varmak üzere yola düşer. Dağlarda kaybolmaktan korkmaktadır. Gün batmadan, türküler söyleyerek epey yol alır. Karanlık basınca yolu bulmak öküzlere kalır. Bir yandan da kurt ve çakal

sesleri gelmektedir. Epey yol gittikten sonra sonunda tek bir ev görür. Arabayı durdurur ama evin köpeği kıyameti koparmaktadır. Fenerle dışarı çıkan köylüye yolu sorar ve rahatlar. Bu yol onu doğruca Kalaycı köyüne çıkaracaktır. Gerisini kendisi anlatsın:

> O gece bitmeyecek zannettim. Sonunda ortalık ışıdı, güneşin doğmasına az bir zaman kalmıştı. Her taraf alacakaranlıkken, ben okul bahçesine ancak girebildim.
>
> Ahırın önünde rehberim olan öküzlerin gözlerinden sevinç içinde öptüm. Sularını ve yemlerini bol bol verdim. Ondan sonra yatağıma uzandım. O zaman, hayvanlardaki içgüdülerin, insanların belleklerinden daha güçlü olduğunu kabul ettikten sonra uykuya dalabildim.[11]

Balkır, yaptığı radyo konuşmasında Soğucak Yaylası ve toplanan çay konusunda da bilgiler verecektir.

Çevre köylerinde "peygamber üzümü" adı verilen ve yaprakları köylerde çay olarak kullanılan bir bitki vardır. Bu bitki, o günlerde piyasada çay harmanlarına da katılmaktadır.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün 100 öğrencisi, yaz sezonunda bu bitkinin yapraklarını toplamak üzere Soğucak Yaylası'ndadır. Balkır, bir sonraki yıl, bu işi büyüteceklerini de sözlerine ekleyer.[12]

Soğucak Yaylası'nda toplanan bu bitki çayları o kıtlık günlerinde hem yaylada hem enstitüde kullanılır. Ancak bu çayın tadını sevmeyen öğrenciler de çıkacaktır.

Soğuksu Yaylası ve kampla ilgili öğretmen Mustafa Eyüboğlu ise Fehim Akıncı dönemindeki bir anısını anımsıyor:

> O zaman çay yok. O yaylada Hikmet Bey gidip kamp kurar, çocuklara çay toplatırdı. Okulun kullandığı atlardan seçip, müdür Fehim Akıncı ile o kampa gitmeye karar verdik. Beş-altı saatlik bir yol var. Müdür bey, genç atı seçti. "Bu biraz huysuzdur, dikkat et müdür bey" dedim.

Yollar sarptır ve yavaş gitmektedirler. Sonunda, büyük bir düzlükte kamp görünür. Üstünde blok taşlar. Karşı tarafında da köylülerle birlikte onları bekleyen Hikmet Bey ve öğrenciler durmaktadır, ellerinde fenerler vardır. Çünkü karanlık basmıştır artık.

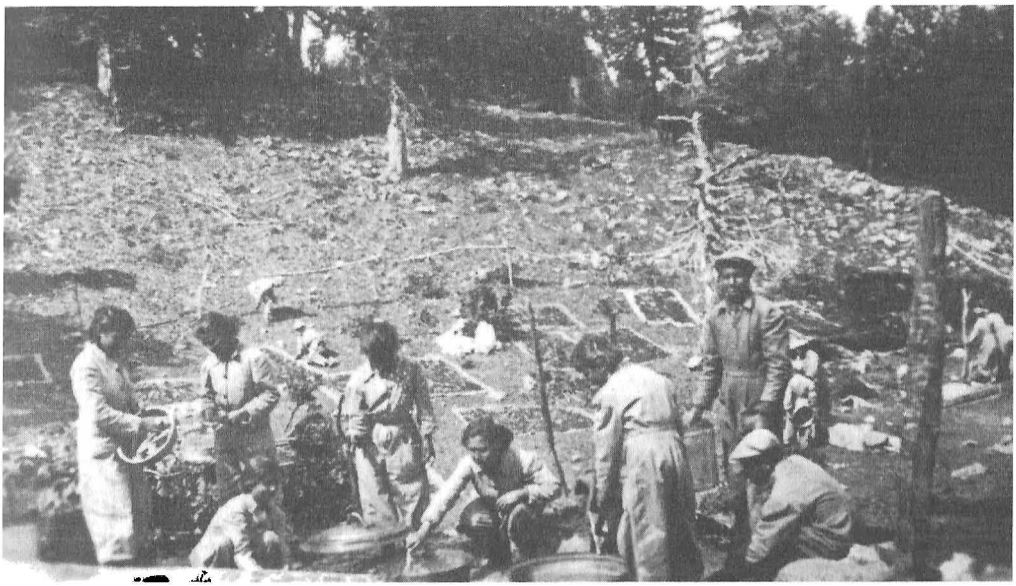

Soğucak Yaylası'nda çay kurutma ve yemek zamanı.

Köylüler onları görünce ellerindeki fenerleri sallamaya başlarlar. Birden atlar ürker. Fehim Bey, genç atın üzerinde sürüklenmeye başlar. Kafası bir yere çarpsa, sonunu kestirmek zordur. Çevredekiler atı durdurmayı başarır. Müdür Akıncı'yı alıp çadırına götürürler. Olanları pek belli etmek istemez Akıncı. Yeteneklerinden biri de sağlıkçılık olan Hikmet Bey, müdürü kontrol edip yatırır.

Avı ve balık tutmayı çok seven Mustafa Eyüboğlu sabah erkenden kalkmıştır. Fehim Akıncı da uyanmıştır. Eyüboğlu'nun yanına gelerek "Mustafacığım, benim moral sıfır oldu. Biz dönelim" der. Mustafa Öğretmen, bir şey demeden diğer ata biner ve enstitüye dönerler.[13]

Meyve Bahçeleri

Elma ağaçlarının çokluğu yüzünden ilköğretmen okulu döneminde "elma bahçesi" adıyla yakın zamanlara ulaşan Arifiye Köy Enstitüsü'nün ünlü meyve bahçesinden de söz edilmelidir.

İlk yıl, eğitmenlerle başlatılan meyve bahçesi oluşturma işi, enstitü öğrencilerinin gelmesi ve merkezde sağlanan toprağın büyü-

Fidanlar büyüyor.

mesiyle planlı bir hale dönüşür. İlk yıllarda, yalnızca meyve bahçesine ayrılan bölüm önce 40 dönüm, daha sonra 70 dönümdür. İzleyen yıllarda meyve bahçesi daha da büyüyecektir.

Bu alan kendi içinde bölümlere ayrılarak her bölüme farklı meyvelerin farklı çeşitleri dikilmiştir. Meyve bahçesindeki çeşitlilik, özellikle elma ağaçlarında, bahçenin tamamen kesilip yok edildiği 1999 deprem sonrasına dek herkesi şaşırtacak türde ve boyutlardadır.

Sürekli kendi içinde değişen ve gelişen bu bahçe, zamana göre bazı meyve ağaçlarının daha çok olduğu dönemler geçirmiştir. İlk üç yılın sonunda varılan düzey, hiç yabana atılır cinsten değildir:

İlk etapta ayrılan alan bölündükten sonra, buralarda 2333 çukur açılır. Bu çukurlara 9 çeşitte 403 elma, 5 çeşitte 70 erik, 4 çeşitte 40 kiraz, 3 çeşitte 320 vişne, 18 çeşitte 1400 şeftali ve ayrıca 48 ayva, 59 adet de bodur tip elma olmak üzere 2440 meyve fidanı dikilir.[14]

Bu meyvelerin daha önceki bir zamana ait rapordaki dökümü ise cinslerine ve meyve adlarına göre şöyledir: 190 Amasya, 48 Cidagut, 22 Gümüşhane, 23 Baymans Renet, 10 Çingen Bacak, 21 Demir, 20 Kulfal, 9 Osmanpaşa, 60 Sarı İngiliz olmak üzere 403 elma fidanı dikilmiştir.

Bunların dışında 19 Mustafa Bey, 17 Gut Luize olmak üzere 35 armut 15 Kastarcı, 15 Bosna, 14 Havra, 14 Türbe, 12 Karagöynük, 1 Bursa olmak üzere 71 erik ağacı vardır. 12 Elifli, 11 Balbas-

tı, 7 Napolyon, 10 Edirne olmak üzere 40 kiraz, 25 Fonderand, 25 Grose, Goben, 270 Kütahya, olmak üzere 320 vişne, 40 Bel of Jorj, 10 Stork hac Kling, 25 Sarıbaba olmak üzere 75 şeftali ağacı bulunmaktadır.[15]

Tarım alanlarının tümünde yapılan işlerde, erkekler ve kızlar işleri birlikte yapmaktadırlar. Enstitü öğrencisi Sıdıka Tarım (Özdemir), meyve bahçesiyle ilgili bir soruya, yıllar sonra şu cevabı veriyor:

> Biz o meyvelerin ağaçlarını diktik. Hizaların düzgünlüğüne bakardık. Ben iki fidanı iki elimle taşırdım. Dallarını birbirine değdirmezdik. Çok uğraştık. Biz oradayken meyveler yetişmedi. Öğretmenimize "Öğretmenim bir meyvesini yiyemeden gidiyoruz" dedim de bana "Yetişsin, ben sana bir sepet yollarım" demişti. Ben yıllar sonra ancak yeğenim öğretmen okulunun lise kısmına giderken yemiştim.[16]

Daha sonraki yıllarda meyveler yetişecek ve kıtlık zamanında enstitüye yetecek ve artacaktır. Meyve ağaçlarının altını bellemek, sulamak, ilaçlamak, budamak, kurtlarını ayıklamak ve meyveleri toplamak gibi tüm işler öğrenciler tarafından yapılmaktadır. İşte ağaç belleyen bir kız öğrencinin tatlı itirafı: "Biz ağaç altlarını bellerken, belleri öyle yukarı kaldırırdık ki, meyveler düşerdi, yerdik."[17]

İlk Ürünle Müdüre Şaşırtı

Meyve ağaçlarından toplanacak ilk meyveler sabırsızlıkla beklenmektedir. Aliye Şenol adlı kız öğrenci, bu meyvelerden ilk kez bir sepet toplayarak müdür Balkır'a götürüp sürpriz yapar. Bu anın fotoğrafla belgelenmesi ve bugüne ulaşması da bir şanstır.[18]

Şeftali suyu makinesi: Şeftali zamanı gelince, Mustafa Eyüboğlu bu bol mahsülden öğrencilere şeftali suyu içirmenin yollarını arar. Sonunda, şeftaliden suyu çıkaran bir makineyi bahçeye asarak, oraya giden öğrencilerin dilediği gibi şeftali suyu içmelerini sağlar.[19]

Mustafa Eyüboğlu, öğrencileri ve fidanlar.

Enstitüde üretilen meyve ve sebzeler, Arifiye'deki askeri birliğe de satılır. Bununla da kalınmaz. Ürün bol olunca Mustafa Eyüboğlu, yanlarına yeterince öğrenci ve döner sermaye memuru Masum Özkan'ı da alıp bu ürünleri İstanbul'da da satmaya çalışır. Ürünleriyle Eminönü semtine kadar gelirler. O zaman meyve-sebze hali oradadır. Mustafa Eyüboğlu anlatıyor:

> Bir Rum tohumcum vardı. Adı Vasil Kaplanoğlu. Karaköy'de tohum sattığı bir dükkânı vardı. O bize yer verdi. Onun dükkânının önünde biz şeftali satıp bahçelere ilaç aldık. Çünkü orası (Arifiye) çok ilaç tüketen bir yer. Zararlılar çok çabuk ürüyordu.[20]

Meyve bahçesi, Arifiye Köy Enstitüsü'nü ziyaret eden hemen herkesin uğrak yerlerindendir. Gelip o meyvelerden yemeden giden yok gibidir. Bunlardan biri de gazeteci Rıfat Yüce'dir:

> Talebeye ağaç dikim ve bakımlarını öğretmek için, yetmiş dekarlık meyve bahçesi kurulmuştur. Bahçelerde türlü meyveler dikilmekle beraber, şeftali ve elmaya önem verilmiştir.[21]

Enstitü Cenneti

Bu meyve bahçelerinin görünümü, enstitüyü iki yıl arayla incelemeye gelen ünlü İngiliz eğitimcisi ve matematik profesörü, Londra Pedagoji Enstitüsü Müdürü Herbert Russel Hamley'i de çok etkiler. Balkır'a şöyle der:

> Bir yabancı gözüyle, sözgelişi ben, asıl enstitü kapısından girmeyip de şu çok güzel meyve bahçesinin bir kenarcığından usulcacık sızsaydım ve ayrıca bu meyve bahçesinin öğrenciler tarafından kurulduğunu öğrenseydim, yalnız bu mükemmel ve imrenilecek anıta bakarak şu yargıya varırdım: "Bu enstitü, çağımızın gerçekten büyük ve modern bir eğitim kurumudur.[22]

Sonraki dönemlerde, şeftali ağaçları topluca sökülecek ve yerlerine daha çok elma ağaçları dikilecektir. Bu duruma enstitü öğrencilerinden üzülenler olacaktır.

Enstitünün meyve bahçesi yaklaşık 60 yıl süreyle bu okul yerleşkelerinde, çeşitli adlarla okuyan öğrencilerin dilinde "elma bahçesi" olarak, adına kitap çıkarılacak denli, hem meyvelerinden hem orada yaşananlardan söz ettirecektir.

Yapılaşmanın gelişmesi, işliklerde durmayan üretim, tarım ve hayvancılık, balıkçılık, dokumacılık gibi işler yoluna girmiştir artık. Bu sıralarda, herkesi mutlu eden ve övünç kaynağı olan enstitüye yeni bir ad takılır.

İşte o günlerde öğrenciler arasında enstitünün adı "Enstitü Cenneti" olarak dillendirilmeye başlar. Meyve ve sebze bahçeleri, yapıları, eğlenceleri, dersleri, okunan kitapları, müzik çalışmaları ve balıkhanesiyle Arifiye Köy Enstitüsü bu "Enstitü Cenneti" adını fazlasıyla hak etmiş görünmektedir.

"Enstitü cenneti" nitelemesi hiç unutulmadan, yıllar sonra çeşitli anılarda yer alacaktır. Yazar Nadir Gezer, romanında bunu açıkça şöyle dillendirir:

> Dikiş, boz elbiseler, kazak, çorap, bisiklete binmek, yüzmek, müzik aletleri oyunlar, sebzeler, meyveler, binalar, sıra, masa, ranza, tabure, san-

İlk meyveleri toplayıp Balkır'a sürpriz yapan Aliye Şenol.

dalye, dolaplar, el aletleri, ekmek fırını, spor dallarındaki İzmit rakipsizliği, konserler, cumartesi toplantı ve eğlenceleri, kitaplara açlık, imeceler, alet kullanma, arıcılık, kümes hayvanları, ekinleri, çiftlik, dinlenme tesisi, balıkhane, 565 dönümlük çiftlikte iki katlı öğrenci barınma evi, zeytinler, tavuk, kaz, ördekler, güvercinlikler ile üreterek, mutluluğu yakalayan "enstitü cenneti" oluşuyor.[23]

Mehmet Bayındır da anılarında bir cümleyle cennete atıf yapıyor: "Hakkı Tanberk, bahçıvan Ali Dayı ile 'enstitü cenneti' dediği meyve-sebze bahçelerinde zaman geçirirdi."[24]

Sağlık memuru Rüştü Kartal'ın "enstitü cenneti" tanımı da bu bahçelerle ilgilidir: "Sebze ve meyve bahçeleri oluşturuldu. Bir yılda 3412 adet meyve fidanı dikildi. Binalar yükselmeye başladı. Enstitüde 'Cennet' deyimi çıkmıştı."[25]

Hayvancılık Çalışmaları

Atlar ve Diğer Büyükbaş Hayvanlar

Enstitüden Tonguç'a düzenli ulaşan raporlarda hayvancılıktan çok söz edilmemekte ve yalnızca hayvanların sayıları yer almaktadır. Bu durum, Arifiye'de hayvancılık konusunda örnek oluşturma ve eğitim amaçlı üretim dışında büyük çapta hayvancılıktan kaçınıldığı izlenimi vermektedir.

Enstitü müdürlüğünce hazırlanan bir raporda "Hayvan, alet ve araçlar" başlığıyla yer alan sayılar da bu tezi doğrular niteliktedir. Tarihsiz bu raporda, enstitü hayvanları 2 öküz, 1 inek, 3 dana, 1 düve, 7 kısrak ve 27 koyundur. Bunlarla ilgili araçlar da 2 çift araba, 1 öküz arabası, 1 araba, 1 bisiklet, 1 motosiklet, 2 pulluk, 1 ekremüz olarak sayılmıştır.[26]

İlk yıl, 30 kadar kümes ve 12 adet de büyükbaş hayvanı olan enstitünün, bir yıl sonra kümes hayvanları 80 ve büyükbaşlar ise 38 adet olacaktır. 1943 yılında kümes hayvanları 190'a ulaşırken, büyükbaşlar da azalma olduğu ve sayının 11 olarak kayıtlara geçtiği anlaşılıyor.[27]

Yeni doğmuş kuzularla.

Hayvancılıkta, ilerleyen yıllarda artış olur ve enstitü koyunları yaz sezonunda birer aylık nöbetlerle Soğucak Yaylası'na yollanır. Enstitü atları da öğrencilerin yaptığı arabalara ve yıllarca enstitü faytonuna koşularak insan, ürün ve eşya taşırlar.

Gazeteci Rıfat Yüce'nin 1942 yılındaki gözlemi enstitü hayvancılığı hakkında bilgiler içerir. Habere göre o günlerde, enstitünün 7 atı, 5 öküzü ve 40 baş davarı vardır. Aynı sırada, atların koşumu için üç arabası bulunur ve bu araçlar enstitü için yaşamsal önemdedir. Çünkü birçok enstitü gereksinimi bunlarla taşınmaktadır.[28]

Kümes Hayvanları

Arifiye'de kümes hayvancılığı da yapılır. Enstitü öğrencilerinin, kümeslerin ve tavukların olduğu anı fotoğrafları bunu doğrulayan görüntülerdir. Gazeteci Rıfat Yüce'nin sözlerine göre de enstitüde kümes hayvancılığına çok önem verilir. Öğrenciler bu yolla, bilimsel tavuk yetiştirme yöntemlerini öğrenirler. Gelecekte köyler bu çalışmalardan, büyük yararlar sağlayacaktır.[29]

Öğretmen Berin Tuç, arka planda güvercinlikler.

Güvercinlikler

Enstitünün bunca yoğun ders programı ve işlerine karşın, bir de ilk önce fotoğraflarda gördüğümüz, sonra Arifiye çıkışlı öğretmenlere doğrulattığımız "güvercinlikler ve kuş evleri" gerçeği var. Meyve ve sebze bahçelerinde, öğrenciler ve ustaöğreticiler tarafından ahşap malzemelerden yapılmış bu kuş evleri "Enstitü Cenneti"ni süslemektedir. Böylece, enstitü öğrencilerinin hayvan sevgisi ve çevre duyarlığı konusunda nasıl bir eğitim aldıkları üzerinde yeniden düşünebiliriz.

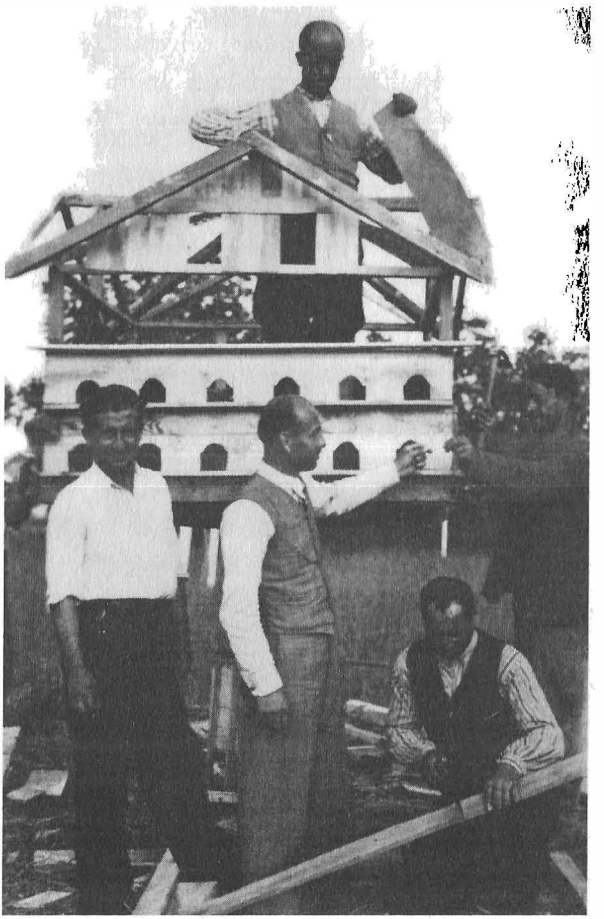

Kuş evlerinin yapımı sırasında.

Çiftlik Sahibi Olmak ve İstanbul'a Açılmak

Eşme Köyünde Enstitü Çiftliği

Enstitüde gelişen tarım çalışmalarına karşın özellikle bağcılık, hayvanlar için yem üretimi ve kümes hayvancılığı, Balkır'a göre yeterli düzeyde değildir. Örneğin üzüm bağı kurulacak veya zeytin yetiştirecek yerleri bulunmamaktadır. Kiralanan araziler kalıcı olmadığından, yeni bir yere gereksinim duyulur. Konuyu, tarımbaşı Hakkı Tanberk'e açar.

Kısa süre sonra Tanberk'in önerisiyle Sapanca Gölü'nün kuzeyinde, Eşme köyü yanında –şimdiki adıyla Esentepe– bulduğu büyük bir tarla, enstitü döner sermayesi yoluyla satın alınır. Bu arazinin bitişiği hazine malıdır. Böylece enstitü, 565 dönüm kadar bir çiftlik alanına kavuşmuş olur.

Tanberk oraya hemen bir ahır ve öğrencilerin kalacağı bir yapının yapılmasını ister. Kısa sürede ahır ve öğrenciler için iki katlı bir yer yapılır. Öğrenciler toprağı işlemeye koyulur. Bir yandan da çiftlikte 40 dönümlük bir bağ için kirizmaya başlanır.

Enstitü çiftliğinde ekin biçiliyor.

Tanberk'in planına göre önce yabani zeytinler budanır. Yollar açılır. Örnek bir zeytinlik oluşturulur, bir dut bahçesi yapılarak ipekböcekçiliği için kollar sıvanır. Diğer alanlarda ise tahıl, yem bitkileri ve hayvanlar yetiştirilir. Bu arazi içinde bir de kümes kurulur. Artık tam bir çiftlik olmuştur. Çiftliğin işler duruma gelmesinde Tanberk'in yanı sıra tarım öğretmeni Mustafa Eyüboğlu ile Şeref İnsel'in emeklerinin de önemli katkısı olur.[30]

Zor Yolculuk

Çiftlikte üretilen ürünler, odun ve erzaklar, süt ve yumurta, oradan göl kenarına getirilmekte ve buradan balıkçılık yapılan motorla gölün doğu kıyısına, oradan da enstitüye ulaştırılır. Bu işler her zaman kolay olmaz. İşte Rüştü Kartal, böyle zor bir günde, daha önce hiç görmediği çiftlikteki öğrencilere erzak götürenlerdendir. Niyeti, hiç görmediği enstitüyü görmek ve balıkçılık işlerini öğrenmektir.

O gün, çiftlikte çalışan öğrenciler için hazırlanan erzak kayığa konur. Dümenci öğrenci yerine geçince, Rüştü Kartal ve diğer arkadaşı da küreklere asılmaya başlar. Tam yolu yarılamışlardır ki hava birden kararır. Gölün ortasındadırlar. Şimşekler çakmaya başlamıştır. Bir de rüzgâr çıkınca dalgalar kabarmaya başlar. Neredeyse kayık altüst olacaktır.

Dümendeki deneyimli öğrenci telaşla "Aman kayığı dalgaya yan kaptırmayın, kayığımızı kapaklar. Şayet kapaklanırsak, sakın kürekleri bırakmayın. Kürekler sizi batırmaz. Dalga da nasıl olsa bizi kıyıya atar" der.

Kayık, bulunduğu yerden bir metre ileri gidememektedir. Bütün güçleriyle küreklere asılsalar da sonuç alamazlar ve durum kötüleşir.

Kartal, o anları, anılarında "Benim gözümün önünden sinema şeridi gibi çocukluğumdan başlayarak köyüm, annem, babam, kardeşlerim geçmeye başladı" diye anlatır.

Motor sesiyle kendine gelir. O sırada balıkhanede nöbet tutan bir öğrenci, balıkhane terasından bakarken onları görmüştür. Normalde dört kişinin zorlukla suya indirdikleri motoru, tek başına suya indirerek yardıma gelmiştir.

Harman zamanı.

Dalgalar yüzünden kayığın yanına yanaşamayan motor, etraflarında dönüp tur atar. Halkayı daraltarak, arkadaşlarına ip atmayı başaran nöbetçi sayesinde boğulmaktan kurtulurlar. Motorun yedeğinde Sapanca yönüne giderek canlarını kurtarırlar. Rüştü Kartal, merak ettiği çiftliği yine görememiştir.[31]

Mehmet Bayındır ise çiftlikte çalışmış olanlardandır. İlk zamanlarda çiftlikte bir metre derinliğinde kirizmalar yapılmakta, tarlalardan taş temizlenmektedir. Kızlar meyve, sebze toplamak gibi hafif işlerde ve dikiş işlerinde çalıştırılır. Ali Ağa'nın yönettiği çiftlikte bağ ve bahçeler, ekin tarlaları, hara, kümesler ve ahırlar vardır.[32]

Çiftlik Elden Çıkıyor

Enstitülerin son yollarında, Arifiye Köy Enstitüsü'nün elinden ilk çıkan yerlerden biri çiftlik olur. 1952 yılında, okula uzaklığı ve kontrolünün zor olduğu gerekçesiyle enstitünün elinden alınan çiftlik önce 12.500 liraya satılmış, sonra bu satıştan vazgeçilmiştir. İçinden yol geçirilen çiftlik, devlet tarafından o tarihlerde Bulgaristan'dan gelen göçmenlere verilmiş, onlar da zaman içinde burayı satarak başka yerlere yerleşmişlerdir.[33]

Muhsin Civelek anılarında, çiftliğin elden çıkarılmasını da anlatır. Eşme köyünde, göle bakan güney yamaçlarında bulunan nefis göl manzaralı çiftlik 15 günde bir değişen nöbetlerle öğrenciler tarafından canlandırılmış bir yerdir. Meyvelerden alınan tohumların fidan olarak yetiştirilmesiyle oluşturulan bahçeler, yapılan kalem aşıları ve boy veren diğer ürünler enstitü öğrencilerini şenlendirmektedir. Civelek de buraya emek vermekten zevk alanlardandır. Fırsat buldukça çiftlikte oynadıkları oyunlar, söyledikleri türküler ve çaldıkları mandolin parçalarıyla tatlı bir hava yaratan öğrenciler, çiftliğin elden çıkmasına üzülür. Çiftliğin eğitim ve uygulama alanları, göçmenlere verilmiş ve diğer alanlar da kapanın elinde kalmıştır.[34]

Öğrenci Sait Turan da çiftliğe gidip çalışanlardandır. O günlerin yaz sıcağında yaşanan, öğretmeniyle ilgili bir anısını anlatıyor.

1948 yılıdır. Sait Turan ve arkadaşları, görev yerleri olan çiftliğe giderler. Başlarında tarım öğretmeni vardır. Görevleri kümeslerin çevresindeki dikenli otların temizlenmesidir. Çalışmaya başlarlar. Ağustos sıcakları gün içinde etkisini giderek artırır. Öğretmenleri de başlarındadır ve onları izlemekte, işi yönlendirmektedir. Sait Turan'ın, öğretmenine "Öğretmenim, hava çok sıcak. Şu yakındaki akasya ağacının dibinde oturup izleseniz?" teklifi, arkadaşları tarafından da desteklenir.

Öğretmen, öğrencilerine teşekkür ederek "A benim güzel öğrencilerim. Siz burada terlerken, benim gölgede keyif çatmam, meslek kitabımda yazmaz. Gelecekte sizin kitabınızda da yazmayacak. Yazmamalıdır da..." diye karşılık verir.[35]

1947 yılında Arifiye'ye beden eğitimi öğretmeni olarak gelen ve 1973 yılına dek bu görevini aralıksız sürdüren İbrahim Akman da son dönem tanıklarındanr. Çiftlikle ilgili sorulara verdiği yanıtlar, buranın elden çıkışı konusundaki bilgileri doğrular:

> O arada yolu bizim çiftliğin de ortasından geçirdiler. Biz de o arazileri zaten hükümetin tebliğiyle Bulgaristan göçmenlerine vermiştik. Yani devlet bizden aldı, o göçmenlere verdi.[36]

Köy enstitülerinin son yıllarında önce üretim durur, sonra üretim araçları elden çıkarılmaya başlanır.

Enstitünün "cennet" günlerinde Balkır, bir başka Tonguç düşünü gerçekleştirmeye çalışır. Bunun için yolunu İstanbul'un tarihi bir yerine doğru uzatmaktan geri durmaz.

Arifiye'den İstanbul'a Uzanmak

Ankara'ya çağrılı olduğu bir sırada Tonguç'u düşünceli gören Balkır, ona nedenini sorar. Tonguç, bir işlerinin daha olduğunu, bunun da zayıf düşen enstitü öğrencilerinin ve bakım isteyen enstitü öğretmenlerinin dinleneceği, güçleneceği bir yer bulmak olduğunu söyler. Bu gereksinimi, İstanbul Maarif müdürüne de iletmiş ve ondan yardım sözü de almıştır.

Bu iş için önerilen yer; Ortaköy'de daha önce yatılı bir okul olarak kullanılan bir yapıdır. Balkır, hemen orada bu işle görevlendirilir. Tonguç, Balkır'dan İstanbul'a gidip bu yapıyı inceleyerek sonucu kendisine bildirmesini ister.

Zaman yitirmeden, Arifiye Havaalanı mühendisi Rıza Bey'i de yanına alıp İstanbul'a giden Balkır, Ortaköy Öksüz Yurdu'nun eski revir yapısını inceleyip gerekli yenileme ve giderlerin dökümünü yaparak Tonguç'a yollar. Ancak bu girişim bir sonuca bağlanamadan sonlanır.[37]

Tonguç'un ve Balkır'ın, bu işin ucunu bırakmadıkları ve arayışlarını bir basamak yükselterek sürdürdükleri, küçük ve garip bir gazete haberinden anlaşılmıştır. Basın taramaları sırasında rastlanılan bu haber, Arifiye'yi ve enstitüyü bilenler için şaşırtıcıydı. "Elmalı Enstitüsü Arifiye'ye bağlandı" başlığıyla verilen kısa haber şöyledir:

> Elmalı Köy Enstitüsü'ne tahsis edilen Hekimbaşı Çiftliği'ni teslim almaya Arifiye Enstitüsü Müdürü Edip Balkır memur edilmiştir. Elmalı Köy Enstitüsü, Arifiye Köy Enstitüsü'yle sıkı teması muhafaza edecektir. Buranın idaresi de Edip Balkır'a verilmiştir. Enstitünün su ihtiyacı Elmalı bendinden karşılanacaktır.[38]

Haber, kafa karıştırıcı niteliktedir. Öncelikle Elmalı Bendi, haberin yayınlandığı yıllarda İstanbul Sular İdaresi'ne bağlıdır ve Anadolu yakasının suyu bu bentten karşılanmaktadır. Habercinin kafası, "enstitü" sözcüğüyle iyice karışmış görünmektedir. Çünkü Elmalı Bendi'nin bir enstitü olmadığı bilinmektedir.

Peki, bu haberin aslı nedir? Bunu, dönemin öğrencileri de duymamıştır. Balkır'ın kitaplarında da buna ait bir bilgi yoktur. Ancak Süleyman Edip Balkır'ın Tonguç'a yazdığı mektuplardan biri, bu konuyla ilgili aydınlatıcı nitelikte bilgiler taşır.

Mektuba göre Balkır ile tarımbaşı Hakkı Tanberk İstanbul'a gelerek bir çiftliği incelerler. O dönemde askerler tarafından kullanılmakta olan bu çiftliğin Hekimbaşı Av Köşkü'nün de içinde bulunduğu büyük çiftlik olması gerekir.

Haberde geçen "Hekimbaşı Çiftliği'ni teslim almaya Arifiye Enstitüsü Müdürü Edip Balkır memur edilmiştir" cümlesi de buna uygun düşmektedir.

Mektup 4 Mayıs 1944 günü yazılmıştır. Haberin tarihi ise bundan iki ay sonrasına aittir. Mektupta Balkır, mayıs başında çiftlikle ilgili raporunu yazdığından ve postaya vereceğinden söz ettiğine göre bu işlemin devam ettiği anlaşılmaktadır.

İşte o mektupta aktarılan bilgiler: Bu mektubu İstanbul'dan yazdığını belirterek söze başlayan Balkır çiftliği gezdiklerini, o sırada Beşiktaş Maarif Müdürlüğü'nde olduklarını ve raporu Hakkı Tanberk'in daktilo etmekte olduğunu yazar. Raporu bir gün sonra, Arifiye'den postaya verir. Bu konudaki kendi düşüncesini ise daha önce, Hisar'dan telgrafla Tonguç'a bildirmiştir. Bundan sonrasında, çiftlikle ilgili şu özet bilgileri aktarır:

> Çiftlik hakikaten güzel, planlı bir çalışma. Bizim için burada ideal bir müessese yaratabilir. İstihsal işleri, bütün imkânlarıyla organize edilebilir. Tabiat, hava tam prevantoryumluk...
>
> Fakat istenilen dört başı mamurluk bu buhranlı devre rağmen, ciddi bir teşebbüs ve onun icap ettirdiği masrafla temin edilebilir.

Hemen yapılması gereken iş, çiftliğin Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesidir. Çünkü çiftlikte 20 yıldan beri Hamdi Bey adlı

kurt bir kiracı vardır. Balkır, bu kiracının çiftliğin devlete geçeceğini anlarsa, ormanları harap etmesinden çekinir.

Çiftlik devralındıktan sonra yapılacak işlerin planlanma zamanı geleir. Bunu kimseye bırakmadan, Tonguç'un gelip kendisinin görmesi gerektiğini de sözlerine ekler. Balkır'a göre bu iş, yapılmış işlerin devi olmaya adaydır.[39]

İçinde dört katlı bir kule ile binalar bulunan bu çiftlik, Abdülaziz'in Av Köşkü veya Yusuf İzzettin Köşkü olarak da bilinir. Yapı, Hekimbaşı Hayrullah Efendi tarafından Sarkis Balyan'a yaptırılmış ve bugün de Hekimbaşı Av Köşkü olarak bilinmektedir.

Bu girişimin nasıl sonuçlandığı bilinmemekle birlikte, Tonguç ve Balkır'ın burayı, köy enstitüleri için bir sağlık merkezi, prevantoryum olarak planladığı söylenebilir.

Tonguç, alamadığı Ortaköy Öksüz Yurdu eski revir binası yerine çok daha büyük bir çiftliği alarak tüm enstitülerdeki özel bakım gereken zayıf öğretmen ve öğrenciler için bir "sağlık merkezi" yapmayı planlar.

İzleyen yıllarda işlem tamamlanamamış, Balkır'ın Arifiye'den İstanbul'a uzanan ve burada yer edinmeyi amaçlayan emekleri de olumlu bir sonuca varamamıştır.

Ancak Balkır pes etmez ve Tonguç'a, beklemediği bir anda Sapanca Gölü kıyısından bir dinlenme merkezi muştusu verir.

Köy Enstitüleri Dinlenme Merkezi

Hekimbaşı Köşkü için Balkır ve Tanberk'in İstanbul çalışmaları, Arifiye'de duyulur ve tartışılmaya başlanır. Hekimbaşı Çiftliği alınamadığına göre dinlenme yeri sorunu nasıl çözülecektir? Bu sırada "benzin deposundan yararlanma" önerisi gündeme gelir.

Bu depo, geçmişte İzmit Özel İdaresi'nce turistik gelir sağlama amacıyla bir gazinoya dönüştürülmüş ancak 1943 depreminde zarar görerek bir kalıntıya dönüşmüştür.

Arifiye Havaalanı mühendisi Rıza Bey'i, Aziz Arsan'ı ve işlikbaşı Hikmet Öz'ü yanına alan Balkır, bu kez de Sapanca Gölü kıyısındaki bu kalıntıyı incelemeye gider. Mühendis, burasının kullanılabileceğini ancak çok emek ve masraf gerektirdiğini söyler.[40]

Hızla İzmit Özel İdaresi'nden devralınan yer hemen boşalttırılır. Hazırlanan plana göre, temelleri güçlendirilip bölmeleri yenilenmeye başlar.

Onarım ve yenilemeyle ilgili Tonguç'a yollanan plan ve malzeme keşif özetine göre şu işlerin yapılması gerekir:

> Bu binada zemin, duvarlar yeniden yapılacak, tavan kirişleri altına betonarme sütunlar eklenecektir. Helâ ve mutfak onarılacak, buraya iki oda eklenecek, üst kısımda ise çevre duvarı örülecektir. İki oda, mutfak, helâ, revir ve hastabakıcı yeri ile ecza yeri de yeniden yapılacaktır.[41]

Onarımları biten ve yenilenen yapıda son olarak teras da asfaltlanır. Eldeki plana göre iki katlı bu dinlenme merkezinin yapısı şöyledir: Başlığında "Dinlenme yeri" yazan plana göre alt katta merdivenli girişin sağ tarafında karşılıklı iki oda, odaların arkasında bir bölme, solda ise mutfak vardır. Salonun sol karşı köşesindeki kapı, tuvalet ve duş bölümüne açılır. Buradaki bir kapı da arka kısımdaki bahçeye çıkış yeridir.

Üst kat girişi, iki yandan yükselen ve bitişen merdivenlerle sağlanmakta, girişin sol tarafında mutfak ve depo alanı bulunur. Sağda birbirine bitişik iki oda, ortada bir salon ve odaları izleyen bir hastabakıcı odası ile bir de ecza yeri vardır. Bunu, 60 metrekarelik bir revir bölümü ve ona bitişik 33 metrekarelik camlı bir teras izler.

Onarım ve yenileme sırasında Tonguç'u hiç bilgilendirmeyen Balkır, onun Arifiye'ye geldiği bir gün birlikte dinlenme merkezine giderler.

Tonguç gördüğü işten çok mutlu olur ve "İşte gördün mü işi? Geçenlerde birisinden işitmiştim de hoşuma gitmişti. Tam bize göre bir deyim: 'Bizim düşümüz, aşımızla işimizdir'" der.

Övücü sözlerden sonra, bu dinlenme yerinin çevresinde göle karşı bir oda ve bir holden oluşacak küçük evler kurulmasını da hedef olarak gösterir. Gezerken yakındaki bir korunun satın alınmasını öneren Balkır'a şöyle der:

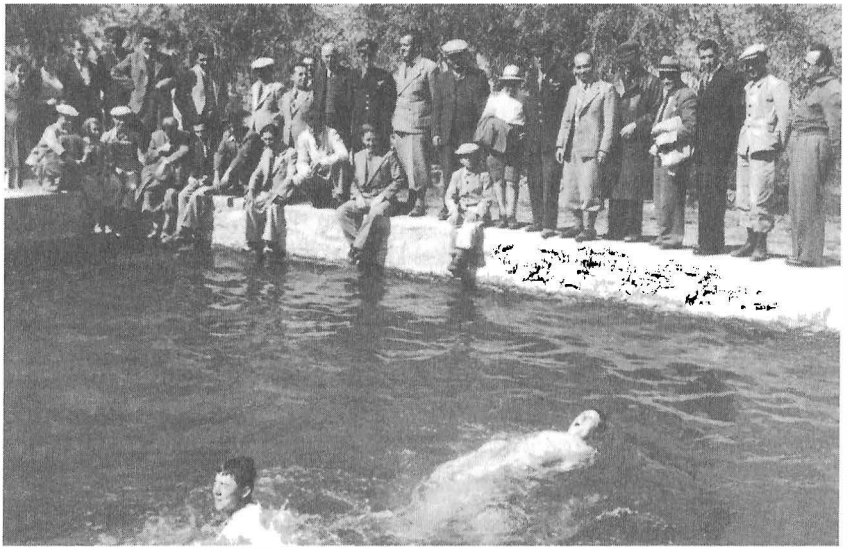

Dinlenme tesisi havuzu ve konuklar.

Yahu Edip, siz bir gölü, yeni bir enstitü dünyası yaptınız. Doğusunda balıkhane, Kuzeyinde her şeyi ile zengin bir çiftlik. Güneyinde gazinosu ve kuş kafesi gibi evleri, korusu ile bir dinlenme yurdu. Balık var. Karşıdaki çiftlikten, zaman ilerledikçe, kuş sütüne kadar bütün ürünleri alacaksınız.

Bunun çevreye nasıl örnek oluşturacağından, köyleri etkileyerek nasıl bir değişim ve dönüşüm patlaması yaşanacağından söz ederek mutluluğunu paylaşır.[42]

Dinlenme yerinin yanına sonradan bir havuz da yapıldığı anlaşılıyor. Köy enstitüleri arasında, ilk dinlenme merkezi olan bu yapı, enstitüye gelen konukların da görmek istedikleri yerlerden biri olmaya başlar. Ancak köy enstitülerine karşı gelişen hareketlerin ilk darbe vurduğu yer, Sapanca'daki dinlenme merkezi olur. Önce burası elden gider. Bunu çiftlik izleyecek ve sıraya diğerleri girecektir.

1947 yılında Arifiye'ye gelen ve enstitünün son yıllarını da görmüş olan İbrahim Akman, dinlenme yerindeki yapıyı anımsamaktadır:

Sapanca'nın içindeydi. Şimdi daha iyi hatırlıyorum. Tabii aradan o kadar yıl geçmiş. Sonra o binayı da devlet aldı elimizden. Bina Arifiye'nin elinden çıktı.[43]

Sapanca Gölü'nde ve Körfez'de Balıkçılık

Sapanca Gölü ve Arayışlar

Köy enstitülerinin temel özelliklerinden biri de enstitülerin bulundukları bölgenin doğal kaynakları ve olanaklarından yararlanmak, eğitim ve üretiminde bu özellikleri dikkate almaktır. Örneğin Isparta-Gönen Köy Enstitüsü'nde gül üretimi ve eğitimi, Cılavuz'da kayakçılık, Beşikdüzü ve Arifiye'de balıkçılık eğitimi ve üretimi yapılır.

Arifiye Köy Enstitüsü, daha kuruluş günlerinde Sapanca Gölü'yle tanışır ve öğrenciler her fırsatta yıkanma ve eğlenme biçiminde gölden yararlanır.

Sapanca Gölü enstitünün 3 kilometre batısında, 47 kilometrekare alanı, 5 kilometre genişliğiyle çevre halkının pek yararlanmadığı verimli bir güzelliktir. Gölde, enstitüden kaynaklanan hareketlilik dışında bir de kayıkla ara sıra karşıdan karşıya geçenler vardır. Bunun dışında sakin bir yerdir.

İlk günlerde gölde bir öğrencinin boğulması, enstitüyü göl konusunda ciddi önlemler almaya iter. Bu olaydan sonra göle ancak yüzme öğreticisi bir öğretmenle gidilebilmesine ve orada yüzme öğrenilmesine izin verilir.

Toplu olarak gidişlerin birine Tonguç da denk gelir. Gölü ve oradaki şenliği gördükten sonra Balkır'a "fethedilecek yeni bir ülke" olarak bu gölü gösterir. Balkır bu sohbette halkın buraya "ıkara"[44] dediğini, yani verimsiz bulduğunu ve buraya daha önce gelmiş olan balıkçı Kazak göçmenlerin bile bu işi yapamadıklarını söyler. Çevredeki balıkçıların ise ortaklığa yanaşmayıp maaşlı olarak çalışmak istediklerini anlatır. Tonguç bu olumsuzlukları dikkate almaz ve birini bulup inceletmek istediğini söyler.[45]

Uzman Bir Konuk, İsmail Özkul

Kısa süre sonra elinde bir mektupla, balıkçılık uzmanı İsmail Özkul, yanında bir de balıkçılık reisiyle çıkıp gelir. Özkul zaman yitirmeden, gelecekte enstitünün balıkçıbaşı olacak öğretmen Muammer Köseataç'ı yanına alarak gölü incelemeye gider. Durum değerlendirilir ve enstitüye gölün balıkçılık için verimli olduğu, bunun için de başlangıçta iki kayık, bir ığrıp ve bir de uzatma ağı alınması salık verilir. Balkır, İsmail Özkul'u yanına alıp İstanbul Balıkpazarı'na gider. Tüccar İsadikis'le tanışıp, 600 liraya –parası ilerde döner sermayeden ödenmek üzere– iki kayığı ve ağları alır. Artık Sapanca Gölü'nde balıkçılık başlayabilecektir.

Balkır, gelişmeleri Tonguç'la paylaşmaktadır. 20 Temmuz 1941 tarihli mektubunda, İsmail Özkul'un gelişini ve incelemelerini bitirdiğini yazar. Ayrıca, gerekli kayık ve ağları borç olarak aldıklarını, ustaöğretici olarak da Ömer Reis'le anlaştıklarını yazar. Aynı mektupta, balıkhane için planlar yaptıklarını, tuzlama alanları da yapacaklarını ve balıkhane için kereste gereksinimini de belirtir.[46]

Yemekte Balık Çıkmaya Başlıyor

Kayıkların ve ağların gelişi, balıkçıbaşı Muammer Köseataç'ın görevlendirilmesi ve Ömer Reis'le anlaşılması balıkçılığın başlamasına yeter. Bir yandan da balıkhane kurma işi yürütülür. Balkır, çocuklara balık yedirmeye başladığını hemen haber verecek, 12 Ağustos 1941 tarihli mektubunda Tonguç'a "Balıkçılık yürüyor. Çocuklara üç kez balık verdik" der.[47]

Bu, enstitü için bir başarıdır. Ancak kıtlık günlerinin zorlukları, bu alanda da kendini gösterir. Ağlar pahalıdır. Pamuk ipliği bulmak zordur. Resmi yollardan iplik almak için bile yardım gereklidir. İşe Tonguç'a yazılan 23 Ağustos 1941 tarihli mektup bu kıtlığın kanıtı:

> Mevsimi değil ama haftada iki kez balık veriyoruz. Bu işi, en pahalı ağ ile yapıyoruz. Piyasadan pamuk ipliği alamıyoruz. İktisat Vekâleti, birçok yazışmaya cevap bile vermedi. Yeniden yazdık. İstanbul Manifaturacılar Birliği'nden ağ için pamuk ipliği sağlamaları için ilginizi bekliyorum.[48]

Mektuplar birbirini izler. Enstitünün kuruluş çalışmaları devam eder ve yapı işleri için para gerekirken, Balkır hızla balıkhane yapmaya girişir. Bunun için de para gereklidir. Eylül başında, yakınmasını şu sözlerle duyurmaya çalışır: "Balıkhaneye başlamak isterim, ama o da duracak gibi."[49]

İki ay içinde 3 ton balık tutulur. Öğrenciler ve Ömer Reis geceleri ağları atarlar; gece gündüz balık peşindedirler. Balıkçılık ekipleri oluşturulur ve nöbetleşe çalışarak işleyen bir düzen kurulur. Bu ekiplerinin oluşumunu, ilk günden itibaren balıkçılık ekip başlarından olan Selahattin Kocataş'tan öğreniyoruz.

> Pazartesi sabahları hep öğrenciler toplanırdık. Toplantıda müdür bey bir şey açıkladı:
>
> "Çocuklar, bir Balıkçılık Kolu kurmak istiyoruz. Aranızda sahil çocukları var mı? Yüzme bilen var mı? Dalma bilen var mı?"

Kocataş da atak bir sahil çocuğudur. Adlarını yazdıranlardan biri de kendisidir. Birkaç gün sonra bu grubu topluca balıkhaneye götürürler. Balıkçıbaşı Muammer Köseataç onları beklemektedir.

Bir de Türkçeyi zor konuşan bir balıkçı reisi vardır. Lazca konuşmaktadır. Gelenlere yönelip "Sizi onar onar kayığa bindireceğim, götüreceğim. Yanda da sazlar var. Gölün kenarında, büyümüş. Bu sazları dibinden keseceksiniz" der.

Düşünmeye başlarlar. Gölün dibi görünmemektedir. Zor bir iştir. On kişi kayığa binerler. Henüz motor alınamamıştır. Selahattin'in yanında birkaç Bursalı arkadaşı vardır. Bir de Adapazarlı "Arap Behçet" dedikleri Behçet... Reis isimleri de doğru söyleyemez. Selahattin'e, Alaattin demektedir. Durdukları yerde, Selahattin'den atlamasını ister. Gebze-Darıcalı arkadaşı Hasan Duranöz'le birlikte atlarlar. Söz Selahattin Kocataş'ta:

> Atladım ve gözümü açtım ki, karanlık, çamur hiçbir şeyi görmeye imkân yok. Aşağı indim, indim. Ellerimle de sazları yokluyorum. "Acaba dibe indim mi" diye. Dibi bulamadım. Aşağıda üç dört tane sazı kestim. Sazlar pırt diye yukarı çıkıyor tabii, kestikçe. Ne yapıyoruz? Ağ atacak yer açıyoruz. Ağın oraya girmesi lazım.

Yüzeye çıkarlar. Hasan'ın kolunu midye çizmiştir, kanamaktadır. Reis "Hiçbir şey o, şimdi geçer" der. Biraz nefeslenirler. Reis bir daha atlamasını isteyince, Selahattin bir daha dalar. Dibi yoklarken koca bir ağacın dallarına çarpar. Midyeler kollarını ve bacaklarını keser. Hemen çıkar ve reise "Burada kök var" der. O gün orayı iyice açarlar.

Reis bu ekibi beğenmiştir. Onları dört gruba ayırır. Her gruba bir de başkan görevlendirir. Selahattin de bir grubun başındadır.[50]

Heyecanla ve verimli giden bu işten ilk ciddi yakınma, balıkçıbaşı Köseataç'tan gelecektir. Köseataç, Balkır'a balıkçılık işinde çırılçıplak olduklarını, yaz günü hep gölge aradıklarını, yağmurda ise sığınacak yer olmadığını ve bu nedenle kapalı bir yer gerektiğini anlatır.

Balıkhane Kuruluyor

Diğer yapı işleri yürürken ve para yetersizken, yeni bir işe girişmek konusunda zorluklar vardır. Ancak işlikbaşı Hikmet Öz, hemen balıkhane işine girişmeyi önerir.

Önce, Sapanca Bucak müdüründen izin alınır. Göl kenarında taş ve kum boldur. Diğer gereçler de hızla ulaştırılır. Yürümekte olan diğer yapılar nedeniyle tuğla yetmez ve bir yurttaştan senetle 8000 tuğla ödünç alınır. Balkır bu hızlı başlangıcı da Tonguç'a yazar: "Balık çıkmaya başladı. Balıkhane için 8 bin tuğla ödünç aldık. İkinci katın pencere sütunlarını döküyoruz. Bitireceğiz. Burada çektiğiniz resimleri bekliyoruz."[51]

Ödünç alınan tuğlalar, göl kenarına öğrencilerin elleriyle taşınır. O günü Muhsin Civelek şöyle anlatır:

> Üç kilometre uzaklıktaki Sapanca Gölü kıyısına, pazar sabahları son sınıflar dörder, küçük sınıflar ise ikişer tuğlayı sırtımızda taşıdık. Bu malzeme ile iki katlı bir kayıkhane yaptık. Gölde balık tutmak, yüzme öğrenmek, yazları ve tatil günleri de eğlenmek için bir yerimiz olmuştu.[52]

Balıkhane yapımında tuğla taşıyan yalnızca erkekler değildir. Tam bir imece söz konusudur. Sıdıka Tarım (Özdemir), o günleri kendi cephesinden anlatıyor:

Balıkhane yapılmaya başlanırken.

> Elden ele tuğla taşıdık mesela. Bir de öğlen teneffüsü var ya, o sıcakta Sapanca tarafına Balıkhane yapımı için tuğla taşıdık. O elden ele değildi. Kişi başına beşer tuğla veriyorlardı. Bize ağır geldiği için, erkek arkadaşlar, bir kısmını alırlardı bizden. Yani biz öyle günler geçirdik. Oraya gidiş kırk beş dakika sürüyordu.[53]

Bunlar yapılırken, savaş tüm hızıyla sürmektedir. Tüccar İsadikis'in önerisiyle balığın bol çıkması halinde tuzlayıp ihraç etmek üzere, 20 ton kapasiteli iki tuzlama havuzu da yapılır. İnşaat hızla bitirilir. Yeni alınan 6 tonluk motor ve yeni ağlarla takımlar da hazırdır.

16 Mayıs 1942 günü tren yoluna bakan cephesinde, büyük harflerle "Köy Enstitüsü Balıkhanesi" yazılan yapı bir şenlikle açılır. Enstitüde yaşanan bayram günlerine bir yenisi eklenmiştir.

Muhsin Civelek'in anılarından, balıkhanenin alt katında ağları koyma yeri, ağ tamir yeri, ocak, fırın, yemek masaları ve göle yüzmeye gidecekler için soyunma yeri, üst katında ise yatakhane ve ders çalışma yeri olduğunu öğreniyoruz. Ayrıca binanın bitişiğinde motor ve kayıklar için çekek yeri ve tuzlama havuzları bulunmaktadır.

Balıkhanenin açılış töreni, 6 Mayıs 1942.

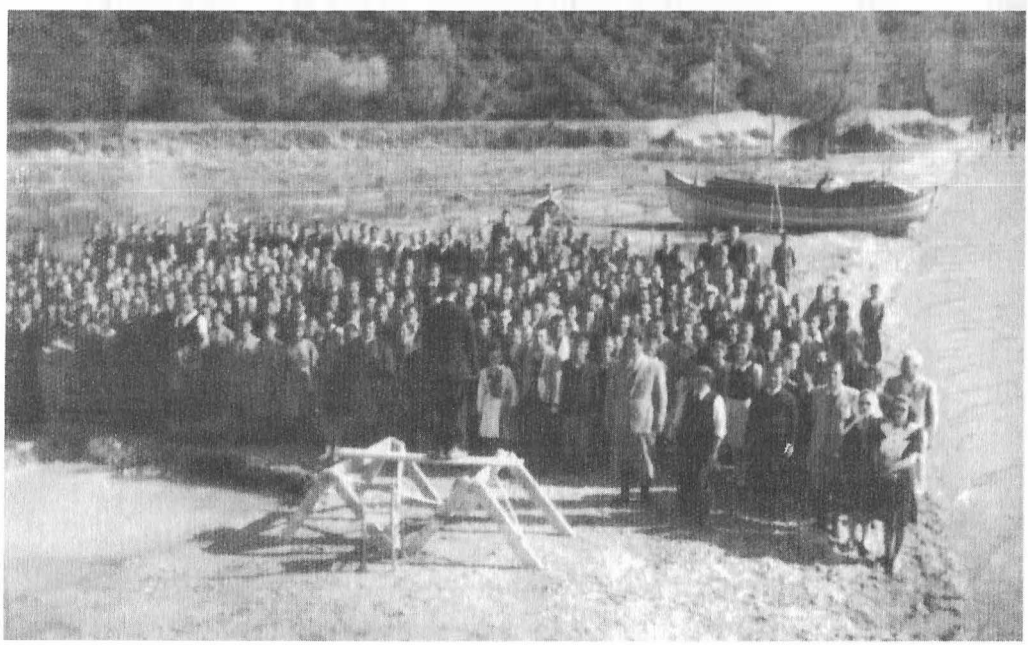

Bir yandan ustaöğretici Ömer Reis tarafından balık tutma konusunda eğitim verilmekte, bir yandan da tutulan balıklar balıkhanede pişirilip yenmektedir.[54]

Balıkhanede Yaşam

Enstitü yaşamı, işbölümü ve paylaşıma dayalı bir sistemdir. Balıkçılık işi de içinde türlü sıkıntıları barındıran zor bir iştir. Onu katlanılır kılan işin birlikte, karşılıksız ve eğlenceli bir biçimde yapılmasıdır.

Buna karşın, ölümcül denebilecek zorlukları yaşayanlar da vardır. Balıkhanede bir "balığa çıkma" işinin nasıl yapıldığını, balıkçılık işinde en çok çalışanlardan Selahattin Kocataş'tan öğreniyoruz.

Önce ağlar ve halatlar kayıklara konur. Kayık hazırlandıktan sonra, saat on iki ile yarım arasında öğle yemeği yenir. Yemek, nöbetçi öğrenciler tarafından bakraçlarla balıkhaneye getirilmektedir. Sırtlarında ekmekler, o üç kilometrelik yolda yemekleri elleriyle taşırlar. Balıkçı grubu yemekten sonra toparlanıp hemen işe koyulur.

Ağlar suya, sabaha kadar atılır. Çünkü geceleri balıklar da uyur. Işık olmadığından, geceleri fazla balık hareketi de olmamaktadır.

Enstitü balıkçıları, hangi cins balıkları nerede tutacaklarını bilir. Örneğin Eşme'ye gittiklerinde yayın balığı çıkar. Çark Ağzı'na gelince de iri sazan balıkları tutulur. Halk bu sazanlara "höskün" demektedir.

Ağ atılacak çok yer vardır ama balıkçılar genellikle Eşme'den başlar. Bu sırada ekip Selahattin Kocataş'a teslim edilmiştir.

Motorla çıktıklarında ekip 15 kişidir. Ağlar daha büyüktür. Ağları, bu grup elemanları çeker. Ömer Reis bu sırada balıkhanededir. İlk çıkışlarda birkaç kez gitmiş ve gruplara balık tutmayı ve diğer konuları öğretmiştir.

Tutulan balıklar, motorla Sapanca'ya çıkarılır. Kefelere doldurulmuş balıkları sabaha kadar uyumamış üç arkadaş gidip Sapanca'da satmakta ve yürüyerek balıkhaneye dönmektedir. Balık daha bol olunca, köylerde de satış yapılır.[55]

Sapanca Gölü, oldukça büyük birgöldür. Fırtınalı günleri de boldur. Bu fırtınalarla boğuşmak zorunda kalındığı günler de olur. Kocataş, böyle bir günü de yaşamış.

Gölün fırtınalı bir günüdür. Balığa çıkma olanağı olmadığından ekip normal uykularını almak üzere uykuya dalar. Sabah, saat dörde doğru uyanan bir arkadaşları "Motor taradı. Motor karaya gidiyor. Selahattin kalk" diye bağırır. Selahattin, Ömer Reis'i de kaldırır.

Reis, Selahattin'e "Ne beklersin daha? Atla denize. Motoru kaçıracaksın, kaçır motoru!" der. Motoru, rüzgâr almayan bir yere kaçırmasını istemektedir. Rüzgârdan, motor zıplayıp yere vurmaktadır. Birkaç kere daha vursa kırılıp dağılacaktır.

Selahattin, hemen yüzerek arkasından dolaşarak motora çıkar. Gece vaktidir, saat dört... Makineyi çalıştırır ve çalışır çalışmaz dümeni takar.

Nereye doğru gittiğini kendisi de bilmez. Karanlıkta motora yol verir. Motor, dalgaların içinde savrularak yol alır. Kendini toplayarak Eşme yakınındaki büyük kavak ağaçlarına doğru gitmeye karar verir. Gölün ortasından, sağ tarafa kaçarak ilerler. Bir-bir buçuk saat sonra Eşme'yi yakalar. Motor kurtulmuştur.[56]

Balıkçılığın fitilini ateşleyen Tonguç, gelişmeleri her an izlemektedir. Arifiye'ye gelişlerinde fırsat buldukça balıkhaneye de uğrar. Tonguç'un geleceği duyulunca, öğrenciler koşullara bakmaksızın balığa çıkar.

O gün de geleceği haber alınır. Hemen ağlar hazırlanır. Kocataş, arkadaşlarına "Asılın küreklere" komutu verir. Balıkhanenin yakınında, demiryolu tarafında daha önce temizledikleri bir yere giderler. Hava, uzağa gitmeyi engeller. Kış günüdür. Kafalarını sarmışlardır ama çizmeleri yoktur. Selahattin ağı hizalar, arkadaşları da çekmeye başlar. Bakar ki enstitü faytonu uzaktan görünür. Sonrasını kendisi anlatıyor: "Biz de o sırada bir türkü söylüyoruz 'Kale kaleye karşı' diye. 'Bir ay doğar Pasın'dan...' Kar da yağmaya devam ediyor."

Balkır da epey yaklaşmış ve durdurmuş faytonu, "Şu neşeye bak yahu. Şu karın içinde, şunların heyecanına bak, gel" demiş Tonguç'a."[57]

Ağlar çekilir, balıklar tutulur.

Balıkçıbaşı Muammer Köseataç'ın Edip Balkır'a anlattığı tehlikeli bir göl anısı daha var:

Muammer Bey, kayıkla Eşme kıyısındadır. Eşyalar yüklenince, kayığı balıkhane yönünde hareket ettirirler. Dört kilometrelik yolu almaya başlarken aniden bir fırtına kopar. Çok sayıda fırtınayı atlamış olan Muammer Öğretmen, bu denli sert bir lodosla ilk kez karşılaşmaktadır. Öğrenciler küreklere sarılır. Ancak kayık her an batacak gibi sallanarak, yürekleri ağızlara getirir. Herkes iyice korkar; bir çözüm de bulamazlar. Tam o sırada kayıkta bir çarşaf açıldığını görürler. Çarşaf iki yandan yelken gibi tutulur. Bu rastlantıyla çiftlikten enstitüye yıkanmak üzere götürülen bu çarşaf, rüzgârla dolarak kayığı da içindekileri de kurtarır.[58]

Gölden Çıkan Canavar

Balkır'ın anılarında da yerini alan ve yaşanmış bir Sapanca Gölü canavarı öyküsü vardır. Bu yaşanmış öykünün de kahramanı Selahattin Kocataş'tır.

Balıkçı grupları, akşamdan ağları kayıklara doldurmuştur. Erken kahvaltı yapıp balığa çıkacaklardır. Reis, artık onların çalışmalarına karışmamaktadır. Erkenden, kahvaltı da yapmadan çıkarlar. Çark Ağzı'na gitmeye karar verirler.

Önce kayıkla U biçiminde bir halat döşemeleri gerekir. Ondan sonra bir kavis yapıp ağlar dökülür. Tan yeri de ağarmaktadır. Gündüzleri sıcaktır. Serin saatte ağı çekmeye karar veriler. Ağ dökme işi bittikten bir süre sonra Kocataş, arkadaşlarına "Haydi Lava" der. Bu "ağı çek" anlamına gelmektedir. Çekmeye başlarlar.

Epeyce çekerler ancak bir türlü ağın sonu gelmez. Biraz daha çekseler, ağlar yırtılacaktır. İp yaylanmaktadır. Dururlar. Kocataş, ağın kenarında tutarak bir daha "biraz çekin" komutu verir. Ağ "tırt" sesi çıkarınca yırtılmakta olduğu anlaşılır. Arkadaşlarının belinde iskandiller[59] vardır. Böylece belleriyle çekmektedirler. Biraz daha zorlayınca, torbanın gelmeyen kısmında kütük gibi siyah bir şey olduğunu görürler.

Kütüğe takıldıklarını sanan Selahattin, kayığa geçip kürekle torbayı karıştırmaya ve ağı kurtarmaya çalışır. Biraz daha çekerken Bolulu bir arkadaşları "Hey! Canavar var Selahattin Abi" diyerek geri kaçar. Koca bir ağız görünmektedir. Yayın balığının ağzı...

Arkadaşlarını tekrar toplayan Kocataş, "Korkmayın, alacağız" diyerek halatın ucunu, buldukları uzun bir sırığa bağlar. Yalovalı Halit ve Arap Behçet de yanındadır. Onlara da "Korkmayın" diyerek iki büyük gemici düğümü atar. Ağları aşağı bastırıp diğer ucu da motora bağlarlar. Balıkları alırlar. Ancak kendilerini korkutan büyük ağızlı canavar dipte durmaktadır. Ağı yedekleyerek balıkhaneye kadar gelip çözdükleri ipi söğüt ağacına bağlarlar.

Ömer Reis şaşkındır. "Nasıl yakaladınız bunu" diye sorar. Beşon kiloluk balıklar yakalamışlardır. Ömer Reis bile böylesini ilk kez görmektedir. Artık güneş çıkmıştır. Hemen enstitüye "Biz çok büyük bir balık yakaladık. Gelin bunu alın" diye haber yollarlar.

Balkır faytonuyla gelir. O sırada grup ağ atmaya gitmiştir. Balkır, "Bekleyin, Selahattin gelsin. Öyle alalım balığı" der.

Balık, sürüklenerek, çift artlı arabaya imeceyle yüklenir. Üstüne tahtalar konur. Tahtaların üzerine de üç öğrenci oturtularak ens-

titüye yollanır. Balık tartılınca şaşkınlık da büyür. Tam 107 kilo gelmiştir.[60]

Bu canavarın öyküsünü, Balkır da kitabında anlatır. Buna göre balıkhaneden gelen bir öğrenci nefes nefese kendisini hemen balıkhaneden beklediklerini söyler. Aziz Arsan'la hızla hareket ederler. Yaklaştıkça "canavar, canavar" sözlerini duyarlar. Görünce de kendi deyimleriyle "dana kadar bir yayın balığı" görürler.[61]

Sapanca Gölü'nün Balık Türleri

Geceli gündüzlü bunca emeğin karşılığı yalnızca balık değildir. Buradan edinilen bilgilerin de paylaşılması gerekmektedir. Öğrencilerden Edip İzmirligil, 1947 yılında *Köy Enstitüleri* dergisinde yayımlanan "Sapanca Gölünün Balık Türleri" adlı yazısında bu konuyu işleyecektir. Çevre ve göl hakkında bilgiler veren İzmirligil, Sapanca Gölü'nün eski adının "Sofon" olduğunu yazar. Türkçe eski adı da "Ayan" gölüdür. Aynı yazıda, Sapanca Gölü'nde o güne dek saptayabildikleri belli başlı 17 balık çeşidini şöyle sıralayacaktır:

> 1. Heskün (Sazan) balığının her çeşidi, 2. Yayın balığı, 3. Oklama (Turna, Çivirdik), 4. Karabalık, 5. Kalemis, 6. Kızılkanat, 7. Tirsi, 8. Alabalık, 9. Göl uskumrusu, 10. Levrek, 11. Kaptırga, 12. Kaya balığı, 13. Yılan balığı, 14. Meç balığı, 15. Karaviz (İstakoza benzer), 16. Denizaygırı (Seyrek çıkar).[62]

Balık Satmak

Gereksinimden fazla yakalanan balıklar, Sapanca'da yakın köylerde ve Adapazarı'nda öğrenciler tarafından satılır. Balık satışlarında, zamanla bir öğrenci velisiyle bir anlaşma da yapılır. Anlaşmayla belirlenen yerde komisyon karşılığında Adapazarı'nda düzenli olarak balık satışı başlayacaktır. Balkır, bu satış yerini de anlaşmayı yapmadan önce Tonguç'a bildirir.[63]

Öğrenci anılarında bu balık satışlarının öyküleri de vardır. Muhsin Civelek'in aklında bu satışların yanında, tuzlama havuzlarının ölçüleri de kalır:

> Balık bol olduğu zamanlarda, İzmit ve Adapazarı halk pazarlarına götürülüp satılırdı. Kış için ise giriş katında 150 santimetrekare yüzeyli, 150 santimetre derinliğinde üç adet tuzlu balık saklama yeri bulunmaktaydı. Yazları öğrencilere yüzme öğretilirken bol bol eğlenilirdi.[64]

Rüştü Kartal ise bu işi merak edip balık satma işine gitmek isteyenlerdendir. Israrcı olunca, bir gün satış grubunda yer alır. Akşamdan balıkları birer kiloluk olarak bağlayıp kırkar kiloluk iki sepete koyarlar. Ertesi gün 80 kilo balığı Maşukiye'de satmaya giderler. Ancak Kartal, satışa çıkınca utanır ve hiç balık satamaz. Bu duruma çok üzülür. Büyük öğrenciler kalan balıkları bir bakkalın yardımıyla satıp paraları Kartal'a verirler ve enstitüye dönülür.[65]

Açık Denizde Balıkçılık

Muammer Köseataç, enstitü müdürü Balkır'a Sapanca Gölü'nde yeterince deneyimleri biriktiğini, öğrencilerin gölün her yerini ve her detayını öğrendiklerini ve piştiklerini anlatarak artık İzmit Körfezi'ne açılmak gerektiğini söyler. Kendisi de yöreyi iyi bildiğinden Karamürsel'e beş kilometre yakınlıktaki Ereğli'den deneyimli bir balıkçı önerir. Gölde de işler düşük düzeyde sürdürülecektir.

Açık denizde balıkçılık düşüncesi olduğu, Selahattin Kocataş'ın anılarında da yer alır. Sapanca artık yetmemektedir. Bir süre sonra İzmit Körfezi'ne inilir ve balıkçılık orada da yapılmaya başlanır. Tutulan balıklar öğrencilerce tüketilmekte ve kalanlar satılmaktadır. Kalanlar, balıkhanenin altındaki havuzlarda tuzlanmaktadır. Gelen balıklar iyice yıkanmakta, ortadan uzunlamasına ayrılıp temizlenmekte ve yaprak gibi tuza basılmaktadır.[66]

Balıkçıların açık denize çıkışları, Arifiye Köy Enstitüsü'nde yayımlanan *Köycüler* dergisinde de haber olur:

> Sapanca Gölü'nde çalışmakta olan, enstitümüz balıkçı grubu 20 Nisan (1946) Cumartesi günü Marmara Denizi'nde, deniz balıkçılığı denemesi yapmak için bir öğretmen, iki reis, 20 kişilik grupla gitmişlerdir. Ayrıca motor ve kayıklar da denize indirilmiştir.[67]

Bir araçla kayık, motor, ağlar, battaniye ve kap kaçak yüklenip körfeze yollanır. Böylece açık deniz balıkçılığı başlamış olur. Balkır'ın söylemiyle Arifiye balıkçıları güneyde Yalova'ya, kuzeyde Darıca'ya kadar tüm kıyıları tarayıp bolca balık avlamaya başlarlar. Hatta İstanbul'a kadar gelip adalara balık sattıkları da olur. Sezonun bitimiyle ekipler geri döner.[68]

Patlayan Bomba ve Ölüm

Ancak körfezdeki bu mutlu ve verimli işler dışında bir de kötü olay yaşanır. Balkır, bu olaydan söz etmemektedir. Olayla ilgili ilk haber, 5 Temmuz 1946 tarihli *Türkyolu* gazetesinde "Karamürsel'de Feci Bir Kaza" başlığıyla duyurulur.

Haberde, olay yeri "Eyerli Köyü" olarak yer almış olmakla birlikte, bunun Ereğli olması gerekir. Buna göre Ereğli köyünde kamp kuran Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinden altı kişi, denizde buldukları yosun ve midye kaplı bir bombayı ateşe atmışlar ve bomba patlamıştır. Altı kişi yaralanmış, olay yerine Cumhuriyet savcısı gitmiş, yaralılar Kocaeli İl Hastanesi'ne kaldırılmış ve öğrencilerden biri de ölmüştür.

Ayrıca haberde öğrencilerin bombayı bulduklarını öğretmenlerine haber vermedikleri de belirtilmiştir.[69]

Olayı yaşamış olanlardan Mehmet Bayındır da anılarında bundan söz eder: Bayındır, Sapanca Gölü'nde balık azalınca, İzmit Körfezi'nde Ayazma'da kamp kurduklarını Yalova, Altınova, Ereğli tarafına geçerek gece ağ atıp topladıklarını anlatır.

Başlarında, balıkçıbaşı Muammer Köseataç vardır. Bolca balık tutup İstanbul'da satılmakta, parası da döner sermayeye verilmektedir. Gece balık tutan öğrenciler, sabah yatıp uyur.

Yalova tarafına attıkları bir ağı çekerken, ağla birlikte bir top mermisi de gelir. Önce irkilir, sonra topu denize bırakırlar. Ancak bir arkadaşları topu denizden çıkarıp saklar. Geri döndüklerinde bu arkadaşıyla tartışırlar. Ertesi gün top yine görünür. Bir-iki arkadaşı topla oynamaktadır. Oynayanları uyarırlar. Dinlenmeye geçilirken, Bayındır sahile doğru iner.

Fakat aşçılık yapan Ethem Karakaş ve üç arkadaşı mermiyi mutfak olarak kullanılan ateşe atmışlardır. Tam uyarırken top patlar. Herkes bir yana savrulur. Mehmet Bayındır'ın da başından kan akmaktadır. Arkadaşları tanınmaz bir durumdadır. En kötü durumda olan Mustafa Aytekin'dir. Köy halkı çevrede toplanır. Öğrenciler, küçük bir otobüse bindirilip İzmit Devlet Hastanesi'ne götürülür. Mustafa Aytekin yolda can verir.

Enstitü öğretmen ve yöneticileri hastaneye gelmişler ve ağlamaktadırlar. Ertesi gün, son sınıf öğrencileri de hastaneye gelir. Aytekin'in cenazesi kaldırılır. Yedi öğrenci, bir süre hastanede kalır. Bayındır, bu olay üzerine müfettişin gelerek balıkhaneyi kapattığını yazar.[70]

Bu tanıklığa göre öğretmenin haberi olmadığı doğrulanmaktadır. Ayrıca, olay yerinde altı değil, sekiz öğrenci vardır. Olayı duyup anımsayanlardan biri de Musa Yılmaz'dır: "Marmara denizinde rahmetli Cemal ve grubu bir top buldular. Ateşe attılar, patladı. Orada birisi yaralandı, hastaneye yetiştirdiler. Cevat'lar falan da saçları maçları yandı."[71]

Bu üzücü olay, Arifiye'nin *Köycüler* dergisinde de kısa bir haber olarak "1 Ağustos'ta Marmara'da bir bomba patlaması neticesinde bir arkadaşımız ölmüş, dört arkadaşımız ağır ve hafif surette yaralanmışlardır. Yaralılar tamamen iyileşmişlerdir" şeklinde yayınlanır.[72]

Patlamanın resmi soruşturma ve işlemlere konu olduğu, *Tebliğler* dergisinde yayımlanan, Milli Savunma Bakanı Ali Rıza Artunkal imzalı bir genelgeden anlaşılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'na yönelik yazılan ve bu tür savaş kalıntısı cisimlerinin bulunması halinde hemen en yakın askeri birime bildirilmesi gerek ve zorunluluğunun, halka da duyurulması istenen yazının Arifiye'yle ilgili bölümü şöyledir:

> Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinden birinin, Karamürsel'in 15 km batısında kıyıda bulduğu, üzeri yosunlaşmış bir top mermisini, öğretmeninden gizli olarak, kurşununu çıkarmak üzere ateşe koyduğu ve merminin patlamasından yedi öğrencinin yaralandığı ve bunlardan birinin hastaneye götürülürken yolda öldüğü üzüntüyle öğrenilmiştir.[73]

Milli Savunma Bakanlığı'nın yazısına göre de bombayı ateşe atan öğrencinin bu yolla bombadan kurşun metali çıkarmayı amaçladığı anlaşılmaktadır.

Basında Arifiye Köy Enstitüsü Balıkçılığı

Bu üzücü olay dışında, balıkçılığın sağladığı faydaların tartışılmaz düzeyde olduğu söylenebilir. Arifiye Köy Enstitüsü'ne ve genel olarak enstitülere ilgisi belli olan Ahmet Emin Yalman birçok yazısında, Arifiye balıkçılığından söz eder. Kendi gözlemlerinden izler taşıyan iki yazısında şunlar vardır.

Saat sabahın altısıdır. Yalman'ın da içinde olduğu ve Hasip adlı enstitülünün kullandığı atlı araba Sapaca Gölü kıyısındaki balıkhaneye varır. O saatte, nöbetçi balıkçılık öğrencileri ağ çekmektedir. Yalman da ağı sabırsızlıkla bekleyenlerdendir. Ağlardan tatlı su levrekleri, yayın balıkları ve başka tür balıklar çıkmıştır.

Yalman, balıkhanedeyken kendisini Jules Verne'in *İki Yıl Okul Tatili* romanındaki kahraman gibi görmektedir. Robensonlar dediği enstitü öğrencilerinin Sapanca Gölü'nden yararlanmasını hayranlıkla izler. Balıkçılık yoluyla enstitünün et gereksiniminin yarısı karşılanmaktadır. Henüz balıkhane ve tuzlama yerleri bitmemiştir, motor da alınamamıştır. Emin Yalman bunlar tamamlandığında, bu işin nasıl gelişeceğini, keyifle anlatır. Fazla balıkların satılacağından, satılamayanların tuzlanacağından ve yapılmakta olan balıkhanenin maliyetinden söz ederek yazısını "Ey, maliyecilerin medrese ruhluları, kulağınız çınlasın" şeklinde bitirir.[74]

İki yıl sonra, yeniden ziyaret ettiği enstitü balıkhanesinin nasıl daha ileri gittiğini zevkle gözleyen Yalman, tutulan balıkların enstitüye yettiğini, artan balıkların nasıl ve nerelerde satıldığını da anlatır. Avlanan balık miktarındaki artışı ve tuzlama işlemlerini de gören Yalman, Balkır'ın balık ihracatı hedefini de yazısına ekler.[75]

Balıkçılığın Getirdikleri

Balıkçılık yoluyla Sapanca Gölü, gece gündüz enstitü öğrencilerince harmanlanır. Nerede hangi cins balıklar olabileceği, balı-

ğın nerelerde bulunacağı, hangi havalarda balık yakalanabileceği deneylerle öğrenilir. Balıkçılık yoluyla öğrenilenler bunlarla sınırlı değildir. Suyla ilişkiler, su altında çalışma, yüzme öğrenme, boğulma durumunda kurtarma eğitimleri de vardır. Balıkçılık çalışmalarıyla balık çeşitleri, balık avlama, balıkların üremeleri, balık pişirme, balık tuzlama ve saklama biçimleri, balık konserveciliği, kayık ve motor kullanma, ağ atma ve çekme, ağ onarma gibi birer meslek sayılabilecek tüm bilgiler yaşayarak, üreterek, iş içinde öğrenilmektedir. Bunların yanında savaş koşullarında, en sağlıklı protein kaynağı olan balıkla beslenildiği gibi artan balıklar satılarak, enstitü döner sermayesine parasal katkı da sağlanmaktadır.

Balıkhane ve çevresi, gelecekte de enstitünün yüzme ve diğer sporları için bir kamp alanı olacak ve orada toplu sporlar yapılacaktır.

Balıkhane, enstitülerin ilköğretmen okullarına dönüşmesinden sonra büyük oranda sahipsiz kalır. Balıkhane bölgesi 1950'li yılların yaz tatillerinde ise ilköğretmen okulu öğrencilerinin ve kimi zaman da Kızılay'ın çadırlarıyla diğer çocuklara kamp yeri görevi görür. Ancak balıkhane binası artık kaderine terk edilmiştir.

O günlerin havasını soluyup suyu, yüzmeyi burada öğrenen, balığı ilk kez burada görüp tadan köylü çocukları ise bu durumdan dolayı son derecede üzgündür.

Emekli köy sağlık memuru Muhsin Civelek'in anılarına göre, enstitülerin kapanmasından sonra balıkhane önce bir süre martılara mesken olur, sonra yağmalanır. Giderek, terk edilen bir yapı olarak çürümeye başlar. Civelek, balıkhanenin üzücü sonu için sözlerini "O suda yüzmesini bilen bilmeyen, ilk defa göl gören çocukların çınlayan sesleri uzay boşluğunda kaybolup gitti" diyerek bitirir.[76]

Arıcılık ve Ödüllü Sıdıka Hanım

Arifiye Eğitmen Kursu'nda, her kurs döneminde arıcılık eğitimi verilmekte ve eğitmen adaylarına modern kovanlar yaptırılmaktadır. Arifiye Eğitmen Kursu kuruluş kadrosu içinde arıcılık uzmanı Mehmet İlhami de yer almıştır.[77]

Ödüllü arıcı, ustaöğretici Sıdıka Hanım (solda kovanı tutan).

Eğitmen olduklarında, her eğitmene arılı bir kovan verilmekte ve onlardan bu kovanı eğitim amaçlı kullanmaları, köyde ilk yıl içinde, her ailede birer kovan arı başlatmalarını ve bu konuda onları eğitmeleri istenmektedir. Eğitmenlerin yapacağı bu çalışmalar denetimlerde müfettişlerce araştırılıp sonuçları değerlendirilmektedir.

Köy enstitüsü döneminde de arıcılığın eğitim programı içinde olması, diğer enstitüler gibi bir amaçtır. Balkır'ın belirttiğine göre Arifiye ve çevresinde ve enstitünün öğrenci aldığı çevre illerde arıcılığa uygun yerler çoktur.

Enstitüyü bitirip köylere gidecek öğretmenlerin aldıkları eğitim ve kovan yapma becerileriyle köylüye örnek olmaları, onlara bilimsel arıcılığı öğretmeleri amaçlanmaktadır.

Bunun için arıcılığı öğretebilecek iyi bir ustaöğreticiye gerek vardır. Balkır, bu konuda bir arayışa girer ve İzmit'e yerleşmiş Bulgaristan göçmeni bir kadının varlığından haberdar olur. Üstelik bu kadın Bulgaristan'da yapılmış bir arıcılık sergisinde bakıcı ve yetiştirici olarak "en iyi arıcı" seçilmiştir.

Acaba kendisiyle görüşülse, enstitüde ustaöğretici olarak çalışacak mıdır? Bunu öğrenmek üzere bir görevliyi İzmit'e gönderir. Görüşmede arıcı Sıdıka Hanım, Bulgaristan'dan getirdiği kovanların satın alınması ve her ay kendisine bir ücret verilmesi durumunda bu görevi yapabileceğini söyler.

Sonuçta enstitü, tarımbaşı Hakkı Tanberk'in de beğendiği bu kovanları alır. Ödüllü arıcı Sıdıka Hanım da enstitüde arıcılık ustaöğreticisi olarak göreve başlar.

Bu işlemden sonra, öğrencilerin kovan yapmayı öğrendikleri ve enstitüde arıcılığın geliştiği günler başlar. Sıra sıra dizilen beyaz renkli kovanlar, enstitüyü görmeye gelenlerin dikkatlerini de çeker.

Ancak bir sorun vardır. Enstitüde arıcılık yapılacağını duyan İzmit valisi, buna karşı çıkacak ve müdürü de vazgeçirmeye çalışır. Vali, kendisiyle birlikte gelen ve enstitüdeki arı kovanlarını görüp beğenisini belli eden İçişleri Bakanı'na da buranın zakkum bölgesi olduğunu ve üretilenin "deli bal" olabileceğini söyler. Ancak Balkır, valinin sözlerinin tersini öne sürerek ve deneysel çalışmalarından söz ederek bu sözü geçersiz kılar.[78]

Vali engelinin de kalkmasıyla arıcılık, sorunsuz olarak yürütülecek ve enstitüde kovan üretimi de marangoz işliğinde yapılacaktır.

Arıcılığı enstitüde öğrenen pek çok enstitü çıkışlı öğretmen, yaşamı boyunca arıcılık da yapmıştır. Arifiye çıkışlı Halime Akyol (Kocataş) ve eşi Selahattin Kocataş, Şile'deki köyünde ve kurdukları çiftlikte arıcılık yapan bu örneklerdendir.[79]

Kanalizasyon da Gerekli

Eğitmen kursu döneminde yapılan lağım çukurları, altı aylık kurs dönemlerinde gereksinimi karşılamıştır. Enstitülerin kurulmasıyla öncelikle ilk günlerin sorunlarının çözülmesi gerekir. Kullanım suyu için bulunan geçici çözümler ve su arayışları gibi kanalizasyon sorunları da epeyce sürer.

En az su kadar, atık su ve lağım suları için de çözüm üretmek gerekir. İlk çözüm, yerleşkenin uzak yerlerine, tuvaletlerin yakın-

Omuzluklar, yastıklar ve tenekelerle lağım çukurları boşaltılıyor.

larına büyük çukurlar açmaktır. Bu çukurları kireçle beslemek, üzerlerini kapatmak ve her yeni yapı inşasında çukuru da yanına eklemektir.

Çukurlar, birçok yerde açılmak zorundadır. Köy enstitüsü uygulama okulu için yapılan helâ ve çukur hakkındaki bilgiler, işin nereler uzandığını göstermektedir.

> Okulun işlik tarafının arkasına rastlayan köşede, yönü doğuya bakan ve iki taraflı bulunan helâlar 16 metrekarelik yer kaplamaktadır. Bu helânın kuzey tarafına ve hemen 2 metre açığına fosseptik yapılacaktır.[80]

Öğrenciler gelip enstitü kalabalık olmaya başlayınca hamam suları, mutfak giderleri, el ve yüz yıkama yerleri ile tuvalet suları daha fazla sorun olmaya başlar ve kuyular daha çabuk dolar.

Büyük bile yapılsa, zaman içinde bu kuyuların yetmemesi sorunu ortaya çıkar. Bu konudaki tanıklıklar ve fotoğraflar günümüze çok değerli bilgiler ulaştırmıştır.

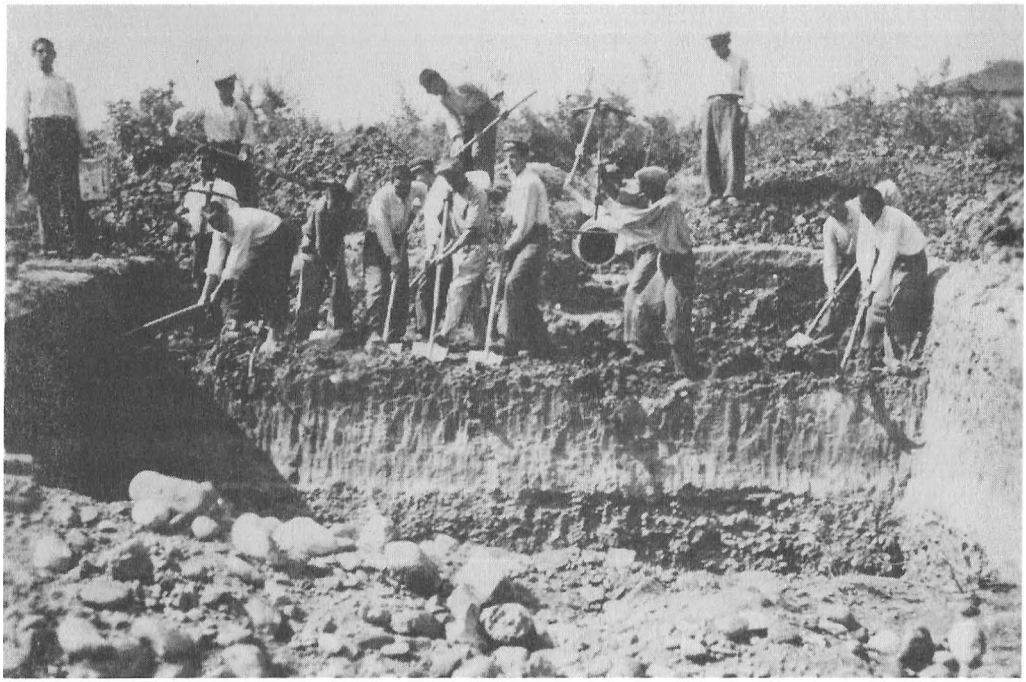

Fosseptik sistemi kurulurken.

En ilginç olanları ise tulumlar giydirilmiş öğrencilerin omuzları ağırlıktan korumak üzere konan birer yastık, bu yastığın üzerinde birer ağaç omuzluk ve bu omuzluklara iplerle asılı iki büyük tenekeyle ağır bir şeyler taşındığı izlenimi yaratan fotoğraflardır.

Canlı tanıklardan, bu her biri 18 kilogramlık tenekelerle, lağım çukurlarının boşaltıldığı anlaşılır. Dolan çukurlar, nöbetleşe bir biçimde erkek öğrenciler tarafından, –yeniden sorun yaşandığında yinelenmek üzere– enstitüden uzak bir alana boşaltılmaktadır.

Bu lağım çukuru boşaltma nöbetlerini anımsayanlardan biri, enstitüyü köy sağlık memuru olarak bitiren Rüştü Kartal'dır: "Kanalizasyon yapılana kadar, fosseptikler öğrenciler tarafından boşaltılırdı. Bu iş kulplu tenekeler, yastıklar ve tulumlarla yapılırdı."[81]

Bu zor, ağır, sağlıksız ve sevimsiz işin uzun sürmemesi gerekir. Yarışma planıyla yeniden yapılaşma başlayan ikinci yerleşkedeki yapıların yükselmesiyle lağım sularının bir sistemle kanalizasyona

bağlanması da başlar. Kanalizasyon ve kilometrelerce su kanalları çalışmalarında işinde usta sayılmaya başlayan "künk ustaları" çalıştırılmakta ve ustalaşan bu öğrencilere başka bir iş de verilmemektedir. Diğer öğrenciler kazı, kum taşıma, harç yapma, beton, harçla kapatma, çukur ve yolları doldurma gibi işleri yapmaktadır.

Balkır'ın bir raporunda yer alan bir cümle bunu anlatmaktadır: "Birinci okul binası bitti. Fosseptik işleri bitene kadar kullanılacak çukur yapılıyor."[82]

Bu büyük çukurları açma, künklerin döşenmesi, bağlantıların yapılması ve kanalizasyon sistemine dönüştürülmesi çalışmaları, en zor işlerden olsa gerek. Ancak anılarında, bunların zorluklarından söz eden de yok gibidir. Ancak işleyişten söz edenler var. "Yukarı okulda her sınıfın ayrı erkek yatakhanesi bulunurdu. İçinde tuvalet ve lavaboları da vardı. Bunları kendimiz yaptık."[83]

Böylece lağım çukurlarını taşıma yoluyla boşaltma işi zamanla terk edilir ve enstitü kanalizasyon işleri yoluna girer. Çeşitli raporlarda, daha çok künk döşeme ve can yakıcılığı nedeniyle su küngü döşeme rakamları yer alır.

Çamurdan Kurtuluş ve Yolların Yapımı

Çamurdan Kurtulmak Zor

Arifiye'nin içme suyu yoktur ama çamuru boldur. Hele de iki yerleşke arasındaki bir kilometrelik uzaklığı tarla kenarlarından gidip dönenler için bu, bele kadar çamur içine batmak anlamına gelir. Çünkü yol da yoktur. Müdür Yardımcısı Aziz Arsan'ı Arifiye'ye almayı başarmanın mutluluğunu anlatan Balkır, onun özel bir yanını anlatacaktır ki sırrını henüz çözemediğini de not eder.

Balkır'ın deyimiyle Arsan "şeker gibi yürüyen", kuştüyü kadar hafif bir insandır. Becerikli, buluşlarıyla şaşırtan, çocuk yapılı bir eğitimcidir. Ama asıl sırrı, bele kadar çıkan Arifiye çamuru konusundadır.

Aziz Arsan da herkes gibi enstitü yerleşkelerinde dolaşmaktadır. Ancak herkes dizine dek çamura batarken Arsan'ın üstü başı

hep temizdir. Balkır, buna akıl erdirmekte zorlandığını keyifle anlatmaktadır.[84]

Onları böyle zorda bırakan çamur, kuşkusuz yalnızca yollarda değildir. Bahçeler, tarlalar, yapı alanları, meydan, yol olarak kullanılan geçici patikalar ve hemen her yer çamurdur. Böyle olunca çamurlardan arınmak, temiz kalmak, çamurları silmek ayrı bir derttir. Çamur, ayaklarla depolara, işliklere, dershanelere, evlere, yatakhanelere, mutfağa, yemekhaneye taşınmakta ve hesapta olmayan işler çıkarmaktadır.

Yeni Yerleşkeye Nasıl Gidilir?

Enstitü içinde işler yürürken, yeni edinilen büyük fundalık alana gidip gelmek oldukça zordur. Anayoldan olan bağlantı hem sapa hem uzaktır. Yönetici sohbetlerinde, bu iki yerleşkeyi birbirine bağlama işine kendi aralarındaki deyimiyle "lehim işi" yapmak denmektedir. Yani iki yerleşkeyi, kestirme biçimde birbirine bağlamak gereklidir.

Ancak iş kolay olmadığı gibi tarla sahiplerinin onayını ve büyük bir işgücünü de gerektirir. Yolun kazılıp düzeltilmesi, yapılması, tümseklerin düzleştirilmesi, gerekli yerlere küçük köprüler yapılması, kanallar açılması gibi işleri de vardır.

Ön çalışmalar yapılır. Yol olarak hemen yapılması gereken bölüm 524 metredir. Yolun genişliği 6 metre olmalıdır. Zorunlu olarak iki de köprü yapılacaktır. Bu, bilmedikleri zor işte ustaöğreticiler çalıştırılmalı, öğrenciler de yardımcı olmalıdır.

Tarla sahipleri razı olunca çocuklar hemen işe koyulurlar. Kazı ve düzeltme işleri başlar. Gruplar oluşup iş yarışa dönüşünce, yağan sağanak yağmurlar bile işi yapmalarına engel olamaz.

Ustaöğreticiler gelince, onların yanına verilen sekizer kişilik yol ekipleri hızla düzeltilmiş ve doldurulmuş yola taş döşeme işine başlarlar. Bir süre sonra ustalar gider ve artık ustalaşmış yol işçisi öğrenciler grup başı olarak döşemeyi sürdürürler.

O çalışmaların coşkusunu yaşayan Balkır, başarıdan çok mutlu olur. Yol yapımını bir panayır yerine benzetir. Kazmalar, kürekler,

Yol yapımı.

Yol yapımında işbölümü.

ağaç tokmaklar, süzgeçli tenekeler harıl harıl işlemekte ve el arabaları hızla gidip gelmektedir. Sıkıştırılıp sulanarak sertleşen tabanın üzerine taş döşeme işi başlar. Yol yapımı, gruplar arası bir yarışa dönüşür.

Döşeme işi bitince Adapazarı'ndan, Bayındırlık İşleri silindiri istenir. Yol sulanıp silindirle ezilerek düzleştirilir. O kadar ki Balkır'ın deyimiyle "üzerinde yumurta yuvarlanacak" duruma gelir.

Her başarı, her üretim yeni bir şenlik demektir. Yolun açılışı da davulların ve akordeonların katıldığı büyük bir şenliğe dönüşür. Balkır ve birkaç öğretmen enstitünün faytonuyla yoldan "ilk geçiş" hakkını kullanırlar.[85]

Bu yol, enstitünün üçüncü müdürü Fehim Akıncı zamanında, 1948 yılında bir kez daha yenilenecektir.

Meydanlara da Yol Gerek

Sıra enstitü merkez alanı ve diğer yapıları birbirine bağlayan yollardadır. Yol deneyimi kazanan ve birer "yol ustası" olan öğrenciler, artık yeni yolları ustaöğretici olmadan yapabilecektir. Önce toprakta ölçümler yapılır. Meydan, yapı önleri, bağlantı yollarıyla birbirine bağlanmaya başlar. Önce merkezde, sonra planlı bölümde yeni yapılan tüm yapıların yolları da peşinden gelir. Bu yollardan, bugüne dek yok edilemeyenler halen kullanılmaya devam ediyor. Yukarıda anlatılan ilk bağlantı yolu ise üzerine asfalt döküldüğünden, asfaltlı olarak kullanılmakta ve bölünmüş olmasına karşın etrafına enstitülülerin diktiği çınarların bir kısmı bugün de ayakta durmaktadır.

Yol yapımlarından birine denk gelen gazeteci Rıfat Yüce'nin aklı, bir adım ötesindedir:

> Benim fikrim köy yollarının yaptırılmasına muvaffak olan bir öğretmen, her teşebbüs ettiği işte muvaffak olur. Köy enstitülerinin çalışmaları içinde, talebelerin yol yaptıkları da görülüyor. Bu da köylümüz için pek değerli bir iştir.[86]

Yol Anıları

İlk yapılan yolda görev alan Muhsin Civelek, yolun yapım kararının eğitim şefi Enver Kartekin'in inşaat bölümü öğrencilerini toplayarak, iki yerleşke arasına yol yapma düşüncesini açıklamasıyla başladığını belirtir.

Civelek'in aklında kalanlara göre, işin açıklanmasından sonra, önce toprakta ölçümler yapılır. Daha sonra, yol olarak belirlenen alanda kazı çalışmaları yapılarak taşlar getirilir. Kırılan taşların hazırlanan yola döşenmesi ve üzerinden Bayındırlık Müdürlüğü silindirin geçirilmesiyle işlem bitirilir.

Böylece, toplam 1,5 kilometrelik bu yolda, artık hem arabalar hem kendileri rahatça gidip gelebilecektir. Yolun yapım işi bitince, eğitimbaşı Kartekin yol çalışmalarındaki emekleri için öğrencilerine teşekkür ederek, yeni hedefin planlı yerde yapacakları yeni binalar olarak gösterir.[87]

Tarım öğretmeni Mustafa Eyüboğlu ise o yolun yapımını ve ustaların geliş yerini şöyle anımsıyor:

Yol düzeltme çalışmaları.

> Arifiye'de iki bölüm arasında yol yapıldı. Kütahya'nın bir köyünden kaldırım ustaları çıkarmış. Oradan bir ekip geldi. Ustalık onların. Öğrencilerle birlikte çok güzel bir yol yapıldı. Hafif bombeli o yol, hiç deforme olmadı.[88]

Yolun ikinci kez yapımında, o dönemin beden eğitimi öğretmeni İbrahim Akman da ayağında kısa pantolon ve kısa kollu gömleğiyle "numuneyi misal olmak üzere" tezkereyle kum ve taş taşır. Bu kez yolu "yaz çalışmalarında" yaparlar. Öğrencilerin başında da bir usta vardır.[89]

Yolların yapımında yalnızca yapılan iş ve harcanan emek değil, orada kullanılan atlar, at arabaları, el arabalarından da söz edilmelidir. Bu el arabaları, atlar ve at arabalarının tümü enstitülülerin emeklerinin ürünlerindendir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nde yol yaparak ustalaşan öğrenciler bu becerilerini, enstitüler arası imecelerde de kullanır ve Dicle Köy Enstitüsü kuruluşu için Diyarbakır imecesine katılırlar.[90]

Merkez Binaya Örnek Gül Bahçesi

Arifiye Köy Enstitüsü merkez binası tren yoluna paralel yapılmıştır. Tren yolu ile yapı arasında kalan bölüm, ilk günlerden itibaren bahçe olarak ağaçlandırılmaya ve çiçeklendirilmeye başlanmıştır. Enstitünün asıl girişi de ana yoldan bu bahçeyedir. Uzun yıllar bu kapı kullanılmıştır.

Daha sonraki ilköğretmen okulu yıllarında bu kapı bir duvarla kapatılarak, kooperatif ve ilk öğrenci kantini yakınındaki kapı ve sonrasında bu kapı tercih edilmiştir.

İlk kapı girişi iki yandan, tuğlayla örülü iki sütun, tabanı beton ve iki yanda uzanan, bölümlü, boyalı ahşap çit olarak düzenlenmiştir. Enstitüye büyük harflerle "Köy Enstitüsü" yazısı bulunan ve tren yolundan geçenlerce de görülen bu cephenin yanından girilmektedir.

Merkez binaya bahçe yapımı duvarla başlıyor.

Hikmet Öz ve boz elbiseliler.

Gül Bahçesi İçin Araştırma Ödevi

Enstitü tarım öğretmenleri çeşitli tarım ve hayvancılık çalışmaları gibi bahçe düzenlemelerinde kullanılmak üzere bir yandan da yeşil çitler ve çeşitli çiçekleri deneme amaçlı olarak üretmeye başlamıştır.

Tren yoluna bakan bahçenin düzenlenmesine nasıl karar verildiğinin şahitlerinden biri de Ahmet Yol'dur. Buna göre düzenlenecek bahçe için önce öğrencilere, çeşitli ülkelerdeki bahçe düzenlemelerinin nasıl yapıldığı üzerine bir araştırma ödevi verilir. Öğrenciler günlerce kütüphanede araştırmalar yapıp çalışmalarını tartışırlar. Sonunda varılan karara göre, bahçe için bir proje çizilir. Enstitü girişinden başlayarak bina bitişindeki dut ağacına kadar olan bahçenin nerelerine duvar örüleceği, nerelerin kazılacağı, ortaya yapılacak havuz, salkım söğütlerin dikileceği yerler saptanır. Bunun dışında girişin solunda yapılacak olan çardaklı bölüm, bölgelere göre dikilecek çiçekler, dut ağacı yanına yapılacak kamelya, enstitünün tren yoluna bakan cephesi ve giriş cephelerine yapılacak olan yeşil çitlerin yerleri belirlenir.[91]

Enstitü giriş kapısı ve gül bahçesi.

Gül Bahçesinin Düzenlenmesi

İşlikbaşı Hikmet Öz yönetiminde seçilmiş duvarcılar, bahçe kenarları ve içinde, plana uygun yerlere duvarları örerler. Girişin sol tarafına ise oluşturulan merdivenli geniş bir platforma dikilen beton direkler üzerine ahşap kaplamalarla bir pergola (çardak) oluşturulur. Çevresine dikilen sarmaşık türleriyle üstü yeşillik ve çiçeklerle kaplanacak ve enstitü kapısından girenler bu pergolanın altından geçmeye başlayacaktır.

Duvar işlerinin orta yerine havuz yapılıp çevresine çeşitli gül ve diğer çiçekler dikilir. Dışta kalın, yeşil bir duvar oluşturmak üzere maklora ve gladiçyalardan yeşil bir çit oluşturulur. Boş kalan alanlara manolya, çam, selvi ve benzeri ağaçlar, girişin tam karşısına ise bir sıra salkım söğüt dikilir. Kamelyanın da yapılmasıyla bahçe düzenlemesi bitmiş olur.

Öğrenciler arasında "gül bahçesi" adı verilen bu bahçe hem gurur kaynağı hem de her öğrencinin tek başına ve arkadaşlarıyla fotoğraf makinelerine poz verdiği yerlerin başında gelir. Özellikle çiçekler arasında ve salkım söğütlerin önüne dizilip fotoğraf çektir-

Dut ağacı ve merkez bina.

meyen enstitü öğrencisi yok gibidir. Enstitüyü görmeye gelen gazeteciler, devlet yetkilileri, yabancılar ve diğer konukların da dikkatlerini çeken bu bahçe, uzun yıllar bu güzellikleriyle göz doldurur.

Dut ağacı ve yanındaki kamelya da ilgi çeken alanlardandır. Kamelyada Tonguç'a ve kimi konuklara yemek verildiği, orada hemen herkesin dinlendiği, dut ağacı altında derslerin yapıldığı bilinmektedir.

Bir anıya göre, mısır kapçığından üretilen masa, sandalye gibi araçların bir kısmı da burada yapılmıştır.[92]

Köy enstitülerinde üretimin durdurulduğu yıllardan başlayarak bakımı yeterince yapılamayan bahçe bir süre sonra kendi başına kalır.

1959 yılında orta kısmına, öğrenciler eliyle bir Atatürk anıtı dikilen bahçe, bu tarihten sonraki 10 Kasım anmalarının mekânı olur.

Bahçedeki çiçeklerin zamanla yok olmasına karşın büyüyen ağaçlar 2000'li yıllardan itibaren yetkililerce yok edilir.

Son olarak 1959 yılında yapılan Atatürk anıtı, gül bahçesinin duvarları ve büyük çardağı da sökülen bahçe, en eski durumuna getirilerek tarlaya dönüştürülür.

Bu bahçede günlerini geçirmiş olan emekli köy sağlık memuru ve bir zamanların Arifiye Köy Enstitüsü öğrencisi Rüştü Kartal, bu son manzarayı görünce üzüntüsünü şu sözlerle dile getirir.

> Binanın üst kat kuzey cephesindeki dar balkona çıktım. Oradan, salkım söğütlerin dalgalandığı yemyeşil çiçek bahçemizi görmek istedim. Ne mümkün! Ortalığı yabani otlar kaplamıştı. Otların arasında hayvan kaburga kemikleri ve parçalanmış kuru kafalar görünüyordu. İçim kaldırmadı.[93]

Günümüzde Arifiye Kaymakamlığı otopark alanı olan bu ünlü gül bahçesinde, enstitü öğrencilerinin mandolin sesleri duyulur gibidir.

Cumhurbaşkanı İnönü Arifiye'de

Arifiye Köy Enstitüsü'nü ziyaret eden, inceleme gezileri yapan çok sayıda yerli ve yabancı konuk, "İlgi Odağı Arifiye Köy Enstitüsü" bölümünde anlatılmıştır.

İsmet İnönü yemekhaneyi denetliyor.

Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıkışı sırasında Balkır'dan özel olarak bilgi alan İsmet İnönü, beyaz renkli cumhurbaşkanı treniyle ne zaman Arifiye'den geçse, ya durup Balkır'dan enstitü hakkında bilgi alır ya da inip enstitüyü denetler.

Cumhurbaşkanının bu gezilerinden en bilineni, 11 Eylül 1942 tarihli olanıdır. Bu gezisinde özellikle enstitüyü görmek üzere erken saatlerde Hasan Âli Yücel'le gelip, saat 13.30 sırasında ayrıldığı anlaşılmaktadır. Oldukça yoğun geçtiği anlaşılan bu inceleme ve denetlemede cumhurbaşkanı, enstitünün hemen her bölümünü ve iş başındaki enstitü öğrencilerini görür, onlarla konuşur.

Gezi haberi, bir gün sonra *Cumhuriyet* gazetesinde "Milli Şefimiz Arifiye Köy Enstitüsü'nde" başlığıyla duyurulur.

Habere göre, İsmet İnönü Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelmiş ve yağışlı havaya karşın planlı bölümde öğrencilerce yapılmış ve inşa halinde olan yapıları inceler. Sorular sorar, işlerindeki başarıları nedeniyle öğrencileri över ve enstitü korosundan İstiklal Marşı'nı dört sesli dinler. Konserden ve çalışmalardan memnun biçimde vedalaşarak, özel treniyle öğrencilerin "yaşa, varol" sesleri eşliğinde uğurlanır.[94]

İnönü'nün ayrılmasından sonra Arifiye'de kalan Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, enstitüdeki incelemelerini sürdürür.

Balkır'ın Geziyle İlgili Mektubu

Bu geziyle ilgili en ayrıntılı belge, geziden iki gün sonra Balkır'ın Tonguç'a yazdığı uzun ve ayrıntılı mektuptur. İnönü'nün geleceği, Adapazarı Kaymakamı tarafından bir gün önce, 18.00'de Balkır'a bildirilmiştir. Ancak sağanak bir yağmur yağmaktadır. Tüm işler durmuştur. Durmayan tek şey yağmurdur. Balkır ise yaptıkları işleri gösteremeyeceği için üzgündür.

Gece saat 23.30'da İnönü'nün treni Arifiye'ye varır. Yağmur daha da artmıştır. Bakan Yücel, Balkır'ı çağırır ve cumhurbaşkanının uyuduğunu bildirir. Yağmurdan söz eden enstitü müdürüne, Yücel, "Ben onu tekrar getiririm, tasalanma" der.

500 öğrencisi ve 25 öğretmeniyle geceyi tedirgin geçiren Balkır, yağmurun sabaha karşı saat 4'te durmasıyla rahatlar. Sabah olunca beyaz tren gelip enstitü kavşağında durur.

Herkes hazırdır. Daha tren basamaklarında İnönü, Balkır'a "O... sen burada mıydın?" diye seslenir.

İncelemeye, planlı yapılaşma olan yukarı kısımdan başlanır. Çocuklar işlerinin başındadır. Cumhurbaşkanı kanal kazan, duvar yapan, tuğla taşıyanları ayrıntılı sorularıyla denetler. İncelemelerden memnun kalıp enstitülüleri güzel sözlerle yüreklendirir. Kısa pantolonla çalışmalarını özellikle beğendiğini söyler. Yapılan yolu da över.

Okul kooperatifini, dershaneleri, marangoz işliğini ve yemekhaneyi gezer. Vali Tekeli'ye "Bu müesseseleri korumalıyız" der. Okul revirindeki hasta öğrencileri görür, eksik ilaçlarla ilgilenir.

Meyve bahçesi, yatakhaneler ve sebze bahçesini gezdikten sonra yorulur ve oturmak ister. Resim-iş atölyesindeki çalışmaları inceleyip müdür odasına geçerler. Balkır'ın, bölge okul durumlarını açıkladığı bir çizelgeye baktıktan sonra, aynı belgenin Türkiye ölçeğinde yapılmasını ister.

Dinlendikten sonra, dikiş işliğine geçilir. Dikilen giysi ve eşyaları görür. Köy kızlarına, ebelik mesleğini öğretmek gereğinden söz eder.

İsmet İnönü ve konuklar konser izliyor.

Hızla müzik işliğine geçilir. Önce dört sesli İstiklal Marşı ve sonra klasik eserler çalınınca çok mutlu olur. Tekrar çalmalarını isteyince, "Emirdağı" türküsü seslendirilir. Beğenisini gizlemez, Hamdi Daner'i ve öğrencileri kutlar. İsmet İnönü'nün klasik müziğe düşkünlüğünü Arifiye'de İnönü'ye verilen konserlerin ikinci bölümlerini yöneten ve o konserde solistlik de yapan Ahmet Yol'dan öğreniyoruz. Konserden sonra, gece yakaladıkları üç balığı armağan eden çocukları kırmaz ve balıkları aşçısına emanet eder.

Trene binmeden Balkır'ı çağırır ve elini omzuna koyup "Burası karışık, çeşitli unsurlar var. Ne yaptın?" der. Balkır da "Yalnız Türk çocuklarını al diyenlere karşı herkesi kaydettim. Bir Çerkes köyüne giden Çerkes eğitmen, herkese Türkçe öğretti. Artık okulda Çerkes oyununun adı, Kafkas Oyunu oldu. Herkes Türkçe konuşuyor" der. Bundan memnun olan İnönü, Türk Tarih Tezi'nden yararlanmasını önerir.

Ayrılırken, kendisini balık avına da beklediğini söyleyen Balkır, cumhurbaşkanını yolcu ettikten sonra Hasan Âli Yücel'le enstitüye döner.

İnönü ayrıldıktan sonra, çocuklarla birlikte geciken öğle yemeği yenir. Öğrenci ve öğretmenlerin de katılımıyla enstitüler üzerine konuşulur. Ba-

kan, hazırlanmakta olan köy enstitüleri programını anlatır ve trenle Arifiye'den ayrılır.[95]

Gezinin bitimiyle başkente dönen cumhurbaşkanı, Arifiye'de gördüklerinden duyduğu sevinci, bir telgrafla enstitü müdürüne bildirir ve bu telgraf enstitü öğrencilerine de duyurulur.

Tonguç Mektupla Kutluyor

Yukarıda sözü edilen ayrıntılı mektubu yazan Balkır, bir gün sonra da geziyle ilgili resmi raporunu Tonguç'a gönderir.

14 Eylül 1942 tarihli rapor, cumhurbaşkanının 11 Eylül Cuma günü, Hasan Âli Yücel'le birlikte enstitüye gelerek, öncelikle yeni yapılmakta olan yapıları denetlediğini bildirerek başlar. İnönü sıva ve örü yapan, çatı işlerinde çalışan öğrencilerle görüşür; beğenilerini ve sevincini ileterek öğrencileri yüreklendirir. Daha sonra, kendisine, enstitü maketi üzerinden bilgiler verilir.

Dönüşte gördüğü, yapımı yarılanmış yeni yolu beğenir, tuğla harmanını basan seli boşaltan öğrencileri izler ve kooperatifi inceler. Bunu yemekhane, mutfak, revir, resim-iş işliği denetimleri takip eder. Enstitü kesimine giren bölgenin okul durumu hakkında sunulan bilgileri dinledikten sonra, öğrenci konserini dinleyen cumhurbaşkanı öğrencilere bir konuşma da yaparak, enstitüden ayrılır.[96]

Tonguç rapor tarihinden 12 gün sonra, gezinin yankılarını anlatmak üzere, Balkır'a yazdığı mektupla cumhurbaşkanının geziden çok memnun ayrıldığını, enstitüyü çok iyi bulduğunu ve Balkır'a teşekkür ettiğini hükümete bildirdiğini yazar. Bu gelişmeden memnun olanların başında Tonguç gelir. Bunu mektubunda şu sözlerle ifade eder:

> Büyük bir imtihandan başarı göstererek çıktığınız için sizi tebrik ederim. Öğretmen arkadaşları gösterdikleri alaka ve talebenin fevkalade mesaisi bu başarıda en mühim amil olmuştur. Sizin şahsen iş başında gece gündüz bıkmadan çalışmanız, bu imtihandan yüz akı ile çıkmayı temin etmiştir. Onun için emeği geçen her enstitü mensubuna tekrar teşekkürü bir vazife bilirim.[97]

Anılarda İnönü'nün Arifiye'ye Gelişleri

Çok yağmurlu bu geziden bir anıyı, müzik öğretmeni Hamdi Daner'in eşi Zehra Daner anımsıyor. İnönü trene binerken yağmur çiselemektedir. Trenin kalkması gecikince, kendisini yolcu etmek üzere bekleyenlere "Siz gidin, ıslanacaksınız" der. Onların "Sizi biraz daha görelim" demesi üzerine İnönü şu sözleri söyler: "Burada vakit geçireceğimize, hocanın korosundan bir parça daha dinlerdik."[98]

Tarım öğretmeni Hakkı Tanberk, bu geziyi şöyle anımsar:

> Asıl bu (Ahmet Yol'u göstererek) İnönü'nün gelişlerini anlatacak, budur. Bunun kıymetini kimse bilmez, ben bilirim. Bu, Arifiye'de öyle bir orkestra kurdu ki, herkes parmağını ısırdı. "Bana bir enstitü göster de çalışmalarını bir göreyim" demesi üzerine, İsmet İnönü'yü ikna etmek için, Hakkı Tonguç Arifiye'yi tercih eder. 1942'de cumhurbaşkanı olarak Arifiye'ye geldi. Beyaz treni istasyonda durdu.

Daha sonra İnönü'yü merkez bina balkonuna çıkardıklarını anlatan Tanberk, kendisi de cumhurbaşkanının tam arkasındadır. Oradan gösterileri izledikten bir süre sonra, yanındakilere dönerek "Görüyor musunuz, yapınca köylerden neler çıkıyor!" der.[99]

İnönü daha sonra yine gelir. Bir keresinde ise yine Arifiye'den geçmektedir. Treni burada durdurarak, enstitüye haber yollar ve çocukları görmek istediğini söyler. Bu haberle bazı öğrenciler trene koşarlar. Ancak kimi iş başında, kimi derstedir. O sırada patates sökmekte olan Ahmet Yol da bu haberi duyanlardandır. Ama gidemez. "Bir kere de İnönü enstitüye kadar gelmedi. Trenle istasyona kadar gelmiş 'Çocukları özledim. Gelsinler de göreyim' demiş."

Ahmet Yol ve arkadaşı Mustafa, birinci patates çuvalını doldurmuş, ikincisine başlamıştır. O yıl, meyve ağaçlarının aralarına patates ekilmiştir. Ve patateslerin, bir gün sonraki yemeğe yetişmesi gerekmektedir. "Ahmet Ağabey, İnönü gelmiş. İsmet Paşa istasyona geldi, bizi bekliyor" diye haber getiren arkadaşına, Ahmet Yol, "Selam söyleyin, Ahmet Yol gelemiyormuş. Mustafa ile patates söküyor, dersin. O anlar." der. Ancak haberci arkadaşı istasyona varmadan tren hareket eder.[100]

Bir Dik Duruş Fotoğrafı

Arifiye Köy Enstitüsü'nün sayısız fotoğrafları arasında dikkat çeken pozlardan biri, İnönü'nün bir gezisinde çekilmiştir.

Fotoğrafta İnönü, Balkır ve Hasan Âli Yücel bir Arifiye denetimindedir. Enstitülü bir köylü çocuğu, kendinden çok emin bir duruşla, cumhurbaşkanına bir şeyler anlatmaktadır. Fotoğrafın dikkat çeken bir yanı da İnönü'nün, anlatılanlardan duyduğu memnuniyeti yansıtan duruşudur. İki elinin başparmakları, iki yandan yeleğini tutmaktadır. Olumlu bir yüz ifadesiyle öğrenciyi dinlemektedir. Bu fotoğraftaki öğrenci Musa Yılmaz'dır.

Yılmaz, yıllar sonra o günü anımsıyor. Balkır, cumhurbaşkanının gelmesinden bir gün önce öğrencilerine bir gün sonra İnönü'nün geleceğini, bugüne dek yaptıkları işleri, hava iyi olmasa bile göstermeleri gerektiğini anlatmıştır. Çünkü Balkır'ın deyimiyle İsmet Paşa'nın köy enstitülerinin kuruluşunda büyük hizmeti vardır.

Yukarı kısımdaki yatakhane binalarının inşaatları devam etmektedir. Bir de öğretmen evleri yapılmaktadır. Ondan iki ay önce de son sınıf öğrencileri yapılacak inşaat çeşitlerine göre bölünmüşlerdir. Musa Yılmaz, marangoz ve dülger kısmındadır. O yapıların projesindeki çatı kurma görevi, Musa'nın gözetiminde bir grup tarafından gerçekleştirilmektedir.

O gün sabahtan giderler. Bir çatı makasının profilini yere yatırmış, ölçülerini işaretlemektedirler. Üzerine keresteyi koyarak plan çizgilerine göre hesaplayıp kesmeye başlarlar. Monte edilince her şey yerine denk gelmektedir.

Enstitü müdürü Balkır, cumhurbaşkanı ve yanındakileri Musa Yılmaz'ın grubuna doğru getirir. Gelenleri görünce grup doğrulup kalkar. İsmet Paşa, "Kolay gelsin" deyince, hep bir ağıdan "Sağ ol paşam" diye yanıtlarlar. Musa kendinden emin biçimde, yaptığı çatı işini anlatmaya başlar. İnönü memnunlukla dinlemektedir. O anda çekilen fotoğrafı gören gazeteci Yalman ancak enstitülü köy çocuklarının böyle kendinden emin biçimde durabileceğini yazar. Bu sırada Musa Yılmaz, henüz 18 yaşındadır.[101]

İsmet İnönü yıllar sonra, 1967 Adapazarı depremi sonrasında, bir kez daha eşi Mevhibe Hanım ve bir yüzbaşıyla birlikte Arifiye İlköğretmen Okulu'na gelecek, depremde zarar gören enstitü yemekhanesini inceldikten sonra geldiği gibi habersizce gider.[102]

Enstitüdeki Sağlık Memurları

Arifiye Köy Enstitüsü'nde Sağlık

Enstitü kurulurken öğretmenler ve diğer çalışanlarla aileleri, eğitmen adayları ve enstitü öğrencilerinin olası sağlık sorunları için bir revir, hastabakıcı ve malzemeler gerekir. Daha da önemlisi, doktor ihtiyacıdır. Eğitmen kursu döneminde kursta görevli bir doktor, geçici olarak eğitmen adaylarına sağlık hizmeti vermiştir.

Enstitünün ilk zamanlarında istasyon arkasındaki arazide hızla bir revir binası yapılır. Bu yapıda emeği olan ilk öğrencilerden Musa Yılmaz, o temeli atan öğrencilerdendir. Tam izinli olarak köyüne gideceği sırada kendisine verilen bu görev, onu kızdırmış görünüyor:

> İstasyon kenarında bir revir vardı. Sonra o da lojman oldu. Onun temelini ben attım. Orada isyan çıkarttım. Kazan kaldırdım. Çünkü o gün izne çıkacağız. Öğretmenlerden biri, -belinde keser var devamlı- neyse. Çağırdı beni, "Sınıfı al, git oraya, kazıkları çak" dedi.[103]

Musa Yılmaz, arkadaşlarıyla bu işi bitirip izne öyle çıkar.

Bir mektuptan anlaşıldığı kadarıyla kuruluş günlerinde, 1940 Ağustos sonuna doğru, henüz doktor bulma işi sonuçlanmamıştır. Her ne kadar Balkır, daha önce durumu Tonguç'a bildirmişse de bu kez bir mektupla, bu konudaki araştırma ve görüşmelerinin sonuçlarını ve yorumunu yazacaktır. Mayıs 1940 sonuna tarihlenebilecek mektubunda gelen öğrenci sayısının 138 kişiye ulaştığını, tam o günlerde sıtma olaylarının artığını ve bunu sıtmayla mücadele birimine haber verdiğini yazar. Doktor bulma sorununun bir dert olduğu, daha önce de yazdığı mektupta Adapazarı'ndaki hastane-

nin başhekimi Dr. Ruhi Soyar'ın, hastaneye yollanan öğrenciler ve eğitmen adayları için ücret istediği ve kaymakamın da enstitüye bu konudaki desteğini anlatır. Yine de ilerde hastaneye gidecek olan hastalar için sorun olmaması bakımından, bu doktorla anlaşmak gerekeceğini ve kalıcı bir doktor bulunana dek bu doktora ücretle enstitüde görev verilmesini ister.[104]

İlk günlerde sıtmadan ölen eğitmen adayı İsa Başkaya'nın kaybı, Balkır'ı derinden etkilemiş olmalıdır. Önlemlerin hızla alınması gereklidir. Giderek sayıları artan öğrenciler, çalışanlar ve eğitmen adayları ile kısa sürede 1000 kişiye ulaşan nüfusu ve enstitünün artan sağlık sorunları, ivedi çözülecek işlerin başında gelir. Daha önemlisi sürekli iş başındaki bu çocukları ve diğer çalışanları bekleyen iş kazalarıdır. Ayrıca, gelecek yıllarda sıkça görülecek olan Sakarya Nehri'nde veya gölde boğulma olayları ile tren yolu kazaları da enstitünün korkulu rüyaları arasına girer. Salgın hastalıklar ve savaş yıllarının koşulları eklendiğinde, Balkır'ın endişesi yerinde sayılabilir.

Benzer bazı olaylar, enstitü döneminde de üzücü sonuçlar yaratmıştır. 1941 yazında, habersizce Sapanca Gölü'ne giden Bolu, Mudurnulu Hakkı Karaaslan adlı öğrenci gölde boğularak hayatını kaybeder.

Yine aynı günlerde, bu kez demir işliğinde çalışan Mustafa Sevinç adlı öğrenci, kasığına saplanan bir demir parçasıyla yaralanır. Zamanında ameliyat ettirilen Sevinç, sağlığına kavuşur.[105]

Yalnızca öğrenciler ve çalışanlar değil, müdür Balkır da enstitüde birkaç kez hastalanır. Bir mektupla, ayrıntılı olarak Tonguç'a bildirdiği bir hastalığı sırasında önce tifüse, ardından da sıtma nöbetlerine yakalanır. Bir hafta yattıktan sonra, İstanbul'a giderek Prof. Dr. Tevfik Sağlam'ın yardımıyla Gureba Hastanesi'ne yatar. 16 kilo kaybından sonra iyileşerek Arifiye'ye döner.[106]

Yukarı kısmın yapılmasından itibaren yatakhaneler gibi yeni revir binası da orada yapılır. Artık revirin bir doktoru, bir de hemşiresi vardır. Sürekli olarak revir nöbetçisi öğrenciler de görev yapmaktadır.

Doktorun Görevleri

Enstitü doktoru, yönetimle işbirliği içinde kurumun her türlü sağlık işlerini planlamak, sorunlara çözümler bulmak, çalışanların, ailelerin, öğrencilerin ve eğitmen adaylarının muayene ve tedavilerini sağlamakla görevlidir. Bunların yanında enstitü alanları, yapıları, işlikleri, kanalizasyon, yiyecek maddeleri gibi çevresel sağlıkla ilgili önlemleri zamanında almak, hastaları gereğinde üst sağlık kurumlarına yollamak, sağlık ve ilaç tüketim kayıtlarını tutmak ve bu işlerin kontrollerini yapmakla görevlendirilmiştir. Bu görevler, ileride Sağlık Kolu'nun kuruluşuyla artacaktır.

Revirin hemşire veya hastabakıcısı ise doktor ve/veya yönetimin emirleri doğrultusunda revire gelen ve yatan hastalara gerekli yardımları yapmak, ilaçlarını vermek ve uygulamak, revirin temizlik ve düzenini sağlayıp korumakla görevlidir.

Revir nöbetçi öğrencileri ise pansuman malzemelerini sarf defterine yazmak, pansuman yapmak, ilaçları zamanında uygulamak,

Enstitü revirinde uygulama.

enjeksiyonları izlemek, reviri temizlemek, sobaları yakmak, kahvaltı ve yemekleri getirmek gibi işleri yapmaktadır. Nöbet bir hafta sürelidir.

Sağlık kollarının kurulmasıyla birlikte, bu nöbetler, "yönetim yardımcısı" sıfatıyla Sağlık Kolu öğrencileri tarafından tutulmaya başlanır.[107]

Zeynep Hemşire

Arifiye Köy Enstitüsü revirinde uzun yıllar çalışmış Zeynep Hemşire'nin ilginç öyküsünü o günün öğrencilerinden İbrahim Erbaş'tan öğreniyoruz.

Birinci Dünya Savaşı'nda, Arap yarımadasında görevli olan Zeynep Hemşire, savaşta İngiliz kuvvetlerine esir düşer. Bir süre sonra savaş biter ve Zeynep Hemşire de kurtulup geri gelir. İstanbul'da, Şişli Etfal Hastanesi'nde çalışmaya başlayan Zeynep Hemşire, buradan da hemşire olarak Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelir.

Enstitü öğrencilerini çok seven ve mesleğine âşık Zeynep Hemşire tifoya yakalanan enstitü öğrencisi Zahide Erginyürek'i, enstitünün faytonuna bindirerek İzmit Devlet Hastanesi'ne götürür. Zahide'nin durumu ağırdır. Ortada hastayı taşıyacak bir sedye veya görevli yoktur. Zeynep Hemşire, Zahide'yi sırtladığı gibi hastane personelinin şaşkın bakışları altında içeri taşır. Görevliler gecikmeye devam eder. Hastaya, sürgüyü de kendisi verir.

Bir başka olay ise zatürreeye yakalanan İbrahim Vural'la ilgilidir. Vural, enstitü revirinde 22 gün yatmıştır. Doktor, durumu hep kötüye giden İbrahim için "Hemen İzmit'e, hastaneye kaldıralım" önerisinde bulunur. Ancak Zeynep hemşire buna karşı çıkarak "İzmit'e yollarsak iyi bakmazlar, iki günde öldürürler. Bırakın, ben bakayım" der. Gerçekten de İbrahim'e büyük bir özenle bakarak onu ayağa kaldırır.[108]

O günün koşullarında pek çok öğrenci bu revirde yatmış ve iyileşmiştir. Ne yazık ki bunların kayıtları bugüne ulaşamamıştır. Ancak revirde yatan öğrencilere iyi bakıldığı, onlara diğer öğrencilerden daha iyi yemekler verildiği, her öğrenciye, sağlığındaki gelişmeleri gösteren birer "Sağlık Cüzdanı" verildiği anılara yansımıştır.

1944'te enstitüye kayıt yaptıran Mehmet Bayındır hasta ve zayıf düşen öğrencilere, okul doktorunun raporu doğrultusunda, "ek beslenme kartı" ile özel beslenme yapıldığını yazar.[109]

Bayındır, enstitüde zatürreeye yakalanıp kurtulan öğrencilerdendir. Bir ay yattığı revirde, iyileşemeyince, üç aylık bir raporla köyüne gönderilir. Orada iyileşip döner. Ancak bir yılı kaybolmuş, sınıfta kalmıştır.[110]

Sağlık nedeniyle sınıfta kalan yalnızca Bayındır değildir. İbrahim Akbaba da kızamık çıkarıp gördüğü uzun süreli tedavi nedeniyle sınıfta kalanlardandır. Kendi anlatımıyla olay şöyledir:

İlk yıl, ikinci dönemde hastalanan Akbaba, kızamık çıkarmıştır. Revirde yatmakta, devamlı iğne vurulmaktadır. Ancak revirde yattığı süreçte kendisine çok iyi bakılmıştır. Bol bol bal ve yumurta verilerek iyileştirilen İbrahim Akbaba, revir doktorunun hakkını yıllar sonra unutmamıştır.[111]

Sağlık Kolu öğrencisi Ali Görgülü'nün, günlük notlar aldığı okuduğu kitapları, yaptığı işleri kaydettiği günlükteki notlarda "31 Temmuz Pazartesi (1944), Pazartesi hastalandım. 1 Ağustos Salı – Revire yattım (39 derece ateşle), Öğleden sonra 36,1 derece. 2 Ağustos Çarşamba – Sabahtan 36,5 derece" gibi ifadeler de vardır. Bu notlara göre hastalanan Görgülü'nün üçüncü günde iyileştiği anlaşılmaktadır.[112]

Köy Sağlık Memuru Bölümü (Sağlık Kolu)

İkinci Dünya Savaşı'nın sürdüğü günlerde sağlık koşulları köyler için daha da kötüdür. Köyde doğan çocuklar büyümeye zaman bulamadan ölmektedir. Büyüyebilenler ise çeşitli hastalıkların tehdidi altındadır. İnsan gücü eğitimsizlik kadar kötü sağlık koşullarının yetersizliği nedeniyle de zayıflamaktadır.[113]

Köye nitelikli öğretmen yollamak üzere kurulan köy enstitülerinin bir diğer amacı da "köye yarar meslek" sahibi insan yetiştirmektir. Eğitimsizliğin yanında, en can alıcı kırsal sorun sağlıksızlıktır. Öyleyse bu konuda da çalışmalar yapılmalıdır.

Tonguç'un yazışmaları ve araştırmaları sonuç verecek ve o günün Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yar-

dım Bakanlığı) işbirliği ve 1943 yazında yürürlüğe girecek olan 4459 sayılı kanunla köy enstitülerinin bazılarında "Köy Sağlık Memuru" yetiştirmek üzere "Sağlık Kolları" kurulur. Bu enstitüler: Hasanoğlan, Akçadağ, Pulur ve Kızılçullu köy enstitüleridir. Bu enstitülere 1944 yılında Gölköy, Çifteler ve Arifiye de eklenir. Böylece 1944 yılında yedi enstitüde sağlık memuru yetiştirilmektedir.

Hasanoğlan'da 1943 yılında açılan ilk dönemde, Arifiye'den de öğrenciler gittiğini, sağlık memuru Harun Topkara anımsayacaktır.[114]

Tonguç Sorunları Çözüyor

Sağlık kollarının kurulması üzerine ortaya çıkan veya çıkabilecek sorunların Tonguç tarafından öngörülüp çözülmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. "Köy Enstitülerinin Acil İhtiyaçları" başlıklı bir belge, sağlık kollarının bazı sorunlarına da yer ayırmıştır:

1943 yılında, Tonguç tarafından çeşitli enstitülerin sorunlarının bir çizelgede toplanarak, sorunların kaynağı ve/veya çözecek makamların belirtildiği bir çalışmanın yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu belgenin sağlıkla ilgili kısmına göre,

> Kinin: En az 54 kg kinin sağlanması. Çözüm, Sağlık Bakanlığı.
>
> Sağlık çantası: Sağlık Bakanlığı yasası gereği, eğitmen kursları ve köy enstitülerinden mezun olanlara birer "Sıhhat Çantası" verilmelidir. İki yıldır verilmiyor. Çözüm Sağlık Bakanlığı.
>
> Doktor: Köy enstitülerinin doktor gereksinimi, Çözüm Sağlık Bakanlığı.
>
> Sağlık memuru ve ebe ödemeleri: Köy sağlık memurları ve köy ebeleri için 1943-1944 yılları için istenen: (İnşaat: 600.000, İaşe: 197.000, Giyim: 90.000, Donanım: 240.000 olmak üzere Toplam: 1.127.000 lira) ödeneğin verilmesi... Çözüm: Maliye ve Sağlık Bakanlıkları.[115]

Bu belgedeki temel sorunlar kinin, sağlık çantası, doktor ve ödeneklerdir. Yine bu belgeden, bu dönemde köy ebesi yetiştirilmesinin de planlandığı anlaşılmaktadır.

Sağlık Kolu'na Başvuru ve Seçim

Sağlık Kolu'na geçecek öğrenciler ilk üç sınıfı başarıyla bitirenlerin arasından gönüllülük ve sınavla seçilecektir. Öğrencilere dört sorunun sorulduğu bir sınav yapılır.

Bu sorular ve alınan yanıtların bazıları *İlköğretim* dergisinde de yayımlanmıştır. Bu dört soru şöyledir: 1. İnsan ne gibi sebepler yüzünden hasta olur? 2. Kaza ile hastalık arasındaki ayrılıklar nelerdir? 3. Hasta ve sağlam insanların vücutlarında, beden ve ruh durumları bakımından ne gibi değişiklikler görülür? 4. Hastalıktan korunmanın başlıca çareleri nelerdir?

Bazı öğrencilerin, bu sorulara verdiği yanıtlar da yayımlanacaktır. Sorulara verdiği yanıtları yayımlanan bir öğrenci de Arifiye Köy Enstitüsü'nden 439 numaralı Ahmet Başmak'tır. İşte Arifiyeli Başmak'ın verdiği yanıtlar:

> İnsan soğuktan gıdayı tam olarak almayıp, vücudun zayıf düşmesinden hasta olur. Zayıf düşen vücut, zararlı mikroplara karşı yenilir ve türlü hastalığa tutulur.
>
> İnsanlar, başlarına gelecek olan bir kazayı her zaman için kestirip, ona karşı tedbir almazlar, kendilerini koruyamazlar. Hastalık ise böyle değildir. Geleceği anlaşılır, mikropları vardır. Çok geçmeden ilaç ve sıhhi tedbirlerle önüne geçilebilir.
>
> Hasta bir insanın vücudunda kansızlık, dermansızlık, iştahsızlık gibi belirtiler görülür. Ruhsal durumlarında ise neşesizlik, sıkıntı, kötümserlik, hırçınlık, tembellik, yaşama isteksizliği baş gösterir. Sağlam insanın vücudunda renk, kuvvet olur. Ruhsal durumlarında ise neşeli, şakrak, iştahlı ve iyimser olurlar.
>
> Hastalıktan korunmak için tam gıda almak, vücudu temiz tutmak ve sıcaklardan korunmak, temiz havalı yerlerde gezmek, hastalıklı insanlarla düşüp kalkmamak, hasta olmamanın yollarını bilmek lazımdır.[116]

Tüm enstitülerden köy sağlık memuru olmaya istekli öğrenci sayılarının belirlendiği listede, Arifiye Köy Enstitüsü'nden, 44 erkek, 4 kız öğrenci istekli olur. Tüm enstitülerde toplam istekli sayısı 578 kişidir.[117]

Sınavı kazanan ve seçilen öğrenciler, iki yıl süre ile sağlık derslerinin ağırlıkta olduğu bir eğitimi ve buna uygun uygulamaları görerek, "köy sağlık memuru" olarak köylerde görevlendirilir.

Arifiye'de sınavı 21 öğrenci kazanır: 574 Ali Özcan, 529 Nazım Utku, 513 Âdem Kaptan, 509 Ali Görgülü, 462 Nuri Efe, 439 Ahmet Başmak, 404 Sabri Demirel, 532 Hamdi Karaca, 4901 İsmail Örencik, 465 Niyazi Gökdemir, 409 Harun Topkara, 569 M. Emin Kocabaş, 397 Muhsin Civelek, 403 Mustafa Tönü, 447 Mustafa Kasaboğlu, 476 Mehmet Gülen, 516 Şaban Kocabaş, 527 Kenan Ançok, 552 Ekrem Arıkan, 282 Veysel Kaşer, 567 Ali İnce...[118]

Bu öğrencilere, Isparta Gönen Köy Enstitüsü'nden sınav kazanmış olan 15 öğrenci daha katılır: 362 Emin Karakoç, 302 Mehmet Altınbaş, 430 Nejat Yıldırım, 374 Ahmet Satır, 404 Ömer Çorboğa, 338 Ahmet Varış, 309 Mehmet Özer, 256 Ramazan Gür, 337 Hüseyin Taşdemir, 333 Şevket Ersan, 383 Ramazan Özçelik, 293 Mehmet Yiğit, 381 Veli Bağ, 364 Mehmet Atağ, 241 Mehmet Çetiner...[119]

Arifiye'den seçilen ilk 21 öğrenciden 19'u ve Gönen'den gelenlerden de 10'u 1946 yılında köy sağlık memuru olarak Arifiye'den mezun olur.

Sağlık Kolu Dersleri

Sağlık Kolu öğrencilerinin, diğer öğrencilerle ortaklaşa görecekleri kültür dersleri: Türkçe, matematik, tarih, coğrafya, yurttaşlık, fizik, kimya, müzik, beden eğitimi, yabancı dil, resim-iş ve askerliktir.

Onlardan farklı olarak gördükleri meslek dersler ise anatomi, fizyoloji, hijyen, genel patoloji, çocuk bakımı, hastabakıcılık, küçük cerrahi, bulaşıcı hastalıklar ve bulaşıcı hastalıklarla savaş, sağlık yönetimi ve askeri sağlık... Askeri Sağlık adlı bir dersin olması, dönemin savaş koşulları gereği olmalıdır.

Sağlık Kolu'ndaki eğitim, bunu izleyen uygulama ve yaşam boyu süren sağlık memurluğu konusunda sağlığında görüştüğümüz Muhsin Civelek, Harun Topkara, Rüştü Kartal ve belgelerine

ulaşabildiğimiz Ali Görgülü bilgi ve anılarından seçmeler, o günlerden canlı izler taşır.

Sınav ve Giriş

Muhsin Civelek, sınava girmeden önce, ailesinin görüşüne de başvurmuştur. Enstitüde Sağlık Kolu'na öğrenci seçileceğine ilişkin ilan asılınca, Muhsin Civelek hemen köyüne bir mektup yazar. Mektubunda, açılacak sınavdan ve sınavı kazanırsa köy sağlık memuru olacağından söz eder. Babasının, kendisine yazdığı şu yanıtın ardından sınava girer ve kazanır:

> Oğlum, köyde tifo salgını var. Köy yatıyor. Kimsede para yok, doktora gidemiyor. Anneni doktora götürdüm, ilaç ve iğne verdi. İğneyi vuracak kimse yok. Bir tek, başka bir köyde askerden yetişmiş sıhhiye var. O geliyor, iğne yapıyor. Ama üç gün sonra geliyor. Hâlbuki sabah akşam yapılması lazım o iğnenin. Üç gün sonra, bir hafta sonra geliyor. Bu durumda annen fayda göremediğini söylüyor. Herkes perişan halde... Sağlık şart. Eğer Sağlık Kolu'na girersen, köylünün duasını alırsın.[120]

Aynı anda sınava girenlerden Harun Topkara'nın öyküsü daha kısadır. Topkara, bu sınavın birincisinin adını da anımsar. 1944 yılında açılan sınav için, enstitü öğrencilerine, "Sağlık Kolu'na girmek isteyenler intihana girecek. İsteyen girsin" denince, Topkara ve arkadaşları da sınava girer. Sınavda, sınıf arkadaşı Bursalı, 439 numaralı Ahmet Başmak birinci olur. Birinciye kitap hediye edilir. Sınavı kazanan Topkara, seçimini Sağlık Kolu öğrencisi yönünde yapar.[121]

Eğitim

Arifiye Köy Enstitüsü Sağlık Kolu Dr. Orhan Şevki Keskin ve Dr. Ahmet Baytuz'un, enstitü yönetimiyle oluşturdukları çizelge doğrultusunda eğitime başlar. Bu listeye, daha sonra Dr. Sıtkı Eken de eklenir.

Sağlık Kolu sınıfı ve Dr. Ahmet Baytuz.

Sağlık Kolu'nda meslek derslerini doktorlar verirken, bu sınıfa giren diğer öğretmenlerin de derslerinde bu bölümü dikkate aldıklarını, Muhsin Civelek'in anılarından anlıyoruz: "Biz o zaman biyoloji okuyorduk. Cahide Ürkmez Hanım girerdi biyolojiye. Kemikten, vücuttan sorular vardı."[122]

Sağlık derslerinde ilginç anlar da yaşanır. Bu anlardan birini Civelek anlatıyor: "İki tane plastikten, sökülen vücut vardı. Mesela soldan parçaları çıkartıp kalbi görüyorsun,. Biz ilk cıvıklığı orada yaptık. Anadolu çocuğuyuz. Çıplak kadın görmemişiz. Bakıp gülüyorduk. Orhan Bey şöyle bir durdu, "İki gün kıkırdayın, size izin. Ama iki gün sonra kıkırdarsanız anatomiden 0 alırsınız" dedi."[123]

Benzer bir anı da Harun Topkara'dan:

Uzun boylu bir öğrenci, bir sorunun yanıtını bilemeyince, Dr. Orhan Şevki Keskin sözü yapıştırır: "Çocuklar, yüksek binaların üst katları boş olur."[124]

Derslerde hastalara nasıl davranılacağı, yurttaşlara görünümleri ve ekonomik durumlarına göre ayırım yapılmaması ve zorda olanlara yardım edilmesi konularında uyarılar da yapılır. Uyarılarla kalmayan bu eğitimin enstitü yöntemi ile birlikte iş içinde, uygulamalarla gösterilerek, yaşamlarına katılmasına çalışıldığı anlaşılmaktadır. İşte Topkara anılarında, bu uygulamalara dikkat çeken öğretmenin sözleri ve uygulamaları var:

> Çocuklar, hastaya daima güler yüz göstereceksiniz. Hastaların umutlarını kırmayacaksınız. Bir doktora gideceğiniz zaman, tabelasına bakacaksınız. Eğer tabelada sadece herhangi bir hastalığın doktoru yazıyorsa, ona göre gidin. En az üç beş hastalık yazıyorsa, o yarı yarıya boştur, ona gitmeyin.

Bunun gibi, hastalar muayene edilirken giyiminden, ekonomik durumunu anlamaya çalışılmalıdır. Fakir hastalar, doktora gelirken en yeni iç çamaşırı ve elbiselerini giyerler. Zenginler ise normal, sıradan giysileriyle gelirler. Ayrıca fakir hastalara gücü dışında yiyecek ve dinlenme yerleri önermemeleri de öğretilmektedir. Çünkü hasta, bunları yapamayınca daha da üzülür ve morali bozulur. Umutsuzluğa kapılan böyle bir hastanın, hastalığı daha da ilerleyebilir.

Hastaya neler yediği sorularak, zararlı veya işe yaramayanlar konusunda uyarılmalıdır. Yazılacak ilaçların da pahalılarının değil, iyi gelenlerini yazılması önerilir.

Topkara'nın anılarına göre Sağlık Kolu öğrencileri, enstitü önünden geçen ana yola çıkarak Adapazarı'na köylerden hasta getiren at veya öküz arabalarını durdurur. Doktor olan öğretmenleri de hasta sahibine doktor olduğunu belirterek şunları söyler:

> Ben hastanı ücretsiz muayene edeceğim. Ancak çocuklara da ders vereceğim. Sonra da reçeteni yazarım. Biz hastana bakarken, sen Adapazarı'na gider, ilacını alıp gelirsin. Biz de sana tam tarifini yazarız. Hastanı alıp gidersin.

Arifiye-Adapazarı arası 8 kilometrelik yol, mevsimine göre soğuk veya yağışlı olabilmektedir. Hastanede, muayene ücreti 2,5 liradır. Enstitünün bu uygulaması ile hastaya ve hasta sahibine zaman ve ekonomik bir yardım da sağlanmış olur. Köylüler de bu durumdan hoşnuttur.[125]

Bu derslerde sıkça revirde hasta öğrencilerin gözlenmesi, muayenelerin, ilaç ve küçük cerrahi uygulamalarının izlenmesi ile uygulama içinde eğitim yapılır.

Topkara'ya göre sağlık sınıfının en çalışkan öğrencisi de arkadaşı Ali Görgülü'dür.

Sağlık Kolu Uygulamaları

Enstitü revirinin doktoru Sıtkı Eken, aynı zamanda Sağlık Kolu ders öğretmenidir. Enstitü revirinde sıkça uygulama ve gözlemler yapılsa da adayların daha gelişkin sağlık kurumlarında gözlem, eğitim ve uygulamalar yapmaları gerekmektedir.

Bu uygulamalardan önce, ders yılı içinde oluşturulan altışar kişilik gruplarla, Adapazarı köylerinde "Köy Sağlık Çalışmaları" yapılır. Bununla hem ilerde gidecekleri köyleri hem oralardaki sağlık sorunlarını tanıma, kaydetme, izleme ve tartışmaları amaçlanmaktadır.[126]

Bunların dışında, 10-12 kişilik gruplarla, hükümet tabipliğinde ve İzmit Devlet Hastanesi'nde dahiliye, hariciye, nisaiye ve cerrahiye bölümlerinde, staj ve seminer çalışmaları yapmak üzere altı ay süreyle devam eden uygulamalar da yapılır.[127]

Rüştü Kartal'ın verdiği bilgilere göre bu uygulamaların yapıldığı yerler, daha geniş bir alanı kapsar. Sağlık Kolu öğrencileri, son sınıfta bir hafta ders, bir hafta uygulama yapar. Uygulama devlet ve belediye hastaneleri, zührevi hastalıklar hastaneleri ile sıtma savaş başkanlıkları, belediye temizlik işleri ve kontrol memurları ile şehirde, esnaf sağlık kontrolleri biçimindedir.[128]

İmece için Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne giden Sağlık Kolu ise orada hem yarım kalan revir yapısını tamamlar hem Üreğil ve

Araplar köylerinde üç arkadaş, (Harun Topkara, M. Emin İşgören ve Nazım Utku) bir hafta süre ile köy sağlık stajı yaparlar.[129]

Anakara'ya giden bu grupta Ali Görgülü'nün de olduğu ve orada "Köy Sanitasyon uygulama"[130] eğitimi de aldığını, kızı Şefika Görgülü'nün notlarından öğreniyoruz.[131]

Sağlık Kolu Staj Uygulamaları İstanbul'da Yapılır mı?

Arifiye Köy Enstitüsü Sağlık Kolu öğrencilerinin İzmit, Adapazarı hastanelerinde ve enstitü revirinde sürdürdükleri staj çalışmalarının, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde olmasının da tartışıldığı ve bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı ile yazışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Süleyman Edip Balkır'ın, İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne yazdığı ve Tonguç tarafından 15.1.1946 günlü "Takdim" notu ile müsteşar veya bakana sunulmasını istediği, 25 Aralık 1945 tarih ve 4200 sayılı yazı, bunun göstergesidir. Yazıda enstitülü iki doktor öğretmen tarafından hazırlanan, 14 Kasım 1945 tarihli hastane staj çizelgesinin, yetiştiricilik değeri konusunda, İstanbul Üniversitesi Rektörü Dr. Tevfik Sağlam'a danışılmıştır. Tevfik Sağlam ise 36 öğrencinin İstanbul hastanelerinde uygulama yapabileceklerini, bunlara yatacak yer sağlanabileceğini belirtmiştir.

Bunun üzerine Süleyman Edip Balkır, yazısına ekli listede bu iki ayda öğrencilerin nasıl, hangi kliniklerde, ne gibi uygulamaları yapacaklarının belli olmadığı, konunun doktorların yetkisini aşan ve Sağlık Bakanlığı'nın görüşüyle hazırlayacağı ayrıntılı bir planın konusu olduğunu yazıp bakanlığın görüşünü ister. Bu görüş geldikten sonra, uygulama yapılacağını da belirtir. Ancak bu planın uygulanamadığı anlaşılmaktadır. Bu planla ilgili yazı aşağıya alınmıştır.

Enstitü Müdürlüğü'ne
ARİFİYE

Kliniğin adı	Kalacağı müddet	Aylar
Dahiliye	2 ay	Şubat-Mart
Hariciye	2 ay	Nisan-Mayıs
Doğum	15 gün	Haziran
Bevliye	15 gün	Haziran
Göz	15 gün	Temmuz
Kulak	15 gün	Temmuz
Çocuk	15 gün	Ağustos
Deri	15 gün	Ağustos
Sıtma mücadele	1 ay	Eylül
Köyde	1 ay	Ekim

Enstitü Sağlık Kolu ikinci sınıf öğrencilerinin yukarıda gösterilen tarihlerde hastane stajlarını yapmaları gerektiğini bildirir rapordur.

Doktor

Ahmet Baytuz Orhan Keskin[132]

Köy Sağlık Memuru Olanlar ve İzmir'e Gidenler

İki yıllık eğitimi tamamlayan adaylar, 1946 yılında enstitünün Sağlık Kolu'nu bitirerek, "Köy Sağlık Memuru" diploması ile bölgelerine gönderilmeye başlanır.

Sağlık memuru olanlara, önceden hazırlığı yapılmış birer at ve eğer takımı, birer çift öküz, birer mısır taneleme makinesi, birer pulluk ve birer "sağlık çantası" verilir. Bu sağlık çantasında bir aşı lanseti, pravaz, yani camdan 5 mililitrelik ve 10 mililitrelik şırınga, tentürdiyot, üç adet pamuk ile benzeri alet ve tüketim malzemeleri vardır. Ayrıca buğday parası ve diğer araçlar için de bir miktar para ödenir.

Arifiye Köy Enstitüsü Sağlık Kolu, –diğer enstitülerde olduğu gibi– 1946 yılında kapatılarak öğrencileri, Devlet Demiryollarından kiralanan bir tren vagonu ile Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gönderilir. Rüştü Kartal da giden öğrenciler arasındadır.

Arifiye-Kızılçullu Karşılaştırması

Arifiye'den Kızılçullu'ya giden Rüştü Kartal, oraya zor alışır. Kızılçullu, Arifiye'den farklı bir enstitüdür.

Kartal'a göre Kızılçullu'da ilk şaşkınlık, askeri biçimde yapılan öğrenci yoklamalarında görülür. Kartal, derslerde geri olduğunu fark ederek, çok sıkı çalışmaya başlar. Erkek ve kız öğrencilerin gezme ve dinlenme parkı ayrıdır. Buna çok şaşırır ve nedenini anlayamaz. Müzik salonu dışında, elinde çalgı ile kimse dolaşamamaktadır. Oysa Arifiye'de, her yerde müzik yapmak serbesttir. Yapı işleri ise Kartal'ı en çok şaşırtan bölümdür:

> Yapılan işler üretime, çoğaltmaya, bir ihtiyacı karşılamaya değil, öğretim içindi. İnşaat derslerinde duvar nasıl örülür, köşe nasıl bağlanır, gösterilir. Ancak gelecek ders için tuğlalar temizlenir, gelecek arkadaşlara temiz olarak bırakılırdı.[133]

Kızlarla ilişkiler de çok farklıdır. Derslik ve yemekhane dışında kız ve erkek öğrenciler bir araya gelmezler. Okul bahçesinde, parkta veya diğer yerlerde kız ve erkek öğrenciler bir arada görüldüğünde, mutlaka savunmaları alınır. Bu baskı yüzünden, okulu bırakanlar bile olur.[134]

Diğer enstitülerden farklı olarak burada son sınıf öğrencilerinin, alt sınıflar üzerinde baskısı söz konusudur. Örneğin disiplin nedeniyle bir öğrenciye 15 gün uzaklaştırma cezası verebilirler. Rüştü Kartal, bu kast sistemine de şaşırır.

Kızılçullu'nun iyi yanları da vardır. Arifiye'de voleybol ne kadar yaygınsa, Kızılçullu'da da hentbol o kadar yaygındır. Tesisler çok gelişmiştir. Ayrıca 1500 kişilik bir konferans salonu vardır.[135]

Köy Sağlık Memurları Görevlerinin Başında

Mezun olup görev bölgelerine giden köy sağlık memurları gittikleri yerlerde, genellikle birkaç köyü kapsayan bir bölgeden ve o bölgedeki sağlık problemlerinden sorumludur. Köylerde düzenli olarak sağlık taramaları, yeni doğumların kaydı, aşıların yapılması, bulaşıcı ve bildirilmesi zorunlu hastalıklarla ilgili çalışmalar ve diğer sağlık hizmetlerini onlar görür.

Dört köy sağlık memurunun yaşamından örneklerle bu çalışmaların neler olduğuna ve köy sağlık memurlarının neler yaptıkları gösterilmeye çalışıldı.

Muhsin Civelek

1946 yılında Bolu ili emrine atanan Civelek, Adaköy köyünü, çevre köyleri grup merkezi olarak kullanmaya başlar. Köylerde tifo, çiçek, tifüs, kızamık, cüzam kol gezmektedir. Bir yıl sonra Yığılca beldesine atanır. Buradaki kayıtlı 254 frengili hastanın, yıllardır aksayan ilaç uygulamalarını kontrol altına alır. Hastalar taşıyıcı olduklarından, resmi nikâh izni alamamakta ve bu nedenle çocuklarını nüfusa kaydetmekten kaçınmaktadır. İki yıl içinde, bu sorunu düzene koyar. Köylerdeki bulaşıcı hastalıklarla savaşır.

Askerliğini sağlık subayı olarak yapan Civelek, 1956 yılında Lüleburgaz'a atanır. Buradaki çalışmalarında zorluklarla karşılaşır ve iki yıl sonra İstanbul-Sarıyer'e, gezici sağlık memuru olarak görevlendirilir. Bir yandan ilçe Hükümet Tabipliği büro işlerini de yürütür. Köylerde salgın hastalıkları izleme görevi de kendisindedir. Gümüşdere köyündeki salgını inceleyip laboratuar sonuçlarıyla nedenini anlayan Civelek, eğitimle bu sorunu çözemez. Konu savcılığa bildirilir. Sorun ancak 27 Mayıs'tan sonra çözülebilir.

Meslek yaşamında, örgütlenme çalışmaları da yapan Muhsin Civelek, Türkiye Sağlık Memurları Sendikası yönetiminde de görev alır.[136]

Rüştü Kartal

1948 yılında Kızılçullu'dan köy sağlık memuru olarak mezun olan Kartal, bu sonucu kendisinin, "ikinci doğum günü" sayar. O yıllarda, atandığı memleketi Düzce köylerinin, sağlık durumunu şöyle özetler:

Köylerin hemen hepsi, sıtmalılarla doludur ve kollarında 7 veya 14 düğümlü, hoca tarafından okunmuş iplikler vardır. Köylerde umudunu üfürükçülere bağlamış ruh ve sinir hastaları yanında, kerpetenle diş çeken iki kişi de vardır. Kırık ve çıkıkları iki komşu tedavi etmekte, iğneleri halktan kişiler yapmakta, sünnetler gezici sünnetçiler eliyle yapılmaktadır. "İnce hastalık" denen verem çok yaygındır. Sarılıkta, hastaların dillerinin altından damar kesilmektedir. Muhtarlara dağıtılmış olan tifo ve tifüs aşıları, dolaplarda çürümüş ve kullanılmamıştır.

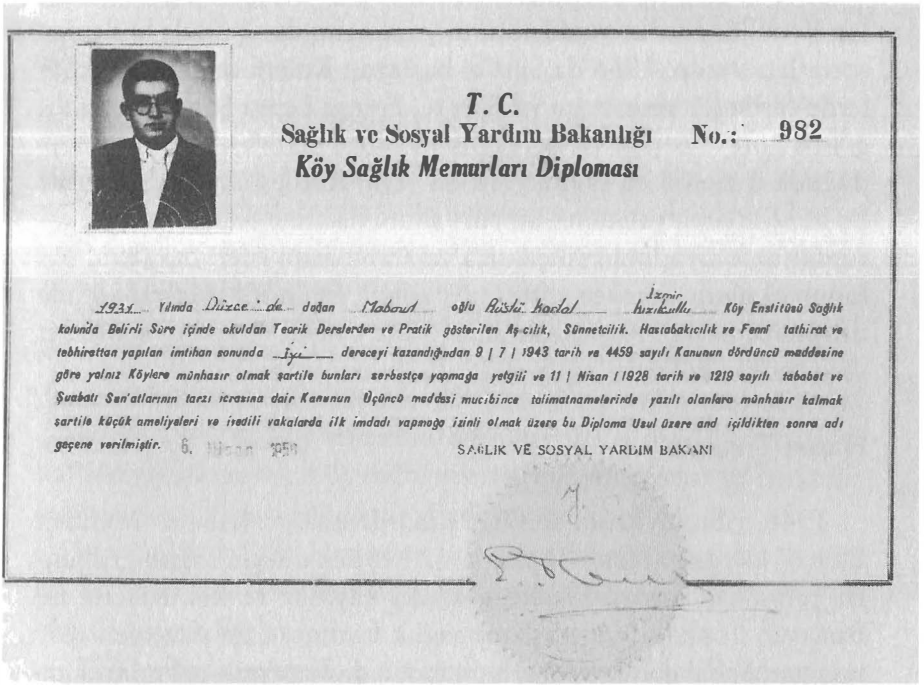

T. C.
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı No.: 982
Köy Sağlık Memurları Diploması

1931 Yılında Düzce'de doğan Mabarut oğlu Rüştü Kartal İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü Sağlık kolunda Belirli Süre içinde okuldan Teorik Derslerden ve Pratik gösterilen Aşı-cılık, Sünnetcilik. Hastabakıcılık ve Fenni tathirat ve tebhirattan yapılan imtihan sonunda İyi derecayi kazandığından 9 | 7 | 1943 tarih ve 4459 sayılı Kanunun dördüncü maddesine göre yalnız Köylere münhasır olmak şartile bunları serbestçe yapmağa yetgili ve 11 | Nisan | 1928 tarih ve 1219 sayılı tababet ve Şuabatı San'atlarının tarzı icrasına dair Kanunun Üçüncü maddesi mucibince talimatnamelerinde yazılı olanlara münhasır kalmak şartile küçük ameliyeleri ve irsdili vakalarda ilk imdadı yapmağa izinli olmak üzere bu Diploma Usul üzere and içildikten sonra adı geçene verilmiştir. 6. Nisan 1950

SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANI

Arifiye'den Kızılçullu'ya giden köy sağlık memuru Rüştü Kartal'ın diploması.

Kartal kendi ailesinde yemek alışkanlıklarını değiştirmekle, banyo ve tuvalet yapmakla işe başlar. Kasım 1948'de Düzce'de esnaf sağlığı kontrolleri, gübreliklerin kaldırılması, fosseptik çukurları yapımı, yeni doğanların aşılanması, ölen ve doğanların bildirilmesi, köy ziyaretleri işlerinde çalışmaya başlar. İhbarlı hastalıklarla ilgili çalışmalara da gönderilir.

Grubundaki köylerde aşıları silahla engelleyenlere karşı, jandarma desteği alır. Bu arada, görev bölgesine Kaynaşlı da eklenir. Bunlarla uğraşırken, "Ankara Sağlık Memurları Cemiyeti"ne de üye olur. Köylere gidişlerdeki zorluklar yanında, aç bile kalır.

Askerlik görevini Gelibolu'da sağlıkçı olarak yapıp, yeniden Kaynaşlı bölgesine atanır. Daha sonra, aldığı kurs sonucu 1959 yılında Düzce Frengi Savaş Tabipliği'nde çalışmaya başlar.

1960 yılından sonra, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi ile gönüllü olarak Muş'a gitmek ister. Aynı yıllarda, Kayseri'de yapılan Türkiye Sağlık Memurları Cemiyeti kongresine de katılır.

1965'te Siirt'te, Gözpınar (Hıshıs) Sağlık Ocağı'nda göreve başlar. Koşullar zordur ve dil sorunu yaşamaktadır. Yörede beslenme sorunları vardır. 1966'da Siirt'te başlayan Kolera salgınında, köylerde eğitimler verir. Aynı yıl Siirt'te, Frengi-Lepra Savaş Başkanlığı'nda göreve başlar. Gezici sağlık memuru olarak, doğu ve güneydoğuda cüzamlılara sağlık yardımı verir. Kardeşinin isteği üzerine bu kez Malatya'ya atanır. Bir süre sonra da anne babasıyla ilgili sorunlar nedeniyle Bolu Akçakoca'ya atanmasını ister. Buradan, oğlunun okulunu gerekçe gösterip İstanbul, Eyüp SSK Hastanesi'nde çalışmaya başlar. Rüştü Kartal, 1975'te emekli olduktan sonra bir süre de fabrikalarda sağlık memurluğu da yapar.[137]

Harun Topkara

1946 yılında kendi köyü, Düzce-Duraklar (Abhaz Mehmet Efendi) köyüne atanan Topkara, 12 köyden oluşan sağlık grubunda çalışmaya başlar. Köylerde aşılar, kayıtlar ve kontrollerle işe başlayan Topkara, yurttaşların sağlık kartlarını da düzenler. Köy sularını tahlile gönderirken, bir yandan da fosseptik çukurları kazdırır. Buradan askere gider.

Askerlik bitince, yeniden eski görev yeri olan Abzah Mehmet Efendi grup sağlık memurluğuna atanır. 1960 yılında, geçici görevle Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Verem Savaşı Genel Müdürlüğü, Türkiye BCG Verem Aşısı Kampanyası Başkanlığı, İkinci Grubu'na geçer.

Köy sağlık memurlarından Sami Temur, Zakir İncesu, Murat Gürbüz, Alaattin Dolu, Yaşar Bilgiç, Osman Emür, Mehmet Yanar, Mehmet Bostancı, Hasip Karataş, Naim Selçuk Biricik, Şerafettin Şanal, Habip Bozdağ ve Mahmut Yaslan ve başkaları da Harun Topkara gibi koruyucu BCG verem aşısı çalışmalarında birlikte çalışırlar. Hedefleri, Dünya Sağlık Teşkilatı'nın ve UNICEF'in de benimsediği "Hastalıktan önce, hastalığın önlenmesi"dir.

Bu yoğun çalışmaların etkisiyle 1940'lardan günümüze, bulaşıcı hastalıklar büyük oranda sorun olmaktan çıkacaktır. Topkara'nın görev yaptığı yurt köşeleri Ankara, Konya, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Çorum, Yozgat, Tokat, Urfa, Mardin, Hakkâri, Kastamonu, Çankırı ve Sinop olarak sayılabilir.[138]

Ali Görgülü

Arifiye Köy Enstitüsü Sağlık Kolu'ndan 1946 yılında köy sağlık memuru olarak mezun olan Görgülü, Kandıra köylerinde çalışmaya başlar. Arkadaşları gibi o da kendisine verilen köyler bölgesindeki sağlık sorunları ile savaşır. 1947 yılında evlenir. Bu görevleri 1956 yılında askerlik görevine dek sürer.

Yeniden Kandıra köy sağlık memurluğu görevine dönen Ali Görgülü, köylere temiz su getirilmesi tartışmalarında, siyasi nedenlerle başka yerlere sürülür. 27 Mayıs'tan sonra eski görevine döner ve 1961'de köy enstitüsü mezunlarına o sırada tanınan bir haktan yararlanarak, köy sağlık memurluğunu bırakır ve İzmit Belediyesi Sağlık İşleri Müdürlüğü'nde göreve başlar.

İstanbul Şişli Etfal Hastanesi'nde eczacılık eğitimi aldıktan sonra, bu kez İzmit Devlet Hastanesi eczanesinde, eczacı teknisyeni olarak göreve başlar.

1970 yılında, çocuklarının eğitimi nedeniyle İstanbul'da görev almak isteyince, yeniden sağlık memurluğuna dönen Görgülü önce

Tarım Bakanlığı: Veteriner ve Zootekni İşleri Umum Müdürlüğü

Tarım Bakanlığı 947 Menşe Şehadetnamesi 28 Veteriner ve Zootekni İşleri Umum Müdürlüğü

Aygır deposu : Kocaeli aşım mevkii Izmit
Aygırın ismi : Şirinsiz babası Dinamit
Anası : Kurtatta
Irkı : arap donu yağlı kameti 155 numarası 13

Aşım Şehadetnamesi
KISRAĞIN EŞKÂLİ
İsmi : Irkı yarı
Doğduğu tarih : 932
Doğduğu yer :
Donu : Doru
Kameti : 138
Eşkâli mahsusası : alın: lekeli

Sahibinin ismi : ali görgülü
Mahalli ikâmeti : Gebzeköyler
Vilâyeti, kazası : Kocaeli

Aşım Tarihi : 5-6-947

Atideki aygıra da çekilmiştir.
Aygırın ismi : No.
Aşım Tarihi :

Aşım mevkii memuru

Menşe Şehadetnamesi

Metni şehadetnamede künye ve eşkâli muharrer arap aygır ve yarı kısraktan aitideki tay doğmuştur :
Doğduğu tarih : 22.5.938
Doğduğu yer : Gebzeköy
İsmi :
Irkı : yarım arap
Cinsi : erkek
Donu : Yes Doru
Eşkâli mahsusası :
Alâmeti farika

No 28 16/7/1949
Aygır Deposu M.

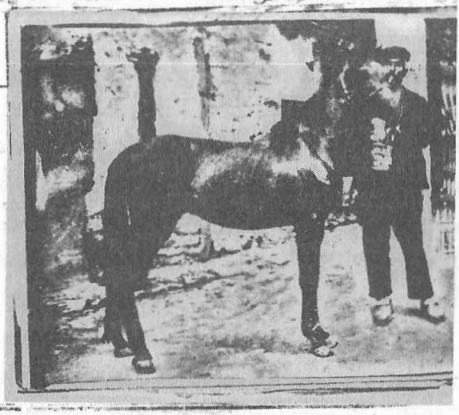

Köy Sağlık Memuru Ali Görgülü'ye verilen at ve belgesi.

İstinye Devlet Hastanesi'nde, ardından Çatalca Hükümet Tabipliği'nde çalışır. 1973 yılında Çatalca Hükümet Tabipliği'ndeki görevinden emekli olan Ali Görgülü, memleketi İzmit'e yerleşir. Emekliliğinde de muhasebecilik eğitimi alan Görgülü, bir büro açarak yeni mesleğinde çalışmayı sürdürür.[139]

Köy Sağlık Memurları Bölümünün Akıbeti

Yedi köy enstitüsü içinde açılan sağlık kolları, 1946 mezunlarından sonra azalmaya başlar. 1946'dan itibaren, beş köy enstitüsündeki sağlık kolları kapatılarak, buralarda sağlık eğitimi gören öğrenciler, Hasanoğlan ve Kızılçullu köy enstitülerine yollanır. Bu iki enstitüde köy sağlık memuru yetiştirme uygulaması, 1951 yılına dek sürer. Bu sürede 1.599 köy sağlık memuru yetiştirilerek, aynı yıl, son iki enstitüdeki sağlık bölümleri de kapatılır.[140]

Köy sağlık memurları, köylerde ve sosyalizasyon bölgelerinde özellikle çocuk sağlığı, bulaşıcı hastalıklar ve koruyucu sağlık alanlarında büyük çalışmalara imza atarlar. Ülkemizde sıtma, çiçek, verem gibi birçok hastalığın kökünün kazınmasında, bu memurların emeklerinin izleri bulunmaktadır.

3017 sayılı kanun ve bu kanunu değiştiren 4459 sayılı Köy Ebeleri ve Köy Sağlık Memuru Yetiştirme Kanunu gerçekleşemeyen amaçlarına göre, köy sağlığı konusunda köy sağlık memurları yanında köy ebeleri ve köy hekimleri de yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu kanun uygulanmayıp yetiştirilmiş köy sağlık memurlarına altı aylık kurslarla, kentlerdeki hastanelerde çalışma yolu açılınca, köyler eski sağlıksız durumlarına geri dönerler.

Âşık Veysel'in İlk Durağı Arifiye Olur

Köy enstitüleri köyü, kendi içinden, kendi çocukları ve kendi kültürünün yeniden üretimi ile değiştirip, kalkındırmayı amaç edinen Tonguç projesinin adıdır. Böyle olunca Tonguç'un, enstitülere önderlik etmiş bir cümlesi, daha derin bir anlam kazanır. Bu da "Köylülere bir şeyler öğretebilmek için, önce onlardan birçok şeyler öğrenmemiz gerekir" sözüdür.

Bu ilkenin, enstitü eğitiminde sıkça ve yaygın olarak uygulandığı söylenebilir. Her enstitüde, hemen her konuda, köylü usta öğreticilerin kullanılması buna örnektir. Arıcılık, tuğla yapımı, duvar yapımı, marangozluk, bahçıvanlık, fırıncılık, balıkçılık, ipekböcekçiliği, halk oyunları gibi alanlar yanında köylülerle ortak işler yapan, onlara yardım ekipleri kurup yollayan köy enstitülerinde, halk türküleri eğitiminde ise âşıklardan yararlanılması yoluna gidilir.

Âşık Veysel Şatıroğlu başta olmak üzere, köy enstitülerinde Ali İzzet Özkan, Âşık Müdami gibi başka âşıkların da saz ve türkü öğretmek üzere enstitülerde çalıştığı, konserler verdiği bilinmektedir. Ancak bu işin başlangıç noktası Arifiye Köy Enstitüsü, ilk âşık ise Veysel Şatıroğlu'dur.

İlk Durak Arifiye Köy Enstitüsü

Âşık Veysel'in ilklerinden bazıları, 1932 yılında Sivas Maarif Müdürü Ahmet Kutsi Tecer'in düzenlediği "Âşıklar Bayramı"yla başlar. İlk fotoğrafının çekilmesi, diğer âşıklarla ilk buluşması, resmi bir organizasyonda ilk kez türkü söylemesi ve ilk kez bir şiirinin kitlelerce duyulması o günlerde gerçekleşir.

Bu şenlikten itibaren "Sivaslı Veysel" giderek "Âşık Veysel" olacaktır. Veysel, Ahmet Kutsi Tecer'in kendisine verdiği büyük desteği, yaşamının son günlerine dek büyük bir özlem ve mutlulukla anlatır. Bir yerlere gidip türküler söylemesini isteyen, özendiren, yönlendiren, cebine mektuplar koyan Tecer ile Veysel'in yolu, Ahmet Kutsi Tecer'in Ankara'da Halkevleri'nin dergisi *Ülkü*'nün yöneticisi olmasıyla daha çok çakışır.

Veysel'in yeni şiirleri de artık bu dergide yayınlanmaya başlar. Bu nedenle Veysel'in yolu Ankara'ya düştükçe buluşurlar. Böyle bir buluşmada Tonguç da oradadır. Tonguç'a danışmanlık yapan Sabahattin Eyüboğlu'nun da önerisiyle Âşık Veysel ve yardımcısı Âşık Küçük Veysel (Erkılıç), Tonguç'un verdiği bir mektupla, 22 Ocak 1942 tarihinde bir kış günü doğruca Arifiye'ye gelirler. Bu tarihten başlayarak Arifiye Köy Enstitüsü ustaöğreticilerinden biri de Veysel olur. Kısa süre sonra, Ahmet Kutsi Tecer ve İsmail Hakkı Tonguç, Arifiye'ye gelecek ve Veysel'i görev başında görür.

Âşık Veysel, Küçük Veysel (Erkılıç), İ. H. Tonguç, A. H. Daner, S. E. Balkır ve A. Kutsi Tecer Arifiye'de.

Tonguç ve Tecer, Veysel'i görevi başında gördükten sonra içinde Âşık Veysel, Küçük Veysel, Edip Balkır, Hamdi Daner, Muammer Köseataç, Enver Kartekin'in de bulunduğu bir anı fotoğrafı çektirip giderler.[141]

Birkaç gün dinlenip enstitüye yerleşen Veysel, enstitünün ekmeğini üreten fırının üst katında yatmaya başlarlar. Fırıncı Mustafa Örge de âşıklarla olmaktan mutludur. Yapılan bir program doğrultusunda, 25 Ocak 1942 günü resmi anlamda görevine, yani türkü ve saz öğretme işine başlar.

Burada sözü Balkır'ın bu konudaki raporuna verelim: 10 Mart 1942 tarihli bu rapora göre, Âşık Veysel 25 Ocak 1942 tarihinde görevine başlar. Çocukların daha çok türkü öğrenebilmeleri için, her sınıf için farklı türkülerden oluşan listeler hazırlanır. Raporun düzenlendiği güne dek 17 türkü üzerinde çalışılır. Ayrıca, kendisine saz yapan Musa Yılmaz, bu kısa sürede Veysel'le çalışarak bazı türküleri çalacak duruma gelmiştir.

Enstitülüler Âşık Veysel'i çok sever. En hoyrat bilinen öğrenciler bile Veysel'e bağlılık gösterir. Veysel'in ve yardımcısının girdiği dershaneleri, bir tapınak sessizliği kaplar.[142]

Göreve başladığı günden rapor gününe dek, tatil günleri de içinde olmak üzere, sadece 45 gün geçmiştir ve Veysel bu sürede 17 türkü öğretmiştir. Yalnızca türkü öğretmekle de yetinmez, kendisine saz yapan Musa Yılmaz bile saz çalmaya başlatmıştır.

Âşık Veysel'in Dersleri

Enstitü yönetimi ve öğrenciler Âşık Veysel'in söyleyiş ve davranışlarını gördükçe, karşılarındaki birikimi daha iyi fark ederler. Yapılan izlenceye göre, Veysel'in derse gideceği kümelerde sağına öğrenci Ahmet Yol, soluna da Küçük Veysel oturmaktadır.

İlk öğrettiği türküler arasında "Keklik", "Bülbül", "Mecnun'um Leyla'mı Gördüm" gibi anonim türküler vardır.

Raporda ve anılarda görüleceği gibi dersler sırasında ve enstitü yaşamında, Âşık Veysel'in büyük bir kabul gördüğü ve kendisine karşı sevgi ve saygıyla davranıldığı anlaşılmaktadır.

Enstitüdeki öğretmenlerle de dostluklar kuran Veysel'in derslerinden bir ayrıntıyı, dostu ve tarım öğretmeni Mustafa Eyüboğlu anlatıyor: Veysel, her sınıfta türkü öğretmektedir. Birkaç kez girdiği sınıftan, nasıl sesler çıktığını bilmektedir. Mustafa Eyüboğlu ve diğer öğretmenler bunu daha sonra anlarlar.

Âşık Veysel, bir süre sonra girdiği sınıflarda, dersin içinde, bir ara elini bir yöne uzatarak "Oradakı, sen neden söylemiyon?" dermiş. Yanında bulunan Küçük Veysel ve öğrenci Ahmet Yol çok şaşırırlarmış. Çünkü Veysel'in elini uzattığı yerde ya gerçekten sesini çıkarmayan, yani türkü söylemeyen bir öğrenci olurmuş. Bazen de orada görevli veya hasta olduğundan bir öğrenci eksik olurmuş.[143]

Veysel'in saz ve türkü öğreticiliği, iki yönlü bir eğitim sağlar. Bir yandan enstitü dünyası ve öğrencileri ondan Anadolu'nun az bilinen halk müziği kültürünü öğrenir, diğer yandan Âşık Veysel de enstitü dünyasıyla tanışıp benzerini bilip duymadığı bir eğitim işletmesinden birçok şey öğrenir. Köy enstitülerini gördükçe

coşar, bilinçlenir, en güzel şiirlerini, türkülerini bu sırada üretir. "Yine Mektup Geldi Gül Yüzlü Yardan", "Kara Toprak", "Bir Ulu Ağaçtan Bir Yaprak Düşse Sazıma", "Köy Enstitüleri", "Ada" gibi türküler bunlardandır. İşte o günlerde Adapazarı için yazdığı "Açtı Bahar Çiçekleri Ada'nın" başlıklı şiir:

Açtı Bahar Çiçekleri Ada'nın

Ağaçlar al giydi kuşlar dillendi
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın
Toprak mevce geldi, yer yeşillendi
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın

Adapazarı'na demişler Ada
Yar elinden yaralarım ziyade
Çiğdemleri dağda, gülü ovada
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın

Veysel'de kalmadı, hiç sabrı karar
Gün günden ediyom, ömrümden zarar
Bizim ele selam söylen turnalar
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın

Kuğulu kuğulu ötüşüyor kumrular
Çağlayıp akıyor bulanık sular
Meleşir koyunlar, körpe kuzular
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın

Mektup yok sıladan, dağlar kar mıdır?
Akar gözüm yaşı, bir pınar mıdır
Kuşlar eşin bulmuş, ilkbahar mıdır
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın

Bu şiirde Adapazarı'nın baharı ve doğa güzellikleri yanında, onun köyüne ve evine duyduğu özlem de dile gelir.

Âşık Veysel'in derslerine sıkça giren Ahmet Yol da Veysel'in gelişini ve sonrasını anımsayanlardandır. Âşık Veysel geldiğinde Ahmet Yol ikinci sınıf öğrencisidir. Sınıflarda Veysel'in sağ yanında oturur. Arifiye'de kaldığı üç-dört ay içinde, öğrencilere öğrettiği türkülerin ilk türküler "Çiğdem Der Ki Ben Alâyım", "Keklik İdim Vurdular", "Havalanma Telli Turnam"dır. Bunların dışında daha çok Emrah'tan, Ali İzzet'ten türküler ile Sarı Yıldız gibi pek çok anonim türkü öğretir. Ahmet Yol ile Âşık Veysel'in yolu, Hasanoğlan'da ve 1957 yılında yine Arifiye'de, daha sonra da çakışır.[144]

Ahmet Yol, daha sonraları Ali İzzet Özkan'ın da Arifiye'ye geldiğini anımsar.

Muhsin Civelek ise Arifiye'de Âşık Veysel'in mektuplarını yazan öğrencidir. Civelek'in yemekhane nöbetçisi olduğu bir gün Âşık Veysel'le Küçük Veysel yemekhanede yemek yerler. Herkes gitmiştir, onlar yemekhanede otururlar. Âşık Veysel, nöbetçi Civelek'i yanına çağırır: "Bana name geldi, şunu okuyabilir misin?" der ve mektubu verir. Mektup okunduktan sonra Veysel, "Gelmişken, işin kalmadıysa buna bir cevap yazalım" deyince, Civelek kooperatiften alınan kâğıda onların söylediklerini yazar.

Aradan bir-iki ay geçer. Bu kez de Âşık "Senin yazılarını güzel okumuşlar. Yine o efendi yazıversin, demişler" deyince ikinci mektubu da Muhsin Civelek yazar. günlerde iki mektup daha kaleme alınır.[145]

Arifiye çıkışlı öğretmen, gazeteci Abdullah Çelik'in anısı da bir öğretmenin Veysel ile ilgili uyarısıdır. Çelik ve arkadaşlarının sınıf öğretmeni Enise Yenilmez, "Bana karşı saygısızlığınızı affedebilirim ama Âşık Veysel'e saygısızlık ederseniz affetmem. Lütfen saygılı olalım" diye öğrencilerini uyarır.[146]

Âşık Veysel, enstitüde yalnızca saz ve türkü öğretmez. Aynı zamanda "müzikli geceler"de türkü de söyler; yani enstitüde, toplu dinletiler yapar.[147]

Âşık Veysel'in kulaklarının duyarlılığı, birçok insanı şaşırtır. Bunlardan biri de öğrencilerinden Hamiyet Olgun'dur: "Veysel enstitüde çalışırken, önünden geçerdim. Ayak sesimden tanır, 'Hamiyet kızım nereye gidiyorsun?' derdi."

Sonraki öğretmenlik yıllarında bir gün Âşık Veysel, görevli olduğu Düzce'ye davet edilir. Hamiyet öğretmen de gidip "Hoş geldiniz, sizi görmeye geldik hocam" deyince "Hoş bulduk Hamiyet kızım" diye şaşırtan bir karşılık verir. Sesini unutmaz.[148]

Benzer bir olayı Arifiye'yi bitirip Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne gittiği dönemde Ahmet Yol da yaşar. Arifiye'deyken, Âşık Veysel'le birbirlerine "Veysel Efendi, Ahmet Efendi" diye seslenirler. Aradan yıllar geçer. Bir gün Âşık Veysel'in Hasanoğlan'a geldiği duyulur. Güzel Sanatlar Kolu öğrencisi Ahmet Yol hemen yanına giderek "Hoş geldin Veysel Efendi" der. Âşık Veysel de hiç duraksamadan "Hoş bulduk Ahmet Efendi" diye karşılık verir.[149]

Âşık Veysel'in Elma Bahçesi

Âşık Veysel'i bilenler, doğduğu köydeki ünlü elma bahçesini de bilirler. Bu bahçeyi kurmak istediğini söylediğinde, köylüleri karşı çıkmış ve "burada olmaz" anlamında sözler etmişler. Bu sözlere aldırmayan Veysel, elma bahçesini kurar. Sonraki dönemlerde, pek çok fotoğrafı ve canlı görüntüsü de bu bol meyveli bahçede çekilir.

İşte bu elma bahçesinin kuruluşu da Arifiye kaynaklıdır. Mustafa Eyüboğlu bu olayın kahramanıdır.

Veysel, enstitü meyve bahçesine giderek, her fidanı yoklamaktadır "Mustafa Bey, bunlar kaç yaşında" diye de her biri için sorar. Fidanın yaşını duyunca da "Bizim orda bu kadar olmaz, nasıl yapıyorsunuz?" der. Bir gün, Mustafa Eyüboğlu'na

"Şarkışla-Sivrialan Köyü, oraya fidan nasıl gider? İmkânı yok" der. Mustafa öğretmen de "Ben yollarım, bak görürsün" diye yanıtlar.

Âşık Veysel Arifiye'de. (Mustafa Eyüboğlu en önde), 1950.

Fidanlık müdürü, bu işi görev edinen Mustafa Eyüboğlu'nun arkadaşıdır. Fidanın fiyatı zaten 10 kuruştur. Yani paranın önemi yoktur. Tren istasyonundakiler de arkadaşlarıdır. Doğruca istasyon müdürüne gidip "Ben Sivas-Şarkışla, Sivrialan köyüne fidan yollamak istiyorum. Bana yardımcı olabilir misin" diye sorunca da "Ne demek, kapısına kadar bile gönderirim" yanıtını alır.[150]

Böylece Arifiye Köy Enstitüsü'nden Mustafa Eyüboğlu öğretmenin, Âşık Veysel'in köyüne yolladığı fidanlar, o ünlü bahçeyi oluşturur. Âşık Veysel bu durumdan çok memnun olur ve Eyüboğlu öğretmene, yeni çıkan plaklarını ve bir çamçak (ağaçtan su testisi/su kabı) yollar. Köy enstitülerinin çalışma yöntemleri ve eğitim biçimini çok beğenen Veysel, enstitülüler için bir de şiir yazar. İşte son iki dörtlüğü:

Uyarın köylüyü, varsın ayılsın / Enstitü kuvveti, yurda yayılsın
Herkes kazancının, yolunu bilsin / Öğretmenler iz gösterir, yol yapar

Yiğitlik, cesurluk yılmaz, yorulmaz / Tembellere hazır sofra kurulmaz
Veysel'in elinden hiçbir iş gelmez / Çalı gibi yaprak açar, gül yapar

Âşık Veysel'in Arifiye'ye ve enstitülere olan sevgisi bitmez. Arifiye'den sonra Hasanoğlan, Çifteler ve diğer enstitülere giden Veysel'in, usta öğreticiliği bitse de enstitülerdeki konserleri hiç bitmeyecektir.

1946 ve 1951 yılında birer kez daha Arifiye'ye gelip konser veren Veysel, buradaki anılarını yeniler. Eldeki fotoğraflara göre ilköğretmen okulu döneminde de 1957, 1958, 1967 yıllarında yine Arifiye'ye gelir ve her seferinde, büyük ilgi görür.

1960 yılının Mart ayında gittiği Kadirli'de konserler verdikten sonra dostları Prof. Halet Çambel ve Nail Çakırhan'ın yanına, Karatepe kazı yerine giden Veysel, orada kaldığı günlerde sıkça Arifiye Köy Enstitüsü ve çok sevdiği Edip Balkır'dan söz eder.

Bunun üzerine, o sırada İstanbul'da görevli olan Balkır'a, bir foto kart yazılmasına karar verilir. Kart, kazı yerinin bir fotoğrafıdır. Balkır'a yazılı bu kartta Âşık Veysel'in Balkır için kendisi ve

Halet Çambel adına yazdığı, birer mühürlü dörtlük, Veysel'in oğlu Ahmet'in bir sözü ile Nail Çakırhan'ın da bir sözü ve imzası vardır. İşte o foto kartta Balkır için kendi adına yazdığı dörtlük:

Karlı dağlardan aşarsın / Deniz gibi coşarsın
Zannetme ki unutmuşum / Her gün gönlümde yaşarsın

Yüzmek, Bisiklet ve Motosiklet Kullanmak

Yüzmek

Köy enstitüleri eğitim dizgelerinde bulunmasa da bölge koşullarında rastladıkları veya fırsat olarak karşılarına çıkan olanakları değerlendiren kurumlardır. Cılavuz Köy Enstitüsü'ndeki kayak çalışmalarını buna örnek verilebilir. Kimi çalışmalar da bölgede bulunarak eğitimin içine alınmaktadır. Arifiye ve Beşikdüzü köy enstitülerinin balıkçılığı da böyle değerlendirilmelidir. Bunun gibi, "fırsat eğitimi" konusu olan, geçici veya uzun süreli fırsatlar da değerlendirilmektedir.

Arifiye yakınındaki Sapanca Gölü, böyle bir fırsatın yakalandığı yerdir. Gölden yararlanmanın ilkeleri belirlenerek öğretmenler, çalışanlar, eğitmen adayları ve enstitü öğrencileri bu gölde, yüzme bilen öğretmenlerin yardımıyla yüzme öğreneceklerdir. Bu öğrenme işi, önceleri genel değildir. Ancak izleyen zaman içinde göl kenarında kurulan balıkhane ve daha sonra hemen yanında kurulan "Arifiye Köy Enstitüsü İzci Kampları" ile yüzme öğrenme işi, sürekli duruma gelir. Böylece, eğitim izlencesinde olmayan ve köylü çocuklarının büyük çoğunluğunca bir korku kaynağı olan su ve deniz, yüzmeyi öğrenmekle ve balıkçılıkla bir dosta dönüşür.

Yüzme öğrenmede, ilk zamanlarda peynir ve zeytin tenekelerinin, batmamak için kullanıldığı, o günün fotoğraflarından anlaşılmaktadır.

Köy enstitülerinin kapanmasıyla balıkhane ve bu kampların bir daha düzenlenmemesi planlı yüzmeyi öğrenme işleri de son bulur. İlköğretmen okulu döneminde ise Sapanca Gölü ve Sakarya Nehri'nde boğulan öğrencilerin sayısı artar.

Bisiklet ve Motosiklete Binmek

Köylerinde binek araç olmayan, at ve eşek dışında bir tek at arabası tanıyan köylü çocukları, karşılaştıkları yeni bir makineye, büyük ilgi gösterirler. Bu gözlem Balkır'ı da derinden etkiler. "Bunlar makine soyundan yapılara düpedüz tutkunlar. Böyle bir şeyle karşılaşmaya görsünler, mıhlanır kalırlar."[151]

Balkır kararlıdır. Köye öğretmen olarak yetiştireceği gençlerin bisiklet, motosiklet, traktör ve benzeri araçları kullanmasını ve gerektiğinde onarabilmesini istemektedir. O halde bunların öğretilmesi için bir yol bulunmalıdır.

İlk olarak Adapazarı'ndan alınan üç bisiklet ve bir motosiklet, enstitüde büyük ilgi toplar. Adını "cambaz" taktıkları Sapancalı Feyzi adlı öğrenci, motosikletle bir tur atmak isteyince, müdür fırsatı değerlendirir ve Feyzi'den, –eğer biliyorsa– arkadaşlarına motosiklet sürmeyi öğretme sözü alır. Böylece motosiklet ve bisiklete binme eğitimi alıp yürür.

Durumu 1.9.1940 tarihli raporunda Tonguç'a da gururla bildirir:

> Müessesenin aldığı üç bisikletle, programına göre ayrılmış zamanlarda, bütün talebe çalışmış ve hepsi bisiklete binmeyi öğrenmişlerdir. Bisiklete lazım olan pişkinlik (deneyim) artınca motosiklet talimleri başladı.[152]

Feyzi ise motosiklet eğitiminde çok başarılıdır. Bir yıl geçmeden Balkır, Temmuz 1941 tarihli yeni raporuyla, gelinen yeni düzeyi yazar: İkinci sınıflar motosiklet öğrenirken, yeni gelen birinci sınıflar da bisiklet eğitimi alır. Ancak eldeki sınırlı sayıdaki bisiklet ve motosikletler hızla eskimiştir ve yenileri gerekmektedir.

Ankara Radyosu'ndaki konuşmasında, bu çalışmalara da değinen Balkır, şöyle der:

> Motosiklete binmek, diğer motorlu vasıtaları kullanmak, bir müzik aleti çalmak, tulumba kurmak ve tamir etmek, elektrik işlerinden anlamak, milli oyunları oynamak, yüzmek ve lüzumlu bilgi ve menfaatlerin talebeye öğretilmesi ve öğretmek için de şartlarının hazırlanılması mecburi işlerdir.[153]

Bisiklete binmede dayanışma.

Motosiklet eğitimleri sırasında atlatılan bir kazayı ise *Köy Enstitüleri I* kitabında anlatacaktır:

Bisiklete binmeyi öğrenmiş çocuklara, motosiklete binme alıştırmaları yaptırılmaktadır. Kızlardan biri, bu alıştırmalarda, aniden yere kapaklanır ve hendeğin içine düşer.

Vücudunun bazı yerleri sıyrılmış, zedelenmiştir. Yöneticiler biraz kendisine gelmesi için dinlenmesini, isterken, düştüğü yerden kalkarak, yeniden motosiklete atlayarak "Ölmek var ama dönmek yok" der ve motosikleti koşturmaya başlar.[154]

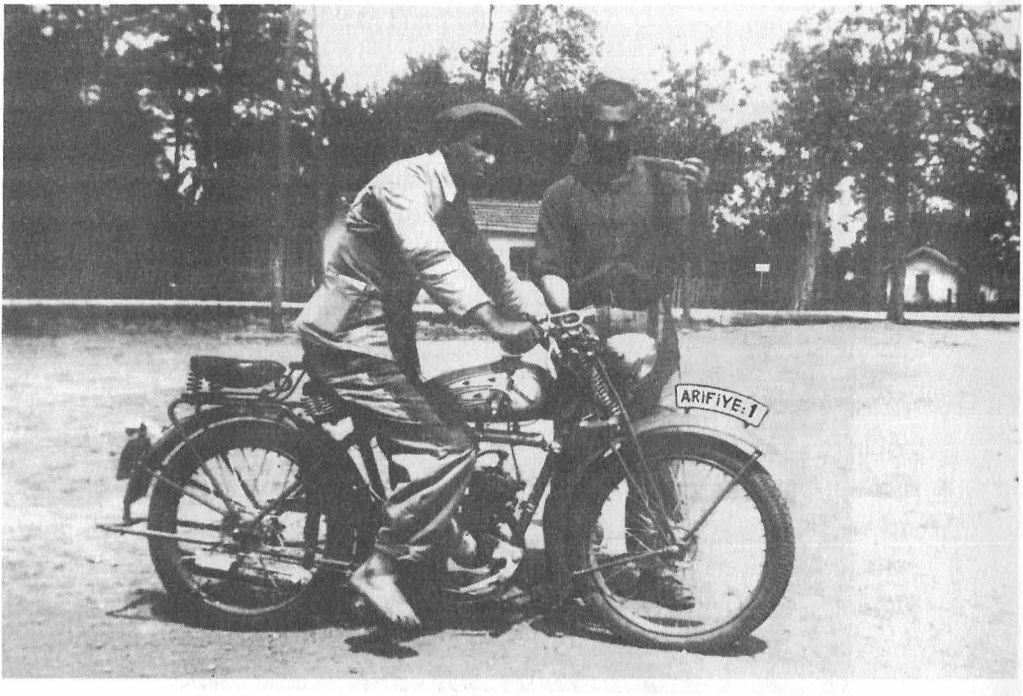

Recep Gösterişli (motosiklette) ve Musa Yılmaz, 1942.

İlerleyen yıllarda Sapancalı Feyzi'nin yerini, motosiklet öğretiminde Recep Gösterişli adlı öğrenci alır. Pek çok enstitülü de "Arifiye-1" adlı motosikleti kullanmasını ve söküp takmasını ondan öğrenir.

Öğrenilen beceriler, bunları da aşacak ve Arifiye'de çorap makineleri, dokuma makineleri, trikotaj makineleri, harman makineleri kullanmak sırayla gündeme gelir.

Hızı Kesenler

Depremden Zararsız Çıkmak

Adapazarı-Hendek Depremi

Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde olan Adapazarı bölgesinde öteden beri, sıkça depremler olmaktadır. 20 Haziran 1943 Pazar günü, saat 17:32'de, 5,6 şiddetinde ve 346 kişinin öldüğü, yeni bir Adapazarı-Hendek Depremi meydana gelir. Bu deprem, Adapazarı için ne bir ilktir ne sondur.

Bir gün önce, müdür yardımcısı Aziz Arsan'la kereste alımı için bir köye giden Balkır, deprem günü akşam atla geri döner. Kalaycı köyünde yoldaki asfaltın sağa sola oynamışlığından, deprem olduğunu anlarlar. Halk, "Adapazarı yanıyor" diye bağırmakta ve ürkek bir durumdadır.

Enstitü yapıları da boşalmıştır. Herkes dışarılardadır. Planlı bölümün büyük yapılarından birine giren Balkır'ı, öğrenciler engellemek ister. Yapılarda yıkım olmadığını görüp rahatlayacakken dışarıda kalmış öğrencilerin yakınmaları başlar. Bir yandan da yağmur başlamıştır.

Yemekhanedeki tüm masaları dışarı çıkarıp öğrencileri onların altına alırlar. Aileler için de sığınma yerleri kurulmuştur. Böylece ilk gece masaların altında uyumaya çalışılır.

Balkır'ın eşi ve kızı, pazar günü için balıkhaneye gitmiş ve depreme orada yakalanmıştır. İkinci gün evlerdeki dağınıklıklar düzeltilip evlere girilmeye başlanır.

Sonuçta, üç yıldır enstitüde öğrencilerce yapılmış yapılarda ciddi bir yıkım yoktur. Ancak Adapazarı yerle bir olmuştur. Enstitünün büyük öğrencilerinden bir grupla Adapazarı'na yardıma gidilmek istenirse de askeri birlikler "karmaşa olur" diye bunu durdururlar.

Bir hafta sonra depremle ilgili Tonguç'a mektup yazan Balkır, enstitünün gördüğü zararı anlatır:

Deprem, enstitüde hafif atlatılmıştır. Yeni yapılan iki okul yapısının ana duvarları sağlamdır. Ara duvarlarda çatlaklar vardır. Fırının, yemekhanenin, kurs binasının bacaları yıkılmıştır. En önemli kayıp, yukarıdaki binalara aşağıdan gelen su tesisatının bozulmasıdır. Çocuklarda ise büyük ruh sarsıntısı olmuştur. İki gece hiç uyumayan enstitü ahalisi, üçüncü gece yatakhaneye girmiştir.[1]

Deprem çevre kasaba ve köylerde büyük yıkımlara neden olur. Köyleri deprem alanlarında kalan ve zarar gören enstitü öğrencileri, izin verilerek evlerine gönderilirler. Bunlardan Şakir Karataş'ın öyküsü Tonguç'a kadar ulaşır. Ondan da gazeteci Ahmet Emin Yalman duyar. Yalman, Trenle İstanbul'dan Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelir. Şakir Karataş'ı bulur.

Arifiye'de son sınıf öğrencisi olan Şakir Karataş, depremden sonra hızla köyüne varmış, oradaki yeniden yapılaşmaya öncülük etmiş ve Ankara'da Tonguç'a da uğrayıp dönmüştür. Aslında Yalman da daha önce Şakir'i tanımış ve yazmıştır. İşte Şakir Karataş'ın depremde yaptıkları:

> Bir gün deprem oldu. Arkasından bizim köyün bulunduğu yerlerde her şeyin harap olduğunu, can kaybı da bulunduğunu radyo haber verdi. Köyleri deprem sahasında olanlara izin verdiler. Yola çıktık, içim titriyordu. Kimi hayatta bulacaktım, kimi kaybetmiştik bilmiyordum.[2]

Köye varınca yıkımı gören Şakir köylülerle ilgilenir. Önce hayvanlara bir ahır yapar. Babasının acele yaptığı baraka yerine, yıkıntı malzemeleriyle bir binayı yapıp bitirir. Komşuları için de ev

ve ahır yapar. Muhtara, köy odasının yapımını önerir. Köylü ile birlikte, onu da bitirirler. Kendi gücüyle iş yapması eleştirilince, onlara köy enstitülerinde yetişen öğrencilerin nasıl çalıştıklarını anlatarak, sevgilerini kazanır.

1943 depreminde hazırlıksız yakalanan enstitü öğrencileri, bir yıl sonra yakalandıkları ikinci bir depreme anılarında daha fazla yer verirler.

İkinci Deprem

1943 depreminden daha şiddetli fakat Gerede ve Bolu merkezli olan 1 Şubat 1944 depremi, Adapazarı'nı da etkiler ve Arifiye Köy Enstitüsü'nde de hissedilir.

İkinci depremi, her gün cep defterine not eden Sağlık Kolu'ndaki Arifiye öğrencisi Ali Görgülü'nün küçük notlarından izleyelim:

> 1 (Şubat 1944) Salı: İş var. Yalnız korkulu bir gün... Zelzele var. Şiddetli. Bolu, Gerede, Düzce, Kızılcahamam...
>
> 9 Şubat: Akşam zelzele oldu. Fakat ben ve İsmail duymadık. Adapazarı'nda idik.
>
> 10 Perşembe: Saat üçte zelzele. Sakarya. Okulun talebeleri dışarıya...
>
> 12 Cumartesi: Öğle üzeri zelzele oldu. Ben duymadım.
>
> 14 Şubat Pazartesi: Derse başlama günü. Gece saat 5, yine zelzele oldu. Ben duymadım. Bu gün Macaristan'da da olmuş.
>
> 17 Perşembe: Bolu'dan gelen Kemal Yaman, zelzelenin hafif devam ettiğini söyledi. Yar: 300-400 metre, derinlik 72 km.
>
> 15. Gece üç defa zelzele oldu.
>
> 14. Akşam dersten çıkarken zelzele oldu.[3]

İkinci depremi, yalnızca mevsim olarak anımsayabilen Rüştü Kartal ise kireç kuyusuna düşen öğrenciyi hiç unutamaz: Kış mevsimidir. Gece sabaha karşı, nöbetçi öğretmen tüm öğrencilerin, kalkıp yatakhaneleri terk etmesini ister. Deprem olmaktadır.

O sırada kireç kuyusuna birinin düştüğü söylenir. Öğretmen hemen dalıp çıkar ancak bulamaz. Çocuklar ısrar ettikçe öğretmen tekrar dalar, yine bulamaz. Sonra anlaşılır ki bir öğrenci kenar-

dan çıkmıştır. Herkes rahat bir nefes alır. Aynı sırada, bir öğrenci aceleden cama çarpar ve kolundan yaralanır. Hastanede dikiş atılır. Sallantı yüzünden yatakhanelere giremezler. Ama hava da soğuktur. Öğrenciler depremden, öğretmenler de öğrencilerin hasta olmalarından korkarlar. Battaniyesini alan fundalıklara koşar. Bir ay izinli olarak evlerine giderler. Dönüşte deprem hasarları için Adapazarı'nda onarımlara başlarlar.[4]

İkinci depremi bir de Satılmış Demir'den dinleyelim:

> Deprem olduğu zaman pencerelerden atlayan arkadaşlar oldu. Akşamdan kuyulara konan, çözülüp dinlenen kireç kuyularına düşenler vardı. Onları çıkarıp kurtardık. Yalnız, duyduğumuza göre ilk depremde büyük binadan atlayıp ayağını kıranlar olmuş.[5]

Deprem ve Adapazarı, birbirlerini unutmayan bir ikili gibidir. Hemen her yıl sallanan Adapazarı, 1957 Bolu-Abant depreminden de ciddi biçimde etkilenir ancak asıl ağır yıkımlardan birini, 1967 yılındaki Mudurnu-Adapazarı depreminde alır. Bu depremlerde enstitü yapıları en az zarar gören yapılar olur. 1970'li yıllarda bile ilköğretmen okulu olarak 48 yapı olduğu dikkate alınırsa bu doğrulanabilecektir. Bu yapıların birkaçı depremde yapılan barakalar, biri yeni merkez binadır; diğerlerinin tümü enstitü döneminden kalmıştır.

Asıl yıkımın, 1999 yılındaki iki büyük depremde olduğunu söylemeye bile gerek yok. Bu depremlerde de köy enstitüsü merkez binası ile iki yerleşkedeki köy enstitüsünden kalan okul binaları ve lojmanlardan hiçbirinin zarar görmediği kaydedilmelidir.

Sıklıkla deprem olması ve bu nedenle enstitünün günlük yaşamında, üretimlerinde oluşturduğu duraksama ve engellemeler, yarattığı korku ve kaygıyla yeni deprem beklentileri hızlarının kesilmesiyle sonuçlanır.

Evsiz Kalan Öğretmenlere Ev İmecesi

İmeceler ve Arifiye Köy Enstitüsü imeceleri ayrı bir bölümde incelenirken, bu bölümde Adapazarı'nda deprem nedeniyle evsiz kalan öğretmenlere ev yapılması konusundaki büyük imeceden söz

edilecektir. Bu imece Tonguç tarafından oluşturulmuş bir kurum olan İlkokul Öğretmenleri Yapı Sandığı denetiminde ve Arifiye Köy Enstitüsü eşgüdümüyle yaşama geçirilen ve başarılan bir iştir. İmeceye, Arifiye Köy Enstitüsü ekiplerinin yanı sıra Gölköy, Pamukpınar, Kepirtepe, Çifteler, Savaştepe ve Hasanoğlan köy enstitüleri yapı ekipleri de katılmıştır. Bu imeceyle ilgili bilgiler, Süleyman Edip Balkır'ın *İlköğretim* dergisinde ve *Dipten Gelen Ses* adlı kitabında yer almıştır. Diğer mektup ve yazılarda da aynı bilgilere rastlanmıştır.

İlkokul Öğretmenleri Evsiz Kalır

1943 depremi Adapazarı ve çevresini yıkmış, kısa şaşkınlık döneminden sonra Adapazarı'nda beklenmedik ve rastlanmadık bir çalışma başlamıştır. Kısa sürede enkazlar kaldırılmış, çadırların yerini evler almaya başlamış, dükkânlar açılmıştır. DDY ve Kızılay prefabrik evler kurmuş ve Adapazarı'nda yaşam hızla değişmeye, normale dönmeye başlamıştır. Bu arada kaçınılmaz biçimde, yapı malzemeleri kıtlığı ve pahalılığı başlamıştır. Her kesimin evleri yapılırken, "özel idareden maaş alan ilkokul öğretmenleri" açıkta ve evsiz kalmışlardır.

İnşaat mevsimi sona ermek üzeredir. Balkır, Adapazarı'nda 20 ilkokul öğretmeni için ev yapılacağını duyar.

İlkokul Öğretmenleri Yapı Sandığı'nın kararı ve ev planları, Ankara'dan Balkır'a verilince iş resmen Arifiye Köy Enstitüsü tarafından gerçekleştirilecek bir imeceye dönüşür. Balkır'ın ilk işi, Yapı Usta Okulu'na gidip hesapları yaptırmak olur. Sonra İlköğretim Genel Müdürlüğü'nde imece için inşaat ve ağaç işlerinde ustalaşmış imececilerle konuşup 27.9.1943 günü Arifiye'ye doğru yola çıkar. Evler, Balkır başkanlığında bir İlköğretim müfettişi, maarif memuru ve iki başöğretmenden oluşan komisyonca gerçekleştirilecektir.

İlk On Evin Yapımı

Acil gerekli olan 120 kişilik yatma ve yedirme yeri, evlerin arsalara göre vaziyet planları, duvarcılık ve dülgerlik malzemeleri, kereste, taş, kum, kireç, cam, çivi ve benzerlerinin sağlanmasına başlanır.

Adapazarında 20 Öğretmen Evi

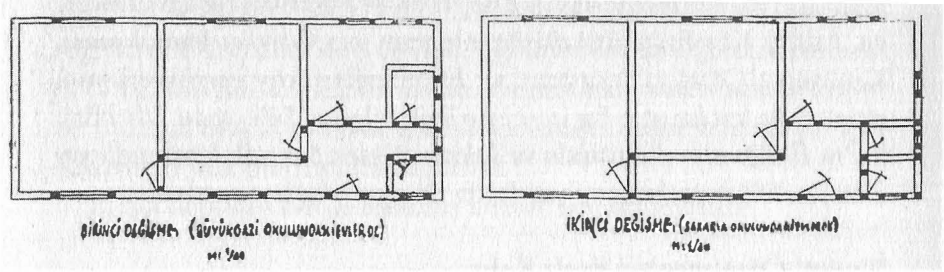

Öğretmen evi planı.

Enstitüden yataklar, tuğladan bir ocak, salaş bir mutfakla, bir ilkokuldan masa ve sandalye sağlanır. Büyükgazi İlkokulu bu iş için bir haftada hazırlanır. Aşçı bulunamayınca 4 Ekim 1943 tarihinde yeni mezun bir eğitmen bu işe verilir.

Büyük bir hızla malzeme bağlantıları ve satın alma işleri başlar. 10 gün sonra Balkır bakanlıktan, diğer enstitülerden gelecek imece ekiplerinin yollanmasını ister.

Gölköy, Pamukpınar, Kepirtepe, Çifteler, Savaştepe, Hasanoğlan ve Arifiye Köy Enstitüsü'nden inşaat ve ağaç işlerinde ustalaşmış imece ekipleri gelir. Tanışma eğlentisinden sonra hemen Adapazarı'nda işbaşı yapılır.

İş bölümü ve programlamalardan sonra, her ekip ilk kazmaları vurur. Tüm ekiplerin tamamlandığı 25 Ekim 1943 günü işe birlikte başlanır. Bir günde temeller kazılır. İş hızlı ilerlemektedir: "Taş bitiyor, kum kalmadı, bu gece motor işlemedi, bugün malzemesizlikten iki saat işsiz kaldılar" gibi sözler ortalığı kaplamıştır. Yapı alanları, arı kovanı gibidir.

Aksaklıklar da olur. Günlerce durmayan bir yağmur başlar. Korkulan olmaz ve yağmur sonunda kesilir. Evlerin iskeletleri çıkmaya başlamıştır. Bu arada Tonguç, işlerin gidişini denetlemeye gelir. Ev planlarında değişiklikler isteyen Balkır, bunu da kabul ettirir.

Havalar düzelince, imece ekiplerinde yeni bir iş yarışı başlar. Kereste verecek yüklenici sıkışır ve imece ekiplerini göstererek "Baksana şunlara, ateşe kar mı dayanır?" der.

Yarıda Bırakılan Film ve Hamam Sefası

Bu çalışmalar yürürken, bir gece ekiplerden biri sinemaya gider. Filmin ortasında bir arkadaşları gelip "Diğer ekip lüks lambası bulmuş, çalışıyor" der. Filmi yarıda bırakan tüm ekip işin başına döner. Aynı biçimde, gece hamama giden bir ekibin üyeleri de başka bir ekibin kireç taşıdığını duyunca hamamda yıkanma işine ara verip yapı yerine koşar. İş bitince yeniden hamama dönerler. Bu duruma en çok da hamamcı şaşırır.

Cumartesi, pazar günleri etrafta dinlenir görünerek gezmeye gidenlerden sonra, ortalığa doluşup çalışan ve öne geçen ekipler de olur. Bu coşku ve yarış işleri hızlandıracaktır.

İkinci On Ev Yapılıyor

İlk on ev biterken Tonguç'tan ikinci on ev için emir gelir. Malzeme sıkıntısı dışında sorun yok gibidir. İşler hızla planlanır ve ekipler yeni on eve başlarlar. Kapı ve pencere piyasada pahalı olunca, Arifiye Köy Enstitüsü marangoz işliğine bir kalınlık makinesi alınarak bunların tümü enstitüde üretilir. Sıra, evlerin elektrik ve su tesisatlarıyla boya badana işlerine gelmiştir. Bu işleri ve camların takılmasını usta gözetiminde Arifiye imece ekibi üstlenir.

İkinci on evin ince işleri biterken kaldırımlar ve meydan düzenlemeleri yapılmaya başlanır. Beklenmedik zamanda çıkan soğuktan zarar gören yerler yeniden onarılır. İkinci on evin de tamamlanmasından sonra Tonguç'a haber verilir.

İşlerin bitmesiyle her enstitüden gelen ekiplerin yurt gezileri gündeme gelir. Tonguç, enstitülerdeki darlık yüzünden, gezilerin biraz ertelenmesini önerir. Birlikte yapılan son ayrılık toplantısında gezilerin mayıs ayında yapılması için genel müdürün enstitüleri uyarması istenir. Balkır bunu Tonguç'a yazar. Kendilerine teşekkür edilen enstitü imece ekipleri Arifiye'den ayrılır.[6]

Sonuç olarak, 20 öğretmen evinin nakliye, malzeme, harçlık, memur günlük ücretleri, avadanlıkları da dahil olmak üzere 112.000 liraya mal olduğu anlaşılır.[7]

Tonguç'tan Kutlama

Evsiz öğretmenlerin, evlerine kavuşması ve bu imecenin başarılı olması üzerine, bir mektupla Süleyman Edip Balkır'ı kutlayan Tonguç, bu başarıdan çok mutludur. 25 Ocak 1944 tarihli mektubuna işin başarıyla sona ermesinde emeği olan enstitü ekiplerindeki öğrencilere ve emek veren herkese teşekkürle başlar. Enstitü çalışmalarını, bu hareketleriyle anlamlandıran enstitülülerin bu emeklerinin gelecekte de yaşayacağını ve anılacağını da not düşer. Bu şerefli çalışmaların, yurt çapındaki yeni atılımlar için yol gösterici olacağını, bunu öğrencilerine de duyurmasını Balkır'dan rica eder.[8]

Bu evlerle ilgili, köy enstitülerinin yaptıklarıyla "örnek birer ulusçuluk davranışı gösterdiklerini" yazan Fay Kirby, bunu Anadolu'daki 1943 depreminden sonra, felaket karşısında enstitülerin tuttuğu yolda gördüğünü de kaleme alır.[9]

Sözü edilen olay, Adapazarı'nda öğretmenlere yapılan evlerdir. Aynı yazarın, bu konuda Düziçi Köy Enstitüsü evrakları arasında gördüğü bir telgraf da bu savını desteklemektedir. Telgrafta Arifiye Köy Enstitüsü aracılığıyla felaket bölgesine dağıtılmak üzere, yüzlerce yatağın yola çıktığı bildirilmektedir.[10]

Öğrencilerden İmece Anıları

Tonguç, *Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy* adlı yapıtına, bu imecede yer almış bir Pamukpınar öğrencisinin anılarını da aktarır. Bu anılar, imeceye katılan öğrencilerin işe ve o günlere dair düşüncelerini yansıtır niteliktedir:

> Yurdun her tarafından erek yoldaşlarına yardıma koşan, onları bir an evvel rahata kavuşturmak için ter akıtan ekipler geliyor. Onlarla konuşuyoruz. Böylelikle şarkın milli oyunları, milli kültür değerleri batıya, batınınkiler de Orta Anadolu'ya, oradan da şarka taşınıyor.

Sivas-Pamukpınar'dan Arifiye'ye gelip ev üretiminde çalışan öğrenci, kendisinin zaten başka bir yere gitme arzusu olduğunu, Adapazarı deprem evleri imecesiyle bunun gerçekleştiğini de an-

latır. İmeceye 17 arkadaşıyla katılmıştır. Altı ayrı enstitüden gelen ekiplerden her biri üçer ev yapmayı üstlenmiştir. Bu çalışmalarda birbirlerinden çok yararlanırlar.

İmece sonunda yapılan geziyle İstanbul'a giden enstitülü imececinin, ilk kez gördüğü büyük kentteki minareler, kuleler ve apartmanlar nedeniyle gözleri kamaşır. Gezide sürekli notlar alır. Kenti gezerken, görev alacakları köylerde nasıl daha insanca bir yaşam kurabilecekleri üzerinde tartışmalar da yaparak mutlu biçimde İstanbul'dan ayrılır.[11]

Böylece, deprem gören Adapazarı'nda evsiz kalan 20 öğretmen ailesi de birer eve kavuşur. Enstitü bundan mutludur. Depremin getirdiği yıkım ve yokluktan, üreterek çıkan enstitü bir bayram günü daha yaşamıştır.

Sivas-Pamukpınar Köy Enstitüsü'nden Adapazarı'na gelen ekipten Hamit Budak'ın bir anısı enstitü öğrencilerinin en kötü koşullarda bile nasıl yaşamı renklendirebildiklerinin göstergesidir. Onları Adapazarı'na getiren öğretmenin, Adapazarı Halkevi salonunda düğünü yapılmaktadır. Pamukpınar ekibi de düğüne davetlidir. Ancak giysileri nedeniyle salona girdiklerinde biraz sıkılırlar. Bir takı da alamamışlardır. Önce bir konuşma yaparlar, peşinden de Abdurrahman Halayı, Temirağa gibi birkaç halk oyunu oynamaları ve koronun söylediği bazı türküleri yeni evlenen öğretmenlere hediye etmeleriyle büyük beğeni toplarlar. Bunun üzerine Balkır, "Düğünümüzü ihya ettiniz delikanlılar. Sağ olun, var olun" der. Sonra da salona dönerek şu sözleri sarf eder:

> Bu delikanlılar bizim medarı iftiharımızdır. Üzerlerindeki işçi elbiseleriyle belki küçümsenebilirler. Ama onlar güçleriyle siz Adapazarılı hemşerilerimize yardıma geldiler. Hiçbir karşılık beklemeden, aylardır çalışarak öğretmenlerimize lojman yapan bu yavrularımız Sivas, Yıldızeli Köy Enstitüsü öğrencileridir. Hepsine teşekkür ederek, onları bağrıma basıyorum. Sağ olsunlar.[12]

Bu imeceye katılan en küçük öğrenci, Savaştepe ekibiyle gelen Bahattin Fırtına'dır. Anımsadıklarına göre ilk yaptıkları evler Karaağaçdibi'nde, Gazi İlkokulu bahçesinden ayrılan yerdedir. Başla-

rında, öğretmen Ahsap Bey vardır. Fırtına da o günlerin zorluklarından çok, yaşadıkları yardımlaşma zevkini anımsıyor: "Soğuktu ama tam bir ekip ruhuyla ve zevkle çalıştık. İnsanın, bir zorunluluk yokken birilerine sahip çıkması çok güzel bir duygudur" diyen Fırtına, o günlerde Süleyman Edip Balkır'ın bu işte görev alanlara birer mandolin vermek istediğini ancak mandolinleri alamadıklarını da anımsıyor.[13]

Gerçekten de Balkır, bu imecede çalışanlara birer mandolin verme düşüncesini Ocak 1944 tarihli mektubunda "Yapı işlerinde çalışan çocuklara birer mandolin aldırmak işini düşünüveriniz. Bu çok isabetli olur ve pek makbule geçer" diyerek dillendirir.[14] Ancak ödenek sağlanamaması nedeniyle, bu isteğin gerçekleşemediği anlaşılmaktadır.

Savaşın Getirdiği Kıtlık ve Askerlik Dersleri

Köy enstitülerini düşünürken, 1939-1945 yılları arasında dünyanın nasıl korkunç bir savaşta olduğunu ve yaklaşık 65 milyon insanın yok edildiğini, bundan çok daha fazla insanın yokluklarla yaşamak zorunda kaldığını, sakat kaldığını dikkate almalıyız. Bununla da kalmaz yıkım ve yok ediş. Savaşın kentlere, çevreye verdiği zararlar çok uzun yıllar etkisini sürdürür. Dünya kaynaklarının savaş ve ölüm makinelerine yatırılması ve toplumların birbirlerini yok edecek biçimde kışkırtılması, yönlendirilmesi, sürüleştirilmesi politikaları bu savaş yıllarında gelişecek ve gelecekte daha sinsi ve gelişkin biçimde halkları, ülkeleri, kötü etkilemeyi sürdürecektir.

Ancak ülkemiz savaş coğrafyasına yakınlığı nedeniyle emperyal ülkelerin baskılarına zorlukla dayanacak, yine de oluşturduğu kararlı, ince stratejik dengelerle savaşın dışında kalmayı başararak savaşın yıkıcı etkilerinden de kurtulur.

O yılların nüfus yapısını bilenler en üretken insanlarını yakın zamanlardaki savaşlarda yitirmiş, kadın nüfusun fazla, çocuk ve genç nüfusun belirleyici olduğu bir ülke olduğumuzu anımsar. Böyle bir ülkenin savaşa girmesinin toptan bir yıkımı getireceğini söylemek zor değildir.

Savaş nedeniyle, ülkemiz de olağanüstü koşullarda yönetilmek zorunda kalmıştır. Savaşa katılmamakla birlikte, kötü koşullara hazır olmak amacıyla tarımsal üretim stokları yapmak, "ihtiyat askeri" olarak en verimli kesimi silah altına almak gerekmiştir. Giderek, savaşın kızıştığı bir dönemde, Trakya'yı boşaltma zorunluluğu doğar ve boşaltılır. Erkeklerin askere alınmasıyla zaten çok azalmış olan üretici insan sayısı daha da azalır.

Kıtlığın Yansımaları

Yeni gelişmekte olan ülkemizde savaş nedeniyle alınan önlemler yüzünden koşullar daha da zorlaşır ve birçok alanda kıtlık denebilecek sıkıntılar başlar. Bir yandan savaş nedeniyle bulunamayan malların oluşturduğu bu kıtlık, diğer yandan artan hastalıklar, ilaç sıkıntısı, yoksulluk vardır. Bunlarla paralel olarak yükselen fırsatçılık ve karaborsa, yeni palazlanan zenginler doğurur. O yılların gazetelerinde sıkça "kömür ihtikârı, şeker ihtikârı, gaz ihtikârı"[15] haberleri yer alır. Yani vurgunculuk, bu fırsatlardan yararlanarak artmaktadır.

Ayrıca 1941-1943 yılları arasında topraklarımızda yaşanan kıtlık, verimi iyice düşürür ve yoksul kesimler için işler daha da zorlaşır.

Ekmek ve şeker karneyle verilmeye başlanır, kırsal kesimde üretilen pirinç, buğday gibi ürünlerin başka yerlere nakledilmesi izne bağlanır. Resmi kurum, asker ve öğrenciler için günlük ekmek 300 gram olarak sınırlanır.

Halkın durumu iç açıcı değildir. Buğday ve un kıtlığı nedeniyle mısır koçanları ve arpanın öğütülerek buğday ununa karıştırılması, sıkça rastlanan çözüm yollarından biri olmaya başlar. 1944'ten itibaren sıklaşan yağışların üretimi artırması bile fırsatçılar nedeniyle yeterince etkili olamaz. Öyle ki yönetime eleştiriler artar ve İsmet İnönü'nün, kendisine "Bizi aç bıraktın" diyen yurttaşa "Doğru, haklısın; aç bıraktım ama anasız-babasız bırakmadım" deyişi bugüne dek unutulmayacaktır.

Köy Enstitülerinde Durum

Kıtlık ve savaş koşullarının tam ortasında, 1940 yılı baharında kurulan enstitüler tam da bu yokluk döneminde yükselir. Bunun ne denli zor olduğunu Tonguç ve arkadaşları iyi bilmektedir. Daha ilk kurulan eğitmen kurslarında parayla satın alınacak tuğla bulunamadığı ve eğitmen adaylarının yaptıkları tuğlaların büyük sevinç kaynağı olduğu bilinen gerçeklerdendir.

Köy enstitüleri de başta un ve ekmek olmak üzere tuğla, çivi ve diğer yapı malzemeleri ile benzin, şeker gibi maddelerin yokluğunu çeker. Kimi zaman bu kıtlık yüzünden yapıların durma noktasına geldiği günler yaşanır.

Bu kıtlıkların, Arifiye gibi bolluk bölgesi sayılabilecek bir coğrafyada bile yaşanması, durumu en iyi anlatacak fotoğraflardan sayılmalıdır. Balkır, Tonguç'a yazdığı birçok mektupta bu kıtlıktan söz ederek kendisinden yardım istemektedir. Sıkça "Validen söz aldım, benzin sağlanacak, kaymakam söz verdi, vali engel oldu" gibi sözleri Ankara'ya ulaşır.

Bir keresinde, yakın yerlerde oturan öğrencileri köylerine gönderir, dönüşlerinde onların getirdikleri patates, bulgur gibi gıdalarla enstitüyü rahatlatır. Zorda kalınan bir başka seferinde ise, cumhurbaşkanından buğday istemek zorunda kalır.

Balkır; çivi, tuğla, kereste gibi yapı malzemelerini sağlamada kendi üretim olanaklarını sonuna dek kullanarak kıtlık günlerini aşar ve o koşullarda, haftada üç kez öğrencilerine balık yedirebilme mutluluğunu yaşa.

Diğer enstitülerde de durum Arifiye'den farklı değildir. Savaş koşullarında yaratılan enstitü destanlarının "iş içinde, üretimle mutlu olma" yöntemi, bu koşullarla savaşarak başarıya ulaşır.

Savaşa hazır olma çalışmalarından biri de köy enstitülerindeki öğrencilere savaş eğitimi vermektir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nde Askerlik Dersleri

Savaş koşullarında kurulan enstitülerde, müfredata askerlik dersleri de konmuştur. Bu dersleri verecek öğretmenlerin Eski

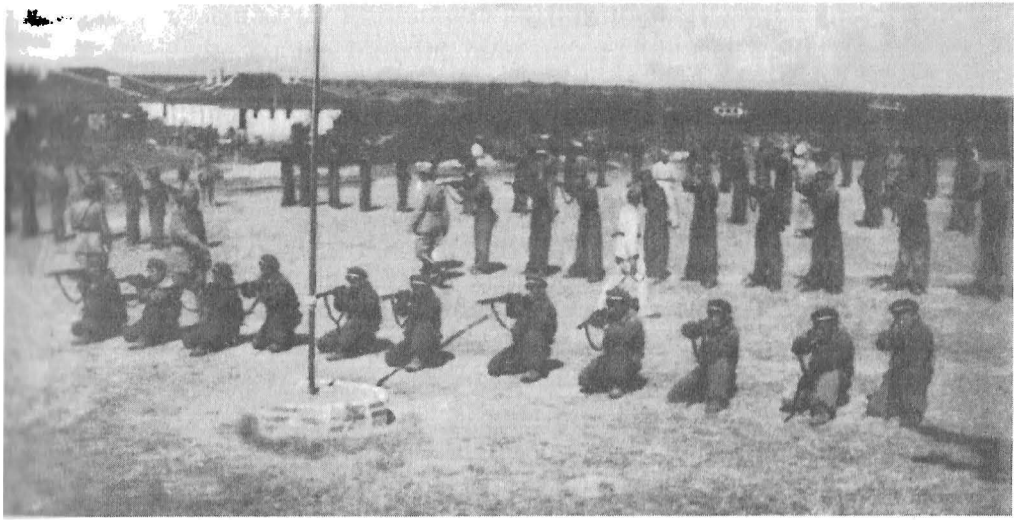

Askerlik eğitimindeki enstitülüler, Arifiye Askeri Havaalanı'nda.

adıyla Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nin (Milli Savunma Bakanlığı) kolordulara yazdığı bir emirle, bu birimlerce sağlanıp belirlenmesi yoluna gidilir. Milli Savunma Bakanlığı'nın 24.03.1941 tarih ve 11350 sayılı yazıyla Milli Eğitim Bakanlığı'na bildirdiğine göre bu dersler muvazzaf subaylar, onların olmadığı yerlerde emekli subaylar, onlar da yoksa askerliğini yapmış yedek subaylar tarafından verilir.[16]

Bu dersler dışında, her yıl 20 gün süreyle en yakın askeri birlikte subaylar tarafından gerçek giysi, donanım ve silahlarla "askerliğe hazırlık eğitimleri" yapılır. Hiç kuşkusuz, bu "askerliğe hazırlık" sözünü, "savaşa hazırlık" olarak anlamak gerekir.

Arifiye Köy Enstitüsü'ne en yakın askeri birlik, Arifiye Topçu Alayı ve alan ise Arifiye Askeri Havaalanı'dır. Eğitime alınan öğrenci birliği, bu alanda askeri eğitim ve atış yapar.

Enstitülerde yetiştirilen köy sağlık memurlarının da savaşta kullanılması olasılığındandır onlara verilen derslerden biri "askeri sağlık" dersidir. Böylece, savaş çıkması durumunda, enstitülerde yetişmiş bu becerili, donanımlı gençlerin de savaşa katılacağı kesin gibidir.

Askerlik Eğitimiyle İlgili Anılar

Tarım öğretmeni Mustafa Eyüboğlu, atışların, eğitim için görevlendirilen askeri manganın silahlarıyla yapıldığını ve kızların bu eğitime katılmadığını anlatır.[17]

Öğrenci İbrahim Erbaş ise kızların da en azından bu eğitimi izlediğini, bir anısıyla doğrular:

> İkinci Dünya Savaşı nedeniyle diğer okullarda olduğu gibi Arifiye Köy Enstitüsü'nde de "askerlik eğitimi" yapılmaya başlandı. Bu eğitimler, belli bir süre de askeri alanlarda ve geçek silahlarla yapılmaktaydı.
>
> Bizim o sırada eğitim gördüğümüz yer İkinci Dünya savaşı koşullarında, aceleyle yapılmış Arifiye Askeri Havaalanı'ydı. Hatta bu havaalanının yapımında azınlıklar da çalışmıştı.
>
> Öğretmenimiz Bahtiyar Sim, askerlik dersi için bizimleydi. Yakındaki bir ağaca konmuş kuşu göstererek "Kim bu kuşu, bir atışta vurabilirse, on numara vereceğim" dedi. Asiye Saka adlı kız arkadaşımız, hiç beklemeden tüfeğini doğrultup, şaşkın bakışlar altında kuşu düşürdü.[18]

Muhsin Civelek ise bu eğitimler sırasında Arifiye'ye inen bir Amerikan uçağından söz ediyor:

> İkinci Dünya Savaşı'yla artık biz de iç içeydik. Bir gün Amerikalılarca "uçan kale" adı verilen devasa uçak bir buçuk kilometre yanımızdaki boş tarlaya zorunlu iniş yaptı. Sonradan bu alan, varlık vergisini ödeyemeyen vergi mükellefleri tarafından "Arifiye Havaalanı" olarak inşa edildi.[19]

O günlerin askerlik eğitimi çalışmalarına ait fotoğraflardaki giysiler ve silahlar, bu eğitimin askeri birliklerdeki ölçülere ve kurallara göre yapıldığını göstermektedir.

Savaşın getirdiği kıtlık ve zorluklar, buna bağlı askerlik dersleri de enstitülerin yükselişini yavaşlatan, zorlayan koşullardan sayılabilir.

Enstitüde Kış Engeli

Enstitü, sürekli ve planlı işleyen bir vücut gibi çalışmaktadır. Bu düzende nöbeti olanlar nöbet yerlerinde, dersi olanlar derste

ve işte olanlar da işbölümüne göre kendilerine düşen vazifenin başındadır. Bu ayrı birimler, birer organ gibi birbirleriyle uyumlu çalışırlar. Kıtlık ve malzeme bulunamaması, enstitü için bir engeldir. Bu engeller, genellikle birlikte üretimle veya yönetimin yaratıcı çalışmalarıyla atlatılabilmektedir. Ancak deprem ve iklim olayları veya beklenmedik bir kaza halinde böyle olmaz. Örneğin yağmur, kar veya depremi kontrol etmek veya engelleyebilmek olanaksız olduğundan, bunlar üretimi engelleyen en önemli olaylar arasındadır.

Örneğin, Adapazarı'nın sıkça rastlanan ve günlerce süren yağmuru, yapı işlerini ve açık havada yapılmakta olan tüm işleri engellemektedir. Buna karşın balıkçı ekiplerinin yağmur, kar demeden balığa çıktıkları bilinmektedir.

Sıkça olmamakla birlikte kar ve donma olaylarında ise yapı işleri, yeni yapılmış sıvalar, sebzeler ve meyveler zarar görebilmektedir.

Özellikle kötü havaların ve soğukların başka etkileri de olur. Gölün karşı yakasındaki enstitü çiftliğinden gelen odunların, meyve ve sebzelerin ulaştırılması fırtınalı havalarda aksamaktadır. Kimi zaman da gölde yapılmakta olan bu işler nedeniyle, yaşamı tehdit edici olaylar yaşanabilmektedir.

Ayrıca enstitü yatakhanelerinde soba yoktur. Bu nedenle çok soğuk kış günlerinde ve özellikle bu mevsimde deprem yaşandığında soğukların kötü etkileri olur.

Soğuk, Yağış ve Kış Anıları

1944 depremi Şubat başında, enstitüyü soğuk bir mevsimde yakalar. Soğuklar ve deprem bir arada olunca yatakhaneye girmeye korkan öğrenciler, ilk gecelerini battaniyelere sarılarak, fundalıklar arasında geçirmek zorunda kalırlar.[20]

Evsiz öğretmenlere imeceyle yapılan evlerin ikinci etabı biterken, havaların kötü gitmesi nedeniyle son yapılan bölümün sıvaları ufalanıp dökülür. Bu işler de yeniden yapılır.[21]

Göldeki fırtınaların balıkçıları ve enstitü çiftliğinden eşya, çamaşır, odun taşıyanları pek çok sefer zor durumda bıraktığı olur.

Balıkçıbaşı Muammer Köseataç ve bir grup öğrenci yakalandıkları azgın bir fırtınadan rastlantı sonucu açılan çarşafın rüzgârla dolup yelken görevi yapmasıyla kurtulurlar.[22] Benzer biçimde fırtınada sallanmaya başlayan ve zarar göreceği anlaşılan motoru, balıkhane önünden alıp kuytu bir sahile çeken Selahattin Kocataş'ın yaşadığı korkunç gece de unutulur gibi değildir.[23]

Kış günlerinin soğukları, öğretmenleri de etkilemektedir. Böyle soğuk bir kış gününde öğretmen Maide Aybarsu'nun odunu yoktur:

> "Mehmet hiç odunum yok, yollayabilir misin?" dedim. Sırtlarında pelerinlerle, pelerin altında kesilmiş odunları üç çocuk alıp getirdi. Öğretmen istemiş ya, yaratacak onu... Bir kilometrelik yol, yürüyerek geliyorlar. Kapının önüne baktım, üç çocuk, burunları ve elleri mosmordu. [...] Nasıl içim yandı. Ben de çaydanlık koymuşum yeni. "Ah çocuklar neden gündüz gelmediniz. Şimdi bu soğukta gelinir mi?" deyince onlar "Öğretmenim biz üşümedik" dediler. Odunları getirip istif ettiler. Isındılar. Çay ikram ettim.[24]

Öğretmen İbrahim Akman ise iki yerleşke arasında en kötü havalarda bile her akşam gidip gelen öğrencilere dikkat çekmektedir:

> Daha önceleri de karda, kışta, fırtınalarda bile o gemici fenerlerini kullanıyorduk. Yatakhanelerde, yollarda, koridorlarda hep onlar. Banyo için akşamları gidenlere de bir lüks lambası veriyoruz. Düşünebiliyor musunuz, yukarıya banyo için gitmekte olan birinci sınıf öğrencisi, fırtına yüzünden hendeğe uçmuş. Ben baş muavindim. Haber geldi. Tabii çocuk hemen çıkarıldı.[25]

Kış günlerinin iyi tarafları ise özellikle kitap okuma, tiyatro çalışmaları, koro provaları, el işleri gibi faaliyetlere ve işliklerde çalışmalara daha fazla olanak sağlamasıdır. Belki de tüm bu kış günlerinin en özlü sözünü, Balkır'ın bir yazısındaki şu imgeler anlatabilir:

> Bu sürenin gerçek değeri yağmurlarda ıslana ıslana, soğuklarda buya buya, çamurlarda bata çıka, uykusuzlukları çiğneyerek, azılı zorluklar da bağrına ateşten oklar gibi saplanır, çelik kollarıyla sarılıp en inatçı terslikleri alaşağı ederlerdi.[26]

Kış ve enstitünün giriş kapısı.

Kış günlerinden bir enstitü fotoğrafı.

Evet, köy enstitülerinde en kötü koşullarda yaratılan benzersiz "eğitim destanı" bu zor, kötü ve kıt koşullarda yaratılmaktadır. Bu destanın itici gücü bilim, insan sevgisi ve emektir.

Eğitim Destanı

Tuğlanın Zor Yolu

Enstitülerden önce kurulan eğitmen kurslarında yapı yapmak için tuğla bulmakta zorlanıldığı ve Balkır'ın Tonguç'a yolladığı dört tuğlanın öyküsü ünlüdür.

Arifiye Eğitmen Kursu'nda birinci kurs döneminde yapılan ilk yapı küçük bir kümestir. Bu kümesin yapımında eğitmen adaylarınca üretilen kerpiçler kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde tuğla üretme işini de başardıkları ve bunları büyük kurs binası yapımında kullandıkları bilinmektedir.

Dönemin kurs öğretmeni ve daha sonra Arifiye Köy Enstitüsü müdürü olacak İsmail Safa Güner'in anılarında da o tuğlalarının izleri vardır: "Eğitmen adaylarıyla yan yana dizilir, 70-80 metrelik bir yolda tuğlaları, kerpiçleri elden ele su gibi akıtırdık."[1]

Dördüncü kurs dönemi başlarken aynı zamanda yeni kurulmakta olan köy enstitüsü için de dur durak bilmeyen bir çalışma yürütülmektedir. Yeni eğitmen adayları, bu yeni dönemin ilk ve en önemli iş üreten grubudur.

Kurulacak enstitüde arazi genişleyip yeni yerleşke için de bir plan ortaya çıkınca, yalnızca yeni yerleşke için yapılacak büyük yapılar için bile tuğla bulmak en zor işlerden biridir. İlk günlerde

tuğlalar başka yerlerden alınmakta, trenle istasyona gelmekte ve oradan enstitüye taşınmaktadır.

Musa Yılmaz, enstitüye gider gitmez kendini bir tuğla boşaltma işinin içinde bulur:

> Gittiğim zaman, oradaki öğretmenler bizi aldılar. Hemen gittiğim gün, istasyonda tuğla boşaltılıyordu. Trenle okul için gelmiş. İlk işim böyle başladı. Şakir Karataş'ı da hemen orada başımıza onbaşı yaptılar. Ben ona "onbaşı" diye çağırmaya başladım. Tuğla indirmeye başladık. Benim ellerim zaten sertti. Ama bazılarının, -Bursa'dan gelen iki-üç kişi- ellerini tuğla deldi.[2]

Enstitünün yakınında bir kiremit fabrikası vardır. Ancak fabrika tuğla pişirme işinde başarısız olur. İş başa kalır. Sorunu enstitü kendi imkânlarıyla çözmeye çalışır. İlk aylarda, bir yandan yürümekte olan işler için tuğla satın alınmaya çalışılmışsa da piyasada bu kadar çok tuğlayı bir anda sağlayacak bir işletme yoktur.

Tuğla taşımaktan elleri delinenler olur ancak bunlardan yakınanları duyan olmaz. Balkır'ın bir raporundaki sözler bunu açıklar gibidir:

> Enstitünün hedefi: Tüm işlerimizde eğitici, bir kendi kendine yeterlik amacı vardır. Sorunu çözmede işbirliği şarttır. Kastamonu'da tuğla işi böyle çözüldü. Eğitim "tadın, ama yemeyin" dememelidir. Öğrenme, gerçek yaşamın içinde iş ile üretimle olur. Üretim, üreterek öğretilebilir. Kültür, sağlık, ekonomi, bayındırlık işleri için de kural budur.[3]

Balkır, Arifiye'de de bu yolu seçer. Uygun toprak bulunur, tuğlalar kesilip dökülür, bir yol bulunup pişirilir ve yapılar yükselir. Başka bir yol, zaten yoktur.

Kör Cemil'in Ocağı

Enstitüye yakın ve aynı zamanda tuğla satın alınan ve "Kör Cemil" adıyla tanınan kişinin ocağına giderek bir teklif yapılır. Öğrencilerin hazırladığı, kesip kuruttuğu tuğlaların burada pişirilmesi konusunda anlaşmaya varılır.

Tuğla üretimi çalışmaları, 23 Temmuz 1941.

Eğitmenlerin başında duran öğretmen Muharrem Karamızrak'ın desteğiyle eğitmen adayları ve enstitü öğrencileri günde 10.000 tuğla kesmeye başlar. 14 günde 150.000 tuğla kesildiği günler olur.[4]

Bu anlaşmayla eğitmen adayları ve enstitü öğrencileri, bir yılda 500.000 tuğla kesmeyi başarırlar. Ancak Kör Cemil'in ocağı yakın olsa da Arifiye yağmurları nedeniyle ancak 350.000 tanesi pişirilebilir ve kalan henüz pişirilmemiş 150.000 tuğla yağmurlarla yeniden çamura dönüşür. Bu ocağın yetersizliği gündeme gelince, enstitülüler ocak kurup yine kendi hazırladıkları kömürle bir bölümünü de kendileri pişirir.

Piyasadan 1000 tanesi 12 liraya alınan tuğlalar, bu şekilde 5 liraya mal olmaktadır. Bu, sadece tuğla işinde % 60'a yakın tasarruf anlamına gelmektedir. Üstelik tuğla arama, bulamama ve zaman kaybı gibi sorunlardan da kurtulmak demektir. İş içinde, iş yoluyla üretim yöntemi, Arifiye'de bir başarıya daha imza atmaktadır.[5]

O günlerdeki iş akışını anlatan 1941 yılına ait bir rapordaki bilgiler bunu doğrulamaktadır:

> Yeni alınan arazide, yeni bina yapımına başlanmış, 500.000 tuğla işlenmiştir. 1. ve 2. okul binasında 6 usta kullanılmış, diğer duvar ve sıvanın tamamı öğrencilerce yapılmıştır. Çocuklar 100 metreküp kereste biçmiş 2 okulun çatı, birinci okul döşeme, beton, tavan işlerinin tümü öğrencilerin eseridir. İlki bitti, ikincisi çatıya alınmıştır. Kullanılan tuğlanın 250.000'i çocuklarca dökülüp yakılmıştır.[6]

Öğrencilerin kestiği ve pişirdiği tuğla işinde çalışan Muhsin Civelek o günlerde işlerin nasıl kotarıldığını anılarına yansıtır.

Eğitimbaşı Enver Kartekin, kendilerini toplayarak inşat işlerine geçmeden önce kireç alma, söndürme işlerini yapmak zorunda olduklarını anlatır. Tuğla toprağının işlenmesi, kalıplarla harmana dökülmesi, sonra tuğla fırınlarında pişirilip yapı inşasında kullanılması gibi işler kendilerini beklemektedir.

Öğretmenin dedikleri sırayla yapılacak ve Civelek, yapılan bu işleri "Toprak kazıldı, uygun çamur yapıldı, kalıplara döküldü. Ham tuğlalar yine öğrenciler tarafından yapılan tuğla ocaklarında pişirilerek çelik gibi tuğlalar meydana getirildi" sözleriyle bugünlere taşır.[7]

Aynı öğrenci, nasıl tuğla taşındığını da "Üç kilometre uzaklıktaki Sapanca Gölü kıyısına da pazar sabahları son sınıflar dörder, küçük sınıflar ise ikişer tuğlayı sırtımızda taşıdık" diyerek anlatır.[8]

Enstitü için işler giderek yaygınlaşır ve çoğalır. Enstitü merkez yerleşkesi, alınan fundalık yerin düzenlenmesi ve plana göre yapılaşma, balıkhane, çiftlik bir sıraya girmiştir. İşlerin artmasıyla tuğla üretimine ara verip başka bir yol bulunmalıdır. Çünkü tuğla üretimine ayrılan zaman, yapı ve diğer üretimleri engelleyecek boyutlardadır.

Yeni Bir Yol Aranıyor

Öğrencilerin artık tuğla kesmeye ve pişirmeye ayıracak zamanı yoktur. Enstitü hızla gelişirken, tuğla için Adapazarı-Arifiye şosesi üzerindeki kiremit fabrikasıyla görüşülür. Kiremit ve belki tuğla için anlaşma yolu aranır. Görüşmeler sonucunda uygun fiyata ki-

Tuğla üretimi ve elden ele taşınması.

remit alma kararına varılırken, tuğla için de araştırma sözü alınır. Anlaşmaya göre enstitü, kiremit için sıra beklemeyecek ve yeni fiyat ise eski alınandan 1 kuruş daha ucuz olacaktır. Bir süre sonra, fabrikanın sahibi tuğla işiyle ilgili de iyi haberler verir.[9]

Bundan sonra enstitüde tuğla üretimi bırakılır ve satın alma yoluna gidilir. Daha sonraki dönemlerde de bunun böyle sürdüğünü bir anıdan öğreniyoruz. Elma bahçesinin ortasına yapılacak büyük su deposu için trenle gelen tuğlaların taşınma öyküsünü Nadir Gezer anlatır. Yıl 1948'dir.

Enstitülüler, enstitü ile tren istasyonu arasında tek sıra dizilmiştir. Sıranın bir ucu Arifiye Tren İstasyonu'nda, diğer ucu sebze bahçesinin ortasındadır. Su deposunda kullanılmak üzere alınan ve trenle gelen tuğlalar elden ele taşınarak bir saatte iş bitirilir. Birinci sınıf öğrencisi Nadir Gezer'in, okul müdürü Fehim Akıncı'nın elinden aldığı tuğlayı yanındaki arkadaşına verirken kendisine olan güveni artmıştır. Gezer, bu olayı yaşamının unutulmaz anıları arasına katar.[10]

Tuğla taşımak zordur. Hem ağır hem delici, kesici etkileriyle ellere zarar verebilmektedir. Ancak Gezer'in anılarında da görül-

düğü gibi birlikte iş üretmenin doğurduğu güven ve mutluluk tüm zorlukları unutturacak niteliktedir.

Dikiş-Nakış, Örgü ve Dokuma İşleri

Biçki-Dikiş İşliği ve Üretimler

Arifiye Köy Enstitüsü biçki-dikiş işliği Nedime Pamukçu (Aksoy) ve Huriye Atay öğretmenlerin yönetiminde, dokuz adet dikiş makinesiyle kurulmuştur. Her türlü iş giysisi ve günlük giysiler, çamaşırlar, nevresimler, yastık kılıfları, yatak örtüleri gibi gereksinimler sayıları sınırlı olan kız öğrenciler tarafından üretilmektedir. Aynı biçimde, üretilen bu giysilerin ve eşyaların tüm onarımları da geceli gündüzlü bu işlikte yapılmaktadır.

Bu üretimlerin dışında, enstitülüler köylerinden halk oyunları ve türküler getirdikleri gibi evlerinden motifli çevreler, bohça ve gömlekler, uçkur, peşkir, başörtüleri, bindallıları da getirirler. Bunlara, enstitü tarafından satın alınan örnekler de eklenerek ciddi bir folklorik/etnografik koleksiyon oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Gelecekte enstitülerin defter, yapı süslemeleri, işlikler, resimler ve el işlerinde kendini gösterecek olan ve o günün büyük sanatçılarını etkileyecek yeniden yaratılmış süslemeler toplanan bu folklorik/etnografik malzemelerin içinden çıkarılır.

Dikiş derslerinde, ilk günlerde hızla başlayan dikiş işleri zamanla bilimsel yöntemlerle derslere dönüşür. Sıdıka Tarım (Özdemir) tarafından bugüne kadar saklanmış olan dikiş çeşitleri uygulama örnekleri ile Ülker Aktan'a (Yol) ait çeşitli cep ve yaka uygulamaları bu derslerin nasıl bir titizlikle yapıldığının en çarpıcı göstergeleridir.

Sıdıka Tarım (Özdemir), yıllar sonra dikiş öğretmeni Nedime Pamukçu ve diğer öğretmenler için şu sözleri sarf eder:

> Nedime Hanım'ın bize çok emeği vardır. İlk kez bize dikiş öğretmeni olarak o geldi. Hatta onun yaptırdığı Antep işi dikiş ve nakış örnekleri ile dört çeşit cep yapımı örneklerini ben saklarım.

Nedime Pamukçu (Aksoy) ve Cahide Acar iş başında.

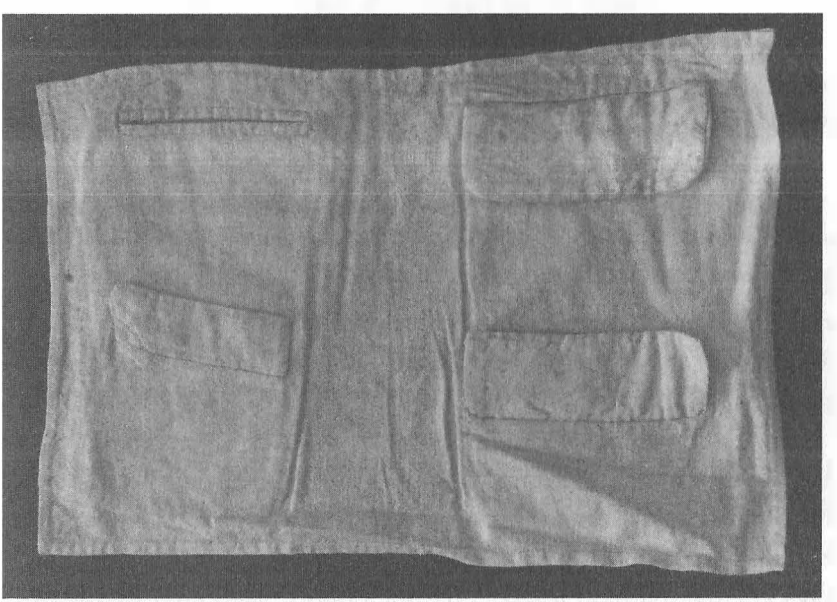

Sıdıka Tarım'ın cep örnekleri.

Diktikleri giysilerle poz veren üç kız öğrenci.

Daha sonra Huriye Atay öğretmen de gelir. O da dikiş öğretmenidir. Küçük sınıflara ders vermeye başlar. Kızların "Nimet Abla" dedikleri, enstitü müdürü Balkır'ın eşi Nimet Balkır da dikiş işlerinde öğreticilik yapar. Özellikle sırma gibi süslemeleri o öğretir. Aziz Arsan'ın eşi Leman Hanım da dikiş işlerinde kızlara yardımcı olanlardandır.

Sıdıka Tarım'ın anımsadığına göre "Gricek" gömlekler, külotlar, nevresimler, çarşaflar, gömlekler dikmekte, öğle tatilinde ise diktiklerinin iliklerini açmaktadırlar. Kapaklısı, kapaksızı, ağzı teyellisi, parça eklemelisi gibi ayrı örnekler yapmakta ve bunları giysilere uygulamaktadırlar. Nedime Hanım, ölçü almaya giderken genellikle Sıdıka'yı da yanında götürmektedir.[11]

Paltoların kollarını takma görevi alan Halime Akyol (Kocataş) ise "Paltoların dikildiği bir derste, Nedime Hanım (Pamukçu) "Halime, arkadaşlarının palto kollarını sen tak" dedi. Herkesin kollarını ben taktım. Benimkini de öğretmenim taktı. Pelerinler dikerdik, mantolar dikerdik. Ben halen, hepimizin giysilerini dikerim" diyerek o günleri bugüne taşır.[12]

Biçki ve dikiş eğitimi, köy kızları için yeni bir meslek anlamına gelmektedir. Öğretmen olarak gittikleri köylerdeki örnek uygulamaları kentlere geldikten sonra da kendi ailelerine ve dostlarına katkılar sağlarlar. Bu alandaki ilgi çekici bir örnek, Arifiye Köy Enstitüsü'nden ailevi nedenlerle ayrılmak zorunda kalan Ayten Aktan'dır. Enstitüden ayrılırken aldığı "Köy Sanat Erbabı Belgesi", Ayten Aktan'ın biçki-dikiş konusunda gördüğü eğitim sonucunda verilmiştir.

Aktan, kendisine verilen bu belgeyle daha sonra İstanbul'da yaşamını yeniden kazanır. Beyoğlu'nda, o dönemin ünlü dikiş bir kursunda öğretmenlik yapan enstitülü Ayten Aktan, bu cesaretinin ve becerilerinin kaynağını şöyle açıklıyor:

> Konuşmadan, oturup kalkmadan tutun da tüm davranış kalıplarımız köy enstitüsünün kazanımlarıydı. İğne vurmayı, biçki-dikişi, kumaş bilgisini, makastarlığı, elbise provası yapmayı, hazır modelleri kumaşa uygulamayı ve bu işlerdeki rahat davranışları hep Arifiye'den aldım. Yoksa o günün Beyoğlu'nda değil iş yapmak, konuşmaya bile çekinebilirdik. Öğretmen olamadığıma üzüldüğüm oldu. Ama enstitü kazandırdığı davranışlar, bilgi ve becerilerle, yeni bir yol bulmamı sağlamıştı. Yani enstitü beni sokağa atmadı.[13]

Çorap ve Kazak Makineleri İşlemeye Başlıyor

Arifiye'nin dondurucu ve nemli soğuklarından yakınan Balkır pelerinlerle işe gidip gelen, açık havada soğukta, gölde çalışan öğrencileri bu soğuklardan koruyacak bir çözüm peşindedir. Bu konuyu açtığı Kocaeli Milli Eğitim Müdürü, Akmeşe Yetimler Yurdu'ndan kalma makineler olduğunu ancak onarım gerektiğini söyler.

Durumu öğrencilerine açan Balkır, Ahmet Yol adlı öğrencinin daha önce bu tür makineleri kullandığını duyar ve hemen onu buldurur. Yol, kazak yanında, çorap dokumayı da bilen, tam bir ustadır. Balkır bu işi ona emanet etmeye karar verir. Kendisine çok güvenmektedir. Makineler gelince, temizlik ve onarımları yapılır. Ahmet Yol çalışmaya başlar. Kalıcılık ve sağlamlık için marangoz işliğinde birer de tezgâh yapılıp makineler bunların üzerlerine oturtulur ve Yol onları çalıştırmayı başarır.

Ahmet Yol'un eşi ve Arifiye Köy Enstitüsü öğrencisi Ülker Aktan (Yol) bu konuda şunları anlatacaktır:

> Havalar soğuyunca, Edip Balkır çocukları ve birkaç öğrenciyi toplamış "Havalar çok soğudu. Bu çocukları ısıtacak bir yol bulalım" deyince bir öğrenci "Ahmet Yol buraya gelmeden önce, galiba çorap ve fanila dokuyormuş" diyor. Bunun üzerine Edip Bey sevinçle "Çabuk Ahmet Yol'u bulun bana" der. Ahmet Yol gelince de "Sen çorap falan yapmışsın. Şimdi biz bir makine bulsak, bize de yapabilir misin" diye sorar. Ahmet Yol da "yaparım" diyor. Edip Bey, bir depoda mı, okulda mı, paslanmış, kullanılmayan makineleri bulup getiriyor. Onları temizliyorlar.[14]

Ahmet Yol ise yıllar sonra, 2002 yılında İstanbul Lisesi'nde yaptığı bir konuşmada olayı bir de kendi cephesinden anlatır:

> Biraz öğrenmiştim. O makineleri getirttik. Paslanmış, etmiş. Onları temizledik, bakımını yaptık, ettik. Marangoz işliğinde de onlara tezgâhlar yapıp, onları monte ettik. Arkadaşlarla beraber tekrar çalıştırdık.

Bu çalışma kurs şeklinde yapılmaktadır. Ahmet Yol hem üretmekte hem arkadaşlarını yetiştirmektedir. Arifiye'de, derslerin dışındaki zamanlarda geçici sürelerle halıcılık, dokumacılık, çorapçılık gibi işler de kurs biçiminde öğretilmektedir. İplikler, Bursa Merinos Fabrikası'ndan getirilmektedir.

Ahmet Yol'un usta öğreticiliğinde bu makinelerle, toplamda 400'ü aşkın bordo renkte kışlık kazak örülmüştür. Kazak giymek isteyen, kazak örmeyi öğrenmekte ve kendi ördüğü kazağı giymektedir.[15]

İngiliz Harrison marka çorap makinelerini ve diğer trikotaj makinelerini başarıyla kullanan Ahmet Yol, bunları kısa sürede diğer arkadaşlarına da öğretecek ve 1941 yılı yazında 150 öğrenci, çorap ve trikotaj işlerini öğrenecektir. Bu çalışmalarla, Ağustos 1941 başına dek 80 çift çorap, 60 adet de kazak örülmüştür. İki ay sonrasının tarihini taşıyan bir rapordan ise 39 yeni kazak, 90 yaka ve 49 çorap daha üretildiği anlaşılmaktadır.[16]

Ahmet Yol'un bu başarısıyla enstitü öğrencileri soğuktan korunmanın yolunu bulmuş gibidir. Gazeteciler Arifiye'ye geldikçe, biçki-dikiş, dokuma işlerini de sorgular ve haber yaparak kamuoyuna sunmaktan geri durmaz. Bedrettin Ülgen, Hasan Âli Yücel'in bu konudaki denetimlerinde, biçki-dikiş işliğindedir. Ülgen bu işlerden şu şekilde söz eder:

> Bunlar da dokumacılık, zirai sanatlar ve biçki-dikiş kısımlarıdır. Kız talebeler gerek dokumacılık ve gerekse biçki-dikiş işlerini büyük zevkle öğreniyorlar. Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, atölye çalışmalarıyla çok yakından meşgul olarak yapılan işleri talebenin tam manasıyla kavrayıp kavramadığını öğrenerek türlü sorularla talebelerden inceliyor.[17]

Dokuma Makineleri Şaşırtıyor

Trenle gelen büyük ağaç kutular, meydandaki resim-iş işliği sundurmasının altına konunca herkes başına toplanır. Meraklı enstitülülerce açılan kutulardan kumaş dokuma makineleri çıkar. Öğrencilerden Kelesli Sami Aydın daha önce bunları kullanmıştır. Usta öğreticilerden İsmail Usta gözetiminde kurulan bir makinede, bulunan biraz iplikle Sami Aydın ilk bezi dokumayı başarır.

Ekonomi Bakanlığı'ndan alınan dört dokuma makinesi ile İzmit'ten getirilen bir dokuma ustasının üç günlük eğitimi sonunda, 15 metrelik deneme amaçlı bez üretilir. Bunu, 4 metre uzunluğunda çarşaflık bez izler.

Denemelerin başarılı olmasıyla Ağustos 1941 ortasında yatak çarşafları üretimine başlanır. Bunun için iplik gerekmektedir. Ancak balık ağları için iplik bulamayan enstitü, dokuma için de iplik

bulamaz ve bakanlıktan istenen iplikler de zamanında gelmez. Bu zorluk, onları durdurmaz ve çorap için aldıkları iplikler kullanılmaya başlanır.[18]

Beklenen ipliğin geç de olsa gelmesiyle kısa sürede 270 metre bez dokunarak bez üretiminde toplamda 550 metreye ulaşılır. 270 metrelik üçüncü parti için de çalışmalar başlatılır. Böylece enstitü piyasadaki kıtlıktan etkilenmeyerek gömlek, çamaşır, çarşaf nevresim gibi kumaşları kendisi üretecektir. Balkır, bez üretiminin 800 metreye ulaşmasıyla durumu Tonguç'a da bildirir.[19]

1942 yılında gazeteci Rıfat Yüce, yazısında dokuma işlerinin yarına etkilerini anlatır: Enstitünün dokuma işlerini görünce köylerde zaten dokumacılık yapıldığını yazan Yüce enstitüdeki üretimin babadan kalma yöntemleri aştığını ve bunun gelecek için çok iyi bir gelişme olduğunu kaydeder.[20]

Çorap, trikotaj ve dokuma işlerindeki üretimler köy enstitülerinin eğitim yönteminde bir sınır olmadığını ve insana yararı dokunabilecek her konunun enstitünün ilgi alanında oluğunu göstermesi açısından ayrıca değerlendirilmelidir.

Mısır Kapçığından Koltuk Olur mu?

Mısır kapçığından karyola, masa, sandalye, koltuk ve paspas yapma işi Arifiye için bilinmedik bir iş değildir. Arifiye Eğitmen Kursu'nda bu işleri ve sinema filmi makinistliği yapan Mustafa, Celil ve Sabahattin adlı üç ustaöğretici, İstanbul'daki Çocukları Kurtarma Yurdu'nda yetişmiş eski sokak çocuklarıdır. Onları sokaklardan alarak mobilyacı, ayakkabıcı, marangoz, aşçı ve makinist olarak yaşama kazandıran ise Kazım Zafir adlı sıradışı ve insanca uygulamalarıyla öne çıkan başka bir eğitim emekçisidir.

Eğitmen kursunu bitirenlerin kursta yaptıkları koltuk, sandalye, karyola, masa ve paspasları köylerde, okullarda ve kendi evlerinde de yapmaları konusunda sözlü ve yazılı olarak uyarıldıkları bilinmektedir.[21]

Yataklara –pamuk yokluğundan– önce ot ve sonra mısır kapçıkları doldurtan Balkır, bolluk günlerini beklerken bu işten habersizdir.

Öneri, İsmail Saydam'dan Geliyor

Dördüncü kurs döneminin ve enstitünün ilk günlerinde eğitmen adayları yine mısır kapçıkları toplamış ve enstitüye taşımaktadır. Bursa'nın Keles ilçesinden gelmiş İsmail Saydam, bu kapçıklardan yararlanarak koltuk, kanepe ve masalar örülebileceğini söylediğinde Balkır "Aman oğlum, kapçıktan da koltuk, masa olur mu?" diyerek şaşkınlığını belli eder. Bu işe aklı ermemiştir. İsmail'i iyice yoklar ve onun bu işi bildiğini anlar.

İsmail Saydam'dan deneme amaçlı bir koltuk yapmasını ister. Çubuklardan bir koltuk iskeleti yapmakla işe başlayan Saydam, daha sonra kapçıklarla örerek koltuğu bitirir. Balkır, bu koltuğa, iri gövdesiyle oturacağını söyler ve etraftaki kalabalığın meraklı bakışları altında oturup sağa sola hareket etmeye başlar. Koltuğun sağlamlığı kanıtlanmış, İsmail Saydam sınavdan başarıyla çıkmıştır.

Dokuma makineleri, trikotaj ve çorap örgü makinelerinin çalıştığı günlerdir. Mısır kapçığından koltuk yapma işi, Kelesli İsmail'in yol göstericiliğinde ilerlemeye başlar.

Bakan Hasan Âli Yücel ve gazeteciler mısır kapçığı koltuklarda konser dinlerken.

Her yeniliği, her atılımı olduğu gibi bu yeni üretimi de tez elden Tonguç'a da bildirmek gereklidir. Dört koltuk bitince durum 11.10.1941 tarih ve 4261 sayılı raporla genel müdürlüğe resmen bildirilecektir.[22]

Rapordan sonra da üretime devam edilir ve Balkır'ın odasının en önemli mobilyaları bu koltuklar olur. Enstitüye gelen konuklar, artık bu koltuklarda oturur. Örneğin Edip Balkır, İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Tevfik Sağlam'la bu koltukların birinde verdiği pozdan özellikle söz eder.

Enstitünün her yeniliğini inceleyen ve yazan Rıfat Yüce, mısır kapçığından yapılan bu koltuklardan da bahseder. "Bunlardan başka, mısır kapçığından koltuk örgü işleri de yapılmaktadır. Öğretmen olsun veya olmasın, el örgü işlerini öğrenmeyi bir bayan için çok lüzumlu bir iş sayarım" diye başlayan yazısında, Kocaeli bölgesinde bol miktarda mısır kapçığı üretildiğinden ve bunların yok edildiğinden söz eder. Oysa Arifiye Köy Enstitüsü'nde mısır kapçığıyla yapılan koltukların örgüsünün, köylülerce de öğrenilmesi durumunda hem kazanç sağlanacak hem yeni bir iş alanı doğmuş olacaktır.

Yüce, yapılan koltukları enstitüde gördüğünü, bunların çok zarif olduğunu, devlet dairelerinde, kurumlarda, evlerde ve her yerde kullanılabileceğini yazar.[23]

Kooperatif ve Öğrenci Üretimlerinin Birikimi

Köy Enstitülerinde Kooperatifçilik

Köy enstitülerinde Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde, aynı bakanlıkça hazırlanan ana statüye uygun kooperatifler kurulabilmesi, 19.6.1942 tarih ve 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu, 62. maddesiyle getirilmiş bir uygulamadır.

Bu kooperatifler hem üretim hem tüketim kooperatifi niteliklerinde vergi, resim ve harç ayrıcalığı olan, köylerde bulunmayan, köy enstitülerinin amaçlarına uygun ve köy halkının gereksinim duyduğu eşyaları satmak üzere kurulabilmektedir.[24]

Tüm köy enstitülerinde hızla böyle kooperatifler kurulmuş, bunların arasında geniş üretim ve tüketim yapan, dolayısıyla büyük mali hareketler gerçekleştirenler olmuştur.

Kooperatiflerin amaçlarından biri de kırsal kesimi tarımsal üretimde örgütlenme, gereksinimlerini daha ucuza temin ve üretimini kazançlı biçimde pazarlama, bu işleri kooperatiflerde örgütlenerek yapma bilincine kavuşturmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere köy enstitülerinde son sınıflara, kooperatif dersleri de konmuştur. Derslerde işlenen konular, enstitü kooperatiflerinde uygulanmaktadır.

Yönetimlerinde öğretmenler, öğrenciler, gereğinde çevreden insanların da bulunduğu bu kooperatifler öğrenciler için bir uygulama alanı olduğu kadar öğrencilere, çevre halkına ve öğretmenlere de hizmet eden yapılar olur.

Özellikle Pazarören Köy Enstitüsü olumsuz çevre koşulları ve kooperatiflere ilgisizliğe karşın, üye sayısını 900'ün üzerine çıkararak İstanbul'a kadar uzanan geniş bir çevrede alım satım uygulamalarıyla göz doldurur. Pazarören Köy Enstitüsü Kooperatifi köylerdeki tekel bayilikleri ve Sümerbank mutemetliği, ihalelere girme gibi sıradışı işlere de imza atar.

Aynı biçimde, Akçadağ Köy Enstitüsü Kooperatifi, oluşturduğu satış mağazasında yulardan pulluğa, tuzdan konserveye, kitaptan okul eşyasına değin her şeyi satmaktadır. Kooperatif, ihalelere girerek, enstitüye yiyecek ile yapı araç ve gereçlerini de sağlar.[25]

Cevat Geray, Akçadağ Köy Enstitüsü Kooperatifi için şunları yazar:

> Üyelerden 136'sı köylü idi... Tarım ilaçları ve araçları konusunda, uzak köylerden sipariş almaktaydı. Enstitü basımevini kooperatif işletirdi. İşliklerde yapılan ders araç gereçleri, köy okullarının gereksinmelerini karşılamakta yararlı oluyordu.[26]

Akçadağ Köy Enstitüsü Kooperatifi, aynı zamanda enstitüdeki uygulama bahçelerinden tohum, fidan ve tarım aletleri de almaktadır. Çeşitli illerden, kooperatife siparişler de gelmektedir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün İki Kapılı Kooperatifi

Köy enstitülerinde kurulacak kooperatiflerin yapısı Milli Eğitim Bakanlığı'nca, 4274 sayılı kanun gereği yeniden düzenlenerek 1943 yılında "Köy Enstitüleri İstihlak ve İstihsal Kooperatifi Statüsü Tipi" adıyla yayınlanır.[27]

Bu düzenlemeyle kurulan kooperatiflerin mal temini ve dağıtımı, üretim, tüketim ve satış uğraşları, sosyal ve pedagojik yardımları, ana sermaye, yedekleri, donatma sandığı, ortakların görev ve hakları, genel kurulları, toplantıları, denetim işleri, yönetimi, müdürlüğü, mali işleri, hesapları, defterleri ve örnek matematiksel işlemleriyle örnek belgeleri bu tip sözleşmede yer almıştır.[28]

Arifiye Köy Enstitüsü de hızla kendi kooperatifini kurmuş ve merkez yerleşkede girişin sağ tarafında, öğrenci kantiniyle yan yana konuşlanmıştır. Kooperatif yapısının bir kapısı enstitü meydanına, diğer kapısı da –çevre halkının alış verişi için– anayola, yani dışarıya açılmaktadır.

Kooperatif Balkır'ın deyimiyle gereksinimlerin aracısız ve doğrudan sağlandığı, işletme giderleri dışında bir kazanç amacı gütmeyen bir oluşumdur. 19 Kasım 1940 tarihinde açılan enstitü kooperatifi 11 ay sonra bakanlığa gönderilen rapora göre şöyle bir gelişim göstermiştir:

> Kooperatif, 1941 yılında 400 hisse çıkarmış, 1942 yılında bu hisseler 1.142 olmuştur. Aynı yıl iş hacmi 6.285 liraya ulaşmıştır. Bu sürede bakkaliye çeşitleri, tuhafiye ve meyve çeşitleri ile yetinmeyerek, enstitü mezunu öğretmenlere verilen ve piyasadan alınan araç ve gereçlerin de enstitü işliklerinde üretimini üstlenmiştir.[29]

Rüştü Kartal, kooperatif hakkında şunları anımsıyor:

> Çay ocağı ve kooperatifte nöbetçi sınıftan görevli olurdu. Çay ocağı da kooperatife bağlı çalışır, haftalık gelirini oraya yatırırdı. Bir öğretmen gözetiminde, öğrencilerce çalıştırılırdı. Kooperatifte çerez, üzüm, bisküvi, leblebi gibi yiyeceklerle kırtasiye bulunurdu. Bir nöbetçi, bir hafta çalışıp, devir teslim ederdi.[30]

İsmet İnönü, Hasan Âli Yücel ve Süleyman Edip Balkır kooperatifin önünde.

1943 yılında eşiyle birlikte Arifiye Köy Enstitüsü'nü incelemeye gelen İngiliz profesör H. R. Hamley, kooperatif için "Kooperatifin satış yeri de iyi olmuş. Faaliyetini beğendim" der.[31]

Rüştü Kartal, yıllar sonra, aradığı kooperatifi yerinde bulamamanın üzüntüsünü yaşar: "Giriş kapısı beton duvarla örülmüş. Kooperatif ve çay ocağı binası kapatılmış."[32]

Rıfat Yüce, kooperatif konusunda da okuyucularını bilgilendirir ve köy enstitüsü kooperatifi ve kooperatifçilik derslerinin gelecekteki olası etkilerini yazar:

> Kooperatifçilik henüz bizde gelişmiş bir müessese değildir. Köy enstitülerinde köylü çocuklarının alım satım yapmaları, onlara en faydalı kazanç yollarını da öğretmiş oluyor.

Yüce, enstitüleri bitirip köylere gidecek enstitü mezunu öğretmenlerin, aynı zamanda üretimin içinde köylülerle olacaklarını da

yazar. Böylece, köylerde kuracakları kooperatifler yoluyla köylüler kendi üretimlerinin kazancını kimseye kaptırmayacaktır. Bu da ülkeye bolluk ve mutluluk getirecektir.[33]

Enstitü kooperatifi, ilköğretmen okulu döneminin sonuna dek aynı yapı içinde bir tüketim kooperatifi olarak çalışmış ve bu satırların yazarı da hem bu kooperatifin üyesi hem beş yıl süreyle çalışanlarından biri olmuştur.

Öğrenci Üretimlerinin Birikimi

Köy enstitüleri tam bir yaşam laboratuvarı gibi çalışmaktadır. Balkır bir raporunda böyle bir yenilikten söz eder. Buna göre meyve bahçesinden 35 dönümlük bir yer, gruplar halinde öğrencilere verilmektedir. Gerisini kendisinden dinleyelim:

> Meyve bahçesinden 35 dönümlük yer, altışar öğrenciye gruplar halinde dağıtılmıştır. Acil ihtiyaçları ektirerek, üretim enstitü tarafından satın alınacak, geliri ise öğrenci mezuniyetinde bir sermaye olmak üzere bankaya vb yatırılacaktır.[34]

Geliri öğrencilere bırakılan bu türde başka bir uygulamaya daha rastlanır. Ahmet Yol'un anlattığına göre meyve bahçesinde sıra araları boş bırakılmamakta ve o aralara mevsimine göre sebze ekilmektedir. Mustafa adlı bir arkadaşı ile Ahmet Yol'a da bir evlek[35] yer verilmiştir. Bu yere iki arkadaş patates eker.[36]

Bu tür ekimin, öğrenciler için bir birikim olması amaçlanmış ve durum basına da yansıtılmış olmalı ki Rıfat Yüce bir haberinde bundan da söz eder.

Toplam 30 dönümlük bu yer bölünüp gruplara dağıtılmıştır. Buralardan sağlanan ürün bedelleri, sonunda kendilerinin olmak üzere toplanır. Öğretmen olduklarında, kendilerine verilecek bir destek sağlanmış olur.[37]

Demokratik Üretim Toplumu ve Nöbet İşleri

Özverili, Demokratik Üretim Toplumu

Köy enstitülerini, diğer eğitim kurumlarından ayıran en temel özelliklerden biri iş eğitimi ise diğeri de "yönetimin öğrencilerle paylaşılması"yla oluşan demokratik yapıdır. Bu yapının sağlanması, Tonguç'un olmazsa olmazlarındandır.

Henüz yolun başı sayılacak eğitmen kurslarının ikinci dönemi biterken Tonguç, gelecekte en yakın yardımcısı olacak Ferit Oğuz Bayır'a yazdığı mektupta "Emri tepeden değil, aşağıdan yukarı doğru çıkarırız" der.[38]

Yöneticilerin yönetenleri de işe katacağı, özverili bir toplumun geleneklerini oluşturmanın kolay olmadığının bilincindedir. Ne yapılacaksa, o çevreden seçilecek ve iş içinde, yaşamın içinde oluşturulacak iyi örneklerle geliştirilecektir. Mektuplarında bu tür konuları çokça işleyen Tonguç kimi zaman tüm müdürlere, özel durumlarda ise yalnızca birine sürekli olarak bunları anlatır.

1938 yılında, yine Bayır'a yazdığı bir mektupta, uygun kadroları bulma zorlukları hakkında yalnız para için işe sarılanlara hiç değer vermediğini yazar. Ancak aradığı insan tipi de hazırda yoktur. Olsa, onları kandırmaya çalışacağını da yazar. Sonunda, aradıkları insanları kurslarda yoğurarak yetiştireceklerini ve henüz yoğurma aşamasında olduklarını özellikle belirtir.[39] Yani, kadroyu iş içinden çıkaracaktır. Öyle de olur. Eğitmen kurslarında ölçtüğü, yetiştirdiği kadroyla köy enstitülerini kurar. Eğitmen kurslarının gelecekte köyler için yeni ve yaygın okullara evrileceğini en yakından bilen ve planlayan Tonguç'un köy enstitülerinde seçtiği yol da aynıdır.

Köy enstitülerinin kuruluş yılında tüm enstitü müdürlerine yolladığı mektubunda temel konu, yapılaşmakta olan enstitülerde ortak bir dil, davranış ve gelenekler oluşturmaktır. İşte mektuptan birkaç satır:

> Ruhen, kalben, fikren birbirine bağlanmayan insanlardan büyük ve devamlı, kendilerine haz verici hamleler, çok verimli, normalin üstünde işler beklenemez.

S. E. Balkır, öğrencisiyle tavla oynuyor.

Klasik şekillerden kurtularak, bu müesseselerin bünyelerine uyacak tedbirler bulmanız lazımdır. Yakınınızda bu işleri başarabilecek insanlardan istifade etmenin çarelerini bulmalısınız.

Kızları bir tarafa, erkekleri de diğer tarafa ayırarak, müesseseyi "iki kafes" haline getirmek asla doğru değildir.

Tonguç, motosiklet kullanma, bir müzik aleti çalma, şarkı söyleme ve milli oyunlar oynamayı tüm öğrencilerin aynı derecede öğrenmelerini ister. Seçkin bir grubun yapacağı her işe karşıdır. Kız ve erkek öğrencilerin bayağı olan şeylerden kaçınmak kaydıyla yaşamı bir bütün olarak yaşamalarının sağlanmasını ister.[40]

Enstitülerde oluşturulacak bu eşitlikçi, katılımcı ve birlik-imece geleneklerinin oluşturulması ve öğrencilere eşit biçimde sanat ve yaşam becerilerinin kazandırılmasında Tonguç'un birleştirici önderliği belirleyici olur.

Bir yıl sonra, yine tüm enstitü müdürlerine yolladığı mektubunda ise enstitü yönetme işlerini öğretmenler, öğrenciler, usta öğreticiler ve nöbetçiler olduğu halde müdürlerin tüm işleri kendi ellerinde tutmaya çalışmalarını sert bir dille yerecektir. Bu yetkile-

rin mutlaka devredilmesini ve paylaşılmasını ister. Aynı mektupta enstitülerde öğrenci, öğretmen veya memurlardan "hafiye kullanmayı" büyük bir sapkınlık olarak değerlendirmekte ve şiddetle reddetmektedir.[41]

Benzer biçimde, Kepirtepe Köy Enstitüsü Müdürü İhsan Kalabay'a yolladığı bir mektupta ise "Müesseseler tek şahsın malı olmamalı. Tek insanla ve sadece onun fikirlerine göre idare edilmemeli" derken otoriterliği reddederek demokratik ve katılımcı bir kurum isteğini kesin biçimde belirtir.

Tüm enstitü müdürlüklerine yollanan, bu genel düzenleyici mektupların en uzunu 13.12.1943 tarihini taşır. Bu mektupta enstitülerde aksayan, farklı uygulanan veya hoş karşılanmayan uygulamaların peş peşe sıralandığı görülmektedir. Bu konular öğrencilere dayak atılması, genel ve bireysel temizlik, öğrencilerin notla tehdit edilmesi, okuma saatlerinin yetersiz uygulanması, eğlencelerin ciddiyetle yapılmaması, dargınlıklar, iş alanlarına yollanan öğrencilere gerekli ilgi gösterilmemesi gibi öğrenci ağırlıklıdır. Bunlarla birlikte yönetimin yeterince paylaşılmayarak "tek adam" görüntüsü verilmesi, genelge ve emirlere ilgisizlik, ambar ve depo kayıtları gibi uygulamaların yasak olanları da sayılarak düzeltilmesi gerekenler ayrıntılı biçimde açıklanmış ve düzeltilmeleri istenmiştir.[42]

Kendi Kendini Yönetme İlkeleri

Bu uyarılar ve yol göstericilik enstitülerdeki öğrencilerin "kendi kendini yönetme" uygulamalarını, tüm enstitülerde benzer bir yola koyma ve bir "enstitü kültürü" oluşturma amaçlıdır. Tonguç bu konuda özel bir düzenlemeyi, bir mektupla tüm enstitü müdürlerine yollar. Yalnızca yollamakla kalmaz. Bu mektubunda, enstitülerin içyapılarında uygulanacak "öğrencilerin kendi kendilerini idare etmelerinin" tüm öğretmen ve öğrencilerin bulundukları bir toplantıda, müdürler tarafından okunup anlatılması ve cep defterlerine yazdırılmasını ister. Nedir bu ilkeler?

Bugünün diliyle ve özet olarak Tonguç'un bu ilkeleri:

1. Köy enstitülerindeki her türlü yapım, tarım, sanat ve yönetim işleri ile resmi işler nöbetleşe, öğretmen ve öğrencilerce birlikte yapılacaktır. Nöbette olmayanlara özel iş yaptırılamaz ve kendi işini göremeyecek durumda olanların işleri de nöbetteki arkadaşlarınca yapılır.

2. Derse veya göreve geç kalmak, öğretmenliğe yakışmayacak saygısız tavırlar sergilemek, göreve sarhoş gelmek, kumar oynamak, öğrenci dövmek ve hakaret etmek yasaktır.

3. Öğretmenler yemeklerini öğrencilerle yemek zorundadır. Özel evlere ve odalara yemek götürülemez.

4. Enstitü işleri, en az 15 günde bir öğrencilerle birlikte planlanır. Resmi zorunluluklar dikkate alınıp uygulanır. Enstitülerde, en az 15 günde bir eğlence düzenlenir. Eğlencelere öğretmen ve öğrenci katılımı zorunludur.

5. İşbölümüne göre işe gidecek kümelere, işin önemi ve ülke için yararları anlatılır. Enstitülerde angarya biçiminde, anlamsız işler yapılamaz. Böyle bir uygulamadan, birinci derecede öğretmenler sorumlu olacaktır.

6. Her öğrenci, öğretim dizgesine göre tüm ders, tarım ve sanat çalışmalarına katılacaktır. Belli öğrencileri, yalnızca belli işlerde çalıştırmak yasaktır.

7. Koşullar ve iklim ne olursa olsun, öğrencilere her gün kitap okutturulacak ve okuma sevgisi kazandırılacaktır.

Bu, kendi kendini yönetme genelgesine uymayanların durumları, resmi olarak bakanlığa bildirilecektir. En ilginci de genelgeye uyulmaması konusunda müdürlüklerin zamanında gerekli önlemleri almaması durumunda yakınmacılara, bakanlığa başvuru hakkı kazandıracak olmasıdır.[43]

Öğrencilere kimlik kazandırmayı amaçlayan bu genelge, çeşitli biçimlerde zaten uygulanmaktadır. Ancak bu genelgeyle durum resmi bir yapıya kavuşturulmuş ve tüm enstitüleri, birbirine uyarlı duruma getirmiş olmaktadır.

Tonguç'un bu mektupları enstitüler için bitmediği gibi enstitülerden mezun genç öğretmenlere yol göstericiliği de bitmeyecek, mezun olduktan sonra da onlara böyle mektuplarla seslenecektir.

Paylaşılan Yönetim ve Enstitü İşleri

Arifiye Köy Enstitüsü'nde öğrencilerin seçtiği bir temsilci vardır. Balkır, bu temsilciye "işgüder" demektedir. En zor zamanlarda, öğrencilere ulaşmanın en kestirme yolu, işgüderle ilişki kurmaktır. Bunun dışında, her kümenin kendilerinin seçtiği bir küme başkanı vardır.

Yönetimde ise müdür, müdür yardımcısı ve başlar bulunur. Bunların dışında, enstitüde öğretmenler, usta öğreticiler ile memur ve diğer çalışanlar görev yapmaktadır. Başlar, enstitüdeki işlerin gereği gibi yürütülmesinde söz sahibidirler. Örneğin müzik işleri "müzikbaşı" tarafından planlanıp yürütülür ve üretimleri de onun önderliğinde sergilenr. Bunun gibi eğitimbaşı, balıkçıbaşı, işlikbaşı, yapı ve sanatbaşı, ziraatbaşı, denizcilik spor ve balıkçıbaşı da kendi alanlarında yıllık planların yapılması, bu planların tartışılıp zamanında uygulanması, üretimin ve diğer işlerin yürütülmesinde ve sonuçlandırılmasında yetkili ve sorumludurlar. Enstitü reviri ise doktor denetimindedir.

Tüm bu yönetim işlerinin her biriminde haftada bir değişmek koşuluyla bir kümenin öğrencileri nöbetçi olarak görevlidir. Yani revirde, yemekhanede, kapıda, kooperatifte, balıkhanede, tarım ve yiyecek depolarında, mutfakta, tren istasyonunda, ekmek fırınında, yatakhanelerde, kütüphanede ve gerekli her yerde bu öğrenciler görevlidir. Bu görevler yalnızca çalışılan, iş yapılan nöbet işleri değildir. Nöbetlerde, öğrencilerin yetki ve görevleri iç içedir.

Örneğin yiyecek depoları ancak nöbetçi öğretmen, ilgili memur ve nöbetçi öğrenci tarafından birlikte açılıp kapanabilmektedir. Fırından gelen ekmekleri saymakta eksik, fazla veya artan ekmeklerin saptanması ve gereğini yapılması, kayıtların tutulması da öğrencinin yetki ve görevleri arasına girmektedir.

Enstitüye daha önce gelen ve üst sınıflarda olanlara "abla" ve "ağabey" olarak seslenilmekte, büyük öğrenciler, davranışlarıyla yeni gelenlere enstitü yaşamında örnek olmaktadır. Bu, özellikle kayıt sırasında sıkça görülmektedir. Yeni kayıt yaptırmış her öğrenci, bir ablaya veya ağabeye teslim edilerek enstitüye alışana dek onun yol göstericiliğine verilmektedir.

Kız-erkek ilişkileri, doğallık içinde tam bir kardeşlik ilişkisiyle yürütülmektedir. O günlerin kız öğrencilerine "Size laf atılır mıydı?" diye bir soru sorulduğunda "Ne duydum, ne gördüm, olamaz ki" yanıtları alınır.

Nöbetlere ve işbölümüne ilişkin, öğrenci anılarında birçok bilgi yer almaktadır. Ülker Aktan (Yol), görev dağılımında neler yaptıklarını şöyle anlatıyor:

> İş olduğu zaman, erkeklerin marangoz olanları marangozhaneye gider, demirciler oraya gider. Ziraatçılar ziraata. Kızlar da ziraata gider; ziraatta çalışırdık. Dikiş atölyesine giderdik. Erkeklerin iç çamaşırları dikilir. Nevresimler, yastıklar, çarşafları biz dikerdik.[44]

Selahattin Kocataş ise enstitülülerin yaşamı ve birbirlerine bakış açıları hakkında şunları söyleyecektir:

> En ufak zorluk görmedik biz. Kardeş gibiydi onlar. Şimdi düşünebiliyor musunuz? Yalnız Arifiye'den değil, hangi enstitüden olursa olsun "enstitülü" deyince, sanki onlar bizim canımızdı.[45]

Kümelerin tuttuğu haftalık nöbetleri Satılmış Demir'den dinliyoruz:

> Bir hafta, okulun tüm işlerinden bir sınıf sorumlu olurduk. İstasyonda da nöbetçilerimiz vardı. O sınıflardan başka bir de "okul başkanı" vardı. Her yerin, her şeyin nöbetçileri olurdu. Ben genellikle mutfakta çalışırdım. Yatakhanelerde geceleri, yatakhane nöbeti tutardık. Üstü açılanlara, hastalara, sayıklayanlara yardımcı olurduk. Nöbet saatini boynumuza asardık. Nöbet tutmazsan hemen belli olur.[46]

Kadriye Yeşilyaprak'ın anılarında ise her hafta bir sınıf, tüm hizmet işlerinde nöbet görevindedir. Nöbetçi sınıf, nöbet yerlerine dağılmaktadır. İşler, nöbet hizmetleri ve enstitüdeki her şey eleştiriye açıktır. Enstitünün su gereksinimi kamyonlar ve atlı arabalarla sağlanmaktadır. Sınıflarda soba bulunmamaktadır.[47]

Mehmet Bayındır'ın anılarından, tren istasyonundaki enstitü nöbetçilerinin kollarında enstitünün adını simgeleyen "AKE" (Arifiye Köy Enstitüsü) bandı takılı olduğu anlaşılmaktadır.[48]

Balkır, eşi, kızı ve diğer öğrenciler, eğitmenlerle çayırda.

Arifiye'ye sıkça gelen gazeteciler de bu demokratik görev paylaşımından etkilenir. Gazeteci Selahattin Demirkıran'a göre enstitüde eğitim ne korkudur ne boyun eğmedir. Dersler ise ne süstür ne kuru bilgi. Enstitü bir arı kovanına benzetilebilir. Ancak öyle bir kovandır ki balını alacağı çiçeği bile kendisi yetiştirmektedir.[49]

Ahmet Emin Yalman ise aynı sofrada yemek yediği enstitülüleri yakından gözlemektedir: Köylerinden gelmelerini üzerinden ancak iki ay geçmiş olmasına rağmen daha önce çatal, tabak kullanmamış bu öğrenciler hiç yadırgamadan, acemilik çekmeden, enstitü yaşamına uyum sağlamıştır. Yemeği, nöbetçi öğrenciler vermektedir. Ortalıkta şen ve rahat bir hava vardır. Çevreden "Sağ ol, var ol" sesleri gelmektedir.[50]

Balkır Suçlanıyor

Enstitülerdeki bu demokratik yapı ve her şeyin öğrencilerle tartışılıp paylaşılması düzeninin, olası kötü gelişmeleri nasıl engellediğini bir anıdan öğrenelim. 1942 baharıdır, savaş bütün kötü sonuçlarıyla kızışırken, enstitüler kıtlıktan ve yiyecek yetersizliğin-

den etkilenmektedir. Öğrenciler yeterince doymamakta ve aldıkları besinler, yoğun çalışmaları karşısında yetersiz kalmaktadır. Dedikodular başlamıştır. Dedikoduların hedefi, enstitü müdürü Süleyman Edip Balkır'dır. Gelişmeleri ve sonuçları, o günleri yaşamış olan Muhsin Civelek'in anılarından öğreniyoruz.

Okula girdikten birkaç gün sonra, Civelek'e ilk olarak nereli olduğunu sorarlar. Sonraki soru ise doyup doymadığı ve yemekleri beğenip beğenmediğidir. Soruları soranlar bir önceki yıl, yemeklerin daha güzel olduğunu ve sorumlunun da enstitü müdür olduğunu eklerler. Civelek bu dedikoduların, büyük sınıflarda daha geniş ve ayrıntılı olarak sürdüğünü anlayacaktır. Onun da çok canı sıkılır, morali bozulur.

Söylentilere göre enstitü müdürü gelen paraları iç etmektedir. Yemeklerin az ve her öğrenciye verilen günlük ekmeğin 150 gram olması da bu yüzdendir.

Aynı yıl mayıs ayında Arifiye Köy Enstitüsü'nde olağan bir sabahta, öğrenciler mercimek çorbasından ibaret kahvaltılarını yaptıktan sonra her sabah oynadıkları halk oyunlarını sevinçle bitirirler. Sıra, iş alanlarına veya kültür derslerine dağılmaya gelmiştir.

Yönetici ve nöbetçi öğretmenler, toplantı yerinde öğrencileri U biçiminde toplarlar. Civelek'in olduğu sıranın iç kısmında da enstitü müdürü Balkır bulunmaktadır. Öğretmenlerin tümü de dizilmiştir. Nöbetçi öğretmen bir masa getirtir. Enstitü saymanı, tüm dosyalarıyla bu masaya yerleşir. Merkez bina cephesine, tüm öğrencilerin görebileceği bir yazı tahtası dayatılır.

Toplantıyı, eğitimbaşı yönetecektir. Üçüncü sınıflardan, kendi aralarından iki öğrenci seçmelerini ister. Seçilenler, saymanın yanına oturur. Aynı sınıflardan bir öğrenciyi de kendisi seçer. Seçtiği öğrenci, söylentiyi çıkaranlardan biridir. Onu da yazı tahtasının başına yollar. Öğrencilere ne yapacaklarını anlatır.

Saymanın yanındakiler, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bankaya gelmiş paranın miktarını ve niçin geldiğini okurlar. Tahtanın başındaki görevliler de miktarı tahtaya yazarlar. Bu paranın, nereye harcandığı ve fatura tutarları da karşılarına yazılır. Tüm 1941 mali yılı gelen ve harcanan tutarlar tahtaya işlenir. Karşılaştırmada, tu-

tarlar birbirine eşit çıkar. Yiyecek için gelen paraların % 95 oranında Toprak Mahsulleri Ofisi'ne ödendiği de görülür.

Enstitünün eğitimbaşı "Arkadaşlar, bu hesap hakkında kim ne soru sormak istiyorsa önerilerini, tereddütlerini öğrenelim" diyerek sözü öğrencilere bırakır. Birkaç öğrenci ayrıntılı sorular sorarlar. Soruların bir kısmını eğitimbaşı, diğer teknik konuları ise sayman yanıtlar. Kuşkular artık kalkmıştır. Bundan sonra, enstitü müdürü söz alır, "Arkadaşlar, bu mali konularımızın incelenmesi sonucu şu duruma göre beni akladınız. Hepinize çok çok teşekkür ederim" diyerek dünyanın ve Türkiye'nin genel durumunu anlatır.

Yurdumuzu savunmak için 1914 doğumlular ile 1925 arası doğumlular askere alınmıştır. İşgücünü karşılayan bu yurttaşların üretimden çekilmesiyle her yerde gereksinimlerin karşılanması zorlaşmıştır.

Köy enstitülerinde yaşamın her aşamasında, herkese saygı gösterilmesi gerektiği dürüstlüğün, ahlakın en temel yönteminin aydınlanmak olduğunu anlatan Balkır sözlerine son verir.[51]

Böylece, enstitüdeki bir söylenti, kendi açık tartışma yöntemiyle sona ermiştir. Köy enstitülerinin ve elbette Arifiye Köy Enstitüsü'nün, cumartesi toplantıları ve eğlenceleri bölümlerinde bu demokratik yönetim ve doğrudan demokrasi uygulamaları yeniden anılacaktır.

Cumartesi Toplantıları ve Doğrudan Demokrasi

Aslında enstitü için toplantının günü ve saati yoktur. Her sorun çıkışında, uygun bir zaman bulunup toplantılar yapılır ve öğrencilerin görüşlerine başvurulur. Ancak cumartesi toplantıları, düzenli yapılan ve enstitüdeki hemen herkesin katıldığı toplantılardır.

İşbölümüne göre, herkes işinin başına kendiliğinden gider. Bu uygulamanın zaman içinde kazanıldığı anlaşılmaktadır. En iyi örneklerden biri yapı öğretmenleri askere alınan öğrencilerin, başlarında bir öğretmen olmaksızın yapı işlerini yürütmüş olmalarıdır. Balkır, İnönü'nün ziyaretinde bunu özellikle belirtir.[52]

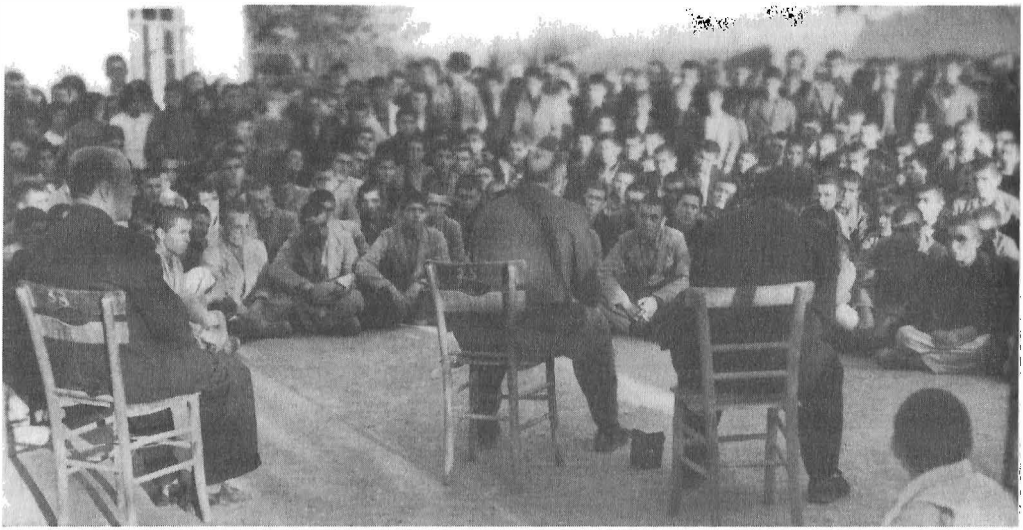

Tonguç, Balkır ve Daner, öğrencilerle toplantıda.

Tonguç, yaptığı ve yol gösterdiği her işte klasik okuldan, yani kapalı bir sınıfta öğretmenin anlattığı ve öğrencilerin dinlediği, üretimden-araştırmadan uzak, ezbere dayanan okuldan uzak kalmaya özen gösterir. Tam tersine sürekli araştırmaya, analitik düşünmeye, okumaya, işe, üretmeye, yaşatarak mutlu olmaya yöneltmek ister öğrencileri. Eğitim öğretim ve üretim içinde yükselecek bu yeni kurumların tartışmasız birer demokrasi okulu olmaları da onun için ön koşuldur. Bu konuda yanlışını bulduğu yöneticilere ve öğretmenlere en sert biçimde karşı çıkar. Davranışlarını düzeltmeleri, demokratik bir yaşama uymaları, aksi halde bu görevlerden alınacaklarını en açık bir dille kendilerine yazar.[53]

Bir Geleneğe Dönüşen Cumartesi Toplantıları

Arifiye'de ilk günlerde, öğrencilerin kişisel eşyalarının kaybolmaması için torbalarda veya sandıklarda kilit altına alınmaları yoluna gidilir. Ancak yakınmalar da sürer. Bir öğrencinin önerisiyle yatakhaneye gözleri açık, büyük dolaplar yapılır ve tüm eşyalar açıkta kalmak üzere bu dolaplara dizilir. Dolaplarla gelen güven

duygusu, kilit takma uygulamasını unutturur. Bu tür uygulamalar öğrencilerde birbirleriyle ve yönetimle karşılıklı güven oluşmasına neden olur.

Arifiye Köy Enstitüsü yemekhanesinin büyük salonu, her hafta yapılan cumartesi toplantılarının alanı olur. Toplantılara tüm öğrenciler, bir hafta önce nöbet görevlerini yapmış olan küme, öğretmenler ve diğer yöneticiler katılmaktadır. Genel toplantı saati, akşam yemeği bitimi olarak belirlenmiştir.

Eleştiri ve Tartışma Konuları

Bir demokrasi şölenine dönüşebilen cumartesi toplantılarındaki başlıca konuları Balkır'dan öğreniyoruz: Bir hafta boyunca enstitünün çeşitli işlerini nöbetleşe yapan kümenin değerlendirmeleri, gözlemleri, başarıları, yetersizlikleri, yapamadıkları işler veya çok başarılı oldukları ve takdir edildikleri işler bu toplantıların başlangıç konularıdır.

Yöntem olarak da bu eleştiri ve değerlendirmelerin bir eğlence biçiminde ve birer canlandırmayla yapılması seçilmektedir. Örneğin bir türküyle desteklenen küçük bir oyuna dönüştürülen eleştiriler, sadece konuşmaktan daha değerli bulunmaktadır.

Yurt gezilerinden dönen kümelerin gezi izlenimleri, öğrendikleri yeni şeyler de bu toplantılarda konuşulan konular arasındadır. Köylerinden dönen öğrencilerin getirdiği yeni haber, değerlendirme gibi her konu toplantılarda konuşulabilmektedir. Öğrencilere, işlere ve enstitü geneline yönelik her türlü duyuru, en düzgün yatağın sahibi, en temiz derslik yarışmalarının sonuçları da bu sırada açıklanır.

Yine bu toplantıların dikkate değer bir yanı da "en iyi eleştiriyi yapanın" belirlenmesidir. Böylece güzel konuşmaya, düzeyli eleştiriye ve topluluk karşısında konuşmanın geliştirilmesine katkı sağlanmaktadır. Çeşitli yarışmaları kazananlara ödül olarak genellikle bir kitap verilmektedir.

Bir hafta içinde oluşan enstitü haberleri, okula gelen yeni kitaplar, okunan kitapların listeleri, enstitü konukları da toplantılarda duyurulmaktadır. O hafta işlenen her türlü ders, iş, işlikler, yapıla-

mayanlar, aksaklıklar da toplantılarda gündeme gelmektedir. Öğrenciler önemli anılarını da bu saatlerde anlatabilmektedir.

Bu toplantılarda, her öğrenci herkesi ve her işi eleştirme hakkına sahiptir. Hakaret, haksız ve yersiz sözler ise zaman içinde oluşan geleneklerle azalır.

Özellikle ilk günlerin çamurlu alanlarının oluşturduğu sorunlar çöp kovaları, ayakkabı çamurlarının silindiği bıçak sırtı demirlerin yetersizliği ve temizlik konuları, en çok eleştiri alan sorunlar olur. İlk günlerde, iki ayrı ilden gelen ve gruplaşarak kavga eden öğrencilerden kaynaklanan sorun da cumartesi toplantısında tartışılarak çözülür.[54]

Toplantıların eleştiri bölümlerinin bitişinde eğlence başlamaktadır. Bu eğlencelerde tiyatro oyunları, kişisel gösteriler ve müzik etkinlikleri, köylerden getirilen eğlenceler ve anılar yer almaktadır.

Bu eğlencelerdeki düzeyi artırmak isteyen Balkır, Tonguç aracılığıyla Sabahattin Eyüboğlu'ndan yeni oyun metinleri ve önerileri ister.

Eyüboğlu yolladığı mektupta tercüme eserlerin çok faydalı olamayacağını, yazarlarımızın yerli eserler vermesi gerektiğini, o zamana dek köy oyunlarından yararlanmalarını ve tercüme eser metinlerini yerli yorumlarla çalışmalarını önerir. Bunun yanında öğrencilerin yazmaya yöneltilmesini ve –basit bile olsa– onların yazacaklarının geliştirilerek kullanılmalarını salık verir. Yine de "şimdilik" kaydıyla Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan şu oyunlardan yararlanılmasını ister: 1. Moliére, *Kibarlık Budalası* 2. Moliére, *Cimri* 3. Moliére, *Tartuffe* 4. Shakespeare, *Hamlet* 5. Shakespeare, *Bir Yaz Gecesi Rüyası* 6. Shakespeare, *Julius Caesar*, 7. Beaumarchais, *Figaro'nun Düğünü* 8. Galsworthy, *Adalet*.

Bu önerilerle yetinmeyen Balkır Tonguç'tan, Adnan Saygun'un çoksesli olarak düzenlediği halk türkülerinin notalarını da ister.

Bir mektupla İzmit'te kullanım dışı tutulan sinema makinesini enstitüye almak için, bir başka mektubunda ise İstanbul'daki bir ilkokuldan ödünç aldığı halk oyunu giysilerinin enstitüye mal edilmesi konularında Tonguç'tan yardım talep eder.[55]

Eğlencelerde Âşık Veysel türküleri de büyük yer tutar. Zaman geçtikçe ve öğrenilen türküler ve halk oyunları çeşitlenip zenginleştikçe Arifiye eğlenceleri de zenginleşir. Bu gecelerde, kimi zaman

orada olan konuklar da konuşturulur. Ancak daha önemlisi köy çocuklarının dilini çözmek ve onların konuşmalarını, anlatma becerilerini geliştirmektir. Bunun en kestirme yollarından biri onlara, anılarını ve yaşantılarını anlattırmaktır.[56]

Anılarda Toplantı ve Eğlenceler

Ülker Aktan (Yol) toplantıların akışını şöyle örnekliyor:

> Hafta sonları, cumartesi akşamları toplanılırdı. Tüm okul, bütün öğretmenler toplanır. Orada tiyatro gösterileri olurdu. Sonra, o haftaki çalışanların tenkitleri yapılırdı. Mesela derdik ki "Bu hafta yemekhane temiz olmadı." veya "Çok temiz oldu. Arkadaşları tebrik ediyoruz, teşekkür ediyoruz."

Hatta öğretmenleri eleştirerek "Şu öğretmen bu hafta şöyle şöyle yaptı" diyebilme, müdür bile olsa, onu eleştirme hakları vardır. Düzeyli eleştiri serbesttir. Eleştirilenler de "Hayır, şu şöyle oldu da onun için böyle yapıldı" diye yanıt vererek eleştirenleri ve tüm enstitüyü aydınlatmaktadır.[57]

Muhsin Civelek ise anılarında bu toplantıların eğlence bölümlerine öncelik vermektedir. Cumartesi akşamları tiyatro gösterimi yapılmakta, yerli ve yabancı yazarların yazdığı piyesler öğrenciler tarafından oynanmaktadır. Genel olarak her 15 günde bir, cumartesi akşamı bir sınıf, bir oyun hazırlayıp okul toplantısında oynamaktadır. Yeteneği olanlar taklit yapmakta, sesi güzel olanlar bölgelerine veya köylerine ait türküleri okuyarak bu neşeli saatlere katkıda bulunmaktadır.[58]

Cumartesi eğlencelerinin en iyi izleyicileri, öğrencilerin yanı sıra Arifiye halkıdır. Her cumartesi günü akşam yemeğinden sonra Arifiye halkının da davetli olduğu, tüm enstitünün katıldığı eğlenceler yapılmaktadır. Bu eğlencelerde en etkili bölümler, halk oyunları ve türkülerdir. Köy seyirlik oyunları ve enstitü öğrencilerinin yazdığı oyunlar da oynanmaktadır. Ama müzik hep çok etkilidir.[59]

Bu eğlencelerin birinde, kendisine "Müstecep Çelebi" rolü verilen Harun Topkara ise başına gelenleri uzun yıllar sonra da unutmayacaktır: Topkara üçüncü sınıftayken edebiyat öğretmeni

Arifiye'de eğlence zamanlarından biri.

Fethi Gürsoy tiyatro çalışması olarak bir piyes hazırlamaktadır. Adını anımsayamadığı piyeste Gürsoy kendisine "Müstecep Çelebi" rolünü verir. Topkara, sağlık sınıfına geçince rolü alan diğer sınıf öğrencileri, bu rolün metnini isterler. Rolü alan yeni arkadaş, yeterince başarılı olamayınca, Topkara'nın oynaması istenir. Sağlık sınıfı karşı çıksa da Topkara öneriyi kabul eder.

Oyun, bir akşam yemekhane sahnesinde oynanır. Topkara, rolünü yapıp sahneden inince Fethi Öğretmen gelip kendisini kutlar, gözlerinden öper. Sahnenin önünde oturan müdür (S. Edip Balkır) ve öğrencilerin "Nimet Anne" veya "Nimet Abla" dedikleri eşi Nimet Hanım, Topkara'yı yanına çağırıp "Harun sen o kadar şeyi nasıl ezberledin? Ne güzel rol yaptın" der ve över. Harun Topkara, gördüğü o sevgiyi unutamaz.[60]

Ahmet Emin Yalman enstitüye geldiği bir gün karşılaştığı, müdür odasına gelen ve enstitü haberlerini toplayan Halime Akyol'la sohbetinden sonra, karşılaştığı habercilik olayı üzerinden enstitünün özgür ve demokratik yapısı hakkında yazar.

Yalman'a göre habercilik, Arifiye'de toplanmış olan "500 küçük Robenson"un yaşamında önemli bir görevdir. Onlar, kendi yurtları saydıkları enstitüde her işi sırayla ve nöbetleşe yapmaktadırlar. Çok iş yapılan enstitüde, haber de çoktur.

Enstitülüler nelerin, niçin ve nasıl yapıldığını merak etmektedir. Her gün bir haberci, bu haberleri toplamakta, akşam arkadaşlarına iletmektedir. Bu haberler aynı zamanda tartışılmakta, değerlendirilerek yeni düşünceler ve görüşler ileri sürülmektedir. Gereğinde, yönetimden açıklamalar istenmektedir.

Arifiye Köy Enstitüsü'ndeki asıl yaratıcı gücün bu ortak ilgi olduğunu yazan Yalman, bunun bitmez, tükenmez bir zevk ve heyecan yarattığını düşünmektedir. Çok ağır olan işler bile bu sayede başarılmaktadır. Böyle bir başarının, hiçbir baskı ve zor ile elde edilemeyeceğini, 500 canlı örneğini görerek inandığını okuyucularına iletecektir.[61]

Doğrudan Demokrasi Nedir?

Cumartesi toplantılarının öğreteceği başlıca şey siyaset bilimi kitaplarında sözü çok edilen ve kimilerinin "Atina demokrasisi", kimilerinin "doğrudan demokrasi" dedikleri kendi kendini yönetme sanatıdır. Yani bir olay/iş konusunda toplumun tümünün, yüz yüze, birlikte ve özgürce tartışarak karar vermesidir. İşte enstitülerde uygulanan bu yöntem, tam bir doğrudan demokrasi örneğidir. Ancak bu uygulamanın, eski zamanlardaki Atina demokrasisinden bir farkı vardır. O zaman uygulanan demokraside, yalnızca hür insanlar söz sahibidir. Ancak onlar konuşabilmekte, kararlara katılabilmektedir. Yoksul köleler ise yalnızca uzaktan seyretmek ve efendilerine boyun eğmekle yetinmek zorundadırlar. Enstitülerde ise herkesin söz hakkı vardır ve bu yüzden uygulamalar genelolarak "doğrudan demokrasi" olarak adlandırılabilir.

Yine Ahmet Emin Yalman'ın gözlemiyle enstitü, klasik okullardaki zorlayıcı disiplinden uzak olduğundan, kötü alışkanlık ve davranışlar buralarda dikiş tutamayacaktır. Çünkü köy enstitüsü demokrasi, eşitlik ve sevgi uğrağı bir yerdir.[62]

Yoksa kıtlık koşullarında çiçeklenen binlerce ağaç, onlarca oyun, yükselen yapılar, türküler, şenlikler ve bunca güzellik nasıl açıklanabilir ki?

Planlayarak, Üreterek, Paylaşarak Yaratılan Mutluluk

Köy Enstitüleri Planlı Eğitim İşletmeleridir

Eğitim bilimsel, ciddi ve planlı bir iştir. Köy enstitülerinin tümü, İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulmuştur. Bu kuruluşların asıl emek sahibi ve her adımını izleyen, planlayan ve gereğinde karışan, yönlendiren kişi Tonguç'tur.

Tonguç'un, resmi görevlerinin yanında, enstitülerde görevli öğretmenler ve öğrencilerin özel yaşamındaki sorunlarla bile yakından ilgilendiği, çözmeye çalıştığı da bir gerçektir. Eldeki bir belge, Tonguç'un enstitülerin bazı somut ortak sorunlarını da ayrıntılı olarak izlediği ve çözmeye çalıştığını gösteriyor.

1943 yılında, çeşitli enstitülerin bazı sorunları bir çizelgede toplanarak sorunların kaynağının ve/veya çözecek makamların belirtildiği bir çalışma, Tonguç tarafından yapılmıştır. Buna göre:

> 1) Kamyonlar: Enstitülerden Pazarören, Pulur, Akçadağ, Pamukpınar, Akpınar, Gönen, Çifteler, Düziçi, Aksu, İvriz, Arifiye ve Cılavuz'a birer kamyon sağlanması... Çözümü, Ticaret Bakanlığı...
>
> 2) Akaryakıt: "Valiliklere ayrılan kontenjanlardan alsınlar" denmekle birlikte, valiliklerden akaryakıt alamayan köy enstitülerine ilkbahar ve yaz ayları için gerekli toplam akaryakıt miktarları şöyledir: Petrol 50 ton, benzin 30 ton, mazot 25 ton ve vakum 5 ton...
>
> Çözümü, Ticaret Bakanlığı ve Petro Ofisi Genel Müdürlüğü
>
> 3) Kumaş: 36.000 metre elbiselik, 7.500 metre pelerinlik. Bunlar şimdiye kadar alınmamış. Beş ay sonra sıra gelecekmiş.
>
> 4) Kaput bezi: 360.000 metre (kontenjan var), 142.000 metre (istendi, ödenek azlığından tümü istenmedi.[63]

Tonguç'un planlı ve sürekli izlediği enstitüler de işlerini öğrencileriyle birlikte hazırladıkları eğitim ve iş planlarına bağlı olarak

yürütmektedirler. Tonguç, enstitülerden kuruluşlarından başlayarak her 15 günde bir, gelişmelerin rapor olarak kendisine bildirilmesini ister ve bunu aksatan enstitüleri de uyarır.

Balkır'ın Planı

Arifiye Köy Enstitüsü, çevresindeki illerin okulsuz köylerine öğretmen yetiştirme amaçlı kurulan bir kurumdur. Bu işi de geliştirdiği planlara bağlı olarak yapmalıdır. Balkır'ın bunu ayrıntılı olarak nasıl planladığını, Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğrencilerine verdiği üç dersteki notlarından öğreniyoruz. İşte köylerin illere göre okul gereksinimleri, enstitüye alınan öğrenci oranları ve sonuç bilgileri ile Balkır'ın planından kesitler:

Kocaeli köyleri: Kocaeli'nin 640 köyü var. 176 köyde eğitmen, 121 köyde öğretmen vardır. Okulsuz köy sayısı 343'tür. Yani % 46 okullu ve % 54 okulsuz köy vardır.

Bolu köyleri: Köy sayısı 741 tanedir. 174 eğitmenli köy ve 79 öğretmenli köy vardır. 515 köy okulsuzdur. Yani % 30 okullu, % 70 okulsuzdur.

Bilecik köyleri: İlin 310 köyünden 84 eğitmenli ve 80 öğretmenli okul vardır. 146 köy okulsuzdur. Yani % 52,5 okullu, % 47,5 okulsuzdur.

Bursa köyleri: 769 köyden 94 eğitmenli ve 188 öğretmenli okul vardır. 487 köy okulsuzdur. Yani % 36 okullu ve % 64 köy okulsuzdur.

İstanbul (Anadolu yakası) köyleri: 265 köyden 23 eğitmenli okul ve 217 öğretmenli köy vardır. 25 köy okulsuzdur. Köylerin % 90'ı okullu ve % 10'u okulsuzdur.

Valiliklerden gelen öğrenci sayılarının oranları:

İller	Alınan öğrenci oranı (%)	Okulsuz köy oranı (%)
Bolu	26	70
Bursa	25	64
Kocaeli	25	54
Bilecik	15	15 [47,5]
İstanbul	8	10

Buna göre Arifiye Köy Enstitüsü, öğrenci alırken illerin okulsuz köy oranlarına dikkat etmektedir. Çizelgedeki Bilecik ilinin okulsuz köy oranı yanlışlıkla % 15 yazılmıştır. Doğrusu % 47,5 olmalıdır.

Bölge topluca ele alınınca 2.725 köyden 524'ünde eğitmenli okul, 685'inde öğretmenli okul vardır. 1.516 köy okulsuzdur. Yani köylerin % 19,2'sinde eğitmen ve % 25,2'sinde ise öğretmen vardır. Okulsuz köy oranı da % 55,6'dır.

Anlamı: Türkiye'nin en zengin ve gelişmiş bölgesinin bile o günkü köylerinin yarıdan fazlası okulsuzdur. Arifiye Köy Enstitüsü, kısa sürede 1.500 öğretmen yetiştirmelidir. Aslında her köye en az bir öğretmen verilse bile 2.725 öğretmen gereklidir.[64]

Enstitü İçinde Yapılan İş Planları

Arifiye'de de yapılacak her iş ve eğitim yıllık, aylık ve haftalık iş planlarıyla belirlenmekte, yapılmış olanlar, aksayan veya yarım kalan işler izlenmektedir.

Enstitü planlarının uygulanması görevi günlük olarak nöbetçi öğretmenlere verilmiştir. İşler, dersler, öğrencilerin yönlendirilmesi, yeme, içme, yatma ve benzeri her işi nöbet çizelgesine göre yönlendirme ve sonuçlarını yönetime taşıma görevi, günün nöbetçi öğretmenlerinin sorumluluğundadır.

Öğretmenler kurulu ise özellikle ilk yıllarda enstitünün en üst organı olarak eğitimle ilgili her konudaki kararlarıyla gelişimi sağlamaktadır. Enstitü disiplin kurulu, disiplin sorunlarıyla ilgilenmektedir. Enstitüdeki her işin ve görevin önceden hazırlanmış planlara göre yapılması asıldır. Yeni bir durum, planın esnetilip eklenmesi veya yenilenmesiyle karşılanmaktadır.

Bu planlara uygun olarak tüm kümelerin (sınıfların) haftalık izlenceleri, merkez bina girişindeki büyük panoda asılıdır. Öğrenci Mehmet Bayındır'ın verdiği bilgilere göre bu izlenceler üç ayrı renkte yapılmıştır. Yeşil renkle o haftanın tarım çalışmaları, mavi renkle kültürel çalışmalar ve dersler ve kırmızı renkle de sanat dersleri belirlenmiştir.[65]

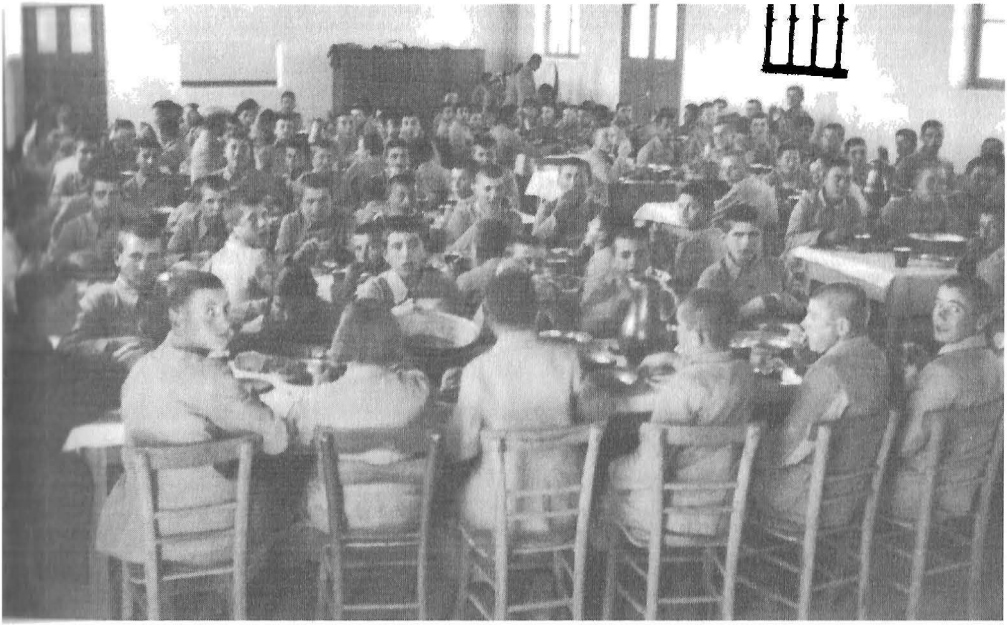

Yemek zamanı.

Yapılacak tüm işler, işliklerdeki üretimler, tarım çalışmaları, sanat çalışmaları veya kültür dersleri hep bu izlenceye göre gerçekleştirilir. Üretilecek her türlü yapının da çizimlerine uygun olmasına özen gösterilmektedir. Bu planları, öğrencilerin ellerinde gören Falih Rıfkı Atay, plansız iş yapılmadığına tanıklık ederek şaşar.

Falih Rıfkı enstitüye geleli iki yıl olmuş çocukların, ellerinde plan olmadan bir ağacı bile dikmediklerine tanıklık edecek ve şaşkınlığını, gazetedeki köşesine taşır.[66] Başka bir gazeteci ise bir enstitü gününün nasıl dolu olarak yaşandığını saat vererek anlatacaktır: "Sabahın saat 6'sından, akşam 21.30'a kadar enstitüde çeşitli bir mesai programı takip edilmektedir."[67]

Enstitüdeki olası ciddi aykırılıklar, disiplin kurulunda değerlendirilmektedir. Yolu bu kurula düşen öğrencilerin hiç unutamadığı bir öğretmen vardır. O da tarımbaşı Hakkı Tanberk'tir. Tanberk Öğretmen, disiplin kurulu üyelerini en çok zorlayan öğretmendir. Sürekli öğrencilerden yana tavrı, öğrenci atılmasına veya ağır ceza verilmesine karşı tutum ve davranışlarıyla öğrencilerin kuruldaki

temsilcisidir. Ceza önerilerine "Biz bu çocukları öğretmen yapmak üzere aldık. Beceremediysek suç bizimdir" diyerek cezaları önlemeye çalışır.

Geleceğin Planlanması

Enstitü yaşamını bir saat gibi işleten bu planlı çalışmalar, enstitü öğrencileri için başka planları da gündeme getirir.

Yüksek sınıflara gelen öğrenciler, gelecekte görev alacakları köylerini, bilinçli bir biçimde ve bir plana uyarak incelemek zorundadırlar. Köyleri yakından tanımak, sorunlarını ve olanaklarını önceden bilmek ve bunlara göre gelecek için "ilerleme planları" yapmak eğitimlerinin bir parçasıdır.

Bu incelemelere "Arifiye Köy Enstitüsü, Köyü Tanıma Fişi" adlı bir dizi soruyla başlanmaktadır. Fişte köyün coğrafi durumu, kültürel yapısı, sağlık verileri, ekonomik verileri, tarımsal sanatlardaki gelişimi ve köyün ticaretiyle ilgili bilgiler, sorularla saptanmaktadır. Bu soruların yanıtları dışında, köy tarihi ve diğer sosyal ve doğal bilgileri de kaydedilmektedir. Bu, işin ilk aşamasıdır.

Plan, ikinci aşamada yapılır. Köy tanıma fişlerinin enstitüde değerlendirilmesinden sonra her öğrenci kendi köyü için öngördüğü bir "Beş Yıllık Çalışma Planı" yapar. Bu planda, daha önce ayrıntılı olarak aldığı veriler ve enstitüdeki eğitim ve deneyimleri ışığında göreve başladığında, beş yıl içinde yapmayı planladığı işleri sıralar. Böyle bir planda okul ve uygulama bahçesi, okul yolları, köy yolları, içme suları, tarımsal yenilikler, köy odaları ve yaşlılar ve gençlerle ilgili öngörüler, çalışmalar ve hedefleri yer alır. Bunların yanında okuma-yazma eğitimleri, köy kaldırımları, su kuyuları yapma, su getirme, ürünlerin pazarlanması ve kooperatif oluşturma, ağaçlandırma, meslek ve spor kursları açma, temizlik, helâ, çamaşırhane gibi yerlerin yapılması, yangın önleme çalışmaları, elektrik getirme gibi işler de bulunur.[68]

Arifiye çıkışlı öğretmen-yazar Nadir Gezer, bu inceleme ve sonuçlarını şöyle özetler: "Köyler kültürel, sosyal, folklorik, ekonomik ve tarihsel olarak incelenir. Belgelenip değerlendirilir. Yeniden üretilir."[69]

Paylaşılan Yaşamın Mutlu Topluluğu Arifiye

Gazeteci Şevket Rado, Arifiye Köy Enstitüsü'nde her işi öğrencilerin paylaştığını görünce merak edip sormuş olmalı ki bu çocuklar hakkında şunları der: "Bir kısmını konserde, bir kısmına marangozhanede, bazılarını inşaat başında, bazılarını tarlada gördüğümüz bu yüzlerce çocuk arasında bir tane şehir uşağı yoktu."[70]

Kadriye Yeşilyaprak, yıllar sonra enstitü merkez yerleşkesinin bir krokisini sözleriyle çizer gibidir:

> Resimhanenin yanında, ondan daha büyük "dikimhane" var. Aynı hizada ilerde "süthane" ve "kızlar yatakhanesi" var. Okulun iki giriş kapısı vardır.
>
> Kalaycı (köyü) tarafındaki girişin solunda kantin, marangoz işliği, demir işliği var. Yemekhane ise sağ tarafta, ilköğretmen okulunda da kullanıldığı biçimdedir. Yemekhane girişi, sahne yanındadır. Aylık gösteriler bu salondadır.[71]

Enstitüde işbölümü bütün alanlarda geçerliydi.

Bu hummalı çalışmaya ve her yerde öğrencilerin görülmesine şaşan bir gazeteci daha okuyucularına ayrıntılı bir fotoğraf verir: "Enstitüde çocuk her şeydir. Hizmetçi, aşçı, çiftçi, duvarcı, demirci, marangoz, amele, talebe, her şey... Müessesenin bu işleri nöbetleşe, dikkatle ve merakla yapılmaktadır."

Aynı gazeteci, çocukların bina yapmasına şaştığını da yazar. Temel kazmakta, duvar örmekte, sıva yapmakta, çatı kurup örtmektedirler. Marangozhanede tahtalar işlenmekte, masa, sandalye yapılmaktadır. Demirhanede ve dikiş işliklerinde çalışanların hepsi gazeteci için birer şaşkınlık nedeni olur.[72]

Birkaç yıl içinde büyük bir işletmeye ve topluluğa dönüşen Arifiye Köy Enstitüsü'nde az da olsa üzücü olaylar da paylaşılarak üzüntüsü azaltılır. İşte böyle bir olayda hastalanarak uzun süre tedavi gören Hasan Açıkgöz'ün yitirilmesinin acısı, arkadaşları tarafından enstitü dergisi *Köycüler*'de şöyle paylaşılır:

> Değerli arkadaşlarımızdan Hasan Açıkgöz'ü kaybettik. Acısı daima kalplerimizi yakacaktır. Onun genç yaşında aramızdan ayrılışı, ailesi ve arkadaşları için büyük bir acıysa, memleket irfanı için de o kadar büyük bir kayıptır. Onda gördüğüm büyük insan ve memleket sevgisi bizlere örnek oluyordu. Büyük bir ülkü sahibi idi...
>
> Tutulduğu amansız hastalık onu 37 gün revirde yatırdıktan sonra, 43 gün de İstanbul'da yatırdı. Nihayet 20.02.1646 da köye gitti ve zalim ölüm, onu 05.04.1946 Cuma günü aramızdan ebediyen ayırdı.[73]

Rüştü Kartal ise enstitüdeki paylaşıma dair günlük yaşamından kesitler verir. Nöbetçi kümeden görev alan nöbetçiler sınıfları, binaları ve yatakhaneleri temizlerken ranza altlarını bile paspasla silmektedir. Aynı biçimde, gece birer saatlik nöbet tutan yatakhane nöbetçileri de horlama, hırsızlık konularında ve üstü açılanlarla ilgili görev yapmaktadır.

Kartal'ın anılarına göre tuvaletler dahil her yer tertemizdir. Cumartesi toplantılarında eksiklik ve yanlışlıklar eleştirilmekte, övgüler ve yüreklendirici sözler de unutulmamaktadır. Yatakhaneler, derslikler, yönetim odaları gibi yerlerde soba olmadığından soğuk-

ta paltolar, pelerinler giyilmektedir. Yalnızca revirde iki soba ve mutfakta ise ocaklar bulunmaktadır. Bir de banyolarda ateş yanmaktadır. Bu üç yerde yanan odun ise motor ve kayıklarla Eşme köyü yakınındaki çiftlikten balıkhane yanına getirilmekte, oradan da akşamüstleri veya iş çıkışında ellerde enstitüye taşınmaktadır.[74]

Giderek öğrenciler arasında "enstitü cenneti" diye anılan Arifiye Köy Enstitüsü yaşamının gizi hep birlikte yapılan planlı, üretici ve paylaşımcı eğitimdi. Bunu iş başında gözleyen Ahmet Emin Yalman'ın bu manzara karşısında içi açılacak ve şaşkınlıkla hayranlık arasında gidip gelecektir.

Öğrencilerin kimi sıvada, kimi boyada, kimi cam takmaktadır. Marangozlar hazırladıkları kısımları takarken, iki katlı ranzalar kurulmakta, boyanmaktadır. Aynı biçimde öğretmenler de tulumlarını giymiş, öğrencileriyle iş başındadır. Yalman'ın deyimiyle "Etrafta yaratma zevki duyan, işini bilen ve seven insanlar" görünmektedir.[75] Arifiye'de paylaşılan yalnızca işler değildir. Öğrencilerin enstitüler arası yarışmalarda kazandıkları başarılar, imecelerdeki kazanımları, enstitüdeki ve il düzeyindeki müzik, spor ve bilgi yarışmalarındaki başarıları, bayramlar, 17 Nisan'lar, öğretmenlerin evlenme törenleri, bir yapının bitimi veya bir ürün gibi hemen her başarı, bir mutluluk nedeni olmakta ve birlikte kutlanmaktadır.

İnönü Kampı ve Arifiye Havaalanı

İnönü Kampı'na Yolculuk

Eline geçen her fırsatı enstitüye aldığı köylü çocukları için değerlendiren Balkır, 1936 yılında Eskişehir İnönü kasabasında kurulmuş THK İnönü Havacılık Kampı'nı da değerlendirir. Vecihi Hürkuş ve Rus öğretmen Anohin tarafından kurulan kampta Türkkuşu tarafından planörcü, paraşütçü ve modelci olmak üzere çeşitli düzeylerde uçuş kursları düzenlenmektedir.

Arifiye'den ilk İnönü Kampı yolculuğu, Balkır başkanlığında öğretmenler ve her sınıftan seçilen öğrencilerle yapılır. Öğrencilerin başında enstitü adına Ahmet Yol vardır. Trenle Arifiye'den İnönü'ye gidilir ve öğrenciler oradaki planör kursuna katılır.

Enstitülülerin İnönü Kampı'nı ilk ziyareti.

İnönü'de, biri çekilerek uçurulan uçak ve diğeri de bir dağdan kaydırılarak uçurulan planör olmak üzere iki ayrı araçla eğitim yaparlar. Enstitü öğrencileri de bu eğitimlere katılır. Öğrencilerin uçağa da bindirilecekleri söylenir. Ayrıntıları Ahmet Yol anlatıyor:

> Biz planör uçururken, bir yandan da bir uçaktan paraşütçüler atlıyordu. Bu arada uçurulan planörlerden birinin kanadı, uçaktan atlamış olan paraşütçülerden birine takıldı ve paraşütçünün beli incindi. Onu revire kaldırdılar. Bu küçük kaza yüzünden bizi uçağa bindirmediler. Yani paraşüt kullanamadık.

Kamptaki yemekler, enstitülülere göre birer ziyafettir. Dönüş yolunda, trende üç subayla tanışırlar. Sohbetlerden sonra türkü söyleme yarışı başlar. Enstitü öğrencilerinin, birlikte türkü söylemelerindeki başarıyı gören subaylar "teslim olduk" derler.[76]

Bu geziden sonra, enstitü öğretmenlerini de yanına alan Balkır, yönünü yine İnönü Kampı'na çevirir.

İkinci geziye katılanlardan biri de öğretmen İhsan Ataç'tır. Ataç, bu geziyle ilgili gözlemlerini "Arifiye Köy Enstitüsü Öğretmenleri İnönü Kampında" başlığıyla İzmit'te yayınlanan *Türkyolu* gazetesinde yazar.

"Bir Seyahatin Güzel Notları" alt başlığıyla yayımlanan gezi notlarına göre enstitü müdürü Balkır bir cumartesi günü, hepsine hazırlanmalarını söyleyerek İnönü Kampı'na gideceklerini muştular. Müdür aynı zamanda, kampı ve yapılacak çalışmaları anlatarak, orada da enstitülere benzer uygulamalar yapıldığını ve mutlaka görmeleri gerektiğini ekle. Balkır'ın, kafile başkanı olarak geziye katıldığı da bu haberden anlaşılmaktadır.

Hazırlıklar hızla yapılıp trenle neşeli bir yolculuk başlar. Şenlikle başlayan yolculuk uzun sürmez; akşamüzeri İnönü'de trenden inilir.

Kamp müdürü Arif Doruk tarafından karşılanan Arifiye Köy Enstitüsü grubu kampa girer. Her taraf tertemiz ve çok düzenli görünmektedir.

Ertesi sabah uyanan enstitü öğrencileri, hızla göreve çıkan planörcülerin hazırlık ve disiplinlerini hayranlıkla izler. Planörcülerin bu yaklaşımlarını onların yurt sevgilerine bağlarlar. Yıllardır yurdun geleceğinin, Hava Kuvvetleri'nin gelişmelerine bağlı olduğunu duymuşlardır. Çalışmaları yerinde görünce bu gelişmenin kaynağının, İnönü Kampı'nda kurulmakta olduğuna inanırlar.

Yazı, eğitim sırasında destek veren başöğretmen Ali Yıldız, mühendis Kemal Tanoğlu ve müdür Arif Doruk'a teşekkürle sona ermektedir.[77]

Arifiye Havaalanı'nda Enstitülüler

Şair Behçet Kemal Çağlar, o yıllarda Türk Hava Kurumu işbirliğiyle kuruma ait bir uçağa binerek bölgeleri havadan inceleyip gözlemlerini yayınlamaktadır. Böylece hem yurt bölgeleri, daha önce görülmemiş bilinmeyen bir açıdan, havadan öğrenilmekte hem yazılar aracılığıyla havacılık sevgisi aşılanmaya çalışılmaktadır.

Bu gezilerin birinde de Eskişehir İnönü Kampı'ndan Sapanca'ya kadar uçulur ve o bölge anlatılır. Uçuş sırasında, o yıllarda yeni

yapılmış olan Arifiye Havaalanı'na inerler. Alandan, Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelen Behçet Kemal Çağlar ve yanındakiler enstitüyü inceleyip kendileri için verilen konseri izlerler.

Daha sonra enstitü öğrencileriyle Arifiye ve Adapazarı çevresinden gelen halkla birlikte havaalanına gidilir. Orada, görevlilerce yapılan paraşütle atlama gösterisine Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinin de –kızların da– katıldığı anlaşılmaktadır.

Bu gezileri kitaplaştıran Behçet Kemal Çağlar'ın anlatımıyla Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerini konu alan bölüm "İnönü'den Sapanca'ya" başlığını taşımaktadır.

Sapanca Gölü kenarından kayarak, çamlı tepeleri, yeşillikleri geçip Arifiye sınırlarına giren Çağlar, bu girişi "Şimdi her zamandan çok tabiatın sırlarına vakıf olmak, arif olmak gerek, Arifiye'ye geldik" diyerek yazar. Arifiye Havaalanı'na indikten sonra sözü enstitüye getirir:

> Ötede Köy Enstitüsünün yapıları gözümüzü çekiyor. Tam da sırası: Okulun milli oyun ve türkü saati. Koca avluda karşıki merdivenler üstünden çalınan davulla, sazlara uyarak, beş yüz diz birden toprağı dövüyor. Bin kol birden gökte geziniyor, oyuna kalkan beş yüz genç zeybek, bir arada, hora tepen beş yüz Seymen. Beş yüz ağız birden: Hop, hop. Yer zıplasa, gök oynasa yeridir.

Enstitülüleri "toprağın çocukları" olarak niteleyen şair, onların toprağa bağlılıklarından etkilenir. Oyun ve gösterilerini ise "Tabiat dininin akşam ayini" olarak niteler. Bir ağızdan söylenen Toprak Marşı'nın sözleri kendisine aittir. Marşın söylenişi konusunda "Bu genç ağızlara ne çok yaraşıyor" diyerek sözlerinden bir bölümü ekler yazısına.

> Hep topraktan geliyor, ekmeğimiz, aşımız,
> Toprağa dökülüyor, terimiz, gözyaşımız.

Behçet Kemal Çağlar şenlikten sonra gezdikleri enstitünün bölümlerini ve onlara hayranlığını gizlemez. Düzlükte sıralanmış

yapılar, çalışma okuma ve dinlenme yerleri yanında, çalışmalarını gördüğü terzileri, fırıncıları ve demircileri, Ahmet Emin Yalman'ın yaptığı gibi Robenson'lara benzetir. Enstitülüleri betimlediği şu şiirsel söylem, Behçet Kemal Çağlar'ın Arifiye'den etkilenme düzeyini gösteriyor:

> Köylü çocukları mısır püskülü sarıdan, yaz gecesi siyaha kadar her renk saçla, gök mavisinden kestane alasına kadar her renk gözle, birbirinden alımlı, birbirinden akıllı cıvıldaşıyorlar.

Türkülerden ve halk oyunlarından çok etkilendiği anlaşılan ünlü şair, uzun yazısında sözü yine türkülere, türküleri söyleyen enstitü öğrencilerine ve özellikle koroyu o anda yöneten, uzun saçlı kız öğrenciye getirecektir.

Bu arada yağmur yağdığını, yine şairin anlatımından öğreniyoruz. Yağmur yağarken müzik öğretmeni Hamdi Daner, oturduğu sandalyeden bir kız öğrenciye seslenerek "Haydi Saime, senin türküyü söyletiver bakalım" der ve yeni bir türkü başlar. Behçet Kemal'in Saime'yi anlatışı yine şiirseldir:

> Kumral saçları omuzlarını döven, uzun boylu, şehirli jestlerine hâkim, karayağız bir kız, kırk yıllık koro şefi gibi eliyle bütün sesleri idare ederek, beş yüz kişiye birden bir halk türküsü söyletiyor:
>
> Mezarımı yol üstünde kazsınlar,
>
> Yar geçerken belki bana can gelir.
>
> En hazin halk türküsü bile, böyle beş yüz genç hançereden çıkarken, bir yeni hayat ve hamle arayan kitlelerin azmini düşündürüyor.

Yazı, enstitüden sonra gidilen ve paraşüt gösterileri yapılan Arifiye Havaalanı'ndaki paraşütle atlama gösterileri ile bu gösterilere büyük ilgi gösteren çevre halkını ve ilk atlamayı gerçekleştiren enstitü öğrencisi Yıldız'ı anarak biter:

> Bütün Adapazarı halkı Arifiye hava meydanında. Bütün gözler havada, Adapazarı'nın uçsuz bucaksız yemyeşil buharı üstüne gökten beş tane kocaman bembeyaz papatya iniyor. Uçakçılardan beşi, paraşütle atlıyorlar.

İşte yeşilin denizine mavi gökten güpegündüz bir canlı yıldız düşüveriyor: İlk paraşütle yeri bulan, Bayan Yıldız oluyor. Köy enstitüsünün öğrencileri de kalabalığın arasındalar, arada bir "Kaleden kaleye şahin uçurdum" türküsünü söylüyorlar, sesleniyorum: "Çocuklar değiştirin mısrayı buluttan buluta uçak götürdüm, deyiverin.[78]

Bu gösterilerden sonra Çağlar ve yanındakiler Arifiye'den ayrılırlar.

İmecelerde Arifiye Ekipleri

Dayanışmayla, ortaklaşa bir işi başarma anlamında Anadolu'da çok yaygın bir soysal ve ekonomik yardımlaşma yol ve yöntemi olan imece, köy enstitüleri için de önemli iş üretme yollarından biridir. Hem enstitülerin kuruluşunda ve iç işleyişinde hem yeni enstitülerin kuruluşunda imeceden sıkça yararlanıldığı görülmektedir. Özellikle, ilk grup enstitülerden sonra kurulan Hasanoğlan, Pulur ve Dicle köy enstitüleri, diğer enstitülerden giden özel yapı ekipleriyle imeceler oluşturulmuştur.

Yine aynı biçimde, 1943 depreminde evsiz kalan öğretmenler için Adapazarı'nda, daha önce sözü edilen 20 adet öğretmen evinin yapılması işi de Arifiye Köy Enstitüsü gözetiminde gerçekleştirilen diğer enstitü ekiplerinin de katıldığı önemli imecelerden biridir.

Enstitüler arası imecelerde yapılar, yollar, derslikler, işlikler, yatakhaneler, yemekhaneler, tarım ve hayvancılık yapıları gibi birçok işin birlikte yapıldığı anlaşılmaktadır.

Arifiye Ekiplerinin Katıldığı İmeceler

1941 yılında, Arifiye'den ilk kez Hasanoğlan'a giden iki yapı ekibi, diğer iki enstitünün ekipleriyle birlikte bir yemekhane yaparlar.

Bu imeceyle ilgili, Balkır'ın Tonguç'a yazdığı bir mektupta ayrıntılı bilgiler vardır: Hasanoğlan'a, 20 Eylül 1941 günü 19.00 treniyle gidecek Arifiyeli öğrenci ve eğitmenler iki ekip olarak be-

lirlenmiştir. Bunlar enstitü öğrencileri ekibi ve eğitmen adayları ekibidir. Ekiple birlikte çanta ve diğer eşya dışına taşçı çekici, mala, metre, şakul, bir klarnet, akordeon ve davul da gönderilmektedir. Balkır'ın yaptığı plana göre çocuklar inşaat alnına gidip azıklarını yiyecek, Ankara'yı dolaşacak, akşam 18.00 treniyle Hasanoğlan'a gidecektir. Pazartesi günü işbaşı yapacaklardır. Enstitü öğrencilerinin başında, öğretmen Enver Kartekin, eğitmen grubu başında ise Mehmet Arslan gitmektedir.[79]

İkinci Arifiye imece ekibi, 1942 yılında yine Hasanoğlan'a giderek kendi başına bir yatakhane yapar. Aynı yıl Hasanoğlan'a giden ekipte yer alan inşaat ekibinden Ahmet Yol da yaptıkları işleri anlatıyor:

> Biz Arifiye'deyken, ben de ikinci sınıftayım. Yıl 1942'ydi. Bir ekip olarak, yeni kurulmakta olan Hasanoğlan'a geldik. Daha yüksek kısım falan yoktu. O zaman orta kısmı açılıyordu. Bir sene evvel başlamış.

Yol ve arkadaşları yeni bir yapı kurmak üzere gitmişlerdir. Ahmet Yol inşaat bölümündedir. Bir yapının temelleri, bütün duvarları, diğer kısımlarıyla birlikte 1000 kişilik bir salon yapmaya başlarlar. Trabzon'dan ve başka yerlerden gelen ekipler de başka binalar yapmaktadır. Yapılar ekiplere verilen planlara göre inşa edilmektedir.

Arifiye imece ekibinin yaptığı, bir tarafında üç kapısı ve bir tarafında sahnesi olan bir binadır. Bina aynı zamanda yemekhane olarak da kullanılacaktır. Pencere kemeri yapmayı da oradaki ustadan öğrenirler. Hatta bazı öğrenciler, ustaya "Bu çöker" derler. Usta üzerine çıkıp tepinerek çökmeyeceğini kanıtlar.[80]

1943 yılı, Arifiye için iki önemli imece dönemidir. İlki, Hasanoğlan'a giden ekibin yaptığı işlik, diğeri Arifiye'ye gelen diğer enstitü ekipleriyle birlikte yapılan 20 öğretmen evidir.[81]

1944 yılında Kızılçullu, Arifiye, Aksu, Beşikdüzü, Çifteler (iki ekip), Cılavuz, Akçadağ, Gölköy, Gönen, Yıldızeli ve Pazarören imece ekipleri tarafından Hasanoğlan Köy Enstitüsü kuruluşu için çeşitli binalar yapılır.

Kepirtepe imecesi.

Arifiye Köy Enstitüsü imece ekibi dördüncü kez Hasanoğlan'a gider. 50 kişi olarak katıldıkları bu imecede aynı yıl Hasanoğlan'da 25 Haziran 1944-29 Ağustos 1944 tarihleri arasında, yani 66 gün kalınarak çalışırlar. Bu çalışmada Arifiyeliler yemekhaneye ek olarak yapılan binanın duvar kısımlarını inşa etmeyi üstlenirler.[82]

Aynı imeceye katılmış öğrencilerden biri olan ve daha sonra milletvekili seçilen Hayrettin Uysal'ın imeceyle ilgili anıları 50 yıl sonra bir gazetede yayımlanır: 50 kişinin katıldığı bu imecedeki öğrenci sayısını Uysal 40 kişi olarak anımsamaktadır. Başlarında İsmail Usta vardır. Sırtlarında çantalarıyla Hasanoğlan yamacından yürüyerek gitmektedirler. Uzaktan enstitünün kırmızı kiremitli, beyaz badanalı yapılarını görürler.

Girişte "hoş geldiniz" sözleriyle karşılanıp biraz gezerler. Müzik çalışmaları yapanları, bahçeleri görürler. Hasanoğlan ışıklar içindedir.

Ertesi gün erken uyanırlar. Çevreyi incelerken kampana sesiyle herkes hazırdır. İlk çalışma günü başlamak üzeredir. Bir anda ortada 1000 kişilik bir Harmandalı oyunu başlar. Görülmesi gereken bir gösteridir. Herkesten birden "Haydaa" sesi çıkmakta ve ardından Sivas Halayı ve Sivas Ağırlaması sıraya girmektedir.

Hayrettin Uysal, Hasanoğlan'da yapacakları yapı için, "Bir armağanımız olsun alınterimizden Hasanoğlan'a" diye söz eder. Sonra, farklı yörelerden gelen enstitülülerin tanışmalarını anlatır.

Her şey hazırdır. Başlarlar çalışmaya. Kireç, kum, taş birleştirilerek yapı yükselmeye başlar. Bir yandan da çevrelerinde çalışan diğer ekipleri gözlemektedirler. Beşikdüzülüler istasyondan tuğla taşımaktadır. Dört ekibin ellerinde, dört yapı birden yükselmeye başlamıştır.[83]

Arifiye Yol Ekibi Diyarbakır Dicle'de

Arifiye Köy Enstitüsü'nün katıldığı bir imece de Diyarbakır'daki Dicle Köy Enstitüsü'nün kuruluş sırasındadır. Diğer köy enstitütlerinden ekiplerin de katıldığı imeceyle ilgili, Dicle Köy Enstitüsü Müdürü Nazif Evren, Tonguç'a gelinen aşamaları anlatan raporlar yollamaktadır.

Bu raporlardan biri de 13/127 sayılı ve Ergani 23.7.1944 tarihlidir. Raporda enstitülerden gelen ekiplerdeki öğrenci sayıları, görevli öğretmenler, temeli atılan yapılar, başlanılan yeni işler ve işlerin ulaştıkları düzeylerle ilgili bilgiler yer almaktadır.

Raporun altıncı maddesi, Arifiye Köy Enstitüsü yol yapım uzmanı bir ekipten şöyle söz eder: "Aynı günde gelen (18.7.1944) Arifiye ekibi, enstitümüzle istasyon arasındaki yolun yapımına başlamıştır."[84]

Dicle Köy Enstitüsü, 1944 Ağustos ayında Dicle'ye dokuz enstitüden gelen ve 50'şer kişiden oluşan imece ekiplerince kurulur. Bunlar, Eskişehir Çifteler, İzmir Kızılçullu, Isparta Gönen, Kayseri Pazarören, Kars Cılavuz, Ankara Hasanoğlan, Sivas Yıldızeli, İzmit Arifiye, Adana Düziçi ve Malatya Akçadağ köy enstitüleridir.

Bu büyük imecenin başında bulunanlardan biri de Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nden giden öğretmen Hidayet Gülen'dir. Gülen, anılarını ve bu imeceyle nasıl bir köy enstitüsü yaratıldığını, bu sırada yapılan eğlenceleri, çekilen zorlukları, *İlköğretim* dergisinde anlatmıştır. Daha çok, uzun bir destan biçiminde yazdığı anılarında Arifiye ekibinin çalışmasını da şu dizelerle aktarır:

İstasyon, enstitüye sekiz yüz metre kadar,
Enstitüde şimdilik altı tane bina var.
Etrafta tepeler var, fakat enstitü düzde
Binalar görünüyor, birer ben gibi yüzde
Arifiye, uzatmış düz bir yol içeri
Bu yolda yürüyenler, artık dönmüyor geri.[85]

İmece Yalnızca Yapı İşi Değildir

İmece geleneği yalnızca enstitüler arası bir yardımlaşma yöntemi değildir. Yakın çevrede deprem gibi beklenmeyen olaylar karşısında veya çevredeki köylerin gereksinimleri üzerine enstitü öğrencileri onlara yardıma gider. Örneğin eşi askere giden veya sakatlığı olan, işlerini yapmakta yetersiz kalan, hastalanan köylülere imece yoluyla yardım edilir.

Enstitüleri tamamlayan köy öğretmenleri, bu köy geleneğini bilinçli biçimde kullanarak köylerdeki dayanışma, yardımlaşma geleneklerini geliştirmektedir. Bu yolla okul yapma, su getirme, yol yapma, çamaşırlık, konuk evi, ağaçlandırma, örgütlenme gibi işleri ortaklaşa başarma amacı güdüldüğü de açıktır.

Arifiye'de öğrenci olan Şakir Karataş'ın depremden köyleri zarar görenlere verilen izinle köyüne giderek hem ailesine hem köylülerine verdiği destekten deprem bölümünde ayrıca söz edilmiştir.[86]

İmecelere giden ekiplerin marangozluk, yapıcılık ve demircilik gibi meslekleri yanında, aynı zamanda birer halk oyunları ekibi ve/veya çoksesli bir koro oluşturacak biçimde bir araya getirildikleri anlaşılmaktadır. Ekipler imeceye giderken yanlarına klarnetler, akordeonlar, mandolin ve kemanlar da almakta, yapı işlerinden arta kalan zamanlarında diğer imececilerle birlikte veya sırayla eğlenceler düzenlemektedir. Halk oyunlarıyla süslenen bu eğlencelerle ekipler hem bölgelerinin kültürünü diğer ekiplere tanıtmakta hem diğer bölgelerden gelen oyun, türkü ve diğer kültürel öğelerle tanışarak bunları kendi enstitülerine taşımaktadırlar. Bu eğlencelere çevre halkının büyük ilgi gösterdiği de bilinmektedir. Buna tanıklık edenlerden biri de gazeteci Yalman'dır:

Akıncı çocuklar, nereye gitseler musiki aletleri beraberdir. Erzurum Köy Enstitüsü'nün binalarını yapmak için kafile halinde Erzurum'a gönderildikleri zaman, trende ahenk ve neşenin arası hiç kesilmemişti. Çocuklar istasyonlara çıkarak, halk için milli oyunlar oynamışlar, milli şarkılar çalıp söylemişlerdi. Kemah İstasyonu'nda bir vatandaş bunları seyrettikten sonra öğretmenlerine demiştir ki:

- Ne olur, bu çocuklarla beraber bir gün kasabamızda kalınız. Bizim buradaki hayatımız, her günü diğer günlere benzer bir şekilde geçer. Gülmeyi bilmeyiz, neşeyi tanımayız. Halbuki bu çocuklarda bunun tılsımı var. Kendilerini kasabaya misafir edelim, tren biletleri yanarsa yenisini biz alınz.[87]

Başka bir gazeteci imececilerin yolculuklarına denk gelmiştir:

Bir gün matbaanın önünden tulum elbise içinde bir grup geçiyordu. Bunların arkalarında, asker arka çantaları tarzında kaput ve battaniye sarılmış çantalar, ellerinde bazı yapı aletleri vardı. Tanımadığımız bu kıyafet içinde olanları merak etmiştik.

Gazetecinin merak ettikleri, Kastamonu Gölköy Enstitüsü öğrencileridir. Adapazarı'ndaki öğretmen evleri imecesine katılmış ve geri dönmektedirler. Sağlam vücutlu, yanık yüzlü ve her hallerinden iyi yetiştirildikleri bir bakışta belli olan bu enstitü talebelerinin nasıl yetiştiklerini çok merak eden gazeteci, bu merakını Arifiye Köy Enstitüsü'ne davet edildiğinde giderir.[88]

Hasanoğlan'a giden Arifiye imece ekiplerinin birinde yer alan Muhsin Civelek, iş sırasında Macar Sili'yle tanışır. Sili, Civelek ve arkadaşlarına iş öğretmektedir. Onun verdiği dersler, diğerlerinden daha etkilidir.

Yaptıkları bir duvarı, keskiyle düzeltmektedirler. Sili de gelip kontrol etmekte ve "Hah! Birinci santim eh... Ama dört beş santim, ah olmadı. Açıklık büyük. Derzler büyük. Olmadı, yıkın bunu. Yeniden. Taşlar iyice birbirine gelecek öyle" diyerek ilk derslerini iş üzerinde vermektedir.

Başka bir gün, Bursalı bir arkadaşıyla yaptıkları işlikte lento yapmaktadırlar. Kapı üstünün betonunu dökmüş, kurumasını beklemektedirler. O sırada Sili çıkıp gelir. "Kunu yıkadınız mı?" diye so-

rar. "Yıkamadık" deyince "Sökün onu. Kumu yıkayacaksınız, yoksa tutmaz" der. Yaptıkları kısmı yıkarlar. Kumu ve çıkan demirleri bile yıkatır Sili. Aynı lentoyu tekrar dökerler. Bu da ikinci derstir.[89]

Bu büyük imecelerin bir de ödülü vardır. Belki de buna "kültür ödülü" demek gerekir. O da imecelerde bir işi bitiren bu ekiplerin "yurt gezileri"yle ödüllendirilmesidir.

Bir Kültür Ödülü Olarak Yurt Gezileri

İmecelerle birlikte üretilen yapılar ve başarılan işler yanında oluşturulan birlik ruhu, toplu eğlenceler, birlikte yapılan spor ve yardımlaşmayla sağlanan "birlikte yaşama ruhu" bu genç insanları derinden etkiler. İmeceler, katılan her birey için çok boyutlu, çok renkli ve çok verimli bir deneyim olmaktadır. Birbirlerine alışan ve kenetlenen, çeşitli bölgelerin enstitü öğrencilerinin yaşam içinde yeniden karşılaştıkları da olur.

İmeceler bitince enstitülerine dönen öğrenciler kendilerinin deyimiyle "Tonguç Baba"nın kesin emirleriyle tüm giderleri enstitülere ait olmak üzere daha önce görmedikleri bir bölgeye topluca geziye gönderilmektedir.

Gezi, planlı bir iş olarak gerçekleştirilmektedir. Geziye çıkılmadan izlenecek yol, kalınacak yerler, beslenme, gezilip görülecek yerler, gezi sırasında gidilen yerlerde gerçekleştirilecek etkinlikler gibi konular bir plana bağlanır. Geziler genellikle trenle yapılmakta ve yolculuklarda büyük coşkular yaşanmaktadır.

Bu gezilerde daha önce görülmemiş iller, bu illerin ören yerleri, müzeler, sanat kurumları, önemli yapıları ve sanat eserleri ve fabrikaları görülmekte, konserlere gidilmektedir. Gezilerde hedef, olanaklar ölçüsünde tüm yurdu tanımaktır. Böylece köye öğretmen olarak gidecek olan gençlerin bilgi ve görgüleri artırılmakta, derslerde aldıkları yurt bilgileri yaşamla doğrulanmaktadır.

Geziye çıkan grupların barınma problemleri, o bölgedeki köy enstitüsünde çözülmektedir. Yeni bir enstitü görülerek, kendi enstitüleriyle karşılaştırma olanağı doğmaktadır. Bu gezilerde gruplar gittikleri yerlerde okullarda, öğrencilere ve halka yönelik tiyatro ve konser gibi etkinlikler de gerçekleştirmektedir.

Yurt gezisi için trene binen Arifiyeli boz elbiseliler.

Tüm geziler öğretmen gözetiminde yapılmaktadır. Yakın çevrede eğitim amaçlı köy gezileri de gerçekleştirilir. Bu gezilerle bir yandan enstitünün çevresinde bulunan insanlar, köyler, onların sorunları, bitki ve hayvan çeşitleri, üretim biçimleri, eğitim ve sağlık sorunları, çevrenin kültür değerleri yakından incelenirken diğer yandan enstitünün geliştirdiği tekniklerin tanıtımı ve kültürel açılımlar sağlanmaktadır.

Öğrenciler kendilerine sunulan bu "kültür ödülü" gezilerinden çok memnundur. Adapazarı deprem evleri imecesinde gezinin gecikeceği söylenince üzülürler. Ancak gezi yalnızca ileri bir tarihe kaydırılmıştır.

Bir Hasanoğlan imecesini başarıyla bitiren Arifiye ekibinin, bu başarısını övmek amacıyla Balkır'a mektup yazan Tonguç şunları söyler:

> Senin Hasanoğlan'a gönderdiğin talebeler burada çok iyi çalışarak, kendilerine verilen vazifeyi tam manasıyla bitirdiler. Şimdi bir seyahate çık-

> maları için gereken parayı avans olarak almak üzere öğretmen Bayram Arifiye'ye gelecek.[90]

Bundan sonra da gezinin yapılmasını kesin bir dille belirterek, ödenek sorunları veya tasarruf gibi nedenlerle geziden cayılmamasını özellikle ister. Ödenek sorunları nasıl olsa daha sonra da aşılabilecektir.[91]

Yurt Gezilerinden İzlenimler

Bu gezilerin, enstitü öğrencilerine nasıl katkılar yaptığı, uzun yıllar sonra anlattıkları anılara da yansır. Hem Arifiye hem Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi olan Ahmet Yol, bir Arifiye rastlantısının mutluluğunu ve gezilerle ilgili izlenimlerinden kalanları anlatıyor:

> Bir imece bitiminde veya bir bina bitirişimizde Tonguç babanın kesin isteği ile topluca yurt gezilerine çıkardık. Bu gezilerde, gittiğimiz yöredeki köy enstitüsünde kalırdık. Oralarda koro ile halk oyunlarıyla hem gösteriler yapar hem de biz onları izleyerek, yeni türküler ve oyunlar öğrenirdik. Böyle bir gezi de Ege bölgesine yapıldı. Ben de katıldım. Trenle yola çıktık. Kütahya'yı gezerken, orada bir tiyatro oyunu da oynadık, bir de konser verdik.

Kütahya'dan sonra, Bergama'yı gezmeye giden grup Akrepol'ün aşağısındaki hastane kalıntıları yanındaki eski antik tiyatroda bir konser verir. Oradan İzmir'e geçerler. Her uğradıkları ilde veya ilçede bir konser verirler.

Bu gezilere Yüksek Köy Enstitüsü'ndeyken de devam edilir. Bir keresinde, böyle bir geziyle Orta Anadolu'yu gezen Arifiye Köy Enstitüsü öğrencileri, yüksek kısma uğrarlar. Orada Ahmet Yol'la karşılaşırlar. Birlikte coşkuyla Arifiye'de öğrendikleri türküleri söylerler.[92]

Depremde evsiz kalan öğretmenlere 20 ev yapımı için Sivas, Pamukpınar Köy Enstitüsü'nden Arifiye'ye gelen bir öğrenci de bu geziyle ilgili anılarını not almıştır. Evler başarıyla bitirilmiş, sıra

yurt gezilerine gelmiştir. Köyde doğmuş, başka bir yer görmemiş olan bu Pamukpınar öğrencisi için kazaya, kazadan vilayete gitmek inanılması güç bir iştir. Daha sonra, yaptıkları bu gezi için "İnsan yurdunu gezdikçe daha çok bağlanıyor" der.[93]

Muhsin Civelek ve arkadaşları ise bir imece sonrasında daha geniş bir alanı gezerler:

> Verilen görevler tamamlandıktan sonra enstitümüze dönerken bize Batı Anadolu gezisi sunuldu. Ankara, Antalya, İzmir, İstanbul'u gezecektik. Bu gezi sırasında Aspendos antik tiyatrosuna da uğramıştık.

Antik tiyatro, keçi ağılı olarak kullanılmaktadır. O günlerde ilk kez tiyatronun temizlenmesi için iki personel görevlendirilmiştir. Keçi çobanları ile bu personel arasındaki sataşmaları gören grubun öğretmeni Bahtiyar Sim, çobanlara görevlilere neden kızdıklarını sorduğunda şu cevabı alır:

> Beyim burası eskiden beri keçi ağılı olarak kullanılıyordu. Buraya çobanlarla keçilerden başka kimseler uğramazdı. Nereden çıktı bu adamlar anlayamadık.

Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in Anadolu'daki kültür mirasına ilk defa sahip çıkması keçi çobanlarını kızdırmıştır.[94]

Enstitü Okuyor

Dersler Var mı, Yok mu?

Köy enstitülerinin çalışmalarında özellikle iş eğitimi ve üretimi öne çıkmıştır. Sanki kültür dersleri denen ve tüm okullarda okutulan derslerden eğitim görmedikleri ya da yetersiz gördükleri sanısına kapılanlar olmuş, hatta bunu enstitüleri eleştirme gerekçesi haline getirmişlerdir. Durum hiç de öyle değildir. Bu anlatımlardan rahatsız olan Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinden Ülker Aktan, bir radyo için yaptığı söyleşide şunları dile getiriyor:

Bakın, hep deriz ki bahçede çalışıyoruz. Erkekler marangozhanede, demirhanede, kızlar bilmem nerede... Hep böyle derler. Ortaokulda ve lisede hangi dersler görülüyorsa, bütün o dersleri görürdük. Yani bir hafta ders, bir hafta iş... Bütün dersleri görüyorduk.[95]

Ülker Aktan haklıdır. 1943 yılında yayımlanan Köy Enstitüleri Öğretim Programı bu dersleri "kültür dersleri" olarak adlandırır. Kültür dersleri, haftada 114 saat yapılmaktadır. Bu dersler dışında iki ders grubu daha vardır. "Ziraat Dersleri, Çalışmaları" (haftada 58 saat) ve "Teknik Dersler ve Çalışmalar" (haftada 58 saat) enstitü eğitim yaşamının önemli ders gruplarındandır.

Hangi Ders ve Uygulamalar Var?

Köy enstitülerinin tümünde ortak olarak uygulanan ve diplomalarda adları sayılan kültür derslerinin beş yıl içinde okutulacak toplam saatleri şöyledir:

Kültür Dersleri: Türkçe: 736 saat, Tarih: 322 saat, Coğrafya: 276 saat, Yurttaşlık Bilgisi: 92, Matematik: 598 saat, Fizik: 276 saat, Kimya: 184 saat, Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi: 368 saat, Yabancı Dil: 414 saat, El Yazısı: 92 saat, Resim-İş: 230 saat, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar: 184 saat, Müzik: 460 saat, Askerlik: 368 saat, Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı: 46 saat, Öğretmenlik Bilgisi (Toplumbilim, İş Eğitimi, Çocuk ve İş Ruhbilimi, İş Eğitim Tarihi, Öğretim Metodu ve Uygulama): 368 saat...[96]

Tarım Ders ve Etkinlikleri: Tarla Ziraatı, Bahçe Ziraatı, Sanayi Bitkileri Ziraatı ve Ziraat Sanatları, Zootekni, Kümes Hayvancılığı, Arıcılık ve İpekböcekçiliği, Balıkçılık ve Su ürünleri...

Teknik Dersler ve Çalışmalar: Demircilik ve Nalbantlık, Dülgerlik ve Marangozluk, Yapıcılık, Köy ve El Sanatları, Makine ve Motor Kullanımı...

Kız Öğrenciler İçin: Dikiş-Biçki, Örgü ve Dokuma, Ziraat Sanatları.

Köy enstitülerinde okunan ders kitapları incelendiğinde benzer okullarda okunan kitapların yanında teknik ders kitaplarının,

teknik okulların kitaplarıyla paralel olduğu görülür. Müzik derslerinde ise diğer okullarda okutulan kitaplar yanında, enstitülerce derlenen türkülerin de yer aldığı ve yalnızca köy enstitülüleri için hazırlanmış *Müzik Eğitimi* kitabı okunur. Tarım derslerinde, arım okullarının uzmanlık kitapları veya enstitüler için yazılmış özel kitaplar programa alınmıştır.

Bu eğitim programının uygulanmasında tüm derslerde okunan, öğrenilen her bilginin enstitü yaşamı içinde, işle sınandığı ve doğrulandığı dikkate alınırsa, nasıl ileri bir yöntemle eğitim yapıldığı anlaşılabilir.

Enstitülerde ve Arifiye'de Okuma Saatleri

Köy çocuklarından yurdunu, dünyayı tanıyan, geniş ufuklu, soran, sorgulayan, üreten, becerikli, sanat ve estetik donanımlı birer aydın olarak yetiştirme sorumluluğunu alan köy enstitüleri, bunu nasıl yapacaktır? Hiç kuşkusuz bunu dersler ve iş eğitimi yöntemi, tarımsal dersler ve üretimlerle, sanat uğraşları ve diğer uygulamalarla gerçekleştirecektir.

Enstitülerin köy çocuklarını dünya ve ülkemiz yazılı kültürüyle tanıştırmak, yoğun biçimde bu kültürel eserlerden yararlandırmak, pasif bir okuyucu olmaları yerine aktif birer aydına dönüştürme yolları ile bir kültürel sıçramaya yol açmanın amaç edindiği anlaşılmaktadır.

Bunu çok önemseyen Tonguç, resmi yazışmalar yanında kitap okuma işine gereği gibi önem vermeyen enstitüleri sürekli uyarmayı ve sonuçlarını izlemeyi hiç bırakmaz.

Tüm enstitü müdürlerine yazdığı uzun mektuplarında bu konu mutlaka yer almaktadır. 13 Aralık 1943 tarihli böyle bir mektupta, birçok konunun yanında "kitap okuma saatleri" için de şunları söyler:

> Mesela serbest okumalara saat ayrılması, öğretmenleri ilgilendiren tamimlerin kendilerine duyurulması ve iyice anlatılması bu cümledendir. Bu çirkin yolu tutmuş olan arkadaşların yollarını düzeltmeleri mutlak surette lazımdır.[97]

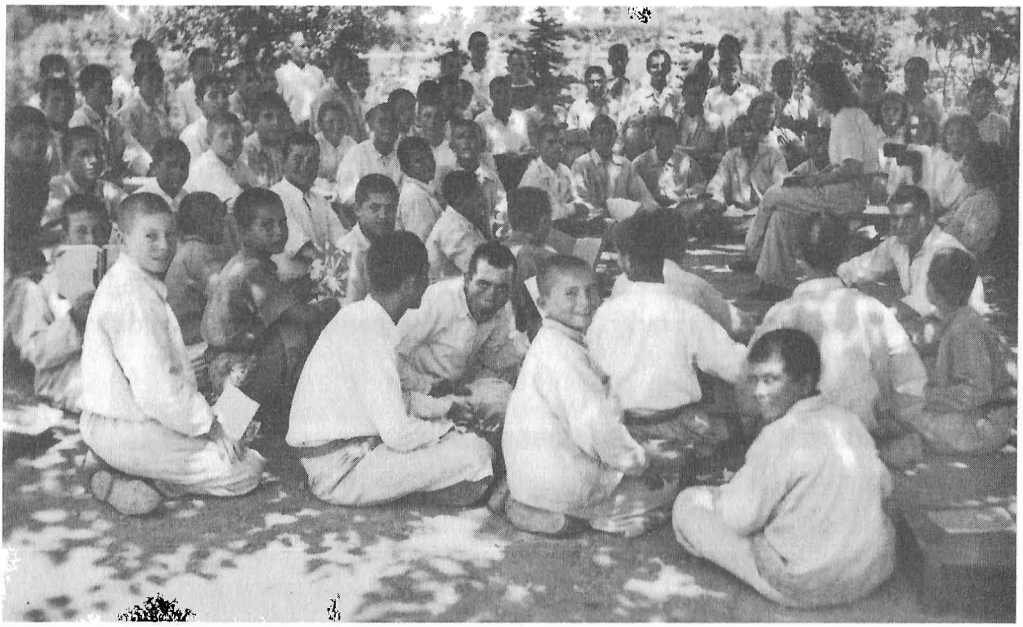

Ortak okuma ve tartışma saati.

Aynı mektubun başka bir maddesinde öğrencilerin okumaya hevesli olmamalarından yakınarak, bu gidişin enstitülerin zararına olduğunu söyledikten sonra yapılması gerekenleri de yazar:

> Türlü türlü çarelere başvurarak, öğretmenlere çok kitap okutma işini başarmamız ve onlarda bu alışkanlığı kökleştirmemiz lazımdır.[98]

Gezdiği köy enstitülerinde, bu sözlerinin uygulamadaki durumunu da görmek ister. Bunun ilginç bir örneği, bu çabaların meyvelerini almaya başladığı sonraki yıllara aittir:

> 1943-44 ders yılı idi sanıyorum. Arifiye'ye geldiğim zaman öğrencilerin türlü alanlardaki çalışmalarını iş yerlerinde incelerken bir ağacın altında Sabahat öğretmeni, bir küme çocukla Türkçe dersinde görmüş, bazı çocukların yazdıkları parçaları gözden geçirmiştim. Serbest tahrir şeklinde yazılan bu parçaları alışılagelenlerden ayrı özellikte bulduğum için birkaç yazının kopyasını alarak enstitüden ayrılmıştım.

Ellerinden düşürmedikleri kitaplarıyla bir grup enstitülü öğrenci.

Aldığı örnekleri Ankara'da edebi zevki olan kültürlü arkadaşlarına da okur. Onlar, okunanları duyunca "Geleceğin yazarları bu çocuklar arasından çıkacak, bize tutacağımız doğru yolu, bunlar gösterecekler" demişlerdir.

Tonguç, bu nedenle, enstitü öğrencileriyle gururlandığını belirtir. Geri kalmış ulusumuzu, bu perişanlıktan onların kurtaracağına inanmaktadır. Bu görevde, ağır pay onlara düşecektir. Onlardan, karşılarına çıkabilecek her zorluğu yılmadan yenmelerini ister.[99]

Arifiye Köy Enstitüsü'nün ilk günlerindeki kitap kıtlığına kitaplıklara, öğretmenlerin evlerindeki kitaplar konarak çözüm bulunur. Daha sonra oluşturulan kitaplıklarda dergiler ve gazeteler de düzenli izlenir.[100]

Zaman içinde okuma saatlerine ve kitaplıklara ilgi artar ve bu iş bir okuma yarışı olarak sürer. Kadriye Yeşilyaprak, Arifiye Köy Enstitüsü yemekhanesinin yanında büyük ve dolu bir kütüphanenin olduğunu ve orayı nöbetleşe büyük sınıfların yönettiğini söylüyor. Yine, okumanın çok sevildiğini ve son sınıflara öğretmen gözüyle bakıldığını anımsıyor.[101]

Resim-iş derslerinde bu kitapların ciltlendiğini, sayıları ile yine Balkır'ın raporlarından öğreniyoruz. Buna göre, bir yılda 500 kitap ciltlenmiş ve 800 adet defter yapılmıştır.[102] Kitap okuma anılarını, bir de bu kitapları okuyarak yazar olmuş Arifiye öğrencisi Nadir Gezer'den dinleyelim:

> Kitap okuma, özetleme ve kümeye sunma, Türkçe derslerimizde birbirini izleyen etkinliklerimizdi. İnsanın önü kitaplar dünyasına bir açıldı mı, artık onun için kitapsız bir dünya karanlık bir dünyadır.[103]

Okuma saatlerini unutmayanlardan biri de Mehmet Bayındır'dır:

> Akşamları ve hafta sonları ikişer saat, okuma saatleri vardı. Enstitüde tek sessizlik zamanı, bu okuma saatleriydi. Yaygın kitap tartışmaları vardı. Her sınıf tiyatro oyunları oynatırdı. "Edebiyat saatlerinde" yeni kitaplar ve okunanlar tartışılırdı.[104]

İsa Yavuz'un Yazısı

Arifiye Köy Enstitüsü öğrencisi İsa Yavuz'un *Köy Enstitüleri* dergisinde yayınlanmış yazısının konusu da Arifiye Köy Enstitüsü'nde "Okuma"dır. Yavuz, bu uzun yazısına asıl amaca ulaşmak için yalnızca demire şekil vermek, toprağı kazmak veya bir yapı yapmanın yetmeyeceğini saptayarak başlar. Daha önemlisi ve bilmecenin asıl çözülmesi gereken yeri, köy çocuklarının sağlam bir kültüre kavuşturulmalarıdır.

İsa Yavuz yazısında bu kültüre kavuşmak için enstitüde okumaya çok önem verildiğini, öğrencilerden öğretmenlere dek herkesin birer "okuma tiryakisi" olduğunu özellikle belirtir.

Her kümenin bir kütüphanesi vardır. Ayrıca o tarihte, enstitü kütüphanesinde 2.472 yapıt bulunmakta ve bu sayı her gün artmaktadır. Küme kitaplıklarındaki kitaplar da eklendiğinde, bu sayı 4.000'i bulur. Özellikle öğle ve akşam saatlerinde bu kitap alışverişi yoğunlaşır.

Bu yazının tanıklığına göre enstitünün iç ve dış alanlarında, su arabası boşalırken, köşe başlarında, merdiven altlarında, tarlalarda, balıkhanede yani hemen her yerde kitap okuyanlar, kitaba eğilmiş başlar vardır.

Kitap okumak onlar için dinlenme ve iş yorgunluklarını atma yoludur. Sabahları erken kalkıp kahvaltı saatine dek kitap okumak da alışkanlıklardan biridir.

Bir haftada okunan kitaplar haftanın uygun bir gününde Türkçe öğretmeninin gözetiminde anlatılmakta, tanıtılmaktadır. Aynı eseri okumuş öğrenciler arasında bu kitaplar hakkında verimli tartışmalar olduğunu da bu yazıdan öğreniyoruz.[105]

Arifiye'de Okunan Kitaplar, Enstitü Kitaplığı ve Sınıf Kitaplıkları

Okumaya olan bu düşkünlük artıkça kitaba ulaşma isteği de artar. Öğrencilerin her fırsatta uğrak yeri enstitü kitaplığı olur. Kitaplık, büyük sınıf öğrencilerince nöbetleşe yönetilmektedir. Küçükleri kitaba özendirmek, onlara kitaplar önermek, kitaplığın temizlik ve düzenini sağlamak, yeni gelen yayınları plana göre kaydedip yerleştirmek kitaplık nöbetçilerince yapılmaktadır. Ayrıca, cilt için işliğe gidecek kitapları ayırmak ve ciltlenmiş olanları yerlerine yerleştirmek, onarım gerektirenleri onarmak veya onarıma yollamak gibi işler de kitaplık nöbetçilerinin görevleri arasındadır.

Kitaplıkta her öğrencinin birer "okuma fişi" vardır. Kitapların içinde birer takip fişi bulunmaktadır. Öğrencilerin fişleri, hangi kitapları okuduklarını, kitaplardaki fişler ise kitabın ne zaman ve kimler tarafından alınıp okunduğunu göstermektedir.

Muhsin Civelek kitaplığa duyulan ilgi ve işleyişten uzun yıllar sonra şöyle söz eder:

> Öğrenciler su içer gibi kitap okurdu. Kitaplar öğrencilerin algılarını zenginleştiriyordu. Kitap okumayı bir alışkanlık haline getirmemize, öğretmenlerimiz çok önem verirdi. Kütüphanede her ülkenin kültürüyle ilgili bir kitap bulabilirdiniz.

Kuşkusuz, yalnız bunlar değildir Muhsin Civelek'in okudukları. İlk kitap sevgisini Cervantes'in *Don Kişot* isimli eserini okumakla kazanmıştır.

Sınıflar ilerledikçe Muhsin Civelek'in okuduğu kitaplar da çeşitlenir ve değişir. Bunların arasında Platon'un (Eflatun) *Devlet*, J. J. Rousseau'nun *İtiraflar* kitapları, Amerikan, İngiliz, Fransız, Rus, Alman klasikleri, ilginç bilimsel araştırma kitapları (örneğin Polonyalı papaz Copernicus'un güneş sistemi, uzay hakkındaki buluşları anlatan kitapları) gibi yapıtlar da vardır. Dünya ve evren anlayışını tümden değiştiren Copernicus, evrim kuramcısı Charles Darwin ve Sigmund Freud'la da orada karşılaşır ve dünyasını zenginleştirir. Civelek, kitap okuma anılarını, "Köy enstitülerinin kütüphanelerinde öğrenciyi düşündüren, bilinçlendiren ve aydınlatan her türlü kitap bulunuyordu" sözleriyle noktalayarak bugüne taşır.[106]

Enstitüdeki yarışmaları kazanan öğrencilere her fırsatta ödül olarak kitap verilmektedir. Okunan kitaplar derslerde ve büyük toplantılarda anlatılıp değerlendirilmekte, aynı kitabı okuyan diğer öğrencilerle tartışmalar yapılmaktadır.

Ali Görgülü'nün Okuduğu Kitaplar

Arifiye'de Sağlık Kolu'nun başarılı öğrencisi Ali Görgülü, pek çok enstitülü gibi bir deftere günlük kısa notlar almaktadır. Görgülü'nün sıkça gittiği kitaplık görevlisiyle "kampana vurdu" veya "ses çıkardı" diye arası da açılır. Okuduğu kitapları, yazarlarını ve günlük olarak yaptığı diğer işleri her gün kaydeden Görgülü'nün o yıl okuyup adlarını not aldığı kitap listesi şöyledir:

Atatürk (Sebahatdin Güngörsün), *Ateşten Gömlek* (Halide Edip Adıvar), *Ahmet Mithat Efendi Hayatı ve Hatıraları* (Dr. Kamil Yazga), *Aşkın Penceresinden* (M. Fahrettin Pafkan), *Jan Jak Ruso* (Sedat Simavi), *Muhammed'in Hayatı, Coğrafya Bilgileri, Fontamara* (Ignazio Silone / Çev. Sabahattin Ali), *Yaban Gülü* (Güzide Sabri), *Dudaktan Kalbe* (Reşat Nuri), *Kanm ve Metresim* (Server Bedii), *Hint Yıldızı* (İskender F. Sertel), *Bergama*

Kermesi, Beyaz Zambaklar Memleketinde, Genç Kız Yetiştirirken (F. Sedat Oksal), *Medea* (Euripides / Çev. Prof. A. Hamdi Tanpınar), İlk ve Son (Esat Mahmut Karakurt), *Kızıltuğ* (Abdullah Ziya Kozanoğlu), *Baragan'ın Devedikenleri* (Panait İstrati / Çev. Salâh Birsel), *Mefkûreci Muallim* (Ali Haydar), *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat* (Ruy Gonzalez de Clavijo / Çev. Ömer Rıza Doğrul).[107]

Yılda 22 kitap okuması istenen Ali Görgülü'nün altı ayda 21 kitap okuyarak bunu büyük oranda gerçekleştirdiği ve aştığı anlaşılmaktadır. Bu da yıl sonuna dek rahatlıkla istenenin iki katı kitap okuyabileceğini göstermektedir.

Enstitü Yayınları

Köy enstitülerinin kitap ve yayın konularında önemli çalışmalara imza atıkları görülmektedir. Hemen her enstitünün bir dergisi vardır. Bu dergiler ya enstitünün adı ya da Arifiye dergisi *Köycüler* gibi köy veya eğitim konulu bir adla çıkmıştır. Hasanoğlan ve Akçadağ köy enstitülerinde matbaa bulunduğundan bu matbaalarda her türlü basılı kitap, dergi, form, resmi yazı gibi işler basılmaktadır. Akçadağ dergileri ve Şerif Tekben'in *Canlandırılacak Köy Yolunda* adlı kitabı, Akçadağ Köy Enstitüsü matbaasında basılan ve bugüne ulaşan yayınlardandır.

Aynı biçimde Hasanoğlan Basımevi'nde basılan *Köy Enstitülerinde Söylenen Türküler*, iki ayrı kitaptan oluşan *1947 ve 1949 Köy Enstitüleri 17 Nisan Spor Yarışmaları* ve Mehmet Öztekin'in müzik eğitimi üzerine yazdığı kitaplar bunlara örnektir. Ayrıca, Hasanoğlan Basımevi'nde, Milli Eğitim Bakanlığı'nca basılmış bazı kitapların topluca bez ciltle ciltlendiği, adlarının da üzerlerine basıldığı anlaşılmaktadır.

Köy enstitülerinde, bunların dışında yayınlar da vardır. Ulaşılabilenlerden biri, Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu yayını olarak çıkan *Osmanlı ve Cumhuriyet Devirlerinde Türk Köyü ve Köylüsü* kitapçığıdır. Gölköy Köy Enstitüsü yayını *Karadeniz Türküleri* ve İvriz Köy Enstitüsü 3 numaralı yayını *Kitaplık Tertip ve Tasnif*

Kılavuzu adlı kitaplar ile Kepirtepe Köy Enstitüsü dergisi *Kepirden Köylere* ve Besim İyitanır öğretmenin *Ev Bahçelerinde Sebzecilik ve Çiçekçilik* kitapları ulaşılabilen benzer örneklerdendir.

Şahap Okuturlar'ın Enstitü Kitaplıklarıyla İlgili Yazısı

Arifiye Köy Enstitüsü öğretmeni Şahap Okuturlar'ın, köy enstitülerinde sınıf kitaplıkları kurulması ve genel olarak kitap ve kitaplık konusunu işlediği uzun bir yazısı *İlköğretim* dergisinde yayımlanmıştır.

Şahap Öğretmen'e göre yeni eğitim anlayışının ana ilkeleri, kendi kendine ve iş aracılığıyla eğitimdir. Özgür etkinlikler içinde yapılan eğitim yoluyla birey, hem bedensel hem ruhsal olarak gelişir. Kendi kendine eğitim ve öğretim metodunun başında serbest ve bireysel okuma, araştırma, deneme etkinlikleri geldiğini belirten Okuturlar, büyük bilgin ve adamların pek çoğunun serbest bireysel etkinliklerle kendi kendilerini yetiştirmiş olduklarını da yazısına ekler.[108]

Şahap Okuturlar ayrıca sınıf kitaplıklarının oluşturulması, önemi ve yararlarını sıraladıktan sonra bu kitaplıklarda hangi tür kitapların olması gerektiğini ve özellikle son iki sınıfa ait kitaplıklarda buna ek olarak bulunması gerekli yayınları da sayar. Yazının son bölümüne örnek bir "Sınıf Kitaplığı Yönetmeliği" de eklenmiştir.

Dinlenirken bile kitap okuyarak zamanına değer katan enstitülülerin, bu yeni mutluluk yolu onları değiştiren önemli etkinliklerden olur.

Kitaplara olan bu yoğun ilgi, enstitü mezunlarını birer şair, yazar yapmaktaydı. Neredeyse her enstitü çıkışlı öğretmenin, küçüklü-büyüklü birer yayını vardır. Ancak daha önemlisi Fakir Baykurt, Dursun Akçam, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Mahmut Makal, Pakize Türkoğlu, İsa Öztürk, Bahattin Fırtına, Osman Şahin, Behzat Ay, Ümit Kaftancıoğlu, Yusuf Ziya Bahadınlı, Hasan Kıyafet, Adnan Binyazar, Osman Bolulu, Bahattin Uyar, Emin Özdemir, Haşim Kanar, H. Nedim Şeyhüseyinoğlu gibi tam listesi buraya sığmayacak yazarların, bu kitaplıklardan beslenerek yetiştiği gerçeğidir.

Çevirileri ve diğer kitaplarıyla kültür yaşamımızı renklendiren köy enstitülü yazarlar da vardır. Diğer çevirileri yanında, Fransızların büyük ansiklopedisi *Larousse*'un, Cılavuz Köy Enstitüsü çıkışlı İsa Öztürk yönetiminde, yine köy enstitüsü çıkışlı bir ekip tarafından Türkçeye kazandırılmış olduğunu belirtmek yeterli bir örnektir.

Köy enstitülerinin nasıl bir arı kovanı olduğunu anlamak için bir tek gününün bile incelenmesi, bu savı doğrular bilgiler verebilir.

Bir Enstitü Günü

Enstitü Planlı Bir Yerdir

Köy enstitülerinde yapılan eğitim yapılar, tarım, işlikler gibi her eylem, bir plana bağlı yapılmaktadır. Bu planlar esnek ve gereksinime göre değişebilmektedir. Ani bir olayda, bir iş bırakılarak yenisi yapılabilmektedir. Bir sonraki planlamada, yarım kalan iş tamamlanır.

Köy enstitüleri programında, bu planlar günlük (yarım gün iş, yarım gün ders), haftalık (bir hafta ders, bir hafta iş), aylık veya işine göre mevsimlik olabilmektedir.

Uzun süre gerektiren yapı ve üretim işlerinde, bu süreler gereksinime göre esnetilmektedir. Arifiye Köy Enstitüsü'nde gerçekleştirilmiş haftalık bir plan örneği ile bu planlamanın nasıl yapıldığını görebiliriz. İşlerin gruplar olarak planlandığı bu çizelgede, bir hafta boyunca nöbet alanlarında görev yapacak öğrenciler de enstitü numaralarıyla yer almıştır:

Çalışma Programı
(12.11.1945 tarihinden 17.11.1945 tarihine kadar)
I. Ders görecek kümeler: V-A, II-A, II-C, I, yetiştirme sınıfı
II. Nöbetçi küme: III-C kümesi
III. Yapı İşleri: V-B, III-B, II-B yapıcıları ve II-D kümesi
a) Duvar İşleri:
1. Öğretmen evinin ocakları ve lavaboları
2. Sınıf bölmesinin kapısı sıvanacak

3. Sınıf bölmesinin boyası yapılacak
4. Hava iyi olursa IV. okulun antre sıvası yapılacak
5. Santral binasının kapı sıvası yapılacak

b) Ağaç işleri:

1. Kurs binasının merdiven altına kapak yapılacak
2. Revir bölmesi yapılacak

IV. İşliklerde:

a) Marangozhanede:

1. Karyola montajı yapılacak

b) Dikişhanede:

1. 150 yatak çarşafı dikilecek
2. 100 yastık kılıfı dikilecek
3. 50 yatak ve yastık zarfı dikilecek
4. Revir için 30 takım pijama dikilecek
5. Dikişhaneye gelen kızların pijama ve çamaşırları dikilecek (66 takım).

c) Demirhanede:

1. Altı çift tek atlı arabaların kol kancaları tamamlanacak
2. Üç, tek atlı arabanın montajına başlanacak

d) Resim-iş: III-A kümesinin yarısı

1. 30 cilbent yapılacak
2. 40 kitap ciltlenecek
3. Grafik tamamlanacak
4. Ambar defteri onarılacak

e) Balıkhanede:

1. Açık havalarda dört ağ atılacak
2. Kapalı (hava) olduğu zaman 100 ağaç dikilecek
3. Odun kesme işine devam edilecek

V. Ziraat: III-D kümesi

1. A/1 ve B/3 maktaları bellenecek
2. Kara yastıkların hazırlanması tamamlanacak
3. Maklora ve kavak dikme devam edecek
4. Çiçek bahçesine fındık fidanları dikilecek
5. Soğan yeri hazırlanacak
6. Çiftlikte fidan dikme işine devam edilecek
7. Ağaç korkulukları tamamlanacak
8. Makloralar budanacak

VI. Müzik: 3-A kümesinin yarısı

1. Her gün 12.45-13.45 arasında koro ve orkestra çalışmaları yapılacak
2. III-A kümesine mandolin çalışması yapılacak

VII. Sağlık İşleri:

1. V-A kümesinin sağlık muayenesi
2. Muayenesi yapılan kümenin sağlık fişleri doldurulacak

VIII. Küçük ve Çeşitli İşler:

16.3.1945 Cuma akşamı

1. IV. Okul binasının yangın tenekelerine altlık ve kapak, bidon kapağı yapılacak
2. Sandalye tamirine devam edilecek
3. İki çöp kutusu yapılacak
4. Korkuluk için çıta kesilecek
5. Demirhanede nal yapılacak
6. Fırın yanındaki tenekelere altlık yapılacak
7. Fırın üstünün badanası yapılacak

Müdür: S. Edip Balkır

Daimiler:	(Görevi bir hafta süren nöbetçi öğrencilerin numaraları)
Kütüphane ve revir:	(280, 234) (664, 739)
Yemekhane:	(290, 709, 699)
Mutfak:	(824, 674, 678, 753)
Posta ve fener:	(286)
Fenerciler:	(271, 281, 289, 318, 324)
İstasyon:	(268)
Fırın:	(684, 664, 697, 843, 642)
Yukarı binalar:	III-B kızları (739, 755) (610, 984, 736, 722)
Kantin ve kooperatif:	(680, 683) (337, 446)
Kapı:	(469, 828)
Muhasebe:	(228, 233, 235, 239) (665)
Yedek:	(III-A kümesi, III-B D, II-C kızları)
Marangozhane:	(270, 361, 371, 276, 249, 255, 650, 11, 94, 117, 156, 271, 949, 723)[109]

Bir haftalık ve 6,5 günü kapsayan bu planla yürütülecek tüm ders, çalışma ve nöbet işlerinin oluşturduğu, günlük yoğun enstitü trafiği günlük bir zaman cetveliyle hayata geçirilmektedir. İşte bu cetvel ve Arifiye Köy Enstitüsü'nün bir günlük zaman akışı:

Arifiye Köy Enstitüsü Zaman Cetveli

Öğleden Önce	Saat-Dakika
Kalkma, temizlik, yatak düzeltilmesi	6.00-6.45
Cimnastik	6.45-7.15
Kahvaltı	7.15-7.45
Toplanma	7.45-8.00
Mütalaa	8.00-8.45
Dersler	8.45-12.15
İş	8.00-12.15
Öğle yemeği	12.15-13.15
Öğleden Sonra:	
Koro ve orkestra	12.45-14.00
Toplanma	14.00-14.15
Dersler	14.15-18.00
İş	14.15-18.00
Akşam yemeği	18.00-18.30
Milli oyun ve spor	18.30-19.00
Teneffüs	19.00-19.10
Serbest okuma	19.10-20.00
Teneffüs	20.00-20.10
Mütalaa	20.10-21.10
Temizlik ve yatma hazırlığı	21.10-21.30
Uyku	21.30-06.00

Not: Sabah toplantılarında 10 dakika müzik temrini yapılacaktır.[110]

Bir Öğrencinin Günü Nasıl Geçer?

Dersler ve okuma saatleri bölümünde okuduğu kitapların listesini gördüğümüz Ali Görgülü'nün altı aylık notlarından enstitüdeki günlük yaşamını yansıtan küçük alıntıları, sıralayarak anlamaya çalışacağız. Bu notlardaki dersler ve kitap okuma notları buraya alınmamıştır. İşte ocak ayından mayıs başına kadar olan notlar:

Tarih: 1 Ocak 1944-15 Temmuz 1944 arası
Notların yazıldığı yer: Takvim-i Ragıp, 1944

15 Ocak: Kum işi, öğleden sonra tatil, 17 Ocak: Resim-iş'te cilt yapılması, 29 Ocak: Bu hafta sergi işi yapıldı.

1 Şubat: İş var, korkulu bir gün, zelzele var, 3 Şubat: Köye mektup yazdım. 5 Şubat: Köyden mektup aldım, umumi temizlik, 10 Şubat: Saat üçte zelzele, Sakarya, okulun talebeleri dışarı, 12 Şubat: Öğle üzeri zelzele oldu. Ben duymadım, 14 Şubat: Gece saat 5, yine oldu. Ben duymadım. Bugün Macaristan'da da olmuş. Dursun'da 55 kuruş kaldı. 16 Şubat: Dersimize makineli tüfek geldi. 27 Şubat: Köye mektup yazdım. 28 Şubat: Öğretmen olarak gideceğimiz köylere yazıldık. Askerliğe aktif yürüyüş, selam vaziyeti yaptık. 29 Şubat: Öğretmende 2 lira kaldı.

3 Mart: Ahmet Emin Yalman geldi. 5 Mart: Temizlik nöbetçisi, banyo yaptık. 6 parça çamaşır teslim ettim çamaşırcıya. Köye Doğru mecmuasının başmuharriri Selahattin Demirhan geldi. 8 Mart: Kemal Ozan'dan 10 kuruş aldım. Ayakkabıya nalça çaktırdım. 9 Mart: Mushaf bitti. Köyden mektup aldım. 10 lira para geliyor. Mehmet Çağlar. İnşaattayım. 10 Mart: Köye mektup yazdım. Beşler köye gidiyor. Neşet Gülümser götürdü köye. 11 Mart: Ömer ağanın evinin önünde birisi, diğeri de okul binalarına yakın olmak üzere iki tane ıhlamur diktim. Aziz Bey, Habib Bey, Hüseyin Bey asker oldu. 12 Mart: Fidan hereklerini (kazık) kestim. Keserken Boşnaklar yakaladı. 14 Mart: Rus-Alman arası sulh dalgası çıktı. Akşam dersten çıkarken zelzele oldu. 15 Mart: Gece üç defa zelzele oldu. Yazılı yoklama oldu. Motor rende makinesine sıkıştı. Öğretmenden bir lira para aldım. Bir lira kaldı. 16 Mart: Kemal Acar'a 10 kuruş borcum vardı, verdim. 25 kuruşa ayakkabı yaptırdım. Bağ aldım. 17 Mart: Bugün kar yağdı. Banyo yapıyoruz. 3 adet çamaşır verdim çamaşırcıya. 18 Mart: Cumhur reisimiz hususi (tren) ile geçti, el salladı. 20 Mart: Köyden mektup aldım. 24 Mart: Kar yağdı. Ziraattayız. 26 Mart: Hüseyin Bayırlı'dan 12 kuruş aldım. Köye bir mektup gönderdim. 28 Mart: Matematik dersine kalktım. İyi aldım. 31 Mart: Fizik iyi.

1 Nisan: Aldatma günü, 10 lira param geldi. 2 Nisan: Köyden gelen beşinci sınıflar, 12-60 dönüm yer alan var, kaymakamlar muhtarları tutuyorlarmış ama vakıf yerleri alınabilir. 3 Nisan: Halkın ve muhtarların işi çok gevşek tuttuğu görülüyor. 4 Nisan: Kayhan'dan 10 kuruşu aldım. Öğretmen N. Akhun'dan parayı aldım. Şaban Akkoç'tan 25-11 aldım. 5 Nisan: Köye mektup attım. Ayın 15'inde II'ler (ikinci sınıflar) üzüme gidecekler. Bugün sabahleyin zelzele oldu. 6 Nisan: 12 kuruşu verdim. Bu gece zelzele oldu. 8 Nisan: Ada'ya gittim. Boya-cila 55 kuruş, şapka 35 lira, kilit 25 kuruş, çivi 15 kuruş, üzüm fındık 18 kuruş, tren parası 40, pide 10, çay 3, 10 Nisan: Yemekhane nöbeti. 11 Nisan: Kız yatakhanesi nöbeti. 12

Nisan: Koridor nöbeti. 13 Nisan: Çamaşırhane (nöbeti). 14 Nisan: Üst kat (nöbeti), iki defa zelzele oldu. 15 Nisan: Yemekhane (nöbeti). 17 Nisan: Köy Enstitüleri Kanunu dört yıl önce bugün kabul edildi. Hasan Âli Yücel'in nutku... 18 Nisan: 45 bin öğretmen lazım. 15 bin var. 1119 üstün başarı. 19 Nisan: Deli Hasanlar köyünde üç ev yanmış. "Açıkgöz lafı, ahlaksız eğlenmesini bilir." 20 Nisan: Kekler köyünden Fehmi enstitüye geldi. Babasından Murat dayının ailesinin ölümünü duydum. 28 Nisan: Dursun Çalış'tan 55 kuruş aldım. 30 Nisan: Pazartesi izinli gideceğiz.

1 Mayıs: Üçler izine gidiyor, üç kat bir de iki gömlek, bir mintan, bir çift postal, bir pala? Çorap. 6 Mayıs: Teksen Ortaköy'de Hıdır İlyas bayramı yapıldı.

9 Mayıs: Mehmet Coşlar'ın sözü "Sen adam olmazsın, tuğla bu kadar adam olur." Hesap meselesi, Evlerinin önünde...

10 Mayıs: Babam Akçaova'ya gitti. Kız telaşesi.

Enstitü öğretmeni Maide Aybarsu da baş döndürücü enstitü trafiğini mutlulukla anımsıyor:

> Saat altıda çocuklar kalkar. Yukarı okuldan merkeze yürüyerek gelirdik. Kış günlerinde, yol boyunda kurtlar da bize bakardı. Çocuklar ıslık çalar, fenerleri sallarlardı falan. Altı buçukta kahvaltı başlar. Saat yedide bütün çocuklar sıralanır. Öğretmenler de muhakkak başındadır. Bir yoklama yapılır, öğretmen veya öğrencilerden eksik varsa belirlenirdi.[111]

Maide Öğretmen, ister istemez Arifiye Köy Enstitüsü'ndeki öğrencileri ve o günleri daha sonra gittiği kent okullarındaki öğrencilerle karşılaştırır. Bu karşılaştırmaya göre Arifiye öğrencileri daha gelişkin ve başarılıdır. Kente de daha kolay alışmaktadırlar. Arifiye'de meydan kenarlarında mandolin çalan çocukları hiç unutmamıştır. Daha sonra kentteki öğrencilerle enstitüdeki öğrenciler için şunları söyler:

> Çocukların ellerinde mandolinler, hem yürür hem de gayet güzel çalarlardı. Şimdi çocuklara veriyorsun. Bakıyor, bakıyor yapamıyor. O çocuklardaki yeteneğe bakın.[112]

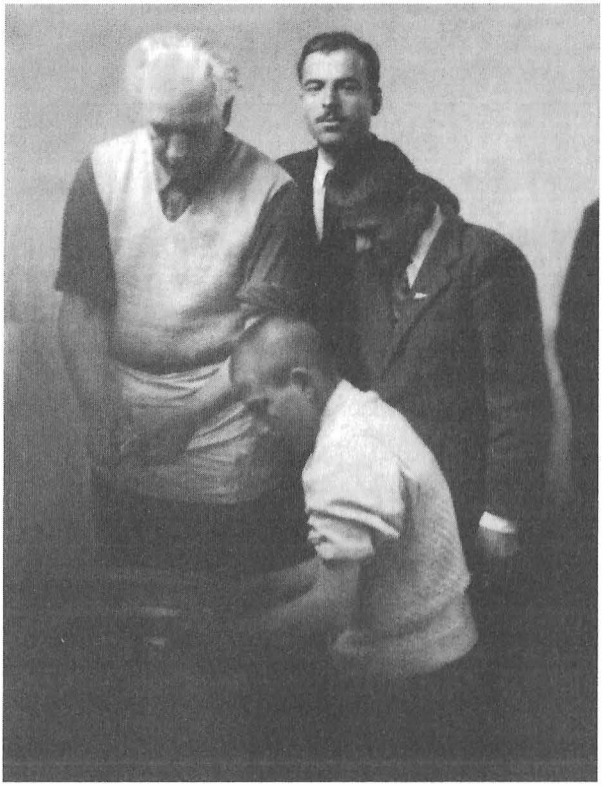

Öğrenciler, öğretmen Hikmet Öz'le limonata yaparken.

Köy enstitülerinin öğrencilerde bıraktığı derin izi iyi anlatanlardan biri de yine Muhsin Civelek'tir: Anılarına göre Arifiye Köy Enstitüsü onları adam yerine koymuştur. Yaptıkları duvarlara baktıkça kendilerini Mimar Sinan'a benzetecek kadar özgüvenleri gelişmiştir.[113]

Bu güvenle yorgunluk tanımayan köylü çocukları, kısa sürede müzikte, yapı ve tarım işlerinde, el sanatlarında, halk oyunlarında, resimde, heykelde coşarak kendi kendilerine de şaşmaya başlar. Çünkü izleyen herkes onlara şaşmaya başlamıştır.

Enstitüde Sanat ve Sporun Önemi

Arifiye'de Müzik

Müzik Öğretmeni Bulmak

Köy enstitülerinde müzik köy çocuklarının önce kendilerini ifade etme yolu, sonra da eğlenme ve geleceğe hazırlanma yöntemidir. Her enstitüde müziğe, halk oyunlarına ve diğer sanat kollarına verilen önem bu çocukların tüm yaşamını derinden etkiler, kiminin yaşam çizgisini değiştirir.

Enstitünün kuruluşuyla başlayıp ünlenen ve her gelenin büyük beğenisini kazanan müzik ve halk oyunları gösterileri, Arifiye Köy Enstitüsü'nü "herkesin görmesi gereken bir yer" durumuna getirir. İstiklal Marşı'nın dört sesli olarak söylendiğini oğlundan duyan bir bakanlık müfettişi, yıllar sonra denetim amacıyla görevli olarak geldiği Arifiye'de ilk iş olarak İstiklal Marşı dinlemek ister.

Arifiye'nin eğitmen kursuyla başlayan ve diğer başarılarıyla taçlanan müzikteki başarılı çalışmaları giderek artarak, yerli-yabancı herkesi etkileyerek basında çok sayıda haberin konusu olur. Bu başarılı çalışmalar Arifiye Köy Enstitüsü'nü, enstitüler vitrini durumuna getirir ve tüm basının topluca Arifiye'yi gezip incelemelerine kadar varır.

Enstitüdeki müzik başarıları, ünlü müzik öğretmeni Ahmet Hamdi Daner'le zirveye ulaşarak 1951 yılı sonuna dek sürer. Oluşan alışkanlıklar ve gelenekler, Hamdi Daner'den sonra da sürdürülmeye çalışılsa bile eski günlerin hızı ve enerjisi bir daha yakalanamaz.

Günümüze kadar ulaşabilen tüm yazılı kaynaklar, o günün yerel ve ulusal basını, yaşayan tanıklar, fotoğraflar, her şey "Arifiye müzik demektir" sözünü doğrular niteliktedir.

Süleyman Edip Balkır'ın Arifiye hakkındaki coşkulu övgüleriyle İstanbul Dumlupınar Yatılı Okulu müzik öğretmenliğini bırakıp enstitüye gelen Hamdi Daner, ilk günlerde umduğunu bulamaz. Ancak köylü çocuklarındaki saygı, çalışkanlık ve ilgi onu derinden etkiler ve eşine, "Zehra, ben buradan hiçbir yere ayrılamam. O çocukların gözlerindeki ışıltıyı, öğrenmek için o arzuyu gördükten sonra hiçbir kuvvet beni buradan ayıramaz" der.

Arifiye'de Müziğe Başlamak

İlk günlerde bir çalışma yeri yoktur. Ama Daner boş durmaz. İlk derslerini ünlü dut ağacının altında vermeye başlar. Havalar soğuyunca çocuklar nöbetleşe küçük bir hamamın soyunma kısmında ve ocak yakılan yerinde çalışır.[1]

Daha sonra çalışmalar resim-iş işliğinde sırayla yapılmaya başlanır. Ancak ikinci ders yılında bir dershaneye kavuşurlar. Toplu müzik çalışmaları ise doludizgindir. Öğle aralarında orkestra ve koro çalışmaları devam eder. Pazar günleri de koro çalışmaktadır. Başlangıçta 12 mandolin, 1 gitar, 1 akordeon ve 2 davul vardır ellerinde. İkinci yıl mandolin sayısı 60'a çıkar. Bu çalgılara daha sonra keman, flüt, klarnet, mandola, konser mandolini ve 2 gitar daha eklenir. İlk zamanlarda, Daner'e özellikle iki öğretmenin (Nurettin Akhun ve Bahtiyar Sim) büyük desteği olur. Hamdi Bey Fransızca derslerine de girdiğinden, kimi derslerde bu iki öğretmen müzik derslerini üstlenirler. Çalışmalar kısa zamanda ilk ürünlerini vermeye başlar.

Arifiye'ye ilk öğrencilerin 1940 yılının Ağustos ve Eylül aylarında geldikleri bilinmektedir. İkinci sınıf bitmeden yani 1942 yılının

Akordeon çalan kızlar.

Nisan ayında Arifiye Köy Enstitüsü'nün müzik çalışmaları basında haber olmaya başlar.

İzmit *Türkyolu* gazetesi başyazarı Rıfat Yüce enstitüyle ilgili altı gün süren ilk dizi yazısında müzik çalışmaları konusunda şöyle demektedir:

> Arifiye Köy Enstitüsü, halk türkülerine de geniş ve ahenkli bir surette yer vermiştir. Armonize edilmiş köy türkülerini, dört sesle söyleyecek hale gelmiştir. Ayrıca tek sesli köy türkülerini öğrenmek üzere, iki aydan beri Âşık Veysel adında olan bir zatı müessesede çalıştırmaktadır.

Yüce, enstitünün müzik çalışmalarıyla köylülerin ve köy gençlerinin zevklerini geliştirip yükseltmeyi amaç edinmiştir. İlk günlerde oluşturulan 20 kişilik mandolin orkestrasını çok beğenen gazeteci, yakın gelecekte daha gelişkin örnekler duyacağından emindir.[2]

Rıfat Yüce, kısa zamanda varılan yeri gördüğünden bir süre sonra olacakları da haber vermektedir. Gerçekten de kısa sürede bu koro ve orkestra çeşitlenerek zenginleşecek 120 kişilik büyük bir topluluk olur.

Başarıya Doğru

Hamdi Daner kendisine verilen programı da göz önüne alarak, her öğrenci için mandolin çalmayı zorunlu kılmıştır. Öğrencilerin "çok yorulduğu", "çalgı öğrenmeye zaman bulamayacakları" şeklindeki tüm itirazlara karşın yetiştirdiği köylü çocuklarıyla kurduğu korolar ve orkestralarla, zaman içinde sesini geniş kesimlere duyurur. Mandolini ya da başka bir çalgıyı öğrenen bir öğrenci aynı zamanda müzik teorisi ve solfej öğrenme konularında da başarılı olmaktadır.

Daner, halk türküleri konusunda kendisini yeterli bulmamaktadır. Bildikleri de kısa sürede tükenmiştir. Bu konuda Balkır'dan yardım ister. Balkır da daha kuruluş yılının ortasında Nafi Atıf Kansu'dan, Ahmet Adnan Saygun'un armonize ettiği türkülerin Halkevi'nde söylendiğini duymuştur. Bu türküleri bulup yollaması için Tonguç'tan mektupla yardım ister.[3]

1941 yılının Ağustos ayında, döner sermaye adına ekilen çayırın ürünü satılarak 338 lira para kazanılır. Bu parayla da mandolin ve klarnetler alınır.[4]

Enstitü döner sermayesinde para oldukça çalgıları almak üzere öğrenci Ahmet Yol, İstanbul'a yollanmaktadır. Bu gidişlerinin birinde, İstanbul'a akşamüstü varır. Daha önce Galata Köprüsü'nün gece yarısından sonra açılıp sabaha doğru kapandığını duymuştur ve bunu görmek istemektedir. Eminönü tarafına geçer. Meydandaki yuvarlak polis noktasına girer. Orada kıvrılıp köprünün açılış ve kapanışını görür. Ertesi gün de çalgıları alıp Arifiye'ye döner.[5]

Daner, zamanla öğrencilerden yörelerinin türkülerini derleyip getirmelerini de ister. Hatta kendisi de benzer derlemeler yapar. Topladığı türküleri arşivler. Bazılarını da armonize ederek koroya söyletir. "Ali Oğlan" türküsü, Salihli'den derlediği bu türkülerden biridir.

İlk müzik çalışmaları, H. Daner ve N. Akhun.

Türküler konusunda, ikinci yılda Arifiye'ye Âşık Veysel ve Küçük Veysel (Erkılıç) çıkagelir. Sabahattin Eyüboğlu'nun yönlendirmesi ve Tonguç'un görevlendirmesiyle 22 Ocak 1942 günü Âşık Veysel ve Küçük Veysel usta öğretici olarak Arifiye'dedir. Bu tarih aynı zamanda Âşık Veysel'in köy enstitülerindeki usta öğreticiliğinin de başlama günüdür. Hamdi Daner çok hoşnuttur. Veysel, her sınıfta çok sayıda yeni türkü öğretmektedir. Öğretmenlerle çok iyi ilişkiler kuran Veysel, enstitüde altı ay kadar kalır. Arifiye'den çok etkilenen âşık, kimi şiirlerini de orada yazar.

Mandolin orkestrasına zamanla mandola, klarnet ve akordeonlar da katılır. Koro tek sesli türkülerin yanında, armonize edilmiş iki, üç ve dört sesli türküler ve Batı klasiklerinden koral eserler söylemeye başlar. Ancak tek sesli türküleri koro değil, yalnızca bazı solistler söyleyebilmektedir.

Basında Arifiye Köy Enstitüsü'nün Müzik Çalışmaları

Arifiye Köy Enstitüsü hakkındaki haber sayısı, büyükçe bir kitap oluşturacak kadardır. Bu yazı ve değerlendirmelerin epeyce bir kısmı, müzik ve özellikle konserlerle ilgilidir. Eğitmen kursları ve köy enstitülerinin en çok etkilediği gazetecilerin başında Ahmet Emin Yalman gelir. İlk eğitmen deneyimlerinden itibaren, yazdığı çok sayıda yazı ve enstitüleri sayısız ziyaretiyle A. Emin Yalman listedeki ilk yerini korur. Arifiye Köy Enstitüsü'yle ilgili ilk haberlerden biri de "500 Robenson Arasında" başlığıyla Yalman'a aittir.

1942 yazında bir gün, Hamdi Daner yönetiminde bir dershanede toplanan Arifiye Köy Enstitüsü koro ve orkestrasını dinleyen Yalman, Daner'in başarılarına tanıklık eder ve ondan övgüyle söz eder. Konserdeki başarıdan çok etkilenen ve şaşan Yalman, bu köy çocuklarının nasıl olup da bu kadar iyi yetiştirildiğine akıl erdirmekte zorlanır. Dört sesli İstiklal Marşı'nı ilk kez duymaktadır. Tek ve çok sesli türküler dışında, Hamdi Daner'in çok seslendirdiği parçaları da dinleyecek, öğrencilerdeki enerji ve ses birliğinden söz eder. Bunu uzunca anlattığı yazıda şu sözleri söylemekten kendini alamaz:

> Ham cevher iyi seçilmiş, iyi işlenmiş, gönül hoşluğuna dayanan hür bir sistem sayesinde havsalaya sığmaz derecede mükemmel mahsul alınmış. Burada buyuran yok, tahakküm gururu arayan yok; beraber çalışanlar, el birliği ile yaratanlar var.[6]

İnönü'nün Eylül 1942'de Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelişi, izlediği konser üzerinden haber olur. Haberde dört sesli İstiklal Marşı'ndan söz edilerek, Cumhurbaşkanı İnönü'nün izlediği konserden duyduğu memnuniyet anlatılmaktadır.[7]

Bu geziyle ilgili anılarında Hamdi Daner, *Dipten Gelen Ses* kitabı için yazdıklarında İnönü'nün ilk kez izlediği bu konserden söz etmekte ve İstiklal Marşı dışında, konserde söylenen parçalar hakkında bilgiler vermektedir. Buna göre o konserde "Gounad'dan 'Sabah', Beethoven'dan 'Neşeye Şarkı' eserleri dört sesli olarak

koroda"söylenmiş ve "Yalnız orkestrayla yine Beethoven'dan (Die Ehre...)" adlı eser de dört sesli olarak çalınmıştır.

İnönü'nün, konsere devam edilmesini istemesi üzerine, ayrıca iki halk türküsü daha orkestra ve koro tarafından icra edilmiştir.[8]

1944 yılı enstitüler için kuruluşun tamamlandığı ve yeni bir yükseliş döneminin başlangıcıdır. Enstitüler artık her alandaki başarılarıyla tartışma götürmez kurumlar olmuştur. Yurdun her köşesinde yapıları, tarımsal üretimleri, spor, edebiyat ve sanat alanlarındaki başarılarıyla "dengi olmayan örnek birer eğitim işletmesi" oldukları kanıtlanmıştır. Artık bu başarıların geniş kitlelere, aydınlara ve basına gösterilme zamanıdır.

Arifiye'de, 1944 yılı içinde diğer yıllardan daha fazla ses getiren iki önemli olay gerçekleşmiştir. Biri İzmit Halkevi'nde gerçekleştirilen konser ve gösteriler, diğeri Ankara ve İstanbul'daki gazeteciler ve gazete sahiplerinin Arifiye Köy Enstitüsü'ne topluca yaptıkları ve enstitüde bir gece de konuk oldukları gezidir. Bu iki olay, içinde müziğin bolca yer aldığı sayısız övgülü habere konu olmuştur.

Ancak bundan önce, aynı yılın mart ayında, yine A. Emin Yalman'ın gezisi sonucunda yazılarına konu olan müzikle ilgili iki gözlemini buraya almalıyız. İlki, "Yaratma Zevki Duyanlar Arasında" başlıklı yazısıdır.

Yalman yine bir konserden söz etmektedir. Ancak bu kez yalnızca mandolinler yoktur orkestrada. Gitar gibi başka çalgılar da çalanlar vardır. Koro ve orkestrada artık 100 kadar öğrenci müzik yapmaktadır. Öğrencileri hayranlıkla ve tek tek inceleyen Yalman, onlar için "hepsi birer kapalı kutu" der. Ancak konser başladığında kapalı kutular açılacak, canlanacak, neşeli bir birlikteliğe bürünür. Yalman, beş dakikadaki bu değişimi, "ruhunda ne kadar bakir enerjiler gizli" diye niteler.

Bir disiplin içinde sırası gelenin yükselip alçalarak, coşup taşarak oluşturdukları sanat şöleninde çok mutlu olan Yalman, Ahmet Yol'un okuduğu "Köroğlu" türküsü için de "Kendi kalıbından çıkmanın, umumi bir coşkunluk içinde erimenin ne demek olacağını o dakikalarda derinden derine duydum" diyerek bu ismin ileride çok duyulacağını yazar. Bu öngörü, sonraları o Ahmet Yol'un opera

sanatçısı olacağını muştular gibidir. Yalman, konser izlenimlerinin sonunda ülkemizde ne denli değerli bir insan malzemesi olduğundan da söz eder.[9]

Yalman'ın ikinci yazısı "Neşenin, Havaya Benzer Bir İhtiyaç Olduğunu Öğreniyorum" başlığını taşıyor. Bu yazıda da enstitü öğrencileri için müzik, oyun oynamak, sanat ve edebiyatın günlük birer arkadaş olduğundan söz eder. Öyle ki enstitülüler bu arkadaşlarının destekleriyle en güç işleri başaracak gücü kendilerinde bulabilmektedir. Aynı yazıda, görmeye gittiği enstitü fırınında gelenlere ekmek veren öğrencinin boş kalan zamanlarında hemen mandolinini çalmaya başlaması ve çaldığı neşeli havanın hiç gözünün önünden gitmediğini kaydeder.[10]

İzmit Halkevi Konseri

1 Temmuz 1944 Cumartesi günü akşamı İzmit Halkevi'nde, Arifiye Köy Enstitüsü öğrenci orkestrası ve korosu ile halk oyunları grupları bir gösteri düzenlerler. Bu gösteriye ilin ileri gelen bürokratları ve ilgililer katılır. Halkevi salonu tıka basa dolar. Gösteri, izleyenleri büyüler, büyük beğeni toplar. Bu geceyi izlemek üzere İstanbul'dan gelen gazeteciler bile vardır. Çok beğenilen gösteri bir sonraki gün yinelenir. Salon yine doludur. Bu gösteriyle ilgili üç habere ulaşılmıştır.

İlk haber "Arifiye Köy Enstitüsü'nün İzmir Halkevindeki Müsameresi", ikincisi "Arifiye Köy Enstitüsü Talebeleri Halkevimizde Alakayla Dinlenen Güzel Bir Konser Verdiler", üçüncü yazı ise Melih Yener imzalı ve "Arifiye Köy Enstitüsü Talebelerinin, İzmit Halkevinde Verdikleri Konser, Bulunanları Hayrete Düşürecek Kadar Muvaffakiyetli Oldu" başlığını taşımaktadır. İşte üç gazetecinin yazılarından derlenen bazı notlar:

Haberlerden ilki, *Vatan* gazetesi tarafından, özel olarak bu konser için yolladığı muhabirince hazırlanmıştır. Haber İzmit Halkevi'ndeki gösteri ve konserin, köy enstitüsü son sınıf öğrencilerinden kız ve erkek 100 kişiden oluşan koro ve orkestrası tarafından verildiğiyle başlamaktadır. Takdir toplayan konserden önce Hal-

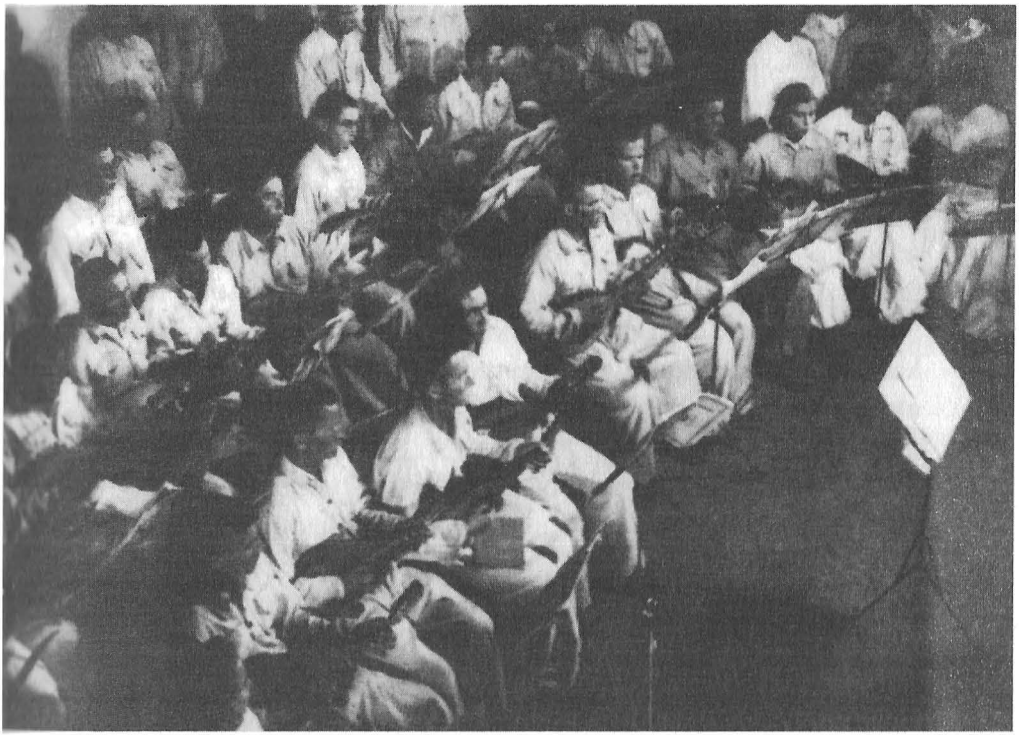

İzmit Halkevi konseri, 2 Temmuz 1944.

kevi salonu hınca hınç dolmuştur. 1000 kişinin izleyeceği konser öncesinde, salonu dolduranlar da çok heyecanlıdır.

Habere göre davetliler arasında "Vali, Donanma Komutanı, Maarif Müdürü, memurlar, öğretmenler, bütün münevver tabaka" bulunmaktadır.

Gösteri öncesi, enstitü eğitimbaşı tarafından enstitülerin kuruluş amacı, okulsuz on binlerce köyün durumu, köy enstitülerinin bu sorunu çözme amacı ve çalışmaları hakkında bir konuşma yapılır.

Bu konuşmadan sonra, İstiklal Marşı'yla gösteri başlar. Konserde Türk bestecilerin yanında Schubert'in, Weber'in, Offenbach'ın ve Beethoven'ın eserleri dört sesle çalınıp söylenir. Bunları armonize edilmiş halk türküleri izler. Solist Halime Akyol ile Ahmet Yol konserde büyük ilgi görmüş ve "şiddetle" alkışlanmıştır.

Konserin bitimiyle sahneye gelen halk oyunları ekipleri Harmandalı ve Aydın zeybekleri ile Kars oyunu ve "Aşağı Yoldan" oyunlarını büyük başarıyla oynamışlardır. Haberin sonunda konserin büyük beğeni toplamasıyla bir gün sonra aynı yerde yinelendiği de haber verilmektedir.[11]

Konser ve gösteriyle ilgili ikinci haber, İzmit'te çıkarılan *Türkyolu* gazetesinde yayınlanır. Bu habere göre, enstitüden gelen öğrenci sayısı 80'dir.

Büyük ilgiyle izlenen ve sürekli bir alkış tufanıyla karşılanan konser ve gösteride salonda oturacak yer kalmamış ve davetiye almış yüzlerce insan geri dönmek zorunda kalmıştır.

Türkülerin çok beğenilmesi ve tekrarlanmasından söz eden, Aydın Zeybeği oyunundaki benzersiz başarıyı aktaran haber, bir gün sonra yinelenen konserde, salonun yine dolu olması nedeniyle, Halkevi hoparlöründen sesin dışarı verildiğinden de söz ederek, enstitü öğrencilerine ve Halkevi Başkanı Yusuf Bey'e teşekkürle sona erer.[12]

Vatan gazetesinden, Melih Yener'in konseri izledikten sonra, kendi adıyla yazdığı uzun yazısına göre Yener konser olacağını İzmitli bir arkadaşının davetiyle öğrenir. Bu yazıda konseri en ayrıntılı biçimde anlatır. Arkadaşı hem konseri hem köy enstitülerinin vardığı başarı düzeyini görmesini ısrarla istemiştir. Biraz da İzmit'e kaygılı gelmiştir. Ya enstitülü öğrenciler başarısız olursa? Buna çok üzüleceği bellidir. Bu duyguya kapılmasının nedeni mektupta belirtilen konser izlencesidir. Çünkü çalınacak eserler arasında Schubert'ten, Beethoven'dan, Weber'den parçalar iki, üç, dört sesle söylenecek ve çalınacak parçalar vardır. Daha önce, böyle eserleri deneyerek başarısız olanlara tanık olmuştur.

Bu duygularla, havanın kararmış olduğu bir saate İzmit'e gelir. Salona bakar ve yarısının dolu olmasını başarı olarak yorumlar. Yemek yemeye karar vermişken, koluna yapışan arkadaşı onu hızla salona sürükler. Çünkü salonda hiç yer kalmamıştır.

Salonda kendisinin deyimiyle "iğne atacak yer" kalmamıştır ve 600 kişilik salonda yaklaşık 1000 kişi vardır. Daha önceden adam oturtularak, kendilerine ayrılmış yerlere güç bela otururlar. Hava

oldukça sıcaktır ve sahneden akort sesleri gelmektedir. Perde açıldığında salonda çıt yoktur.

Sahnedekiler, gürbüz ve sağlıklı görünen 100 kadar gençtir. Yüzlerinde neşe vardır. Konser hakkındaki ilk düşüncelerinden utanmaya başlar.

Enstitü eğitimbaşının, ülke eğitim sorunları ve köy enstitülerinin amaç ve çalışmalarını anlattığı konuşmasının ardından İstiklal Marşı'yla konser başlar. Salon ayaktadır. Bu konuda yazar "Şunu itiraf etmeliyim ki hiçbir yerde bu kadar güzel ve kastettiği manaya uygun söylenen İstiklal Marşı dinlemedim" der.

Yazar, öğrencilerin yanlışsız ve çok doğal biçimde seslendirdikleri eserlerden çok iyi yetiştirildikleri izlenimi edinmiştir. Bu öğrencilerin, kendi başlarına da bağımsız birer değer olarak yetiştikleri belli olmaktadır.

Bu konuda, onların öğretmeni Daner hakkında "Arifiye Köy Enstitüsü talebelerinin bu muvaffakiyetlerinde bıkmadan, yorulmadan çalışan müzik başı Hamdi Daner'in büyük bir hissesi var" cümlesiyle emeğine vurgu yapar.

Halk türküleri, her eserden sonraki alkış tufanları ve sonundaki zeybek oyunlarıyla salonu dolduranların coşturuldukları anlaşılmaktadır. Türküler ve oyunlar, alkışların sürekliliğiyle tekrar ettirilmektedir.

Uzun yazının sonu, bir dilekle bitmektedir: "Gönül, bu kıymetli gençleri İstanbulluların da tanımasını, onların İstanbul Halkevi'nde de alkışlanmasını istiyor."[13]

İzmit Halkevi'ndeki bu başarılı konserler ve yankıları enstitüde yapılanların tanıtılması açısından da yararlar sağlar.

Gazetecilerin Arifiye'ye Gelişinin Müziksel Yankıları

Halkevi konserinden sonra Arifiye'nin öğrencileri, gazetecinin özlemi doğrultusunda İstanbul'da konser veremediler. Ancak başka bir sürpriz kendilerini bekliyordu.

31 Temmuz 1944 günü Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, yanında Ankara, *Ulus* gazetesinden Falih Rıfkı Atay, İstanbul'da

Gazetecilere verilen konser, 31 Temmuz 1944.

yayınlanan gazetelerin sahipleri ve muhabirlerle İstanbul'dan Ankara Ekspresi'ne eklenen özel bir vagonla İzmit'e, oradan da İzmit valisi, Milli Eğitim müdürü ve diğer yetkililerle birlikte Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelirler.

Amaç enstitünün dört yıllık çalışmalarının vardığı düzeyi, üretimi, binaları, bahçeleri, işlikleri, balıkçılığı, eğitimin vardığı yeri ve elbet sanat çalışmalarını kısacası enstitüyü basına tanıtmaktır. Aynı zamanda bu geziyle Arifiye üzerinden genel olarak enstitülerin nasıl birer eğitim kurumu olduğunu basının gözleri önüne sermek de olmalıdır.

İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, Arifiye'ye bu yolculuktan bir gün önce gelerek hazırlıklara katılmıştır.

Konukları Arifiye Tren İstasyonu'nda Tonguç, Balkır ve enstitü öğrencileri karşılar. İlk iş olarak gelen konuklara, –yeterli büyüklükte bir salon olmadığından– yemekhanede bir konser verilir. Köylü çocuklarının verdiği bu konser, aşağıdaki yazılardan da anlaşılacağı üzere, kentten gelen bu aydınları derinden etkiler. Kon-

serden sonra, Arifiye Köy Enstitüsü'nün tüm alanları, çalışmaları, üretimi ve eğitimdeki düzeyi mercek altına alınır. Akşama dek enstitü gezilir. Akşam, Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel trenle Ankara'ya döner. Ancak gazeteciler geceyi Arifiye Köy Enstitüsü'nde geçirirler. Ertesi günden başlayarak günlerce Arifiye Köy Enstitüsü gezisiyle ilgili bitmez tükenmez yazılar gazeteleri süsler.

Bu yazılardan ulaşabilen belli başlılarının müzikle ilgili bölümlerinden yapılan alıntılar, enstitünün müziğini yeterince anlatır niteliktedir. İşte yayınlanma sırasına göre, bazı gazetecilerin Arifiye Köy Enstitüsü gezisinde verilen öğrenci konseriyle ilgili izlenimlerinden birkaçı:

> Öğle yemeğini müteakip vekil ve misafirler, talebelerin verdikleri konserde bulunmuşlardır.
>
> Bu konserde garp eserleri, armonize edilmiş halk türküleri, milli şarkılar ve koro halinde ayrıca türküler söylenmiş ve takdir uyandırmıştır.[14]

> Arifiye'de talebelerin hazırladığı öğle yemeğini müteakip vekil, talebelerin verdiği konserde bulunmuştur. Bu konserde garp eserleri, Türk eserleri, armonize edilmiş halk türküleri ile halk türküleri koro halinde tek, iki, üç ve dört sesli olarak okunmuş, umumi olarak büyük takdir ve başarılar toplamıştır. Bilhassa "Mecnun'um Leyla'mı Gördüm", "İndim Kuyu Dibine" türküleri çok takdir ve alaka toplamıştır.[15]

> Doğru enstitüye gidilerek talebelerin hazırlamış olduğu öğle yemeği yenmiş, müteakiben de yüz kişilik bir talebe korosunun Şuman'la [Schumann], Handel'den parçalar da bulunan konseri dinlenilmiştir.[16]

> Enstitünün geniş, büyük yemekhane salonundayız. Müzik öğretmeni Hamdi'nin enstitü talebelerinden müteşekkil mandolin takımı garp müziğinden bazı parçalar armonize edilmiş eserlerini, türlü okul şarkılarını çaldı. Sonra sıra Anadolu ve Rumeli türkülerine geldi. Yurdumuzun muhtelif bölgelerinden seçilmiş en güzel halk türküleri büyük vukufla çalındı.[17]

> Onların üç ses üzerine, iki ses üzerine verdikleri konseri dinledik. Çalış ve yaşayış tarzlarıyla, eğlencelerini gördük. Hepsi güzel ve hepsi takdire

layıktı. Fakat benim bunlar arasında en hoşuma gideni, gece yapılan oyunlar arasında "Hacı Mercan" diye ortaya getirilen, leylek biçimine sokulmuş bir talebenin, tam hür ve demokrat bir memleket çocuğuna yaraşabilecek bir şekilde konuşmasıydı.

Hacı Mercan, mektep müdürüne, idare amirlerine ne istediklerini, ne istemediklerini anlattı. Konuşmasında hür bir Türkiye'nin hür bir hocasına yakışacak kadar cesaret, vakar ve iman vardı.[18]

Bir Mandolin Konseri:

Arifiye Köy Enstitüsü talebelerinin sesini ilk defa olarak mandolinlerden dinledik. 50 kadar talebe, misafirlere mandolin konseri vermeye hazırlanıyorlardı. Saçları üç numaralı makineyle kesilmiş, yüzleri güneşten kavrulmuş erkek çocuklarla, irili ufaklı kızlar bir küme teşkil etmişlerdi. Önlerinde notaları vardı.

Dört sesli İstiklal Marşı'mızı ilk defa Arifiye Köy Enstitüsü'nde dinledim. Arkasından en fazla köy havaları dinleyeceğiz sanıyordum. Gounod, Mendelssohn, Offenbach, Beethoven dinledik. Bu, insanı hayretten şaşırtmak için yeterliydi. Şehir çocukları arasında nota okuyana rastlamak az bulunur tesadüflerdendir. Köy Enstitüsü talebeleri arasında ise aksi notadan anlamayana rastlanmıyor.

Sonra korodan iki sesle, üç sesle Türk eserlerini dinledik. Armonize edilmiş halk türküleri ve milli sedalarla konser sona erdi. Buna (1) numaralı "hayret" diyelim. Çünkü gözümüz şaşmakla geçti.[19]

İdarenin hazırladığı program mucibince ilk olarak enstitü talebelerinin verdikleri bir konseri dinledik. Enstitünün yüzden fazla talebeli bir mandolin ve gitar konser heyeti var. Garp müziğinden, bilahare armonize edilmiş eserlerle Anadolu ve Rumeli halk türkülerinden mürekkep konser programı, köy çocuğunun her sahada olduğu gibi musiki sahasında da üstün başarılar gösterebileceğinin en kuvvetli örneği idi.[20]

Bir Enstitü Öğrencisinin Gözüyle Müzik Çalışmaları

Arifiye Köy Enstitüsü'nün müzik çalışmaları, yine aynı enstitünün öğrencilerinden Mustafa Kara tarafından, *Köy Enstitüleri* dergisinin üçüncü sayısında yayımlanan bir yazıya da konu olmuştur.

Bu yazısına Mustafa Kara, "Enstitüye ilk geldiğimde on üç yaşımdaydım. Merkez binasına girince müzik aletlerinin sesleri bana 'hoş geldin', dedi" cümlesiyle başlar. Enstitüde elinde çalgılarla gördüğü öğrenciler kendisini çok şaşırtmıştır.

İlk günlerde nota yazılı kitaplarını yabancı dil kitabı sanan Mustafa, çok geçmeden onların anlamlı bir dil olduğunu, evrensel müzik dilinin şifrelerini içerdiğini kavrar. Şöyle devam eder yazısına: "1000 mevcutlu yuvamızda notadan anlamayan, müzik aleti çalamayan, milli oyunları bilmeyen çocuklar ancak henüz bu sene gelenler arasında vardır."

Müzik çalışmalarındaki aşkı, beklentiyi ve çalışmaların havasını da şu satırlar anlatır: "Koro ve orkestra çalışmaları cumartesi günü hariç olmak üzere haftanın her gününde 12.45'ten 14.00'e kadar sürer. Yalnız pazar günü 9.00'da başlar, 12.00'de biter."

O tarihte, her pazar orkestra ve koroda olması gereken öğrenciler A dershanesine gelip oturmaktadır. Akordeon sesiyle çalgılarını akort ettikten sonra, müzikbaşı Hamdi Daner'i beklemeye başlarlar. Sabırsızlananlardan kimi sahanlığa çıkarak etrafı kolaçan etmekte ve öğretmeni ilk gören "müjde" sözüyle Hamdi Bey'in gelişini haber vermektedir.

O andan itibaren bir heyecan dalgası yayılmaya başlar. Saat sabah 8.30 gibidir. Yine öğretmen yarım saat erken gelmiştir. Buna çok sevinirler.

En Çok Çalınanlar ve Söylenenler

Koro ve orkestra, her yıl ilerleyen ve yeni parçalarla zenginleşen bir repertuvara sahiptir. Söylenen türkülerin sayısı ilerleyen zaman içinde yüzlerle ölçülebilmektedir. En çok söylenen parçaları yine Mustafa Kara'nın yazısından öğreniyoruz:

> Beethoven'dan (4 sesli orkestra için), "Serenade de Don Juan" (dört sesli orkestra), "Esirlerin Rüyası"[21] (Müzik: H. Daner, 4 sesli), "Ali Oğlan" (Armonize eden: H. Daner, 4 sesli), "Reverie" (4 sesli orkestra için), "Yıldızlar" (Armonize eden: H. Daner, 2 sesli), "Akşam" (2 sesli), "Barkarol" (2 sesli),

"Gece" (2 sesli), "Aydede" (2 sesli), "Sandal" (2 sesli), "Menekşe" (Müzik: H. Daner, solo ve orkestra), "Tan Yeri" (Müzik: H. Daner, solo ve orkestra), "Mecnun" (bir sesli), "Harmanlarda" (Müzik: H. Daner, 4 sesli), "Bahar" (iki sesli), "Menüet" (iki sesli, Beethoven'dan), "Nisan" (iki sesli), "Etüt" (Müzik: N. Akhun armonize eden: H. Daner), "İstiklal Marşı" (4 sesli), "Ziraat Marşı" (bir sesli), "Gençlik Marşı" (3 sesli), "Kuğular" (Armonize eden: H. Daner), "Kar" (Armonize eden: H. Daner, 2 sesli), "Efem" (Armonize eden: H. Daner, 3 sesli), "Timur Ağa" (Armonize eden: H. Daner, 4 sesli), "Ayşe" (Armonize eden: H. Daner, 3 sesli), "Tokat Yaylası" (bir sesli), "Emirdağ" (bir sesli), "Aşağı Yoldan" (kız oyunu, bir sesli), "İndim Kuyu Dibine" (bir sesli), "Tepeler" (bir sesli), "Pınar" (bir sesli), "Köroğlu" (bir sesli)...[22]

Köy enstitülerinde söylenen, derlenen türküleri tam olarak saptamak çok zordur. Bunlarla ilgili çok az sayıda yayın vardır. İlk yılların çalışmalarından yola çıkılarak söylenen bazı türküler ile bazı oyun müzikleri 1945 yılında yayınlanan Bedri Akalın'ın *Köy Enstitülerinde Müzik* kitabında yayınlanmıştır. Bunun dışında, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Matbaası'nda 1945 yılında basılan Hidayet Gülen'in hazırladığı *Köy Enstitülerinde Söylenen Türküler* adlı türkü sözleri kitapçığı ve Beşikdüzü ile Gölköy'ün müzik öğretmeni Veysel Arseven'in Kastamonu'da yayınladığı *Karadeniz Türküleri* kitapçığı bilebildiklerimizdir. Köy enstitülerinde söylenen türkülerin ve diğer kültür öğelerinin enstitülerde arşivlendiği bilinmektedir. Tam ürünlerin verileceği, yayınlanacağı dönemde vurulan darbe onların bu üretimlerinin yayılıp gelişmesine ket vurmuştur.

İmeceler için veya gezilerle gittikleri her yere türkülerini ve oyunlarını götürüp sergileyen enstitü öğrencileri, aynı zamanda gittikleri yerlerden yeni türküler ve oyunlar öğrenip dönüyorlardı. Daha sonra bunları kendi arkadaşlarına da öğretiyorlardı. Böyle çok yönlü ve karşılıklı bir etkileşim içinde olan enstitülerde hangi türkülerin söylendiğini ve bunların kaç tane olduğunu belirlemek çok ve sonu olmayan bir uğraştır. Ancak bu yazıda Arifiye Köy Enstitüsü'nde, özellikle ilk yıllarda söylenen belli başlı türkülerin adlarını koymamak büyük bir eksiklik sayılabilirdi. Bu nedenle, o

dönemde söylenen ve saptayabildiğimiz türkülerin ve oyun türkülerinin adlarına bakalım:

"Hoş Bilezik", "Değmen Bana" (Gevheri'den, Âşık Veysel öğretmiş), "Çiğdem Der ki Ben Âlâyım" (Âşık Veysel), "Sazıma" (Âşık Veysel), "Mecnunum Leylamı Gördüm" (Âşık Veysel Öğretmiş, Ali İzzet'ten), "Kapı Kitli Cüzdan Cepte Para Yok" (Âşık Veysel), "Eşimden Ayrıldım", "Havalanma Telli Turnam", "Hey Mantıvar Mantıvar", "Mavilim", "Yenice Yolları", "Selimem", "Aşağı Yoldan", "Kerpiç Kerpiç Üstüne", "Oy Giresun Kayıkları", "Çanakkale İçinde Vurdular Beni", "Kalk Gidelim Hatice", "Sepetçioğlu Bir Annenin Kuzusu", "Bir Of Çeksem Karşiki Dağlar Yıkılır", "Yörük Ali", "Ekin Ektim Çöllere", "Tamzara", "Selam da Söyleyin Mahmuduma", "Kaleden Kaleye Şahin Uçurdum", "Bursa'nın Ufak Tefek Taşları", "Harmandalı", "Mudurnu Meşelisi" (Meşeli dağlar meşeli, Dibinde halı döşeli), "Arpazlı", "Ben Bir Köroğlu'yum", "Ördek İsen Göle Gel" (Kastamonu türküsü), "Arabanın Atları", "Kevenk Yolu Bu mudur", "Atımı Bağladım Ben Bir Meşeye", "Tepeler Tepeler", "Al Oğlan Bu da Senin" (Daha sonra enstitüleri suçlamada kullanılmıştır), "Süpürgesi Yoncadan", "Ay Doğar Giresun'dan", "Manastır'ın Ortasında", "Hoş Bilezik Hoş musun", "Emirdağı Birbirine Ulanır", "Deniz Üstü Köpürür", "Kocabey" (Köroğlu), "Şişmanoğlu Vurdular", "Bir Ay Doğar Pasından", "Sivrihisar Koşması" (Urganlarım Ulam Ulam Ulansın), "Menekşe Buldum Derede", "Keklik İdim Vurdular", "Çubuk Uzun Bel Verir", "Suda Balık Yan Gider", "Ah Hanifem Vah Hanifem", "Akşam Olur Karanlığa Kalırsın"...[23]

Diğer Gözlemlerde Arifiye'nin Müziği

Behçet Kemal Çağlar'ın, 1940'lı yıllarda Türk Hava Kurumu uçaklarıyla yaptığı gezileri, *Hür Mavilikte* adı ile daha sonra THK tarafından yayımlanmıştır. Bu gezilerden birinde de uçak, Arifiye Köy Enstitüsü ve o çevre üzerinde gezinir ve Arifiye Havaalanı'na iner. Çağlar'ın o günkü anılarında Arifiye Köy Enstitüsü öğrencileriyle ilgili anlattıkları çok ilginçtir. İşte, daha önce sözü edilen Behçet Kemal Çağlar yazısının, müzik bölümünden kesitler:[24]

Müzik öğretmeni Hamdi Daner, gelen konuklara konser verirken, koronun yönetimini bir kız öğrencisinden isteyecektir:

"Haydi, Saime senin türküyü söyletiver bakalım". Kumral saçları omuzlarını döven, uzun boylu, şehirli jestlerine hâkim, karayağız bir kız, kırk yıllık koro şefi gibi, eliyle bütün sesleri idare ederek, beş yüz kişiye birden bir halk türküsü söyletiyor.

Paraşütle atlamalar sırasında da enstitü öğrencileri "Kaleden Kaleye Şahin Uçurdum" adlı türküyü söylemektedir. Çağlar, bu sırada enstitülülere dönerek "Çocuklar değiştirin mısrayı Buluttan buluta uçak götürdüm deyiverin" der.[25]

O yıllara ilişkin olarak iki önemli tanığın anıları daha ilginç sayılabilir. Bunlardan ilki enstitünün müdürü ve tüm bu başarıların tepe noktasındaki yetkili olan Süleyman Edip Balkır, diğeri de ünlü bilim adamımız Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'dur.

Balkır Prof. Fahrettin Ziya Fındıkoğlu Arifiye'ye gelişinde söylediklerini aktarıyor:

O konserde yanımda oturan Alman ve İsviçreli profesörler, konser bitince sordular

"- Bunlar köylü çocukları mı hakikaten?"

"- Evet, hiç katıksız köy çocukları" dedim onlara. O vakit bunlardan biri

"- Biz hem hayranız hem şaşırıyoruz. Berlin'de de Beethoven bu kadar duyularak çalınabilir. Bu ne duyuş, ne kabiliyet?"

Bu sözleri o gün size ulaştıramamıştım, şimdi bu borcumu ödüyorum.[26]

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu 1968 yılında "Baltalanan Bir kalkınma Hamlesi" adıyla kaleme aldığı yazısında, 1941 yılında İstanbul Üniversitesi'nde görev yapan yabancı öğretim üyeleriyle enstitüye gelmiştir. Bu gezi dönüşünden sonra rastladığı Profesör Kessler'e ve derslerde çevirilerini yapmakta olduğu Prof. Schwarz'a Arifiye Köy Enstitüsü izlenimlerini sorar. Yabancı öğretim üyelerinin ikisi birden ve tek ağızdan olağanüstü şeylerle karşılaşmış insanların hayranlığı içinde bu enstitüden takdirle bahsederler:

Enstitünün hocaları çok uyanık ve kültürlü. Kız ve erkek öğrenciler bir arada okuyor ve gözlerinde öğrenme aşkı ve zevki parıldıyor. Hele kız ve erkek öğrencilerin teşkil ettiği bir müzik topluluğunun mandolin ile Batı mü-

ziği konseri dinledik. Beethoven ve Mozart'ın bazı parçalarını bu çocuklar bir arada ve hatasız çaldılar. Bir kısmı Anadolu bozkırlarından gelmiş ve ruhları o zamana kadar Türk halk müziğiyle beslenmiş olan bu çocukların klasik batı müziği alanında gösterdikleri bu başarı ve icra kudreti bizi hayretlere düşürdü. Türk milleti hakikaten büyük meziyetleri olan bir millet.

Enstitü çalışmalarını öven yabancıların görüşlerine katılan Velidedeoğlu, o günkü mutluluk ve heyecanı unutamamıştır.[27]

Yakın Tanıklıklarda Arifiye Müziği

Enstitünün sürekli yenilenen koro ve orkestrası enstitü dışında da Sapanca'da, Adapazarı'nda, İzmit Halkevi'nde konserler vermeye başlar. Arifiye Köy Enstitüsü'nü incelemeye gelen her konuğa veya gruba konser verilmesinden başka çevre köy düğünlerine gidilmekte, uygulama okulunda müzik etkinlikleri yapılmaktadır. Dinleyenlerin hayranlığı gazetelere, dergilere yansımaktadır. Hatta Londra Pedagoji Enstitüsü Müdürü Prof. Herbert Russel Hamley ve eşinin gözlemleri, İngiltere'de bir dergide yayınlanır ve bu dergi Arifiye'ye gelir, öğrencilere de okunur.[28]

Bir konserin ertesi günü Prof. Hamley ve eşi bir aradayken, Hamley öğrenci Ahmet Yol'u çağırarak, bir önceki akşam koronun söylediklerini, meydandan birilerini toplayarak söyletip söyletemeyeceğini sorar. Ahmet Yol etrafına bir göz gezdirip "sen, sen ve sen" diyerek bir grup oluşturur ve konserin istenen bölümünü yineler. Hamley ve eşi hayranlıklarını gizleyemez, onları över.[29]

Konserlerin izleyicilerinden biri de Cumhurbaşkanı İnönü'dür. 1942 Eylülü'nde Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelen İnönü, Daner yönetiminde dinlediği konserin tekrarını ister. Konser bitiminde ise yanındakilere "Köy çocuklarının neler yapabildiğini gördünüz mü? Bunları çevrenize anlatın" der.

Konserlerin Dinleyici Bolluğu

Bu konserleri ayrıca İ. Hakkı Tonguç, H. Âli Yücel, Bağdat İlköğretim Genel Müdürü, İstanbul Üniversitesi profesörleri, İs-

tanbul ve Ankara gazete sahipleri ve yazarları, Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü öğrencileri, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü, İstanbul Amerikan Koleji, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri milletvekilleri, müdürler, müfettişler, kaymakam stajyerleri, yabancı kültür ataşeleri, köylüler ve diğer köy enstitüleri öğrencileri izler.

Konserleri dinleyen konuklar arasında önemli sanatçılar ve fikir insanlaro da vardır: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Orhan Veli Kanık, Hayrullah Örs, Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, A. Emin Yalman, Baymur'lar, Tarık Us, Orhan Burian, Cavit Orhan Tütengil, Falih Rıfkı Atay ilk akla gelenlerdendir.

Konser, genellikle iki bölüm olarak sunulmaktadır. Birinci bölümde Beethoven, Schubert, Schumann, Haendel, Offenbach gibi sanatçıların eserleri bulunur. Bu bölümde ayrıca Hamdi Daner'in koro ve orkestra için bir düzenlemesi olan "Esirlerin Rüyası" da yer almaktadır. Konserin bu bölümünü Hamdi Daner yönetir. İkinci bölüm, halk türkülerine ayrılmaktadır. Bu bölümde tek ve çok sesli olarak icra edilmiş çeşitli yöre türküleri, orkestra eşliğinde koro tarafından seslendirilir. Öğrenciler arasından solistler de bu konserlerde yer alır. Konserin ikinci bölümünü, genellikle Ahmet Yol yönetmektedir. Solist olarak da yer alan Ahmet Yol'un konser yönetimi, Ahmet Emin Yalman'ın *Yarının Türkiye'sine Seyahat* adlı kitabında –daha o yıllarda– büyük övgüyle anlatılır.

O günleri yansıtması açısından müzik öğretmeni Hamdi Daner'in eşi Zehra Daner'in anılarından yararlanabiliriz.

Hamdi Bey cumartesi pazardan başka, öğle tatilinde de koro çalışmaları yapmaktadır. Yemeğini ayaküstü yemektedir. Alman harbi yıllarıdır ve gıda yetersizdir. Sıtma gibi hastalıklar yaygındır. Ama kimsenin umurunda değildir. Hastalananlar, Atapirin'i içip "işe devam" demektedir.

Danerlerin İstanbul'a dönmeyi düşündükleri de olur. Ama her seferinde Hamdi Bey "Çocukların gözlerindeki o pırıltıyı görünce ayrılamadım" demektedir eşine.[30]

Yeni Bir Dönem

Arifiye'nin bu şen ve gür sesi, 1946 yılının sonlarında biraz kısılarak devam eder. Hamdi Öğretmen henüz enstitüdedir. Ancak hızla, eğitim dizgeleri değişmeye başlar. En önemlisi de onları yüreklendiren, değer veren müdür artık görevde değildir. İlk ağızda Arifiye'ye pek dokunulmamıştır. Bu nedenle müzik çalışmaları –eski günleri aratsa da– devam etmektedir. Bakanlığın kabul ettiği yeni müzik izlencesinde daralmalar vardır. Eğitim bu yeni kurallara uyularak yapılacaktır.

Hamdi Daner, Arifiye'deki çalışmalarını görevli olduğu son güne kadar sürdürür. Ancak eski günler çabuk uzaklaşmaktadır. Eğitim ve üretimden yükselen coşku, basının ilgisi konusunda da kendisini gösterecektir. 1946'dan başlayarak 1954 yılına dek basında Arifiye Köy Enstitüsü haberleri azalmaya başlar. Bu haberlerde müzik ise ancak birer cümleyle yer almaya başlamıştır. İşte elimize geçebilen başlıca örnekler:

17 Nisan 1947 tarihli törenle ilgili "And içme töreninden sonra 650 öğrenci tarafından muhtelif marşlar söylenmiştir."[31]

Bir yıl sonra, aynı kutlamaya duyulan gazeteci ilgisi artmış gibidir:

> Enstitülerin dokuzuncu kuruluş yıldönümü, pazar günü kutlandı. Söylevlerden sonra öğrenciler tarafından şiirler okunmuş, ant içilmiş, marşlar, türküler ve okul şarkıları söylenmiş, milli oyunlar oynanmıştır.[32]

Arifiye Köy Enstitüsü döneminin müzik çalışmaları ne denli anlatılsa yine de eksik kalır. 1951 yılına dek Arifiye Köy Enstitüsü'nde bir piyano yoktur. İsmail Safa Güner'in kısa süren müdürlüğü döneminde enstitüye bir piyano kazandırdığı bilinmektedir. Bu piyanonun, 1970'li yılların ikinci yarısına kadar kullanılan ve bugün de Arifiye'deki eğitim müzesinde iskeleti duran piyano olması gerekir.

Ahmet Hamdi Daner'den Sonra Müzik

Hamdi Daner'in gidişiyle Arifiye Köy Enstitüsü müzik öğretmeni sıkıntısı çekmeye başlar. 1952 sonuna dek geçen bir yıllık sürede

müzik derslerinin nasıl yapıldığı veya yapılıp yapılmadığı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Hamdi Daner'in gidişinden bir ay sonra, 24.12.1951 tarihli Öğretmenler Kurulu toplantısında öğretmen yokluğu nedeniyle müzik kolunun oluşmadığı ve öğretmen gelene dek ertelendiği kayıtlıdır. Yaklaşık bir yıl sonra, 14.10.1952 günlü toplantıda da sonuç değişmemiştir. Diğer tüm kollar yapılanırken Müzik Kolu oluşamamıştır. Ancak 25.11.1952 tarihli toplantıda müzik derslerinin Hami Doğru adlı öğretmen tarafından okutulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.[33]

Artık müzik derslerinin yoluna girdiği, kurslar açıldığı ve daha sonra bunların geliştirilmeye başlandığı söylenebilir. 1953 yılında açılan çalgı ve koro kursunu Hami Doğru yönetmektedir. Aynı yılın sonlarında bu kursların çeşitlendiğini, spor ve milli oyunlar kursunu Mehmet Öztecir, koro kursunu Muzaffer Uz, çalgı kursunu ise Hami Doğru'nun üstlendiği görülmektedir. Eski görkemini yitirse de yeniden müzik toplulukları kurulduğu, 19 Mayıs, Cumhuriyet Bayramı, 16 Mart ve 17 Nisan tarihlerinde bu toplulukların görev aldığı da bilinmektedir.

Arifiye Köy Enstitüsü müzik çalışmalarının başarısının ardında iyi yetişmiş, enerji ve sevgi dolu bir öğretmenin yanında öğrenme isteğiyle dolu enstitü öğrencileri, köy enstitülerinde yaşamın her alanında müziğin aktif olarak kullanılması, gelen konukların, yetkililerin, basın ve aydınların gösterdiği ilgi ve övgülerle yüreklendirmelerinin büyük etkisi olduğu söylenebilir.

Arifiye'nin müziği, yalnızca müzik derslerinden ve konserlerden oluşmamaktadır. Onu bütünleyen, iç içe giren ve birlikte anlam kazandıran bir etkinlikler dizisi de halk oyunlarıdır.

Hasan Çakı Efe, Zeybekler ve Halaylar

Köy enstitülerindeki her işi birlikte yapmak, kotarmak ve imece gibi yöntemler temel bir yaşama biçimidir. Üretimde ve eğlencedeki bu paylaşımcılık Tonguç'un vazgeçemediği ilkelerindendir. Henüz işin başı denebilecek olan 1941 Ağustos ayında tüm enstitü müdürlerine yolladığı uzun mektuptaki şu cümle, onun eğitim,

üretim ve eğlence anlayışının en çarpıcı ilkelerindendir: "Rolleri beş on kişiye inhisar eden (beş on kişinin tekelinde olan), seyircisi bunun beş on misli fazla olan eğlentiler, köy enstitülerine asla mal edilmemelidir."[34]

Emir çok açıktır. Enstitü yalnızca tiyatro eserlerinde değil, türkülerde, işte, üretimde, halk oyunlarında her an paylaşılarak zenginleşecektir. Küçük bir azınlığın yaptığı, diğer çoğunluğun ise yalnızca seyirci olacağı bir eğlence, üretim biçimi toptan reddedilmektedir.

Enstitülerde her sabah halk oyunları, türküler ve marşlarla güne başlanması, bu paylaşımcı uygulamanın en belirgin örneğidir. Sabah toplantılarında halk oyunları büyük ilgi görür. Enstitülerin zaman içinde isimleri değişebilen ve sayıları sekiz, onu geçmeyen sabah çalgıcı ekipleri (orkestra), yemekten sonra çalgılarını alıp hızla enstitü meydanına koşmaktadırlar. Davul, mandolin, akordeon sesleri meydanı doldurmaya başladığında, enstitü ailesi hızla oluşan halayda kendine yer arar.

Bir anda tüm alanda oluşan iç içe, yan yana halkalar dönmeye başlar. Halk oyunlarıyla başlayan sabah şenliği, türkülerle, marşlarla sürer. Gün enstitüde böyle bir coşkuyla başlar.

Hasan Çakı Diye Bir Efe

İlk aylarda oyunları bilen öğrenci ve öğretmenler, genellikle de müzik öğretmenlerince yönlendirilen halk oyunları zaman içinde bir düzene oturur. Arifiye'de adı çok anılan ve kendisinden derlenen zeybeklerle bir de kitap yapılan İzmir Bergamalı Hasan Çakı Efe, diğer enstitüler gibi Arifiye'ye de çağrılır.

Hasan Çakı Efe'nin gelmesiyle Arifiye Köy Enstitüsü'nde zeybek oyunları hızla öğretilmeye başlanır. Ustaöğretici Efe, işini iyi bilmektedir. Balkır, oyunlar öğrenildikçe bu oyunlara uygun giysiler peşine düşer. İstanbul'da müfettişlik yapmış olmanın kazanımlarını da kullanarak işlikbaşı Hikmet Öz'ün Arifiye'den önce görev yaptığı Celaliye Köyü İlkokulu'ndan 17 takım eksiksiz zeybek giysisi alır. Bununla yetinmeyerek kapatılmış olan eski Hâkimiyet-i

Milliye Okulu'ndan ise salur alınmıştır. Artık zeybekler bu giysilerle oynanmaktadır.

Ancak bu okullar bir süre sonra giyecekleri geri isterler. Balkır giyecekleri geri vermek istemez. Elbiselerin oralarda çürüyeceğini ileri sürerek bir mektupla bu konuda Tonguç'tan yardım ister. Bakanlık emriyle bu giysilerin Arifiye'de kalmasını sağlamaya çalışır.[35]

Enstitü öğrencilerinin Hasan Çakı Efe'nin öğrettiği oyunlarla, sabahları ve her gittikleri yerde göz doldurmaları Balkır'ı mutlu etmektedir. Öğrenciler gittikleri yerlerden de yeni oyunlar öğrenip dönmektedir. Sivas ve Erzurum halayları, Karadeniz horonu, Bolu Meşelik oyunlarının bu yolla öğrenildiği anlaşılmaktadır.

Hasan Çakı Efe, enstitü öğrencilerine öğrettiği Bengi, Harmandalı, Arpazlı, Dağlı, Yörük Ali, Deniz Kızı, Hoş Bilezik, Ağır Bar, Atik Bar, Abbazi, Kaleden Kaleye, Halay, İzmir Zeybeği oyunlarıyla herkesin sevgisini kazanır.

Muhsin Civelek, Hasan Çakı Efe'yi şöyle anımsıyor:

> Sabahları kahvaltıdan sonra Bergamalı Hasan Çakı Efe, yöresel giysileriyle bizlere halk oyunlarını öğretirdi. Dersler ve uygulama gruplarındaki öğrencilerin görevleri, halk oyunları bittikten sonra başlardı. Bütün Ege Bölgesi'nin belki 25 türlü zeybeği var. Harmandalı, bilmem ne. "Bunların hepsi budur, figürleri budur" derdi. En güzel yapanlarla gösterdi. "Hadi bakalım" dediğinde, bin kişi birden sıra olur, zeybek oynanırdı.[36]

Halk oyunları ve türküler, özellikle gezi ve imecelerde sergilenmek zorundadır. Örneğin Eylül 1941'de Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne bina yapmak üzere imeceye katılacak olan Arifiye Köy Enstitüsü öğrenci grubuna, yapı araçları dışında klarnet, akordeon ve davul da verilmiştir. Köy düğünlerinde, imecelerde ve gezilerde Arifiyeli enstitü öğrencileri, özellikle toplu oyunlar oynayıp türküler söylemekte ve dikkatleri üzerlerine çekmektedirler.

Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinden, zeybek oyunları izleyenlerden biri de gazeteci Şevket Rado'dur:

Zeybekler meydanda.

Yaşama karışan halk oyunları.

> Arifiye Köy Enstitüsü'nü ziyaret ettiğimiz akşam talebenin hazırladığı müsamere Mandolin konserinden daha az şaşırtıcı değildi. Üç yüz talebe meydana çıkıp Aydın Zeybeği oynadı. Milli oyunlar gösterdi. Cumhuriyetin yıldönümünde 3.000 enstitü talebesi Ankara'da zeybek oynayacaktır. 300 kişinin oynadığı zeybek heybetli bir şey oluyor.[37]

Arifiye Köy Enstitüsü'nün halk oyunları geleneği daha sonraki yıllarda bir süre unutulur. Ancak ilerleyen on yıllarda yeni öğretmenlerle, tekrar canlanmaya başlar. Köy enstitülerinden devreden bu gelenek, ilköğretmen okulu döneminde de Sakarya'daki 19 Mayıs törenlerinde spor sahalarını doldurmayı sürdürür.

Resim, Yazı ve Süsleme Sanatları

Tonguç ve Sanat Eğitimi

Köy enstitülerinde sanat eğitimini ayırmak oldukça zordur. Okuma, yazma, tiyatro, halk oyunları, yazı, resim, süsleme ve müzik gibi sanat çalışmaları iç içe geçmiştir. Özellikle sanat ürünlerinin sunulduğu 17 Nisan'lar, haftalık eğlenceler, şenlikler, tiyatro gösterilerinde bu sanatlar iç içe yer almak zorundadır.

Köy enstitülerinde sanat eğitiminin ana dayanağı olan 1943 tarihli Köy Enstitüleri Öğretim Programı'nı hazırlayan, köy enstitülerinin kurucusu ve kuramcısı Tonguç'un, bir sanat eğitimcisi olduğu unutulmamalıdır. Yurtiçinde ve yurtdışındaki eğitimi, gözlemleri, yazdıkları ve Ders Aletleri Müzesi Müdürlüğü görevi dikkate alınınca, özellikle sanat konularında ne denli yetkin olduğu daha iyi anlaşılır.

Bu program enstitülerdeki tüm eğitimde olduğu gibi sanat eğitiminde de beceri eğitimine ve üretime ağırlık vermektedir. Bu eğitimde serbest okuma, gezi, yabancı dil, yazma, müzik, resim-iş, tiyatro oyunları yazma ve sahneleme, inceleme, her fırsatta ürünlerini sergileme gibi yönlerin bolluğu, yetişenlerin dünyalarının genişleyip zenginleşmesine katkıda bulunur. Sanat eğitiminde de diğer alanlardaki gibi her şey gerçektir, gerçekçidir. Yaparak, yaşanarak, üreterek öğrenilmektedir. Hiçbir şey hayali, uydurma veya kopya değildir.

Tonguç bu geniş uygulamaları önerirken, yazarken ve programlarken sanata geniş bir anlam yüklemektedir. Bu çeşitlilikle amaçlanan insanın bedensel ve ruhsal yönlerden bir bütün olarak, eski deyimle "topyekûn" gelişimine önayak olmaktır. Öğrenciler iş içinde, tasarım ve üretimle, düşünme ve becerilerini geliştirmektedir. Tonguç'a göre bu sanat eylemleri aynı zamanda öğrencinin kişiliğini geliştirerek mutlu olmasını da sağlar. Bu nedenle köy enstitülerine "üreterek mutlu eden okullar" diyebiliriz. Yine bu yüzden Arifiye Köy Enstitüsü'ne "enstitü cenneti" denmektedir.

Resim-İş Dersleri

Resim-iş dersleri bir süre özel dersliği olmadan yapılsa da daha sonraları kavuştuğu özel işlikte yapılan, üretime dayalı derslerdir. Bu derslerde estetik kaygılar ve sanatın ölçü ve kuralları belirleyicidir. İlk yıllarda Aziz Arsan yönetiminde geçen derslerde desen, karakalem, kuruboya ve suluboya, daha sonra boya, güzel yazı yazma, kaligrafi öğretimi gibi konularda çalışmalar yapılmaktadır.

Ancak işlikteki dersler ve üretim bunlarla sınırlı değildir. Bu işlikte çok sayıda defter de üretilmektedir. Enstitü kitaplığı geliştikçe burada biriken ve çok okunmaktan çabuk yıpranma olasılığı olan veya yıpranan kitaplar resim-iş işliğine gelmekte, işlerin yoğunluğuna göre haftada 40-100 kitap ciltlenmektedir. Bu ciltler sıradan cilt uygulaması değildir. Gereğinde forma dikişli, şirazeli, iç kapaklı, bez kaplı ciltlerdir.

Enstitü öğrencilerinin yine bu işlikte enstitü fotoğrafhanesi ve kendileri için çok sayıda fotoğraf albümü ürettikleri ve bunları bezle ciltleyerek üzerlerini "A.K.E. 1940" yazılı resimlerle süsledikleri bilinmektedir. Bunların örnekleri günümüze dek gelmiştir.

Enstitünün kayıt defterleri ve yıpranan ciltleri de bu işlikte onarılmakta ve ciltlenmektedir. Enstitü belgeleri için gerekli ciltbentler (klasör) burada üretilen işlerdendir.

Enstitüde kullanılan haritaların bakım onarımları, dersler için üretilen tablolar, grafikler bunların yapım ve çerçevelenmesi de bu işliğin görevleri arasındadır.

Yağlıboya resim için gerekli boyayı kendilerinin yaptığını ise Rüştü Kartal'ın anılarından öğreniyoruz: "Tenekelere yarıdan faz-

Arifiye'de resim dersini denetleyen Bakan Yücel.

la bezir yağı kondu. Buna beyaz bir toz, bir de boya rengini veren oksit maddesini ilave ettiler. Başladık karıştırmaya."[38]

Boş zamanlarda yaygın olarak müzik aletleri çalan veya kitap okuyan enstitülülerin yanı sıra resim yapan veya bir Amerikan bezi topu başında rastladıkları at resmini bezlere işleyen, yaptıkları elbiselere çiçekler, desenler bezeyenlere de sıkça rastlanmaktadır. *İlköğretim* dergisinde yayımlanan Arifiye Köy Enstitüsü konulu bir fotoğraf ve eldeki diğer belgeler bunları doğrulamaktadır.

Enstitünün İçini Süslemek

Resim-iş derslerinin, diğer iş ve işliklerle iç içe geçtiği asıl uygulamalar ise enstitü yapıları, salonları, kapı, pencere, dolap gibi eşyalarının boyanması, süslenmesi ve estetik bir biçime getirilmesi iş-

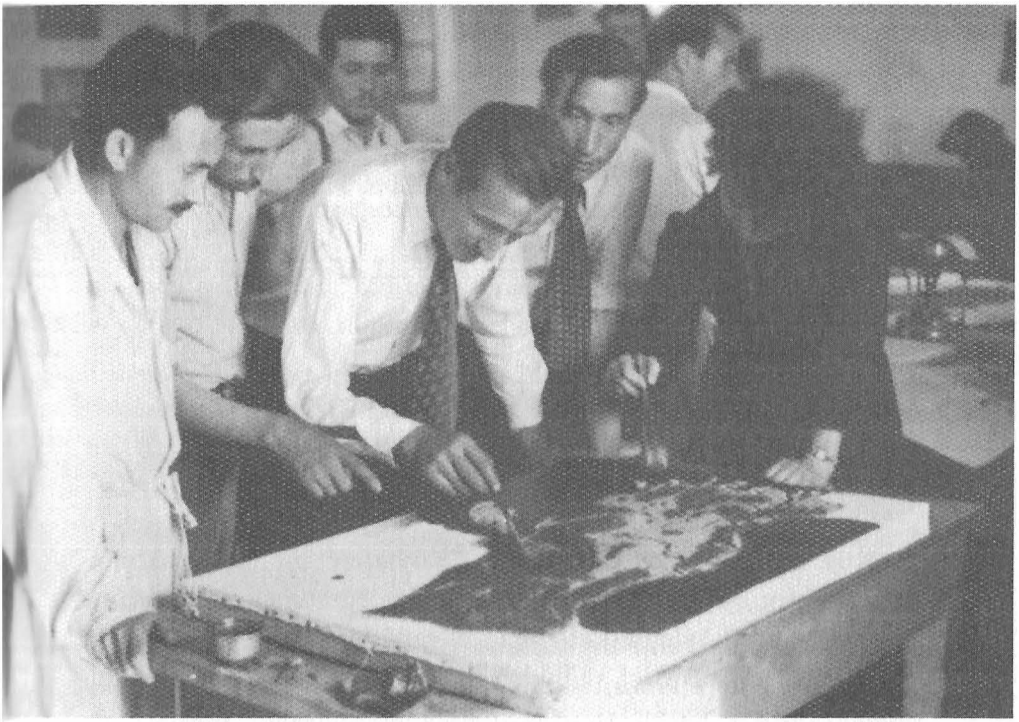

Enstitüde resim ve yazı dersleri, öğretmen İbrahim Kayadibi.

leridir. Hiç yağlıboya görmemiş köylü çocukları, burada yaptıkları boyalarla enstitüde ürettikleri kapı, pencere, dolap ve benzerlerini boyarlar. Yapıların boyaları, duvarların büyük tablolar ve duvar yazılarıyla süslenmeleri de bu kapsamda yapılmaktadır. Heykel yapan Arifiyeliler de olduğunu gazeteci Şevket Rado'nun yazısından öğreniyoruz.

Arifiye merkez enstitü yapısının demiryoluna bakan iç duvarında iki önemli sözün, dışardan bile görünecek denli büyük harflerle yazıldığı fotoğraflara da yansımıştır. Bunlardan ilki Atatürk'ün köylüler için 1921 yılında TBMM'de yaptığı ünlü konuşmadan alınmıştır:

> Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun cevabını derhal birlikte verelim: Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür. O halde, herkesten çok refah, saadet ve servete layık olan köylüdür.[39]

Diğeri ise İnönü'nün köy enstitüleri konusundaki etkili sözleridir:

> Köy enstitülerini, Cumhuriyet'in eserleri içinde en kıymetlisi ve en sevgilisi sayıyorum. Köy enstitülerinden yetişen evlatlarımızın muvaffakiyetlerini ömrüm oldukça yakından, candan takip edeceğim.[40]

Resim-iş derslerinde, o zaman "su kâğıdı" adı verilen ebru çalışmaları da yapılmaktadır. Bunların yanında, özellikle tiyatro ve diğer gösterilerde kullanılan panolar, dövizler, resimler, giysilerin süslenmesi de bu sanat üretimleri içinde değerlendirilmelidir.

Köyden Enstitüye, Enstitüden Kente Taşınan Değerler

Köy enstitülerinde Tonguç'un "Köylülere bir şeyler öğretebilmek için, önce onlardan birçok şeyler öğrenmelidir" deyişine uygun olarak köylerde kullanılan el sanatları, desenler, çoraplar, kilim motifleri, terlikler, yağlıklar, örgüler, çetikler, kanaviçeler, tülbentler, oyalar, yazmalar toplanmakta üzerlerindeki desenler yeniden çizilip arşivlenmektedir. Bu desenler resimlerde, diğer alanlarda yeniden üretilmektedir. Türkülerin toplanıp çok sesli olarak icra edilmesi, oyunların tekrar stilize edilip sergilenmesi gibi yeniden değer katılan bu folklorik birikimler sanatın yeni birer rengini oluşturmaktadır.

Enstitü çalışmaları sergilendikçe basının, aydınların, ressam ve şairlerin, yazarların ve bilim insanlarının eliyle kentlere, mikrofonlara, meydanlara, salonlara, kitaplara, şiir ve filmlere, tablolara, tiyatrolara taşınmış olan bu değerler toplum sanatında yeni bir "içten yeniden yapılanma" akımı başlatır.

Köy enstitülerinden çıkan ressamların, yazar ve şairlerin Bedri Rahmi gibi diğer değerlerimizin enstitülerin çalışmalarından etkilendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu anlamda, enstitüleri izleyen gazetecilerin gözlemleri konuya ışık tutar niteliktedir. İşte Asım Us'un bir gözlemi:

> Arifiye Köy Enstitüsü'nde, son sınıf talebesinden biri erkek, diğeri kadın iki gençle görüştüm. Bunlar, ders haricinde olan boş zamanlarında birer yağlıboya resim yapıyorlardı. Yağlıboya resmin, ziraat ve köy işleri ile alakası yoktu. Fakat bu gençler sadece sanat zevklerini tatmin için böyle resim yaptıklarını bana söylediler.[41]

Resim-iş işliğini ve yapılan tabloları gören Bedrettin Ülgen gördüklerinden mutludur. Köy çocuklarının şaşırtan başarılarını övgüyle karşılar:[42]

> Müessesenin tezyini sanat atölyesi, en kıymetli varlıklarından biridir. Maarif Vekili Hasan Âli Yücel bana: "Türk çocuğunun sanat sahasındaki büyük başarılarını[43] ve paha biçilmez kabiliyetlerini görmek bizi çok sevindiriyor" dedi.

Şevket Rado ise işbölümü ve bu geniş alandaki ruh haline dikkat çekmektedir. Enstitü dershaneleri ve işliklerini gezen Rado, demircilerin demir dövmelerini, tezgâhlarının başında çalışan marangozların işbirliğini gördükçe her insanın nasıl ayrı birer değer olduğunu fark edecektir. Onların birlikte üretimleri ve sanat alanındaki işleri için, "Onları, yağlıboya resim, heykel, cilt, tezyinat işleri, hat yaparken de; biçki-dikiş, el işi, ütü ile meşgul olurken de gördük. Kol ve kafa beraber gelişiyor" diyecektir.[44]

Sanat eğitiminde gelişen üretici ve yaratıcı, estetik bakış açısı müzikte, konuşmada, yazmada, şarkı söylemede ve sporda birbirini tetikleyerek kendini gösterir ve enstitülü öğrencilerinin yaşıtlarıyla karşılaştırılması güç başarılarının nedeni olur.

Sporda Üstün Başarı

Arifiye'de Sabah Sporu Voleybol ve Basketbolla Başlar

Pek çok insan, bedeninin tüm yaşamı boyunca sağlıklı biçimde kendisine gerekli olduğunu, ileri yaşlarda veya bir hastalık sırasında karşılaşacağı bedensel bir aksamada anlar. Kent toplumunda

bedenin yaşam boyu hareketli olması, kasların düzenli olarak çalışması için bilinçli biçimde spor yapılması gerektiğinden "beden eğitimi" dersleri konmuştur.

Köy enstitüsündeki yaşama bu gözle bakıldığında tüm enstitü yaşamının sürekli bir devinim içinde olduğu hemen anlaşılır. Yapı işlerinde tam gün bedenin tüm kasları çalıştırılmaktadır. İşliklerde, tarım ve hayvancılık işlerinde, yürüyüşlerde, balıkçılıkta, sebze ve meyve bahçelerinde, hayvancılık işlerinde de durum böyledir.

Çeşitli işlerde eli, kolu, beyni ve bedeni çalışan zinde enstitülüler çevik ve sağlıklı olarak her türlü spora hazır duruma gelirler. Beden Eğitimi dersleri ve sabah oyunlarıyla kazanılan zindelik yanında, Arifiye için ilk ciddi spor çalışmaları Sapanca Gölü'nde yapılan yüzücülük ve kürek çekme alıştırmalarıdır. Kısa sürede öğrencilerin % 75'i yüzmeyi öğrenmiştir.

Yanı sıra merkez yerleşkeye hızla yapılan iki basketbol ve dört adet voleybol alanı enstitülülerin büyük ilgisine neden olmaya başlar. Bu alanlarda yetişen Arifiye Köy Enstitüsü voleybol ve basketbol takımları kısa zamanda bölge şampiyonu olurlar.[45]

Güreş İçin Kıspet Gerek[46]

Köylerde geleneksel olarak güreşi bilen köy çocukları gezilerde, şenlik aralarında güreşmeye başlarlar. Bir öğrenci toplantısında çocuklardan biri Balkır'dan birkaç kıspet sağlanmasını ister. Yokluk ve parasızlık günleridir. Kıspet bulmak kolay iş değildir. Birkaç ayrı bedende kıspet nereden ve nasıl bulunur?

Çabalar kısa sürece sonuç vermeyince, öğrenciler kemer ve paçalara da meşin bulunursa kıspetlerin çuvaldan kendileri tarafından yapılmasını önerirler.[47] Fakat anlaşılan, Balkır kıspetleri bulmayı başarmıştır ve çuvaldan yapmaya gerek kalmamıştır. Kıspetlerin gelişiyle bir "güreş günü" düzenlenir. Böylece enstitü güreşçileri bu sporda sıraya girerler.

Daha sonra kimya öğretmeni Osman Bektaş gelir. Onun döneminde spor etkinlikleri bir düzene oturur. Atletizm ve spor oyunları çalışmaları ve başarıları yükselmeye başlar.[48]

Galatasaray Lisesi'yle Maçlar

Enstitüde sürekli çalışan, bu arada sahalardan eksilmeyen enstitülüler ilk sınavlarından birini Galatasaray Lisesi'nden gelen öğrencilerle verecektir. Arifiye'nin bitmez konukları bu kez Galatasaray Lisesi öğrencileridir. Enstitüdeki spor alanlarını ve boz giysili köy çocuklarını birbirine yakıştıramayan Galatasaray Lisesi öğrencilerinin başına gelenleri, o sırada öğretmen olarak enstitüde bulunan Mustafa Eyüboğlu şu sözlerle anlatacaktır:

> Bir gün Galatasaray Lisesi gezmeye gelecek dediler. Geldiler ama öyle bir gelişleri var ki sanki bir köye gelmişler. Tepeden bakma gibi şeyler... Enstitüyü gezmeye başladılar. Bir de baktılar ki her bölümde bir basketbol sahası ve her bölümde birer voleybol sahası var. "Ne kadar çok sahanız var" deyince bizim o zamanki spor öğretmenimiz de "İsterseniz çocuklar bir maç yapsınlar" dedi. Maç oldu ama ne baskette, ne de voleybolda sayı alamadılar. Çok şaşırdılar. Hey gidi, selam olsun o günlere.[49]

Voleybol ve basketbolda büyükler-küçükler olarak ayrı dallar olduğunu, kızlarla erkeklerin ayrı ayrı takımları bulunduğunu Kadriye Yeşilyaprak'ın anılarından öğreniyoruz.[50]

Bu takımlarda her yıl başkaları ünlenmektedir. Bir dönemin voleybol takımının isimlerini Rüştü Kartal anımsıyor. Buna göre, derslerdeki cimnastik eğitimi dışında enstitüde güreş de yapılmaktadır. Ayrıca yaygın şekilde voleybol oynanmaktadır. O günlerde Arifiye Köy Enstitüsü'nde Süleyman Demir, Hayrettin Uysal, Fevzi Türker'le yetenekli isimlerden bir ekip oluşmuştur. "Süleyman Demir'in kütlerinin karşısında durabilecek oyuncu çok az bulunurdu. Bu arkadaşımızın indirdiği kütü görmek mümkün değildi. Topu ne zaman aldığı, nasıl karşı sahaya, ağın dibine indirdiği belli olmazdı." Alınan dereceleri, Rüştü Kartal "Güreşçiler, uzun ve kısa mesafe koşuları ve futbolda da iyi dereceler alırdı" diyerek anımsar.[51]

Voleybolcuların adlarını anımsayanlardan biri de Fikret Aksu'dur:

> Çeşitli yıllarda voleybolda Hikmet Türker, Halim Balkan, Tarzan Sağdıç, Fahri Sünen, Esat Deli, Muzaffer Ercan, Beytullah Gürpınar ve Remzi Atik o günlerin unutulmayan altın çocuklarıydı.[52]

Yine Galatasaray Lisesi

Fikret Aksu'nun anılarına göre 1948 yılının Mayıs ayında, Arifiye Köy Enstitüsü voleybol takımı İzmit Lisesi'yle maç yapmak üzere İzmit'e gitmiştir. Rastlantı eseri Galatasaray Lisesi takımı da aynı gün oradadır. Görüşmeler sonucunda iki konuk takımın (Galatasaray Lisesi ile Arifiye Köy Enstitüsü) maç yapmasına karar verilir.

Galatasaray, o yıl liseler arası Türkiye şampiyonu olmuştur. Maç başlar. Aksu'ya göre enstitü öğrencileri Galatasaraylılar karşısında zayıf kalmıştır. Sayı yapmakta zorlanmaktadırlar. Galatasaraylılar enstitülüleri alaya almaya başlar. Bu durum hem oyuncuların hem izleyenlerin zoruna gider. Sonrasını, Fikret Aksu bitiriyor:

> Bizimkiler, diğer setlerde var güçleriyle çalışarak devleştiler. Set vermeden Galatasaray Lisesi'ni yendiler. Onlara güzel bir ders verdiler. Galatasaraylılar başları eğik olarak sahadan ve İzmit'ten ayrıldılar. O gün okulda bayram havası esti. Takımımız, şampiyonlar gibi karşılandı. Bütün gece şenlikler yapıldı.[53]

Selim Sırrı Tarcan Arifiye'de

Ünlü spor adamı ve yazarı Selim Sırrı Tarcan'ın Arifiye'yle ilk ilişkisi dolaylıdır. Arifiye Eğitmen Kursu'nun Kurucu Müdürü Sabri Yılmaz Salman, Tarcan'ın beden eğitimi kursundan geçmiş bir eğitimcidir. Salman, bu kursta edindiği deneyimleri eğitmenlere uygulamıştır.

Eski Beden terbiyesi başmüfettişi ve milletvekili de olan Tarcan, Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelişinde öğrencilere spor için külotlar dikilmesini ister. Sapanca Gölü kenarında enstitü balıkhane binası yanında kurulan spor kampındaki çalışmalarda da kullanılan bu külotlar, –lastik bulunamadığından– yandan dikilmiş bağcıklarla bağlanarak kullanılmaktadır.

Musa Yılmaz, o günlerin tanıklarından biridir:

> Balıkhanenin önünde bizim de bir fotoğrafımız var. Selim Sırrı Tarcan okula geldi. Bu külotları o diktirdi. Biz onları giydik. Kalaycı köyünün ötesindeki dar boğaz vardı. Orada bize yüksek atlama, koşu yaptırarak bizi

bedensel bir imtihandan geçirdiler. İşte o yaptı. Lastik yoktu. Uçkuru geçirip, iki yandan bağladılar.[54]

Türkiye Birincisi Burhanettin Erman

İl düzeyindeki okullar arası spor karşılaşmalarının tartışmasız kazananları, köy enstitüsü takımlarıdır.

Askerlik derslerinde Asiye Saka'nın bir atışta ağaçtaki kuşu indirdiğine bakarak, enstitü öğrencilerinin atış sporlarında da gelişmiş oldukları söylenebilir.[55]

1945 yılında, önce Arifiye'de düzenlenen seçmeler sonucunda kazanan bir ekibin katıldığı ve Milli Eğitim Bakanlığı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen Türkiye Tüfekle Atış Yarışmaları'nda, Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinden Burhanettin Erman birinci olur. Federasyon kendisine, başarısını belgeleyen ve bugüne kadar ulaşan bir diploma verir. Diplomada şunlar yazılıdır:

Türkiye atış birincisi Burhanettin Erman'ın atış diploması.

Kocaeli bölgesinin Arifiye Köy Enstitüsü kulübüne bağlı Burhan [Burhanettin] Erman, 12 Eylül 1945 tarihinde yapılan ve Federasyonca tertip edilen atış müsabakalarında 68 dereceyle birincilik kazanmış olduğunu mübeyyin [beyan eden] iş bu diploma verildi.

Aynı atışlarla ilgili diğer bilgileri de öğrenci İbrahim Yılmaz'ın öğretmeni Berin Tuç'a yazdığı bir mektuptan alalım:

Enstitümüzde başka önemli havadis yok. 12.9.1945 Pazar günü atış müsabakası yaptık. Kümemizden kızlar arası birinciliğini, üç mermide 33 sayı dolduran Halime Akyol, ikinciliği 30 sayı dolduran Saime Sütçüoğlu kazandı. Erkekler arasında 33 sayı ile Burhanettin Erman ikinciliği kazandı.

İzleyen günlerde Ankara'da, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün düzenlemiş olduğu "Köy Enstitüleri Arası Spor Yarışmaları"nda, Burhanettin Erman Türkiye birincisi olmuştur. Bu konudaki federasyon belgesi, enstitü müdürü Balkır tarafından bir yazı ile kendisine gönderilecektir.[56]

İzmit'te Atatürk Koşusu Birinciliği

Sürekli çalışmalarla, her dalda hazırlanan enstitü sporcularının okullar arası yarışmalarda il düzeyindeki başarılarının dengi yok gibidir. Bunun belgeli bir örneği de İzmit Atatürk Koşusu'dur. Bu yarışmaların haber yapılarak bugüne ulaşmış sonuçları, enstitünün o günlere ait spor düzeyi hakkında değerli bilgiler içermektedir.

Atatürk'ün Ankara'ya gelişinin anısına İzmit'te düzenlenen Atatürk Koşusu, Arifiye atletleri için başarılı yarışmalardan biri olur. İşte o günü anlatan "Arifiye Köy Enstitüsü de güzel neticeler aldı" başlıklı ayrıntılı haberden bilgiler:

Yurdun her tarafında düzenlenen Atatürk Koşusu, havanın soğuk ve yağışlı olmasına karşın İzmit'te de düzenlenmiştir. Koşuya Kâğıt Spor, Gölcük Fabrikalar Takımı, İzmit Gençlik kulübü, Uçaksavar ile Arifiye Köy Enstitüsü, İzmit Lisesi, Kız ve Erkek sanat Enstitüleri öğrencileri katılmıştır. Katılan sporcu sayısı 146 kız, 64 erkek öğrenci, 53 kişisi Kâğıt Spor'dan olmak üzere 66 atlettir.

1.000 metre kızlar arası: 1. Hüsniye Arıkan (Arifiye Köy Enstitüsü), 2. Şükran Bayrak (Arifiye Köy Enstitüsü), 3. Hatice Esen (Arifiye Köy Enstitüsü), 4. Ayşe (İzmit Lisesi), Bireyselde, Arifiye Köy Enstitüsü birinci...

Arifiye Köy Enstitüsü koşucuları.

Takımlar halinde bölümlemede: 1. Arifiye Köy Enstitüsü A takımı (6 puan), 2. İzmit Kız Enstitüsü (31 puan), 3. Arifiye Köy Enstitüsü B takımı (33 puan)

3.000 metre erkekler arası bireyselde: 1. Ömer Sezer (Arifiye Köy Enstitüsü), 2. Ramazan Bayrı (Arifiye Köy Enstitüsü), 3. Hasan Tezel (Arifiye Köy Enstitüsü), 4. Yahya Demir (Arifiye Köy Enstitüsü)

Takım halinde: 1. Arifiye Köy Enstitüsü A takımı (6 puan), 2. Arifiye Köy Enstitüsü B takımı (27 puan), 3. Erkek Şanat Enstitüsü (34 puan).[57]

Bu sonuçlara göre koşulara Arifiye Köy Enstitüsü'nden iki takım (A ve B) katılmıştır. Kızların da katıldığı koşularda Arifiye Köy Enstitüsü takımları hem birinciliği hem ikinciliği alırlar. Bireysel olarak da üç kız, dört erkek Arifiyeli ilk dereceleri paylaşırlar.

Birinci Köy Enstitüleri 17 Nisan Spor Yarışmaları'nda Arifiye

1947 yılında Milli Eğitim Bakanlığı köy enstitülerinin kuruluşundan bugüne kadar çeşitli bölümlerde elde ettiği verimli sonuçların yanında, eğitimde büyük yeri olan beden eğitiminin değerlen-

dirilmesi konusunu da ele alarak enstitüler arası "17 Nisan Spor Yarışmaları" düzenler. Bu ilk yarışmaya, sporda ileri gitmiş 12 köy enstitüsü katılır.

Köy Enstitüleri 17 Nisan Spor Yarışmaları'nın ilki Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde gerçekleştirilir. Spor dallarında yarışanlara verilecek çeşitli madalya ve bayrakların yanı sıra, bir enstitüye verilmek üzere bir de "17 Nisan Şildi" yaptırılmıştır.

Bu yarışmanın koşulları şöyle açıklanmıştır:

> 1. Yarışmaların birinci yılı Hasanoğlan'da, gelecek yıllarda ise spor alanları düzenlenmiş başka enstitülerde yapılacağı,
>
> 2. Spor çeşitlerinin voleybol, atletizm, güreş ve atıştan ibaret olacağı,
>
> 3. Her enstitüden, beden eğitimi öğretmenlerinin idaresinde on öğrencinin 15.09.1947'de Hasanoğlan'da bulunmak üzere yollanacağı,
>
> 4. Yarışmaların 20-28 Eylül 1947 günlerinde yapılacağı,
>
> 5. Yarışmalar sonunda karma spor birincisine 17 Nisan şildi, her sporun birinci, ikinci ve üçüncülerine birer bayrak, atletizm ve güreşin her bölümünde birinci, ikinci ve üçüncü gelenlere birer madalya armağan edileceği bildirilmiştir.[58]

Yarışma için spor alanları hazırlanmış, çizelge ve raporlar basılmış, gerekli sağlık önlemleri de alınmıştır.

Kurucu heyeti İlköğretim Genel Müdürü Yunus Kazım Köni başkanlığında, Hasanoğlan Köy Enstitüsü müdürü ve öğretmenleri oluşturur. Bunun dışında yarışma için jüri heyeti, genel sekreterlik, hakem komitesi ve bir sağlık komitesi oluşturulur.

Hakem komitesinde Hasanoğlan, Kızılçullu, Beşikdüzü ve Akpınar köy enstitüleri öğretmenleri ile Arifiye Köy Enstitüsü öğretmeni Basri Gürkan da bulunmaktadır.

Yarışmalara Akpınar, Arifiye, Beşikdüzü, Çifteler, Gölköy, Gönen, Hasanoğlan, Kızılçullu, Ortaklar ve Pazarören köy enstitüleri katılır. Planlamada adı bulunan Savaştepe ve Aksu köy enstitülerinin yarışmalara katılamadıkları anlaşılmaktadır. Böylece, 12 olarak planlanan katılımcı enstitüsü sayısı 10'a düşmüş olur.

Arifiye Köy Enstitüsü ekibi şu isimlerden oluşmuştur: Öğretmen Basri Gürkan başkanlığında, öğrenciler İlyas Ustaoğlu, Kazım Ke-

ser, Hüseyin Avni Gülener, Halim Balkan, Hikmet Türker, Süleyman Sezgin, İsmail Çıra, Esat Deli, Sait Yenen, Abdullah Emre...

Törenler ve konuşmalarla başlayan yarışmalar, 20-28 Eylül günlerinde her gün, yapılan plana uygun biçimde gerçekleştirilir.

Yarışma Sonuçlarında Arifiye Köy Enstitüsü (1947)

Atletizm dalındaki yarışmalarda 38 puanla Hasanoğlan birinciliği alırken, Arifiye 28 puanla üçüncü olur. 100 metre koşularında Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nden Hasan Tekin 118,10 saniye ile birinciliği ve Arifiye Köy Enstitüsü'nden Halim Balkan 126,10 saniye ile üçüncülüğü alır. Tek adım yarışmalarında Arifiye'den İsmail Çıra dördüncü olur. Gülle atmada Arifiye'den İlyas Ustaoğlu 8,72'lik derecesi ile beşinciliği elde eder. Yüksek atlamada Arifiyeli İsmail Çıra, 1,44'lük derecesi ile dördüncü olur.

Voleybol yarışmalarında ise Arifiye Köy Enstitüsü 18 toplam puanla birinciliği alır. Güreşte büyüklerde Arifiye'den Sait Yenen ikinci olurken, enstitüler arası teknik değerlendirmede Arifiye ikinci olur. Yarışmaların genel değerlendirmesinde ise Kızılçullu Köy Enstitüsü birinci, Arifiye Köy Enstitüsü dördüncü gelir.

17 Nisan şiltini Kızılçullu Köy Enstitüsü'nün aldığı yarışmaların düzenlenişi, gerçekleştirilmesi ve sonuçları Hasanoğlan Köy Enstitüsü tarafından 1 numaralı yayın olarak yayınlanır.

İkinci Köy Enstitüleri 17 Nisan Spor Yarışmaları'nda Arifiye

İlki, 1947 yılında Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde yapılan Köy Enstitüleri Spor Yarışmaları'nın ikincisi, İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü'nün ev sahipliğinde, 22.8.1948-2.9.1948 tarihleri arasında yapılmıştır. 21 köy enstitüsünden, Van Ernis Köy Enstitüsü dışındaki 20 köy enstitüsü ekibi bu yarışmalarda hazır bulunmuştur.

Arifiye Köy Enstitüsü sporcuları beden eğitimi öğretmeni İbrahim Akman yönetiminde, Halim Balkan, M. Şentürk, Mehmet Ali Salim, Sait Yenen, Mehmet Aytekin, Hüseyin Avni Gülener, B.

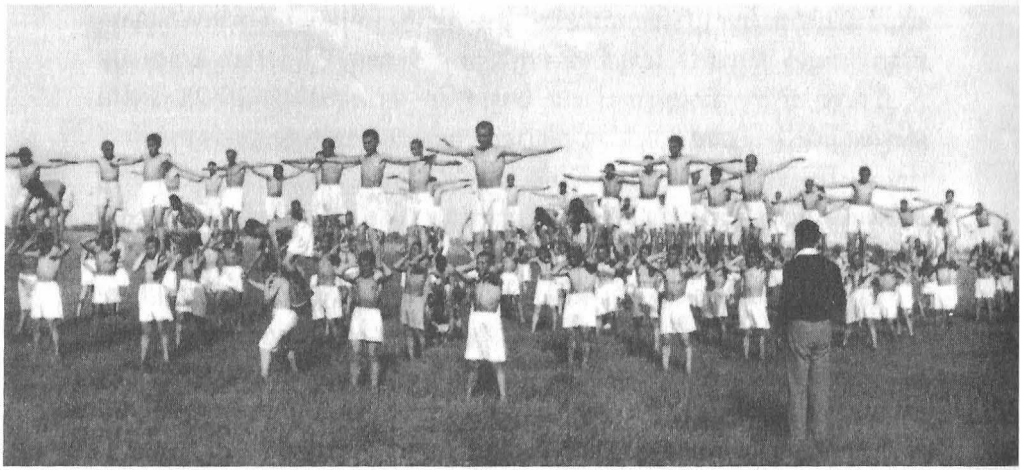

Bayramlara ve 17 Nisan'lara hazırlık.

Arifiye Köy Enstitüsü sporcuları İzmir'de, Köy Enstitüleri Spor Yarışmaları'nın ikincisinde.

Ergün, Hikmet Türker, Mustafa Topçu, İbrahim Özer, Salim Atak, Ömer Sezer, Esat Deli, Ali İhsan Elitunç, Muzaffer Ercan, Kazım Keser ve Süleyman Sezgin adlarında toplam 17 kişi olarak katılmıştır. Diğer enstitülerden de 17'şer sporcu katılmıştır.

Atletizm yarışmaları Alsancak Stadı'nda, su sporları Karşıyaka'da, diğer spor yarışmaları Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde ve voleybol maçları ise üç alanda da yapılacaktır. Görev dağılımında, Arifiye Köy Enstitüsü beden eğitimi öğretmeni İbrahim Akman'a yazıcılık görevinin yanında, gülle ve su sporlarında da görev verilmiştir.

Şilt hariç, ödül olarak verilecek madalya ve bayrakların Kızılçullu Köy Enstitüsü'nce sağlanması kararlaştırılmıştır.

388 öğrenci ve 30 öğretmen olmak üzere toplam 418 sporcu, 16 Ağustos gününden itibaren Kızılçullu'ya gelirler ve hemen çalışmalara başlarlar. Tüm alanlar geç saatlere kadar antrenmanlarla dolmaya başlar. Spor meraklısı İzmirliler de bu çalışmaları izlerler.

Sporcular 23 Ağustos 1948 günü saat 15.00'te, Kızılçullu İstasyonu'ndan kaldırılan özel bir trenle Kemer İstasyonu'na gönderilir. Oradan Atatürk Anıtı'na yürünerek tören gerçekleştirilir. Takımlar, bando ve marşlar eşliğinde yürümeye başlar. Hınca hınç dolmuş Alsancak Stadı'na varılır. Vali Yardımcısı Agâh Erken ve Kızılçullu Enstitü Müdürü Osman Faruk Verimer'in konuşmalarıyla tören biter. Yarışmalara geçilir.

Yarışma Sonuçlarında **Arifiye Köy Enstitüsü** (1948)

Çok sayıda spor dalında yapılan yarışmaların hepsine birden katılma olanağı yoktur. Bazı enstitülerde yapılan sporlar, diğerlerinde yapılamıyor olabilir. Bu yarışmalara kız sporcu götürmediği anlaşılan Arifiye, bu dallardaki (kızlar, 800 metre koşu, yüksek atlama, uzun atlama, gülle atma ve 100 metre koşu) yarışmalara katılamaz.

3000 metre erkekler koşusunda Arifiye'den Ömer Sezer üçüncü, erkekler uzun atlamada, Arifiyeli Ali Elitunç beşinci, yüksek

atlamada Ali Elitunç üçüncü olur. Atletizm yarışmalarındaki dereceleri ile Arifiye Köy Enstitüsü genel sınıflandırmada beşinci gelir.

El topu birinciliği yarışmalarında Arifiye Köy Enstitüsü takımı 6 galibiyet ve 3 yenilgi ile birinci olur.

Voleybol yarışmalarında Arifiye Köy Enstitüsü takımı aldığı toplam sonuçlarla birinciliği kazanır.

Su sporlarında 100 metre serbestte Arifiye'den Esat Deli'nin üçüncü, 400 metre serbestte yine Arifiye'den Mehmet Şileli'nin beşinci ve Esat Deli'nin altıncı olmasıyla Arifiye Köy Enstitüsü bu spor dalında takım olarak üçüncülüğü kazanır.

Güreş yarışmalarında topladığı 48 puanla Arifiye beşinci olur. Kilolara göre ise orta kiloda üçüncülüğü kazanır.

Ödüller: 17 Nisan Şilti'ni Kızılçullu Köy Enstitüsü kazanırken Arifiye Köy Enstitüsü voleybolda birincilik ve yüzmede üçüncülük bayrakları ile ayrıca 67 kilo güreşte, 3000 metre koşuda ve yüksek atlamada bayrak kazanır.

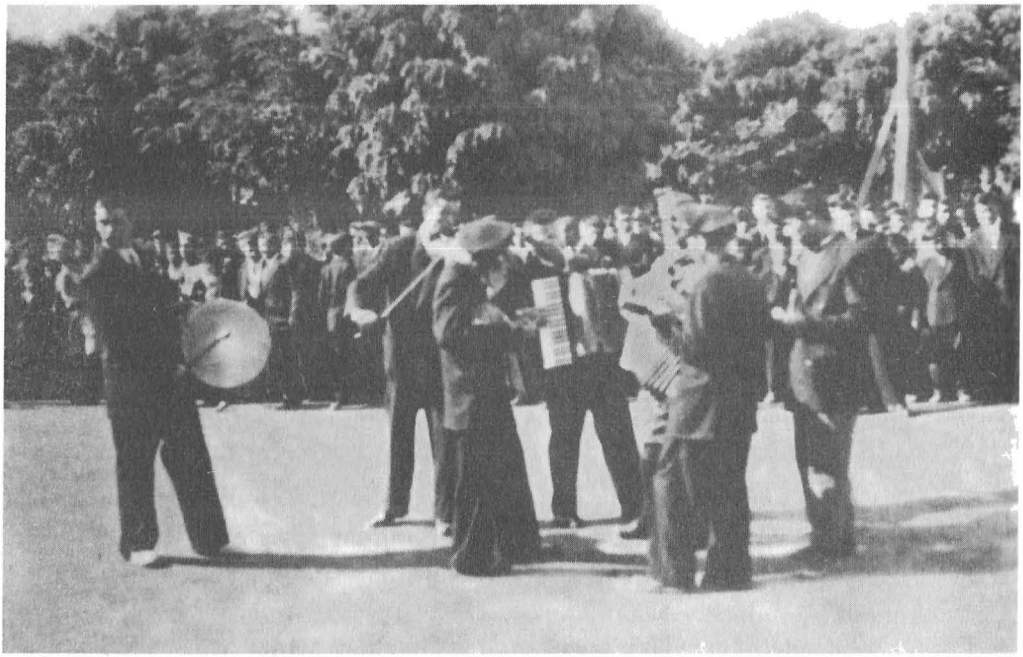

19 Mayıs için hazırlık, 1948.

Yarışmalara Katılan Arifiye Sporcuları

Bu yarışmalara katılacak Arifiye Köy Enstitüsü sporcuları enstitünün kendi içinde eltopu, voleybol, atletizm ve güreş dallarında yarışmış ve bu yarışmalar, dördüncü ve beşinci sınıflar arasında yapılmıştır. Enstitü içi bu yarışmalarda voleybolda; Yapıcılar 5/B kümesi ve 5'ler karması; eltopunda 5'ler karması ve beyaz kümesi; güreşte beyaz kümesi birinci; 3000 metre bireysel koşu ve takım olarak 5/B kümesi birinci, 4/D kümesi ikinci gelirler. Bunların dışında enstitüde 17 Nisan, 19 Mayıs, Toprak Bayramı[59] gibi bayramlara ve günlere etkin katılım sağlanmıştır.

Bu yarışmaların süreçleri ve sonuçları da Hasanoğlan Köy Enstitüsü tarafından kitap olarak yayınlanır.[60]

Köy Enstitüleri Spor Yarışmaları iki yıl yapılabilmiştir. Buna karşın önemli birer spor olayı olarak, içlerinden değerli spor adamları çıktığına hiç kuşku yoktur. Bunların en iyi örneği de 1960 Roma Olimpiyatları'nın yedi altın madalyalı sporcusundan biri olan ve güreş dalında yarışan köy enstitüsü mezunu Ahmet Bilek'tir.

1949 Marmara Bölgesi Serbest Güreş Karşılaşmaları'nda Arifiyeli Güreşçiler

15 Temmuz 1949 tarihinde başlaması planlanan 3. Köy Enstitüleri Spor Yarışmaları için Arifiye Köy Enstitüsü'nün tüm sporcuları kampa alınır. Özel beslenme programları uygulanarak hazırlıklara başlanır.

Güreş çalışmaları için sırayla milli takım çalıştırıcıları Gazanfer Bilge, Haydar Zafer, Nurettin Zafer gibi isimler gelirler. Bu yoğun çalışma sürerken yarışmaların iptal haberi gelir.

Bu konudaki gelişmelerden, o günlere dair anılarında söz eden güreşçi Fikret Aksu'ya göre enstitü sporcuları yarışmayı beklemektedir. Yarışmalar için tüm enstitü sporcuları kampa alınmıştır. Amaç bir yıl önceye göre daha iyi sonuçlar almaktır. Güreşçiler de çalışmaya başlamıştır. Kendilerine sabahları özel olarak süt, yumurta, tahin, pekmez, kuru üzüm verilmektedir.

Güreşçileri çalıştırmak üzere, o dönemki milli takım antrenörü Nuri Baytoron enstitüye gelir. Çalışmalar on gün kadar sürer.

Bu çalışmalaiçin ayrıca sırasıyla Gazanfer Bilge, Haydar Zafer, Nurettin Zafer, eski şampiyonlardan Yıldırım Hoca enstitüye gelerek güreşçileri çalıştırırlar. Arifiye güreşçileri çalışmalarını gündüzleri enstitüde, geceleri Adapazarı Güneş Kulübü'nde Memduh Hoca gözetiminde yapmaktadır. Büyük bir hazırlık yapılmıştır ve herkes yarışmaları beklemektedir.

Yarışmaların yapılmayacağı haberi, enstitüyü ve sporcuları derinden üzer. Aksu'nun sözleriyle enstitü hayata küsmüştür.

Ancak bu üzüntü gelen iyi bir haberle, yeni bir umuda dönüşecektir. 1949 Temmuz ayı sonunda İzmit'te, Marmara Bölgesi Serbest Güreş Karşılaşmaları yapılacaktır. Güreşçiler bu habere çok sevinirler. Arifiye Enstitü Müdürü Fehim Akıncı'dan izin alarak bu karşılaşmalara katılırlar.

Fikret Aksu 52 kiloda güreşeceği için 54 kiloya kadar düşer. 57 kiloda Cevat Ok, 62 kiloda İdris, 67 kiloda İbrahim Özer, 73 kiloda Sait Yenen, 84 kiloda Yaşar Kaçar ve ağırda Memduh Hoca güreşecektir.

İzmit'e giderler. Stadyum dolmuştur. İlk karşılaşmaya Fikret Aksu çıkar ve rakibini kısa sürede tuşla yener. Cevat Ok da aynı biçimde tuşla rakibinin sırtını yere getirir.

İkinci turda, İzmit bölgesinden tanınmış bir güreşçiyle karşılaşan Aksu, bir gün önce öğrendiği bir oyunla, onu tuşa getirir. Karşılaşmanın hakemi Nurettin Zafer "Bir gün önce öğrenilen bir oyunla rakibini yeneni hiç görmedim" diyerek hakem kuruluna doğru bağırır. Oyunu kendisi öğretmiştir. Aksu'yu gözlerinden öperken kendi gözlerinden yaşlar akmaktadır.

Yarışmaların sonucunda Fikret Aksu kilosunda, İdris 62 kiloda, başka bir arkadaşı 52 kiloda ikinci olurken; 67 kiloda İbrahim Özer; 73 kiloda Sait Yenen, 84 kiloda Yaşar Kaçar ve ağırda Memduh Hoca birinci olurlar.

Bu sonuçlarla Arifiye Köy Enstitüsü güreş takımı Marmara Bölgesi Serbest Güreş Karşılaşmaları birinciliğini kazanır. Başarı büyüktür. F. Aksu anılarını şöyle bitirir:

Hepimiz çok sevinçliydik. Arkadaşlarımız ve öğretmenlerimiz okulda bizi sevgi ile kucakladılar. Omuzlarda taşıyarak kutladılar. Okulumuz yine bayram yerine dönmüştü.

1949 yılı Eylül ayında grekoromen 57 kilo dünya ikincisi Halil Kaya okulumuza geldi. Çalışmalarımızı izledi. Takım olarak bizleri çok beğendi. Kendisiyle bir gösteri güreşi yaptık. Çok memnun oldu. Beni överek ayakkabılarını çıkarıp, o günün anısı olarak bana hediye etti. 1949-1951 yıllarında okulun Spor ve Milli Oyun Kaptanı idim. O yıllarda atletizmde de Nurettin Özsoy koşularda birincilik ve Halil Kurt ise ikinciliği kazandılar.[61]

Arifiye Köy Enstitüsü'nün Devam Eden Üstün Başarıları

Müzik, yazı, resim gibi sanat dallarında olduğu gibi spor dallarında da bölgesinin lideri durumunda olan Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinin bu başarıları, enstitünün kapanışına dek artarak sürer. Başarılar 17 Nisan Bayramı gösterilerinde, 19 Mayıslarda, il, bölge yarışmalarında ve diğer turnuvalarda kendini gösterir.

İlköğretmen okulu döneminde gösterilerin merkezi Sakarya Stadı olur ve Arifiye sporcuları gösterilerde en sona bırakılır. Bunun nedeni gösterileri izleyen Sakarya halkının Arifiyelilerden sonra alanı terk etmesidir. Arifiye Köy Enstitüsü'nün son altı yılına tanıklık etmiş, ilköğretmen okulu döneminde ise 1973 yılına dek

Arifiye Köy Enstitülü kız öğrenciler stadyumda.

aynı görevleri yürütmüş olan beden eğitimi öğretmeni İbrahim Akman hem enstitü hem ilköğretmen okulu dönemine ait anılarında bu başarıyı şöyle özetleyecektir:

> Biz, gerek Sakarya İzmit'e bağlı iken ve gerekse Sakarya'nın müstakil olduğu yıllar, her gösteri ve yarışmaya katılırdık. Arifiye her zaman birincidir. Hiç ikinci olmamıştır. Biz hep öndeydik. Gerek spor dallarında, gerek müzik yarışmaları ve gerekse bilgi yarışmalarında, şiir yarışmalarında.
>
> Önceleri İzmit'te, 1954'ten sonra da Sakarya Stadı' nda yapılan 19 Mayıs gösterilerinde, eğer bizim okul gösterilerini bitirmişse, halk diğerlerini beklemez ve alan boşalırdı. Sonraları vilayette yapılan toplantılarda, bizim gösterilerimizin en sona bırakılması kararı çıktı. Çocuklarımız çok bekleyip yoruluyordu. Ama en büyük ilgi Arifiye'ye idi.[62]

Arifiye Köy Enstitüsü İzcileri

Çevre bilinci, doğayı korumak, işbirliği, dayanışma, dostluk ve yaşam becerileri kazanmak... Eğer izcilik bunları anlatıyorsa, bütün enstitülüler zaten her an izcidir. Hem de en doğal yoldan. Arifiye'de öğrenciler, öğretmenler, çalışanlar zaten her an birlikte gölde, tarlada, meyve veya sebze bahçesinde, çiftlikte, doğada en ekonomik ve en yüksek verimin nasıl alınacağını birlikte üreterek yaşamın içinde öğreniyorlardı. Gerçekte onların yapay yollarla, taklitle insan ve doğa ilişkilerini öğrenmeye gereksinimleri hiç yoktu.

Ancak dönemin yaygın ve resmi uygulamalarından biri olması nedeniyle, Arifiye Köy Enstitüsü öğrencileri de izcilik uygulamalarına katılmış ve izciliği yaşamışlardır. Enstitülerdeki izcilik uygulamalarının daha çok 1946'dan sonraki dönemde yaygınlaştığı anlaşılıyor.

O dönemde izcilik yapmış olan Fikret Aksu'nun anılarında izcilik de vardır:

> Sapanca Gölü kenarındaki balıkhane yanında, izci kampı kurarak eğitim yapardık. Bu kampta kurulanı çadırlarda 20 gün kalırdık. Beden eğitimi öğretmeninin gözetiminde sabahları müzikle kalkar, spor hareketleri, yüzme, boğulanları kurtarma, araziyi tanıma, harp oyunları öğrenme gibi eğlenceli işler gerçekleştirirdik. Okulumuzdan çok önemli insanlar yetişmiştir.

> O zamanlar halk arasında "Mülkiye, Harbiye ve Arifiye, gerisini at öteye" diye bir söz söylenirdi.[63]

İlerleyen yıllarda izciliğin resmiyet kazandığı, 21 Aralık 1951 tarihli enstitü resim-iş ve beden eğitimi zümre öğretmenleri toplantısında alınan karardan da anlaşılmaktadır. Bu karar, "50 kişilik izci grubu ve malzemenin artırılmasına" şeklindedir.[64]

Aynı biçimde 1952 yılında yapılan bir öğretmenler kurulu toplantısında, yaz çalışmaları planlanırken "izci kampı kurulması" da karar altına alınmıştır.[65]

İzciliğin, enstitünün son yıllarındaki kutlamalarında izlencelere de girdiği, 17 Nisan kutlamalarını anlatan bir haberin şu cümlesinden de anlaşılmaktadır: "Davetliler ve halk, hazırlanan büfede ağırlanmış, enstitü izcileri tarafından spor hareketleri gösterilmiştir."[66]

Bu kararlara ve bilgilere göre enstitülerin ikinci dönemi denebilecek 1947-1953 arasında üretimin durması, işliklerin kapatılması, iş eğitimi yöntemlerinden vazgeçilmesiyle bunun yerine "sosyal kollar" adlı sembolik çalışmaların yer aldığı anlaşılmaktadır. İzcilik çalışmalarını da bu bağlamda değerlendirmek yerinde olur.

Balıkhane yanında kurulan izci kampı.

17 Nisan ve Diğer Bayramlar

Balkır, 17 Nisan'ı Bayram Günü Sayar

17 Nisan sözü, köy enstitülüler için yaşamları boyunca kutsal bir söz gibi algılanmıştır. 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu 17 Nisan 1940 günü kabul edilmiştir. Kanunun çıkışını gazetelerden öğrenir öğrenmez Tonguç'u ilk kutlayan ve 17 Nisan'ı "bayram günü" ilan edenlerden biri –belki ilki– Süleyman Edip Balkır'dır.

Balkır, 19 Nisan 1940 tarihli kısa mektubuna gazetelerde kanunun kabul edildiğini okuduğunu yazarak başlar. Bunu "Bu, maarif anasının şimdiye kadar doğurduğu çocukların en gürbüzü ve en arslan yapılısı" olarak tanımlayarak Tonguç'u kutlar.

Kimsenin başaramadığı bu işi başaran Tonguç'u, bu nedenle şanslı ve mutlu bir insan sayar ve ününün sonsuz olacağını da ekler. Sonuçta, kendisini de bu güzel işin mutlu halkasından bir birey sayarak 17 Nisan gününü bir bayram olarak kutlar.[67]

17 Nisan Bayramı Kutlamaları

Köy enstitülerinin kuruluşunun hızla gerçekleştirildiği ve büyük oranda kurumlaştığı ilk yıldönümünde, yani 17 Nisan 1941'den başlayarak bu "enstitüler bayramı" kutlanmaya başlar. 17 Nisan'ın asıl anlamı bir yıl sonunda köy enstitülerindeki eğitimin geldiği düzey, yapılmış üretimler, müzikte, sporda ve sanatın diğer alanlarında kazanılan başarılar, alınan ürünler, kazanılan ödüller ve öğrencilerin bu eğitimle kazandıkları bilgi ve başarıların sergilenmesidir. Bu sergileme, günler sürebilecek bir dizi etkinlikle gerçekleştirilmektedir.

17 Nisan öncesinde, yapılacak törenlere, sergilenecek spor gösterilerine, oynanacak oyunlara, yapılacak müzik etkinliklerine, gezilip görülecek enstitü alanları ve üretimine, sergilere dair büyük hazırlıklar yapılır. Tören izlencesi ve çağrı duyuruları, giysiler, yenecek yemekler önceden belirlenir. Görevler dağıtılır. Konukların izleme yerleri, gösteri alanları hazırlanır. Enstitünün temizliği ve süslemesi yapılır.

Öğrenciler arasında deve güreşi.

Çevre halkının büyük ilgisi altında davetliler yerlerini alırlar. Büyük hazırlığın sergilenme gününde, her enstitünün kendi hazırlığı ve önceliklerine göre, törenle bayram gösterileri başlatılır. Bu bayrama, kimi yerlerde bando da katılır. Sporda gelinen düzeyi en iyi anlatacak olan voleybol, basketbol, güreş gibi karşılaşmalar ve yarışmaların yanında cimnastik gösterileri yapılır ve kazananlara ödüller verilir.

Halk oyunları gösterileri ile müzik topluluklarının koro, orkestra ve solo konserleri, bu bayramın en önemli bölümlerini oluşturur.

Arifiye Köy Enstitüsü 17 Nisan kutlamalarına Kocaeli valisi, ilin askeri ve sivil yetkilileri, Adapazarı ve çevresindeki yetkililer, eğitimciler, çevre köylerden halk davetlidir. Kutlamaların değişmeyen konukları gazeteciler ve Arifiye halkıdır. Hiç kuşkusuz en heyecanlı katılımcılar, zamanla sayıları 1000 kişiye ulaşan ve bayramın asıl sahipleri olan köy enstitüsü öğrencileridir.

Arifiye'de bu kutlamalar önceleri çamurdan geçilmeyen ancak kısa sürede çevresi akasyalarla donatılan ve ortası betonla kaplanarak çamurun egemenliğine son verilen enstitü meydanında yapılmaktadır. Cumartesi toplantıları ile sabah oyunları da aynı meydanda gerçekleşir.

Bayram gösterilerinin bitiminde, öğrenciler, enstitü öğretmenleri ve aileleri pikniklerde eğlenmeyi sürdürürler.

17 Nisan'la ilgili haberler basında sıkça yer alır. Bu bayram kutlamalarından biri, Arifiye Köy Enstitüsü'nün *Köycüler* dergisinde haber olarak şöyle duyurulmuştur:

> 17 Nisan enstitülerin kuruluş bayramı, enstitümüzde büyük bir törenle kutlandı. Bilhassa atletizm gösterileri ve arkadaşların coşkun sevinçleri bu mutlu güne daha başka bir güzellik veriyordu.[68]

Ada Postası gazetesi de bir kutlama için şunları yazar:

> 17 Nisan Perşembe günü, yurdumuzun her tarafındaki enstitülerde kutlama törenleri yapılmıştır.
>
> O gün Arifiye Köy Enstitüsü'nde de büyük bir tören yapılmış, valimiz Rüknüddin Nasuhioğlu, garnizon komutanları, Adapazarı, Akyazı ve Kandıra kaymakamları, davetliler ve halk bu törende hazır bulunmuştur.
>
> Bundan sonra şiirler okunmuş, halk türküleri söylenmiş, jimnastik gösterileri yapılmış, ulusal oyunlar oynanmıştır.[69]

1946 yılından sonra da 17 Nisan kutlamaları sürmüştür. Ancak bu kutlamalara bazı yenilikler eklendiği görülmektedir. Örneğin, eski kutlamalarda olmayan, öğrencilerce "ant içme" gösterisi eklenmiştir. *Ada Postası* gazetesi bir yıl sonra yapılan kutlamalarla ilgili bir haberinde köy enstitülerinin kuruluşlarının 8. yıldönümünün 17 Nisan 1948 günü Arifiye Köy Enstitüsü'nde kutlandığını bildirmektedir.

Törene vali Fazlı Güleç ile ileri gelenlerin, Adapazarı Kaymakamı Fazıl Kaftanoğlu, Adapazarı'ndan ve İzmit'ten gelen yüzlerce davetlinin katıldığı anlaşılmaktadır. Saat 14.00'te İstiklal Marşı'yla başlanmış, sonrasında enstitü müdürü Fehim Akıncı tarafından günün önemiyle ilgili bir konuşma yapılmıştır. Daha sonra vali Fazlı Güleç konuşmuş ve "ant içme" törenininin ardından 650 öğrenci çeşitli marşlar okumuştur.

Davetlilerin hazırlanan büfede ağırlanmasından sonra öğrencilerin spor gösterileri ve halk oyunlarıyla kutlamalar sona ermiştir.[70]

Öğrenciler arasında güç ve uyum gösterileri.

İkinci dönem girişli öğrenci Hamza Oğuzer, dönemin özelliklerine göre kutlamaların yapılışını ise şöyle anlatır:

> 17 Nisan köy enstitülerinin kuruluş yıl dönümüdür. O gün güzel yemekler çıkar. Ayrıca tulumba tatlısı da çıkar. Sırf tulumba tatlısı yiyeceğim diye kalktım, revirden çıkıp yemekhaneye gittim. Ardından bir de hamama gittim. Tabii benim kızamık iyice azdı.

Tulumba tatlısı, Hamza Oğuzer'in bir yılına mal olacaktır. Ancak revirde kaldığı süre içinde kendisine çok iyi bakıldığından çok memnundur. Bolca bal ve yumurtayla beslenmiştir. Revir doktoru da hastalarla yakından ilgilenmiştir.[71]

Yaşamın İçine Karışan 17 Nisan Bayramı

Köy enstitülerinin kapatılıp ilköğretmen okullarına dönüştürülmesine dek her enstitüde 17 Nisan bayramları kutlanır.

Enstitülerden mezun olarak görev almak üzere köylere giden öğretmenler, 17 Nisan'ları sürekli kendi aralarında kutlamayı sürdürürler. Öğretmen derneklerinin kurulması ve daha sonraki yıl-

larda sendikalaşmanın yaygınlaşmasıyla bu kutlamalar artarak sürer. Hatta sonraki yıllarda İstanbul'da Akçadağ Köy Enstitüsü Kurucu Müdürü Şerif Tekben öncülüğünde, 17 Nisan Köy Enstitülerini Sevenler Derneği kurulur ve 17 Nisan'ların kutlanması diğer kuruluşlarla ortaklaşa yapılmaya başlanır. Zorlu ve yasaklı zamanlarda bu kutlamalar evlere taşınsa da 17 Nisan'ların mutlaka kutlandığı anlaşılmaktadır.

Bu kutlamaların en ilginç olanlarından biri, yine Şerif Tekben imzasını taşır: 1970'lerin sıkıyönetimli günleridir. Bir düğün salonu tutan Tekben, öğrencileri ve diğer enstitülüler kendi içlerinde yaptıkları duyuru sonucunda salona gelmeye başlarlar. Salonda Tekben'in yanında Akçadağ'dan öğrencileri olan Alânur ve Mustafa Karakuş çifti de vardır. Salon dışında ise polis gelmesi durumunda bildirmesi için bir öğretmen gözcü olarak görev yapmaktadır.

Salon dolmaya başlarken gözcü öğretmen hızla içeri girer ve Tekben'e "Hocam, polis galiba buraya geliyor" der. Tekben, yanındaki Karakuş çiftinden hemen yüzüklerini ister ve cebine atar. Polis, girince, buyur edilir. Polis "Ne oluyor burada?" diye sertçe sorunca, Tekben de ona, "Hoş geldiniz. Siz kız tarafı mısınız, yoksa erkek tarafı mı?" diye sorar ve ekler: "Görüyorsunuz ki hayırlı bir iş yapıyoruz" diyerek şaşkın bakışlar altında konukları ayağa kaldırır. Cebindeki yüzükleri, süslü sözler eşliğinde Alânur ve Mustafa Karakuş'un parmaklarına takarak onları nişanladığını açıklar. Alkışlar arasında polis de çıkıp gider. Oysa Karakuşlar yıllar önce evlenmişlerdir. Polisin gidişinden sonra 17 Nisan kutlamalarına geçilir.

Arifiye'deki 17 Nisan'ların tanıklarından İbrahim Akman, son enstitü günlerinin havasını soluyanlardandır:

Akman'ın anılarına göre 17 Nisan için büyük hazırlıklar yapılmaktadır. Çevreden okul müdürleri, devlet yetkilileri ve çevre halkı enstitü bayramına çağrılmakta ve pek çok kişi kutlamalara katılmaktadır. Bu törenlerde konuşmaların ve spor gösterilerinin yanı sıra köy enstitülerinin kuruluşu ve tarihi anlatılmakta, müzik gösterileri halk oyunları sergilenmektedir. 1954 yılına, yani enstitülerin kapanışına dek bu kutlamalara sürekli olarak İzmit'teki kolordu komutanı, yüksek rütbeli askerler, Adapazarı'ndaki birlik

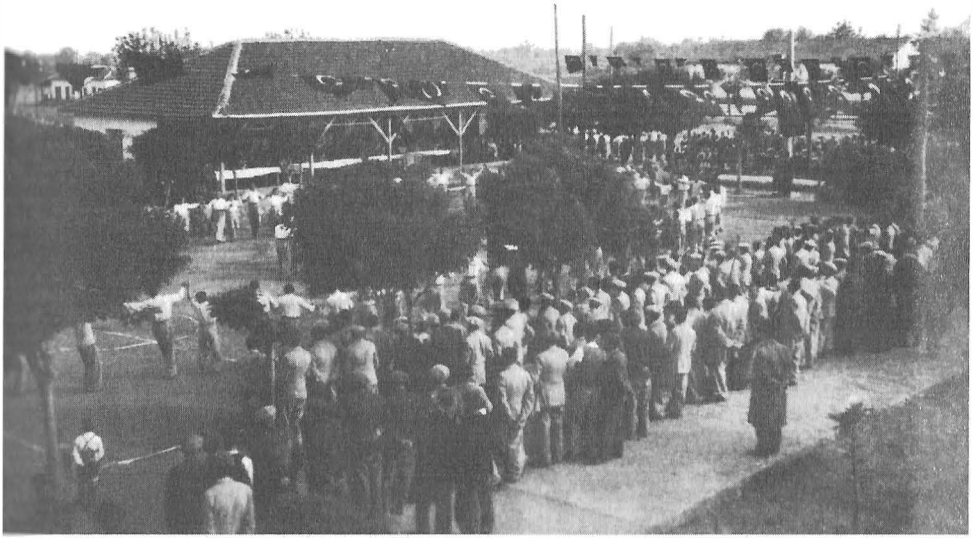

Enstitü meydanı 17 Nisan'a hazırlanırken.

komutanları ve askeri bando da katılmaktadır. Bir seferinde, kolordu komutanı milli oyunları ve gösterileri çok beğenir ve ekipleri İzmit'e, kolorduya davet eder. Gösterilerini başarıyla gerçekleştiren enstitü ekibi, İzmit Orduevi'nde bir gece konuk edilir. Paşa, yani kolordu komutanı olan korgeneral, gösterileri ayakta alkışlar ve Akman'ı da kutlar.[72]

Diğer Bayram Günlerinde Köy Enstitüsü

Kuruluşundan itibaren yakın çevrenin dikkatlerini üzerine toplayan Arifiye Köy Enstitüsü, bütün resmi bayram günlerini kutlar. Bu törenlerin ikili bir yanı vardır. Bazılarında, (19 Mayıs ve 29 Ekim) Kocaeli merkezindeki kutlamalara ekiplerle katılmak gerekmektedir. Özellikle 19 Mayıs'ta, Kocaeli Stadı'nda yapılan törenlere, enstitü öğrencilerinin spor gösterileri damgasını vurur.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı için ise çevredeki okullar ve enstitü uygulama okulu, bayramın baş davetlileridir. Bir 23 Nisan kutlaması öncesinde yayımlanan küçük bir haberi, yine enstitünün *Köycüler* dergisinden alalım:

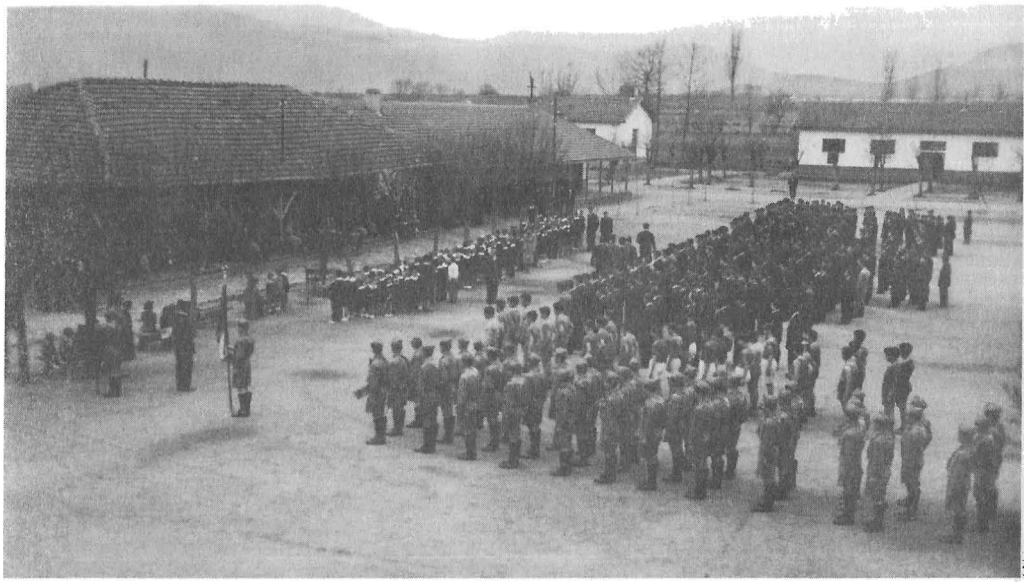

23 Nisan töreni başlarken.

> Enstitümüzde şimdiden 23 Nisan Çocuk ve Egemenlik Bayramı için hazırlıklara başlanmıştır. Bu mutlu günü iyice kutlamak için hepimizin kalbi heyecanla çarpıyor.[73]

Köy enstitüsünde bayram veya enstitü eğlencesi yapılması, aynı zamanda çevre halkının oraya dolması anlamına gelmektedir.

Bu gelenek, enstitülerin kapatılması sonrasında, ilköğretmen okulu döneminde de sürer ve kimi zaman –artık eğlenceler salona alındığından– öğrencilere salonlarda yer kalmaz.

Çevrenin Kültür Merkezi, Arifiye Köy Enstitüsü

Enstitüler ve Kırsalın Yeni Kültür Dünyası

Enstitülerle yüzyıllardır dışa kapalı dünyasında, kendine has değerleri, folkloru ve üretimiyle yaşayan toplumun ezici çoğunluğu olan köylülüğün, gizlerine doğru bir yolculuk olacağı baştan bellidir. Herkes bilmese de Tonguç bunun bilincindedir. Gezip gördüğü

köylerin sayısı on binleri bulduğuna göre, buna şaşmamak gerekir. Köylerden ve köylülerden çok şeyler öğrendiğinden, bu yolu, köylülere bir şeyler öğretmek isteyenlere de önerir.

Dışa oldukça kapalı köylüler kapılarını, seslerini, sandıklarını, düğünlerini, çeyizlerini, geleneklerini, inançlarını, eşyalarını ancak kendilerinden birilerine açabilirlerdi. İşte enstitüler bu nedenle şanslıdır. Ancak enstitüler bilinçli ve planlı bir şekilde oluşturulduğu için şanstan başka unsurlar da etkili olmalıdır.

Enstitüler emekle, bilimle köyden aldıkları genç çocuklardan hem öğrenir hem onları geliştirir. Söylemesi kolay olsa da bu, çeşitli zorluklarla baş etmeyi gerektiren zorlu bir uğraşlar zinciridir.

Kısa sürede, Arifiye'de bir enstitüyü ayağa kaldırmayı başaran Balkır ve ekibi, şimdi halktan öğrenmenin, uğraşlarını kültürel anlamda da çeşitlendirmenin peşindedir. Bunu yine onun tümcelerinden alalım: "Muhitten toplanmış tarihi, etnografik, jeolojik kıymetteki eşya, sırasına göre tarihin, Türkçenin, coğrafyanın, resmin, dikiş ve nakışın mevzuları olur."[74]

Bu bakış açısıyla öğrencilerden köylerinin türküleri, masalları, atasözleri, söylenceleri, kilimleri, tekerlemeleri, manileri, heybeleri gelenekleri, inançları, büyüleri, sandıklara kilitli peşkirleri, oyaları, işli mendilleri, çevreleri, bayramlık ve gelinlik-damatlık giysileri, oyun kaşıkları gibi her türlü etnografik/folklorik eşya ve bilgi toplanmaya başlar.

Toplanan bu bilgi ve nesnelerden oluşan büyük derleme, yeniden değerlendirilip gruplandırılarak incelemeye açılır. Türküler ve halk oyunları notaya alınıp gereğinde yeniden düzenlenir. Orkestralarda yeniden ve yeni çalgılarla seslendirilir. Müzik eğitimi gören ağızlarda yeni biçimi ve yorumuyla söylenir, oynanır.

Oyunlar, yeni düzenlemelerle meydanlarda ve sahnelerde sergilenmeye başlar. Gelecekte oradan salonlara, kent stadyumlarına taşınır.

Desenler, süslemeler, kumaş ve diğer araç ve gereçler kendi alanlarında yeniden üretilir. Artık bilimsel bir bakışla yaklaşılan folklor, sanat için yeni biçimler yaratılmasına da yardımcı olur, yeni yazarlar, ozanlar, ressamlar ve bilim insanları için hareket noktası oluşturur.

Yalnızca bunlarla yetinildi. Enstitü, bu yeni değerlerle ürettiklerini yakın çevreden başlayarak, bölgesinde sergiler ve yeni bir kültürün çıkışına önayak olur. Yapı üretiminden tutun da tarım, çevre ve hayvancılık alanlarındaki örnek uygulamalardan alınan sonuçlara bakılınca, bu gelişmeden etkilenmeyecek kimse olabilir miydi? Böylece enstitü, çevrenin bir "kültür ve uygarlık merkezi" olmaya doğru yol alır.

Arifiye'den Yayılan Mutluluk

Arifiye Köy Enstitüsü ürettiği kültürel değerleri çeşitli fırsatlarla yakın köylere, Adapazarı ve İzmit merkezine, başka kasabalara da ulaştırmaya başlar. Önceleri enstitü içinde yapılan eğlenceler, konserler ve gösteriler bir süre sonra enstitü sınırlarını zorlar ve dışarıya taşar. Ülker Aktan, iki ayrı enstitü deneyiminden geçmiş bir öğrencidir:

> Hafta sonlarında biz eğlenceler yapıyorduk. Yazın bütün köy halkı gelir, dinlerlerdi. Ben Savaştepe'den geldim. Orada, erkeği olmayan veya kocası askerde olan kadınların bile, ekinlerini biçer, harmanlarını yapardık. Onlara yardım ederdik.[75]

Enstitüdeki gecelerden birini izleyen gazeteci Şevket Rado, daha önce küçük ve hareketsiz bir istasyon olan Arifiye'nin, nasıl bir kültürel merkez olduğuna ilişkin tanıklığını okuyucularına hayranlıkla yansıtıyor:

> Bugün Arifiye, her tren gelişinde yolcular, uğurlayıcılar ve karşılayıcılarla dolan hareketli bir istasyondur. 1940 senesinde, eğitmen kursunun çalıştığı binada açılan Arifiye Köy Enstitüsü dört sene zarfında burada, 45'e yakın bina ve tesis vücuda getirmiştir. Enstitüdeki talebe sayısı da bu sene 996'ya varmıştır. Arifiye şimdiden, Kocaeli, Bilecik, Bolu, Bursa ve İstanbul köylerine öğretmen ve çeşitli meslek erbabı gönderen bir kültür istasyonu olmuştur. Dört sesli İstiklal Marşı'mızı ilk defa Arifiye Köy Enstitüsü'nde dinledim.[76]

Rado'nun "bir kültür istasyonu" dediği Arifiye Köy Enstitüsü, ilgiyi ve kültürel atılımlarını sürdürmektedir.

Adapazarı ve İzmit'te yapılan çok sayıda gösteri ve konserlerden birinin duyurusu birkaç gün önceden haber olur ve övgüler konserden önce gelmeye başlar:

> 1 Temmuz 1944 Cumartesi günü akşamı saat 21.30'da Halkevi temsil salonunda Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinin tertiplediği bir müsamere vereceklerdir.
>
> Bu müsamereye enstitünün 80 çocuğu ile öğretmenleri iştirak edecekler, milli oyunlar oynayacaklar ve milli sazlarla konser vereceklerdir.
>
> Üç saat durmadan, köy çocuklarının yaptığı, başardığı sanat işlerini seyredeceğiz. Bu geceye ait giriş kâğıtlarının dağıtılmasına birkaç gün sonra başlanacaktır.[77]

Bu konserin gerçekleşmesinden sonra, İstanbul gazetelerinden *Akşam*'da çıkan ayrıntılı haberde salonun hınca hınç dolu olduğu konsere 100 son sınıf öğrencisinin oluşturduğu koro ve orkestranın yanında, halk oyunlarının da çok başarılı biçimde oynandığından, solo yerli ve yabancı şarkıları seslendiren öğrencilerden söz edilir.[78]

Aynı konseri haber yapan *Türkyolu* gazetesinin haberine göre ise enstitü öğrencileri verdikleri konserle büyük bir sempati toplamış, konser çok başarılı geçmiştir.[79]

Yakın çevre, köy ve kasabalarına giden enstitülülerin artan ünü giderek yayılırken Arifiye'ye bir akına da neden olur. Yakın uzak demeden, her kesimden konuklar Arifiye'yi görmeye gelmektedir. Konuk gruplardan biri de Geyve Gençlik Kulübü üyeleridir.

Konuyla ilgili haber, ayrıntılarla doludur. 3 Haziran 1945 Pazar günü, Geyve Kaymakamı Nihal Alp başkanlığında Geyve Gençlik Kulübü A ve B takımları Arifiye Köy Enstitüsü'ne giderler. Habere göre Geyve sporcuları daha teknik ve yaşça büyük olmalarına karşın yapılan voleybol maçlarında "enerjik ve anlaş" köy enstitüsü öğrencileri Geyve takımlarını yener. Bu maçlardan sonra bir de basketbol maçı yapılmış ve Geyve ekibi gece geç saatlere kadar enstitü tarafından ağırlanmıştır.

Bu zaman diliminde kendilerine bir konser verilmiş ve enstitü yerleşkeleri gezdirilmiştir. Bununla yetinilmediği ve enstitü müdürü Balkır, eğitimbaşı Aziz Arsan, Geyve Kaymakamı Nihat Alp ve Geyve revir amiri Lütfü Dumlu birlikte yaptıkları görüşmelerde 1949 yılına dek Geyve'ye atanacak enstitü mezunu öğretmen ve köy sağlık memurları için yapılacak yapılar ve diğer hazırlıklar görüşülmüş ve plana bağlanmıştır.

Geyve ekipleri ve yöneticileri gece geç saatlerde, yeniden görüşme temennisiyle enstitü yöneticileri ve öğrencileri tarafından uğurlanır.[80]

Arifiye Köy Enstitüsü İngilizce öğretmeni Berin Tuç, konuklar ve konuklara verilen konserlerle ilgili izlenimlerini ve enstitülerle köylülerin ilişkilerini yıllar sonra şöyle yorumluyor:

> Gelen konuklar "şahane müzik hocası" Ahmet Hamdi Bey'in öğrencilerle verdiği Beethoven, Mozart şarkıları ve türkülerden oluşan konserlere hem hayran kalır hem de çok şaşırırlardı. Köylü uyanıyor ve hakkını korumak için konuşuyordu artık. Ağalar ve işleri sağlam politikacıların hoşuna gitmedi. Tonguç, kendi gibi inanmış insanları etrafına almış ve programını şahane bir biçimde yürütüyordu.[81]

Çevrenin artarak süren ilgisi Arifiye'yi başta İstanbul basını olmak üzere aydınların, devlet yetkililerinin, meraklıların, çevredeki köylülerin, okulların, bilim ve sanat insanlarının, yabancı ve yerli araştırmacıların görmek istedikleri bir yer yapar. Öğrencilerin dediği doğruydu belki de. O günlerde Arifiye bir enstitü cenneti, bir huzur yeridir.

"Şoför Durdu, Enstitü Mektebi, Dedi"

Huzur Bulunan Yer

Şair Orhan Veli'nin Arifiye Köy Enstitüsü'nü görünce yazdığı dizedeki şoförün "Enstitü mektebi!" uyarı sözü, enstitü kapısında sıkça söylenir. Enstitünün kuruluşuyla birlikte o kapıyı sıkça soran yabancı yolcular buraya gelmektedir.

Arifiye Köy Enstitüsü yıllar içinde bir huzur ve mutluluk beldesine dönüşürken, artan biçimde konuk ağırlıyordu. Bu konuklar çeşitli bölümlerde ayrıca incelenmiştir. Sanatçılar, bilim insanları, devlet adamları, yabancı ilgililer, öğrenciler ve gazeteciler...

Bu bölümde köy enstitülerinin kurucusu ve kuramcısı Tonguç ile ona büyük siyasi ve idari destek veren Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in Arifiye ilişkileri konu edilmektedir. Edip Balkır ile amir-memur ilişkisi içinde süren ama aynı zamanda yakın dostlukları olan bu iki değerli kültür insanımızın sıkça Arifiye'ye gelişlerinin bir rastlantıdan öte anlamı olmalıdır. Yücel'in gelişlerinin çoğunun görev nedeniyle olmasının yanında, Tonguç'un içinde bulunduğu ağır iş yükünün bunaltıcı etkilerinden kurtulma amacıyla da sıkça Arifiye'ye geldiği anlaşılmaktadır.

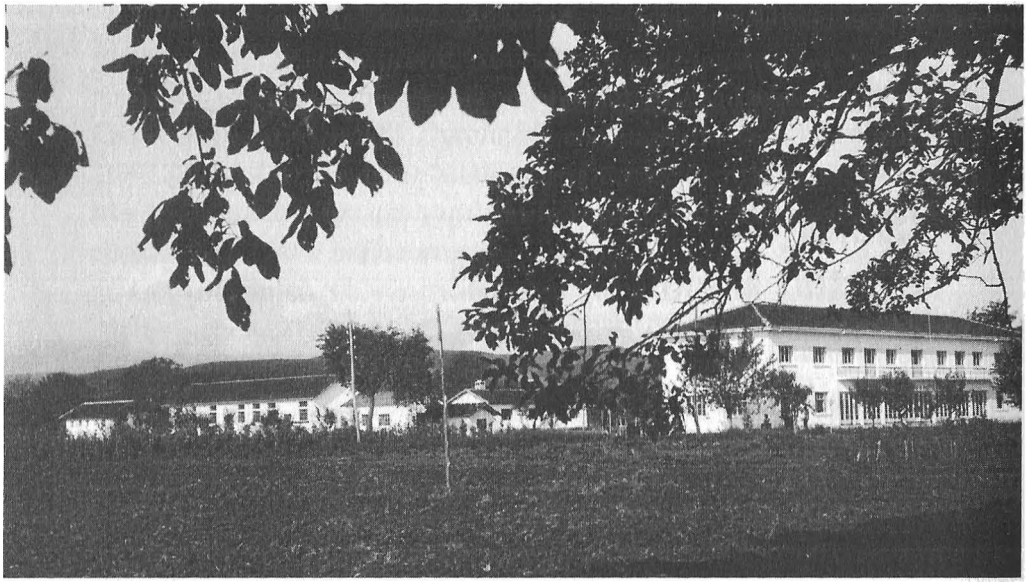

Huzur veren enstitü cennetinden görünüm.

Hasan Âli Yücel ve Arifiye

Süleyman Edip Balkır ve Hasan Âli Yücel'in aynı bakanlıkta müfettiş oluşları, meslek içinde tanışmalarını kolaylaştırır. İlk karşılaşmaları, Yücel'in Süleyman Edip Balkır'ın öğretmen olduğu sırada onun dersini dinlemeye geldiği Balmumcu Yatı Okulu'dur.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün kuruluş günlerinde ilk kez Arifiye'ye gelen Yücel, Arifiye çevresinin ve öğrenci alınacak illerin sosyal doku farkları üzerine Balkır'ı bilgilendirip başarılı olmasını dilemesi, bir bakandan çok bir dost tavrı olarak anlaşılabilir.

Yücel, bu ziyaretinden sonra, daha önce de bahsettiğimiz eğitmen adayı İsa Başkaya'nın cenaze töreni için bir kez daha enstitüye gelir ve mezar başında etkileyici bir konuşma yapar.[1]

Öğrenci kayıtlarından sonraki ilk günlerde bazı öğrencilerin yörelerine göre gruplaşarak enstitüde yarattıkları gerginliği hızla normalleştiren Balkır, Yücel'in yol göstericiliğini anımsar.

Kocaeli Valisi Ziya Tekeli'nin sürekli olarak enstitü karşıtı ve engelleyici tavrını duymuş olan Yücel, Arifiye'ye gelişlerinin birin-

de valiyle istasyonda buluşur. Valiyi, sessizce dinlemesi konusunda uyararak Balkır'ı da yanında götürür.

Yücel, valiye yönelerek eski anılardan örneklerle enstitülerin nasıl bir devlet ve hükümet işi olduğunu, buna hem zorunlu hem de gönüllü destek gerektiğini anlatır. Bu uyarılara karşın Tekeli, görev süresi boyunca olumsuz tavrını sürdürür. Balkır da vali yerine, işlerini kaymakamlarla yürütme yolunu seçer.

Yücel'in bir Arifiye ziyareti öncesi, Sağlık Bakanı Sadi Konuk gelmiş ve valinin etkisiyle enstitü temizliği konusunda Balkır'ı uyarmıştır. Sağlık Bakanı'ndan sonra gelen Yücel, bunu duyunca şöyle der:

> Ona şimdi meydan okuyacağım. Türkiye'de en çok beğendiği, düzenine en çok güvendiği bir hastanesini koysun ortaya da bizim şu Arifiye'nin düzen ve temizliği ile bir yarışa sokalım.[2]

Yücel, Arifiye'ye genellikle Tonguç'la birlikte gelmektedir. Bu gelişlerinin birinde Balkır'dan kendilerini, "yapacağı bir etkinlikle şaşırtmasını" ister. Yeni bir şey arayan Balkır, Hamdi Daner'e koşar. Bir konserle, çoksesli yeni türküler ve klasik eserler seslendirilir. Bakan Yücel konserden sonra, "Tam istediğimi verdin doğrusu. Bunun hatırası, geleceğe hep umutla bakmanın cesaretini ve kuvvetini dokuyacak, Hepiniz sağ olun" der.

Yücel, gelişlerinde enstitüyü gezer, yenilikleri görür ve öğrencilerle, halkla sohbet eder. Bir gelişinde, Balkır'ın evinde yemek yerken yanında gelen müfettiş ve Balkır içki alırken o almaz ve eşi Nimet Hanım'a yönelerek, "Eh ne yapalım, bizim payımıza da yutkunmak, seyirlerine bakmak düşüyor" diyerek engin hoşgörüsünü sergiler.[3]

Yücel, duygulu bir insandır. Arifiye'de dut ağacının altında kahve içerken havalanında görevli iki mühendis gelip enstitüyü incelerler. O sırada öğrencilerin yaptığı yolu da görürler. Enstitüde zorlukların aşılmasına şaşırıp hayranlıklarını gizlemeyen mühendisler Balkır'a yüksek bir maaşla iş teklif ederler. Balkır bunu reddeder. Daha sonra bu konuyu bakanla da konuştukları, Yücel'in bir sonraki gelişinde, Balkır'ı kutlamasıyla anlaşılır.

Bir anı da Balkır'ın acele Ankara'ya çağrılıp Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne müdür olmasının önerilmesiyle ilgilidir. Balkır, çağrı üzerine Ankara'ya gider. Öneriyi dinler ve geri çevirir. Bakan Yücel nedenini öğrenmek ister. Balkır, Arifiye Köy Enstitüsü'nü yeni kurduklarını, birlikte çalışan insanları, çiftliği, oraya aldığı zeytin fidanlarını, dinlenme tesisini ve yeni aldıkları koruluğu anlatarak bu işleri yarım bırakıp gitmek istemediğini söyler. Bakan Yücel çok duygulanıp kendisini Arifiye'ye geri yollar.[4]

Yücel'in geldiği önemli bir gün de beraberinde İstanbul'dan gazetecilerin olduğu ve Arifiye Köy Enstitüsü'nün basına açıldığı günlere denk düşer. Yücel'in Arifiye'ye gelişle ilgili yapılan sayısız haberden birinin kısa bir bölümü şöyledir:

> Maarif Vekilimiz Bay Hasan Âli Yücel, refakatlerinde İstanbul ve İzmit gazetecileri olduğu halde bugün Toros Ekspresi'ne bağlanan hususi bir vagonla, saat: 11.40'ta İstanbul'dan Arifiye'ye gelmiştir. Vekili, Valimiz ve Maarif Müdürü, Orta Okul, Kız Enstitüsü Müdürleri İzmit'te İlk Tedrisat Umum Müdürü İsmail Hakkı Tonguç ve Enstitü müdür, öğretmen ve talebeleri Arifiye'de istikbal etmişlerdir.

Haber, bakan ile beraberinde gelenlerin enstitüde öğle yemeği yediklerinden, enstitülülerin izledikleri konserde Batı eserlerininyanı sıra armonize edilmiş halk türkülerinin de çoksesli olarak icra edildiğinden ve takdirle karşılandığından söz eder. "Mecnunum Leylamı Gördüm", "İndim Kuyu Dibine" ve "Köroğlu" türkülerinden de özellikle bahsedilenlere büyük ilgi ve hayranlık duyulduğu belirtilir.[5]

Tonguç'un Huzur Enstitüsü: Arifiye

Tonguç'un İlköğretim genel müdürlüğü görevine başladığı sıralarda, Edip Balkır'la tanıştırılır. Bu ilk karşılaşmadan sonra kursu bitiren ilk eğitmenlerin, Ankara köylerinde iş başında görülmesi için birlikte çıkılan bir gezide, bu ikilinin dostlukları olgunlaşır. Bir yıl sonra Balkır, Mahmudiye'de açılan ikinci dönem eğitmen

İsmail Hakkı Tonguç, Arifiye öğrencileri ile.

kursunun eğitim şefidir. Bu kurs döneminde Tonguç, Balkır'ı iş başında da görür.

İş içinde gelişerek süren bu dostluğun, Balkır'ın Tonguç'a Kastamonu Eğitmen Kursu müdürlüğü sırasında gönderdiği tuğlalardan Tonguç'un derinden etkilendiği ve yakınlıklarının giderek pekiştiği anlaşılmaktadır.[6]

Üç yıl süren Arifiye Eğitmen Kursu'nun ilk üç döneminde Tonguç'un Arifiye'ye en az bir kez, yapılmakta olan merkez yapıyı denetlemek için geldiği anlaşılmaktadır. Daha sonra gelişleri sıklaşır.

Tonguç'un Arifiye'ye ilk geliş tarihi 20 Şubat 1937'dir. Yanında Kocaeli Valisi Hamit Oskay, Maarif Müdürü Kemal Ermat, Arifiye'de açılacak eğitmen kursunun kuruculuğunu üstlenecek olan Sabri Yılmaz Salman ve bir grup eğitimci daha vardır.[7]

Arifiye Köy Enstitüsü kuruluş günleridir ve eğitmen adayları kursa başlamıştır. Enstitü öğrencileri ise yeni gelmeye başlamıştır.

Tarihi kesin olmamakla birlikte, bundan sonraki gelişinde meydanda oturacak yer bulamadığı ve öğrencilerle beraber oturma bankları yaptıkları günler olmalıdır. Bu banklardan, daha sonraki meydan düzenlemelerini izleyen günlerde çokça yapıldığı, Musa Yılmaz'ın ileri tarihli bir döneme ilişkin şu sözlerinden anlaşılıyor:

> Bir gün Hakkı Tonguç geldi. Onun gelmesinden bir hafta önce de biz, kısa kestiğimiz ağaçlardan Arifiye'nin sahasında oturacak yerler yaptık. Akasyalar dikilmiş. Herkesin numaraları var ağaçlarda.[8]

Tonguç'un gelişleri, Arifiye Köy Enstitüsü öğrencileri üzerinde bayram etkisi yaratmaktadır. Tonguç, onları etrafına toplayıp sohbetler yapmakta, dinlemekte ve sorularını yanıtlamaktadır.

İlk dönemlerin yoğunluğuna karşın, her fırsatta Arifiye'ye geldiği Sapanca Gölü'nde balıkçılık yapma düşüncesinin Tonguç tarafından önerilmesinden de anlaşılmaktadır.[9]

Sonraki gelişlerinin birinde Tonguç'un geleceğini duyan enstitülüler hava koşullarının kötü oluşuna aldırmaksızın, onun için balık tutmaya çıkarlar. Selahattin Kocataş ve arkadaşlarının böyle soğuk bir havada gölde türkü söyleyerek balık tutmalarını gören Balkır, Tonguç'a dönüp "Şu neşeye bak yahu. Şu karın içinde, şunların heyecanına bak, gel" der.[10]

Birbirini İzleyen Geziler, Denetlemeler ve Arifiye

Tonguç, birçok kez Süleyman Edip Balkır'ı da yanında alarak diğer köy enstitülerini incelemeye gider. Kimi gezilerde ise belli bir bölgenin köylerini, köylerde yapılmakta olan okulları ve enstitü çıkışlı öğretmenlerin çalışmalarını incelerler. Haftalar süren bu gezilerde, durmaksızın ciple köyleri, kasabaları dolaşırlar. Bunlardan biri, Marmara ve Trakya denetleme gezisidir. Bu gezide Ankara-Bolu-Adapazarı-Bilecik-Bursa-Balıkesir-Çanakkale-Tekirdağ-Kırklareli-İstanbul ve son olarak Arifiye'ye varırlar. Yol üzerindeki ve civardaki yüzlerce köye giderler. Gezi sonunda çok yorulan Tonguç, yine Arifiye'de bir-iki gün soluklanır.[11]

Daha açık bir ifadeyi yine Balkır'ın sözlerinden öğreniyoruz. Tonguç, Ankara'da sıkılmıştır. 29 Ekim 1943 günü Arifiye'ye gelir. Bayramı, enstitü öğrencileriyle geçirir. Trakya bölgesinde, hızlı bir denetimle, Kepirtepe Köy Enstitüsü'ne de uğrayarak 2 Kasım 1943'te tekrar Arifiye'ye gelir.[12]

Tonguç'un Arifiye'de konuk olduğu yerlerden biri de Hamdi Daner'in evidir. Daner'in eşi Zehra Daner anlatıyor:

O essiz insanı, Tonguç'u Arifiye'ye her gelişinde bize yemeğe çağırıyorduk. Ona, sönük kömürün üstünde, mangalda ne mantılar, börekler yapıyordum. Konuşmaları daha çok enstitü açabilmek, mevcudu artırmak, daha çok çocuk okutabilmek üzerineydi. Tonguç Edip Bey'e "Mevcudu en az bine çıkarmak lazım. 20 enstitüde 20.000 öğrenci olursa, kolay kolay kapatamazlar" diyordu. Ne olsa da ertesi sabah saat beşte ciple yine yollara düşerdi.[13]

1944 yılında Arifiye'ye yine gelir. Bu kez Daner'in evindeki yemek sırasında, Balkır'la öğrenci sayısının artırılması konusundaki ünlü tartışma yaşanır.[14]

1943 yılı sonuna doğru İstanbul'dan İngilizce öğretmeni olarak Arifiye'ye gelen Berin Tuç, göreve başladığı gün Tonguç'la karşılır. Tonguç, Tuç'a çocukların oyununa katılmasını teklif eder. Ancak genç öğretmen oyun bilmemektedir; İstanbul'da yetişmiş bir şehir kızıdır, şaşkındır. Kısa sürede enstitüye alışan Tuç, ilerleyen yıllarda diğer öğretmenlerle birlikte Balkır ve Tonguç'la toplam 18 gün sürecek uzun ve zorlu iki geziye katılır. Bu gezide çok sayıda köyde görev yapan, Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmen, eğitmen ve öğrenciler denetlenecektir.

Her gelişinde, enstitü öğrencilerinin büyük sevgi ve ilgisiyle karşılaşan "Tonguç Baba" da onlarla çok ilgilenmektedir. 1943-1944 ders yılındaki bir anısında, bu ilginin örnekleri vardır. Tonguç, öğrencilerin yazdıklarından, beğendiği bazılarının kopyalarını alıp yanında götürür. Yakın çevresine okuyacağı bu yazılar konusunda eğitmenler "Geleceğin yazarları bu çocuklar arasından çıkacak" derler ve Tonguç bundan memnun olur.[15]

1943 depremi nedeniyle evsiz kalan öğretmenler için imeceyle Adapazarı'nda yapılan 20 evin yapımı sırasında da Tonguç Arifiye'ye gelme fırsatı bulur.

Tonguç'un Arifiye'yi en önemli ziyaretlerinden biri, 1944 yılındaki ilk mezunların töreni olmalıdır. Bu törene, Tonguç dışında bir milletvekili, Kocaeli valisi ve diğer yetkililer katılır. Bir gün, bir gece süren bu tören ve eğlencelerin Tonguç'u çok memnun ettiğine kuşku yoktur.

Bu törenlerin sonunda yeni mezunlardan Celal Çatıkkaş'ın Balkır'a anlattığı parasızlık yüzünden evlenmesini engelleyen kötü koşulları da Tonguç, cebinden para vererek çözer. Balkır'ın eşi Nimet Balkır, Tonguç'un ağzından anlatıyor:

> Bakın, biraz önce Edip'le konuşan çocuk evleniyormuş. Ama bir şeycikleri yokmuş zavallıların. Zahmet olacak ama şu 50 lirayı alın da (O zaman elli lirayla epey işler yapılabilirdi.) iki yüzük, kıza ayakkabı, elbiselik filan ne alabilirseniz onu yarın toparlayıverelim.[16]

Bir seferinde ise ailesiyle birlikte Balkır'a bayram ziyaretine geldiklerini yine bir öğrenci mektubundan öğreniyoruz.[17]

Arifiye öyle huzurlu bir yerdir ki bir öğrenci yıllar sonra "Okulda hiç kavga etmedim, görmedim" der.[18]

Tonguç'un Arifiye'ye bir gelişi de Sapanca Gölü kıyısında yapılan dinlenme evi içindir. Bu dinlenme yerini çok beğenir ve bir de koruluk eklenmesi beklentisini dile getirir.

Balkır'ın Arifiye'den ayrılmasıyla Tonguç, Arifiye Köy Enstitüsü'ne uğramaz olur. Müdür Fehim Akıncı döneminde Tonguç'un Karamürsel'de olduğunu duyan F. Akıncı ve Hamdi Daner kendisini orada görmeye giderler. Bundan çok memnun olan Tonguç, dönüşte Daner'e uğrayıp yoluna devam eder. Akıncı anlatıyor olanları:

> Bir tatilden yararlanarak Geyve'nin bir yaylasına gitmiştim. Dönüşümde Tonguç'un Arifiye'ye geldiğini, Hamdi Daner'in evinde kaldığını, enstitüyü gezmediğini, aynı gün ayrılırken maksadının ziyaretimizi iade etmek olduğunu anlattılar. Bulunamadığıma, kendilerine gerekli ilgiyi gösteremediğime, minnet, şükran duygularımı ifade edemediğime çok üzülmüştüm.
>
> Arkadaşlara, neden enstitüyü gezdirmediklerini sordum. Kendisinin istemediğini söylediler. Bu hal de beni fazlasıyla etkilemişti.[19]

Arifiye gelişlerinin Tonguç için mutluluk anlamına geldiği söylenebilir. Ancak enstitülere saldırı sağanağında enstitüye girmeyerek o dönemin yöneticilerini zor duruma düşürmekten kaçındığı

anlaşılmaktadır. Buna karşın, Tonguç'u konuk eden Hamdi Daner onu konuk etmesinin cezasını çekecektir. Daner, ilerleyen yıllarda polise, "komünisttir" diye ihbar edilmiş ve takip ettirilmiştir. Daha sonra soruşturma yapmak üzere Arifiye'ye gelen Ali Uygur ise düzenlediği raporda Daner'den "siyasi bakımdan emniyetçe takipli" şeklinde sözederken "Hamdi Daner'in evinde kaldı" diyerek de Tonguç'u suçlar.[20]

Sanatçıların Uğrak Yeri

Elde ettiği hızlı başarılar ve Marmara bölgesi ile Ankara arasında bir kavşakta oluşu Arifiye Köy Enstitüsü'ne diğer enstitülere oranla daha fazla konuk gelmesine, daha çok ilgi görmesine neden olmuştur. Gelenler hem sayıca fazla hem çok çeşitli yerlerden ve mesleklerdendir. Yakın çevrenin ilgisi, resmi görevliler, merak edip gelenler, incelemeye gelenler, orada çalışmak, denemeler yapmak için gelenler çoktur.

Ancak bu hep böyle sürmez. Örneğin 1947'den sonra, gelenlerin de değiştiği, müfettişlerin daha sık gelmeye başladığı, meraklıların sayısının düştüğü, eski şen ortamın kalmadığı söylenebilir.

Arifiye konuklarının resmi nitelik taşıyanlarını ve meraklılarını sona bırakarak, önceliği sanatçılara verelim. Balkır, enstitüye farklı zaman ve nedenlerle gelen konuklardan, genel olarak şöyle söz eder:

> Arifiye Köy Enstitüsü'ne, kurulduğu günden yozlaştırılmaya başlandığı döneme kadar bakanlar, mühendisler, doktorlar, eğitimciler, türlü mesleklerden birçok gözlemciler gelmiş; bunlar, buradaki bütün eylemlere karışmış görevlilerin çabalarını hak ettiklerinden daha geniş bir ölçüde değerlendirmişler, candan kutlama duygularına ortak ettikleri övgülerini esirgememişlerdir.[21]

Faklı zamanlarda yolu Arifiye Köy Enstitüsü'ne düşen sanatçıların bir listesini çıkarmak neredeyse olanaksızdır. Bu nedenle anılardan ve tanıklıklardan adları öğrenilebilenlerle yetinilmiştir.

Âşık Veysel, Küçük Veysel (Erkılıç) gibi görevlileri saymazsak, Ahmet Kutsi Tecer'le başlamak yerinde olur. Ahmet Kutsi Tecer, Âşık Veysel'le olan yakınlığı ve onu sürekli gözetip koruması nedeniyle olmalıdır ki Veysel'in gelişinden kısa süre sonra Tonguç'la birlikte Arifiye'yi ziyaret eder.

İlk gelenlerden bir başkası da Tonguç'un danışmanı, eğitimci, yazar, çevirmen, düşün insanı Sabahattin Eyüboğlu'dur. Bir fotoğrafta Eyüboğlu ve Balkır, enstitünün ilk günlerinde Arifiye'de ağaç bir masada baş başadır.

Orhan Veli'nin de yolu Arifiye'ye düşer. Bir minibüsle gelmiş olmalıdır. Öğretmen Berin Tuç'un anılarına göre bir keresinde Orhan Veli Kanık, Sabahattin Eyüboğlu ve Yunus Kazım Köni (Yüksek köy enstitüsü öğretmeniyken) birlikte gelirler. Tuç'tan dinleyelim bu gelişi:

> Şimdi bir anım aklımda: Nöbetçiydim. Orhan Veli, Sabahattin Eyüboğlu ve Yunus Kazım Köni misafirdiler. Eyüboğlu şiirleri seçiyor, Orhan Veli de nefis okuyuşuyla okuyordu. Unutulmaz bir geceydi.[22]

Gelen tüm konuklar, önce enstitüyü baştan sona geziyor iş yapan, okuyan, yazan, üreten, müzik yapan, nöbet tutan öğrencilerle konuşuyorlardı. Gelen konuklar için konserler, geceler düzenleniyordu. Gelenleri konuşturmak, onlarla tartışmak da vazgeçilmez etkinliklerdendir.

Orhan Burian ve Vedat Günyol'un da birlikte geldikleri anlaşılmaktadır. İlk mezunlardan olan ve gelen konukları gezdirme görevini üstlenen Ahmet Yol, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Fransızca öğretmeni yazar Vedat Günyol ve Prof. Orhan Burian'ın, enstitüde bir hafta süreyle "onur konuğu" olarak bulunduklarına tanıklık eder.[23]

Vedat Günyol da gezisi sonucunda, Arifiye gözlemlerini övgüyle anlatır.

Aynı ikilinin daha sonraki dönemlerde de geldiğini de Arifiye çıkışlı yazar Nadir Gezer'den öğreniyoruz.[24]

Mehmet Bayındır ise Orhan Burian, Vedat Günyol ve Ahmet Emin Yalman'ın gelip günlerce kaldığını yazar.[25]

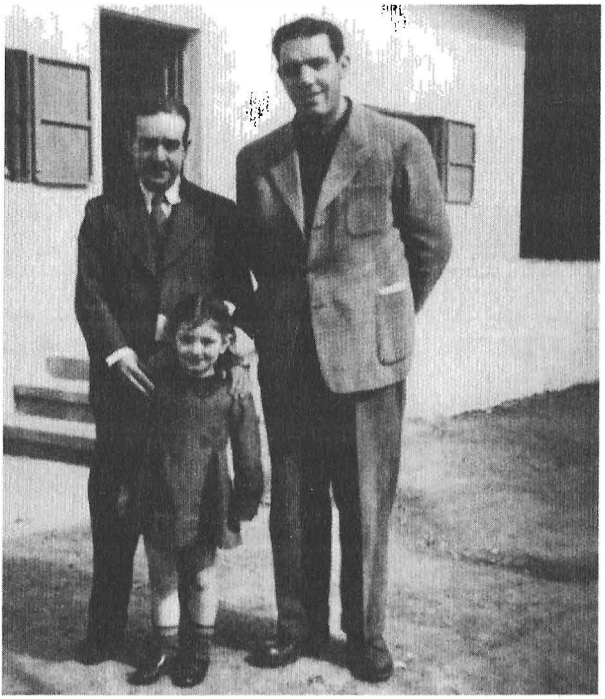

Ahmet Emin Yalman (solda), 9 Mart 1944.

En küçük kardeşleri Mustafa Kemalettin Eyüboğlu Arifiye Köy Enstitüsü tarım öğretmeni olunca, Eyüboğlu kardeşlerin sıkça, hatta uzun süre Arifiye'ye gelmeleri, kalmaları çok normal olmalı. Bu gelişlerin sayısını kestirme olanağı yoktur. Bedri Rahmi Eyüboğlu farklı zamanlarda eşi Eren Eyüboğlu, oğlu Mehmet Eyüboğlu ve kardeşi mimar Mualla Eyüboğlu'yla Arifiye'ye gelip kardeşinde kalmıştır.

Öğretmen Berin Tuç, Eyüboğlu ailesinin bir gelişinden şöyle söz eder:

> Kardeşi nedeniyle, Bedri Rahmi ve eşi Eren Eyüboğlu, oğulları Mehmet ile sıkça gelirlerdi enstitüye. Mualla Eyüboğlu geldiğinde, istasyonda birini öğrenci sanıp çantalarını taşıtmış. Sonra onun öğretmen Şerif Kuytak olduğunu öğrenince üzülüp özürler dilemiş. Bedri Rahmi, bir seferinde Şükriye adlı bir öğrencinin resmini de yapmıştı.[26]

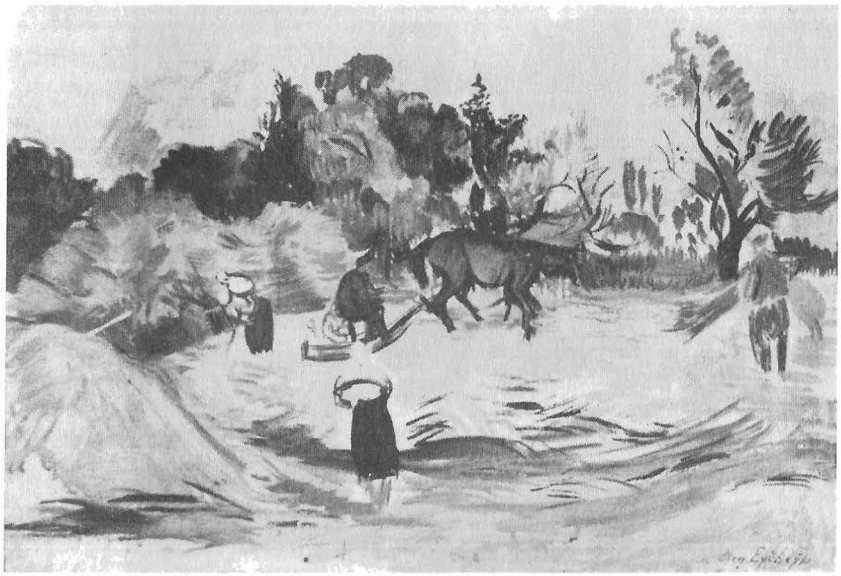

Eren Eyüboğlu'nun Arifiye Köy Enstitüsü'nü ziyaret ettiği dönemde yaptığı Kalaycı'da Harman *adlı tablosu.*

Eren ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun bir hafta süreyle enstitü konuğu olarak geldiğine ilişkin bir kayıt da öğrencilerce, enstitünün *Köycüler* dergisine aylık haber olarak girer:

> 22.VI.1946'da şair ve ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu enstitümüze gelmiştir.[27]

Ressam Eyüboğlu çifti, burada enstitü öğrencilerini çalışmalarını izlemekle kalmaz, çevrenin ve öğrencilerin resimlerini de yaparlar. O günlerde Arifiye'de yapılmış olan "Kalaycı'da Harman" ve "Samanlı Dağları" adlı iki tablo günümüze dek ulaşmıştır.

Besteci Ahmet Yekta Madran da ileri yaşına karşın Arifiye'yi merak edip gelenlerdendir. Onu da karşılayan ve öğrencilerle buluşturan Ahmet Yol'dur:

> Ahmet Yekta Madran bir gün enstitüye geldi. Bizim arkadaşlar o günlerde Malatyalı Fahri olarak ün yapmış olan Fahri Kayhan'ın seslendirdiği "Malatya Malatya bulunmaz eşin" adlı türküsünü, Madran'a "Arifiye Arifiye, bulunmaz eşin" olarak söylemişlerdi.[28]

Bu isimler dışında yazar, gazeteci, akademisyen Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, yazar, gazeteci Falih Rıfkı Atay da gelenler arsındadır. Yine oyuncu, senarist ve yönetmen Lale Oraloğlu da arkadaşı Berin Tuç'la Arifiye'ye gelmiş sanatçılardandır.

Uçakla yaptığı geziler sırasında Arifiye'ye gelerek enstitü öğrencilerinin paraşütlerle atlamalarını ve enstitüde verilen konser izleyip bunları yazan şair Behçet Kemal Çağlar'dan daha önce söz edilmişti.

Son olarak, bir sanatçının gözünden Arifiye Köy Enstitüsü'nün sözlü bir portresini görelim. Mahmut Makal'ın, Bedri Rahmi'nin aktardığı Arifiye'yle ilgili gözlemler şöyledir:

> Arifiye Köy Enstitüsü'nü bitirenlerin, köylerine giderken nasıl donandıklarını görünce gözlerim yaşarmıştı sevinçten. Tuğlasından, kiremidine kadar her yanı öğrencilerin elinden yapılardan... Birisi araba yapmaya ayrılmıştı. Bu atölyede öğrenciler araba yapmasını öğreniyor ve okulu bitiren arkadaşlar köye giderken, bu arabaya kurulup gidiyordu. Yandaki atölyede çekiç, keser, balta ve marangoz aletleri yapıyorlardı... Ben, öğrenme sevincinin ne olduğunu köy enstitülerinde gördüm.[29]

Ailece köy enstitüleri dostu ve emektarı olan Eyüboğlu kardeşlerden Mualla Eyüboğlu Hasanoğlan'da, Mustafa Eyüboğlu Arifiye'de görevlidir. Sabahattin Eyüboğlu, hem tercüme bürosundaki çalışmaları hem Hasanoğlan'daki öğretmenliği ve Tonguç için vazgeçilmez danışmanlığıyla tüm zamanını enstitülere adamış gibidir.

Enstitüleri sanatıyla destekleyen, izleyen, gezen Bedri Rahmi'nin bir şiiri sanatçının enstitülere ve Tonguç'a bakışındaki sıcaklığı anlatır:

> Şu dağın başında bir top gül vardı / Eşi görülmemiş bir top gül, katmer katmer açardı / Kırk bin köyde, kırk bin umut / Kırk bin köyde, kırk bin tomurcuk / Kırk bin adet meyveye durmuş fidan/ Köy okullarımıza nasıl kahpece kıydılar anlatamam. / Hey gidi mangal yürekli Tonguç Baba / Köy okullarımızı kilim misali, ilmek ilmek ören / Adını kaç aydın koydu acaba / Mangal yürekli Tonguç Baba / Sana Anadolu'mun her yanından / Kekik kokan, keklik kokan, Cevat Şakir işi / Kınından çekilen kılıç gibi bir merhabal / Bir mangal yürekli Tonguç Baba, yetmedi bre şahin aman / Bir Tonguç Baba daha...

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Fransızca öğretmeni, düşünür, yazar Vedat Günyol ise Arifiye'ye gidişini, "Köy Enstitülerinde 'Çok' Gün" başlığıyla yazar:

> Orhan Burian, beni de beraberinde götürdü Arifiye Köy Enstitüsü'ne. Biz enstitüde dört beş gün konuk olduk. Büyük bir koğuşta, karşı karşıya iki sade yatağın keyfini çıkararak...
>
> Orhan Veli'nin şiirine giren Süleyman Edip Balkır'dı köy enstitüsünün müdürü. Birkaç gün, ortak yemeklerde, söyleşilerde, dünyaya açılmaya can atan, bilgiye susamış cin gibi köy çocuklarıyla haşır neşir olduk. Ama birkaç gün sonra, anısı, tadı damağımızda, enstitüden ayrıldık, üzüle hayıflana...[30]

Hiç kuşkusuz, Arifiye öğrencilerinin doymak bilmeyen bilgi açlığına en güzel yanıt, bu sanatçıları enstitüye çağırmak ve enstitülere çok yakışan "iş içinde, iş yaparak, üreterek" yüz yüze eğitimdir. Bunun en güzel örneklerinden biri, şiirine Arifiye Köy Enstitüsü'nü konu eden Orhan Veli'dir. Söz, onun şimdi:

> Arifiye!
> Şoför durdu, enstitü mektebi, dedi.
> Süleyman Edip Bey müdürün adı
> Bir yol da burada duralım;
> Ellerinde nasır, yüzlerinde nur,
> Yarına ümitle yürüyenlere
> Bir selam uçuralım.[31]

İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Geliyor

İstanbul'dan Arifiye'ye Bilim Yolcuları

Arifiye Köy Enstitüsü'nün bölgede giderek tanınmaya başlayan ve sıkça haberlere konu olan adı ve çalışmaları, bilim insanlarının da ilgisini çeker.

Arifiye'ye ilk gelen bilim insanları Hitler'den kaçıp Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınan ve üniversitelerimizde görevli yabancı öğ-

İstanbul Üniversitesi öğretim kadrosunun gelişi, 17 Mayıs 1944.

retim üyeleridir. O yıllarda üniversitede doçent olan ve o öğretim üyelerinin derslerinde çeviriler yapmakta olan Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da onlarla birlikte gelmiştir. Dönüşte bu hocalardan ikisiyle görüşerek Arifiye izlenimlerini soracaktır. İşte yabancı öğretim üyelerinin gözünden 1941 yılının Arifiye Köy Enstitüsü izlenimlerine dair birkaç cümle:[32]

> İki gün sonra rastladığım Profesör (Gerhard) Kessler ve Doçent iken kürsüde derslerini Türkçeye çevirdiğim Prof. (Andreas Bertalan) Schwarz'a, bu gezinin izlenimlerini sordum. Her ikisi birden ve tek ağızdan olağanüstü şeylerle karşılaşmış insanların hayranlığı içinde, bu enstitüden takdirle bahsettiler:
>
> "Enstitünün hocaları çok uyanık ve kültürlü... Kız ve erkek öğrenciler bir arada okuyor ve gözlerinde, öğrenme aşkı ve zevki parıldıyor. Hele kız ve erkek öğrencilerin teşkil ettiği bir müzik topluluğundan, mandolinle Batı müziği konseri dinledik. Beethoven ve Mozart'ın bazı parçalarını, bu çocuklar bir arada ve hatasız çaldılar. Anadolu bozkırlarından gelmiş ve ruhları o zamana kadar Türk Halk Müziği'yle beslenmiş olan bu çocukların, Klasik Batı Müziği alanında gösterdikleri bu başarı ve icra kudreti bizi hayrete düşürdü.[33] İkinci gezi, Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in çağrısıyla ger-

çekleşir. 1943 yazında İstanbul'da denetimlerde bulunan Yücel, üniversitenin hukuk ve iktisat fakülteleri öğrencilerinin, köy enstitüleri çalışmalarını yakından incelemelerini ister.

İstanbul'a en yakın enstitü olarak bu gezinin muhatabı, kuşkusuz Arifiye Köy Enstitüsü'dür. Gezinin bakan isteğiyle yapılacak olması, *Türkyolu* gazetesinde haber olur.

Habere göre Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in köy enstitülerini çalışmalarını yerinde görmeleri için üniversite hukuk ve iktisat fakülteleri öğrencilerini davet etmiştir. Yakında seçilecek öğrenciler incelemeler için enstitüye gideceklerdir.[34]

İstanbul Üniversitesi tarafından yapılan ikinci gezi general, profesör ve İstanbul Üniversitesi rektörü olan Prof. Dr. Tevfik Salim Sağlam başkanlığında 50 öğretim üyesiyle gerçekleştirilir. Bu 50 kişi arasında, bazı yabancı öğretim üyeleri de vardır.

Gezinin 17 Mayıs 1944 Çarşamba günü gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Köy enstitüsü yerleşkesini, tarım alanları ve yapı çalışmalarını gezip inceleyen üniversite grubuna bir de konser verilmiştir. Bu inceleme gezisinde Tevfik Sağlam'ı, enstitü öğrencilerinin mısır kapçığından yaptıkları koltukta konuk eden Balkır, rektörün Arifiye Köy Enstitüsü'ne büyük yardımları olduğunu şu sözlerle not düşer:[35]

> İstanbul Üniversitesi rektörü Ordinaryüs Profesör Doktor, General Tevfik Sağlam'ın köy enstitülerine tutkusu vardı. Köyü ve halkı da çok iyi bilirdi. Enstitümüzde sıtmayı önlemek için Tıp Fakültesi'ni seferber etmişti ve bu yolda usanmadan, sürekli çabalar harcamıştı. Onun anısına şükran borçluyuz.[36]

Enstitü gezisinden ve öğrencilerle görüşmelerinden memnun olan akademik kadro, toplu enstitü yemeği ve anı fotoğraflarıyla geziyi belgeleyerek aynı gün Arifiye'den ayrılır.

Bu geziyle ilgili *Cumhuriyet* gazetesinde çıkan "Üniversite Profesörleri Arifiye Köy Enstitüsü'nde" başlıklı haber bu geziyi anlatır. Gezide, enstitü yakından incelenmiş ve enstitü öğrencileriyle görüşmeler de yapılmıştır.[37]

İstanbul Üniversitesi Rektörü Tevfik Sağlam diğer konuklarla birlikte yemek sırasında.

Öğretim üyeleri yemekte.

Enstitünün Sağlık Kolu öğrencisi Ali Görgülü, bu olayı not defterine "Üniversiteden profesörler geldi" cümlesiyle not eder.[38]

Üniversite profesörlerinin Arifiye gezisinde, kendilerine verilen konserle ilgili solist Ahmet Yol ise şunların anımsıyor:

> İstanbul Üniversitesi rektörü ve öğretim üyeleri gelince, baktık ki konukların sayısı 50 kişi kadar var. Herhangi bir sınıfa sığamazlar diye düşünüldü ve yemekhane açıldı. Onlara konser verdik. Ben orada solo olarak "Esirlerin Rüyası" adlı parçayı söyledim. Birkaç öğretim üyesi yabancı uyrukluydu. Onlar da çok beğendi.[39]

Arifiye Köy Enstitüsü'ne olan ilgi hiç bitmez. Ta ki kapatılana dek... Şimdi sıra başka bir üniversite grubundadır.

Coğrafya Bölümü'nün Özel İlgisi

İstanbul Üniversitesi'nin Coğrafya Bölümü öğretim üyeleri ve öğrencileri de Prof. Besim Darkot başkanlığında Arifiye Köy Enstitüsü'nü görmeye gelirler. Enstitü merkezinde ve planlı yerleşke olan yukarı okul bölgesinde araştırmalar yaparlar.

Daha sonraki yıllarda, aynı bölüm daha geniş bir alanı kapsayan bir gezi programına, Arifiye'yi de dahil eder. Bu geziyle ilgili "Üniversite Coğrafya Öğrencilerinin Tetkik Seyahati" başlıklı habere göre, geziye İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü öğrencilerinden 20 kişilik bir grup katılmıştır. Prof. Dr. Ali Tanoğlu'nun başkanlığında Sapanca, Adapazarı, Arifiye, Düzce ve Bolu'da coğrafi incelemelerde bulunan grup daha sonra Abant'a gelmiştir.[40]

Bunların dışında, belirlenebilen konuklar, okullar, resmi yetkililer, bu bölümün sonunda anlatılmıştır.

Yabancıların Arifiye'ye İlgisi

Köy Enstitüleri ve Yabancılar

Dünyanın örnek eğitim kurumlarından olduğu geniş kesimlerce kabul edilmiş köy enstitüleri yabancı eğitim uzmanları ve çeşitli

amaçlarla çalışan yabancı uzmanlarca da ilgi görür ve incelenir. Bu araştırmaların bazıları çok sistemli ve tüm enstitüleri kapsayan nitelikte olduğu gibi bazıları bir veya birkaç enstitüyle sınırlı kalır. Örneğin Donald E. Webster'in ve Fay Kirby'nin incelemeleri tüm enstitüleri kapsarken, Caroll C. Pratt'ın yalnızca Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü ziyaret ettiği, Richard D. Robinson'un beş enstitüyü incelediği anlaşılıyor.

Enstitülerden etkilenen yabancılardan biri de ünlü Amerikalı eğitimci John Dewey'dir. Dewey, düşüncelerini şu sözlerle dile getirir:

> 1924 yılında "Türk Maarifi Hakkındaki Rapor" adlı bir resmi raporu olan ünlü Amerikalı eğitimci John Dewey'in 1945 yılında Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü gördüğünde "Benim düşlediğim okullar, Türkiye'de Köy Enstitüsü olarak kurulmuştur. Tüm dünyanın bu okulları görüp eğitim sistemini, Türklerin kurduğu bu okulları göz önünde bulundurarak yeniden yapılandırması isabet olacaktır."[41]

Ancak Dewey'den önce enstitüleri fark eden ve inceleyen başkaları da olmuştur. İngiliz pedagoji ve matematik profesörü ve Londra Pedagoji Enstitüsü Müdürü Herbert Russell Hamley ve yukarıda adları sayılan Donald E. Webster, Fay Kirby, Richard D, Robinson, Caroll C. Pratt, General Oliver bu isimlerin başında gelir. Ancak o dönemde ve daha sonra gelen yabancılar bu isimlerle de sınırlı değildir. Amerika, İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinin yanında Hindistan, Taylan, Çin, İsrail, Irak gibi ülkelerden başka yetkililerin de geldiğini Arifiye özelinde görebiliriz.

Bunlardan Amerikalı eğitimci, öğretmen, enternasyonalist Richard D. Robinson'un aralarında Hasanoğlan, Pulur, Cılavuz ve Beşikdüzü'nün de bulunduğu beş enstitüyü incelediği ve raporlar yazdığı bilinmektedir. Pulur'u gezdikten sonra yazdığı 22 Haziran 1949 tarihli raporunda genel olarak enstitüler ve Pulur hakkında bilgiler vererek şunları söyler:

> Belli ki, köy enstitüleri programının övgüye değer çok yanı var. Hatırı sayılır derecede bir ilerleme sağlanmış. Hiç şüphem yok ki enstitü mezunlarının çoğu mükemmel bir iş çıkanyorlar.[42]

Arifiye Köy Enstitüsü'nde okuduğu sırada enstitüye gelen yabancılarla en çok görüşen, onlara yol göstericilik yapan ve daha sonra gittiği Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar Kolu eğitimi sırasında bu ilgisini sürdüren Ahmet Yol'un gözlemleri günümüze ışık tutmaktadır.

Ahmet Yol'un, Amerikalı Ord. Prof. Caroll C. Pratt'ın bir Hasanoğlan konferansı sırasındaki anısı da ilginçtir. Prof. Pratt, 1945 yılında Princeton Üniversitesi Psikoloji Bölümü başkanıyken eski öğrencisi ve DTCF'den atılıp bursla Amerika'ya çağrılan Muzaffer Şerif Başoğlu'nun çağrısına uyarak Ankara Üniversitesi'ne gelmiştir.

Prof. Pratt, 1945-1947 yılları arasında Ankara Üniversitesi Felsefe Enstitüsü başkanı olarak görev yapar ve daha sonra yeniden Amerika'ya dönerek Princeton Üniversitesi Psikoloji Fakültesi dekanlığına atanır.

Ankara'da bulunduğu sırada Mısır'a da gidip gelen Prof. Pratt, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne gelerek burada konferanslar verir. Bu gelişlerinde, kızı Anita da yanındadır.

Ahmet Yol, bu konferansı dinleyenlerdendir. Prof. Pratt konferansta "İnsanlığın geleceği ne olacak, kim insanlığı kurtaracak" konusunu işler. Savunduğu teze göre öyle iktisatçılar çıkacak ve insanlığın yararına öyle şeyler bulacaklardır ki, o yayılacak ve ondan sonra insanlık kurtulacaktır.

Baba-kız Pratt'lar bir süre önce de Mısır'a gitmiş ve orada işçilerle ilgili bir çalışmaya katılmışlardır. Sonrasını Ahmet Yol anlatıyor:

> Sarı saçlı cici bir kız, adı da Anita'ydı. Anita, Mısır'daki işçileri anlatan şiirini okuyunca bizim Haşim Kanar arkadaş da ona âşık oldu. O sırada biz de türküler söylüyoruz. Söylediklerimizden biri de "Mavilim" adlı türküydü. Anita bu türküyü çok sevdi. Haşim'den notalarını istedi. Haşim bana geldi. Hemen notaları yazıp verdim. "Sevgilerinle sunarsın" dedim. O da "Ah ben müzik bilseydim, İngilizce bilseydim" dedi.[43]

Türkiye'den Amerika'ya dönen Caroll C. Pratt; Muzaffer Şerif Başoğlu, Behice Boran ve Niyazi Berkes'in Ankara Üniversitesi'nden atılması üzerine *Cumhuriyet* gazetesi başyazarı Nadir Nadi'ye

26 Ocak 1948 tarihli bir mektup yazar. Nadir Nadi, bu mektubun tüm metnini gazetesinde yayınlar.[44]

Yabancıların bu inceleme ve gözlemleriyle ilgili Falih Rıfkı Atay'ın sözleri de ilginçtir:

> Gariptir. Anglosakson terbiyecileri, Amerikalılar ve İngilizler köy enstitülerini bizim eski usul kafalarımızdan bin kat daha iyi anlamaktadırlar. Bir İngiliz dostumun sözünü bir fırsatla yazmıştım. Bir gün Hasanoğlan Enstitüsünü dolaşan bir Amerikalı der ki:
>
> "Enstitülerde okuyanların menfaati var. Kendisine maaş, ev, tarla vereceksiniz. Ailesinin faydası var. Köyün faydası var. Hükümet niçin karışıyor, onu anlamıyorum."
>
> Amerikalıya göre bu kadar dört başı mamur ve menfaatli bir teşebbüs için köylüler şirket kurmalı idiler. Bu Amerikalı, nice aydınlarımızı henüz fikre bile ısındıramadığımızı bilse, acaba ne diyecekti?[45]

Arifiye Köy Enstitüsü'nde Yabancı Uzmanlar

Köy enstitüleri hakkında yazan yabancıların başında, bu konuda önemli bir kitap yazmış olan Fay Kirby gelir. Türkiye'ye gelip köy enstitülerini gördükten sonra görevlendiriliş amacının dışına çıkan ve enstitülere yönelen Kirby pek çok kez enstitüleri ziyaret etmiş olmalı.

Fay Kirby de Arifiye'ye gelip görenlerdendir. Bu gelişlerin birine tanıklık eden Zekeriya Albayrak, en çok da onun cipinin çalışma biçimini hatırlar. Albayrak'ın verdiği bilgilere göre, Kirby Arifiye'de üç ay kalır. İşte Albayrak'ın sözleriyle Kirby'nin gelişi:

> 1951 yılında bir gün, Fay Kirby Arifiye'ye geldi. Cip kullanıyordu. Bir düğmeye basınca Kirby'nin cipi yatak oluyordu veya bir yeri mutfağa dönüşüyordu. Enstitüyü gezdi. Biz uygulamadaydık. Uygulama okuluna da geldi. O sırada resim dersi veren arkadaşımızın, sınıf arkadaşları tarafından değerlendirilmesini de izledi. Sınıfta o anda Muhip Kocaçınar da vardı.

Fay Kirby, Arifiye Köy Enstitüsü'yle ilgili incelemeleri sırasında, köylerde görevli enstitü çıkışlı köy öğretmenlerinin çalışmalarını da incelemektedir. Köylerdeki incelemelerinden sonra yeniden enstitüye dönmektedir.[46]

Donald Everett Webster da Gelir

Arifiye Köy Enstitüsü'ne inceleme amacıyla gelenlerin en ünlülerinden biri Donald Everett Webster olmalıdır. Ankara'da, Amerikan Büyükelçiliği'nde kültür ataşesi olan Webster'in çeşitli tarihlerde birçok ildeki Amerikan ve Türk okullarını gezip incelediği anlaşılmaktadır. Bu gezilerin biri de 1944 yılı baharında yapılmıştır. Bakanlığa bir mektupla başvuran ataşe İstanbul, Manisa, İzmir, Kayseri, İçel, Seyhan (Adana), Hatay, Antalya ve Isparta'daki Amerikan okulları, Amerikan kolejleri, Amerikan Hastanesi, müzeler, kütüphaneler, sanat akademisi, liseler, kız öğretmen okulu, ortaokul ve ilkokul ile bazı köy enstitülerini ziyaret etmek ister. Milli Eğitim bakanı imzasıyla verildiği belirtilen izin yazısında illere gerekli emirlerin verildiği, Maarif müdürlüklerine başvuruyla gerekli yardımları görebileceği de belirtilir.

Bu gezide, görülmesi planlanan köy enstitüleri Kızılçullu, Pazarören, Aksu ve Gönen olarak belirlenmiştir.[47]

Bir gezide bu kadar –ki tamamı yazılmamıştır– okul ve kurum incelenmesine bakarak diğer gezileriyle birlikte ne kadar yerin incelendiği kestirilebilir.

Webster, 1943 yılı içinde Arifiye Köy Enstitüsü'ne de gelir. Kendisine öğrenci Ahmet Yol eşlik eder. Tüm enstitüyü inceler ve fotoğraflar çeker. Ahmet Yol o günlere dair şunları anımsıyor:

> Arifiye'ye gelenler çoktu. Biri de Ankara'dan gelen Mr. Webster olmalı. Bu konuğa eşlik ettim. Giderken trene de ben bindirdim. Arifiye ve diğer tüm enstitüleri 1943'te her yönden belgelediğini biliyorum. Daha sonra kendisi ile Hasanoğlan'da da karşılaştım. Sonraki yıllarda, enstitülerin başına gelenlerle de bir ilgisi olabilir.
>
> Webster'in köy enstitüleri raporunu, daha sonra İbrahim Yasa İngilizce olarak yazdı. Webster'in karısı da Türkçe bilirdi.[48]

Üç kişilik bir ekip olarak geldikleri bir başka gezisinde ise müzik öğretmeni Hamdi Daner'le birlikte Sapanca Gölü'ne de gidip Balıkhane'yi ve çevreyi de inceler.

Donald Everett Webster, Hamdi Daner ve müdür Akıncı Sapanca kenarında.

Hamdi Daner'in eşi Zehra Daner ise Webster ve eşi hakkında daha ayrıntılı bilgiler veriyor:

> Bir de Amerikalılar var. Aklımda kaldığına göre Thomas ve Everet Webster adlı üç kişi geldi. Onlarla göle falan gittik, bilmem ne... Oraları gördüler. Onlar "Ee Hamdi Bey, sence dünyaya hangi dil hâkim olacak?" der. Hamdi, "Fransızca kültür dilidir. Bence o hâkim olur", diyor. Soruyu soran "Hayır, bilemedin. Para hâkim olacak."[49]

Zehra Daner başka ayrıntılar da anımsamaktadır. O ekipten Webster, enstitüyü incelemiştir. Ona göre, Bay Webster gibi yabancılar, enstitüleri beğenmekte ve örnek göstermektedir. Ancak Webster enstitülere olumlu bakmamaktadır. Uzun boylu, gözlüklü Webster'in köy enstitülerinin kapanmasında rolü olduğunu düşünen Daner çifti, eşinin Kaliforniya'dan yolladığı kartları da yanıtsız bırakır. Bu bilgiye göre, Webster'in eşi de Arifiye'ye gelmiş olmalıdır.

Donald E. Webster, daha 1939 yılında *The Turkey of Atatürk* adlı bir kitap yazar. Sonraki yıllarda ise Türkiye'yle ilgili iki çalış-

maya daha imza atar. Bunlar *Kemalism, a Civil Religion?* ile *From The Turkey of Atatürk to The Turkey of All the Turks* adlarıyla bilinmektedir.

Webster, *Kemalism, a Civil Religion* adlı çalışmasının "Teachers for Millions" adlı bölümünde köy enstitülerini CHP halkevleri ve Türkçülükle birlikte Atatürkçülüğü yayan kurumlar arasında değerlendirmiştir.[50]

Londra Pedagoji Enstitüsü Müdürü Hamley'in Gelişi

Matematik ve eğitimbilim dalında çalışan Prof. Herbert Russell Hamley, Londra Pedagoji Enstitüsü müdürü olduğu yıllarda aynı zamanda Irak Eğitim Bakanlığı danışmanıdır. Irak'taki çalışmaları sırasında, eğitim kanunu hazırlıkları ve üniversite sisteminin yeniden örgütlenmesine katkıları olur. Sürekli yanında olan eşi de krallara ve çocuklarına eğiticilik ve bakıcılık yapmaktadır.

Bu çalışmaları sırasında Türkiye'ye de geldiği bilinen Hamley'in, "İngiliz eğitim sistemi" konulu bir yazısının *İlköğretim* dergisinde yayımlanmış olması,[51] onun Tonguç'la da tanıştığı anlamını taşımaktadır. Hamley 26 ve 28 Nisan 1941 tarihlerinde Eminönü Halkevi'nde, İngilizce öğretmenlerine yönelik İngiliz [...][52] hakkında birer konferans da verir.[53]

Aynı biçimde halkevlerinde, İngiliz eğitim sistemi konusunda verdiği konferansların notlarının, Kahire'de Türkçe basılmış olması da Ankara ve Milli Eğitim Bakanlığı'yla iyi ilişkileri olduğunu düşündürmektedir.

1941 yılında Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelen Hamley, enstitüde ayrıntılı incelemelerde bulunur. İncelemeleri sırasında öğrenci Ahmet Yol'un İngiliz malı Harrison marka çorap makinelerini kullandığını ve arkadaşlarına da çorap örmeyi öğrettiğini görünce çok şaşırarak ona ne yaptığını sorar. O günü Ahmet Yol anlatıyor:

> Bana ne yaptığımı sorunca, "Ben bu makinelerde usta öğreticilik yapıyorum" dedim. Bir öğrencinin, arkadaşlarına öğreticilik yapmasına çok şaşırmıştı. İşlerimizi de beğenmişti. Örgü makinelerimiz Harrison markaydı.[54]

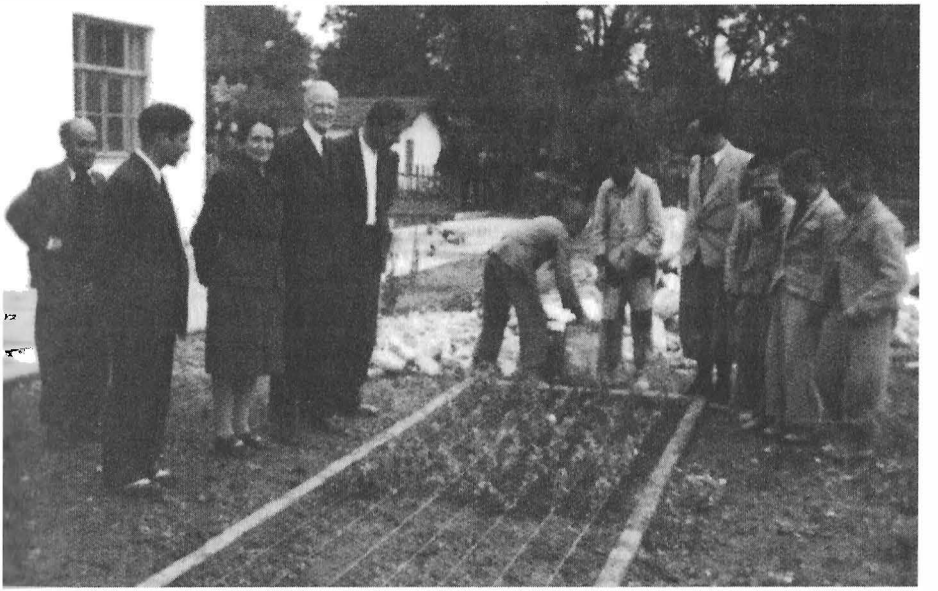

H. R. Hamley ve eşi, Arifiye'de çalışmaları izliyor.

Irak İlköğretim genel müdürü de Hamley aracılığıyla köy enstitülerini örnek alarak açtığı beş okul için incelemeler yapmak üzere Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelen yabancı konuklardan biri olur.

Hamley, 1943 yılında bir kez daha eşiyle birlikte Arifiye'ye gelir. Enstitüyü yenilikleri ve önceki ziyaretiyle karşılaştırarak ayrıntılı biçimde inceleyen Hamley ve eşinin, enstitü faytonunda ve işlerin başında çekilmiş fotoğrafları da o günleri belgelemektedir. Enstitü orkestrası ve korosundan konserler de izleyen Hamley çifti gördüklerinden ve konserlerden çok hoşnut kalmıştır.

Hamley'e eşlik eden Ahmet Yol, bir konser sonrasına ait bir anısını yıllar sonra anlatır. Konserin üzerinden bir gün geçmiştir. Hamley, Balkır'la birlikte enstitü meydanında oturmaktadır. Hamley, teneffüste bahçede oynayan çocuklar arasından Ahmet Yol'u yanına çağırır. Ona, bahçede oynayan çocuklardan bir grup kurarak dünkü gibi şarkı söyleyip söyleyemeyeceklerini sorar.

Ahmet Yol, akasyalarla çevrili bahçeye göz gezdirerek bazı öğrencileri "sen, sen" diye yanına çağırır. Kendileri temizlediği için ortalıkta bir çöpe rastlanmayan bahçede çağrılanlar hemen topla-

nır. Hamley, 9. *Senfoni*'nin bitiş bölümünde, "Sen ey tanrılar alevi, ey Elizyum'un kızı" diye başlayan bir şarkıyı söylemelerini ister. Bir gün önce, Ahmet Yol yönetiminde aynı şarkıyı dinlemiştir.

Arkadaşlarını hızla gruplandırarak onlara ses veren Yol, şarkıyı iki sesli olarak söyletir. Şarkı bittikten sonra Balkır, Hamley'in söylediklerini çevirerek öğrencilerine aktarır:

> "Bu çocuk iyi öğretmen olur. Biz her sabah Cambridge Üniversitesi'nde, zihinleri açılsın diye öğrencilere bu şarkıyı söyletiyoruz." Sonra gitti. Bir ay geçti, geçmedi, müdür bey beni çağırdı. Mr. Hamley bir dergi yollamış. İzlenimleri çok olumluymuş.[55]

Hamley'in Londra dönüşü, Arifiye ve köy enstitüleri hakkında yazdığı yazının yayımlandığı bu dergiye ne yazık ki ulaşılamamıştır.

Matematik üzerine çok sayıda çalışması olan Hamley'in ayrıca *Educational Pyschology* adlı bir kitabı da bulunmaktadır. Hamley, 1949 yılında yaşama veda eder.

Hamley'in Arifiye Raporu

Milli Eğitim Bakanlığı'nın, 25.5.1943 tarih ve 6/07352 sayılı yazıyla Profesör Hamley ve eşinin Arifiye Köy Enstitüsü'nü ikinci ziyaretiyle ilgili bilgi istemesi üzerine, Balkır'ın aracılığıyla verilen raporda iki ziyareti arasındaki farklar ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Raporda Webster'in, 27 Mayıs 1943 tarihinde, eşiyle birlikte enstitüye geldiği, enstitü binalarını, atölyeleri, ziraat işlerini, diğer çalışmaları, halk oyunları ve müzik çalışmalarını incelediği ve iki yıl önceki ziyaretiyle karşılaştırdığı yazılmıştır.

Hamley'in karşılaştırmalarına göre Arifiye Köy Enstitüsü'nde öğrenci sayısı, hayret verecek derecede artmış ve iş yapma konularında olgunlaşılmıştır.

İki yıl önce günün yarısı ders, diğer yarısı iş olarak planlanırken; şimdi uygulanan bir hafta ders, bir hafta iş biçimindeki planı daha yararlı bulmuştur. Müzik ve ulusal oyunlar mükemmeldir. Resim-iş işliğinde gördüğü çalışmalar, enstitüye başka bir gelişmişlik kazandırmakta ve ruh vermektedir.

H. R. Hamley, eşi, Balkır ve Dr. Sıtkı Eken enstitü faytonunda.

Marangozluk ve demircilik işliklerinin öncekine göre büyütülmüş olması, enstitü çalışmaları için çok yararlı olmuştur. Dikiş makineleri artmış ve bu alandaki çalışmalar daha uygun bir biçimde planlanmıştır.

Enstitü arazisi de genişletilmiş, hayret edilecek denli meyve ağacı dikilmiştir. Sebze üretimi amaçlı bir biçimde geliştirilmiştir. Bunlar, en azından övülmeyi hak etmektedir.

1941 yılında bulunmayan balıkçılık işlerini, enstitü için yeni bir üretim konusu olarak değerlendiren Hamley, kooperatifin yerini ve çalışmasını da beğenir. Yapılan yolları ve inşa edilen çok sayıdaki yapıyı da raporuna ekleyen Mr. Hamley, üç yıl içinde böyle bir enstitüyü kurmanın, olağanüstü ve büyük bir iş olduğunu, 10 yıl sonra buranın modern ve büyük bir köy olacağına inandığını da yazar.

Enstitü çıkışlı öğretmenlerin, köylerde ilginç uygulamalar yapacaklarından da söz eden Hamley, köy enstitülerini Irak hükümetine tavsiye ettiğini, orada da şimdilik enstitüler gibi beş okul açıldığını ve bu işler için eğitim almak üzere Irak'tan yetkililerin Türkiye'ye ziyaretler yapacaklarını raporunun sonuna ekler.[56]

Amerikan Kolejleri, Çinli Profesör ve Diğerleri

Öğretmen Berin Tuç'un anılarına göre İstanbul'da bulunan Arnavutköy Amerikan Koleji, Üsküdar Amerikan Kız Lisesi ve Robert Koleji öğretmenleriyle Amerika'dan gelen okul mütevelli heyetleri çeşitli zamanlarda Arifiye'de incelemelerde bulunurlar ve hayran kalırlar.[57]

Bu gezilere, genç yaşta enstitüye yabancı dil öğretmeni olarak giden Berin Tuç rehberlik etmiştir. Bu ziyaretler sırasında tanıştığı Üsküdar Amerikan Kız Lisesi öğretmeni Dorothy Ratten, memnuniyetini ve dil eğitimi önerilerini mektuplarla Tuç'a bildirmiştir. Bugüne ulaşan üç mektup, 1945-1946 yıllarına aittir.

İlk mektupta Bayan Ratten Türkçe öğrenmekte olduğundan ve mektubu Türkçe yazdığından söz ederek, Tonguç ve Balkır'ın mezun olmuş köy öğretmenleri, okul yapımları ve diğer sorunlar için yapacakları geziyi sorar ve kendisi de bu geziye katılmak istediğini belirtir. Bu mektubu Üsküdar vapurundan yazan öğretmen, önerdiği kitaplardan enstitüye getireceğini de ekler.

İkinci mektubunda, farklı diller ve kültürler üzerine görüşlerini, tatil planlarını ve Arifiye Köy Enstitüsü öğretmenleri Cevdet Tinel ile Hüseyin Bey'e selamlarını iletir.

Son mektubunda ise çocuklar için gelen yeni kitaplardan bahsederek Tuç'tan bunlardan Edip Beye söz etmesini ister. Ayrıca iyi dileklerle Süleyman Edip Balkır, Aziz Arsan, Hüseyin Kaya, Mustafa Eyüboğlu ve eşine de selam gönderir.

1950 yılı Ağustos ayında Birleşmiş Milletler adına beraberinde bir grupla Çin'den gelen pedagoji profesörü Hsu Hri Ling'in Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelişi de basında haber olur.

Haberden edinilebilen bu konuyla ilgili bölüm şöyledir:

> Arifiye (Özel) - Canton Üniversitesi Pedagoji Profesörü Hsu Hri Ling, dün saat 11.11'de enstitüyü ziyarete gelmiştir. [...] Birleşmiş Milletler'in teşkil ettiği [...] eğitim müesseselerini dolaşan Profesör, Mısır'a gitmek üzere enstitüden ayrılmıştır. Bundan başka Pakistan...[58]

Enstitünün sonraki yıllarında, Taylandlı başka bir tarım uzman da Arifiye Köy Enstitüsü'nü görmeye gelir.

Hiç kuşkusuz, gelen yabancılar arasında bu isimler dışında da kimseler de bulunmaktadır. Ancak belirlenebilenler bu kadardır.

31 Temmuz 1944 Günü

Neden Arifiye?

Ulaşım olanakları ve başarılarıyla sürekli haber olan, üniversite öğrencileri, öğretim üyeleri, sanatçılar ve yabancı uzmanların sıklıkla uğrak yeri olan Arifiye Köy Enstitüsü, enstitüler için örnek bir işletmeye dönüşmektedir. 1944'e gelindiğinde, kuruldukları her yerde enstitülerin başarılı olduklarının anlaşılmasıyla da birlikte, karşı söylemler de işitilir duruma gelmiştir. Dönemin basınına bakıldığında hem bu söylemlere Arifiye örneği üzerinden bir yanıt vermek. hem enstitüleri basına en iyi biçimde anlatmak, hatta yaşatmak için bir çalışmanın düşünülüp planlanmış olduğu anlaşılıyor. Bu plana göre ülkenin belli başlı gazetelerinin yazarları ve sahipleri, toplu olarak Arifiye Köy Enstitüsü'ne götürülür. Bu süreçte neler olduğu aşağıda görülebilir. Yüksek Köy Enstitüsü henüz tamamlanmadığından, vitrin olarak Arifiye'nin seçilmiş olduğu bellidir.

31 Temmuz 1944 Gününün Kısa Öyküsü

Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel yanında Ankara *Ulus* gazetesinden Falih Rıfkı Atay, İstanbul'da yayınlanan gazetelerin sahipleri ve muhabirlerle İstanbul'dan, Ankara Ekspresi'ne eklenen özel bir vagonla İzmit'e, oradan da İzmit Valisi Ziya Tekeli, Milli Eğitim müdürü, Adapazarı Kaymakamı Refik Kuzucu ve diğer yetkililerle Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelir. Saat 11.30'u göstermektedir.

Amaç, bir köy enstitüsünde dört yıllık üretim çalışmalarının vardığı düzeyi, üretimi, binaları, bahçeleri, işlikleri, balıkçılığı, eğitimin durumunu görmek ve elbette sanat çalışmalarıyla bir ensti-

tüyü basına tanıtmak, köy enstitüleri konusunda en yetkili ağızlardan bilgiler sunmaktır.

İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç da Arifiye'ye bir gün önce gelerek bu hazırlıklara katılmıştır.

Konukları Arifiye Tren İstasyonu'nda Tonguç, Balkır ve enstitü öğrencileri karşılar. Öğrencilerle birlikte yenen öğle yemeğinden sonra, gelen konuklara, –yeterli büyüklükte bir salon olmadığından– yemekhanede bir konser verilir. Köylü çocuklarının verdiği bu konser, kentten gelen konukları derinden etkiler. Yücel, konser sonunda enstitülüleri kutlar.

Konserin bitişinde söz alan İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç yurdun eğitim verileri, köy enstitülerinin amaçları, bu enstitülerdeki eğitim yöntemi, yetiştirilecek öğretmenlerin nitelik ve sayıları hakkında bilgiler verir. Onu Bakan Yücel izler ve aynı konularda açıklamalarda bulunur.

Bilgilendirmelerden sonra Hasan Âli Yücel ve gazetecilerce, üç saat süreyle Arifiye Köy Enstitüsü'nün tüm alanları, çalışmaları, üretimi ve eğitimdeki düzeyi mercek altına alınır. İşlikler, derslikler, tarım alanları, bitmiş ve inşası süren yapılar, nöbet işleri sırayla incelenir. Öğrencilere sorular sorulur. Karşılıkları alınır. Dersler izlenir.

Enstitü alanlarının ve çalışmalarının görülmesinden sonra Bakan Hasan Âli Yücel, Kocaeli Valisi Ziya Tekeli ve Adapazarı Kaymakamı Kuzucu'yla Adapazarı'na geçerler. Bakan Yücel burada, Zirai Donatım Kurumu ve çalışmalarını, Adapazarı depremi sonrası yapılaşmaları ve öğretmen evlerini inceler. Bir süre Çarksuyu'nda dinlenir. Arifiye Köy Enstitüsü'ne dönen Yücel, buradan trenle Ankara'ya hareket eder.

Gazeteciler ise geceyi Arifiye Köy Enstitüsü'nde geçirirler. Akşam saatlerinde Sapanca Gölü kıyısında balıkhane ve balıkçılık çalışmaları görüldükten sonra enstitüye dönülür. Enstitülü öğrencilerinin hazırladığı gösteriler ve halk oyunlarından memnun olan gazeteciler ertesi sabah enstitüden ayrılırlar.

Bu incelemelerden bir gün sonra, günlerce Arifiye Köy Enstitüsü gezisiyle ilgili bitmez tükenmez yazılar süsler gazeteleri.

Gazeteciler enstitüye girerken. F. Rıfkı Atay ve Yücel önde.

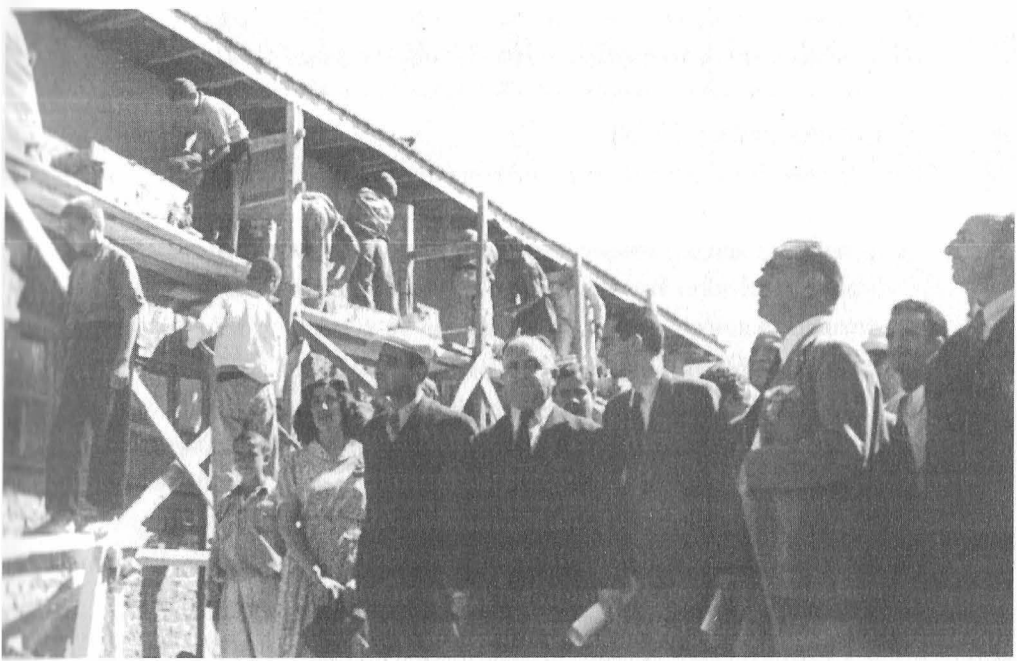

Yapı işleri denetimi.

Gazetecilerin Gözlemlerinden Birer Örnek

1 Ağustos 1944 tarihli bu haberlerden ulaşabildiğimiz belli başlılarına bile burada yer verme olanağı olmadığı için ancak yayımlanma sırasına göre her haberden birer ikişer cümle seçilerek gazetecilerin o günle ilgili gözlemleri aktarılmaya çalışılmıştır.

Maarif Vekilimiz Bay Hasan Âli Yücel, dün Arifiye Köy Enstitüsü'nde tetkikler yapmıştır.

Vekilin bu tetkiklerine İstanbul gazetecileri ile gazetemiz sahibi, Rıfat Yüce ve Cevdet Baykal da iştirak etmişlerdir. (*Türkyolu*, 1.8.1944)

Maarif Vekili ve basın heyeti akşama kadar Arifiye Köy Enstitüsü'nün bütün teşkilatını, atölyelerini, sebze ve meyve bahçelerini görmüşler, yeni yapılmakta olan okul binalarını gezmişler, derslerde bulunmuşlar ve talebenin çalışmasını yakından tetkik etmişlerdir. (*Tan*, 1.8.1944)

İlk Tedrisat Umum Müdürü İsmail Hakkı Tonguç Köy Enstitüleri davası ve elde edilen mesut neticeler etrafında geniş izahatta bulundu. (*Cumhuriyet*, 1.8.1944)

Maarif Vekili ve davetliler Arifiye'deki enstitüyü gezmişler ve bu gezinti üç saat devam etmiştir. Yeni yapılan ve yapılmakta olan tesisler, talebeler tarafından inşa edilen binalar, marangozhane, demir atölyesi, dokuma atölyeleri, ahırlar, ekim sahaları ve kümesler gezilmiştir. (*Son Posta*, 1.8.1944)

Maarif Vekili ve basın heyeti, akşama kadar Arifiye Köy Enstitüsü'nün bütün teşkilatını, atölyelerini, sebze ve meyve bahçelerini görmüşler, yeni yapılmakta olan okul binalarını gezmişler, derslerde bulunmuşlar ve talebenin çalışmasını yakından tetkik etmişlerdir. (*Vatan*, 1.8.1944)

Enstitü hakkında İlk Tedrisat Umum Müdürü Hakkı Tonguç etraflı izahat vermiş, Maarif Vekili bu izahatı aşağıdaki sözlerle tamamlamıştır:

Köy enstitülerimizden bu yıl 2.000 mezun alacağız. Yurdumuzdaki 40.000 köy için bu gün 50.000 öğretmene ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar köy enstitüleri vasıtasıyla az zamanda yetiştirilecek ve yetişenler grup grup köylere giderek, köylümüzün kalkınmasına yardım edeceklerdir. (H. B. Ülgen, *Vakit*, 1.8.1944)

Bu konserde garp eserleri, Türk eserleri, armonize edilmiş halk türküleri ile halk türküleri koro halinde, tek, çift, 3 ve 4 sesli olarak söylenmiş, umumi olarak büyük takdir ve hayranlık toplamıştır. Bilhassa (Mecnunum Leylamı Gördüm), (İndim Kuyu Dibine), (Köroğlu) türküleri çok takdir ve alaka toplamıştır. (*Türkyolu*, 2.8.1944)

İsmail Hakkı Tonguç, köy enstitülerinden mezun olacak talebelerin, yeni Türk köyünü kuracağını, köyü sıhhi, temiz ve iyi suya, ışığa, yeşil sahaya ve yola kavuşturacağını temin etmiş ve bu sahada teknik daha birçok izahat vermiştir. (*Türkyolu*, 2.8.1944)

Bu geziş tam üç saat devam etmiş, yeni yapılan ve yapılacak olan binalar, tesisler, atölyeler, ahır ve kümesler gezilmiş, talebenin iş başında çalıştığı görülmüş, bundan çok memnun kalınmıştır. (*Türkyolu*, 2.8.1944)

Yaşları 18'den yukarı olmayan talebelerin inşa ettikleri binaları takdirle seyretmişlerdir. Enstitü içindeki teknik olsun, her faaliyetin bu talebelerin eseri oluşu, büyük sevinç duymaya vesile olmuştur. (*Tan*, 2.8.1944)

Birçok atölye var. Bütün bunlarda kız, erkek talebe sanki her biri birer arı, hiç durmadan çalışıyorlar. Öğretmenleri de orada, talebeden pek ayırt etmek mümkün değil. Onlar da talebe gibi tulum giymiş, talebe gibi yüzleri yanık. (*Son Posta*, 2.8.1944)

Arifiye enstitüsünde gördüklerimden kalbimde derin bir inşirah (ferahlık, açıklık) olduğunu söylemekten ayrı bir zevk duyuyorum. (Asım Us, *Vakit*, 2.8.1944)

Enstitüde çocuk her şeydir. Hizmetçi, aşçı, çiftçi, duvarcı, demirci, marangoz, amele, talebe, her şey... Müessesenin bu işleri nöbetleşe, dikkatle ve merakla yapılmaktadır.

Biz çocukları bina yaparken gördük. Temel kazıyor-atıyorlar, duvar örüyor-sıvıyorlar, çatı kurup-örtüyorlardı. Bu köy çocukları gündüz, gece mandolinle şarkı söylediler, nota ile dilimize çevrilmiş garp musikisinden örnekler gösterdiler. Halk şarkıları (söyleyip), halk oyunları oynadılar. (H. L. D. *Tan*, 2.8.1944)

Enstitü tedrisat programına gelince yapıcılık, güzel sanatlar, maden işleri, tarla ziraat işleri, köy hayvanları, hayvancılık işleri, işletme ekonomisi, köyde ev işleri şubeleri programın en önemli çalışmalarını veren şubelerde, talebeler umumi kültür öğrendiği kadar bir sanat şubesini de seçmek mecburiyetindedir. (H. B. Ülgen, *Vakit*, 2.8.1944)

Arifiye Köy Enstitüsü'nün faaliyeti, diğer enstitülerin faaliyetlerine en güzel örneği vermektedir. Enstitülerin verimi, yaptığımız tetkiklere göre kısa bir zamanda inkişaf ederek kendilerinden beklenen gayeyi temin edecekleri muhakkaktır. (H. B. Ülgen, *Vakit*, 3.8.1944)

Maarif Vekilimiz Hasan Âli Yücel'in davetiyle Arifiye Köy Enstitüsü'nde bir gün bir gece tetkik yapma imkânını bulduk. Çocukların yetiştirilmelerini, çalışmalarını, yakından gördük. Edindiğimiz intibalardan sevinç ve gurur duyarak avdet ettik. (Hayri Alp, *Cumhuriyet*, 3.8.1944)

Arifiye Köy Enstitüsü'nden geliyorum. Gittiği yerlere, ışık ve hayat götürecek insanların yetiştiği yerden... 960 talebesi olan ve en aşağı 960 köye, irfan meşalesini götürecek olan bu müesseseyi gördükten sonra göğsüm kabardı.

Arifiye Köy Enstitüsü'nde bir gece geçirdiğim halde, enstitüye doyamadan, gözlerim arkada kala kala ayrıldım. Bu güzel eseri bize kazandıranlarla, bu eseri yaşatmaya çalışanlara sonsuz, içten ve candan takdirler. (Faruk Fenik, *Vatan*, 4.8.1944)

O Günün Anısı

Arifiye Köy Enstitüsü tarımbaşı Hakkı Tanberk'in yeğeni Huban Tanberk, gazetecilerin enstitüyü gezdiği günün akşamı Balkır'ın evinde, bazı konuklara verdikleri yemekle ilgili, kıtlık günlerinin koşullarına bulanmış anılarını anlatıyor:

> Şimdi kırk kişi gazeteci geldi İstanbul'dan. Her aile misafir aldı. Sıra bana geldi. Ben yemeği Edip Bey'in evinde vereceğim. Evim müsait değildi. Ekmek yok o zaman. Ekmek kıtlığı var.

Huban Tanberk'in ev sahibi, Arifiyeli bir ailedir. Çok iyi geçindiği bu evin hanımı Saniye Hanım kendisini çok sevmektedir. Ekmek sorununu açınca "Ben sana vereyim kızım. Ne korkarsın. Ben sana baklava da yaparım. Ne istersen söyle" der. Börek açmayı da onun yardımıyla halleder. Bu destekle akşam sofrasını doldurur ve konuklarını mutlulukla uğurlar.[59]

Başka Kimler Geldi?

Görev gereği Arifiye Köy Enstitüsü'nü gelip gören çevre kaymakamları, öğretmenler, müfettişler, valiler, bakanlar ve diğer teknik görevliler ile gazetecilerin isimlerini tam olarak saptamak zor işlerden biridir. Çevre halkı, spor kulüpleri, Kocaeli bölgesi ve Adapazarı okulları da bunlardandır. Ancak bunun dışında gelenler de vardır.

Ünlü sosyolog, Aksu Köy Enstitüsü ve Kepirtepe Köy Enstitüsü'nde sosyoloji öğretmenliği de yapmış olan Cavit Orhan Tütengil, Arifiye Köy Enstitüsü'ne ilk gelen konuklardandır

Konuklar arasında Mülkiye Mektebi öğrencileri de unutmamalıdır. O sıralarda Ankara'ya taşınmış olan eski Mülkiye Mektebi, yani bugünün Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri de Arifiye'ye sıkça gelenlerdendir. Bu gelişlerden, birer yıl arayla gerçekleşen ikisiyle ilgili haberlere rastlanmıştır. İlk haber, 1941 yılında ve öğrenciler gelmeden önce yayınlanmıştır:

> Siyasal Bilgiler Okulu talebeleri 17 Şubat Pazartesi günü buraya gelerek köy enstitüsünü ziyaret edecekler ve iki gün kalarak, köy ve köycülük sahasında tetkiklerde bulunacaklardır. Misafirleri ağırlamak üzere enstitüde hazırlıklar yapılmaktadır.[60]

Aynı yıl Kars'tan Cılavuz Köy Enstitüsü'nün yurt gezisine çıkan bir ekibi de Arifiye'ye konuk olarak gelir. Yurt gezilerine çıkan enstitü grupları, gezecekleri bölgedeki köy enstitüsünde konaklamakta ve yiyecekleri de oradan karşılanmaktadır. İşte kardeş Cılavuz Köy Enstitüsü öğrencileriyle ilgili haber:

> Yurt dâhilinde bir tetkik gezisine çıkmış olan Kars vilayeti, Cılavuz Köy Enstitüsü'nün talebelerinden 25 kişi, başlarında öğretmenleri olduğu halde şehrimize gelmişlerdir. Misafir talebeler şehrimizin görülecek yerlerini, bu arada vilayet kâğıt fabrikasını, Halkevini, Maarif Müdürlüğü'nü ziyaret etmişlerdir.[61]

Siyasal Bilgiler öğrencilerinin bir yıl sonraki gelişi ise ziyaretten sonra haber olmuştur. Habere göre, bu gezide Kocaeli Maarif Müdürü Bedri Ahıskalı da bulunmuştur. Ayrıca Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinden bir grup, profesörleriyle birlikte Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelerek incelemelerde bulunmuşlardır. Enstitü Müdürü Süleyman Edip Balkır ve Kocaeli Maarif Müdürü Bedri Ahıskalı tarafından karşılanan grup, enstitüye yönelik ilgiden övgüyle söz ederek ayrılırlar.[62]

1942 yılında, İzmit bölgesinde tarımsal seferberlik için çiftçilerle görüşmeler yapmaya gelen Tarım Bakanı Muhlis Erkmen bu incelemeleri sırasında, 18-19 Şubat 1942 günlerini Arifiye Köy Enstitüsü'nde geçirecektir. Balkır, bakanın gelişini Tonguç'a yazdığı mektupla bildirir.[63]

Tarım bakanının gelişi, *Yeni Sabah* gazetesinde 22 Şubat günü haber olacaktır: "Ziraat Vekili Muhlis Erkmen dün Arifiye'den şehrimize gelmiş, valiyle birlikte Gölcükte tetkiklerde bulunmuştur."[64]

Aynı yılın baharında gelenlerden biri de müfettiş, eğitimci Hayrullah Örs'tür. Örs, enstitü çalışmalarını 12 gün süreyle inceleyip

Dünya ikincisi güreşçi Halil Kaya'nın Arifiye ziyareti, 11 Eylül 1949.

Ankara'ya döner. Bu ziyaretin bilgisine, Balkır'ın Tonguç'a yazdığı mektupta ulaşılmıştır.[65]

Kastamonu Gölköy Enstitüsü'nün, Eylül 1942'de Arifiye Köy Enstitüsü'nün konuğu olduğunu da Balkır'ın başka bir mektubu belgelemektedir.[66]

Kimi zaman milletvekillerinin de uğrak yeri olan Arifiye, bir gün de Sadi Konuk'u ağırlar. Bakanın enstitü temizliği konusundaki eleştirileri, Balkır'ın bunu bakan Yücel'e de iletmesine neden olur. Yücel bunun üzerine "İstediği hastanesi ile Arifiye Köy Enstitüsü'nü karşılaştıralım" der.[67]

Gazetecilerden Şevket Rado, Arifiye'ye gelişiyle ilgili şunları diyecektir: "Dört sesli İstiklal Marşı'mızı ilk defa Arifiye Köy Enstitüsü'nde dinledim."[68]

Arifiye'ye gelen bilim insanlarından biri de ünlü sosyologlardan Niyazi Berkes ve eşi Mediha (Esenel) Berkes'tir. O sırada Ankara Üniversitesi, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapan çift, diğer enstitülere gittikleri gibi Arifiye'ye de gelmiş ve anılarında, bu kurumlara duydukları hayranlığı yazmışlardır.[69]

Genç yaşta yitirilen Ahmet Taner Kışlalı da Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelip enstitüdeki çalışmaları gören ve yazan bir aydındır.

Köycüler dergisindeki haberlere göre 3 Temmuz 1946 günü Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nden bir grup öğrencinin de Arifiye'ye geldiği anlaşılmaktadır.

Arifiye Köy Enstitüsü dergisi *Köycüler*'de, Kepirtepe Köy Enstitüsü ekibinin 23.7.1946 tarihinde Arifiye'ye gelişi haber olarak verilmiş, Arifiyeli öğrencilerden Mazhar Çiçek'in, gelen grubun başındaki tarım öğretmeni Hikmet Özcan'la yaptığı görüşme de dergide yayımlanmıştır.

Bu röportajda, Hikmet Özcan'a, Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelişte izlenen yol ve ziyaret edilen yerler, Arifiye Köy Enstitüsü'ndeki izlenimler, enstitü bölümleri ve çalışmaları hakkındaki görüşleri, sanat, müzik vb konularda iki enstitünün karşılaştırılması gibi sorular sorulmuş ve yanıtları alınmıştır. İşte röportajdan iki yanıt cümlesi:

> Müzik cihetiniz, gıpta edilecek şekildedir. Bilhassa koro ve orkestra benim ve öğrencilerimizin pek hoşumuza gitti. İçimde bir ateş, bir sevinç dalgası dolaşıyordu.[70]

Kepirtepeli grubun gelişinden bir gün sonra da Kocaeli Milli Eğitim memurları Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelerek "10 Yıllık Kültür Çalışma Planı" çalışmaları yaparlar.

Dergideki son konuk haberi, 29 Temmuz 1946 günü enstitüye gelen, *Köy Postası* dergisi habercisi Hakkı Çam'la ilgilidir. Hakkı Çam, enstitüdeki öğrencileri dergisine abone yapmaya gelmiştir.[71]

İki ayrı anıda aynı yıl Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nden dört öğrencinin staj yapmak üzere Arifiye Köy Enstitüsü'ne geldiklerine ilişkin bilgiler vardır. Bunların Hatun Efe, Raşit, Abdülkadir ve Tahsin adlı öğrenciler olduğu anlaşılmaktadır.[72]

Arifiye Köy Enstitüsü son dönemlerinde daha çok müfettişlerin ve denetim amaçlı gelen devlet büyüklerinin uğrak yeri olsa da Nihat Erim, Yunus Kazım Köni ve Ferruh Sanır'ın gelişlerini de kaydetmelidir.

Ulusal kahraman Kara Fatma Arifiye'de, 26 Haziran 1953.

Son olarak, Arifiye Köy Enstitüsü'ne Ankara Üniversitesi'nden patates üzerinde çalışmalar yapmak üzere gelen Kamil İlisulu'dan söz edilmelidir. Belgeye göre 28.12.1951 tarihli yazıyla Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Endüstri Bitkileri Kürsüsü asistanı Kamil İlisulu, araştırma ve denemeler yapmak için ayrılan enstitü arazisinde çalışmak üzere bir süreliğine enstitüye gelmiştir.[73]

Arifiye Köy Enstitüsü'nün son ziyaretçilerinden biri de İstiklal Savaşı kahramanı ve İstiklal madalyalı kadın asker Kara Fatma olur. Kara Fatma'nın enstitüye 26.6.1953 günü geldiği anlaşılmaktadır.

Yalnızca belgelenebilen isimlerin bile enstitü için nasıl bir hareketliliğe neden olabileceği düşünüldüğünde, ziyaretler nedeniyle öğretmen ve öğrencilerin nasıl çalıştıklarının yeniden düşünmeyi gerektireceği açıktır.

Yeni Eğitimin Kadrosu

Enstitünün Yöneticileri

Arifiye Köy Enstitüsü'nün Beş Müdüründen İlki: Süleyman Edip Balkır

Köy enstitülerinin müdürleri enstitüye bağlı tüm eğitim ve üretim birimlerindeki her türlü eğitim ve üretimin kanunlarla, eğitim ilkelerine göre yürütülmesinden birinci derecede yetkili ve sorumlu yöneticilerdir. Eğitim Bakanlığı'nın emirlerini uygulamak, enstitüdeki çalışmaları ve sonuçlarını sergilemek, bakanlıkla ilgili yerlere bildirmekle de görevlidirler. Köy enstitüsü müdürleri, herhangi bir okul müdüründen daha fazla görev ve yetkileri olan yöneticilerdir. Çünkü enstitülerin öğrenci kaynakları ve yetiştirdikleri öğretmenleri yolladıkları çevreler, birkaç ilin sınırları içindeki köylerdir. Bu geniş alandaki eğitim sorunlarının tümü, enstitü müdürlerinin de sorunlarıdır. Bu nedenle, enstitü müdürlerinden söz ederken enstitüdeki üretim ve eğitim işleriyle sorunların yanında, bu geniş çevreyi de dikkate alma zorunluluğu vardır. Öğretmenlik, müfettişlik ve eğitmen kursu yöneticiliklerindeki deneyimiyle bu büyük göreve getirilmiş seçkin eğitimcilerden biri de Süleyman Edip Balkır'dır.

Nisan 1940 başında göreve başlayan Balkır, Arifiye'ye gitmeden önce bir yandan bölge hakkında bilgiler ararken, diğer yandan

Nejat İdil Arifiye'den ayrılırken, Arifiye İstasyonu.

nasıl bir kadro kurabileceğini düşünmekte ve bununla ilgili bazı görüşmeler yapmaktadır. Daha önce İstanbul İlköğretim müfettişi olarak bölgede çalışmış olması ve iki eğitmen kursundaki deneyimleri kendisine yol göstermektedir.

İlk günden başlayarak gözüne kestirdiği, becerilerine, eğitimciliğine ve yaratıcılığına güvendiği arkadaşlarını nasıl etrafına toplamaya çalıştığı, Tonguç'a bir kişi için bile defalarca yazdığı ısrarlı mektuplardan anlaşılmaktadır.

Köy enstitülerinin hazırlık aşamalarından beri, Tonguç'la yan yana duran kişilerden biri olan Balkır'ın, 1946'da Arifiye'den ayrılmasıyla yerine, Kepirtepe Köy Enstitüsü'nün deneyimli müdürü Nejat İdil gelecektir. İdil, Arifiye'de bir yılını doldurmak üzereyken bu görevden alınacaktır.

Arifiye'nin üçüncü enstitü müdürü, Beşikdüzü'nde öğretmenlik ve yöneticilik yapmış Fehim Akıncı olur. Akıncının görev süresi de iki buçuk yılı aşamaz.

Akıncı'nın yerine gelen deneyimli müdürlerden İsmail Safa Güner, en karmaşık dönemde başa gelir, ancak bir yıl kadar kalabildikten sonra Arifiye'den olaylı biçimde ayrılır.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün son ve Arifiye İlköğretmen Okulu'nun ilk müdürü ise Amerika Birleşik Devletleri deneyimli Azmi Gökmen olur ve toplamda 10 yıl Arifiye'de görev yapar.

Süleyman Edip Balkır'dan daha önceki bölümlerde söz edildiğinden, burada diğer enstitü müdürleriyle ilgili ulaşılabilen bilgilere yer verilecektir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün İkinci Müdürü: Nejat İdil

Köy enstitüleri yöneticileri arasında önemli bir yeri olan ve Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu günlerinden itibaren enstitülere büyük emeği geçen Nejat İdil, 1907 yılında Erzurum'da dünyaya gelir. İlk ve orta öğrenimini Erzurum'da yapan İdil, 1928 yılında Erzincan Öğretmen Okulu'nu bitirerek, aynı yıl atandığı Trabzon, Merkez İskenderpaşa Okulu'nda bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girer.

1933 yılında buradan mezun olan İdil, Ankara, Beypazarı 2. Mektep'e öğretmen olarak atanır. Bir yıl sonra Urfa ilinde İlköğretim müfettişi olarak görevlendirilen Nejat İdil, askerliğini de öğretmen olarak yapmak üzere Urfa Vatan Okulu'na öğretmen olarak verilir.

1936 yılında, yeniden İlköğretim müfettişi olarak Ankara'ya atanan İdil, bir yıl sonra açılan İzmir Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu ve Öğretmenlik Kursu'na öğretmen olarak atanır. Aynı okulda, bir süre müdür yardımcılığı görevinde de bulunarak, bir yıl sonra Kepirtepe Köy Öğretmen Okulu'nda kurucu müdür olarak görev alır.

Zorluklarla geçen kuruluş ve taşınma günleridir. Kepirtepe Köy Enstitüsü'nün kuruluşunda, adının verildiği "İdil Suyu"nun getirilmesinde yaptığı başarılı çalışmalarla dikkatleri çeker.

1942 yılında, bu kez İstanbul bölgesinde çalışmak üzere İlköğretim müfettişi olarak görevlendirilen Nejat İdil, Şubat 1947 tarihine dek bu görevde kalır.

Balkır'ın İstanbul Teknik Üniversitesi'ne naklen atanması üzerine, Nejat İdil 3 Mart 1947 günü, Arifiye Köy Enstitüsü ikinci müdürü olarak göreve başlar.

Köy enstitülerine karşı söylemlerin ve saldırıların başlamış olduğu, denetimlerin sıklaştığı dönemde Arifiye'ye gelen İdil'in işi zordur. Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri staj için Arifiye'dedir.

Nejat İdil döneminin iki önemli olayı, yeni Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer'in, yanında bürokratlarıyla 40 gün arayla iki kez Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelmesidir.

Sirer, ilk gelişinden 40 gün sonra Kazım Karabekir'le birlikte enstitüye bir kez daha gelir. Enstitünün tüm bölümlerinin, derslerin sıkı bir denetimden geçirilmesinden kısa süre sonra, İdil de bu görevden alınır.

Nejat İdil, Arifiye'den alınarak hızlı bir yazışma trafiğiyle önce Ordu, sonra Giresun iline verilir ancak sonunda 27 Şubat 1948 tarih ve 3674 sayılı onayla öğretmen olarak Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde görevlendirilir. İdil'in Arifiye'den ayrılması ancak 2 Mart 1948 günü gerçekleşir. Atama kararnamesinde Hasanoğlan köy Enstitüsü'ne verilen İdil'in, "Ankara Milli Eğitim müdür yardımcılığında çalıştırılacağı" not edilmiştir.[1]

Bu görevden sonra İdil'i, İstanbul Büyükdere Orman Yüksek Öğrenim Yurdu Müdürü olarak görüyoruz.

1950 yılından sonra önce Vefa Öğrenci Yurdu, sonra Cağaloğlu Erkek Yüksek Öğrenci Yurdu'nda müdür olarak çalışan Nejat idil, 1954 yılında İstanbul Milli Eğitim müdür yardımcılığı görevine getirilir. 1958 yılında bu görevden alınarak, yeniden İstanbul İlköğretim müfettişi olarak görevlendirilir. Bu görevden emekli olan İdil, uzun yıllar emek verdiği eğitim dünyasındaki en zevkli çalışma yıllarını Kepirtepe'de geçirdiğini belirtir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün Üçüncü Müdürü: Fehim Akıncı

Bandırma, 1912 doğumlu olan öğretmen okulu çıkışlı eğitimci Fehim Akıncı'nın, bir yıl öğretmenlik yaptığı Sinop, Gerze kazasında gördüğü birkaç köy dışında köyler hakkında bir bilgisi yoktur.

Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitiren Akıncı, müfettiş olarak yeniden göreve gelir. 1938 yılında Erzincan'da İlköğretim müfettişi ve aynı zamanda Erzincan Eğitmen Kursu'nda, eğitim şefi olarak çalıştığı dönemde köyler ve köylülerle karşılaşır ve onları yakından tanımaya başlar.

1939 büyük Erzincan depremi sırasında Erzincan'da olan Akıncı, bu depremden sağ çıkan ve 11.000 kişinin toprak altında can vermesine tanıklık edenlerdendir.[2]

Bu görevden sonra Hatay'ın Kırıkhan ilçesinde Fransızlardan kalma bir çiftlikte oluşturulan Soğuksu Eğitmen Kursu'nun kurucu müdürü olan Akıncı, bu kursun daha sonra kurulacak Hatay Köy Enstitüsü olacağını yazar. Ancak bu enstitü yaşama geçmemiştir. Akıncı, iki yıl süreyle burada eğitmen yetiştirir.

Köy Enstitüleri Kanunu çıkmadan önce, kurulacak ilk 12 köy enstitüsü için hazırlıklar yapılmaktadır. Akıncı, bu kapsamda Tonguç tarafından Ankara'ya çağrılan ve aralarında Şinasi Ertem, Halit Ağanoğlu, Hürrem Arman, Şinasi Tamer'in de bulunduğu grubun içindedir. Kendisini bu grubun en deneyimsizi olara gören Akıncı, günlerce süren tartışmalı ve verimli toplantıları yeterince kavrayamadığını söyleyince Bakan Hasan Âli Yücel "İnsan kendini suya atmadan yüzme öğrenemez" der.[3]

Beşikdüzü Köy Enstitüsü kurulurken, eğitimbaşı olarak Akıncı atanır. Bu görevi yanında, döner sermaye saymanlığı da ona yüklenen görevlerdendir. Hürrem Arman'la uyumlu biçimde çalışan Akıncı, 1945-1946 yıllarında enstitü müdürü olarak da mesai verir ve bu görevini 1946 yılı sonuna dek yürütür.

Hürrem Arman, anılarında balıkçılıktan söz ederken bir balıkçı motoru almak üzere Akıncı'yla birlikte gittiklerini, satıcının 3500 lira istediğini, bu kadar paraları olmadığını yazar. Ancak Akıncı, bankadaki 1500 lira parasını peşinat olarak verir ve motor alınır.[4]

1 Şubat 1948 günü geldiği Arifiye Köy Enstitüsü müdürlüğü görevinde 3 Ekim 1950 tarihine kadar yaklaşık üç yıl kalır. Köy enstitüleri içinde dedikoduların, ihbarların ve denetimlerin arttığı bu zor dönemde, her alanda birçok değişiklik de gündemdedir.

Ders programları ve enstitü yönetim ilkeleri değişmekte, enstitüler üretimden çekilmektedir. Buna karşın deneyimli eğitimci Fehim Akıncı, boş durmaz ve Arifiye'ye birlikte geldiği Bedri Birol'la enstitü yollarını, 1948-1949 döneminde yenilemeye başlar ve yukarı okul kısmına modern bir hamam ve çamaşırhane kazandırır. Aynı yerde yeni yapılan revir ve atık su kanalları Akıncı döneminin işlerindendir. Su sorunu süren Arifiye'ye yapılan büyük su deposu da onun döneminde gerçekleşen eserlerdendir.

O günlerde sebze bahçesinin ortasında yapılmakta olan su deposuna tuğla taşıyan yazar Nadir Gezer, enstitü birinci sınıf öğrencisidir. Bir pazar günü enstitüdeki tüm öğretmen, öğrenci, yönetici ve çalışanlar tek sıra olurlar. Sıranın bir ucu Arifiye Tren İstasyonu'nda, diğer ucu sebze bahçesinin ortasındadır. Gelen tuğlalar, bir saat gibi bir sürede elden ele verilerek su gibi enstitüye akıtılır. Nadir Gezer'in, o günü unutmamasının özel bir nedeni de vardır:

> Okul müdürümüz Fehim Akıncı'nın elinden aldığım tuğlayı yanımdaki arkadaşıma verirken, kendime güvenimin nasıl arttığını hiç unutmam.[5]

Akıncı döneminde enstitüye bir müfettiş akınından söz edilebilir. Aynı dönemde, enstitü kadrolarının yenilenmesi amacıyla İbrahim Akman, Ali Batu, İbrahim Şadi Balaban ve Bedri Alogan gibi yeni isimler de öğretmen olarak Arifiye kadrosuna katılır.

Köy Enstitüleri Spor Yarışmaları'nın 1949 yılında yapılması beklenirken karşılaşmalar iptal edilince, Arifiye sporcularının tüm hazırlıklarına destek veren Akıncı, enstitü sporcularının Marmara Bölgesi Güreş Karşılaşmaları'na katılmalarını sağlayarak elde edilen başarılı sonuçlarla enstitüye bir parça moral kazandırır.

Enstitülere karşı gelişmekte olan kötü koşullara karşın Akıncı döneminde köy enstitülerine kayıt olmak için başvuran öğrenci sayısı 1000'i aşar. Bu da her şeye karşın, enstitülere köylü ilgisinin artmakta olduğunun göstergesi sayılmalıdır.

Akıncı döneminde Karamürsel'e dinlenmeye gelen Tonguç, kendisini ziyaret eden Daner ve Akıncı'yı görmeye gelecek fakat Fehim Akıncı'yı göremeyecektir. Buna karşın Arifiye'ye kadar gelen Tonguç enstitüye girmeyecektir.[6]

Aynı dönemde bir gün Süleyman Edip Balkır, enstitüyü ve Akıncı'yı ziyaret eder.

Arifiye'de okuyan kız öğrencilerin Kızılçullu'ya yollanması da Fehim Akıncı döneminin olaylarındandır. Dedikoduların soruşturmalara dönüştüğü ve Akıncı'yı da üzen bu kötü günlerde öğretmenlerden Şadi Balaban Samsun'a verilecek, çalışkan müdür Fehim Akıncı da İçel iline Milli Eğitim müdürü olarak atanır ve bir dönem daha sona erer.

Henüz Balaban ve Akıncı ayrılmadan, Arifiye'nin yeni müdürü İsmail Safa Güner Arifiye'ye gelir ve bir süre iki müdür birlikte görev yapmak zorunda kalır.[7]

İçel iline Milli Eğitim müdürü olarak atanan Akıncı, bu görevden sonra 1953-1962 yılları arasında Bandırma Ortaokulu'nda müdür olarak görev yapar. Fehim Akıncı, 1962 yılında Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde de görev alır.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün Dördüncü Müdürü: İsmail Safa Güner

Arifiye Köy Enstitüsü dördüncü müdürü, enstitü kurucularından İsmail Safa Güner'dir. Demokrat Parti'nin görev almasının beşinci ayında Fehim Akıncı görevden alınır ve yerine Gölköy Köy Enstitüsü Müdürü Güner Arifiye'ye getirilir. Ancak daha kendisi yeni görev yerine gelmeden, dedikoduları gelir.

İsmail Safa Güner, 1912 yılı Kütahya, Altıntaş ilçesi, Allıören köyü doğumludur. Küçük yaşta annesini yitirir. İlkokul yıllarını Kütahya'da geçiren Güner, Konya Öğretmen Okulu'nu bitirip öğretmen olur.

Bir süre sonra, Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji bölümünü bitirir, Kocaeli, Kandıra Merkez İlkokulu'na öğretmen olarak atanır. Bunu, Kazımiye Köyü İlkokulu'nda başöğretmenlik izler. İsmail Safa Güner 1938 yılında, Arifiye Eğitmen Kursu eğitici kadrosu içinde yer alır.

Bu tarihten sonra Adana-Haruniye, Düziçi Köy Enstitüsü'ne öğretmen olarak atanan Güner, burada eğitimbaşı, eğitbilim dersleri öğretmeni ve müdür olarak görev yapar.

İsmail Safa Güner'in ayrılışında yol zor açılır.

Düziçi'nden sonra İvriz Köy Enstitüsü'ne müdür olarak atanır. Bu görevi, Gölköy Köy Enstitüsü müdürlüğü izleyecektir. Safa Güner, aynı zamanda görev aldığı enstitülerde, toplumbilim dersleri de vermektedir.

Ekim 1950'de Arifiye Köy Enstitüsü müdürü olarak atanan Güner, ilk günlerde –henüz enstitüden ayrılamamış olan– Fehim Akıncı'yla birlikte çalışır.

Güner'in yaşamıyla ilgili, sağlığında *Toplum Bilim* dergisinde yayımlanan notlardan anlaşıldığına göre aynı zamanda Kars-Cılavuz Köy Eğitmen Kursu eğitim şefliği, Erzurum ve Ağrı İlköğretim müfettişlikleri görevlerinde de bulunmuştur.[8]

İki yıl çalıştığı Arifiye'de öğretmen, öğrenci ve çalışanların sevgisi kazanmayı başaran Güner, kendisinden önce başlamış soruşturmalar ve yeni dedikodularla uğraşmak zorunda kalır.

Anılarında Arifiye çalışmalarına özel bir yer veren Güner, Arifiye Köy Enstitüsü ve diğer enstitülerdeki çalışmalarını, *Köy Enstitüleri Hatıraları* adlı kitabında yayınlamıştır.

Güner 1951'de müdürü bulunduğu Arifiye Köy Enstitüsü'nden DP Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından bakanlık emrine alınınca, açıkta kaldığı iki yıl boyunca geçimini kahvecilikle sağlar.

Danıştay kararıyla göreve dönen Güner, Çerkeş Ortaokulu'nda Türkçe öğretmeni olarak göreve başlar. Ancak bakanlık yöneticilerinin baskıları yüzünden görevini bırakarak Etibank'ta çalışma yolunu seçer.

İzleyen yıllarda, TKİ'nin Karadeniz Ereğlisi'nde açtığı özel ortaokulda öğretmenlik ve müdürlük yapan İsmail Safa Güner, 1966 yılında kendi isteğiyle emekli olur.

Öğretmen örgütlenmesinde ve yönetiminde yıllarca çalışan bu sıra eri, eğitbilimcinin adı Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) içinde "Tös Dede" olarak anılır.

İsmail Safa Güner'in Anılarında Arifiye Köy Enstitüsü

İsmail Safa Güner'in 1938'de Arifiye Eğitmen Kursu'nda eğitim aldığı sırada Mehmet Gülen adlı arkadaşı kendisine "Sen ilerde buranın müdürü olacaksın" der. Bu söz 1950 yılında gerçekleşir. Güner müdür olduğunda, ailesi Kandıra'dadır. İzin alamayınca hemen göreve başlar.

Bazı öğretmenler başka yerlere verilmiş ve ayrılmış ancak F. Akıncı ve İ. Şadi Balaban henüz ayrılmamıştır. Balaban'ın Samsun'a gidişi, kısa süre sonra Arifiye'ye gelen genel müdür Ferruh Sanır tarafından durdurulur.

İsmail Safa Güner, Hamit Özmenek'ten de Arifiye'ye gelmesini ister. İkisinin de Arifiye'ye ikinci gelişleridir. Güner, o sırada enstitüde bulunan "Naci Birkök, Hulusi Köktuna, Nazif Balcı, Muhip Kocaçınar, Hakkı Tanberk, Osman Bektaş, Hikmet Öz, Hikmet Moğulkoç, Hamdi Daner, Mustafa Eyüboğlu, Ahsan (Ataç) ve İbrahim Akman beyler ile Cahide, Melahat, Selma, Muzaffer, Rüveyde, Melek hanımlar" gibi öğretmenlerle "Masum Özkan, Ekrem ve eşi Nilüfer" gibi memur arkadaşlarının dostluğunu kazandığını da anılarına ekler.

Kısa sürede Arifiye'de neler yapabileceğinin peşine düşer. Onun döneminde enstitüye bir piyano sağlanır. Çamaşır makinesi ve bu-

laşık makineleri de bu dönemin kazanımlarındandır. Ancak kendi deyimiyle şu noktaya gelinmiştir: "Ne yapılabilirdi ki, artık insanlar birbirleriyle uğraşıyorlardı."

Güner'in, önceki yıllarda Demokrat Partililer için "Celali" dediği söylentisi, kendisinden önce Arifiye'ye ulaşmıştır.

Bunun yanı sıra başbakan yardımcılığı döneminde enstitüyü ziyaret eden Nihat Erim'in panoya asılan fotoğrafı ile Tonguç'un Arifiye'de çekilmiş bir pozu da sorun olarak Güner'in önüne konur. Kendisinin de aralarında bulunduğu bir listedeki 14 kişi hakkında işlem yapılması için soruşturma başlamıştır bile. Bu soruşturmalar için bakanlıkta beş kişilik bir de özel ekip kurulduğunu Safa Güner de duymuştur.

Soruşturmalar birbirini kovalamaya başlar. Oysa Safa Güner'in Arifiye'de yapmayı planladığı işler vardır. Enstitüyü Tuzla'daki Bahçıvancılık Okulu'nun yerine taşımayı planlamaktadır. Arifiye ve çevresi ile köy enstitüsünün bitmeyen su sorununu çözmelidir. Bunun için demiryolu işletmesi, Pancar Islah İstasyonu, Arifiye Elma Fidanlığı ve çevre köylerle birleşerek su tesisleri yapılmalıdır. Enstitüde yeni bir fidanlık kurmak da planları arasındadır. Güner, gelişen haberleşme teknolojisi doğrultusunda enstitüyü şehirlerarası telefon devresine de sokmak istemektedir.[9] Ancak bunlara fırsat verilmez.

Erzurum'a gidişi genel müdür tarafından durdurulan öğretmen İbrahim Şadi Balaban başkanlığında bir ekip de enstitü içinde kendisiyle uğraşmaktadır. Henüz yayınlamadığı ve bir öğrencide kaybolan Köy Enstitüleri ve Eseri adlı kitap notları, izleyen günlerde suçlama nedeni olarak karşısına çıkarılır.

Güner'e ayrıca Hamdi Daner ile Hasan Hepyılmaz'ın komünist oldukları ve izlenmeleri talimatı gelir. Güner, böyle bir öneriyi yanlış bularak geri çevirir ve onları korur.[10]

Mayıs 1951'de İzmit valisi enstitüye, bu kez de müfettiş Ekrem Saraç'ı getirir. Saraç, asıl işi olan soruları yazılı olarak sorar.

Peşinden bakanlık şube müdür yardımcısı Ali Uygur gelir. "Bakanlık yangınında yok olan evrak örneklerini alacağım" der. Müfettiş bile değildir. Uzun süre suç bulmak için çalışır.[11]

Garip şeyler de olur. Örneğin, depoya atılan kitapları alıp okuyanın da şikâyetçilerin de aynı kişiler olduğu anlaşılır.

Enstitüdeki bu karmaşa basına da yansıyacak ve *Ada Postası* dergisinde "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Neler Oluyor?" başlıklı bir haber yayımlanır.

Habere göre öğretmen Şadi Balaban, bazı öğretmenlere ve Arifiyeli köylülere "Ben Fuat Köprülü'nün talebesiyim. Fuat Bey, aynı zamanda akrabamdır. Müdürü ve bir kısım öğretmenleri buradan attıracağım" demiştir.[12]

Bakanlık şube müdür yardımcısı Ali Uygur'un enstitüye gelerek soruşturmalara başlaması, bu haberi doğrulamaktadır. Dört ay sonra 12 Ekim tarihli ve Bakan Tevfik İleri imzalı bir yazıyla Arifiye Enstitü Müdürü İsmail Safa Güner bakanlık emrine alınır. Haberin devamında, müdürün bakanlığın emrine alınmasını duyan öğrenciler, buna neden olduğunu düşündükleri İbrahim Balaban'a hücum ve hakaret ettikleri bildirilir. Diğer öğretmenlerin araya girmesiyle olası daha kötü şeyler önlenmiştir. Arifiye köylülerinin de şahit olduğu olaylar, müdürün enstitüden ayrılmasıyla son bulmuştur.[13]

Gerçekte süreç şöyle gelişecektir: İsmail Safa Güner, 15 Ekim 1951'de oğlunun bacağı için film çektirmek üzere İstanbul'a gitmelidir. İzin için önce İzmit'e gider. Bakanlık emrine alındığını orada duyar. Bunu, bir tek Hamit Özmenek'e söyler ve ondan müdür vekili olmasını ister.[14]

Ayrılmasını gizlemeye çalışır ancak öğrenciler duyarlar. Bir kargaşayı önlemek için toplanan öğrencilerle konuşur. Ancak öğrenciler, derslere ve işliklere girmezler. Sorumlu olduklarına inandıkları kişileri yuhalarlar. Muhip Kocaçınar da öğrencilere sakinleştirici bir konuşma yapar. Güner yeniden konuşur ve sakinleşirler. Ama İstanbul-Ankara yolu tıkanır. Ancak ricalarla açılabilir. İsmail Safa Güner, "Seni ebediyen unutmayacağız" dövizleri altında Arifiye'den ayrılır.

Bu ayrılığın en dramatik yanlarından biri de enstitünün ekmek fırınını çalıştıran fırıncı Mustafa Örge'nin, yola çıkışta "çocuklar yesin" diye Güner'e verdiği sıcak ekmek yüzünden daha sonra soruşturma geçirmesidir.[15]

Güner enstitüden ayrılırken, bir kamyon kiralayacak parası yoktur. Göçünü ancak öğretmen dostlarının yardımıyla ayarlanan kamyona bindirerek götürecektir.

İsmail Safa Güner'in gidişiyle, Arifiye Köy Enstitüsü kaynamaya devam eder. Hedef, geçmiş yıllardan beri enstitüde öğretmenlik yapan eski kadrodur. Yaklaşık bir yıl sonra hedefe varılır. Arifiye Köy Enstitüsü'nün özellikle Balkır döneminden kalan öğretmenleri yurdun çeşitli yerlerine dağıtılır.

Bu dağıtımda Hamit Özmenek Diyarbakır'a, Asaf ve Nedime Aksoy Kayseri'ye, Nazif Balcı Yozgat'a, Hamdi Daner Sivas'a, Hulusi Köktuna Akşehir'e, Hakkı Tanberk, –maaşını Sivas/Pamukpınar'dan almak üzere– Yozgat'a, Naci Birkök Burdur'a, Hasan Hepyılmaz Urfa'ya, Hikmet Öz –maaşını Pazaröreh Köy Enstitüsü'nden almak üzere– Niğde'nin Tuz köyüne ve Mustafa Eyüboğlu ise Erzurum– Pulur'a verilir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün Beşinci Müdürü: Azmi Gökmen

Arifiye Köy Enstitüsü'nün beşinci ve son müdürü Azmi Gökmen, 1908 Konya doğumludur. 1928 yılında Konya Öğretmen Okulu'nu bitiren Gökmen, aynı yıl Elazığ 5. Okul'a atanarak öğretmenlik mesleğine girer. 1931 yılında Kocaeli, Karamürsel Merkez Okul'da öğretmenliğe başlar ve bir yıl sonra askere alınır. Askerlikten sonra, aynı okulda başöğretmen olarak çalışır ve 1936 Eylül ayından itibaren aynı görevi Karamürsel Maarif memurluğuyla bir arada yürütmeye başlar.

1939 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü'ne kayıt olur ve 1942 yılında ikinci kez askere alınır. 1947 yılında Samsun Akpınar Köy Enstitüsü'nde öğretmen ve eğitimbaşı olarak çalışır. Aynı yıl içinde eğitimbaşılık görevi sona erer. Bir yıl sonra Beşikdüzü Köy Enstitüsü müdürlüğüne atanır. 1949 Ağustos ayında bu kez Düziçi Köy Enstitüsü müdürlüğü görevine atanan Gökmen, 1951 yılında öğretmenliğe geri döner.

Bu görevinden sonra, 8 Kasım 1951 gününden itibaren Arifiye Köy Enstitüsü müdürü olarak çalışmaya başlar.

"Türkiye ve ABD hükümetleri arasında eğitim komisyonu kurulması" hakkındaki anlaşma gereği, geleceğin yöneticilerini yetiştirmek üzere ABD'ye gönderilecek Türk öğrenci, öğretim üyesi ve kamu görevlileri belirlenecektir. Anlaşmanın ilk maddesine göre gönderilecek kişilerin giderleri Türk hükümetince karşılanacaktır.

Komisyon dördü Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, dördü de ABD vatandaşı olmak üzere sekiz üyeden oluşur. ABD'nin Türkiye'deki diplomatik misyon şefi, komisyonun "fahri başkanı" olacak ve komisyonda oyların eşit olması halinde, kararı komisyon başkanının oyu belirler.

İşte bu yeni rüzgârla, 1950 sonrasında görevde olan/atanan tüm enstitü müdürleri ve daha pek çok eğitimci, bir yıllığına Amerika'ya gönderilmiştir.

Azmi Gökmen de bu kişilerden biri olarak, Ağustos 1952'de gittiği Amerika'daki bu eğitimden bir yıl sonra dönerek Ekim 1953'te yeniden Arifiye'de çalışmalarını sürdürür. Gökmen'in olmadığı dönemde enstitüyü bir yıl süreyle müdür vekili olarak Hüseyin Kaya yönetetir.

Eşzamanlı olarak 1950'den itibaren bazı köy enstitülerinin resim öğretmenleriyle ilişkiler kurulmuş ve köy enstitülerinin yıllık resim sergileri, Ankara ve İstanbul'daki Amerikan Kültür Merkezi gibi yerlerde açılmaya başlamıştır. Bu öğretmenlerden biri de Ortaklar Köy Enstitüsü resim öğretmeni Hasan Kavruk'tur. Bu yıllarda, köy enstitülerine hızla Amerikan etkilerinin girdiği anlaşılmaktadır.

Gökmen de bu eğitim sürecinde öğrendiklerini Arifiye'de hızla uygular ve gelecek yıllarda "Amerika okul ve öğretmenine toplu bakış" adıyla bir konferans da verir.[16]

Gökmen 27 Şubat 1953 tarihinde, "Köy Enstitüsü" ibaresinin "İlköğretmen Okulu" olarak değiştirilmesinden itibaren İlköğretmen Okulu müdürü olarak 30 Eylül 1961 tarihine dek Arifiye'de çalışır.

Gökmen'in göreve başladığı ilk gün merkez bina merdivenlerinde, enstitü çanının yanında yaptığı sert konuşma, Nadir Gezer tarafından hiç unutulmaz ve kitabında da yer alır.[17]

İsmail Safa Güner'in enstitüden olaylı ayrılışından sonra müdür olarak atanan Azmi Gökmen'le yapılan ilk öğretmenler kurulu toplantısında "zararlı kitap ve neşriyat" konusu gündeme getirilir. Okulda arama yapılması ve öğrencilerin bu konuda dikkatle izlenerek idareye bildirilmesi karara bağlanır. Zararlı kitap ve neşriyat konusu diğer köy enstitülerinde de eşzamanlı olarak gündeme gelir ve durum enstitülerde "kitap yakma seansları" düzenlenmesiyle sonuçlanır. Arifiye Köy Enstitüsü'nde, bu karardan kısa süre sonra, okulun meydanında ve öğrencilerin gözü önünde kitapların yakıldığını, aynı dönemde öğrenci olan ve bu yakma işinde görevlendiren Zekeriya Albayrak'tan öğreniyoruz:

> Kitapları biz yaktık. Emir de bakanlıktan geldi. 1952 yılıydı galiba. Enstitü kütüphanesi baştan sona tarandı. Epeyce kitap çıkardılar. Müdür Azmi Gökmen'di. Kitapları meydana taşıdık. Ve orada ateşe verip gözlerimizin önünde yaktılar.[18]

Kitaplar dışında da istenmeyen şeyler vardır. Bunlardan biri de işliklerde çalışmalar yapılmamasıdır. Albayrak, demir işliğindeki büyük örslerinin başına gelenlere de tanıklık eder:

> Bir de örsler var. İşliklerde çalışmamız bir süre yasaklandı. Sonra baş edilemeyince işlikler kapatıldı. Öğrenciler yine de gizlice girip çalışıyorlardı. Bu anlaşılınca, demir işliğindeki beş tane demir örs, oradan çıkarıldı ve toprağa gömüldü. Böylece istesek de artık orada, örsler olmadan bir şey yapamadık.[19]

Öğretmenler Kurulu kararlarının birinde ise Azmi Gökmen "Yönetmeliklerle öğrencilere fazla yetkiler verilmiştir. Bu yönetmelikleri kaldırdık" der. Bu karardan sonraki tarihlerde sözü edilen yönetmeliklerin yerine yenileri yapılarak, Gökmen'in fazla verildiğini söylediği yetkiler kısıtlanmış olur.

Aynı dönemin bir başka toplantısında ise "serbest okuma saatlerinin" faydalı olmadığı ileri sürülerek bu zaman diliminin de etüt saatlerine katılmasına karar verilir.[20]

1952 yılına gelindiğinde enstitüdeki "genel ve bireysel başarıdaki düşüklük" ve bunun giderilmesi konusu, öğretmenler kurulunda günlerce tartışılır.

Yenilik olarak getirilmiş olan "öğrenciler tarafından soru çekme" sonucu eski sınav yapma yöntemleri terk edilmeye başlar.[21]

Nisan 1952 tarihli toplantıda ise bakanlığın emriyle İsmail Hakkı Tonguç'un *İş Terbiyesi*, *Canlandırılacak Köy*, *İlköğretim Kavramı* ve *Köyde Eğitim* adlı eserlerinin bir komisyonca incelenerek raporlanması istenir. Öğretmen Muhip Kocaçınar buna karşı çıkar. Ancak komisyon kurularak bu istek yerine getirilir.[22]

1952 yılında, öğrencilerin inşaat ve benzeri işlerde çalışmalarına son verilir. Bu uygulamayla aynı zamanda enstitünün köylerde yaptığı okul işlerine de son verilmiş olur.

Benzer uygulamalar, Azmi Gökmen'in Amerika'ya gidişinden sonra ve dönüşünde de sürer. Bir yandan bu yeni uygulamalar gündeme gelirken, diğer yandan İsmail Safa Güner döneminden kalan olayların soruşturmaları hızla sonuçlandırılır.

Azmi Gökmen Dönemi Disiplin Olayları

Ulaşılabilen 1951-1953 dönemi disiplin kurulu kararlarında durum oldukça karmaşıktır. Aşağıda bu dönemin belli başlı disiplin olayları ve sonuçları çok özet olarak sıralandı.

Enstitülerde o sırada okuyan öğrencilerin enstitülerin ders, üretim, yönetim uygulamalarının hızla değiştirilmesinden, kız-erkek olarak ayrı okullara ayrılmalarından, enstitülerin kapatılacak olmasından ve enstitü mezunlarına yapılan saldırılardan rahatsız oldukları söylenebilir.

Böyle bir psikolojik ortamın genç insanların okuldaki genel davranışlarını olumsuz etkileyebileceğini ve daha gergin bir eğitim ortamının oluşacağını söylemek zor değildir. Gelelim, enstitüler kapatılmaya doğru hızla yol alırken, Arifiye'de 1951-1953 döneminde kaydedilen disiplin suçları ve cezalarına:

31.10.1951 tarihinden 13.1.1954 tarihine kadar disipline gitmiş ve işlem görmüş suçlara verilen cezaların türleri ve sayıları özet olarak şöyledir:

Tard/okuldan geçici süre uzaklaştırma cezaları: 4 gün/1 kişi, 5 gün/7 kişi, 7 gün/20 kişi, 10 gün/8 kişi, 12 gün/1 kişi, 15 gün/20 kişi, 20 gün/2 kişi, 21 gün/6 kişi, 30 gün/22 kişi, 90 gün/4 kişi, 210 gün/1 kişi, bir yıl/1 kişi.

İhtar cezaları: 31 kişi.

Tekdir cezaları: 68 kişi.

Tescil cezaları: 109 kişi.

Enstitüden atılma cezaları: 38 kişi.

İzinsizlik cezaları: 4 kişiye yedişer gün ve 2 kişiye üçer gün..

Sömestr izinsizliği: 1 kişiye 2 yarıyıl ve bir kişiye 1 yarıyıl.

Tard ve sürgün cezası: 1 kişiye, "bir yıl uzaklaştırma ve ardından sürgün".[23]

Ödüller: Bu süre içinde iki öğrencinin, buldukları sahipsiz parayı idareye getirmeleri ve bir öğrencinin de çıkan yangın sırasındaki davranışları nedeniyle "övülmesi" kararlaştırılmıştır.

Suçların ve cezaların çokluğu ve çeşitliliği değerlendirilirken, bu sürenin yalnızca iki yıl, iki ay olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Aynı süreçteki bazı disiplin uygulamaları için de şu örneklerden söz edilebilir:

"İşlik açma" ve "soğan çalma" suçlarının, enstitü dönemiyle ilişkili değerlendirilmesi gerekir. Enstitü döneminde her gün ekip biçen, işliklerde iş üreten insanların bu yerlerle ilgili alışkanlıklarını bir günde bırakmaları olanaksızdır. Cemil Altuğ ve Kenan Çetiner adlı öğrencilerin suçu, marangoz işliğini açarak çalışmalarıdır.

Bazı sürgünlerin nedeni, bir öğretmenin dersine girmemek olarak kayıtlara geçer. Dokuz kişilik toplu sürgünlerden birinin nedeni de bu öğrencilerin İsmail Safa Güner'in enstitüden gidişi konusunda sorumlu saydıkları bazı öğretmenleri ve memurları dövmeye çalışmaktır.

"Pankart asma" suçunu işleyen Abdullah Özçelik ve Nazmi Kayacık'ın suçları ise "Safa Güner, seni hiç unutmayacağız" yazılı pankartı taşımalarıdır.

Bazı suçlar daha masum ve ilginçtir: Mustafa Tümen adlı öğrenci Şadi Balaban'ın yazılı sınavında noktalama işaretlerini yan

yana dizip kâğıdına "Haydi hizaya gel. Hazır ol, marş, marş!" diye yazmıştır. Yine Aslan Coşkun adlı öğrenci Melek Günüşen adlı öğretmenin sorusuna "Bugün kafam kızdı, cevap vermeyeceğim" diye yanıtlamıştır.

Müdür Yardımcıları ve Diğer Eğitimbaşları

Müdür Yardımcısı Aziz Arsan

Balkır'ın kadro konusundaki büyük ısrarlarının sonuçlarından biri Aziz Arsan'la ilgilidir. Öğretmen Okulu çıkışlı Aziz Arsan; Doğu Makedonya, İştip kasabası, 1906 doğumludur. Arsan 1928 yılında, ilkokul öğretmenliğiyle mesleğe girer. Bir süre görev yaptıktan sonra, Gazi Terbiye Enstitüsü Resim Bölümü'nü bitirerek resim öğretmeni olur. Müfettişlik kursuna katılarak İlköğretim müfettişi olan Aziz Arsan, Balkır'a önerilen isimlerden biridir.

Balkır, ayrıntılı araştırmaları sonucunda Aziz Arsan'ın, tam aradığı müdür yardımcısı niteliklerini taşıyan bir eğitimci olduğunu anlayınca durumu hemen –nisan sonuna tarihlenen– 1940 tarihli bir mektupla Tonguç'a bildirir. Resmi yazışmalar sürerken, bir kez daha mektupla ısrarını sürdürür. İlk mektupta Arsan için şunları der:

> Aziz'i, kurs açıldığı zaman eğitim şefi verin. İleride müdür muavini olur. Ben kendisiyle konuştum. Yanımda, emekli oluncaya kadar çalışmaya talip... Bu çocuk biraz ham ve sinirli ama benim yanımda kıvamına gelir ve bilhassa işçi olması bana pek yarar.

Ancak mayıs ayı sonunda alabildiği Aziz Arsan'ı, hemen müdür yardımcısı olarak görevlendirir, eğitmen kursunu da onun yönetimine verir. Kayıt ve öğrenci işlerini de Arsan'a bırakır.

Balkır ve Arsan yakın çalışma arkadaşı olarak yıllarca birlikte çalışırlar. Uzun yıllar sonra, Balkır, Arsan için daha farklı sözler söyler: "Çevresinde sporcu, elinden her türlü işler gelen, geçimli, candan arkadaş, çelebi bir insan olarak tanımlanıyordu."

Süleyman Edip Balkır, Aziz Arsan ve konuklar.

Aziz Arsan için bakanlığın başını ağrıttığını yazan Balkır, Arsan'ın gelmesiyle yönetim işlerinde güvenle yaslanabileceği bir yardımcıya kavuşmuştur. Hızlı, sabırlı, beklenmeyen zamanlardaki buluşlarıyla ünlü, bu çocuk yapılı yardımcısından Balkır çok memnundur. Hem kendisi hem enstitüde görevli olan diğer arkadaşları...[24]

Balkır, beklediğinden çok daha uyumlu, yaratıcı ve çalışkan çıkan Aziz Arsan'la rahatlar. Herkesin dizine dek çamura battığı Arifiye'de, Arsan'ın çamura bulaşmayan yürüyüşleri de ayrı bir eğlence ve merak konusudur.

Balkır'ı kimi zaman bunaltan yokluklar, zorluklar, susuzluk, yetersizlik ve çözümsüzlüklerde gerçek bir yardımcılık dışında, buluşlarıyla Balkır'ın rahatlamasını sağlayanlardan yine Aziz Arsan olur. Bu nedenle Balkır, hemen her zorluğun çözümünde Arsan'dan övgüyle söz eder.

Aziz Arsan daha sonra "yapı sanatbaşı" olur. Diğer öğretmenlerden farklı olarak Balkır'a, "Bay Müdür" diye seslenmektedir. Tüm görevlerinin yanında, resim-iş dersleri de onun görevleri arasındadır.

İlk tarımbaşı Hakkı Tanberk Aziz Arsan'ın armağan ettiği resimli bir duvar tabağını ileri yaşlarına dek saklamıştır: "Duvardaki tabağı o bana ev hediyesi olarak yaptı, getirdi."[25]

Becerileriyle enstitüde çok sevilen Aziz Arsan, 1948 yılı başına dek Arifiye Köy Enstitüsü'ndeki görevine devam eder.

Bu tarihten sonraki görevlerinde karşılaştığı zorlukları Balkır'la paylaşan Arsan, İstanbul'a gelmek ister. Balkır, Aziz Arsan için üniversitede bir kadro arayışına girer. Israrlarıyla bunu başarır ve yazışmaları da izler. Tonguç'tan da yardımcı olmasını ister.[26]

Enstitünün Başları

Köy enstitülerindeki üretime dönük birimlerin yönetimi, bu işleri çekip çevirecek denli bilgi ve beceri sahibi olan öğretmenlere verilmektedir. Başlıca işler ve bunların yönetimleri Arifiye için şunlardır: Eğitimbaşı, Müzikbaşı, Yapı Sanatbaşı, Tarımbaşı, İşlikbaşı, Denizcilik, Balıkçılık ve Sporbaşı, Sağlıkbaşı (Doktor)... Bu görevlerde bulunanlar, aynı zamanda enstitü müdürünün doğal yardımcılarıdır.

Bu görevlere getireceği eğitimcileri özenle seçen Balkır, onlar hakkında da değerli bilgiler bırakır günümüze.

Eğitimbaşı Enver Kartekin

Eğitimci, yönetici ve yazar Enver Kartekin, 1910 yılında Selanik'te dünyaya gelir. Çocukluğu Burdur'un Kemer Bucağı'nda geçer. İzmir Öğretmen Okulu'nu bitiren Kartekin, 1931 yılından itibaren öğretmenlik yapmaya başlar. Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Tarih Bölümü'nü bitirerek, 1937'de İzmir Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu'nda (Köy Enstitüsü) öğretmenliğe atanır. Bu çalışmalarından sonra, 11.11.1941 tarihinde Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelen Kartekin, burada eğitimbaşılığı görevini üstlenir. Eşi Sabahat Kartekin de aynı yerde Türkçe öğretmenidir. Kartekin, bu görevinin yanında, enstitüde tarih ve coğrafya dersleri de vermektedir. 1941 Ağustos ayı boyunca Enver Kartekin, Hasanoğlan'a yollanan Arifiye imece ekibinin başında görevlendirilir.

Savaş yıllarında boşaltılan Kepirtepe Köy Enstitüsü kadrosuna destek amacıyla eşiyle Kepirtepe'ye atanırlar. Bu atamayla ilgili Tonguç, Balkır'a uzun bir mektup yazar.

Mektupta, zor durumda olan Kepirtepe Köy Enstitüsü sorunlarını çözmek üzere aldığı önlemleri anlatır. Balkır'ın payına da Enver ve Sabahat Kartekin çiftinin Kepirtepe'ye verilmesi düşmüştür. Yerlerine öğretmen vereceğini de yazan Tonguç, bu değişimi olgunlukla karşılamasını istemektedir. Ayrıca, bu değişimi onlara anlatma görevini de mektupla Balkır'a vermiştir.[27]

Bu mektup üzerine Kartekin çifti 20 Ekim 1942'de Arifiye'den Kepirtepe'ye hareket eder.

Bu atamadan memnun olmadığı anlaşılan Balkır aradan bir yıl geçmeden, bir mektupla Kartekin'e çok gerek olduğunu ileri sürerek onu geri ister. Bu işin çabuk olmasını ve kendisini müdür yardımcısı olarak görevlendirmek istediğini yazar.[28]

Olumlu bir haber almış olmalıdır ki, aynı yıl yazdığı başka bir mektupta, Kartekin'in geri geleceğine çok sevindiğini Tonguç'a bildirir.[29]

Ancak Enver Kartekin bu beklentinin tersine, aynı yıl Samsun, Ladik, Akpınar Köy Enstitüsü'ne müdür olarak atanır. Bu görev Sirer'in Eğitim bakanı olmasından sonra, köy enstitülerinde toplu olarak yapılan değişiklikler sırasında görevinden alınmasıyla sona erer.

Enver Kartekin, bu tarihten sonra, üç yıl süreyle Karabük Demir-Çelik Okulu'nda ve Manisa kitaplığında çalışır. Kitaplıkta görevliyken, o sırada İstanbul Teknik Üniversitesi Personel Müdürü olan Balkır'la yolları yeniden çakışır ve Balkır'dan destek ister.

Balkır'ın girişimleriyle üniversitede tarih dersleri okutmanlığı bulan Kartekin, bu göreve atanır. Bundan sonraki çalışmaları üniversitede, farklı görevlerle sürer. Üniversitedeki sorunlarını sürekli olarak Balkır'la paylaşan Kartekin, 1950-1965 yılları arasında bu kurumda devrim tarihi dersleri verir.

İzleyen yıllarda Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'na geçer ve aynı dersleri bu okulda sürdürür. 1976 yılında bu görevinden emekli olan Kartekin'in *Devrim Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti*

Rejimi ve *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi* adlı kitaplarıyla çok sayıda köy incelemesi bulunmaktadır.

Arifiye çıkışlı öğrencisi Harun Topkara, anılarında Kartekin'i geciken ayakkabılar nedeniyle anımsar:

> Okula geldiğimiz 1-2 ay olmuştu. Bize hakikaten daha ayakkabı vermemişlerdi. Müdür muavinimiz Enver Kartekin her hafta başı, elinde bir çift postal, sınıfımıza gelir "Bu ayakkabılardan Beykoz fabrikasına sipariş verdik. Haftaya gönderecekler" der, bizi sevindirirdi.[30]

Muhsin Civelek ise Kartekin'in yol yapımının bittiği sırada, yeni yapılacak iş için öğrencileri nasıl yüreklendirdiğini, en zor işler için nasıl ileri hedefler göstererek kendilerini yüreklendirdiğini unutmaz.[31]

Eğitimbaşı Cemal Öncel

Manastır, 1900 yılı doğumlu eğitimci Cemal Öncel, 1920 yılı İzmit Öğretmen Okulu çıkışlıdır. Balkır'ın müfettişlik döneminden arkadaşı olan Cemal Öncel'le birlikte çalışmaları, 1937 yılında Eskişehir Mahmudiye Eğitmen Kursu'nda başlar. Burada "grup şefi" olarak çalışmaya başlayan Öncel, kısa süre sonra kursun "eğitimbaşı" olarak işine devam eder.

Öncel'in kişiliğini, iş yapma becerilerini iyi bilen Balkır ona çok güvenmektedir. Anılarında Öncel için:

> Bu, toptan güvendiğim insan Cemal Öncel olabilirdi. Karakterinin sağlamlığı, meslek kişiliğinin artık kıvamına erişmiş olmasıyla çevresinde saygı gören, benim de çok sevip beğendiğim bu arkadaş, bu işte acaba bana katılır mıydı?[32]

Cemal Öncel'in görevi kabulü yanında, Balkır'la aynı evde oturduğu, hatta bu evde Öncel'in eşinin köy kızlarına biçki-dikiş öğrettiği ve köylüler için bir sergi açtığı da kayıtlarda görülmektedir.

Bu birliktelik, Balkır'ın Kastamonu'da iki dönem sürdüreceği Gölköy Eğitmen Kursu çalışmalarında da uyumla sürer. Tonguç'a yollanan ünlü tuğlaların yapımı ve gönderilme fikri de büyük oranda Cemal Öncel'e ve bu döneme aittir.[33]

Arifiye Köy Enstitüsü'nün kuruluşunda Cemal Öncel adı ilk günlerden itibaren geçmektedir. Ancak gelişi ve göreve başlaması 8 Kasım 1942 tarihinde gerçekleşir. Çalışmaları örnek oluşu, dikkatliliği ve hesaplılığıyla öne geçen eğitimcilerden olan Öncel'e yönelik Balkır'ın övgüleri de göz doldurur niteliktedir: "Köy işlerinde fedakâr, anlayışlı, emekleri geçmiş böyle bir insan..."

Okumayı çok seven Cemal Öğretmen, mesleğiyle ilgili işlerde çalışkanlığının yanında dikkatli, hesaplı, dengeli bir iş arkadaşı ve öğrencileri için de onların ağabeyi, babasıdır. Zor günlerin çetin sınavlarından başarıyla geçmiştir. Bitmez enerjisiyle yanındaki eğitimcileri de peşinden sürükleyen bir eğitim emekçisidir.[34]

Evi İstanbul'da olan Öncel'in, Arifiye'ye gelmesi eşi ve çocuklarıyla göçerlikten kurtuluşları anlamına da gelmektedir. Ancak Arifiye'ye geldikten sonra sürekli tedavi gerektiren bir rahatsızlığa yakalanınca, 15 Haziran 1944 tarihinde Arifiye'den ayrılmak zorunda kalacaktır.

Balkır, onu üzen bu ayrılığı Tonguç'la mektup yazarak paylaşır. Mektupta, Cemal Öncel'in gitmesini hiç istemediğinden ancak ailesi ve sağlık durumu bakımından, bunun bir zorunluluk olduğundan söz eder.[35]

Cemal Öncel'in ayrılmasıyla eğitimbaşılık görevine Suphi Arman getirilir.

Eğitimbaşı Suphi Arman

Eğitimci Suphi Arman 1912 yılında Urfa'da dünyaya gelir. Öğretmen okulundan mezun olduktan sonra Gazi Eğitim Enstitüsü, Pedagoji bölümünü bitirir.

Kocaeli ili, Gebze bölgesi başöğretmeniyken açılan Arifiye Köy Eğitmenleri Kursu'nda görevlendirilir. İlk dönem kursunda "Anafarta Grubu" gözeticiliğine getirilen Arman, kurs bitiminde kendi bölgesinde eğitmen denetimleri konusunda görevini sürdürür.

Arifiye'yle ikinci kez yolu kesişen eğitimcilerden olan Arman, 23.12.1943 tarihinde bu kez Arifiye Köy Enstitüsü'ne öğretmen olarak gelir.

Cemal Öncel'in ayrılmasıyla boşalan eğitimbaşılık görevine verilen Arman, bu görevini 13 Temmuz 1945 gününe dek yapar.

Buradan, Edirne Milli Eğitim müdürlüğü görevine atanan Suphi Arman, izleyen yıllarda İlköğretim genel müdür yardımcılığı görevine gelir ve daha sonra da Zat İşleri genel mdürü olur. 1962 yılında bu görevden alınarak, Ankara Öğretmen Okulu'na öğretmen olarak atanan Arman, 1968 yılında yaşamdan ayrılır.

Eğitimbaşı İbrahim Hulusi Köktuna

Rusçuk asıllı İbrahim Hulusi Köktuna, İstanbul 1906 doğumludur. Kastamonu Öğretmen Okulu'ndan 1929 yılında mezun olan Köktuna, aynı yıl Kastamonu Cumhuriyet Okulu'na atanır. 1932 yılında Zonguldak, Mithat Paşa Okulu'na ve sonrasında Muslu köyüne öğretmen olarak gider. Askerliğini Halıcıoğlu Yedek Subay Okulu'nda yaptıktan sonra yeniden Muslu köyündeki görevine döner. Bu yıllarda çalışkanlığıyla dikkat çeken Köktuna, aynı zamanda güncel gelişmeleri izleyen bir aydındır. Zonguldak'ta Gazi İlkokulu başöğretmeni olduğu sırada 10.8.1942 Pazartesi günü açılan Dördüncü Türk Dili Kurultayı'na bir telgraf yollamış ve telgrafı 13.8.1942 Perşembe günkü ikinci oturumda okunmuştur.

Zonguldak'ta, Muslu köyünden sonra sırasıyla Gazi M. Kemal, Namık Kemal, Mithat Paşa ve Üzülmez okullarında 1945 yılına kadar görev yapan Köktuna, 14.8.1945 tarihinde Arifiye Köy Enstitüsü'ne öğretmen olarak atanır. Kısa sürede eğitimbaşı olarak görevlendirilir.

İlginç bir rastlantı olarak eğitimci Hulusi Köktuna'nın Arifiye'de göreve başladığı 2 Ağustos 1945 günü, aynı zamanda Suphi Arman'ın buradan ayrıldığı tarihe denk gelir ve Köktuna onun yerine eğitimbaşılık görevini üstlenir. Süleyman Edip Balkır enstitü müdürlüğünden ayrılırken Hulusi Köktuna'yı yerine müdür vekili olarak görevlendirir.

Köy enstitüsünün darbe aldığı yıllarda da Arifiye'de çalışan Köktuna, Balkır'dan sonra gelen Nejat İdil döneminde de eğitimbaşılık görevini sürdürür. Arifiye'den yetişmiş yazar Nadir Gezer, o dönemde yaşanmış ve Köktuna tarafından çözülmüş bir sorundan, *Aydınlığa Yürüyenler* adlı belgesel romanında söz eder:

Enstitünün son sınıf öğrencileri "temizlik, daha fazla uygulama, kahvaltılar ve disiplin kurulunda öğrenci de bulunması" gibi konularda, müdür Nejat İdil'le görüşmek isterler. İdil, bu istekleri hoş karşılamaz ve onlarla görüşmek istemez.

Mayıs 1947 sonuna dek eğitimbaşılık görevini sürdüren Hulusi Köktuna, bu tarihten itibaren öğretmen, bundan bir yıl sonra da "yapı ve sanat başı" olarak çalışmaya başlar. 1951 Ekim ayında bu görevden ayrılıp öğretmenliğe dönen Köktuna, Kasım 1951 tarihindeki büyük dağıtımda İvriz Köy Enstitüsü'ne yollanır.

Bir yıl kadar bu enstitüde çalışarak, 1952 yılında Eyüp Göçmen 1. Okulu'na, ardından Mevlanakapı Yetiştirme Yurdu müdür vekilliğine getirilir. Sonrasında yeniden Eyüp'teki okuluna dönen Hulusi Köktuna, 1956-1970 yılları arasında Beykoz A. Mithat Efendi ve Fatin Hoca okullarında öğretmenlik yapar. 1970 yılında göreve başladığı Beykoz İlköğretim Müdürlüğü'nden emekli olan Köktuna, 27 Mayıs 1975'te yaşamdan ayrılır.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün hoşgörü örneği öğretmenlerinden olan Hulusi Köktuna'nın üç kızını, işlikbaşı öğretmen Hikmet Öz "Aspirin, Atapirin ve Kinin" diye çağırmaktadır.

Eğitimbaşı Hamit Özmenek

Arifiye Köy Enstitüsü'nün son dönem eğitimbaşı olan Hamit Özmenek, 17 Nisan 1951 günü bu göreve getirilir.

Bursa, 1903 doğumlu olan Özmenek 1923 yılında Bursa Öğretmen Okulu'nu bitirir ve aynı yıl, Samsun'un Ömerli köyünde göreve başlar. Daha sonra Kavak, Alaçam ve Bafra'da öğretmenlik yapar. 1932 yılı sonlarında Kocaeli'ye atanır.

1929 yılında Kandıra Şeyhler nahiyesi öğretmeni olarak göreve başlayan Özmenek, üç yıllık görevden sonra Kandıra Maarif işyarı

(memuru) ve aynı zamanda Merkez Mektebi başöğretmeni olarak çalışmaya başlar. Kandıra Eğitim müdürüyken Arifiye Eğitmen Kursu'nun ilk kadrosu içinde yer alan Özmenek, bu görevinden sonra bir süre Geyve'de başöğretmen olarak çalışacaktır.

1939 yılında Özmenek'i, Tarım Bakanlığı personel işlerinde çalışırken görüyoruz. Altı ay sürecek olan bu görev enstitülerin kurulmasına dek sürer.

Köy enstitülerinin kurulmasından sonra 31 Mayıs 1940'ta öğretmen olarak Eskişehir Hamidiye Köy Enstitüsü'ne atanır. Bir buçuk yıl sonra Antalya Aksu Köy Enstitüsü'ne atanarak, bir süre sonra da müdür yardımcılığı yapmaya başlar.

10 Ağustos 1942'de Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü'ne atanan Hamit Özmenek, burada öğretmenliğin yanı sıra döner sermaye saymanlığı, eğitimbaşılığı görevlerinde de bulunur. Yaklaşık dört yıl süren bu görevlerden sonra, Nisan 1946'da Erzurum Pulur Köy Enstitüsü'ne öğretmen olarak atanır. Bunu, aynı enstitüde eğitimbaşı olması izler. Bir yıl sonra, Konya İvriz Köy Enstitüsü'nde öğretmen, müdür yardımcısı ve tarımbaşı olarak çalışmaya başlayacaktır.

Gölköy Enstitüsü'nde öğretmenlik yaparken yolunun kesiştiği İsmail Safa Güner'in, Arifiye'ye gelirken Özmenek'i de Arifiye'de görmek istemesiyle Özmenek'e yeniden Arifiye yolu görünür.

Güner gibi yolu ikinci kez Arifiye'ye düşen Hamit Özmenek, 16 Nisan 1951 tarihinde gelir gelmez eğitimbaşı olarak görevlendirilir. Ancak Arifiye de diğer enstitüler gibi diken üstündedir. Yalnızca üretim durmuş, dersler değişmiş değildir. Tüm enstitülerde sürekli kadrolar değişmiş, bir karmaşa ve güvensizlik ortamı oluşmuştur.

Özmenek, enstitülü çocukların "Şeker Amca" dedikleri bir öğretmendir. Bu çok sevilen öğretmen Çifteler'de, kerpiç çamuru hazırlayan öğrencileriyle birlikte dizlerine kadar çamura girmekten çekinmez.[36]

Aynı enstitüde, "Kel" diye okula alınmayan iki köy çocuğu için Çifteler Köy Enstitü müdürü M. Rauf İnan'dan iki ay zaman isteyen Özmenek, karasakız bulup katran durumuna getirerek iki öğrenci adayının başlarına sürer. Saçları çıkınca, çocuklar okula kaydolurlar.

Bu sevimli, alçakgönüllü öğretmenin İvriz Köy Enstitüsü'nde yatakhanede uyuyakalan öğrencisinin yerine sabaha dek nöbet tutup kitap okuduğunu Nadir Gezer'den öğreniyoruz.[37]

Özmenek'in Arifiye'deki bu son görevi uzun sürmez ve Safa Güner'den sonra gerçekleşen enstitü öğretmenlerinin genel dağıtımı sırasında, 1952 yılı başında yeniden Diyarbakır Dicle Köy Enstitüsü'ne atanır, kısa süre sonra da göreve başlar.

Buradan sonra ise İzmit Yetiştirme Yurdu'nda kurucu müdür olarak çalışır. Yurdun kurulması ve bir kurum olarak eğitim sistemindeki yerini almasında Özmenek'in büyük katkıları olur. Bu görevi sırasında Arifiye Köy Enstitüsü ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı Ahmet Yol'la da yolları çakışacaktır. Ancak Özmenek'in yetiştirme yurdu görevi de uzun sürmez.

İzmit'ten sonra sırasıyla Ankara Aktaş Yetiştirme Yurdu, Bursa Yetiştirme Yurdu ve sonunda Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü'nde çeşitli yöneticilik görevlerinde çalışır. Bu 35 yıllık yorucu eğitim yolculuğundan sonra 1959 yılında emekliye ayrılır.

Eğitimbaşı İbrahim Akman

1947 yılında Arifiye'ye atanan öğretmenlerden İbrahim Akman, 1924 yılı Silifke doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Silifke'de tamamlayarak Adana Öğretmen Okulu'na gider. Öğretmen olduktan bir süre sonra Gazi Eğitim Enstitüsü beden eğitimi bölümünü bitiren Akman, ilk olarak 1947 yılında Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne atanır. Buradan ilk maaşını aldıktan sonra, Arifiye Köy Enstitüsü'ne beden eğitimi öğretmeni olarak gönderilir.

Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra 1949 yılında askere gider. Yedek subaylık eğitiminin sonunda eski görevine dönen Akman, 1952 yılında matematik öğretmeni Zeynep Akman'la evlenir. İlk görev yeri olan Arifiye Köy Enstitüsü'nün 1947'deki günleri için şöyle der:

> Benim de ilk görev yerim olduğu için, ilk zamanlar oturup şöyle bir temaşa ederdim. O kadar muntazam ve disiplinli bir çalışma ortamı yaratmışlardı ki öğretmenler özveri ile çalışıyorlardı. Çocuklar özveriyle hareket ediyorlardı. Her çocuk mükemmel yetişiyordu.[38]

1952 yılı sonunda Hamit Özmenek'ten boşalan eğitimbaşılığa getirilen Akman, aynı zamanda enstitünün beden eğitimi öğretmenidir ve uzun yıllar disiplin kurlu başkanlığını da yürütecektir.

Eğitim şefliği görevi 1953 yılı Haziran ayına dek süren Akman'ın yerine bu tarihten itibaren Şahap Akıllıoğlu gelir. Akıllıoğlu'nun bu görevi enstitünün dönüşümüne dek sürer.

Arifiye İlköğretmen Okulu döneminde de uzun yıllar çalışmaya devam eden Akman, 1971 yılına dek müdür başyardımcılığı, 1960'tan itibaren bir süre Arifiye Belediye Başkanlığı görevlerinde bulunur.

1971 yılında Savaştepe İlköğretmen Lisesi müdürü olarak görev değiştiren İbrahim Akman, Nisan 1973'te bakanlık müfettişi olarak İstanbul'da çalışmaya başlar. 17 yıllık müfettişlikten sonra bu görevden emekli olur.

Emekliliğinde bir süre de özel sektörde çalışan Akman, İstanbul'da yaşama veda eder.

Müzikbaşı Hamdi Daner (Şıpka Prensi)

Arifiye'nin unutulmaz müzik öğretmeni Ahmet Hamdi Daner'le ilgili bilgileri Arifiye Köy Enstitüsü'ne onunla birlikte çok emeği geçmiş, başta Tonguç olmak üzere gelen konukları sürekli ağırlamış, yer yer enstitü korosunda türkü söylemiş, ömrünü eğitim emekçilerinin yaşamlarıyla bir tutmuş değerli eşi Zehra Daner'den öğreniyoruz.

Ahmet Hamdi Bey, Bulgaristan'ın Kızanlık kasabasında 1898 yılında, müftü İrfan Efendi ile Karlıova kökenli Servet Hanım'ın oğlu olarak dünyaya gelir. Kardeşi Murat'la birbirlerine "babam oğlu" diye seslenirlermiş. Hamdi Bey 12 yaşında babasını yitirir. Amcası olan, eğitimcilerimizden Ali Haydar Taner'le Selanik'e gider. Balkan Savaşı sıralarında birlikte İstanbul'a gelirler. Hamdi Bey İzmit Öğretmen Okulu'nu bitirir ve tekrar Kızanlık'a döner. Annesi ve kardeşi de oradadır. Bir süre Kızanlık'ta öğretmenlik yapar. Birçok Türk ve Bulgar arkadaşı vardır. Çok güzel giyindiğinden kendisine "Şipka Prensi" denmektedir.[39]

Annesinin ısrarlarına karşın Hamdi İstanbul'a döner. Balıkesir ilinde öğretmen olarak çalışır. Bu arada ilk evliliğini yapar ve bu evlilikten Sevim ve Erol adlı iki çocuğu olur. Ancak bu evlilik uzun ömürlü olmaz. Buradan, İstanbul Balmumcudaki Dumlupınar Yatı Mektebi'ne müzik öğretmeni olarak atanır.[40]

Aynı okulda öğretmen olan Süleyman Edip Balkır'la tanışır. Bu okulun müzik öğretmeni Hulusi Öktem'in Belediye Konservatuarı'na müdür olarak atanmasıyla müzik işleri bütünüyle Hamdi Daner'in üzerinde kalır. Hamdi Bey müzik derslerinin yanında, Fransızca dersleri de vermekte ve bir yandan da Beşiktaş Halkevi'nde koro çalıştırmaktadır. Bu çalışmaları sırasında, koroya devam eden Zehra Özkan'la tanışır. Zehra Hanım'ın deyimiyle "Kader ağlarını örmüş ve onları aynı yere getirmiştir."

1938 yılında Zehra Hanım'la evlenen Hamdi Daner'in 28 Ağustos 1939'da oğlu Tün, Yusuf İzzettin Sarayı'nda dünyaya gelir.[41]

Hamdi Daner, aldığı maaşın dörtte birini de Bulgaristan'daki annesine yollamaktadır. Zincirlikuyu'da bir "Köy Yatılı Okulu" açmakla görevlendirilir. Ancak aynı yerde Yapı Sanat Okulu da açılmasına karar verilince bu ilk plan ortadan kalkar. Hamdi Daner de Ortaköy 39. Okul başöğretmenliğine verilir, yani bu okula müdür olarak atanır.

İşte burada, Balmumcu'da tanıştıkları Süleyman Edip Balkır'la yolları bir kez daha kesişir. Balkır, Hamdi Daner'in evine gelerek önerisini dillendirir: "Hamdi, Arifiye'de köy enstitüsü açıyoruz. Oraya müzik ve Fransızca öğretmeni olarak gelir misin?" Aslında daha fazlasını da söyler.

Süleyman Edip Balkır kalender, iyi yürekli ve efendi bir insan olarak tanımladığı Daner'in aynı zamanda iyi bir yönetici olduğuna da tanık olmuştur. Güzel sanatları seven Hamdi Daner, daha öğretmen okulu günlerinde keman çalmaya başlamıştır. Gençlik yıllarında Bulgaristan'da operalara gitmiştir ve belli başlı operaları ezbere bilmektedir.

Balkır'ın yeni kuracağı köy enstitüsü için Daner'den daha iyi bir müzik öğretmeni olamaz. Balkır, kurulacak enstitüyü ve bölgeyi övecek, enstitünün tüm olanaklara kavuşacağını, orada istedi-

ği her şeyi yapabileceğini söyleyerek onu razı etmeye çalışacaktır. Bunu başarır da...

Ancak Daner'in Arifiye'deki ilk izlenimleri hiç de Balkır'ın dediklerine uymamaktadır:

> Edip bizi aldı, götürdü ki ne göreyim? Meşhur meşe korusu, fundalık bile değil. Ev, kafalarda kuruntu... Akşamüstü dışarıda duramazsınız, sivrisinek cennetil[42]

Ancak sevgi dolu Hamdi Daner, bu kötümser duygudan çabuk sıyrılır. Köyden gelmiş çocuklara türkü söyletmeyi denemek ister. Ama bu utangaç çocuklardan ses çıkmaz. Anlattıklarını ilgiyle dinlemeleri, Hamdi Bey'i etkiler ve müdüre gidip "Koruyu bulamadım ama Edip, çok daha güzelini, insanları buldum. Kalıyorum burada" der.

Anıtlaşan ve gerçekleşmiş bir söylence olan Arifiye Köy Enstitüsü müzik çalışmaları ve başarılarıyla ilgili bugüne dek adından en çok söz edilenlerin başında Hamdi Daner ve müzik çalışmaları gelir.

Her köylü çocuğuna bir çalgı çalmayı öğreten, sürekli yüz kişiyi aşkın bir koro ve orkestra yetiştiren, sayısız konserler veren Daner'dir. Türküler derleyen-derleten, bu türküleri armonize ederek korolarda söyleten, Klasik Batı müziğinden koral eserlere konserlerinde bir bölüm olarak yer veren, herkesin hayran olduğu bir enstitü yaratmada büyük emeği geçen de odur.

Hamdi Daner, Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelir gelmez "müzikbaşı" olarak görevlendirilmiştir. Bu çalışmalar ve konserler, en çok da basın ve aydınlar tarafından ilgiyle izlenir ve sayısız yazıya konu edilir. Köylerde, Adapazarı'nda, İzmit'te, Sapanca'da halkevlerinde pek çok başarılı konserler verilir.

Ancak Daner'lerin Arifiye'deki günleri hep müzik ve konserlerle geçmez. Zor günlerdir. Kuruluşun, savaş döneminin, yoklukların getirdiği güç koşullar ve zorluklar onları hiç yıldırmaz. Hepsini birlikte ve şenlikle, üretimle alt etmişlerdir. İşte o günlere ilişkin Zehra Hanım'ın anılarından birkaç söz:

> Elektrik yok. Suyu bahçedeki tulumbadan taşıyoruz. Çamurdan çizmesiz, postalsız gezemiyoruz. Hatta bir ara geri dönmeyi bile düşündük. Ama Hamdi Bey bir gün okuldan geldi.

Köylü çocukları, onları ana baba gibi sevmiştir. Kısa zamanda öğrencileriyle kaynaşan Daner, öğle teneffüslerinde koro ve orkestrayı çalıştırmaktadır. Zehra Daner de pazar günleri yapılan koro çalışmalarına katılmaktadır. Bu çalışmalarda ve enstitüde herkes çok mutludur. Verdikleri konserlerden, kendileri de büyük keyif almaktadırlar. Zehra Hanım, Âşık Veysel'in gelişini de anımsar:

> Bir gün koca Veysel enstitüye geldi. Yanında Küçük Veysel vardı. Altı ay okulda kaldı. Çok güzel türküler öğretti. Bir gün okula gittim. Veysel ve Hamdi Bey okulda oturuyorlardı. Hamdi Bey, Âşık Veysel'e "Aaa, bizim hanım geldi. O, seni ve türkülerini çok seviyor" dedi. Koca Veysel "Öyleyse dur, ben ona sevdiği türküleri söyleyeyim" diye sazı eline aldı. İşte orada ömrümün en büyük ve güzel kişisini ve özel konserini dinledim.[43]

1946 yılında Tonguç'un ve ardından Balkır'ın görevden ayrılmasıyla tüm enstitülerde olduğu gibi Arifiye'de de esmeye başlayan kötü rüzgârlardan en çok pay alanlardan biri de Ahmet Hamdi Daner ve ailesi olur. Tonguç'un Arifiye'ye gelişlerinde, Hamdi Daner'in evine konuk olmasından yola çıkan birileri, onu "komünisttir" suçlamasıyla bir yerlere bildirirler. Polis, Daner'in evini ve hareketlerini takibe alır. Zehra Daner'in anlatımıyla bunu yapanlar, daha sonra gelen müfettişlere de ondan "Komünistlikten, polis tarafından takip edilen" diye söz ederler.

1951 yılının Kasım ayında Hamdi Daner, birçok Arifiye Köy Enstitüsü öğretmeni gibi Arifiye'den ayrılmak zorunda kalır. Onu da Sivas-Hafik-Orhan köyüne verirler. Eşinin hastalığı nedeniyle atamaları bu kez Bursa'ya yapılır. İzlenme olayı Bursa'da da tam beş yıl sürer. Hamdi Daner önce Altıparmak İlkokulu'nda, ardından Hamzabey İlkokulu'nda çalışmalarını sürdürür. Güzel günler yeniden gelmiştir. Arifiye'de yetiştirdikleri öğrencileri onları yalnız bırakmaz. Birlikte sıkça toplanarak türkü söylemeyi sürdürürler.

Bu toplanmalar ve birlikte tatiller, Hamdi Daner'in tüm yaşamı boyunca sürer.

Bursa Kız İlköğretmen Okulu müzik öğretmeninin Amerika'ya gitmesiyle bu okula atanan Daner, burada da iki yıl görev yapar. Yaklaşık 10 yıl görev yaptığı Bursa'dan 1963 yılında emekli olur. 1970 yılında Bursa'dan İstanbul'a taşınırlar. Önce o sırada operada çalışan ünlü öğrencisi Ahmet Yol'un evinde bir süre otururlar. Daha sonra Beşiktaş'ta bir ev alırlar. İstanbul'da da buluşmalar ve türkü söylemeler aralıksız devam etmektedir. Ne yazık ki bu toplantıların bir kaydı, bugüne ulaşamamıştır.

Hamdi Daner o dönemde nefes darlığı çekmektedir. En rahat ettiği ve "burada nefesim açılıyor" dediği yer olan, eşinin memleketi Salihli'nin Dombaylı köyüne gömülmeyi ister. 1974 yılında Beşiktaş'taki evinde yaşamını yitirdiğinde eşi Zehra, oğulları Tün ile Gün ve öğrencisi Ahmet Yol, onu bir minibüsle götürerek Dombaylı'da toprağa verirler.

Eşi Zehra Daner'in hiç unutamadığı an, eşinin son nefesidir:

> Hamdi Bey nefes darlığı çekiyordu. Dombaylı'da biraz iyileşmişti. İstanbul'a döndük. Asım'a telefon ettim, geldi. Onu görünce çok sevindi. Gülerek, "Asım işte bizim Zehra'nın telaşı, ben her günden daha iyiyim. Daha rahat nefes alıyorum" dedi ve derin-derin iki defa nefes aldı ve yüzündeki tebessümle uyuya kaldı. Ölmüştü. İşte hiç unutamadığım hatıra.[44]

Bir yaşamı eğitim, sevgi, emek ve müzikle anlamlandırmış bu güzel insan, köy enstitüleri eserinin en önemli anıtlarından biri, belki de inceliği, dürüstlüğü, çalışkanlığıyla "Şipka prensliği"nden sonra "Köy Enstitüleri Prensi" olmayı da fazlasıyla hak ederek yaşama veda etmiştir.

Tarımbaşı Hakkı Tanberk

Arifiye kadroları kurulurken hakkında en çok mektup yazılan öğretmen Hakkı Tanberk'tir. İlk mektup, Köy Enstitüleri Kanunu'nun mecliste görüşüldüğü günün gecesi yazılan, 17-18 Nisan

1940 tarihli olandır. Bu mektupta Balkır, Tonguç'a "Bizim Aziz'le Hakkı Tanberk var. Listede ona da hisse çıkartın. Bunu bilhassa rica ediyorum" der.[45]

Bir sonraki mektubunda ise Ferit Oğuz Bayır'la da görüştüğü ve Hakkı Tanberk'in Arifiye Eğitmen Kursu'na geçici olarak verildiği anlaşılıyor:

> Ferit Oğuz, bizim kursa verilen Hakkı Tanberk'i temelli vermek için, enstitü kadrolarını beklemeyi düşünmüştü. Tabii bu daha isabetli bir iş, yalnız onun ziraat öğretmeni olarak verilmesi daha iyi olacak.[46]

Sonraki günlerde geldiği anlaşılan Hakkı Tanberk'in ziraatbaşı olarak atanma sözü aldığında yaşadığı sevinci de mektubunda yazacak ve görevi Tanberk'e verecektir. Tanberk'in resmi anlamda tarımbaşı olarak atanması için 15.2.1944 tarihini beklemek gerekecektir.[47]

Bu yazışma trafiğinin Hakkı Tanberk'in ağzından anlatımı daha renklidir:

Balkır'ın Arifiye'ye müdür olarak gidişiyle Kastamonu'da kalan Tanberk, oraya gelen yeni müdürle anlaşamamıştır. Balkır'a durumunu yazıp birlikte çalışmak istediğini bildirir. Balkır ise Tonguç'la yazışmalarından sonra Tanberk'e durumu "seni buraya alıyoruz" diye bildirir. Sonunda dileği yerine geldiğinde, ortada henüz bir enstitü yoktur ve Arifiye'de yeni dönem eğitmen kursu bulunmaktadır.[48]

Balkır, Kastamonu Eğitmen Kursu döneminde birlikte başarılı işler yaptığı Tanberk'i överek eski çalışmalarından, başarılarından söz eder. Onu Kastamonu Eğitmen Kursu'ndaki tarım işlerinin başına getirişini anlattıktan sonra sözlerini, "Tanberk, en verimsiz sayılan alanlarda, aldığı kusursuz sonuçlarla kurumun yüzünü ak etmiş, böylece gerçek bir başarıya ulaşmıştı" cümlesiyle bağlar.[49]

Tanberk, 1905 yılında İstanbul'da dünyaya gelir. Ankara Ziraat Mektebi 1926 çıkışlı olan Tanberk, ilk kez 1927 yılında memur olarak göreve başlar. Bir süre Tarım Bakanlığı emrinde memur olarak çalışır. Okulu birincilikle bitirmiştir. Bakanlık müsteşarının

önerisiyle Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Hanım'ın, İstanbul'da Eyüp ile Kemerburgaz arasındaki çiftliğinde –İntepe Çiftliği– müdür olarak çalışmaya başlar.

Bir yıl kadar çalıştığı çiftlikten ayrıldıktan sonra İstanbul'da açılan öğretmen kursuna katılarak diploma alır.

Zonguldak, Çaycuma'da öğretmenlik yaparken askere alınır. Yedek subaylıktan sonra eski görev yerine dönen Tanberk, bu sırada Zonguldak'a gelen Tonguç'la tanışır. Ankara'ya çağrılır. Bu olayı Kastamonu Eğitmen Kursu öğretmeni olarak görevlendirilmesi izler.

Köy çocuklarıyla ve köylülerle tanışan Tanberk, artık yeni bir dünyaya açılmıştır. Bu değişimi ve köyleri şöyle anlatır: "Beni köye bağlayan, bende köye hizmet zevkini uyandıran şey, köylerde iyilikler görmemdir."

Ona göre köylülerden çok iyilik görmüştür. Köylüler onu yedirip içirmişlerdir. Hatta görevli olarak gittiği köylerde, kendisine "Gitme, sen bizim burada kal. Biz sana arazi, arsa verelim" diyenler olmuştur. Köylüler, onu evlat gibi bağırlarına basmışlardır. Köylerde gördüğü saygı ve sevgiyi, insani davranışları hiç unutmaz. O köylüler yüzünden, köy enstitülerine bağlanmıştır. Yüz yaşına yaklaşmışken, şimdi uzaklarda kalmış o köylüler için, sözlerini "Kardeşlik, yardımlaşma, birbirini sevmek köyde var. İmece, nerde var şimdi? Köylerde var. El birliği yaparlar" diyerek bitirir.[50]

Arifiye'deki başarılı tarım ve hayvancılık çalışmalarında imzası olan Tanberk, bir süreliğine verildiği Eskişehir-Hamidiye'de gerçekleştirdiği peynir üretimiyle göz doldurur. Kendi isteğiyle yeniden Arifiye Köy Enstitüsü'ne dönen Tanberk, kendisinden sonra tarım işlerini üstlenen Naci Birkök'ün çalışmalarını beğenmez.

Arifiye'de çalıştığı uzun yıllar boyunca şık giyimi, papyonu ve motosikletiyle dikkatleri çeken Tanberk'in asıl dillere destan yanı ise öğrencileri koruması, savunmasıdır. Öğretmenler kurulu ve disiplin kurullarında ceza vermeye karşı çıkan, okuldan atılmaları çeşitli biçimlerde engelleyen odur. Bunun için senaryolar kuran, öğretmen arkadaşları ve yönetimle tartışmaları göze alan Tanberk'in bu yönü, öğrencilerince hiç unutulmaz.

Bu senaryoların farklı versiyonları olmakla birlikte, en ilginçlerinden biri enstitüden atılmasına karar verilmek üzere olan bir öğrencinin atılmasına engel olamayınca en sonunda –şakaya getirip– tabancasını masa üstüne koyup "Benim söyleyeceğim söz kalmadı. Artık bana değil, buna laf anlatın" diyerek öğretmen arkadaşlarını ikna etmesidir.

Daha ilginç bir olay da bir kavga nedeniyle atılmak üzere olan Bahçecikli ve sonradan ünlü bir voleybolcu olacak öğrenci Süleyman Bayhan'la ilgilidir. Bu hikâyeyi olayın tanıklarından ve kahramanlarından biri olan Hüseyin Avni Gülener'den dinleyelim:

"Bahçecikli" ve "Tarzan" lakaplı, ayrıca voleybolcular arasında "kütürcü" olarak tanınan Süleyman Bayhan tıraş olmaktadır. O sırada biri gelip Süleyman'a "Yahya, senin hemşerini dövüyor" der. Süleyman, elindeki tıraş aletini fırlatıp hızla çıkar. Avni Gülener de arkasından... Bir yumruk attığı Bursalı arkadaşının dişleri kırılır. Süleyman da disiplin kuruluna verilir.

Kurul, enstitüden atılmasını isteyince buna tek direnen Hakkı Tanberk olur. Özellikle matematik öğretmeni İrfan Bey (Aksüyek) mutlaka atılmasını ister. Karar, bir sonraki toplantıya kalır. Hakkı Tanberk, –Süleyman'ın yakın arkadaşı olduğundan– Gülener'i çağırır. Kendisinin ve Süleyman'ın sır tutup tutamayacaklarını sorar. Gülener "Tutarız, dediğinizi de yaparız. Bu sır olarak da kalır" der.

Süleyman'ı ve Avni'yi elma bahçesi içindeki tarım kulübesine çağıran Tanberk, Süleyman'a şöyle der:

> – Ağzına tutkun musun? Sır tutup, dediklerimi aynen yapar mısın? Seni atacaklar, biliyorsun. Son kez seni kurula çağırtacağım. Orada, kurul önünde 'Ben okumaya, öğretmen olmaya geldim. Çok pişmanım. Beni atarsanız, bu okulu yakarım. Sizi de yakarım. İrfan Bey, seni de yaşatmam' diyeceksin. Ben de sana bir tokat atıp dışarı atarım. Sonrasını bilemem.

Süleyman o günlerde yeniden disipline çağrılır. Hakkı Beyin söyledikleri aynen gerçekleşir. Avni Gülener, pencere altından her şeyi dinlemektedir.

Süleyman'ın disiplinde o suçlayıcı ve tehditli sözleri söylemesiyle Hakkı Bey onu tekme tokat dışarı atar. Sonra da kurula dönerek

"Bu her şeyi göze almış arkadaşlar. Belli ki her şeyi yapabilir. Sizi de beni de enstitüyü de yakar. En iyisi, bir yıl sınıfta bırakalım" diyerek kurulu razı eder. Süleyman bu cezayla atılmaktan kurtulur. Öğretmen olur. Hatta uzun süre İzmit'te okul müdürlüğü yapar. Bahçecik'te de Avni Güler'le birlikte çalışırlar.[51]

Kasım 1951 tarihindeki toplu sürgününde Tanberk, –maaşını Pamukpınar Köy Enstitüsü'nden almak üzere– Yozgat ili emrine verilir.

Akdağmadeni, Olukbaşı köyüne verilen Tanberk karşılaştığı enstitü çıkışlı öğretmenin ilgisiyle orada üç ay kalır. İzinde, İstanbul'dan aldığı "Yalnız İstanbul ilinde görev yapabilir" kayıtlı sağlık raporuyla İstanbul'a ataması yapılır.

Mevlanakapı Yetiştirme Yurdu'na öğretmen olarak atanan Tanberk artık İstanbul'a geri dönmüştür.[52]

1966 yılından itibaren aynı zamanda Öğretmenler Bankası denetçiliği de yapan Hakkı Tanberk, evinin yanındaki büyükçe bahçesinde de tarım çalışmalarını sürdürür.

12 Eylül döneminde bir gün evindeki fotoğraf dolu yedi albümü yeğeni Huban Hanım'a verir. "Yaramaz insanların eline geçmesin" diyerek mavi bir bidonun içinde yaktırır.

16 Nisan 2004 tarihinde, 99 yaşında yaşamdan ayrılan bu öğrenci "baba"sı, değerli eğitimci, 17 Nisan 2004 günü İstanbul Feriköy Mezarlığı'nda sonsuzluğa uğurlanır. Cenazesi, bir grup Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı öğrencisi tarafından kaldırılır.

Tarımbaşı Mustafa Eyüboğlu

Uzun yıllar boyunca büyük bir uyumla, Hakkı Tanberk'in işbirliğiyle Arifiye Köy Enstitüsü tarım öğretmenliği yapan Mustafa Kemalettin Eyüboğlu, enstitüdeki son yıllarında tarımbaşılık görevini de üstlenmiştir.

Kültür ve sanat tarihimizin ünlü Eyüboğlu ailesinden ve Sabahattin, Bedri Rahmi, Mualla ve Nezahat kardeşlerin en küçüğüdür.

Babası eski kaymakam, vali ve Cumhuriyet'le birlikte 2. Dönem milletvekili olan Mehmet Rahmi Eyüboğlu'nun annesi Lütfiye Hanım'dır.

1921 yılında Havza'da dünyaya gelen Mustafa Eyüboğlu, 1940 yılında İstanbul Halkalı Ziraat Okulu'nu bitirir. Köy enstitüleri de o günlerde kurulmaktadır.

Ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu'nun önerisine uyarak Arifiye Köy Enstitüsü'nde tarım öğretmeni olarak göreve başlayan Mustafa Eyüboğlu, Arifiye anılarından söz ederken sıkça "selam olsun o günlere" diyerek en güzel günlerinin geçtiği bu eğitim kurumuna ve oradaki yaşamına duyduğu özlemi dile getirir.

Eyüboğlu Arifiye Köy Enstitüsü'nde okuyan ancak sağlık nedenleriyle enstitüden ayrılmak zorunda kalan Kartal, Aydınlı köyünden Sevim Hanım'la Arifiye'de evlenir. Tek çocuğu olan Şirin de orada dünyaya gelir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün kuruluş günlerinden başlayarak 1951 yılı sonunda dek en uzun süre çalışan öğretmenlerden olan Eyüboğlu, özellikle meyve bahçelerinin oluşturulmasında, ilk başarılı tarımsal eğitim ve üretimde emeğiyle göz doldurur.

Bu çalışmaların birinde, bir tohumu koruyup çoğaltmaya çalışmasına Tonguç denk gelir.

İşini çok seven Mustafa Öğretmen, çocukların koparıp yemelerine engel olamadığından İstanbullu Rum bir tohumcudan sağladığı Çengelköy hıyarının tohumlarını koruyamamaktadır. Bu tohum türü, Arifiye toprağında çok iyi yetişmekte, yemekler için cacık olarak kullanılmakta veya çocuklara verilmektedir.

Tohum almakta zorlanınca bir gün büyükçe örnekleri seçip altını biraz çukurlaştırarak önce altına, sonra da üstüne bir yaprak koyarak çocukların görmesini engelleme yolunu seçer. Bunu yaparken, seçtiği örnekleri biraz da çamurla kirletir. Bu çalışmaya Tonguç denk gelir ve "Eyüboğlu! Kartlaştırmışsın hıyarları" sesi gelir. Mustafa Öğretmen, Tonguç'a neyi neden yaptığını açıklar.[53]

Eyüboğlu, öğretmen kadrosunda bir eksiklik veya aksaklık olması durumunda derslerin boş geçmemesi için kendi alanı dışında ders vermek zorunda da kalır. Bir keresinde Balkır kendisinden, öğretmeni eksik bir sınıfın fizik derslerine girmesini ister. Kimya olsa, ziraat okullarında eğitim aldığı için zorluk çekmeyecektir an-

cak Tonguç'a fizik için yetersiz olduğunu söyler. Yine de Balkır'ın ısrarla "Boş mu geçsin çocukların dersi" sözü üzerine sınıfa girer. Öğrencilere "Ben sizinle burada fizik dersi çalışacağım" diyerek bir süre fizik öğretmenliği yapar.[54] Ürettiği şeftalileri öğrencilere bolca yediren, fazlalarını öğrencileri desteklemek için İstanbul'da kurduğu iyi ilişkiler aracılığıyla döner sermaye adına sattıran Eyüboğlu, aynı zamanda şeftali bahçesine koyduğu bir makineyle isteyen öğrencilerin, bahçede şeftali suyu içmelerini de sağlar.

Satılan şeftali paralarıyla İstanbul'dan, Vasil Kaplanoğlu adlı bir satıcıdan tohum ve tarımsal ilaç aldıklarını da anlatan Eyüboğlu'nun ünlü şeftali bahçesinin, kendisinden sonra yok edildiğini de unutmaz. Balkır, bu çalışkan arkadaşlarını anımsayarak Şeref İnsel ile Mustafa Eyüboğlu için şu sözleri not düşer:

> Tarımsal çabaların gerektirdiği zamanlarda, her alanda kendilerini esirgemeden çalışan iki öğretmeni, Mustafa Eyüboğlu ile Şeref İnsel'i anmak isterim. Eyüboğlu, en ağır işler içinde bile bildiklerini vermek, değerlendirmek yolundaki içtenliği ile ayrıca iyi ve çelebi bir insan olarak da çevresinin sevgisini kazanmıştı.[55]

Eyüboğlu, Âşık Veysel'le olan yakınlığını, Veysel'in ünlü elma bahçesinin fidanlarını Arifiye'den nasıl yolladığını da büyük bir mutlulukla anlatır.[56]

1951 genel Arifiye kıyımında, Mustafa Eyüboğlu'nun payına Erzurum, Pulur Köy Enstitüsü tarım öğretmenliği düşer. Bu göreve gitmeyen Eyüboğlu, öğretmenliği bırakır, İzmit'te Ziraat Bankası'na geçer ve uzun yıllar çalıştığı zirai krediler bölümünde köylülere yardımcı olmaya çalışır. Bu görevi sırasında, köylülerin bankaya biriken borçları ve çözümüyle ilgili bir anısı da vardır.

Eyüboğlu'na göre Demokrat Parti, başa geçmek ve reyleri almak için kesenin ağzını açmış ve köylüye bolca para vermiştir. Ancak bu paralar bir gün geri de ödenecektir. İzmit'in köyleri de –bilhassa İzmir-İstanbul'un kuzeyindekilerin– toprakları bereketsizdir. Ektiğini zor kurtaran yerlerdir. Para hoşlarına gitmiş, almışlarsa da ödemeye imkânları yoktur. O zaman da kanun açıktır, icraya ve-

rileceklerdir. Yani banka, varlıklarını satıp savarak parasını tahsil edecektir.

Mustafa Eyüboğlu'nun köy sevgisi banka müdürüne, yeni bir öneri götürmesine önayak olacaktır. Eyüboğlu banka müdürüne bu yola gidildiği takdirde köylülerin tüm mallarının ellerinden çıkacağını ve bir daha hiç ödeme yapamayacak duruma düşeceklerini söyler. Bunun yerine, bir kredi daha açarak yeni kredinin bir kısmını eski borçlara karşılık kesmeyi önerir. Hem bankaya olan borçlar azalacak hem köylünün malları ellerinde kalacaktır.

Bu önerisinin kabul edilmesini, yıllar sonra "Böylece o müdürün de desteğiyle köylüleri borçlardan kurtardık" şeklinde hatırlar.[57]

On yıllık çalışmanın ardından, bankanın İstanbul, Karaköy şubesine geçen Eyüboğlu bu görevden emekli olur.

Evine sıkça gelen konuklarına ve öğrencilerine ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu'ndan öğrendiği "dönerce" adlı hediyeler veren Mustafa Öğretmen, anlattığı ilginç folklorik öykücüklerle herkesin sevgilisidir.[58]

Mustafa Eyüboğlu'ndan sonra, Arifiye Köy Enstitüsü tarımbaşılık görevini kısa süreliğine tarım öğretmeni Naci Birkök tarafından yapılmaya başlanır.

1947 yılından enstitünün kapanışına dek tarımbaşılık görevi tarım öğretmeni Ali Batu tarafından yerine getirilir. Ancak bu son dönemlerde çiftlik elden gittiği ve enstitüler –zorunluluklar dışında– üretimden el çektirildiği için tarımda eski yoğunlukta ve çeşitlilikte üretim yapılmamaktadır.

İşlikbaşı Hikmet Öz

Enstitünün en sevilen ve öğrencilerce en çok güvenilen ve Arifiye'ye ilk gelen öğretmenlerden işlikbaşı Hikmet Öz, 1901 Bandırma doğumludur. Darüşşafaka'yı bitiren Hikmet Öz, daha sonra İstanbul Öğretmen Okulu'ndan mezun olur. 1926 yılında polisliğe başvuran Öz, birkaç ay sonra bu kez öğretmen olarak göreve başlar. İstanbul Paşaköy'e öğretmen olarak görevlendirilir. Hikmet Öz'ün 1929 yılında Celaliye köyü öğretmeni olarak görevlendi-

rildiği anlaşılıyor. 1931 yılında altı aylığına askere alınan Hikmet Öğretmen, başöğretmen olarak yeniden Celaliye köyündeki görevine döner.

Burada, "örnek okul bahçesi, örnek üzüm bağları ve örnek fidanlık" kuran, dershane içinde atölye oluşturup öğrencilerini iş içinde üretime yönelten Öz, ayrıca okul onarım işlerini üstlenmesiyle de dikkatleri çeker. İstanbul müfettişi olan Balkır ve o dönemin Silivri Eğitim Müdürü Muammer Köseataç'ın Hikmet Öz'le dostluklarının bu görevler sırasında başlamış olması kuvvetle olasıdır.

1940 yılında Celaliye'den Arifiye'ye gelen ve çalışkanlığı, becerileri ve yaratıcılıklarıyla işlikbaşı olarak görevlendirilen Hikmet Öz, sorunları çözmekle ün salar.

Tüm işliklerin bağlı olduğu Öz için enstitünün işleri arasında ayrım yoktur. Sanki tüm işler onundur. 1946 yılında, Hasanoğlan Köy Enstitüsü uygulama bahçesindeki oyun yerinin hazırlanması işine de o yollanır.[59]

Balkır'ın zor gün dostlarından olan Hikmet Öz, özlü çalışmalarıyla onun övgülerini de kazanır.

Balkır'a göre, bir işi Hikmet Öğretmen'e göstermek yeter bir şeydir. Onun elinden gelmeyen iş yoktur: Öz'ün kafası bir laboratuvar gibidir. Türlü ayırımlar, türlü bileşimlerle yapıcı ve çare bulucu sonuçlara giden yaman bir savaşçıdır. "Onun ellerinde, parmaklarında nasıl bir tılsım vardı ki nereye dokunsa orayı istediği biçime sokmakta en küçük bir zorlukla karşılaşmazdı."[60]

Balkır'la uyumlu olan Hikmet Öz'e 1948 yılında Konya İvriz Köy Enstitüsü yapı sanatbaşı görevi önerilir. O sırada enstitü müdürü olan Fehim Akıncı cevaben yazdığı yazıda bu öneriyi işlikbaşı Hikmet Öz'e ilettiğini ancak çeşitli iş alanlarındaki başarılı çalışmalarıyla enstitüye son derece faydalı biri olduğunu, kendisinden çok yararlanıldığını belirterek gitmesine izin vermez.[61]

En uzun süreli enstitü başlarından biridir Hikmet Öz. 1950'de başa gelen DP iktidarının ilk altı ayda yaptığı işlerden biri de köy çocuklarının enstitülerde karma ve yatılı olarak, birlikte okumalarını sakıncalı bularak kız öğrencileri iki enstitüde toplamaktır.

Arifiye Köy Enstitüsü'nde o sırada okumakta olan 41 kız öğrencinin Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gönderilmesi görevi de güvenilir insan Hikmet Öz'e verilir.[62]

Kasım 1951 tarihinde Arifiye Köy Enstitüsü öğretmenlerinin dağıtılmasında, Hikmet Öğretmen, Kayseri Pazaören Köy Enstitüsü'ne verilmiş ve 19.11.1951 günü Arifiye'yle ilişiği kesilmiştir. Kadrosu Pazaören'de olmasına karşın görevi Niğde ili (şimdi Nevşehir iline bağlı) Tuz köyündedir. Bu da ayrı bir ceza gibidir.

Yaşamının son günlerini İstanbul Maltepe'de geçiren Hikmet Öz, müteahhide verdiği evinin önünde kesilen bir ağaç için, büyük üzüntüler yaşayacak denli de duyarlı bir insandır.

Balıkçıbaşı Muammer Köseataç

Haziran 1940 ortasında, mektupla Muammer Köseataç'ı isteyen Balkır kısa sürede bunun gerçeğe döndüğünü görür ve Köseataç, bakanlığın 6 Temmuz 1940 tarihli kararnamesiyle Arifiye'ye atanır.

İzmit 1899 doğumlu olan Köseataç, bölgede büyümüş biri olarak hem Sapanca Gölü'nü hem İzmit Körfezi'ni iyi bilmektedir.

Bu durumu bilen ve Köseataç'ı İstanbul'daki öğretmenlik ve müfettişlik günlerinden tanıyan Balkır, onun bu bilgi ve deneyimlerinden balıkçılık alanında yararlanabileceğini düşünür. O tarihlerde Silivri İlköğretim Müdürü olan Muammer Köseataç'ın kaydı, atama kararnamesinde, "İstanbul 1. Okul Başöğretmeni ve Maarif Memuru" olarak geçmektedir.[63]

Köseataç, İzmit Öğretmen Okulu'nu 1919 yılında bitirmiş, çalışmaları ve deneyimiyle örnek bir öğretmendir.

Balkır, öğretmenliğinin ilk günlerinden beri tanıdığı ve birlikte Balmumcu Yatı Okulu'nda ve başka okullarda çalıştığı bu değerli öğretmeni göreve başladığı ilk günlerde tanımıştır. Onu karakteri, kafası sağlam, meslek bilgisi eksiksiz, dört başı mamur bir öğretmen olarak tanımlar. Ona çok güvenmektedir ve onunla çalışmaktan mutludur.

Köseataç'ın geldiği ilk günlerden itibaren balıkçılık konusu gündeme gelir ve Balkır, Tonguç'la Sapanca Gölü'ne bakmaya ilk

gidişinde Köseataç'ı da yanına alır. Bundan sonra balıkçılık bölümünde anlatıldığı gibi bu zorlu ama bir o kadar da renkli ve zevkli enstitü uğraşının tüm yükü Köseataç'ın omuzlarına yüklenir.

Gölde iki kayık, bir motor, ağlar, Ömer Reis, Muammer Köseataç ve öğrencileri vardır. Kurdukları bu imece işi, yapılan balıkhane yapısıyla taçlandırılarak enstitü destanının gerçeğe dönüşmesinde önemli bir köşetaşını oluşturur.

İstanbullu tüccar İsadikis'ten alınan borçla temin edilen kayık, ağ ve diğer malzemenin bedelinin tutulan balıkların satılmasıyla ödenmesi, bu başarının en güzel örneği olmalıdır. İsadikis de onlara güvenmektedir. Sapanca Gölü'nün ve İzmit Körfezi'nin fırtınalı, tehlikeli ve kimi zaman kazalara neden olan doğası onların başarılarını gölgeleyemeyecektir.

Bu başarıda en büyük pay, kuşkusuz bölgeyi iyi tanıyan deneyimli öğretmen, balıkçıbaşı Köseataç, birlikte uyum içinde çalıştıkları Ömer Reis ve üretim yapan öğrencilerindir.

Köseataç, aynı zamanda enstitüde "Kooperatifçilik" dersleri ile "Kooperatif Muhasebesi" derslerini veren öğretmendir.

Ancak daha Balkır oradan ayrılmadan, o da İstanbul'a atanmasını ister. Sanki gelecekteki zor günleri, önceden sezmiş gibidir.

Muammer Köseataç'ın bu isteği ancak 1948 yılında gerçekleşecek ve yıllardır yürüttüğü başarılı balıkçıbaşı görevini bırakarak İstanbul-Üsküdar 30. Okul'da öğretmenliğe atanır. Köseataç'ın meslek yaşamını İstanbul'da sonlandırdığı anlaşılmaktadır.

Enstitünün başları anlatılırken, sporbaşı ve yapı-sanatbaşı gibi görevli isimleri net olarak belirlenemeyen değerli insanlardan ve emeklerinden söz edilmedi. Biçki-dikiş işliğinin başında bulunan değerli öğretmen Nedime Aksoy'dan (Pamukçu) işlikler bölümünde bahsedilmişti.

Enstitünün Öğretmenleri

Tonguç ve Kadroların Oluşumu

İlköğretim genel müdürlüğü görevine gelen Tonguç'un yurt çapında tanıştığı en çalışkan, uyumlu öğretmen ve müfettişleri eğit-

men kurslarında çalıştırarak onları daha yakından tanıdığı söylenebilir.

Eğitmen kurslarının yönetmelik, ders programları ve eğitmen kitapları çalışmaları sırasında da en geniş anlamda bu öğretmenlerden bilgi, belge ve fikir desteği aldığı anlaşılmaktadır. Tonguç belgeliğindeki binlerce sayfalık bu tür belgeler bunu doğrular niteliktedir. Eğitmen kursları henüz ikinci dönemini doldururken büyük oranda bu eğitimcilerden sağladığı bilgilerin de yansıdığı *Köyde Eğitim* kitabını çıkarır, böylece topladığı bilgi ve belgeleri bir üst düzeye çıkararak eğitmenlerin ve köy öğretmenlerinin çalışmaları için yol açar.

Köy enstitüleri projesinin de bu yöntemle hazırlandığı, sürekli çevresindeki eğitimciler ile diğer bakanlıklardaki bürokrasiden yazılı görüşler istediği, eğitimcileri Ankara'ya çağırarak kendi görüşlerini açıklayıp onlarla günler süren tartışmalar ve seminerler yaptığı, özellikle Hürrem Arman, Fehim Akıncı, Edip Balkır ve diğer enstitü yöneticilerinin anılarında yer almıştır.

Bu toplantılarla hem kendisi eğitimcileri iş içinde ve üretimde tanıma olanağı bulur hem onları birbirleriyle buluşturur. Diğer yandan da onlara çevrelerindeki iyi eğitimcileri seçmeyi öğretir.

Arifiye örneğinde gördüğümüz gibi her köy enstitüsü müdürü kuruluş yıllarından başlayarak kendi enstitüsü için en iyi kadroyu kurmaya çalışmış, bunun için resmi yollar dışında mektuplar ve özel görüşmelerle sürekli Tonguç'la bağlantı halinde olmuştur.

Bu durum, Tonguç'a gelen ve Tonguç'tan enstitü müdürlerine yollanan binlerce mektupta da görülebilir. Böyle olunca, köy enstitülerinin öğretmen kadroları "olanakları sınırlı en iyi eğitim kadroları" olarak tanımlanabilir.

Arifiye Köy Enstitüsü yönetim kadrosu anlatılırken de bu durum açıkça görülmektedir. Diğer öğretmenlerin de enstitülere böyle seçilerek gelebildiği, enstitü havasına, anlayışına, üretimine, "kendini adamış olma" ilkesine uymayanların ya kendilerinin ayrıldığı ya yönetim tarafından başka bir göreve verildiği de gizli değildir.

Enstitüler arasında, "en iyi öğretmeni alma" yarışı olduğu söylenebilir. Bu konularda dengeyi sağlama görevi hep Tonguç'a dü-

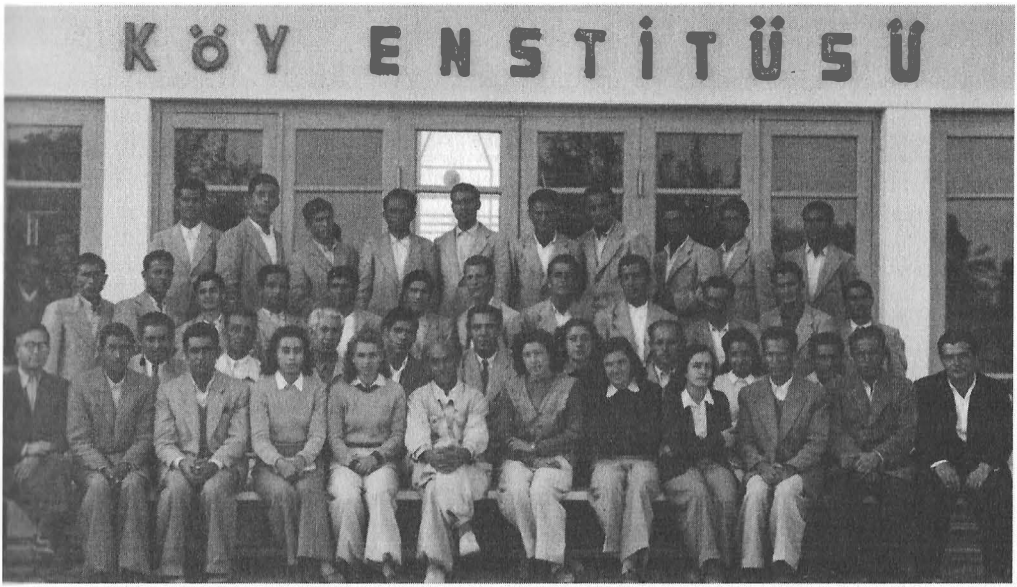

Kadro, Balkır ve öğrenciler, 30 Eylül 1946.

Öğretmenler, 1948.

Öğretmenler, 1951.

şer. Ancak öyle anlar olacaktır ki Tonguç bile bazı öğretmenleri bir enstitüden diğerine verirken zorlanır.

Hiç kuşkusuz oluşturulan bu eğitim ve iş kadrosu köy çocukları için yaşamlarının en büyük şansı olur. Onlar da hem enstitüdeyken hem yaşamları boyunca bunu anlatmaktan geri durmaz, anılarına katar.

Hepsinin yaşam öykülerini bu kitaba alma olanağı bulunmayan ve isimlerini kayıtlarda bulduğumuz bu çok değerli eğitim emekçilerinin, en azından isimlerini, verdikleri dersleri kitabın sonundaki Ekler bölümünde veriyoruz.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün Müdürleri

1. Süleyman Edip Balkır (d. 1902, Mustafakemalpaşa): İlköğretim müfettişi, 13.5.1940-28.11.1946 tarihleri arasında enstitü müdürü ve İngilizce öğretmeni.

2. Nejat İdil: Erzurum (d. 1907): İlköğretim müfettişi, 3.3.1947-2.3.1948 tarihleri arasında enstitü müdürü ve meslek dersleri öğretmeni.

3 Fehim Akıncı (d. 1912, Bandırma): Pedagog, 1.2.1948-3.10.1950 tarihleri arasında enstitü müdürü ve meslek dersleri öğretmeni.

4. İsmail Safa Güner (d. 1912, Kütahya): Pedagog, 4.10.1950-18.10.1951 tarihleri arasında enstitü müdürü ve öğretmeni.

5. Azmi Gökmen (d. 1908, Konya): Pedagog, 28.2.1952-28.12.1954 tarihleri arasında enstitü müdürü ve meslek dersleri öğretmeni.

Ustaöğreticiler ve Çalışanlar

Arifiye Köy Enstitüsü Ustaöğreticileri

Eğitmen kurslarında denenmiş ve başarılı olmuş işlerden biri de yerel sanatlar, yapıcılık, dokumacılık, balıkçılık, arıcılık, örmecilik, saraççılık gibi okulu ve uzmanı yetişmeyen, usta-çırak ilişkisiyle öğrenilen işlerde becerileri kanıtlı ustaların, "ustaöğretici" olarak çalıştırılmalarıdır.

Arifiye Köy Enstitüsü'nde de oldukça etkili biçimde ve çeşitli mesleklerdeki ustaöğreticilerden yararlanma yoluna gidilmiştir. İkisi de Arifiye Köy Enstitüsü öğretmeni olmuş Sabahat ve Enver Kartekin'in kaleme aldıkları "Köy Enstitülerinde Ustaöğreticiler" başlıklı yazı,[64] bu konuyu ele almıştır.

Yazıda, usta öğreticilik alanında değerlendirilen meslekler değirmen taşçılığı, urgancılık, dokumacılık, tuğlacılık, kireççilik, taşçılık, duvarcılık, dülgerlik, balıkçılık, nalbantlık, saz örmeciliği, arıcılık, binicilik, araba tamirciliği, saraççılık olarak sıralanmıştır. Hiç kuşkusuz, bölgelere ve olanaklara göre esnetilebilen ve gelişmeye açık köy enstitüleri uygulamalarında bu listeye başka meslekler de eklenmiştir.

3803 sayılı kanunun 17. maddesine göre çalıştırılan ve becerilerinden yararlanılan usta öğreticilik alanlarından özellikle ulusal oyunlar ve halk çalgıları, bando ve âşık müzikleri de sayılmıştır.

İlerleyen dönemlerde, 4274 sayılı kanunun 45. maddesine göre ustaöğreticiler önce, döner sermaye hesabından gündelikle alın-

makta, iki yıllık bir deneme süresinden sonra aylık ücretli kadroya geçirilebilmektedir.

Ustaöğreticiler de enstitünün diğer elemanları gibi ilgili kanunun tüm haklarından yararlanmaktadır. Çalışma, izin, ödül ve ceza durumları da aynı kanunda maddeler halinde yer almıştır.

Ustaöğreticiler meslekleri konusunda sanat, görgü, ahlak bakımından o bölgenin tanınmış, güvenli kimseleri olduklarından, öğrencilerin kişiliklerinin oluşmasında ve gelişmesinde olumlu katkılar yapmışlardır. Enstitülü köylü çocuklarının, iş hayatına karşı sevgi duymalarında ustaöğreticilerin büyük yararları olmuştur. Ustaöğreticiler, geldikleri bölgelere, enstitülerde yapılan ve üretilen işleri anlatarak çevre halkına enstitülerin tanıtılmasına da katkıda bulunurlar.

Bazı ustaöğreticiler becerilerini diğer enstitülülere de öğretmek üzere geçici veya dönemsel olarak da oralara gönderilebilmiştir. Örneğin Bergama'nın Kozak köyünden Hasan Çakı Efe ve Âşık Veysel gibi usta öğreticiler birçok enstitüde zeybekleri ve halk türkülerini başarıyla öğretmişlerdir. Hasan Çakı Efe bu öğreticiliğe Kızılçullu Köy Enstitüsü'nden başlarken, Âşık Veysel'in ilk durağı Arifiye'dir.

Köy enstitülerinde yabancı uzmanlar da ustaöğretici olarak çalışmıştır. Bunlardan Macar uyruklu Sili Layöş adında bir teknisyen, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nden başlamak üzere birçok enstitüde çalıştırılmıştır.

Usta öğreticilerle yapılan çalışmaların sonucunda yöresel sanatlarımızın kaybolmaması, gelişerek yeniden canlanması bakımından da yararlı oldukları söylenebilir.[65]

Arifiye Köy Enstitüsü'nde Görev Yapmış Ustaöğreticiler

Arifiye Köy Enstitüsü'nde görev almış ustaöğreticilerin, sayıları ve kimliklerini tam olarak saptama olanağı sağlayacak belgeler –ne yazık ki– yoktur. Ustaöğreticilerin sayısı, aşağıda saptanabilenlerden elbette daha fazla olabilir. Ustaöğreticiler yalnızca bir işi öğretip gitmek üzere birkaç ay sürecek bir işte, öğrenci yetiştirmek üzere istihdam edildikleri gibi kimi zaman da yıllarca

kadrolu olarak çalıştırılmışlardır. Viktor Usta, yalnızca öğrenciler enstitünün elektrik tesisatı işlerini öğrenene kadar çalışabilecektir. Kütahya'nın bir köyünden gelen yol ustalarının işleri de taş döşeme işlerini öğrenciler kavrayınca sona erecektir. Ancak duvarcı, marangoz, fotoğrafçı, balıkçı Ömer Reis, bahçıvan Ali veya Osman Demir, arıcı Sıdıka gibi ustaöğreticiler ise uzun süre bu işleri sürdürürler. Her birinin ayrı öyküleri, anıları olan bu gerçek eğitim emekçilerinden ulaşılabilenlerin adlarına ve işlerine değineceğiz.

Âşık Veysel Şatıroğlu ve Âşık Veysel Erkılıç: Âşık Veysel ve yardımcısının ilk durağının Arifiye olmasının ayrı bir değeri vardır. Tonguç'un verdiği mektupla 22 Ocak 1942 günü Arifiye'ye gelen, burada aylarca kalıp sonra diğer enstitüleri de gezen, oralarda da saz öğretmenliği yapıp türküler öğreten Veysel köy çocukları tarafından çok sevilir. Ünlü elma bahçesini de Arifiye'den yollanan fidanlarla oluşturan Veysel, yaşamı boyunca sıkça Arifiye'ye gelmeyi sürdürür. Âşık Veysel ve yardımcısı Küçük Veysel (Veysel Erkılıç) ayrı bir başlıkla detaylı şekilde ele alınmıştır.[66]

Hasan Çakı Efe: Öğretmenlerden ve birbirlerinden öğrendikleri halk oyunlarının yanında Sivas, Erzurum barları, Karadeniz horonu ve Bolu'nun meşeli oyununu imecelerden öğrenip gelen Arifiye öğrencileri için halk oyunlarındaki asıl atak Bergama Kozak Yaylası'ndan Hasan Çakı Efe'nin gelişiyle olur. Kendisinden derlenen zeybek, türkü ve oyunlarla bir de kitap yazılan Hasan Çakı Efe, 28 oyunu kısa sürede Kızılçullu'dan başlayarak Arifiye'de ve diğer enstitülerde öğrencilere öğreten en önemli ustaöğreticilerden biri olarak ünlenir. Onun öğrettiği oyunları öğrenen enstitülüler, bir yandan da bu oyunların müziklerini mandolin, davul, ağız armonikası ve akordeonla çalarlar. Yapılan çalışmalarla, Arifiye Köy Enstitüsü'nün öğretmen, öğrenci ve çalışanları zeybekleri Hasan Çakı Efe'yle birlikte oynar duruma gelirler. Balkır boş durmaz ve İstanbul Hâkimiyet-i Milliye Okulu ve Celaliye'den 17 takım giysi ve saluru da enstitüye getirtir.

Hasan Çakı Efe enstitülerde öğrettiği oyunlarla, köy enstitüleri öğrencilerinin bu oyunlarla katıldıkları imecelerde daha kolay kaynaşmalarını da sağlamış olur.

Öğrenci Ahmet Yol: İzmit'te bulunarak getirilen çorap ve trikotaj makinelerinin ustaöğreticisi de müzik yeteneğiyle Arifiye'de ve Hasanoğlan'da ünlenen öğrenci Ahmet Yol olur. Onların kullanılmasını arkadaşlarına da öğreterek çok sayıda çorap, kazak ve fanila ördürür.

Fırıncı Mustafa Örge: Savaş koşullarında yoğun olarak hissedilen ekmek kıtlığı ve satın alma yoluyla temin edilen ekmekler enstitüye yetmemeye başlar. Hemen eğitmen kursundan kalma fırını inceleyen Balkır, bu fırını işletebilecek ve öğrencilere ekmek yapmayı öğretebilecek niteliklere uygun bir ustaöğretici aramaya başlar. Bulunan kişi, işinde deneyimli, ne yaptığını bilen ve öğrencilerle uyumlu Mustafa Örge olur. Fırıncılığı, Adapazarı'ndaki Hanaltı Fırını'nda öğrenmiş olan Örge hemen göreve başlar. Eski eğitmen fırınını yeniden onarmak da Mustafa Usta'ya kalır.

1908 doğumlu olan Örge'nin ailesi Balkan Savaşı sırasında göçmen olarak yurda gelir. 10 yaşındaki Mustafa, o yıllarda İstanbul'da gazete satıcılığı yapar. Akrabaları Adapazarı'na yerleşen aile de bir süre sonra Yenicami yakınına taşınır. Daha şapka kanunu çıkmadan önce şapka giyen Mustafa, bu nedenle bir de dayak yer. "Şapka girerse, eve melekler girmez" denerek şapkası, avludaki Daraba'ya çakılır.[67]

Ekim 1941 tarihinden itibaren günde 1000 kişiye yetecek kadar ekmek üretebilen Arifiye Köy Enstitüsü fırını, Mustafa Usta'nın yönetiminde ve döner sermaye adına çalışmaya başlar.

Öğrencilerle birlikte düzenli olarak ekmek üreten Mustafa Örge'nin de günde bir ekmek alma hakkı vardır. Ancak o kendine ekmek alırken, yanık ve öğrencilerin yemediği ekmeklerden seçmektedir.

Un kıtlığını İnönü'ye anlatmak üzere, çamur gibi bir ekmek pişirip güzelce de giyinerek Cumhurbaşkanına verir ve "Ancak böyle ekmek yapabiliyoruz" der. İnönü, bunun üzerine Mustafa Örge için "Ödüllendirilmesi gerekir" der.

Mustafa Örge, döner sermaye tarafından maaşa bağlanarak 1957 yılına dek fırını işletir. Bu tarihte, –enstitünün eski dönem

belgelerinin bir kısmı yakılmış olduğundan– Mustafa Usta'nın emekli olması ancak enstitü kökenli öğrencilerin topluca tanıklık etmeleriyle sağlanır.[68]

Âşık Veysel ve Küçük Veysel de gelişlerinde bu fırının sıcak üst katlarında kalırlarmış. Bir keresinde, Küçük Veysel'i bulamadığı için üst kattan inemeyen Âşık Veysel'i Mustafa Örge indirir. Veysel de Örge'yi ayak seslerinden tanır.

Herkesçe çok sevilen bu Boşnak asıllı güzel insan, çevresinde kısaca "Muyo" diye çağrılırmış.[69]

1941 yılından 1957 yılına dek çalışan Mustafa Usta, aynı yılki depremle zarar gören fırını yüzünden enstitü müdürüyle tartışır ve Safa Güner'e verdiği bir sıcak ekmek o tarihte gündeme gelir. Bu duruma kızan Örge, görevi bırakacaktır.

Mustafa Örge, izleyen yıllarda ilköğretmen okulu sınavlarını kazanan oğlu Kemal Örge'yi de bu kurumda okutup öğretmen olmasını sağlar.

Marangoz İsmail Usta: Zor zamanların ustalarından biri de öğrencilerin çok sevdiği ustaöğretici, marangoz İsmail Usta'dır. Kendi işlerinin yanında, enstitülerde sıkça rastlanan çözümü güç veya olanaksız görülen işleri çözmesiyle de ünlüdür. Planlı bölümde yapılan büyük yapıların, (18 x 42 m) kapı ve pencere üstlerine dek örülmüş kısımlarına konacak lentolar için demir bulunamadığında da Hızır gibi yetişir. Çözümsüzlükle canı sıkılan Balkır'ın yardımına yine İsmail Usta koşar. Sapanca'da bu işlerden anlayan ustalara danıştıktan sonra Balkır'a şöyle der:

> Yaşlılar "Kestane çok sağlam ve dayanıklı bir ağaçtır. Katranlanınca demirden dayanıklı olur. Eskidikçe abanozlaşır. Bu tür lentolar İznik Kalesi'nin yapımında kullanılmış. Demirin girmediği dönemde yapılan buydu" dediler. Biz de bu katranlanmış ağaç lentolar kullanacağız.

İsmail Usta Balkır'ı zora sokan bu sorunu her zamanki pratikliğiyle çözer.[70]

Bahçıvan Ali Dayı: Enstitülü öğrencilerin unutamadığı, çalışkan ve şakacı bahçıvan Ali Dayı en uzun çalışan ustaöğreticilerden

Bahçıvan Ali Dayı dinlenirken, 1944.

olur. Öğrenciler kendisini "Ali Dayı" veya "Ali Usta" olarak çağırırlar. "Ali Dayı" bahçe işlerinin tümünde büyük bir sabırla ve eğlenceli biçimde çalışmasıyla öğrencilere becerilerini aşılar.

Ödüllü Arıcı Sıdıka Hanım: Enstitüye bağlı bölgede geleneksel yöntemlerle yapılan arıcılığı daha verimli ve bilimsel olarak yapmayı amaçlayan Balkır, bu iş için de bir ustaöğretici arar. Vali, çevrede zakkumun çok olması nedeniyle arıcılığın yapılamayacağını ileri sürerek bu işe karşı olsa da enstitü bunu dener. Bulgaristan'da arıcılık dalında ödül almış ve İzmit'e yerleşmiş bir kadın olduğunu duyan Balkır hemen harekete geçer. Arıcı Sıdıka Hanım'la ustaöğreticilik konusunda anlaşma sağlanınca, Sıdıka Hanım enstitüde görev yapmaya başlar.

Kovan ve gereçler enstitü tarafından satın alınır. Kendisi de bunu istemiştir. Sıdıka Hanım'ın çalışkanlığı, Tarımbaşı Hakkı Tanberk ve marangoz işliğiyle birleşince enstitü öğrencileri modern arı kovanları da üretmeye başlar ve arıcılık Arifiye Köy Enstitüsü'nün kız ve erkek öğrencileri için başarılı sayfalarından birini oluşturur.[71]

Duvarcı Ertuğrul Usta: Duvar ustası Ertuğrul Usta da enstitüdeki usta öğreticilerden biridir. Askere gidişiyle duvar yapımının bir süre aksadığı bilinmektedir. Ustaöğretici Ertuğrul Usta'dan yarım kalan işleri öğrenciler üstlenerek yürütürler.

Duvarcı Ubeydullah Erçelik: Olaylı biçimde enstitüden ayrılan tek ustaöğretici olan duvar ustası, ustaöğretici Ubeydullah Erçelik'in enstitülü bir kız öğrenciye yazdığı mektup yüzünden enstitüyle ilişiği kesilir.[72]

Fotoğrafçı Salih Usta: Arifiye'de fotoğraf ustaöğreticisi, Adapazarılı Salih Usta çektiği sayısız fotoğrafın yanında, öğrencilere de bu konuda önderlik ederek başta Ahmet Özdemir olmak üzere, birçok köy çocuğunu başarılı fotoğrafçı olarak yetiştirir. Ama onun başka bir yanı vardır. Salih Usta, enstitüde bulunduğu süre boyunca Atatürk'ün, ünlü Kocatepe –elinde sigara olan– fotoğrafını çeken kişinin kendisi olduğunu anlatarak bunu kanıtlamaya çalışır. Salih Usta'nın bir de oğlu vardır.

Salih Usta eliyle Arifiye Köy Enstitüsü'nde düzenli olarak fotoğraf çekilerek, bunların planlı biçimde saklandığını bir fotoğraftan anlıyoruz. Fotoğrafın arkasında bulunan "35'inci kutu, 125'inci fotoğrafı yazısı" da bunu kanıtlıyor. Bu fotoğrafın 1940 yılına ait olması, enstitünün ne denli büyük bir fotoğraf arşivi olduğunun kanıtı sayılabilir. Ne acıdır ki enstitüden kalan çok az belge içinde bu arşivin ilk altı yılına ait bir tek görüntü ve belge yoktur.

Elektrikçi Viktor Usta: Arifiye elektriğe kavuşurken, kısa süreliğine öğrencilere ustaöğreticilik yapan usta da Viktor olur.

Elektrik işlerinin yapımı sırasında öğretmenlere ev yapma imecesinde ilginç bir olay yaşanır. Anlaşma yapılan kişi ve yanındakiler aniden işleri bırakıp gidince işleri enstitü öğrencileri üstlenerek Balkır'a rahat bir nefes daha aldırırlar.

Olay şöyle gelişir: Adapazarı'nda deprem nedeniyle evsiz kalan ilkokul öğretmenlerine 20 ev yapılmaktadır. Sıra elektrik işlerindedir. Balkır, yeni yapılan 20 öğretmen evinin elektrik tesisatını, enstitülü öğrencilere yaptırmak istemektedir. Başlarına bir usta bulunarak, çalışma başlatılır.

İlk on evde, usta ve çocuklar sorunsuz biçimde tesisatları yaparlar. Ancak ikinci grup evlerin işi başlamadan önce usta çocuklarla çalışmaktan kaçınarak kendine başkalarını bulmaya çalışır. Balkır'ın bunu kabul etmemesi üzerine usta işyerini terk eder. Bunun üzerine, işi öğrenmiş olan öğrenciler kalan işi tek başlarına tamamlar. Bu başarı karşısında Balkır "Artık bize karada ölüm mü vardı? Millet, kaşığı ile beşiğini yapar hale gelmişti" diyerek haklı biçimde öğrencileriyle gururlanır.[73]

Balıkçı Ömer Reis: Tonguç'un önerisiyle balıkhane ve tuzlama yerleri yapılarak "fethedilen" yeni yer Sapanca Gölü olmuştur. Balıkçılık uzmanının olumlu görüşleri ve raporu sonucunda balıkçılık yapmaya karar veren enstitü, ustaöğretici olarak da bu işte deneyimli olan Ömer Reis'i bulur.

Ömer Reis uzun yıllar Sapanca Gölü'nde, Balıkçıbaşı Köseataç önderliğinde çocuklarla birlikte balık tutar, tutmayı öğretir ve çocuklara balık kültürü aşılar. Aynı zamanda onlarla gölün fırtınalı, yağışlı günlerinde oluşan tehlikelerine de göğüs gerer. Muammer Köseataç ve Ömer Reis'in oluşturduğu uyum öğrencilere de yansır ve verimli sonuçlar alınır. Ömer Reis yönetiminde Arifiye Köy Enstitüsü balıkçılığı, Sapanca Gölü sınırlarından taşar ve İzmit Körfezi'ne açılır. Kıtlığın kural olduğu, ekmeğin karneyle satıldığı İkinci Dünya Savaşı'nda, Arifiye'de öğrencilere düzenli balık yedirebilme başarısında, Ömer Reis'in emeği unutulacak gibi değildir.

Demirci Hakkı Usta: Demir işliğinde üretilen her şeyi öğreten, körükleri hazırlatan, demiri işleyen Hakkı Usta da enstitünün önemli ustaöğreticilerinden biri olur.

İnşaatçı Âdem Usta: En zor işlerden olan yapıları yoktan var edip yükseltme işlerini öğrencilere sevdiren, aşkla yapmalarını sağlayan ustaöğretici Âdem Usta'yla ilgili Ahmet Yol şunları anımsamaktadır:

> Bizim bir Âdem ustamız vardı inşaat ustaöğreticisiydi. "Hadi amucasına su ver, amucasına taş ver, amucasına harç ver", diye durmadan kan ter içerisinde hem öğretir hem de çalışırdı.[74]

Yapıcı Bedri Birol: Bedri Bey, 1948 yılında Fehim Akıncı'nın müdürlüğü döneminde onun ısrarıyla Arifiye'ye gelmiş, Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün ünlü ustaöğretğicisidir. Başardığı işlerle öğretmenler kurulunda, disiplin kurullarında görev alan bir ustaöğreticidir.

Bedri Birol, Arifiye'ye de ustaöğretici olarak atanır. Ancak Akıncı'nın, enstitü teknik işlerinin sorumluluğunu Bedri Birol'a vermesi, eski görevlilerde tedirginliğe neden olur. Birol'un ilk işi, bir kuyu açarak üzerine büyük bir su deposu yapmak olur. Bu sırada Birol, yapı derslerine de öğretmen olarak girmeye başlar.[75]

Aynı günlerde, iki yerleşke arasındaki yol yenilenerek elektrik direkleriyle ışıklandırılır. Bunu, öğretmen evi yapımı ile yukarı kısmın foseptik işlerinin tamamlanması izler. Yukarı kısımdaki modern çamaşırhane ve hamam da Birol tarafından gerçekleştirilen işlerdendir.

Fehim Akıncı'nın ayrılmasından sonra, Bedri Birol da Arifiye'den ayrılır. Nadir Gezer, yıllar sonra Bedri Birol için yazdığı bir yazıda "Hem demirinve ahşabın ustasıydı hem eğitimin" der.[76]

Bahçıvan Osman Demir: Aşağı Kirazca köylü, Romanya 1925 doğumlu Osman Demir 1948 yılı başından itibaren enstitü kadrosuna "bahçıvan" olarak geçen ustaöğreticilerdendir. Enstitü döneminde ve sonrasında bir süre bahçıvan olarak görev yapan Demir, sonra bu görevi bırakır ve teknik alanda çalışır. Önceleri "makinist" olarak çağrılan Osman Demir, daha sonraki dönemde "Elektrikçi Osman" adıyla anılır. İlköğretmen okulu döneminde elektrik, kalorifer, su deposu gibi okulun tüm teknik işleri ondan sorulmaktadır. Hoşgörülü ve uyumlu biri olan bu çalışkan ustaöğretici, uzun yıllar başarıyla hizmet eder.

Yol ustaöğreticileri: Enstitü merkez yerleşkesi ile yukarı okul arasındaki çamurdan kurtulmak amacıyla ilk yol yapımı gündeme geldiğinde, Kütahya'nın bir köyünde kaldırım ustaları yetiştiği duyulmuştur. Bir araştırmayla hemen bu ustalardan birkaçı Arifiye'ye de getirilir. Ustaların yanına verilen öğrencilerle yol döşeme işi yürümeye başlayınca, ustalar gider ve yol yapma işlerini öğrenciler sürdürür.

Bahçıvan Osman Demir su deposunun önünde.

Yol işlerinde uzmanlaşan öğrencilerden bir ekibin Diyarbakır-Dicle Köy Enstitüsü için –yol yapmak üzere– imeceye gittikleri ve enstitü ile istasyon arasındaki yolu yaptıkları imeceler bölümünde ayrıca anlatılmıştır.

Ustaöğretici Nazif Çolakoğlu: Bulgaristan doğumlu Nazif Çolakoğlu 1920'li yılların sonunda Türkiye'ye gelerek, Adapazarı Karapınar köyüne yerleşir. Arifiye Köy Enstitüsü'nde arabacı olarak görev yapar.

Düzenli kayıtlarına ulaşılamayan enstitünün memur ve çalışanlarıyla ilgili anılar, diğer belgelerden saptanabilen ve ulaşılabilen bilgilerin eksik olması kaçınılmazdır. Bunlar arasında memurlar, bekçiler, elektrikçi, mutfak, çamaşırhane çalışanları ve gece bekçileri vardır. Bunlardan ulaşılabilenlerle ilgili kısa bilgiler Ekler kısmında görülebilir.

Destanın Kahramanları Enstitü Öğrencileri

Köy enstitüleri sözündeki "köy", bu büyük işin öznesi ve "enstitü" de bunun yöntemi diye nitelenebilir. Köyden kasıt, hiç kuşkusuz köydeki insanlardır, o insanların geleceğidir. Bu projede planlanan ise o insanların gelecekte daha özgür, daha üretici, dünyayı daha iyi tanıyan ve yorumlayan, kendine, işine, aşına sahip çıkabilme bilgi ve becerileriyle donanmış insanların yetiştirilmesidir. Bu eğitim atılımıyla köy çocukları bu amaca uygun biçimde yetiştirilip kaynağına döndürülerek beklenen verim alınır.

Kimi köylüler, çocuklarını enstitülere asla göndermezler. "Gözümün önünde, elimin altında olsun" derler. Kimileri ise çocuklarını yollamak için her zorluğa katlanır. Tek çocuklu, başka çalışanı olmayan ailelerden kimileri de bu yola başvurur.

Arifiye'ye öğrenciler genellikle İzmit ve çevre illerden geliyorlardı. Kiminin yolu yoktu, kiminin de evi. Tuvaletleri olmayanları da vardı, suları olmayanları da... Kuyu suyu olanlar şanslıydı. Okul deseniz neredeyse yok sayılırdı.

Kimi hastaydı, kimi zayıf, çelimsizdi. Kiminde beslenme bozuklukları vardı. Kiminin ekmeği yetmiyordu. Kimi içe kapanık, utangaçtı ama hemen hepsi sessizdi. Sesini çıkarmak öteden beri iyi bir şey sayılmıyordu. Onlara susmanın daha iyi olduğu belletilmişti.

Kimi yalvarmıştı ailesine enstitüye gidebilmek için. Kiminin anası karşı çıkmış, babası okumasını istemişti. Kiminde tam tersi olmuştu. Sesi güzel olana bazı yerlerde "Gitme oğlum, müezzin olursun işte herkes gibi" demişlerdi.

Kızlar için, durum daha karanlıktı. Nerde görülmüş kızların okuduğu? Hem kime emanet edeceklerdi kızlarını. Kızlarla erkekler aynı yerlerde okuyacakmış. Yok, daha neler... O günün köylülerini –onca karşı söylem varken– inandırıp kızlarını okula kaydetmek en zor işlerdendi. Kız analarına yalvarıyordu eğitimciler: "Kızlarınız, bizim de kızımızdır. Okusunlar, yine size gelecek ve sizlere öğretmenlik yapacaklar" diyorlardı.

Buna karşın kızları almak kolay olmaz. Gerçi Arifiye Köy Enstitüsü'ne ilk gelen de yine o kızlardan biridir.

Kimileri koşullarını zorlamıştı. Para bulamayanlar borç almıştı. Kefil bulamayanlar koşmuştu esnafa, akrabaya. Götürecek kimsesi olmayanlar, birleşip gelmişti. Kimileri de kaçarak gelmişti, ailesinden gizli.

Sonuçta enstitü denen yeni bir eve girmişler ve orada yeni bir dünya oluşturup adına "enstitü cenneti" demişlerdi. Kimindi bu cennet? Neden öyle diyorlardı acaba?

Bir süre Çamurla boğuşmuşlardı. Fenerlerle yol bulup soğuk kış günlerinde de her sabah, her akşam yatakhanelere, işliklere yürüyerek gidip gelmişlerdi.

Kiminin elleri çalışmaktan çatlamıştı. Kimininki nasırlıydı, bazılarının da nasır bağlamaya adaydı. Kimi parmağını yaralamış, kiminin elleri, ayakları çarpmıştı bir yerlere. Yaralananlar da olmuştu.

Bazı işler çok yorucuydu. Hava sıcakken yapı işlerinde, tuğla ocağında, harmanda, tarlada çalışmak, harç karıp taşımak kolay işler değildi.

Onlar daha çocuk sayılırlardı. Ergenliklerini tamamlamadan dünyalar kurmaya başlamışlardı. Hasta düşenleri, göl suyuna yenilenleri de olmuştu; fırtınalarda gölde boğulmaya ramak kalanları da.

İlk günlerde yılıp yorulup "İş yapacaksam, köyümde de var" diyenler, kaçanlar olmuştu. Kimini öğretmenler caydırmıştı, kimini de arkadaşları.

Sonuçta kurdukları bu büyük aygıtı iş içinde, birlikte çalıştırmaya başlamışlardı. Yapılar yükselirken meyve fidanları, süs ağaçları, bahçe çitleri, sebze fidanları da büyüyordu. Balıklar avlanırken birileri ekmek yapıyor, diğerleri yumurta topluyordu. Odun kesenler, marangozlar, demirciler, çatıcılar, yapıcılar, dikiş ve nakışçılar, hayvan bakıcıları hep işbaşındaydılar. Kimsenin boş zamanı yoktu. İş yoksa okuma vardı, mandolin vardı. Halk oyunları vardı. Onlar biliyorlardı ki boş zaman diye bir şey yok, boşa geçirilmiş zamanlar vardır. Onların boşa geçirilecek zamanları hiç olmamıştı.

Dersi olanlar dersteydi. Hem de ne ders! Yer, içer gibi okuyor, her şeyi tartışıyor, deniyor, itiraz ediyor, sorularla, deneylerle, yaparak, yaşayarak ışığa kavuşuyorlardı.

5-B kümesi 24.12.1946.

El aletleri, at arabaları, sandalye, masa, dolap, mısır kapçığından koltuk yapmak artık sıradan işlerden sayılıyordu.

Dersler dışındaki okuma saatleri daha hoştu. Ciltler dolusu kitap, fırtına gibi el değiştiriyordu. Okuduklarını tartıştıkça hem tartışmayı hem okumayı hem de yazabilmeyi öğreniyorlar; bir yandan da sanatın insanı yücelten gücüyle tanışıyorlardı.

Onların dinlenmeleri de bir işti. İmece ekipleri yeni kurulan diğer enstitülere, köylere, köy öğretmenlerine yardıma gidiyorlardı. Zor işlerin üstesinden elbirliğiyle geliyorlardı. Yüzmeyi, alet kullanmayı, bisiklete, motosiklete binmeyi, müzik aletleri çalmayı, halk danslarını, çoksesli türkü söylemeyi, enstitüyü cennete çevirmek için yapar gibiydiler.

Kısacası insanı insan eden, topyekûn bir insan olma savaşıydı bu. Spora, müziğe, eğlenceye, çalışmaya, uykuya da okumaya da zaman vardı burada. Bu yalnızca bilgisizlikle girişilen bir savaş değildi, aynı zamanda bir kültür savaşıydı. Düşman gerilikti, bilgisizlikti, çözümsüzlüktü. Yenilmeliydi, yenilecekti.

İşte bu nedenle, enstitülerin asıl kahramanları o köylü çocuklarıydı. O kaçan, hasta, sessiz, çaresiz, parasız, korkak, okulsuz, dünyadan habersiz köy çocukları...

Şimdi enstitü cennetinin en güzel köşelerinde, mutluluk fotoğrafları çektiriyorlardı, yarınlara. Belki inanmazlardı yarın. Olur ya... Ama gelip görenler çoktu.

Bu baş döndürücü trafiğe tanıklık eden *Vatan* gazetesi yazarı Faruk Fenik karşılaştığı enstitüyü şaşkınlıkla anlatıyor: "Yol yapan, bina inşa eden, pırasa diken, oya yapan, yoğurttan ayran çıkaran, velhasıl aklınıza gelebilecek her şeyi yapan ve başaran talebelerin arasındayız."

Fenik'in en çok hoşuna giden şey de enstitü öğrencilerinin gece şenlikleri sırasında oynadıkları "Hacı Mercan" adlı oyun olacaktır. Leylek biçimine sokulmuş bir öğrenci enstitü müdürüne, yöneticilere, neler isteyip neler istemediklerini anlatırken kendine güveni ve becerisiyle gazeteciyi derinden etkilemiştir.

Gösteriyi Hasan Âli Yücel de izlemektedir. Gazeteci Fenik, Yücel'e, söylenenler nedeniyle kızıp kızmadığını sorar: Yücel'in yanıtı nettir:

> - Hayır, dedi. Bunlara kızmıyoruz. Bunlara, istemelerine ve haksızlığa daima hücum etmelerini biz öğrettik. Onlar istedikçe ve haksızlığa isyan ettikçe memnun oluyoruz

Fenik, yazısını enstitüye doyamadan ayrıldığını belirterek ve bu koşulları hazırlayanlara, çocukları yetiştirenlere teşekkür ederek sonlandırır.[77]

Onların yaptıklarını, yalnızca spor ve müzik alanlarında görenler bile şaşkındır. İşte öğrenci Ahmet Yol, gittikleri gezilerde, mutlaka oralarda konserler verdiklerini ve gösteriler yaptıklarını anlatıyor. Böylece, gittikleri yerlere yeni türküler ve oyunlar götürdüklerini ve oralardan da yeni şeyler öğrenerek döndüklerini söylüyor. Böyle bir konserde, onları dinleyen Adapazarı'nın lise öğrencileri konser bitiminde "Bize de bunlar gibi [müzik] öğretsinler" derler.[78]

Hayrete düşenler yalnızca öğrenciler değildir. Bir başka gazeteci de izlediği konser sonrasında kaleme aldığı yazısına "Arifiye Köy

Eve giden fotoğraf, 1941.

Enstitüsü Enstitü talebelerinin, İzmit Halkevinde verdikleri konser, bulunanları hayrete düşürecek kadar muvaffakiyetli oldu" başlığını atacaktır.[79]

Ömürleri Aşacak Dostlukların Oluştuğu Günler

Köy enstitülerinde yaşamın her anı paylaşılmaktadır. Hem enstitü yaşamı böyle olmak zorundadır hem yeni eğitimin ilkeleri bunu gerektirir. Öğretmen ve öğrenci, ustaöğretici, çalışan hep aynı yerde, aynı işte, aynı giysiyledir. Yaşamın kendisi gibi...

Birlikte tartışır, birlikte okur ve birlikte üretirler. Böyle bir yaşamın içinde paylaşılmayan, gizli kalan bir şey bulmak zordur. Tam bir açık toplum ve demokratik yaşam söz konusudur. Paylaşılan yalnızca iş değildir. Öğrencilerin, öğretmenleriyle ilişkileri de enstitülere özel bir doğallıktadır. Zor zamanlarındaki, en yakın arkadaşları gibidir enstitü öğretmenleri. Öğrenciler paralarını onlara emanet ederler. Zorluklarını onlarla paylaşır ve çözüm bulurlar. Mezun olunca da onlarla haberleşirler.

Hasan Ceyhan ve arkadaşları tren yolunda.

İmeceler, halk oyunları çalışmaları, birlikte üretimde geçen her zaman onları birbirine daha sıcak, daha doğal bağlarla bağlar. Farklı enstitü öğrencileri, imeceler aracılığıyla tanışmakta, yaşam boyu sürecek yeni dostluklar kurulmaktadır. İş içinde başlayan bu dostluklar enstitüden sonra da mektuplarla ve başka ilişkilerle yaşamın içinde de sürüp gider.

Enstitülüler öğretmen olup meslek yaşamına girince yakın köylerdeki arkadaşlarıyla birçok zorluğu ve güzelliği paylaşırlar. Yalnızca eğitim alanında değil, her sosyal olayda birlikte davranmaya başlarlar. Sürekli ve düzenli olarak evlerde toplanıp eğlenirler, türküler söyleyip okuduklarını ve güncel yaşamı paylaşırlar. Farklı yurt bölgelerinde, köy enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin öncülük ettiği çok sayıda eğitimle ilgili dergi çıkmaya başlar.

Giderek, köy enstitülerinden yetişen öğretmenlerin yazdıkları romanlar, öyküler rafları süsler. Yine onların içinden çeviri yapan-

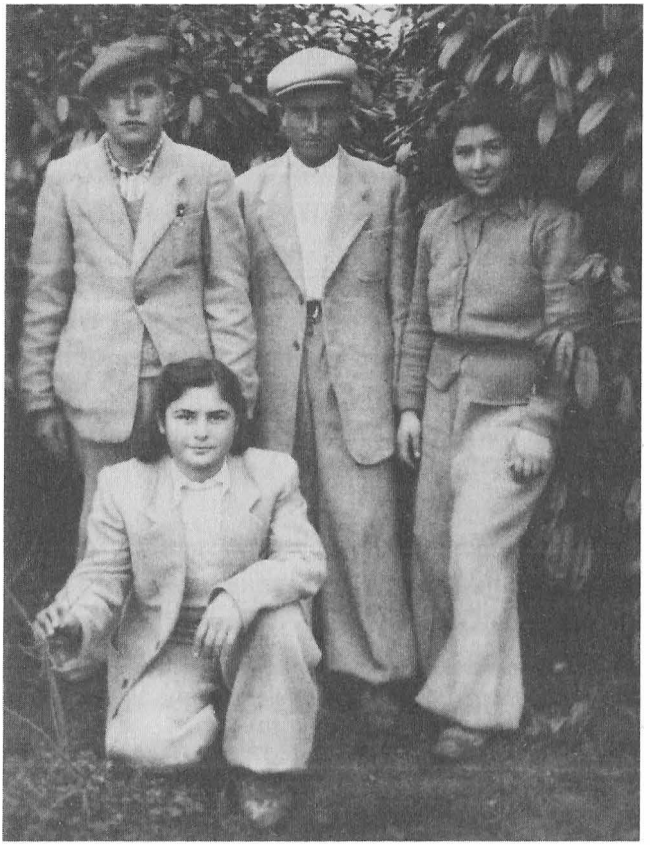

Ayten-Ülker Aktan ve arkadaşları.

lar, ortak kitaplar yazanlar da çıkar. Kimi zaman –İsa Öztürk ve Bahattin Fırtına örneğindeki gibi– iki ayrı enstitü çıkışlı öğretmen birlikte çeviriler yapıp yayınlar.

Birlikte bir ev yapmak veya bir yerleşim yerinde birlikte oluşumlar ve örgütlülükler geliştirerek ortak yaşam alanları oluşturanlar da çıkar.

Öğretmen derneklerinin çoğalmasında enstitü çıkışlı öğretmenlerin yadsınamaz etkileri ve önderlikleri olur. 1950'li yılların sonlarında çoğalan bu dernekler, daha sonra bir federasyona dönüşür ve 1960'ların ortasında Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) adını alırken yönetici ve üyeleri arasında enstitülülerin belirgin ve baskın rolleri olur.

Arifiyeliler için de bunların hepsini söylemek olasıdır. Her bölgedeki Arifiyeliler yaşamları boyunca öğretmen örgütlerinde, derneklerde, düzenli ev toplantılarında birliktedirler.

Özellikle ev toplantılarının enstitülülere özgü değişmez kuralı belirlenen eve herkesin kendi yaptığı bir yiyecekle gitmesidir. Nasıl ayarlanıyorsa –yılların dostluklarıyla gelişmiş olmalı– herkes ayrı bir çeşit yemek yapmış oluyor.

Bu ev buluşmalarında, on yıllar boyunca büyük mutluluklar paylaşıldığı bilinmektedir. Yalnızca yemeklerde değil, zor günlerde, düğün, ödül, nişan, ölüm zamanlarında da her an birliktedirler.

Ortalama yaşı 80'in üzerinde olan bir grup Arifiye çıkışlı öğretmenin 2000'li yıllarda Ahmet Yol yönetiminde çoksesli koro çalışmalarını başarıyla yürütmeleri, konserler vermeleri, en canlı örneklerdendir.

Enstitüde oluşan dostlukların bu paylaşımları onların çocuklarına, giderek torunlarına da etki etmiştir. Arifiye Köy Enstitüsü Müdürü İsmail Safa Güner'in oğlu Aybars Güner ile Güner'in enstitüden ayrılışında ona sıcak bir ekmek veren fırıncı Mustafa'nın oğlu Kemal Örge ve Hamit Özmenek'in oğlu Varlık Özmenek'in dostlukları başka nasıl açıklanabilir ki?

Onları birleştiren de köy enstitülerindeki o benzersiz mutlulukların yansıması olmalıdır.

Öğretmen Berin Tuç'a Mektuplar

Köy enstitülerindeki öğretmen öğrenci dostluğuna iyi bir örnek de günümüze kadar taşınmış olan Berin Tuç'a yazılmış öğrenci/öğretmen mektuplarıdır.

1943-1948 yılları arasında yazılmış bu 53 adet mektubun, Berin Tuç tarafından özenle yanıtlandığı anlaşılmaktadır. İki mektupta, mektubu yazan öğrenci adını yazmayı unutmuştur. Bu mektuplarda sınıftan ve enstitüden haberler, okul yapımları, hayvan ve arazi alma işleri, şakalar, enstitüdeki gelişmeler, dersler, ödevler ve kişisel bilgiler, çok candan bir dille anlatılmaktadır. Kimi mektuplarda, köylere atanan genç öğretmenlerin oradaki çalışmaları, yaşadıkları zorlukları ve başarıları konu edilmiştir.

Berin Tuç'la yazışmış olan bu öğrencilerin adlarını da burada analım: Asım Çeker, Asiye Saka, Kadir Doğan, Musa Okay, M. Şenkal, Şaban Aslan, Hüseyin Baykurt, Hüsnü Coşkun, Ş. Kaya, Halil İbrahim Toy, Bedriye Kelemci, Yakup Tarakçı, Mustafa Kılıç, Şaban Akkoç, Kadri Dil, M. Şanlı, Halime Akyol, T. Hoşver, Ali Rıza Atan, Süleyman Uysal, Mustafa Demir, Halil Şan, Mustafa Genç, Ali Osman Dilek, Ahmet Ünal, Hasan Güney, Ali Kaya, Ali Tekin, Hidayet Gürbüz, Ali Aktaş, Şemsettin Ateş, R. Karakaya, Hakkı Ateş, Y. Safmavi, M. Kerem...

Enstitünün değişim dönemini de içeren bu mektuplar, ayrı bir yayın konusu olmakla birlikte burada iki örnek mektup verilmekle yetinilecektir.

16.9.1945

Arifiye

Değerli hocam,

Kümemiz adına göndermiş olduğunuz mektubu Şaban Aslan, pazar günü bayrak indirme merasiminden sonra okudu.

Musa Okay için yazmış olduğunuzu, aynen kendisine yazdım. Kemal Yongalık da bayram sonunda enstitüye dönmüştü. Aziz bey, on kişilik ekiple yine köyüne gönderdi.

Samatyalar daha gelmediler. Kendisinden aldığım mektupta, yalnız uçuşlann kaldığını, on-on beş güne kadar döneceklerini yazıyor.

Müdür beylerle Osman Bey bayramda Hakkı Tonguç'un müdür beylere, ailesi ile bayram yapmaya gelişi yüzünden, bayramın dördüncü günü Bursa'ya gidebildiler.

Enstitümüzde başka önemli havadis yok. 12.9.1945 Pazar günü atış müsabakası yaptık. Kümemizden kızlar arası birinciliğini, üç mermide 33 sayı dolduran Halime Akyol, ikinciliği 30 sayı dolduran Saime Sütçüoğlu kazandı. Erkekler arasında 33 sayı ile Burhanettin Erman ikinciliği kazandı.

Kümemizin hepsi izinden döndü ve iyiler. Selam ederler.

Selam ve sevgilerimi yollar, ellerinizden öperim. Günlerinizin şen geçmesini dilerim. Evinizde bulunan büyüklerin ellerinden öperim. Nazım'ın hararetle ellerinden sıkarım.

İbrahim Yılmaz

1.2.1946
Erenköy (Bozüyük)

Sayın hocam,

Size şu satırlarımı yazarken gözlerim yaşarıyor. Çünkü siz bazı ders ortalarında, daima şu sözü kullanırdınız: "Çocuklar, sinirli olmayınız, serbest olunuz" derdiniz. Sizin bu sözünüz bana, baba yadigârı gibi kulağımda kaldı.

Kıymetli hocam, size mektup yazmak için nasıl başlayacağımı bilmiyorum. Geçen gün enstitüye geldiğim zaman, bana "çok zayıfsın" dediniz. Size günlük vaziyetimi anlatayım:

Sabahleyin 5'nci sınıflar ile uğraşıyorum. Öğleden sonra dördüncü sınıfla, akşama "gece okulu"... Öğle istirahatında kadınları okutuyorum. Zanaat takımlarım geleli eve bir pat (sedir), bir sahanlık yaptım. Şimdi de iki tane masa yapıyorum.

Hocam, size bir olay anlatayım: Bir gün civar köylerden birine gittim. Mektepte çocuklar hasır dokuyorlar. Çok hoşuma gitti. Mektebe döndüğüm zaman, talebelere dedim ki "Çocuklar, biz hasır dokuyamaz mıyız?" Hep birden "dokuruz" cevabını verdiler.

Hemen bir tezgâh yaptık. Hasır dokunan köyden iki çocuk getirdik. Bizim çocuklara gösterdiler. Şimdi tezgâhta, boyu 3 metrelik bir hasır dokunuyor.

İşte hocam, geceyi gündüze katarak çalışıyorum. Sizler, bizlerden bunu istiyorsunuz. Gerçi bize verilen vazife çok ağır... Fakat hiç bıkmadan amacımıza ulaşacağız. Sizler bize güveniniz.

Kıymetli ablacığım, enstitü hayatım aklıma gelince ağlıyorum. Fazla yazamayacağım.

Mektubuma son verirken, ellerinizden öperim.

Öğretmenim, bizim mandolinler ne oldu? Yakında gelecek mi?

Ahmet Ünal
Erenköy İlkokul Başöğretmeni Erenköy/BOZÜYÜK

Arifiye Köy Enstitüsü'nde Günlük Yaşam

Arifiye Köy Enstitüsü günlük yaşamını anlatmadan enstitülerin nasıl bir canlı organizma gibi çalıştığını görmeliyiz. Beş yıl eğitim veren bu kurumun ilk yıllarda, her yıl için dörder şubesi (sınıfı) olduğu varsayılırsa toplam 20 ayrı şubesi olacaktır.

Bu şubelerden biri, o hafta için nöbetçi olacak ve nöbetçi sınıf kollukları nöbet yerlerini bir önceki sınıf görevlilerinden, pazartesi günü sabah sporundan sonra devir alacaktır. Bu devir işinin küme öğretmeninin gözetiminde istek ve uygunluk ölçüleriyle sınıf içinde paylaşıldığını kestirebiliriz.

Yani, yukarı ve aşağı kısım kapı görevlileri, istasyon nöbetçisi, tarım araçları deposu, yemekhane, fener nöbeti, meydan ve genel temizlik nöbeti, revir nöbetçisi, soba yakma nöbetçisi, banyo nöbeti gibi yerlere uygun sayıda nöbetçi işe başlar. Artık bir hafta süreyle bu görevlilerin tüm enstitünün rahat, temiz ve aksaksız çalışmasını sağlamak üzere nöbet tutması asıldır. Bu arada, nöbetçi sınıftan, bir de "okul başkanı" görevlendirilerek nöbetçiler arası ve yönetimle ilişkileri düzenleme görevini üstlenir.

Örneğin mutfak deposundan veya malzeme depolarından bir şeyler alabilmek için nöbetçi öğretmen, görevli nöbetçi öğrenci ve ilgili memur veya kısım sorumlusu (aşçıbaşı, işlik ustaöğreticisi vb) birlikte bulunmalıdır. Üçü olmadan kimse o bölümden malzeme alamaz.

Nöbet yerlerine gidenlerin görevlerine başlamasıyla birlikte, bir haftalık süre için büyük organizma işlemeye başlar. Diğer tüm kümelerin yarısı işlere, diğer yarısı da derslere gidecektir.

Gün Akarken

Kahvaltı yapılıp sabah spor ve eğlencesi de bittiğinde, küme öğretmenlerince kontrol edilmiş kümeler dağılmaya başlar. Hasta öğrenciler, revire gönderilir. Üretim ve diğer işlerde çalışacak kümeler daha önce yapılmış iş programlarına göre kum karmak, kireç söndürmek, harç yapmak, işliklerde demir veya ağaç işleyerek üretim

yapmak, duvar örmek, çatı yapmak, kapı ve pencere takmak, cam takmak, elektrik işleri yapmak, kuyu açmak, kiremit dizmek, sıva yapmak, boyamak, boya hazırlamak, bitmiş yapıyı temizlemek ve içini donatmak, tuğla hazırlamak, tuğla ocağı kurup yakmak gibi yapı ve üretim işlerine başlarlar.

Yol yapılacaksa, yapacak olanlar o işe; malzeme taşınacaksa, görevli sınıf veya öğrenciler o göreve giderler.

Tarım ve hayvancılıkta da durum benzerdir. Hayvanların beslenmesi, doğum yapanların bakımı, beslenmeleri, ot ve yem toplama, saklama ve verme işleri, kümes hayvanlarının ve kuşların bakımı, atların tımarı ve bakımı gibi hayvancılık işleri de bu işle görevli sınıf ve öğrenciler arası paylaşımla yapılmaya başlar.

Meyve bahçelerine fidan dikimi, fidanların bakımı, budanması, ilaçlanması, büyüyen ağaçların meyve kurtlarının ayıklanması, altlarının bellenmesi, meyve toplama ve taşıma, depolama işleri ise tarım çalışmaları içinde yapılmaktadır.

Sebze ve tarla işlerinde sıcak ve soğuk yastıkların hazırlanması, sebze fidesi yetiştirme, ekim işleri, sulama ve bakım, sebzelerin ve diğer ürünlerin toplanması, sökülmesi, tarla ekimi, biçimi ve harmanı ile ürünlerin taşınıp depolanması da bu tarımsal işlerin ilk akla gelenleridir.

Yine bunun gibi çiftlikte görevli olanlar, balıkhanede balık tutmaya gidenler, fırında ekmek üretecek olanlar da görevlerinin başına giderler.

Bu organizma, büyük bir uyum ve zevkle çalışmaktadır. Hastalık, kaza veya olağanüstü koşullar nedeniyle işlerin aksaması veya değiştirilmesi dışında yapılmış izlence aynen uygulanır.

Hastalara, enstitü revirinde özel bir beslenme yöntemiyle bakılmaktadır. Bunun gibi zayıf düşenler ve sporculara da bir "ek beslenme kartı"yla özel gıdalar verilmektedir.

Bu sırada öğretmenler, ders yapmakta olan kümelerle derstedir. Ustaöğreticiler, işlik öğretmenleri ve dışarıda görevli öğretmenler ile enstitü başları da görevlerinin başındadır.

Enstitüye, günlük olarak gazete ve bazı dergiler gelmekte ve okunmakta, radyo dinlenmektedir. Enstitü kapısının yanında bu-

Öğretmenler voleybol oynarken.

lunan, öğrencilerin, öğretmenlerin ve diğer görevlilerinin gereksinimlerini karşılayan kooperatif ve çay ocağı da nöbetle çalıştırılmaktadır. Öğrenciler, ders aralarında ve her fırsatta buraya gelebilmekte ve dinlenmektedir.

Öğle yemeğinden sonraki arada ve hafta sonlarında, orkestra ve koro çalışmaları yapılmaktadır. Görevleri olmayan öğrenciler kitap okuyarak, müzik yaparak, ders çalışarak, örgü örerek, sökük dikerek, eksik tamamlayarak, bisiklet veya motosiklet sürmeye çalışarak dinlenmektedir.

Tatil günleri için durum daha farklıdır. Cumartesi günü öğleye kadar süren dersler bitince Adapazarı'na gitmek, kişisel temizlik yapmak, dama gibi oyunlar oynamak, çevreyi gezmek, ders çalışmak benzeri uğraşlarla zamana değer katılır.

Böyle zamanlarda, işliklerde kendilerine aletler, fotoğraf albümleri, giysilere nakışlar işlemek gibi keyifli işler de yapılmaktadır. O günün fotoğrafları, bunların belgelenmiş anılarını taşımaktadır. Voleybol, basketbol oynamak, bahçelerde gezmek, meyve yemek de bu zamanların rutin işlerindendir.

17 Nisan'lar başta olmak üzere, bayramlar ve ulusal günler ve spor karşılaşmaları için görevli öğrencilerle hazırlıklar da yapılmaktadır.

Bayram törenlerinden sonra nöbetçiler dışında, tüm enstitünün Sapanca Gölü eteklerinde, ormanda piknik ve eğlenceler düzenlediği de olur. Bayram günlerinde, enstitü uygulama okulundan küçük öğrencilerin, hatta dondurmacıların enstitüye geldiği de bilinir.

Bunlara her hafta cumartesi akşamları yapılan toplantıları ve sonrasındaki eğlenceleri, sınıf günlerini, önemli gün ve bayram eğlenceleri ile özellikle önemli bir iş başarıldığında yapılan şenlikleri de katmak gerekir. Bu eğlencelerde köy seyirlik oyunları, öğrencilerin yazdığı küçük oyunlar, sahnelenen klasik eserler, konserler, şiir okuma ve çalgılı gösteriler yer almaktadır.

Enstitüde yapılan tüm üretim faaliyetlerinde ve kültürel işlerde bir yarışma ruhu ve bunu destekleyen ödüller de vardır. Örneğin en başarılı nöbet, en iyi yatak, en temiz sınıf gibi birçok dalda ödülü genellikle övgü ve bir kitap olan bir sistem işlemektedir.

Enstitüde küçükler "kardeş", büyükler "ağabey" veya "abla"dır. Ağabey ve ablalar, enstitüye yeni gelmiş kardeşlerini karşılamak, onlara yol göstericilik yapmak, zor zamanlarında destek vermekle görevlendirilir. Böylece, yeni gelenlerin, bu büyük organizasyona uyum sağlamaları da kolaylaştırılmış olur. Bu kardeşlik ruhu, tüm enstitü yaşamında olduğu gibi mesleki ve daha sonraki sivil yaşamları boyunca da unutulmaz ve 80 yaşını aşmış insanların birbirlerine "abla, ağabey" diye seslendikleri görülür.

Günün iş ve ders yorgunlukları genellikle müzik, kitap okuma, tartışma ve halk oyunlarıyla hafifletilmektedir.

Enstitülülerin Anılarından Günlük Yaşam Kesitleri

Arifiye Köy Enstitüsü günlük yaşamından kesitler anılara da yansır. Bunlardan birkaç örneğe bakarak enstitü yaşamını daha yakından solumaya çalışalım:

Enstitüye gelen cipi gören Satılmış Demir, bu fırsatı hemen değerlendirir: Bu cipi bir asker kullanmaktadır. Enstitüde herkesin

bir çalgı çaldığını gören asker, Satılmış Demir'den kendisine mandolin çalmayı öğretmesini ister. Buna karşılık, o da Demir'e araba kullanmayı öğretecektir. Çalışmalar sonuç verir. Asker terhis olup gidince Satılmış Demir ciple gidilecek görevlerde sürücü olur. Hatta Balkır'ı ve öğretmenleri sinemaya götürdüğü bir gün, kendisi de filmi izleme olanağı bulur.[80]

Cumhurbaşkanı İnönü de dahil olmak üzere enstitüye gelen tüm konuklara, öğrencilere yemekler verilmektedir. İşliklerde ve üretim yerlerinde müzik ve iş, hep iç içe ve birbirine bağlıdır.[81]

Bir keresinde öğretmen Maide Aybarsu'nun evinde odun kalmamıştır. Hava da çok soğuktur. Sınıf başkanına söyler. Ancak o anda, orada da odun yoktur. Fırtınada, bir kilometrelik yoldan odun getiren öğrencileri gören Aybarsu çok duygulanır ve öğrencilerine çay ikram edip ısıtmadan onları yollamaz.[82]

Mehmet Bayındır ise mısır kapçığından masa, sandalye yapımını ve enstitüdeki günlük hareketi anımsıyor. Mısır kapçığından masa sandalye üretimi dut ağacı altında, sohbet ve türküler eşliğinde yapılmaktadır. O sırada enstitünün her yerinden kazma, kürek, balyoz, hızar, makine ve insan sesleri gelmektedir.[83]

Bayındır, açık sözlülükle enstitünün köylü çocuklarına kattıklarından şöyle söz ediyor:

> Dillerimiz kabadır. Her gün yeni bir yanlışı düzeltiyoruz. Oturup kalkmayı, yemek yemeyi, konuşmayı, giyinmeyi, her şeyi Arifiye Köy Enstitüsü'nde öğrendik. Bizi yonttular.[84]

Yemekler, onar kişilik masalarda yenmektedir. Masadakilerden biri kepçecidir. Yemeği dağıtmaktan sorumludur. Gözetici öğrenci lavabo, el yıkama, yeme, içme gibi her konuda, her yerde yol gösterir.

Her sınıfın banyo ve çamaşır günü vardır. Çamaşırları ilk günlerde, herkes çamaşırhanedeki teknelerde kendisi yıkamaktadır. Yatak çarşafları ve nevresimler 15 günde bir değiştirilir. Henüz çamaşır makinesi yoktur. Sonra da ütühanede ütülenir. Giysilere, öğrenci numaralarını ablalar işlemektedir.[85]

İstanbul'a, bir gazetenin konuğu olarak giden Arifiye Köy Enstitüsü öğrencisi Muhittin Yaman anlatıyor:

> Bizim mektep ev gibidir. Öğretmenlerim babamdır, benden büyük arkadaşlarım ağabeylerimdir.[86]

Bir gün, Sait Turan su akmayan borudan ısrarla su içmek ister. Yıl 1947'dir. Turan ve arkadaşları akşam mütalaasından çıkıp 1,5 kilometre uzaklıkta bulunan yatakhaneler civarındaki artezyenin su borusundan su içmeye giderler. Kalabalık yüzünden biraz itiş-kakıştan sonra sıra Turan'a gelir. Ancak su akmamaktadır. Ağzını dayayıp nefesini kullanarak, var gücüyle çeker. Sonuçta az miktarda suyla birlikte bir solucan da yuttuğunu anlar. Ertesi sabah bu olayı nöbetçi öğretmenine aktararak ne yapması gerektiğini sorar. Öğretmen, eliyle çenesini tutup "Oğlum, atalarımız 1. ve 2. Cihan Harbi'nde açlıklarını gidermek için, hayvan dışkılarından arpa toplayıp yemek zorunda kaldılar. Sen hazır solucanı bulmuşsun, bir de şikâyetçi oluyorsun" diyerek onun sorusunu yanıtlar.[87]

Arifiye Köy Enstitüsü yayın organı olan *Köycüler* dergisi, enstitünün günlük yaşamından kesitleri birer cümleyle aktarıyor. İşte onlardan birkaçı:

> 1.VII.1946'da izne giden üçüncü kümeler 1 Ağustos'ta dönmüşlerdir.[88]

> 25.VII.1946 akşamı öğretmen Fethi Gürsoy, bir ay mezuniyetle memleketi olan Elaziz'e gitmiştir. Öğretmen, bazı enstitüleri gezecek ve bu arada Akçadağ Köy Enstitüsü basımevini de tetkik edecektir.[89]

Tarım öğretmeni Hakkı Tanberk'in yeğeni Huban Tanberk, enstitünün iki ayrı yerleşkesinde oturan öğretmen ailelerinin nasıl birbirlerine gidip geldiklerine tanıklık ediyor:

> Onlar aşağıya gelirlerdi. Zaten aşağıdakiler her akşam toplanırdık. Birbirimize "Sende ne yemek var, sende ne var" diye sorardık. Herkes bir tane kapla gelir, yazın Aziz Bey'lerin bahçesinde oturur, yerdik. Hepimiz türküler de söylerdik.[90]

Dergilerde Arifiye Köy Enstitüsü

Arifiye'nin *Köycüler* Dergisi

Köy Enstitüleri ve Dergicilik Çalışmaları

Köy enstitüleri okuma saatleri ile öğrencilerini dünyaya açılmaya ve yazmaya özendiren bir eğitim dizgesidir. Enstitülerde yapılan kültürel etkinlikler ve enstitü öğrencileri aracılığıyla kırsal kesimden enstitülere akan kültürel birikim sonucunda köy enstitülerinde şiir, öykü, oyun yazma etkinliklerinde patlama yaşanır. Bu patlama şiir, öykü gibi yazılar yazma dışında müzik, resim, tiyatro, halk oyunları ve müziği alanında da olacaktır.

Yazmaya, konuşmaya çok önem veren ve konuşmayan, susan, dinleyen köylü çocuklarının dilini çözmeye çalışan Tonguç da bu konularda ısrarcıdır. Mektuplarında, resmi yazışmalarda ve yüz yüze yaptığı görüşmelerde bu konulara sıkça değinir. Öğrencilere mutlaka okuma saatleri ayrılmasını, okuduklarını tartışmalarına olanak sağlanmasını, piyes, söyleşi, oyun, şiir, öykü, anı gibi türlerle yaşamın gerçekleri konularında yazmaya özendirilmelerini ısrarla ister.

Bu doğrultuda, hemen her enstitüde bir dergi yayınlandığı görülür. Bu dergiler, ya köyle ilgili bir isim ya enstitü adıyla çıkarılmaktadır. Örneğin Malatya Akçadağ Köy Enstitüsü dergisinin

adı *Akçadağ*'dır. Aksu Köy Enstitüsü *Aksu*, İvriz Köy Enstitüsü İvriz ve Kepirtepe Köy Enstitüsü *Kepir'den Köylere* isimli dergiler çıkarırlar. Bu dergilerde yakın çevreyle ilgili konular, enstitü öğrencilerinin yazdığı deneme, öykü, şiir, anı türünden yazılar, enstitü çalışmaları, enstitü ve çevresinden haberler yer almaktadır.

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde ise oluşturulan bir Dergi Kolu, geniş bir çalışma başlatarak *Köy Enstitüleri* adıyla bir dergi çıkarmaya başlar. Toplam sekiz sayı çıkan bu dergi, diğerlerine oranla daha kapsamlıdır. İçinde tüm enstitülerden yazılar, şiirler, öyküler, araştırma yazıları ve haberler bulunmaktadır.

Arifiye Köy Enstitüsü de böyle bir dergi çıkarır ve bu dergiye *Köycüler* adı verilir. *Köycüler* dergisi çok sayıda basılmadığından, bugüne kalan fazla sayısına ulaşılamamış, bu nedenle erişilen iki sayı hakkında değerlendirme yapılabilmiştir.

Köycüler Dergisi

Dergi tam olarak, *Köycüler*, Arifiye Köy Enstitüsü Aylık Fikir Dergisi adıyla yayınlanır. Bu derginin iki sayısı dikkate alınmıştır.[1]

Bunların ilki 10. sayıdır. Yayınlanma tarihi olarak Nisan 1946 kaydı vardır. Her iki sayıda da bulunan "Köycüler Dergisi her ayın sonunda çıkarılır" notuna bakılırsa, bu derginin ilk kez, 1945 yılı ortalarında çıkarılmış olduğu düşünülebilir. Ancak 10. Sayının Nisan 1946 ve 12. sayının Temmuz 1946 tarihini taşıması bir belirsizlik oluşturmaktadır. "Her ayın sonunda çıkarılır" ibaresine karşın mayıs ve haziran aylarında derginin çıkarılmaması, aslında "üç ayda bir yayınlandığı" veya yayının aksayarak yapılabildiği olasılığını düşündürmektedir. Bu durum, derginin 1945 yılı içinde yayınlanmış olma olasılığını tümden ortadan kaldırmasa da yayın hayatına 1943-1944 yıllarında başlanmış olabileceğini de düşündürmektedir.

Köycüler, tümüyle "el emeği" olarak yayınlanmaktadır. Kapağındaki resim ve yazılara varıncaya kadar her şey elle çiziliyor ve yazılıyordu. Bu durum, yazı karakterlerinden rahatlıkla anlaşılabilir. Elle yazılmayan iç kısımları ise daktiloyla hazırlanıyordu.

Köycüler, *sayı 10, Nisan 1946.*

Basım maliyetleri nedeniyle, o tarihlerde İstanbul'daki Halkalı Ziraat Okulu dergisi *Başak* da böyle elle kotarılan dergilerdendir. Arifiye'nin *Köycüler* dergisi de benzer nedenlerle elde hazırlanan bir dergi olarak çıkmış olmalıdır.

Köycüler dergisinin daktiloyla yazılması, onun çok sayıda çıkmadığını ve "basılmadan", sadece "yazıldığını" göstermesi bakımından önemlidir. Bu durum, kâğıtlarındaki daktilo izlerinden de rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Derginin kapak kompozisyonu Cezmi Bilgin tarafından gerçekleştirilmektedir.

12. sayının yayımlanmasıyla birlikte, *Köycüler*'in birinci cildi de tamamlanmış oluyordu. Elde olan sayıları günümüze ulaştıran ve günümüz Sakarya basınının isimlerinden Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı Abdullah Çelik'in de o yıllarda öğrenci olarak *Köycüler* dergisinde yazılarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Derginin içeriğini sohbetler, deneme yazıları, şiirler, röportajlar ve köy enstitüleriyle ilgili haberler oluşturmaktadır. *Köycüler*'in kaç sayı yayınlandığı ve ne zamana kadar çıkarıldığına ilişkin kesin bilgilere ulaşılamamıştır.[2]

Köycüler, Sayı 10, Nisan 1946

Köycüler'in elimizdeki iki sayısından biri olan 10. sayı Nisan 1946 tarihinde çıkarılmıştır. Kapak resmi Cezmi Bilgin tarafından yapılmış olan bu sayıda Mazhar Çiçek, B. Sudakabı, Celal Avcı, H. Doğrugören, Nafiz Karçiçeği, Ş. Çıvgın, Mustafa Şahin, Seyit Ali Aydemirli, Sami Utku ve Mazhar Çiçek isimlerine ait yazı ve şiirler ile "Ajan" adıyla yazan bir öğrencinin hazırladığı enstitü haberleri yer alıyor.[3]

Bu sayının ilk yazısı Mazhar Çiçek'e ait ve "Toprak Sevgisi" başlığı taşıyor. Bu yazının yazılmasında, aynı tarihte çıkan ve topraksız köylülere toprak dağıtılmasını konu edinen ve "Toprak Reformu" olarak bilinen kanunun etkili olduğu anlaşılıyor. Böylece enstitü öğrencilerinin ülke gündemini nasıl izlediklerini ve tartıştıklarını da anlayabiliriz. Ana sevgisi ve köy kadınlarının çektiği zorlukları konu alan ikinci yazı B. Sudakabı'na ait ve başlığı "Anam Dedi ki"dir. Bundan sonra Yetişen kümesinden Celal

Avcı'nın "Sığırtmaç İçin" adlı şiiri var. H. Doğrugören'in "Güz" adlı yazısı, köyde sonbahar zorlukları yaşayan bir aileyi anlatıyor. Bunu, Nafiz Karçiçeği'nin "Bahar" ve "Dağlar" adlı iki şiiri izliyor. Bir fikir vermesi için, Dağlar şiirinin bir bölümünü aldık:

Soğuk kaynağından içilmez imiş
Gonca gül, uzaktan seçilmez imiş
Sılanın yolundan geçilmez imiş
Ben de sizin gibi, yüceyim dağlar

Ş. Çıvgın'ın "İnanış" adlı yazısı, kuraklık nedeniyle yağmur yağması için kurbağayı ters çeviren ve yılan yakmaya çalışan köylü annenin, bu inançlarının bir eleştirisini konu almış. Bunu Mazhar Çiçek'in "İhtiyarlık" ve Mustafa Şahin'in "Olmayınca" adlı şiirleri izliyor. Seyit Ali Aydemirli ise "Ayrı Bir Yaratılış" adlı yazısıyla bir arkadaşının portresini çizmiş. Bundan sonra yine Mazhar Çiçek'in "Ulusal Egemenlik" ve Sami Utku'nun "Milli Egemenlik ve Çocuk Bayramı" adlı yazıları sıraya girmiş.

Son sayfada, Mazhar Çiçek imzalı bir ölüm haberi yer almış: Enstitü öğrencisi Hasan Açıkgöz, hastalığı nedeniyle 37 gün enstitü revirinde ve 43 gün de İstanbul'da yatar. 20 Şubat 1946 günü köyüne yollanır ve 5 Nisan 1946 günü yaşamdan ayrılır. Yazıda Hasan Açıkgöz'ün şu sözü de yer almış: "Ülkümüzün meşalesi olacak köylere gidelim ki orada yarının aydın Türkiye'si bizleri bekliyor."

Haberler bölümünde ise şunlar yer alıyor:

"Öğretmen Bahtiyar Sim ile Bedriye Kelemci'nin nikâh töreni, 9.IV.1946 tarihinde Adapazarı Belediyesi'nde yapılmıştır."

"17 Nisan, köy enstitülerinin kuruluş bayramı, enstitüde kutlanmış atletizm müsabakaları ve öğrencilerin coşkulu sevinçleri bayramı güzelleştirmiştir."

"Enstitüde, 23 Nisan Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlama hazırlıkları başlamıştır."

"Enstitü alanına giren İstanbul ve Bursa köylerindeki enstitü mezunu öğretmenler, uygulama bahçelerinin çalışma planlarını hazırlamak üzere ens-

titüden ayrılmış bulunan tarım öğretmeni Hakkı Tanberk, 19.04.1946'da enstitüye dönmüştür."

"Sapanca Gölü'nde çalışan, enstitü balıkçı grubu, 20 Nisan 1946 Cumartesi günü bir öğretmen, iki reis, 20 kişilik grupla, deniz balıkçılığı denemesi yapmak üzere Marmara Denizi'ne gitmişlerdir. Ayrıca motor ve kayıklar da denize indirilmiştir."

Köycüler, Sayı 12, Temmuz 1946

Günümüze ulaşan 12. sayının kapağı ne yazık ki yok olmuş. Bu sayıda "Arifiye Köy Enstitüsü Aylık Fikir Dergisi" başlığı altında Mazhar Çiçek, Abdullah Çelik, H. Hüseyin Doğan, R. Nihat Telli, Tahir (Fakir) Baykurt, Nevruz Banoğlu, Hayrettin Uysal, Ahmet Acı, Hasan Turan, Osman Turgut, Feridun Solmaz, Hikmet Çakır ve Bayram Sudakabı'nın yazı ve şiirlerine yer veriliyor. Derginin son kısmında ise "Ajan"ın haberleri yer alıyor.[4]

Köycüler dergisi ilk cildini bu sayıyla tamamlamıştır. Ancak sonundaki "bomba" haberin tarihinin 1 Ağustos olması, derginin ağustosun ilk günlerinde çıkabildiğini göstermektedir.

Bu sayıdaki yazıların ilki "İleri-Geri" başlığı altındadır. Mazhar Çiçek'in "Konuşma" adlı yazısında ise dergide, bir yıllık sürede yayımlanan ve yayımlanamayan yazılardaki eksikliler ve yazılacak yeni yazılardan beklenen yaratıcılık, özgünlük, yazınsal değer ve sanatsal yaratı üzerinde durulmuştur. Daha sonra, Abdullah Çelik'in köyde ölen bir yaşlının acısını anlatan "Osman Dede" adlı anı-öyküsü yer alır.

Bu öyküyü dört ayrı şiir izlemiştir. İlki, Hüseyin Doğan'ın ölüm konulu "Kalacak" adlı şiiri, ikincisi R. Nihat Telli'nin "Çoban" adlı şiiridir. Bir sonraki şiir, Gönen Köy Enstitüsü'nde ünlenmeye başlayan Tahir (Fakir) Baykurt'un şiiri "Gönen Mektubu"dur. Köy enstitüleri arasında nasıl bir ilişki, arkadaşlık ve bilgi alışverişi bulunduğunu da anımsatarak bu şiirden bir bölümü okuyalım:

Çocuğu sıtmanın yumruğu ile inliyor
Düşünmeden
"Düşeş" atar kahvede.

Yüzü sineklere tünek olmuş
Tembellik yuva kurmuş içinde
İskambil kâğıtlarına tapmakla arar zevkini
Baharın sarı açan, yokluk kokan,
Bizim iller
[...]

Dördüncü şiirin adı, "Yolcu"dur ve Nevruz Banoğlu'na aittir. Bu şiirlerden sonra, Mazhar Çiçek tarafından adı belirtilmeyen bir öğrencinin defterinden aktarılan "Yolcunun Defteri" adlı ileri atılmanın, dünde takılı kalmamanın ve asla yılmamanın konu edildiği notlar izliyor.

Sonrasında, izleyen yıllarda, öğretmen örgütlenmesinde ve daha sonra parlamentoda göreceğimiz Hayrettin Uysal'ın "Ay" adlı öyküsü geliyor. Bunu da Ahmet Acı'nın "Fatma Hala" adlı yazısı izliyor.

Devamındaki iki şiirin ilki yine bir konuk enstitülünün, Adana Düziçi Köy Enstitüsü öğrencisi Hasan Turan'ın "Düziçi'nden Sesler" adlı enstitüdeki coşkuyu konu edinen bir şiir bulunuyor. Diğer bir şiir de Osman Turgut'un "Köyüm" adını taşıyan ve köyü anlatan şiiri.

Derginin şiirlerden sonraki bölümünde, 23.7.1946 tarihinde Kepirtepe Köy Enstitüsü'nden Arifiye'yi ziyarete gelen öğrenci grubunun başındaki ziraat öğretmeni Hikmet Özcan'la yapılan söyleşi yer alıyor. Mazhar Çiçek tarafından yapılan söyleşide Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelişte izlenen yol ve ziyaret edilen yerler, Arifiye izlenimleri, enstitü bölümleri ve çalışmaları hakkındaki görüşleri, sanat, müzik gibi konularda iki enstitünün karşılaştırılmasını içeren sorular sorulmuş ve yanıtları alınmıştır. İşte Hikmet öğretmenin yanıtından iki cümle: "Müzik cihetiniz gıpta edilecek şekildedir. Bilhassa koro ve orkestra, benim ve öğrencilerimizin pek hoşumuza gitti. İçimde bir ateş, bir sevinç dalgası dolaşıyordu."

Söyleşiyi iki şiir izliyor. Biri Feridun Solmaz'ın "Çoban" adlı şiiri, ikincisi ise yine bir konuğun, Düziçi Köy Enstitüsü'nden Hikmet Çakır'ın "Koyunum" adlı şiiri. "Sevinç Yerine Yerinme" adlı

yazısında Bayram Sudakabı enstitüye gelişinin aile içinde tartışıldığı günleri anlatıyor.

Son bölüm, *Köy Postası* dergisine abone olunmasını salık veren bir duyuruyla başlıyor, devamında "Haberler" kısmı bulunuyor.

Bu kısımda yer alan haberler ise şöyledir:

"22.6.1946'da şair ve ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu Arifiye'ye gelmiştir."

"1.7.1946'da izne giden üçüncü kümeler 1 Ağustos'ta dönmüşlerdir."

"1 Ağustos'ta Marmara'da bir bomba patlaması sonucu bir öğrenci ölmüş, dördü de ağır ve hafif biçimde yaralanmışlardır."

"3.7.1946'da Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinden iki grup enstitüye gelmişlerdir."

"24.VII.1946 günü Kocaeli Milli Eğitim memurları enstitüye gelerek, 10 yıllık 'kültür çalışma planını' (eğitim planı) yapmışlardır."

"25.7.1946 akşamı öğretmen Fethi Gürsoy bir ay izinle Elazığ'a gitmiştir. Öğretmen, bazı enstitüleri gezecek ve bu arada Akçadağ Köy Enstitüsü basımevini inceleyecektir."

"29.7.1946 günü *Köy Postası* dergisinden Hakkı Çam enstitüye gelmiş, dergi hakkında konuşma yapmış ve 60 öğrenci, dergiye abone olmuşlardır."[5]

İlköğretim Dergisinde Arifiye

Önceleri haftalık, daha sonra 15 günde bir yayımlanan "Öğretmen ve Eğitmen Gazetesi" *İlköğretim*, Tonguç'un özel çabalarıyla yayınlanmaktadır. İlk sayılarında başvuru adresi olarak Tonguç'un bir önceki görev yeri olan Mektep Müzesi Müdürlüğü'nün gösterilmesi de bunu işaret etmektedir. İzleyen yıllarda iki ve daha fazla sayının birlikte yayınlandığı da görülür ve başvuru adresi Neşriyat Müdürlüğü olarak değişir.

İlköğretim'in 1939 yılında başlayan yayın yaşamı, 540 sayı ile 27 yıl sürerek 1966 yılında sona erer.

Eğitim tarihimizin bu önemli dergisinde yerli ve yabancı yazarların, öğretmenlerin, uzmanların eğitimle ilgili makale ve araştırmalarının yanında, özellikle eğitmen kursları ve köy enstitüleri

hakkında yazılar da yayınlanmaktadır. Anı, gözlem ve gezi yazıları ile öğrenci yazı ve şiirlerinin de yayınlandığı dergide eğitim konusundaki mevzuat gelişmeleri, duyurular ve haberlere de yer verilmiştir. Dergide Tonguç'un çektiği fotoğraflar ve yayınladığı haber niteliğindeki çeşitli yazıların yanında, köy enstitüsünü bitiren öğretmenlere yönelik mektupları da özel bir yer tutar.

Dönemin Cumhurbaşkanı İnönü, H. Âli Yücel, İ. Hakkı Tonguç, H. Raşit Öymen, Rauf İnan, İ. Hakkı Baltacıoğlu, Fuat Gündüzalp, S. Edip Balkır'ın ve daha birçok eğitimcinin yazıları bulunan dergide, Arifiye'nin haber olması eğitmen kursları döneminde başlar.

İlköğretim'de Arifiye

Arifiye Eğitmen Kursu'nda müdür Sabri Salman gözetiminde yapılan büyük eğitmen yapısı, bitimine yakın Tonguç tarafından denetlenir. İnşaatın bitiminde gelen Tonguç, yapının son durumunu fotoğraflayarak *İlköğretim* dergisinin 20 Mayıs 1939 tarihli 58. sayısında "Kocaeli-Arifiye: Köy Eğitmenleri Yetiştirme Kursu Binası" adıyla yayınlanır.

Bu haberde, Arifiye Eğitmen Kursu'nun ilk kiralık yapıdan, yeni yapının bitimine kadar geçen süredeki çalışmalardan ve kursun eğitmen adayı aldığı bölgeden söz edilerek emeği geçen müfettiş, öğretmen ve eğitmenler kutlanır.[6]

Arifiye'nin *İlköğretim* dergisinde ulaşılabilen ikinci haberi, "Köy Enstitülerinin Açıldığı Yerler ve Talebe Bölgeleri" başlığıyla yayımlanan, bölgelerle illerin adlarının ve öğrenci sayılarının belirtildiği haber niteliğindeki yazıdır. İmzasız bu yazıda, "Kocaeli Arifiye Köy Enstitüsü" başlığı altında enstitülere alınacak öğrenci sayıları, "Bolu (40), Bilecik (20), Bursa (80), Kocaeli (40), İstanbul(Anadolu yakası) (20)" olarak belirtilir.[7]

Arifiye'yi doğrudan ilgilendirmese de *İlköğretim* dergisinde rastlanan "Kantinimiz" başlıklı Süleyman Edip Balkır'ın yazısından da söz edilebilir. 12 Şubat 1940 tarihli yazının yazıldığı dönemde Kastamonu Eğitmen Kursu müdürü olan Balkır, renkli anlatımıyla beyaz badanalı eğitmen kursu kantininin içini, dışını,

döşemelerini, gelen-gideni, konukları, oradaki eğlenceli sohbetleri anlatır.[8]

İzleyen yazı Kocaeli-Hendek Gezici Başöğretmeni Enver Günçer'e aittir. Arifiye Eğitmen Kursu öğretmeni olan Enver Günçer kursta yetiştirdiği Hendek-Paşa köyü eğitmenini görevi başında nasıl denetlediğini, köy hakkındaki izlenimleri ile eğitmenin köydeki başarılarından söz eder. Yazının sonunda, uyku saati geldiğinde eğitmene nasıl "Muvaffak oluyoruz arkadaş!" dediğini de yazar.[9]

Arifiye Köy Enstitüsü'yle ilgili kapsamlı ve o derecede üzücü bir haber de yine bir eğitmenle ilgilidir. *İlköğretim*'in 21 Ekim 1940 tarihli 58. sayısında, kapaktan ve H. T. (Hakkı Tonguç) imzalı fotoğrafla verilen haber, "Bir Eğitmenin Ölümü" başlığını taşıyor. Daha önce anlatılan eğitmen adayı İsa Başkaya'nın sıtma sonucu ölümü, bu haberin konusudur. Haberde, Başkaya'nın cenaze töreni için Arifiye'ye gelen Bakan Hasan Âli Yücel ve enstitü müdürü Edip Balkır'ın konuşmalarına da metin içinde yer verilmiştir. Törene katılan Tonguç'un ise çektiği fotoğraflarla bu olayı haberleştirdiği anlaşılmaktadır.[10]

Dergideki önemli Arifiye haberlerinden biri de Süleyman Edip Balkır'ın 24 Ocak 1941 günü Ankara Radyosu'nda canlı olarak yaptığı konuşmanın, kısaltılmış olarak yayınlanan "Köy Enstitüleri" başlıklı metnidir. Ancak bu metnin yarısı bu sayıda, yarısı ise daha sonraki bir sayıda yayımlanır. Daha önce sözü edilen bu konuşmada Balkır önce ülkenin eğitim açısından bir analizini yapar. Ardından ilk kurulan 15 köy enstitüsü ile enstitülerin çalışma ve eğitim ilkelerini anlatır. Enstitülerdeki çalışmaları "Ziraat İşleri", "Kültür İşleri" ve "Köye Yarayan Bir Meslek Öğrenme" şeklinde üçe ayıran Balkır, bunlarla ilgili ayrıntılı bilgiler verdikten sonra Arifiye Köy Enstitüsü özelinde enstitülerdeki eğitim ve üretimin yükselişini anlatır.[11]

Bundan sonraki Arifiye'yle ilgili yazı da yine Süleyman Edip Balkıra ait ve "Köy Okullarında İş ve Ziraat" başlığını taşıyor. Köylerdeki geri kalmış ve sağlıksız yaşamın sorunlarını çözmek, yeni, sağlıklı ve daha çağdaş bir yaşama örneklik oluşturacak öğretmen ve köy okulunda köylülere öğretilecek beceriler için "iş"

ve "ziraat" konularına dikkat çeker. İskemle, masa, sıra, beşik gibi araçları yapmak, tamir işleri, duvar örme, cam takma, tenekeden araçlar yapma ve onarma, boyama işleri gibi iş konuları açıklanır. Bunun yanında paspas, dolap, masa, bank, yazı tahtası, çerçeveler, süpürge, cetvel, bayrak direği, pergel, yumurta sepeti, kutular, lamba askısı gibi okul içi araçların yapım ve bakımıyla tarımsal ve sağlıkla ilgili yeni uygulamaları konu eder.[12]

İlköğretim dergisinde sıkça fotoğraflar da yayınlanmaktadır. Bunlardan biri de arka kapakta yer alan ve Arifiye Köy Enstitüsü merkez yapı önündeki meydan düzenlemesi ile tuğla harmanını gösteren fotoğraflardır. Bir sayıda da Arifiye Köy Enstitüsü balıkçığıyla ilgili altı adet fotoğraf yine tam sayfa olarak yayımlanır. Bu fotoğrafların birinde, elinde kendi boyu kadar bir balığı tutan bir öğrencinin yanında balıkhane, balık tutmakta olan öğrenciler, ağ çekenler ve tutulmuş balıklara ilişkin görüntüler yer almaktadır.

Öğrenci yazılarına ve şiirlerine de yer veren *İlköğretim*'de "Topraksızlık" başlığıyla yayımlanan ilk Arifiye öğrenci yazısı Hüseyin Kılıçaslan'a aittir. Balkan Harbi'ne giden bir askerin ağzından yazılan mektupta köydeki ailesinin çok zorda olduğunu öğrenmesi konu edinir. Asker komutandan 15 gün izin alır. Köyde ailesine bir aylık yiyecek sağlar ve döner. Ama komutandan yüz bulmaz. Herkes izne giderken o gidemez.

"Duyulmadık selâ, bitmedik bela olmaz." O günler bitip asker köyüne döner. Annesi onu evlendirmek ister. Ancak kız tarafı "Ağacı yok dikili, toprağı yok ekili" deyip kızı vermezler. Daha sonraki yıllarda, artık evlidir. Bir düğünde oynarken, topraksızlara toprak dağıtılacağını duyar. Mutlulukla eşine bağırır: "Çocukları, bir de komşudan kazma al. Kendi tarlamıza gidiyoruz."[13]

1943 depremiyle evsiz kalan Adapazarı köy öğretmenlerine, diğer enstitü ekiplerinin de katılımıyla yapılan 20 imece evini konu edinen ve Sükeyman Edip Balkır tarafından Tonguç'un önerisiyle kaleme alınan yazı da *İlköğretim*'in iki ayrı sayısında, altı sayfa yer tutacaktır. Aynı konu anlatılırken, daha önce irdelenen ve bir özeti verilen bu ev yapımıyla ilgili uzun yazıya burada değinilmemiştir.[14]

İlköğretim'in aynı sayısında, bir de Arifiyeli öğrencinin şiiri yayımlanır. "Şimdi Sorarlarsa Gülenlerdeniz" adlı, hece ölçüsüyle yazılmış yedi kıtalı şiirden bir dörtlük:

> El ekmeği yerdik, ele ekerdik
> Bir kuru ekmeğe, ele biçerdik
> Çok derde katlandık, çok göğüs gerdik
> İyi, kötü günler görenlerdeniz.[15]

İlköğretim'in 164-165 sayısının kapağı da Arifiye Köy Enstitüsü dikiş dersinden bir fotoğrafla çıkar. Aynı derginin arka kapağını ise Arifiye'den üç fotoğraf süsler. Bu üç fotoğraf Hamdi Daner'in yaptığı bir müzik dersini, açık havada bir resim çalışması ile demir işliğinde çalışan çocukları gösterir.[16]

Köy enstitüleri imece çalışmaları anlatılırken sözü edilen ve Arifiye Köy Enstitüsü yol ekibinin katıldığı Diyarbakır-Dicle Köy Enstitüsü yapım imecesinin haberi de *İlköğretim* dergisinde Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğretmeni Hidayet Gülen imzasıyla yayımlanır. Haberden çok, manzum bir öykü şeklindeki bu imece notlarının bir yerinde, Arifiye ekibinin yaptığı ve istasyonu enstitüye bağlayan yoldan da söz edilir.[17]

Köy enstitüsü sağlık kollarına çeşitli enstitülerden seçilen öğrencilerin adlarının yayımlandığı, 1 Mart 1945 tarihli *İlköğretim* dergisinde, Arifiye Köy Enstitüsü'nden seçilen 21 öğrencinin adları yayınlanır. Bu adlar, "Köy Sağlık Memurları" bölümünde yer almıştır.[18]

Dergide rastlanan son iki Arifiye yazısı da Arifiye Köy Enstitüsü öğretmeni Şahap Okuturlar'a aittir. İlki, "Köy Enstitülerinde Sınıf Kitaplıklarının Kuruluşu Münasebetiyle" başlığını taşımakta ve kitaplıkların kurulması ve düzenlenmesiyle ilgili bilgiler içermektedir.[19]

Kasım 1948 tarihinden itibaren yürürlüğe giren yeni ilkokul programını konu alan ve "Yeni İlkokul Programı" adıyla yayınlanan yazıda ise yeni program, ana hatlarıyla tanıtılmaktadır.[20]

Arifiye'yle ilgili veya Arifiyelilerin başka yerlerde yayınlanmış yazıları bu kadar da değildir. Bunların en önemlilerinden birkaçı da *Köy Enstitüleri* dergisinde yayınlananlardır.

Köy Enstitüleri Dergisinde Arifiye Köy Enstitüsü

Milli Eğitim Bakanlığı'nca basılan ve enstitülere dağıtılan *Köy Enstitüleri* adlı dergi, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü içinde kurulan "Dergi Kolu" tarafından yayına hazırlanmaktadır. Bu hazırlığı yapanların çoğu daha sonraki yıllarda karşımıza yazar, şair, düşün adamı ve çevirmen olarak çıkacaktır. Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Mehmet Başaran, İsa Öztürk bu isimlerden ilk akla gelenlerdendir.

Enstitü öğretmen ve öğrencilerinin deneme, öykü, anı, araştırma-inceleme, haber niteliğindeki ürünleri Dergi Kolu tarafından toplanmakta, değerlendirilmekte ve yayına değer bulunanlar dergide yayınlanmaktadır. Bir ders kitabı boyutunda ve birkaç yüz sayfadan oluşan her sayı, tüm enstitülere yollanmakta ve okunmaktadır.

Dergide yayımlanan yazıların Talim ve Terbiye Dairesi'nce de incelendiği anlaşılmaktadır. Arifiye ve Kepirtepe köy enstitülerinden gelen özetler konusunda yapılan genel değerlendirmelerde, Arifiye'den iki ve Kepirtepe'den birer yazı değerli görülerek yayımlanır. Talim ve Terbiye Dairesi'nden 27 Şubat 1946 tarih ve 2 sayılı, İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne yollanan yazıda dergide yer almayan yazıların eksikleri şöyle belirtilir:

> Özetlemekle yetinmek, kısaltmış olmakla yetinmek, değerleri belirtmemek, ana fikir eksikliği, somut bilgi olmaması, dilbilgisi ve yazım yanlışları, eski dili ısrarla kullanmak...[21]

Öğrencilerin okuma ve yazmalarında ısrarlı olan Tonguç, eğitmen kurslarından bile öğrenci ürünleri toplamakta ve değerlendirip saklamaktadır. Köy enstitüleri için de böyle davrandığı mektuplarından da açıkça anlaşılmaktadır.

Tonguç'a yazdığı 22 Şubat 1942 tarihli mektubunda Balkır'ın "Çocukların yazılarına eleştirilere cevap veriyorum. Üç ay sonra yazıları yollayacağız" demesi, bu yazı toplama ve yollama işlerine oldukça erken başlandığını göstermektedir.[22]

Bu mektubun üzerinden iki hafta geçmiştir ki Balkır yeni mektubunda "Çocuklardan 34 yazı yolluyorum. Hiç dokunmadık. Bazıları çok ilginç..." der.[23]

Yazıların Değerlendirilmesi

Her enstitüden çok sayıda öğrenci ve öğretmen yazıları gelir; bunların çok yönlü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Dergi Kolu'nun başka işleri de vardır. Örneğin bir "İş Eğitimi Sözlüğü" için çalışma başlatılmış, bunun için enstitüler içi ve dışı birçok yazışma yapılmaktadır. Yazıların değerlendirme sonuçlarının ilgili öğrenci ve öğretmenlere de yollanması gündeme gelmiş ve her enstitüden gelen yazılarla ilgili olumsuzluklar veya yetersizlikler kısa cümlelerle değerlendirilerek ilgili enstitülere gönderilmiştir. Arifiye Köy Enstitüsü için yapılan böyle bir çalışma da bugüne dek korunmuştur. Belgede yazıların adı ve değerlendirme notları yer alır. İşte o yazıdaki eleştiriler:

Aziz Arsan- (İç Süslemeciliği): İyi bir özet yapmış.

Salih Tansu- (Köyümde Yaylaya Göç): Güzel bir kısaltma ile yetinilmiş.

İsmail Yılmaz- (Köyümde Yaylaya Göç): Fazla kısa ve sadece kısaltma.

Hüseyin Özcan- (Köyde Delikanlılar Birliği): Özet fena değil, fakat tahlil ve tenkit yok.

Bahtiyar Sim- (Bahçeye Zararlı Hayvanlardan Dana Burnu): Güzel bir özet, fakat tahlil yok.

Mustafa Eyüboğlu- (Geven): Kendisi yazmış gibi özet yapmış.

Cahide Acar- (Enstitünün Pestalozzi Gecesi): İyi bir özet.

Asaf Aksoy- (B. Eşeğimiz): Bu özet, istenildiği için angarya nevinden bir şey olmuş.

Hüseyin Bende- (Naldöken Köyünde Nevruz Bayramı): İyi özetlenmiş.

Hamdi Daner- (Bahar Günleri): Sadece övmeye çalışmış, biraz tahlil var.

Şeref İnsel- (Kavruk Ali): Metni kısaltarak aynı almış.

Nazmi Aybar- (Kanlı Yatak): Yalnız iyi bir tahlil yapmış.

Hulusi Köktuna- (Gencer): Metni kısaltarak aynen almaya çalışmış.

Nurettin Akhun- (Gencer): Metni kısaltarak aynen almaya çalışmış ve kendi bildiklerini eklemiş.

Berin Tuç- (Bulutlar): Kendine göre şiiri izah etmiş.
Nuriye Atay- (Yağmur Bekleyen Toprak): İyi özetlenmiş ve tahlil edilmiş.
Maide Aybarsu- (Toprak Nitrojeni): Bir iki bilgi hatası hariç, metin ders notu olabilecek şekilde, uzunca özetlenmiş."
Bu belgenin altında "Dergi Kolu" imzası kullanılmıştır.[24]

Arifiyelilerin *Köy Enstitüleri* Dergisinde Yayınlanmış Yazıları

Toplam sekiz sayı çıkabilen dergide Arifiye'den iki şiir ve beş adet düzyazı yayınlanır. Bu şiir ve yazılar, ilgili başlıklarda değerlendirilmekle birlikte, burada da özet olarak tanıtılmaktadır.

Derginin ilk sayısında, Arifiye Köy Enstitülü iki öğrenci şiiri yayınlanır. Bunların ikisi de Mustafa Yenisey'in "Şimdi" ve "Köyde Yaz" adlı şiirleridir. Üç dörtlükten oluşan ilk şiirin birinci dörtlüğü:

Kır atım bir ufku gözlüyor şimdi,
Üstünden doruğa bakasım gelir,
Yaylalar yolumu gözlüyor şimdi,
Aşkımla dağları yakasım gelir.

Aynı sayıda yayımlanan ve dört ayrı dörtlükten oluşan ikinci şiirden bir dörtlük:

Sarkmış salkımları asma dalından
Dosta koyun sütü, kekik balından
Yemek zamanında, sofra kurarken
Misafir gözetler, köy uzaklardan.[25]

Köy Enstitüleri dergisinin ikinci sayısında, Arifiye Köy Enstitüsü'nden iki yazı yayınlanır. Yazıların birincisi "İpekçi Hakkı Bey" adını taşır ve Hamit Sarı tarafından yazılmıştır.

İpekböcekçiliğinin zorluklarını ve Bursa'da, Cumhuriyet dönemindeki gelişmeleri anlatmakla başlayan yazı, ipekböceğine nasıl bakıldığını da belirttikten sonra, sözü Hakkı Bey'e getirir. Hakkı Bey, ipekböceği hastalanan herkesin koştuğu, yazarın deyimiy-

le "uzun boylu, zayıf yapılı, geniş omuzlu, toprak çehreli, şakak kemikleri biraz dışarıya çıkmış, küçük siyah gözleri göz çukuruna gömülmüş, karakaşlı, ak saçlı, az konuşan, daima yalnızlıktan hoşlanan, yardımsever" bir insandır. Yazı Hakkı Bey'in, hastalanan ipekböceklerine nasıl davrandığını anlatarak biter.[26]

Aynı sayının ikinci yazısı ise "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Okuma" başlığıyla öğrenci İsa Yavuz tarafından yazılmıştır. Yazı, köy çocuklarının enstitüdeki diğer işlerin yanında, okuma saatlerine nasıl değer verdiklerini, enstitü kütüphanesindeki kitap sayısını, kitap alma-verme zamanlarını ve kitapların genel konularını anlatır. Yazıda bir ay içinde okunmuş 809 adet kitabın konulara göre dağılımı ve ders öğretmenlerinin bu konudaki çalışmaları da yer almaktadır.[27]

Mustafa Kara'nın "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Müzik Çalışmaları" adlı yazısı ise derginin üçüncü sayısında yayımlanır.

Arifiye Köy Enstitüsü müzik çalışmalarını oldukça ayrıntılı bir biçimde anlatan Kara enstitü kümelerinden birer müzik aleti çalabilenlerin sayılarını da ekler. Enstitü çoksesli korosu ve orkestrasının çalışma gün ve saatleri ile öğretmen Hamdi Daner'in çalışmalara verdiği değer ve sevgisi de yazıda yer alır. Koronun ses yapısı hakkında bilgilerle, en çok söylenen klasik Batı şarkıları ve türkülerin listesi de yazıya eklenenlerdendir.

Arifiye balıkçılığının merkezi Sapanca Gölü balık çeşitlerini konu alan öğrenci Edip İzmirligil'in "Sapanca Gölü'nün Balık Türleri" yazısı, derginin 7-8 olarak birlikte basılan sayısında yayımlanır.

Enstitü balıkhanesi hakkındaki tanıtımla başlayan yazı, Sapanca Gölü hakkındaki coğrafi bilgilerle sürer. Gölü besleyen sular ve gölden beslenen alanlar hakkında bilgiler de içeren yazının can alıcı kısmı, 16 çeşit göl balığının anlatıldığı bölümdür. Yazının bitiminde ise bu konuda okunması gereken bir kitap önerisi vardır.[28]

Arifiyelilerin *Köy Enstitüleri* dergisindeki son yazısı da aynı sayıda ve "Adliye Köyünde Düğün Âdetleri" başlığıyla yayımlanan Nebahat Kaya'nın yazısıdır.

Adliye köyü, Arifiye Köy Enstitüsü yakınında bir Çerkes köyüdür. Aynı köylü olduğu düşünülen Nebahat Kaya, iyi bildiği köyünün düğün geleneklerini anlatmadan önce, Çerkeslerin ve dolayısıyla Adliyelilerin Kafkasya'dan göçünü anlatmakla işe başlar.

Nebahat Kaya, yiyeceklerden başlayarak genç kızlar ve delikanlılarla ilgili geleneklerden, eğlencelerden, oyunların ve gençlerin uzak bir yere giderken nasıl birbirlerine emanet edildiklerinden ayrıntılı olarak söz eder. Kız isteme, nişan, düğün gibi törenlerin Çerkeslere özel yanlarıyla süslenen yazı, bu konudaki sert uygulamaları ve dargınlıkları da açıkça belirtir.

Evlenme töreni ve sonrasındaki uygulamaları da ince ayrıntılarla anlatan yazı, şu ilginç cümleyle biter: "Eşlerin birbirini seçmeleri ve evlenmelerinde, kız ailesinin hiçbir rolü yoktur. Kız istediği erkekle evlenebilir."[29]

Köy Enstitüleri dergisinde kendi payına düşeni yapan Arifiyelilerin yazıları ve onlarla ilgili yazılar başka yayın organlarında da yer alır.

Diğer Dergilerde Arifiye Köy Enstitüsü

Her dönemde yayınlanan süreli yayınların çokluğu ve bunlara ulaşmanın –özellikle yerel olanlara– zorlukları nedeniyle, bu bölümde ancak ulaşılabilen dergilerdeki yazılar dikkate alınmıştır. Arifiye'ye yolu düşen, yöneticilik, öğretmenlik veya öğrencilik yapanlardan yazar olanları ile kitapları yayınlananlardan ayrıca söz edilmiştir. Bu bölümde çeşitli dergilerde rastlanan Arifiyelilere ait ve Arifiye Köy Enstitüsü hakkındaki yazılardan örnekler ve buralarda yazanların adlarından söz edilecektir.

Gazeteciler dışında Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelenlerden biri de *Köye Doğru* dergisinden Selahattin Demirkıran'dır. Demirkıran'nın dergisinde Arifiye Köy Enstitüsü hakkında yazdığı iki yazıdan, ulaşılabilen ikincisinden bazı bölümler almakla yetinildi:

> Şimdi hep birlikte enstitüyü şöyle bir dolaşalım. Öndeki beyaz ve sevimli binanın alt katında müdür ve öğretmenler odası, dershaneler, kütüphane

ve üst katta da yatakhaneler var. Bu binanın arka tarafında, geniş meydanlığa dağılmış resim-iş atölyesi, demirhane, marangozhane, kooperatif evi, revir binası, ahırlar, ambarlar, yatakhaneler, çamaşırhaneler ve tavuk kümesleri ile yeni yapılmış su deposu görünüyor. Bu binaların etrafı ise sebze bahçeleri, fidanlıklar, tarlalarla çevrilidir.

Uzun yazının bundan sonraki bölümü yetiştirilen çeşitli meyve ve sebze üretiminden söz edilerek sürmektedir. Daha sonra, Sapanca Gölü kıyısındaki Balıkhane ve balıkçılık çalışmalarına değinen yazı, enstitünün kendisine gerekli her şeyi, kendi olanakları ve gücüyle nasıl ürettiğini anlatmaktadır. Çocukların çalışmalarından çok etkilendiği anlaşılan yazar, bunu bir bölümde şöyle tanımlar:

> Burada el işi ne eğlencedir, ne derstir, ne süstür. Çocuk kendi kullandığı testerenin dişleri aşındı mı, onları tekrar kendi sivriltir. Pantolonunun dizi yarıldı mı, onu kendi tamir eder. Burada terbiye ne korkudur, ne de itaat. Burada ders ne süstür, ne de kuru bilgi. Burası bir arı kovanına benzetilebilir. Fakat öyle bir arı kovanıdır ki, balını alacağı çiçeği bile kendi yetiştirir.
>
> Burada garp musikisini bütün incelikleriyle kavrayan, heykelde, resimde, yazıda ve diğer sahalarda bize büyük ümitler veren talebe yaşıyor. Şiddetli münakaşaya kimse lüzum görmez. Gürültülü görüşmek, kötü lakırdılar ve şakalar etmek ayıptır. Herkes için iş ve yer bulunan böyle bir muhitte zaten ne rekabete, ne kıskançlıklara ve ne de yolsuz münakaşalara girişilir. Akıl ve disiplin, vazife ve sorumluluk hissi her işe hâkimdir.

Demirkıran yazısının son bölümlerinde köylere göreve veya staja giden enstitülülerin çalışmalarından, köy incelemeleri ve planlarından, bunların enstitüde nasıl tartışıldığından söz etmektedir. Yazı, Arifiye Köy Enstitüsü incelemelerinin bununla sınırlı kalmayacağını aydınların, gazetecilerin, yükseköğrenim gençliğinin ve herkesin ilk fırsatta enstitüyü görmelerini salık vererek bitirilir.[30]

Köy ve folklor konulu dergilerin, enstitülerde daha çok okunur olmasından olmalıdır ki, Arifiye Köy Enstitüsü öğrencisi Ramazan Damgacı'nın "Köyüm" şiiri *Folklor Postası* adlı dergide yayımlanır. Şiirin son dörtlüğü şöyledir:

Ramazan der seni görmek isterim
Yıkık duvarları örmek isterim
Dağılan gülleri dermek isterim
Etrafı ağlarla örülü köyüm[31]

Arifiye Köy Enstitüsü öğrencisi Abdullah Çelik "Bir Köy Çocuğu Halkevinde" adıyla halkevleri dergisi *Ülkü*'de yayımlanan yazısı ise kasabasında ilk kez uğradığı kitaplıktaki izlenimlerini içermektedir.

Bir gün kasabaya giden köylü çocuğu, halkevini görmek ister. Girişte karşısına yaşlı biri çıkar. İsteğini hoş karşılayıp kendisini içeri buyur eden, uzun boylu, güzler yüzlü görevli burasının zaten halkın evi olduğunu, kitaplığın da "halkın kitaplığı" sayılması gerektiğini söyler.

Kitaplığa geçerek, kataloglardan yazar ve eser adlarını inceleyen Çelik, bir kadın memurun yardımıyla kitapların dışarı verilip verilmediğini, kitaplıkta bulunan dergileri, kitaplığın açılış ve kapanış saatlerini de öğrenir.

Trenin kalkış saatinde halkevi kitaplığından çıkınca, kendisi gibi kitaplığa gelmeye, girmeye korkan başkalarının da bulunduğunu düşünür. Öyleyse, bu korkuyu yenmek için herkese durumu anlatmalıdır.[32]

1950 yılında *İktisadi Yürüyüş* dergisi, "Arifiye Köy Enstitüsü" başlıklı uzun bir yazı yayımlar. Enstitünün üretimden büyük oranda çekildiği, klasik okul biçimine yaklaştırıldığı dönemin bir gözlemi olsa da bu yazının yazılmasında, enstitülerin üretimlerinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Yazı aynı amaca hizmet ettiğini belirttiği köy enstitüleri ile ilköğretmen okulları arasındaki farkı iki maddeyle açıklar. Buna göre köy enstitüleri, iş eğitimi kurallarına göre yetiştirmektedir. Aynı biçimde enstitüler öğretmen olarak yetiştirdiği köy çocuklarına köylerin gereksinimi olan yaşamsal bilgi ve becerileri kazandırmaktadır.

Bu yöntemin başarısını ve ürünlerini Arifiye Köy Enstitüsü örneği üzerinden uzun uzadıya anlatan yazı, verdiği örneklerle tezini

doğrular. Son kısımda enstitüler "Gerçek ahlak eğitiminin canlı birer örneği" olarak tanımlanır ve "Ömürlerini böylece temiz, asil bir memleket davasına bağlamış olan insanlar hakkında sağdan soldan uzatılan dillere lanet etmek, vatansever her insan için milli bir borç olmalıdır" sözleriyle yazı bitirilir.[33]

Bu dergilerin dışında, Arifiyelilerin yazı yazdığı, çıkardığı birçok meslek dergisi olur. Bunların en ünlülerinden biri 1961 yılından başlayarak 100 sayıyı aşmış olan *İmece* dergisidir.

İmece dergisinde yazılarına rastlanan Arifiyeliler arasında Hasan Bilecikli, Süleyman Edip Balkır, Zehra Daner, Hasan Ceyhan, İsmail Safa Güner ve Bekir Semerci yer almaktadır.

Bu yazıların tümüne burada yer verme olanağı bulunmadığından, Balkır'ın üç yazısından küçük özetlerle ve alıntılarla yetinilmiştir.

"Meslek Aşkı":

İyi kundura yapmasını bilmeyen bir usta, müşterisini kaybeder. Ama sevgisiz ve özsüz çalışan bir öğretmenin elinde millet, geleceğini kaybeder. Öğretim ve eğitimde meslek aşkı, dört başı mamur bir vatan yapmanın mucizesidir.[34]

"Yığınlardan Bir Tutam":

Hasan Âli Yücel ve Tonguç, Arifiye Köy Enstitüsü'ndedir. Yücel, Balkır'a "Bir yenilik var mı?" diye sorar. O da bu yazısında, "Kaşıktan beşiğe her şeyi, hatta köylerden toplanan renk renk peşkirlerdeki, uçkurlardaki süs motiflerinin üzerinde çalışarak sokuldukları yeni biçimleri bile beğenmişti" diyerek, Yücel'e, dört sesli halk türküleri ve klasik Batı müziğinden eserler dinletmeye karar verir.[35]

"Bizden Bir ses":

İstanbul'da faaliyete geçen Köy Öğretmenleriyle Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği'nin kuruluş çalışmalarında yer alan Balkır, bu dernekten söz ettiği yazısında özetle, derneğin her üyesinin bir köy seçerek, öğretmenle haberleşmeye başlayacağından ve yardım

konularından söz eder: "Dernek bundan sonra bütün gücünü bu konulara harcayacak. Şimdiden 28 köyün öğretmeni ile haberleşme işi başlamıştır."[36]

1960 başlarında kurulan bu derneğin yıllar içindeki asıl ağırlığı, geçmişte Balkır'la Arifiye Köy Enstitüsü'nde de çalışmış olan Berin Tuç'un üzerinde kalır. Tuç, ileri yaşlarına dek bu derneği yönetir ve bu amaçlar uğruna çalışır.

Enstitülü Öğretmen Olmak

Arifiye'den Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne

Yüksek Köy Enstitüsü, Hasanoğlan Köy Enstitüsü yerleşkesinde kurulur. Kuruluş hazırlıklarına 1942 yılında başlanır. Aynı yerde hem beş yıllık Hasanoğlan Köy Enstitüsü hem üç yıllık yüksek eğitim veren Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü vardır. Yüksek Köy Enstitüsü'nün eğitim kadrosu Ankara'daki üniversite, enstitü ve yüksekokullar ile konservatuardan seçilen uzman eğitimcilerden ve sanatçılardan oluşturulur.

Yüksek Köy Enstitüsü'nün temel amacı köy enstitüleri ikliminden yetişmiş köylü çocuklarına enstitülere ve kırsal yaşama uygun bir yüksek eğitim vererek, onları köy enstitüsü öğretmeni, müfettiş, gezici başöğretmen olarak yetiştirmektir. Yüksek Köy Enstitüsü'nde öğrenim görenlerden asistan olarak kalacaklar veya yurtdışına gönderilecekler de ayrıca seçilir. Yüksek Köy Enstitüsü kurulmasındaki amacın, bir "Köy Üniversitesi" modeli geliştirmek ve bunu gelecekte yaygınlaştırmak olduğu söylenebilir.

Yüksek kısımda yapıcılık, güzel sanatlar, maden işleri, tarla ziraat işleri, köy hayvanları, hayvancılık işleri, işletme ekonomisi, köyde ev işleri şubeleri kurulur. Şubeler, kendi içinde farklı kollara da ayrılabilmektedir. Köy enstitülerinden seçilerek yüksek kısıma

gelenler, enstitü geçmişindeki meslek seçimi doğrultusunda veya geliştiği başka bir dalda eğitim görürler.

Bu dallara seçilen öğrenciler, köy enstitülerindeki eğitim ilkeleri doğrultusunda yetiştirilirler. Eğitim kadrosunda görev alan isimlerden bazıları şöyle sıralanabilir: Enver Ziya Karal (tarih), Ruhi Su (şan), Âşık Veysel Şatıroğlu (halk türküleri), Aydın Gün (opera, müzik), Selahattin Batu (zootekni), Muhlis Ete (ekonomi), Sabahattin Eyüboğlu (Fransız dili-edebiyatı), Kazım Köylü (ziraat), Ferruh Sanır (coğrafya), Mahir Canova (tiyatro), Faik Canselen (armoni), Doç. Dr. İbrahim Yasa (sosyoloji), Halil Demircioğlu (tarih), Mualla Eyüboğlu (mimar, inşaat sorumlusu), Vedat Günyol (Fransızca)...

Yüksek Köy Enstitüsü kuruluşuyla birlikte, köy enstitülerinde okuyanların yeni hedefi haline gelir. Enstitülerin son sınıflarından ve/veya mezun olmuş öğretmenler arasından seçimle belirlenenler Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi olabilirler.

1947 yılına dek eğitim veren bu kurum, anılan yıl Reşat Şemsettin Sirer tarafından kapatılır ve öğrencileri de Erkek Teknik Öğretmen Okulu ve Gazi Eğitim Enstitüsü gibi okullara dağıtılır.

1943 yılında açılan Yüksek Köy Enstitüsü hakkında, bir yıl sonra gazeteci Bedrettin Ülgen şunları yazar:

> Enstitülerden mezun olan talebeler ayrıca Ankara'daki yüksek köy enstitüsüne imtihanla alınarak ihtisas yaptırılmaktadır. Bu ihtisas sonunda muvaffak olanlar enstitü öğretmenliklerine müfettiş, gezici başöğretmen olmaktadır. Halen yüksek köy enstitüsünün 130 talebesi vardır.
>
> Enstitü tedrisat programına gelince yapıcılık, güzel sanatlar, maden işleri, tarla ziraat işleri, köy hayvanları, hayvancılık işleri, işletme ekonomisi, köyde ev işleri şubeleri programın en önemli çalışmalarını veren şubelerde, talebeler umumi kültür öğrendiği kadar bir sanat şubesini de seçmek mecburiyetindedir. Bu sanatı şube öğretmenleri tarafından enstitüdeki beş yıllık çalışma devresinde öğrenmekte ve köyüne gittiği vakit de tatbik etmek imkânlarını elde etmektedir.[1]

1944-1945 öğretim yılı için enstitülerden alınan öğrencilerin nasıl seçildiği ve adları, o yıl ilk kez yayımlanmaya başlayan *Köy Enstitü-*

leri dergisinde yer alır. Tüm enstitülerden seçilenlerin adlarını kapsayan "Yüksek Köy Enstitüsüne Alınan Öğrenciler" başlıklı bu haberinde Arifiye Köy Enstitüsü'nden seçilenlerin adları da yayınlanır.

Haberde, Yüksek Köy Enstitüsü'ne seçilenlerin enstitü çıkışlı öğretmenlerden oluşan öğretmenler kurulunca belirlenen ve sınavla seçilen enstitü öğrencileri olduğu belirtilir. Alınacak öğrenci sayısının iki katı olarak belirlenen aday sayısı, son bir seçmeyle asıl sayıya indirilir.[2]

Derginin haberine göre Kocaeli-Arifiye Köy Enstitüsü'nden seçilip gelenler şu öğrencilerdir:

> 17 İbrahim Us, 20 Ali Aslan, 24 Necmiye Uçar, 34 Mehmet Ulucan, 46 Ahmet Yol, 50 Yıldız Kırktepeli, 65 Rıfat Ural, 153 Hasan Ayaz, 162 Muzaffer Daşlı, 163 Kadriye Yücel, 141 Selahattin Odabaş.

1946-1947 yılı için seçilen öğrencilerle ilgili belgeden bu dönem için Arifiye Köy Enstitüsü son sınıf öğrencilerinden ve öğretmen olarak çalışmakta olan eski mezunlardan da altışar kişi olmak üzere, toplam 12 kişi seçilmiştir. Enstitü müdürlüğünün bir yazıyla bildirdiği bu listeler iki kısımdan oluşur.

Görevde olan öğretmenlerden seçilenler: Durmuş Öktel (Bursa Karacabey, Seyran köyü başöğretmeni), Musa Okay (Kocaeli, Akyazı, Yahyalı köyü başöğretmeni), Hasan Kabil (Kocaeli, Adapazarı, Kalaycı köyü başöğretmeni), Aliye Şenol (İstanbul, Beykoz, Sırapınar köyü başöğretmeni, Ramiz Kuzu (Bursa, Orhangazi, Karsak köyü öğretmeni), İsmail Saydam (Bursa, Orhaneli, Gelmiş köyü başöğretmeni).

Son sınıf öğrencileri arasından seçilenler: Selim Sevinç, Mazhar Çiçek, Edip İzmirligil, Fahri Küsen, Basri Ercan, Cezmi Bilgin...[3]

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Bitirme Tezleri (Deneme-İnceleme Konuları)

1944-1945 öğretim yılı, aynı zamanda Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün ilk mezunları olacak öğrencilerin son yılıdır.

Son sınıfa gelen yüksek kısım öğrencileri kendi uzmanlık alanlarında bir konuyu –öğretim görevlilerinin de onayı ile– seçip yerinde incelemek ve çalışmalarını bir rapor olarak enstitü yönetimine sunmak zorundadır.

Bu çalışmalar günümüzdeki tez çalışmaları gibi kitaplara ve diğer yazılı kaynaklara bağlı, onlarla yetinen çalışmalardan çok farklıdır. Tez çalışmaları genellikle sahada, yani incelenen konunun yaşandığı, bulunduğu, yetiştiği yerlerde ve koşullarda, işin içinde yapılmaktadır.

Örneğin müzik çalışmalarının derlemeleri sahada yapılmaktadır. Deneme amaçlı beste ve çoksesli düzenleme çalışmaları bunun dışında tutulabilir.

Bu araştırma-inceleme konuları çok çeşitlidir. Müzik konularının bir kısmı şöyle sıralanabilir: Halk türkülerini çok seslendirme, Alevi müziği, 1928 ve sonrasında çıkan müzik kitapları, eşlik yazma, armonizasyon ve beste denemeleri, köylerden türkü ve halk oyunları inceleme ve derlemeleri ile bunların notaya alınmaları, Türkiye'de müzik eğitimi, bir köy enstitüsündeki müzik çalışmaları, köylerde kullanılan müzik aletleri, köylerde orta oyunları ve temsiller...

Başka bir grup inceleme alanı, köy evlerinin sağlık açısından incelenmesi, köylerde düğün ve dernekler, belli bir çevrede ağaç türleri, köylerde kullanılan ambarlar, kırsal kesimde yapı elemanları, köy planları, kırsal kesimde yapı teknikleri, köylülerin yünlü ve pamuklu eşyaları biçiminde sıralanabilir.

Bununla da kalmıyor: Köylerde su sıkıntısı ve çözümleri, bakır sanayisi, demir üretimimiz, su tribünleri ve hidroelektrik santralleri, kırsal kesimde kullanılan arabalar ve yapım teknikleri, hayvan bakımı, danaburnu, patates tarımı, keten tarımı, pamuk tarımı, bağcılık ve şarapçılık, tarlalarda yabancı bitkiler, nadas, büyükbaş hayvan yetiştiriciliği, traktör ve işletilmesi, köylü işletmeleri ve mülkiyet sorunları, ayçiçeği tarımı, karasaban ve pulluk karşılaştırması, elle ve mibzerle (tohum ekme makinesi) ekim incelenmesi, tarım ve gübreleme konuları da ayrı ayrı tezler olarak incelenmektedir.

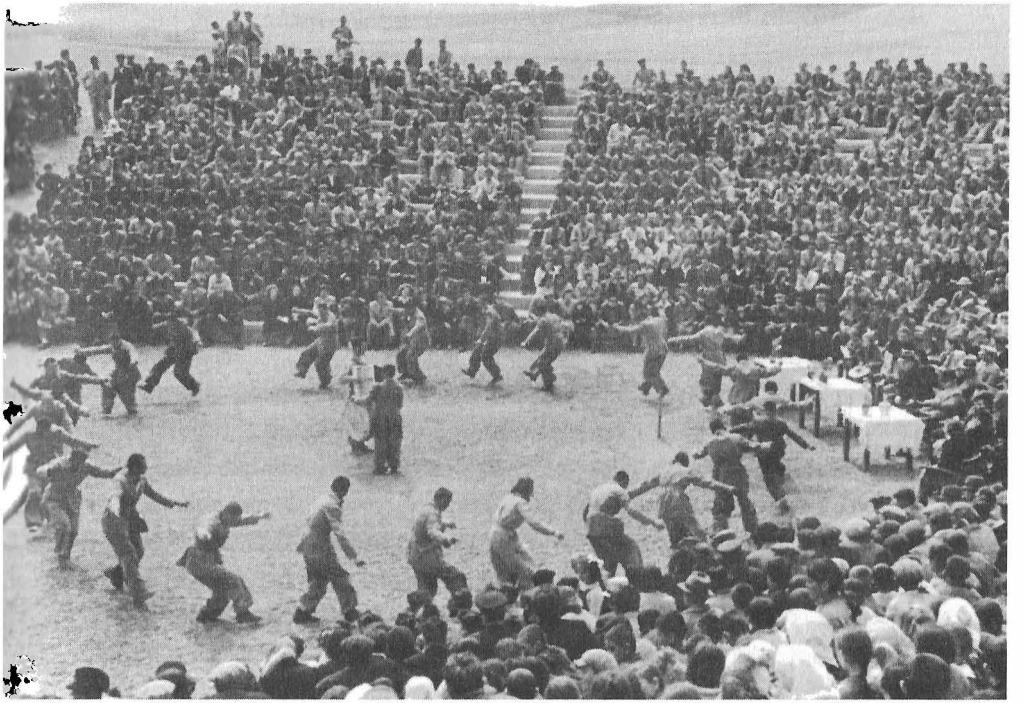

Hasanoğlan'da, öğrencilerin yaptığı açık hava tiyatrosunda 17 Nisan şenliği.

Bir grup daha: Köylerde çeyizler, Bergama kermesi, kalın dokuma işleri, köy el işlemeleri, köylerde bebek sağlığı, köylerde kapı ve pencereler, köy evlerinde tavan ve döşemeler, köylerde demircilik işleri, elektromotorlar, uygulama okulları, akümülatörler.

Salgın hastalıklar, sığırlarda parazitler, koyun ve keçilerde salgın hastalıklar, tarla sincabı biyolojisi, kümes hayvancılığı, haşhaş ve yonca tarımı, tütün tarımı ve ekonomisi, step sarmaşığı, çocuk oyunları, mısır tarımı, kolza (turpgillerden bir bitki) tarımı, zeytin ve ıslahı, incir kooperatifleri, turfanda üretim, sebze işletmeleri, basma fabrikası, meyve ve üretim kooperatifleri, gül tarımının ekonomiye katkıları, harman ve ambarlama gibi konuları da bunlara eklemeliyiz.

Bu ve başka konuların tümü, belli bir coğrafi bölgeyle sınırlı olarak verilmektedir. Örneğin "Kütahya ili, Tavşanlı köylerinde söylenen halk türküleri", "Adapazarı çevresinde patates üretimi" gibi...[4]

Bir Arifiyelinin Anılarında Yüksek Köy Enstitüsü

Arifiye'den Hasanoğlan'a giden ve yaşamını opera sanatçısı olarak sürdüren Ahmet Yol'la sağlığında yapılan söyleşiden:

K. Aydoğan - Arifiye'den 1945 yılında, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne seçilip gittiniz. Orada hangi bölümdeydiniz? Hangi dersler vardı?

A. Yol- Arifiye'de yapılan bir sınav sonucu Hasanoğlan'a seçildik, gittik. Hasanoğlan'da, Güzel Sanatlar Kolu'na seçildim. Bu kolda öğrenim görenlere müzik, tiyatro ve resim ile ilgili dersler veriliyordu. Derslerden anımsayabildiklerim Özel Öğretim Metotları, Toplumbilim, Askerlik, Yabancı Dil (üç dilden biri), Eğitim Psikolojisi, Çocuk Psikolojisi, Şark Edebiyatı, Garp Edebiyatı, Edebiyat Tarihi, Devrim Tarihi gibi dersler, ortak derslerdi. Her dersi konusunda o günün otoritesi sayılan öğretim görevlileri ve sanatçılar verirdi.

Ben, Güzel Sanatlar Kolu'ndaydım. Ancak ağırlıklı olarak müzik eğitimi alıyordum. Sazım piyano ve ikinci sazım ise kemandı. Müzik eğitimi alanlar, saydığım dersler dışında Güzel Şarkı Söyleme, Armoni, Solfej, Müzik İmlası, Müzik Tarihi, Form Bilgisi, Enstrüman Yapım ve Onarımı ile Çalgı Bilgisi, Müzik Öğretim Metodu gibi dersler görürdü. Bölümü bitirmek için en az bir kompozisyon, üç armonizasyon (iki, üç ve dört sesli) yapma zorunluluğu vardı. Bu üç armonizasyon, halk müziğinden yapılmak zorundaydı.

K. A. - Hasanoğlan'da kimlerden müzik öğrendiniz?

A. Y. - Ankara Devlet Konservatuarı'ndan piyano öğretmeni Selçuk Uraz, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'ndan Şükrü Arseven, -ki bu öğretmen, Suna Kan'ın babası Nuri Bey'in Cumhurbaşkanı Senfoni Orkestrası'ndan arkadaşıdır. Suna Kan'ı çok küçükken ilk dinleyenler bizlerdik- ilk aklıma gelenler. basbariton Ruhi Su, Aydın Gün, Süleyman Güler gibi opera sanatçılarından da şan dersleri aldık. Armoni öğretmenliğini, Devlet Konservatuarı'ndan Faik Canselen ve sonraları Kemal İlerici yapmıştır. Ayrıca Devlet Tiyatrosu'ndan Saim Alpago'yu da unutmamalıyız. Solfej ve Müzik İmlası dersini Mehmet Öztekin, Resim ve Sanat Tarihi derslerini ise Malik Aksel vermiştir. İlk yıllarda Eduard Zuckmayer de Hasanoğlan'da müzik dersleri vermiştir.

K. A. - Genel olarak Hasanoğlan'daki müzik eğitiminiz nasıldı?

A. Y. - Eğitimimiz çok disiplinli ve uygulamalıydı. Zaten başka türlüsü

de olamazdı. Genç insan ruhuna, çocuk ruhuna olumlu etkiler yapacak müzik eserlerine önem verilirdi. 19 Mayıslarda, aynı anda 500 kişilik halk oyunları ekibi ile oyunlar oynadık. Klasik müzik plak koleksiyonumuz vardı. Düzenli olarak müzik dinler, analiz etmeye çalışırdık. Okulumuzun, eski Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan tarafından armağan edilmiş bir kuyruklu piyanosu vardı. Bu piyanoyu ambalajından, benim de içinde olduğum bir grup çıkarıp kurduk.

Ankara'daki sanat hareketlerini ve konserleri asla kaçırmazdık. Her konseri izler, değerlendirirdik. Enstitü yönetimi de buna destek verirdi. İnönü'nün de bu konserleri düzenli olarak izlediğini görürdük. Üç yıl boyunca, her cumartesi, saat 13.00'te Cebeci Konservatuarı'ndaydık. Baktık, İnönü de orada. Yalnızca bir konsere gelemedi. Ankara'da olmadığını duyduk.

Bu konserler eğitimin bir parçasıydı. Konseri yalnızca izlemez, aynı zamanda analizini yapardık. Yalnızca konserleri değil, resim sergilerini de kaçırmamaya çalışırdık.

K. A. – Hasanoğlan'dayken de konserler var mıydı? Konser verir miydiniz?

A. Y. – Elbette. Enstitü içinde keman kuartetleri ile piyano konserleri, koro konserleri verirdik. Çok konuk gelirdi. Bu konuklara –bakanlar, yerli ve yabancı bürokratlar, öğretim üyeleri– mutlaka konserler verilirdi. Düzenlenen yurt gezilerinde, gidilen yerlerde ve diğer köy enstitülerinde konserler vermek, geleneğimiz olmuştu.

Hasanoğlan'daki konserler hem kapalı salonda hem öğrencilerin yaptığı Açıkhava Tiyatrosu'nda gerçekleştirilirdi. Kuşkusuz bu salonlarda aynı zamanda çok sayıda tiyatro oyunu da sahnelendi. Hatta ben de Moliere'in Gülünç Kibarlar adlı eserini sahneledim.[5]

Bu görüşme dışında da çeşitli konularda Ahmet Yol'un anıları vardır. İşte onlardan bazı ayrıntılar:

Ahmet Yol ve arkadaşlarının bitirme deneme/inceleme konuları kapsamında müzik çalışmaları yapmaları gerekmektedir. Herkes görevini almış, kimi sahaya derleme yapmaya gitmiş ve bunları yorumlamaya başlamıştır bile. Ahmet Yol da bazı türküleri çok sesli düzenleyecek, onlara eşlikler yazacak, bir de özgün beste denemesi yapacaktır.

Ahmet Yol, türküler için Cahit Külebi aracılığıyla o sıralarda devlet adına derlemeler yapan ekipteki önemli isimlerden biri olan

Muzaffer Sarısözen'e gider. Durumu anlatıp ondan birkaç türkü notası ister. Ancak Sarısözen "armonizeye karşıyım" diyerek türküleri vermez. Yol, üzülerek geri döner.

Kendisinin de yüksek kısımda şan öğretmeni olan Ruhi Su, o sırada Ankara'da yedek subaydır. Tatil günlerinde izinlidir. Cumartesi gününü bekler ve buluşurlar. Sarısözen'in dediklerini aktarınca, Ruhi Su "Vermezler" diyerek üç türkü verir. Böylece, çok sesli düzenlemeleri ile eşlikleri yapar ve bir beste denemesiyle enstitüye teslim eder. O türkülerden, Ahmet Yol'un aklında kalanlardan biri "Mezar Arasında Harman Olur mu?" adlı türküdür.[6]

Ahmet Yol, Hasanoğlan'da okuduğu sürede sahnelediği eserler için gerekli kostümleri nasıl bulduğunu da şöyle anlatıyor:

> Ben o sahnede Molier'in, Les Précieuses Ridicules (Gülünç Kibarlar) adlı eserini sahneye koydum. Ankara Devlet Tiyatroları'nda Molier kostümleri var tabii. Onlara gittim, rica ettim. Bazı kostümleri verdiler. Üşenmeden onları sırtladım. Hasanoğlan'a götürdüm.[7]

Yüksek Köy Enstitüsü ve Arifiye ilişkisine dair son not tiyatroyla ilgili. Tonguç'u çok ilgilendiren Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinin sahneledikleri "Bir Evlenme" piyesinde üstün başarı gösteren öğrenciler olur. Tonguç, not defterine, o gün piyeste rol alan öğrencilerin adlarını ve geldikleri enstitüleri kaydetmiştir:

> Bir Evlenme, Gogol, Cılavuz: Halise (Sarıkaya), Arifiye: Yıldız (Kırktepeli), Kepirtepe: Melahat, Cılavuz: Fatma (Toksoy), Kızılçullu: Kamil (Yıldırım), Çifteler: Naci... İnönü geldi.[8]

Enstitünün Uygulama Okulu ve İşletmesi

Köy enstitülerine, beş sınıflı ilkokul eğitiminden geçmiş köy çocukları alınmaktadır. Ancak köy enstitülerinden önce kurulmuş eğitmen kursları vardır. Bu kurslar, köy enstitülerinin kurulmasıyla enstitülerin içinde eğitmen yetiştirmeyi sürdürmektedir. Okul olmayan köylere öncelik verilerek açılan üç yıllık eğitmenli köy

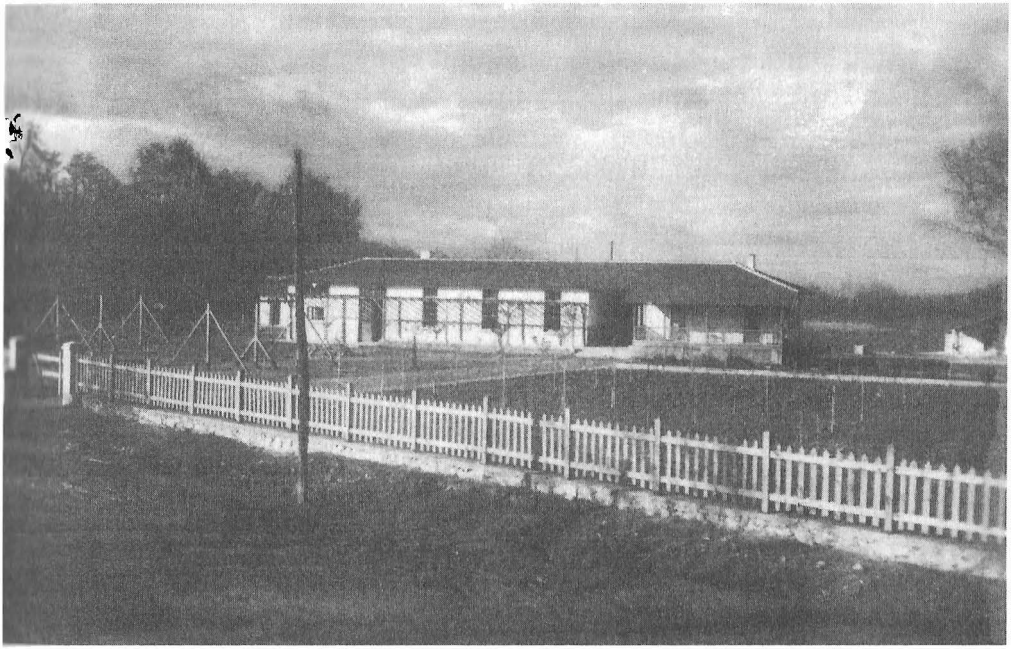

Arifiye Köy Enstitüsü Uygulama İlkokulu.

okullarını bitiren köy çocuklarının durumu ne olacaktır? Bu çocuklar beş yılı nasıl bitirecektir?

Eğitmenli okulda üç yıllık eğitimlerini tamamlayan bu köy çocukları için enstitülere girme olanağı yaratılmasına ve köy enstitüsü öğrencileri için de eğitbilim derslerinin uygulamalarını yapabilecekleri bir ilkokula gerek duyulur.

Bu nedenle, her enstitünün içinde veya çok yakınında, enstitü desteğinde böyle birer okul açılır. Bu köy enstitüsü uygulama okullarında hem o çevrenin ilkokul çağındaki çocukları öğrenim görmüş hem enstitüye alınması düşünülen, üç sınıflı eğitmen okulu çıkışlı köylü çocukları 4. ve 5. sınıf eğitimlerini tamamlamışlardır.

Konuyla ilgili bir yazışma, Balkır'ın Tonguç'a yazdığı 16.3.1943 tarihli mektupta yer alır. Balkır "Üç yıllık köy okulu mezunu kızlar gelecek. Arifiye çocukları ile onları yatıracak yer ve imkân lazım" diye yazar.[9]

Nadir Gezer de kitabında Arifiye Köy Enstitüsü'nde, eğitmenli okulu bitirmiş çocukların 4. ve 5. sınıf eğitimi için öğrenci olarak kabul edildiğini ve bu eğitimi bitirenlerin enstitüye kayıtlarının yapıldığını yazar.[10]

Arifiye'de açılan ilk okul, eğitmen kursu binasında ve buradan yetişen ilk eğitmenlerden Süleyman Kutlu tarafından 1937 yılında açılan, üç yıllık eğitim veren Arifiye Eğitmenli Okulu'dur.

Bundan sonra açılan beş sınıflı ilkokul ise bugün adı Arifiye Arifbey İlköğretim Okulu olan Arifiye Köy Enstitüsü Uygulama Okulu'dur.

Bu okulların açılışı ve donanımının sağlanması da Tonguç tarafından düşünülen ve planlanan işlerdendir. Bu konuda hazırlanan "Köy Enstitüleri Uygulama Okulu İşletmeleri ve Köy Okulu İşletmeleri" başlıklı genelge ilkeleri *İlköğretim* dergisinde yayımlanır.

İlköğretim dergisinin 189. ve 191. sayılarında yayımlanan 3803 ve 4274 sayılı kanunlarla enstitülerdeki uygulama okulları konusunda düzenlemelere gidilmiştir. Uygulama okulunda ve köy okullarındaki uygulama bahçesi, tarlası, tarım işlik ve araçları, çift ve damızlık hayvanları, okul eğitimi ve öğrencileri etkin kılmak için kullanılır. Bunun için her enstitü kendi uygulama okulu ve köy okulları için öğretmenlerle birlikte birer "işletme planı" yapar. Plan, ilçelerde veya enstitülerde onaylanarak, uygulanmak üzere öğretmenlere verilir.

Köy enstitüleri, ilçelerde eğitim müdürlükleri ve gezici başöğretmenlerin nasıl davranacakları ve bu planları nasıl yapacakları, Tonguç tarafından hazırlanan bir genelge ile bildirilir.

Bu genelgeyle 189-191 sayılı *İlköğretim* dergisini tüm öğretmenlerin okuması ve uygulaması istenir. İşletme planları için köydeki öğretmenlerin okul uygulama bahçesi ve diğer kısımların krokilerinin çizilip getirilmesi, enstitü ve ilçe görevlileri, müfettiş ve gezici başöğretmenlerle birlikte her köy için birer "işletme planı" yapılması istenir. Bu genelgenin, enstitülerin yanı sıra valiliklere de gönderildiği anlaşılmaktadır.[11]

Genelgeyle ilkeleri belirtilen uygulama okulu için yer bulan Arifiye Köy Enstitüsü, bu okulu, eklenti ve donanımlarıyla hazırlayarak eğitime açar. Aynı zamanda, kendi alanında bir örnek

olduğu anlaşılan "Arifiye Köy Enstitüsü Uygulama Okulu İşletme Planı"nı da Tonguç'a iletir. *İlköğretim* dergisinde yayınlanmış olan bu plan, yayınlandığı biçimiyle aşağıya alındı:

Arifiye Köy Enstitüsü Uygulama Okulu Plan Açıklamaları:

1. Okul: İzmit – Adapazarı şosesi üzerinde, Enstitüye 200 metre açıkta, 5.221 metrekare arazi üzerine oturtulmuş, mutedil tip okul binası 320 metrekare yer kaplamaktadır.

2. Okul Yolu: 4 metre genişliğinde, taş döşenerek ve kumlanarak, şose haline getirilmiş bulunan yol 156 metrelik yer işgal etmektedir. Yolun iki tarafı makloralardan yapılmış yeşil çit ile hudutlandırılmıştır.

3. Oyun alanı: Okulun işlik ve derslik tarafı önünde bulunan oyun alanı, okula gelecek 50 öğrenci göz önüne alınarak ve her çocuk için 22,4 metrekare yer hesaplanmak suretiyle, (gölgelik kısım dâhil) ayrılmıştır.

4. Gölgelik ve dinlenme yeri: Okulun güney tarafında 320 metre olan bu kısım, geniş yapraklı orman ağaçlarıyla gölgelik hale getirilecek ve bu maksatla iki sıra üzerine ve beş metre aralıkla 12 ağaç dikilecektir.

5. Helâlar: Okulun işlik tarafının arkasına rastlayan köşede, yönü doğuya bakan ve iki taraflı bulunan helâlar 16 metrekarelik yer kaplamaktadır. Bu helânın kuzey tarafına ve hemen 2 metre açığına foseptik yapılacaktır.

6. Sebze bahçesi: Arifiye ve dolayının klimatolojik durumu göz önünde bulundurularak, meyveleri ve kökleri yenebilen her çeşit sebzenin yetiştirilme deneyleri yapılmak ve beş nüfuslu ev halkının yazlık ve kışlık ihtiyacına karşılık verebilmek üzere 500 metrekarelik yer ayrılmış bulunmaktadır.

7. Kümes avlusu: Sebze bahçesinin kuzey ve yukarı köşesinde 15 tavuk için yapılacak olan kümes ve alanı 55 metrekarelik yer işgal etmektedir.

8. Ahır ve samanlık: Okulun kuzey yönü ve arka tarafına rastlayan yerde yapılacak, yem deposu kuruluğu havi bina, 65 metrekare yer işgal etmektedir. Bu işletme binasının batı tarafına bir gübrelik yapılacak, gübreliğin ortasında bir de şerbet kuyusu bulunacaktır.

9. Yoncalık: Bölgede geniş ölçekte otlak bulunmadığı ve önemli bir şekilde özekinler yetiştirilmediği için hayvan yiyeceğine çok ihtiyaç hissedilmektedir. Uygulama Okulu bahçesinde, bu işin önemini belirtmek ve öğretmenin hayvanları için, gerekli yiyeceğin bir kısmını sağlamak üzere 180 metrekarelik bir saha ayrılabilmiştir. Bu kısmın daha geniş olması çok daha faydalı olurdu. Arifiye'de toprak darlığı ve arazinin genişletilememesi bu kadar sahada kalmaya mecbur bırakmaktadır.

10. Meyve bahçesi: Arifiye ve kesiminin, toprak ve iklim bakımından çok elverişli bulunduğu meyvecilik için okul bahçesi içinde, bir ailenin bir yıllık ihtiyacına karşılık olabilecek miktarda istihsal yapabilmek üzere 1.370 metrekarelik yer ayrılmış bulunmaktadır. Bu kısmın doğu yönündeki genel ve işlek şoseden gelecek tozları önlemek ve bahçeyi korumak için her ne kadar iki metre yükseklikte yeşil çit yapılacaksa da meyve ağaçlarını ve dibindeki yoncalığı, aynı zamanda okul binasını tozdan korumak maksadı ile bu doğu kısmı kenarına geniş yapraklı orman ağaçları beşer metre aralıkla dikilecektir...

11. Deneme yeri: Kesim içinde yetiştirilmesi faydalı olabilecek kültür bitkilerini yetiştirilmeleri tarzının ve suyun, gübrenin, vaktinde toprağı işlemenin, toprak tavlı iken ekimin, tımarın faydalarını belirtmek ve bu işlerin itiyadını öğrenci ve köylülere kazandırmak üzere 200 metrekarelik yer ayrılmıştır.

12. Sıcak ve soğuk yastıklar, fidelik: Çeşitli sebzelerin fidelerini yetiştirmek ve bunları şaşırtmak için ayrılan bu saha 100 metrekaredir. 1,20 metre genişlikte ve dört metre uzunlukta bir sıcak bir de soğuk yastık yapılacak, soğuk yastık aynı zamanda sıcak yastıkla birlikte meyve tohumlarını katlamaya tabi tutma işinde de kullanılabilecektir.

13. Çiçeklik: Okulun öğretmen evi kısmına rastlayan tarafta 66 metrekarelik yer kaplamaktadır.

14. Ara yollar: Şoseden, öğretmenin işletme binasına gelen ve okulun arka tarafındaki yolun genişliği, arabaların geçebilmesi için 3 metre genişlikte ve deneme ile sebze bahçesine giden yol 2 metre, deneme ile sebze kısmını ayıran yol da 1,20 metre genişlikte olarak yapılmıştır.

15. Kavaklar: Okulu ve bahçesindeki meyve ve sebzeleri şiddetli kuzey eskini tesirinden korumak maksadıyla 100 metre uzunluğu olan okul kuzey kenanna 80'er santim aralıklarla 127 adet Kanada kavağı dikilecektir.

16. Yeşil çit: Okulun güney ve doğu kenarları ile genel şoseden okula gelen yolun iki tarafı kırkar santim aralıkta olan iki sıra üzerine ve yirmişer santim aralıkta satrançvari dikilmek üzere makloradan yeşil çit yapılacaktır.

17. Dutluk: Gerek Arifiye ve gerekse enstitünün kesimine giren yerlerde önemli bir şekilde yapılmakta olan böcekçilik için gerekli dut yaprağı elde edilmek üzere, uygulama okulunda örnek şekilde bir dut bahçesi yapmak gereği belirmektedir.

18. İşletme binası avlusu: Ahıra gelen hayvanlann ve arabaların kolaylıkla gelip gitmelerini sağlamak üzere binanın önünde 180 metrekarelik alan bırakılmıştır.

19. Gübrelik: işletme binasının batı tarafına 3x4 ebadında bir gübrelik yapılacak bunun ortasında bir serbest çukuru bulunacaktır.[12]

Bu plan uygulanarak enstitüde yetişen öğretmen adaylarının verdiği ilk dersler uygulama okulunda gerçekleşir. Enstitülerin kapatılmasıyla Arifbey İlkokulu adı ve işletme kısımları yok edilerek, Arifiye çocuklarına hizmet eden bu okul, yakın zaman kadar da "Arifbey İlköğretim Okulu" adıyla hizmet vermeyi sürdürmüştür.

Arifiye Köy Enstitüsü'nü Bitirmek

Enstitü öğrencilerinin köyleri yakından tanımaları için farklı köylerde uygulamalar yapmaları sağlanmaktaydı. Enstitüdeki eğitbilim derslerinin yanında, köyü tanıma amaçlı araştırmalar da yapılıyor ve son olarak, köylerde ve enstitü uygulama okulunda verilen derslerle, yeni yetişen öğretmenler işin içinde pişiriliyordu.

Köyü tanıma amaçlı çalışmalarda kendi köyü başta olmak üzere, gidilen tüm köylerde örnek ahır, bağ, bahçe, su, örnek ev gibi olumlu örnekler incelenirken olumsuz örnekler de saptanmakta ve incelenen köyde bunlara yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Öğrenciler dördüncü sınıfta başlayıp beşinci sınıfta sonuçları alınacak biçimde hazırlanan "Köyü Tanıma Fişi"ni kullanarak hem kendi köylerini hem çevre köyleri incelemekte, bu incelemeler ışığında, atanacakları köy için de aynı incelemeleri yaparak o köy için de "beş yıllık kalkınma planı" hazırlamaktadırlar.

Köyün konumu, coğrafi yapısı, özellikleri, eğitim bilgileri, sağlık durumu, tarım ve sanatla ilgili bilgilerin yanında, köyün ticari bilgileri ve sorunlarının da irdelendiği bu çalışmalarda sorunların çözümü de planda açıklanmaktadır. Her köyün kalkınma planının, o köye gidecek öğretmen adayınca yapılması gerekmektedir.

Bu ilk uygulamalar için en yakın uygulama okulu olan Arifiye Köy Enstitüsü Uygulama Okulu kullanılır. Kümeler, bu uygulama okulunda oluşturulan plana göre sırayla ders vermekte, ders dinlemekte ve uygulama okulundaki diğer işleri de yürütmektedir.

Öğretmen Bekir Semerci ile, 6 Mayıs 1947.

Türkiye Cumhuriyeti
Maarif Vekilliği

KÖY ENSTİTÜSÜ DİPLOMASI

[redacted] oğlu-kızı [redacted] Köy Enstitüsü de türkçe, tarih, coğrafya, yurtdaşlık bilgisi, matematik (aritmetik, cebir, geometri) fizik, kimya, tabiat ve okul sağlık bilgisi, yabancı dil ([redacted]) el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve ulusal oyunlar, müzik, askerlik, ev idaresi ve çocuk bakımı, öğretmenlik bilgisi (toplumbilim, işeğitimi, çocuk ve iş ruh bilimi, öğretim metodu ve derstatbikatı, eğitim ve iş eğitimi tarihi) zirai işletme ekonomisi ve kooperatifçilik, ziraat ve sanat derslerinden imtihan geçirerek [redacted] derecede KÖY İLK ÖĞRENİM KURUMLARI ÖĞRETMENLİĞİ DİPLOMASI almağa hak kazanmıştır.

İlk Öğretim Umum Müdürü — Enstitü Müdürü — Eğitim Başı

Öğrencinin adı ve soyadı	Zekiye Beyazlı
Öğrencinin numarası	= 137 =
Babasının adı	İsmail
Doğduğu yer	Darıca
Doğduğu yıl	= 1926 =
Öğrenciye diploma veren Enstitü	Arifiye
Enstitüye çirdiği tarih	17 · VIII · 1940
Bitirme ders yılı ve sanatı	1944
Mecburi hizmet müddeti	Yirmi sene

Diploma No [redacted]

Zekiye Beyazlı'nın, Tonguç imzalı diploması.

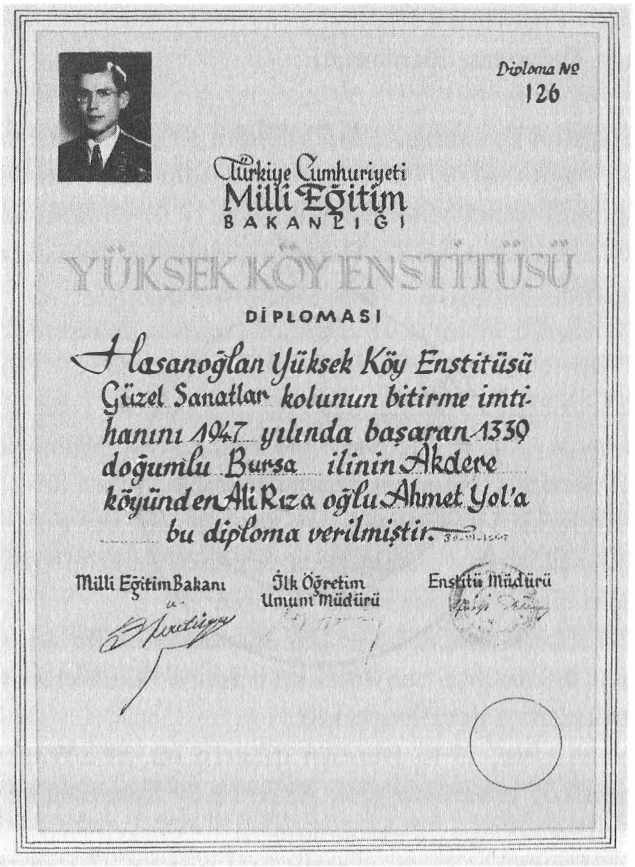

Diploma Nº
126

Türkiye Cumhuriyeti
Milli Eğitim
BAKANLIĞI

YÜKSEK KÖY ENSTİTÜSÜ

DİPLOMASI

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar kolunun bitirme imtihanını 1947 yılında başaran 1339 doğumlu Bursa ilinin Akdere köyünden Ali Rıza oğlu Ahmet Yol'a bu diploma verilmiştir.

Milli Eğitim Bakanı

İlk Öğretim Umum Müdürü

Enstitü Müdürü

Ahmet Yol'un Yüksek Köy Enstitüsü diploması.

Bu uygulamalar dışında, enstitüye yakın olarak saptanan "uygulama bölgesi" köy okullarında da eğitim uygulamaları yapılmaktadır. Son sınıf öğrencileri, bu bölge köylerine küçük bir grupla veya tek başlarına giderek bir-iki ay süreyle okulda ve işliğinde görev almaktadır. Bu çalışmaların başarı düzeyi öğretmenler ve gerektiğinde tarımbaşı ve işlikbaşı gibi eğitmenlerin değerlendirmeleriyle saptanır. Bu uygulamalarda esas alınan ilkeler de enstitülerde olduğu gibi okulu, çevresini ve köyü bir bütün olarak ele almayı ve eğitimi buna göre yapmayı amaçlar. Çevreye olumlu katkılarda bulunmak da temel amaçlardandır.[13]

Arifiye Köy Enstitüsü Bölgesinde Öğretmen Yetiştirme Planlaması

Milli Eğitim Bakanlığı, 1945 yılından itibaren, ülke düzeyinde bir plana bağlı olarak, ilköğretim sorununun bitirilmesini amaçlar. İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün 24.11.1945 tarih ve 6/2028-1518 sayılı ve Hasan Âli Yücel imzalı genelgesi, "İlköğretimin yüzde yüz gerçekleştirilmesi" amacıyla hazırlanır.

Bu genelgede 1946-1947 öğretim yılından itibaren her ilin ve ilçenin, ekli örneklere göre birer "İlköğretim planı" hazırlaması istenir. Hazırlanacak planla, o ilçede veya ilde her yılki öğrenci sayıları, mevcut okul ve öğretmen sayıları, gerekli öğretmen ve okul sayıları, yapımları, gerekli malzemelerin sağlanması ile o bölgeden köy enstitülerine yollanacak aday sayıları gibi her türlü bilgi yer alır. Yapılacak işler ve çözülecek problemler, bu işlerin mali sonuçları da ayrı bir planla bakanlığa yollanır.

Planlar hazırlanırken, bölge köy enstitüsüyle işbirliği yapılacaktır. Planlar bakanlıkça onaylandıktan sonra valiliklerce uygulanacak ve bakanlıkça denetlenecektir.

Bu plana göre, 1946 yılından itibaren on yıl boyunca (1946-1956) tüm köy enstitüleri gibi, Arifiye Köy Enstitüsü'ne alınacak öğrenci adayı sayıları da planlanmıştır.

Alınacak öğrenci sayıları: 1946-1947= 200, 1947-1948= 250, 1948-1949= 350, 1949-1950= 350, 1950-1951= 450, 1951-1952= 100, 1952-1953= 100, 1953-1954= 100, 1954-1955= 100, 1955-1956= 50, Toplam: 2050 kişidir.

Aynı biçimde Arifiye Köy Enstitüsü'ne bağlı Arifiye Eğitmen Kursu'na alınacak eğitmen adayları da 1946-1947= 20, 1947-1948= 20, 1948-1949= 60, 1949-1950= 80, 1950-1951= 100, Toplam: 280 kişidir.[14]

Ancak bilinen nedenlerle 1947 yılından itibaren bu planlar uygulanmayacak ve bu planlar rafa kalkacaktır.

Arifiye Köy Enstitüsü'nden Yetişen İlk Öğretmenler

Enstitü müdürü Balkır, bir belgede yetiştirdikleri öğretmenlerin hedefini kendisi belirler. Bu hedefe göre enstitüden yetişecek öğretmenler kâğıdın yerine işi, lafın yerine iradeyi koyacak, dişleri eksiksiz bir makine gibi doğru çalışacaktır. Balkır, yetiştirdiği öğretmenlerin hepsine ünlü ve özlü birer gelecek dilemektedir.[15]

Beş yıl emek verip yükselttikleri, ünlendirdikleri enstitüden ayrılma zamanıdır. İlk mezunlar ve onlar için yapılan hazırlıklarla herkes diploma alınacak günü ve enstitüden ayrılacakları töreni beklemektedir. Her başarıyı bayrama dönüştüren enstitü için bugünün de bayram gibi kutlanması kaçınılmazdır.

Hazırlıklar yapılırken ilk diplomalar da hazırlanmış ve Balkır tarafından imzalanarak, o günlerde baş döndürücü bir trafiği olan ve uzun bir denetim gezisinden dönüp Arifiye'de konaklayan Tonguç'a da imzalatılıp Ankara'ya yollanmıştır. Tonguç, imzaladığı diplomaların Ankara'daki işlemlerinin gecikmesini önlemek için yardımcısı F. Oğuz Bayır'a şunları yazar:

> Kardeşim Ferit,
>
> Arifiye Köy Enstitüsü mezunlarına ait diplomaları burada imza ettim. Bu akşam soğuk damga ile mühürlenmek üzere gönderiyorum. Ayın yirmi yedinci günü, bunları sana getirecek olan son sınıf öğrencilerinden Osman Yoldaş'ı orada bekletmeden, hemen damgalayarak, o gün Arifiye'ye dönmesini temin etmeni rica ederim.[16]

Diploma alarak "öğretmenlik hakkı" kazanacakları günü, kendileri için "ikinci doğum günü" sayan enstitü öğrencileri oldukça coşkuludur.[17]

Bir yanda, yıllardır bir an bile ayrılmadıkları, her türlü koşulda yan yana çalıştıkları, birlikte iş ürettikleri arkadaşlarından ve cennete dönüştürdükleri enstitüden ayrılmak vardır. Diğer yandan, zihinlerinde gidecekleri ve asıl eğitim savaşını başlatacakları köylerde karşılaşacakları sorunlarla nasıl baş edeceklerine ilişkin sorular dolaşmaktadır.

Bu ilk törene, bir de milletvekilinin geleceği söylenmektedir. İl genelinde validen başlayarak tüm ilgililer çağrılıdır bu mutlu güne. Tonguç, gezisini bitirmiş ve Arifiye'de bu günü beklemektedir.

Hazırlıklar sürerken evlenmek üzere olan Nedime Pamukçu ve Asaf Aksoy öğretmenler düğünlerinin bu şenlik içinde yapılmasını isterler. Bunu duyan ve aralarında evlenme kararı almış birkaç öğrenci çift de bu törenlerde kendilerine nişan yüzüğü takılmasını istemektedir. Gazeteciler, konuklar, Arifiyeliler ve çevre köylüler ile yeni öğretmenlerin aileleri ve basın da hazırdır. Bu törende, kendilerine yüzük takılmasını isteyen öğrenciler nedeniyle daha sonra soruşturmalar da açılır.[18]

Tören büyük coşkuyla başlar. Yeni öğretmenler, enstitü meydanının ortasında kendi yaptıkları taburelerde boz elbiseleriyle oturmaktadırlar. Onların adına Ahmet Yol konuşur. Vali ve ilgililer, ilk diplomaları tek tek verirler.

Şenlikler, yemekler, bir gün-bir gece boyunca sürer. Hüzün ve sevinç birbirine karışmıştır. Arifiye Köy Enstitüsü'nün yetiştirdiği ilk öğretmenler 1944 yılında 10 kız ve 42 erkek olmak üzere toplam 52 kişidir.

Bu öğretmenlerin 24'ü Adapazarı, ikisi Geyve, beşi İzmit, ikisi Gebze ve birer tanesi de Hendek ve Kandıra kazalarına verilir. Bu suretle Kocaeli vilayetinin 45 köyü daha okula ve öğretmene kavuşmuş olur. Okul yapısı bulunmayan 12 köyde okul, okul ve öğretmen evi olmayan 25 köyde de okul ve öğretmen evlerinin yapılmasına başlanmıştır.[19]

Mezun olan yeni öğretmenlere mesleklerine göre araçlar, aletler ve hayvanlar verilir. İzleyen yıllarda bazı konularda donatım bedeli adı altında ödemeler de yapılır.

Yeni öğretmenlerin, gidecekleri görev yerlerindeki okul durumu ise şöyledir: Bu bölgelerde toplamda 33 okul binası vardır, 14 adet de yapılmaktadır. Aynı köylerde beş öğretmen evi vardır ve 29 adedi inşa halindedir. Toplamda bu öğretmenler için 1.687 dekar arazi sağlanmıştır. Ortalama arazi payı, her öğretmen için 32,4 dekardır.[20]

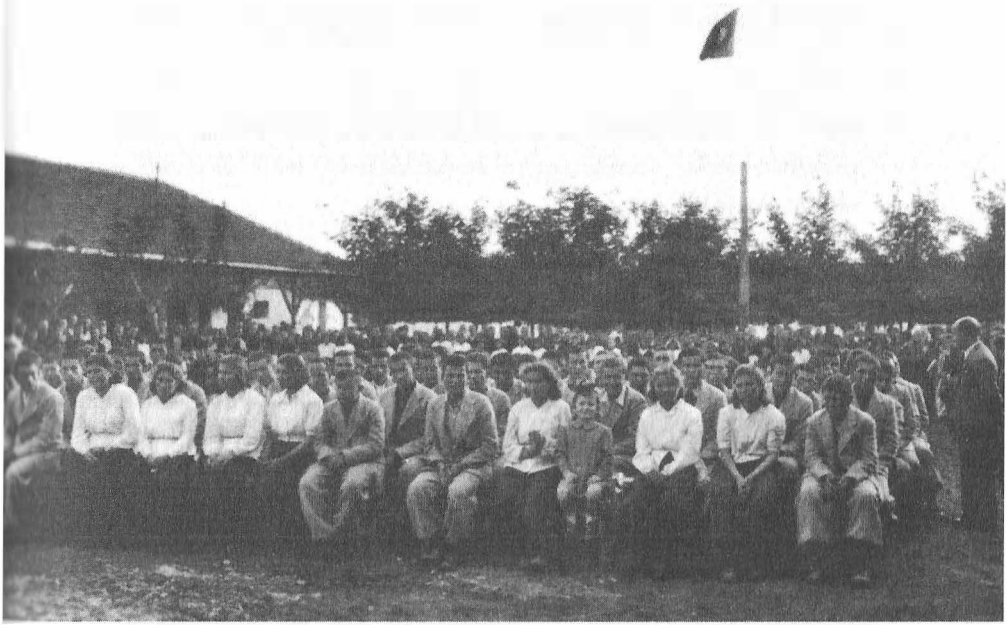

İlk diploma töreni, 1944.

Bir başka diploma töreni, 1946.

Gazeteci Asım Us, bu yeni öğretmenler için şöyle diyecektir:

> Köylerine döndükleri zaman, oradaki topraklan daha verimli hale getirmek için nasıl çalışmak lazım geldiği hakkında ellerinde beş senelik iş planı bulunacaktır. Kısacası her biri etrafındakiler için bir örnek insan, birer kılavuz olacaktır.[21]

İlk mezun olan öğretmenler, bir yıl sonra yapılacak aynı törenlerde konuk olarak resim-iş işliği sundurmasının altında, Tonguç ve Balkır'la oturan konukların arasındadır. Tonguç, bir önceki yıl öğretmen olanlarla tek tek görüşmeler yaparak karşılaştıkları zorlukları öğrenmeye çalışmakta ve hiçbir sözcüğü kaçırmak istememektedir.

Temel sıkıntı, okul yapım işlerindedir. Kanun olmasına karşın bürokrasinin eksik desteği işleri zorlaştırmaktadır. Muhsin Civelek arkadaşlarının karşılaştıkları bu zorlukların yakın tanıklarındandır.

Köylerde okul yapımına başlanabilmesi için ilçe kaymakamı ve ilköğretim memurunun projeyi görüp onaylamaları gerekmektedir. Ancak kaymakamı ve İlköğretim memurunu köylere getirebilmek oldukça zordur. Bu tür aksamalarla bir yıl boşa harcanabilmektedir. Köyde okul yapımı aksayınca öğrenciler ya ahırlarda ya eski bir kahvehane köşesinde ders yapmak zorunda kalmaktadır. En büyük sıkıntılardan biri de köyde yapılmamış öğretmen evidir. Çünkü köylerdeki evler ancak köylü gereksinimine yetmektedir. Dönemin bürokratik ilgisizliği ve belki yer yer direnişi veya olumsuz bakışları nedeniyle eğitimin istenilen düzeylere erişmesi gecikmektedir.[22]

1947 yılında mezun olan yeni öğretmen Abdullah Çelik, enstitüden ayrılmanın zorluğunu şiirle anlatır:

Hazırlık yapıldı, telaş görüldü
Yolcuyuz biz artık, her şey dürüldü
Bağımız, sökülmez yolla örüldü
Arifiye'm elveda, elveda artık.

Atıldık bu yola, artık dönmeyiz
Esse de rüzgârlar, artık sönmeyiz
Cehalet ölmeden, bizler ölmeyiz
Arifiye'm elveda, elveda artık.[23]

Yeni öğretmenler, kanun gereği 20 yıl köylerde çalışacaktır. Bu sürenin sonraki yıllarda tartışma konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bu tartışmalar enstitülerde de özgürce yapılmaktadır. Arifiye'de böyle bir tartışma, ilk enstitü öğrencileri ile Tonguç arasında da yapılmıştır. Sözü, o tartışmanın tanığı olmuş Musa Yılmaz'a bırakalım:

> Bir gün Hakkı Tonguç geldi. Orada sohbet sırasında -o sırada bize zor gelen bir 20 yıl mecburi hizmet var- dedim ki "Bu 20 sene hizmeti kime yapacağız, bilmiyoruz?"
>
> Hakkı Tonguç dedi ki:
>
> "Bugün 10 kişi olabilirsiniz, yüz kişi olabilirsiniz. Dar bir çerçeve içinde ve güçsüz olabilirsiniz. Bu kanunun çıkarılması için çok zorluk çekildi. Köylere kadar öğretmen göndermek, köylüyü uyarmak, köy ağalarını hizaya getirmek için bilgiye sahip olmak gerek. Çocuklar, şunu iyi bilin. Yarın mecliste olacaksınız. Yarın subay olacaksınız, müfettiş olacaksınız, bakan olacaksınız. İşte o zaman bu kanunları değiştireceksiniz. Asıl haklarınızı alacaksınız. Şimdi siz bir şeyin farkına varmayabilirsiniz. Ama bu öğretmenlerinizi ne kadar dinler, anlarsanız, o kadar güçlü olursunuz."[24]

Öğretmenler gibi köy sağlık memurları da enstitüyü bitirdiklerinde bu törenlerin ayrılmaz parçalarından ve aynı coşkunun ortaklarından olurlar. Bitirme törenlerinin sonunda ve aralarda en çok yapılan şey salkım söğüt altında ve/veya merkez binadaki "Köy Enstitüsü" yazısı önünde toplu fotoğraflar çektirmektir. Gelecekte köy enstitülerinin simgelerinden biri de bu fotoğraflar olur. İşte Sağlık Kolu öğrencilerinin "Köy Sağlık Memuru" hakkını kazandıkları gün çekilen bir fotoğrafın öyküsü:

> Berin Hoca vardı. O ara, o da geldi. Gelince "Gelin, buyurun hocam, fotoğraf çekelim" dedik. Biz iki kişiydik, herkes toplandı. Berin Hanım bize dedi ki "Çocuklar bunu böyle yapmayalım. Hep beraber, öğretmenlerle, sağlık memurlarıyla, müdüre de haber verelim. Hep beraber çekelim." İlk defa genel bir fotoğraf çekildi. Sonra öğretmenlerin ayrı, sağlıkçıların ayrı resmi çekildi.[25]

Enstitüyü bitirenlerle ilgili özlü bir sözü de Kadriye Uysal (Yeşilyaprak) söyler: "Gelirken çok ağlayanlar, asıl mezun olurken ağlarlar. Enstitüden ayrılmak çok daha zordur. Gelirken ağlamayanlar da giderken hep ağlarlar. Adresler, sözler verilir."[26]

Yeni Öğretmenlere Neler Veriliyor?

Köy enstitüsünü bitirip öğretmen olanların öğretmenliğin yanında "köye yarar" ikinci bir meslekleri olduğu daha önce anlatılmıştı. Enstitülerin öğrenci eliyle yükseltilmesi, her türlü üretim ve işliklerin hepsi, köye yarar işlerin ve mesleklerin de kazandırılması amaçlıdır. Enstitü eğitiminin "iş" ilkesi bunu sağlamaktadır.

Bu meslekleri kazanan öğrencilere köylerine gittiklerinde yapacakları çalışmalariçin gerekli acil donanımlar enstitüler eliyle sağlanmaktadır.

Köylerdeki eğitimin istenen düzeyde, kalitede ve üretime dayalı, sürdürülebilir olması için köy okulu, öğretmen evi, okul uygulama bahçesi, işlik ve öğretmene verilen arazi ile hayvanları da bu kapsamda değerlendirmek gerekir.

Bu amaçla beş kişilik öğretmen ailesinin geçimine yeterli olacak büyüklükte toprak sağlanır. Bu toprakla öğretmen, aynı zamanda köylüyle örnek olacak şekilde tarım yapar. Okul uygulama bahçeleri ise hem öğrencilerin eğitim ve gelişimi hem yeni tarımsal türlerin, denemelerin gerçekleştirildiği bir üretim alanı olur. Okul işlikleri ise teknik anlamda okul ve köy gereksinimlerine yanıt vermek üzere öğretmen önderliğinde üretimde kullanılır.

Köylerde yapılacak okul ve öğretmenevi gibi yapılar için Tonguç'un ciddi araştırma ve çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Köy okulları için yapılan örnek okul tiplerinin (bir, iki ve daha fazla sınıflı) planlarının bir kitap halinde yayımlandığı bilinmektedir. Aynı çalışmaların öğretmen evleri için de yapıldığı ve bu iş için de 4274 sayılı kanuna göre bir yarışma açıldığı anlaşılmaktadır.

4274 sayılı kanun gereği köylü katılımıyla yapılacak okullar ile katılımsız yapılabilecek okulların maliyet hesapları için de benzer çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Böylece yurt düzeyinde yapı-

lacak köy okullarında ve öğretmen evlerinde maliyet için bir fikir oluşmuştur.

Katılımlı okul ve öğretmen evi yapımı için Kırklareli Valiliği'nde görevli yüksek mimar Talat Özışık inceleme ve maliyet hesapları yapmış, köy okulu maliyeti olarak 9587 lira, öğretmen evi için de 4.318 lira yaklaşık maliyet bulmuştur.

Buna karşılık Güzel Sanatlar Akademisi (bugünkü MSGSÜ) öğretmenlerinden yüksek mimar Asım Mutlu ise maliyetinin tamamı karşılanarak yaptırılacak bir köy okulu ve öğretmen evinin yaklaşık bütçesini inceleyerek okul için 24.320 lira, öğretmen evi için de 6.450 lira bulmuştur.[27]

Verilecek İş Araçları

Yeni öğretmenlere verilecek iş araçları, çeşitli tartışma ve uygulamalar da örnek alınarak 1946 yılı başında son biçimini alır ve bir genelgeyle duyurulur. Bu genelgede, çizelgelerdeki eşyanın nasıl sağlanacağı ve dağıtılacağı açıklanır. Hangi araç ve malzemelerin enstitülerde yapılacağı da bu yazıda belirtilmiştir. (Bkz. Ekler kısmı)

Arifiye Köy Enstitüsü'nde, Öğretmenlere Verilecek İş Alet ve Malzemelerinin Sağlanması

Yeni öğretmenlere verilecek araba, at, çift hayvanı ve yukarıda belirtilen iş araçlarının sağlanması, Balkır'ın zorlu işlerindendir. Adapazarı at arabası fabrikasıyla yapılan sıkı pazarlıkla alınan bir araba enstitüde parçalanarak üretimine başlanır.[28]

Bu arabalarla ilgili, Ahmet Taner Kışlalı şu notları düşer:

> Arifiye Köy Enstitüsü'ndeki atölyelerden birinde, araba yapmak öğretiliyordu. Okulu bitiren her öğrenci, arkadaşlarıyla birlikte yaptıkları bir arabaya kurularak gidiyordu köyüne. En ileri tarım tekniklerini bilen de o gençlerdi... Köylünün hayvanlarını tedavi etmesini bilen de.[29]

Aynı arabaları yapanlardan 1947 çıkışlı Satılmış Demir de bu arabaları kendilerinin ürettiğini anlatır. Demir işliğinde bozulan pullukların onarımını, pulluk parçalarını da, yanlarında çırak gibi çalıştıkları ağabeyleri sayesinde kendilerinin yaptıklarını anlatırken çalışmaların kardeşçe yürütüldüğünü hiç unutmaz.[30]

İş araçları için de İstanbul'dan çağrılan tüccarlardan indirimli fiyatları alan enstitü, bunları karşılayamayacağını anlar ve kendi işliklerinde üretme yolunu seçer. Balkır, bunu uzun uzadıya anlattıktan sonra şu örneği verir: "Tığsız planya nalburda 11.50 liraydı, biz bunu 2.80 liraya mal etmiştik. Yine tığsız rendeyi 6 liraya alacaktık, piyasadan. Biz bunu 1.25 liraya mal ediyorduk."[31]

Bu iş araçlarının sağlanması konusunda her enstitüde farklı uygulamalar ve bazı yerlerden kendisine yakınmalar ulaşan Tonguç, bu konuda şifreli bir telgrafla tüm enstitü müdürlerini uyarır. Telgrafında bu aletlerin "öncelikle enstitülerde yapılması" ve yapılamayanların alımında ise önceliğin yerel ticarethanelere verilmesini ister. İşte bu şifreli telgrafın, çözümlü örneği:

> Ankara 20356 1,8. (1945) saat:19 14353 sayılıdır
> Köy Enstitüsü Müdürlüğüne
>
> 1. Bu yıl enstitünüzden mezun olacak öğretmenlerin istihsal vasıtaları ile işlik aletlerini satın almanız için ayrılan ödenekler idareniz emrine gönderilmiştir. Bunların ne suretle sağlanacakları, resmi ve hususi şekilde ayrıca bildirilmiştir.
>
> 2. Buna rağmen bazı enstitü müdürlerinin çevrelerinden gereken incelemeleri yapmadan ve mevcut imkânlardan faydalanma yolunu tutmadan İstanbul'a alım için adam göndermeye teşebbüs ettikleri anlaşılmıştır. Bu davranış asla doğru değildir.
>
> 3. Orada bu işleri ihtikâr (vurgun) mevzuu yapmak isteyenlerin bulunduklarını bilmek lazımdır. Kesiminize giren şehir ve kasabaların piyasasından, sanat okullarından ve enstitünüz işliklerinden faydalanarak bu eşyayı tedarik etmeniz gerektir.
>
> 4. Her öğretmenin köyündeki duruma ve öğretmenin sanatına göre eşya satın almaya da önem verilecektir.
>
> H. T. (Hakkı Tonguç)[32]

Bu aletlerin, enstitüde yapılamayanları, satın alma yoluyla İstanbul'dan sağlanır. Avadanlıkların üretiminde ve enstitüye getirilip öğrencilere verilmelerinde hem üretim kalitesinin sağlanması hem ürünlerin zamanında teslim edilmesiyle ilgili sorunlar olur. Bu konuda, İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne yazılan 24.4.1945 tarihli yazıda, bu gelişmeler ayrıntılı olarak anlatılır.

Bu yazıya göre, avadanlıkları sağlama ve üretme görevini üstlenen yüklenici üretimi aksatmış ve Balkır, İstanbul'a giderek yerinde girişimlerde bulunmuştur. Bu görüşmeden sonra körükler enstitüye yollanmış, yapıcılık avadanlığı araçlarından 378 takım da gönderilerek kalanların hazırlanmasına devam edilmiştir. 97 öğretmen için, dört kalemden oluşan malzemeler (planya, su terazisi, törpü, bileytaşı kutusu) kısa sürede yollanır. Bu işlemlerin Nisan 1945 sonunda bitirilmesi planlanmıştır.

Milli Eğitim Müdürlüğü'nce, artması olası parayla mengene döktürmek önerilmişse de Balkır daha önce aynı yüklenicinin döktürdüğü örslerin yetersizliğini gerekçe göstererek buna karşı çıkmıştır. Bunun yerine, kızlara dikiş makineleri alınarak gelecek yıl için hazırlık yapılmasını önermiştir.[33]

İş Araçları, Arazi ve Anılar

Enstitü öğrencilerinin, henüz öğretmen olmadan kendilerine verilecek ev ve arazi gibi olanakların zorluğunu sezdiklerini ve bu konularda düşündüklerini öğrenci Ali Görgülü'nün not defterindeki "12-60 dönüm yer alan var. Kaymakamlar muhtarları tutuyorlarmış ama vakıf yerleri alınabilir" notundan anlıyoruz.[34]

Yeni öğretmenler enstitüyü bitirmeden enstitü yönetimlerinin, onlara verilecek tarım toprakları, köy okulları ve okul uygulama bahçeleri için yazışmalar yaptıkları bilinmekle birlikte, daha fazlasının yapıldığını da Arifiye'nin *Köycüler* dergisindeki bir haberden öğreniyoruz. Habere göre yeni mezun öğretmenlerin köylerdeki uygulama bahçeleri için Bursa iline giden Hakkı Tanberk enstitüye dönmüştür.[35]

Köye atanan öğretmenlere verilecek tarım toprakları da köylerde sorun olabilmektedir. İlk mezunların köylere verildiği gün-

lerdeki bir gazete haberi öğretmenler için 45 köyde 132 dekarı uygulama bahçeleri, 1.565 dekarı da geçimlerini temin için 1.697 dekar arazi sağlandığını yazmaktadır. Aynı haberde, okul ve öğretmen evlerinin inşaatının vilayetçe, kaymakamlıkça, yer gezici başöğretmenler ve Maarif müfettişleri tarafından izlendiği de kaydedilmektedir.[36]

Mahmut Makal'ın Bedri Rahmi'nin Arifiye Köy Enstitüsü gözlemlerinden aktardığı anılar bir sanatçının duyarlığını taşıyor. Enstitüdeki öğrencilerin donanımlı hallerinin gözlerini yaşarttığını söyleyen Bedri Rahmi'nin, asıl şaşkınlığı arabaların yapıldığı işlikleri görünce yaşadığı anlaşılmaktadır: "Yandaki atölyede çekiç, keser, balta ve marangoz aletleri yapıyorlardı... Ben, öğrenme sevincinin ne olduğunu köy enstitülerinde gördüm."[37]

Sağlık memuru olarak enstitüyü bitirmiş olan Muhsin Civelek, o günlerde kendisine verilenleri sıralıyor. Öğretmen olanlara inek verilirken, köy sağlık memuru olanlara at verilmiştir. Ayrıca bazı gereksinimler için de bir miktar para tahsis edilmiştir. Atın yanında kendisine tek at koşulan bir araba da verildiğini söyleyen Civelek'e ayrıca sağlık gereçleri dolu bir çanta verilmiştir. Çantanın içinde pens, şırınga, stetoskop ile yirmilik, onluk, beşlik iğneler olduğunu anımsıyor.[38]

Yeni öğretmenlerin köylere atanması ve göreve başlaması, enstitülerin görevlerini sona erdirmemiştir. Şimdi başka işler başlamaktadır.

Enstitü Yeni Öğretmenlerin Yanında

Yeni Öğretmenlerin Denetimi

Köy enstitülerini bitirip donatılan ve köylere yollanan öğretmenler ile enstitü arasındaki ilişki bitmemiştir. Artık yeni bir ilişki dönemi başlamaktadır. Bu yeni ilişkide enstitü, tüm gücüyle yeni öğretmenlerin yanındadır. Bu ilişki iki yoldan yürütülür.

İlki, enstitüde kurulan ve köy öğretmenleriyle ilişkileri izleyen bir bürodur. Bu büro, bir öğretmen denetiminde köy öğretmenle-

rinden gelen rapor ve bilgileri, mektupları değerlendirmekte; yapılan işleri, yapılamayanları ve sorunları belirlemekte, çözüm yolları aramaktadır.

İkincisi enstitünün köylere yolladığı öğretmenlerden üç ayda bir istediği düzenli raporlardır. Rapor üç bölümden oluşmakta ve üç ay içinde eğitim-öğretim alanında okul içinde ve halk eğitiminde yapılanları, okul ve köy sağlığı alanında yapılanları ve planlanan işleri (helâlar, gübreler, içme suları, sağlık sorunları gibi), tarım ve hayvancılık alanında, okul uygulama bahçesinde yapılanların düzeyini anlatır. Bu raporlar da enstitüde görevli büro tarafından enstitü yönetimine sunulmaktadır.

Enstitü bürosu dışında ise Arifiye Köy Enstitüsü kapsamındaki illerde İl Maarif müdürlüklerinin içinde birer "Köy Enstitüleri ve Okulları Bürosu" açılmıştır. Köylere atanan enstitü çıkışlı öğretmenler ve enstitüyle ilişkiler bu bürolar tarafından izlenmekte ve değerlendirilmektedir.

Köy öğretmenleri aynı zamanda, bir plana bağlı olarak ve enstitü yönetimince bölge müfettişleri tarafından düzenli olarak denetlenmektedir. Bu denetimler yol gösterici, sorun çözücü ve bürokratik tıkanıklıkları giderici nitelikte ve öğretmeni rahatlatacak biçimdedir. Denetimlerde, öğretmenin görev yaptığı köy için yaptığı beş yıllık plana göre o yıl için planlanıp yapılan, yapılamayan veya aksayan işler de incelenmektedir.

Enstitü müdürü de kendisi veya yanında eğitimbaşı, tarımbaşı, büro görevlisi öğretmen gibi görevlilerle çeşitli denetimler yapabilmektedir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nde, köy öğretmenleri için kurulan büronun başına İngilizce öğretmeni Berin Tuç getirilmiştir. Berin Tuç, köylerdeki öğretmenlerin çalışmalarını yerinde denetlemek amacıyla enstitü müdürü Balkır, genel müdür Tonguç ve diğer ilgililerle köylere yapılacak gezilere de katılır.[39]

Bu geziler, kimi zaman birkaç köy, kiminde daha kapsamlı ve büyük bir bölgede çok sayıda köyün ve öğretmenin denetimi biçiminde yapılmaktadır. Denetimlerde rastlanan sorunlara yazılı, ekip gönderme, yol gösterme ve benzer biçimlerde çözümler üretilmektedir.

Balkır'ın deyimiyle bu çok yönlü "iş içinde yetiştirme" yöntemi ve yalnız bırakılmaması görev başındaki öğretmenin en güvenli sığınağıdır.

Köylerde Öğretmen ve Okul Hazırlıkları

1942 yılında çıkarılan 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu köy okulları, öğretmen evlerinin yapımı ve öğretmenlere tarım toprağı verilmesini düzenlemiştir. Valilik, kaymakamlık ve eğitim örgütü bu kanun gereği çalışmalar yapmak zorundadır.

Köy enstitüleri, bu hazırlıkların tam ortasındadır. Hazırlıkları izlemek, düzenleyip gözetmek konusunda sürekli çalışmaktadır. Bu çalışmalarda öğretmen verilecek köylerde arazi sağlama, okul ve öğretmen evi yapılması çalışmaları hem izlenmekte hem destek verilmektedir. Arifiye bölgesindeki bu tür hazırlıklar basında da yer almaktadır.

Şevket Rado, köylerin de öğretmen beklerken boş durmadıklarını anlatarak buralarda bu amaçla beş nüfusa yetecek toprak hazırlandığını bildirmektedir. Rado, köylülerin çocuklarını enstitülere yollayarak kendi kendilerini kalkındıracaklarını da yazısına ekler.[40]

Aynı anda eğitmenleri de yetiştirmeyi sürdüren enstitü, eğitmenler için ev yapımı konusuyla da ilgilenmek zorundadır. Bu konuda, enstitü çiftliğinin yanında olan Eşme köyünde temeli atılan eğitmen evi de haber konusu olur. "Eşme Köyünde Eğitmen Evinin Temeli Atıldı" başlığıyla verilen habere göre Eşme köyünde, bu yıl mezun olacak eğitmen için yapılacak evin temeli 1 Mayıs 1944 Pazartesi günü atılmıştır. Temel atma töreninde Vali Ziya Tekeli, Maarif Müdürü Fahrettin Alper ile eğitim örgütü temsilcilerinin bulunduğu bildirilmektedir.[41]

1944 yılı başında, öğretmenlere ev yapılması ve yapılacak evlerin nitelikleriyle ilgili *İlköğretim* dergisinde, İsmail Hakkı Tonguç'un bir yazısı çıkar. Yazıya ekli olarak yayınlanmış ev projelerini Yüksek Mimar Asım Mutlu ve Ahsen Yapanel hazırlamıştır. İki

odalı evlerin sıcak, soğuk ve ılıman iklim için olmak üzere üç tipi vardır. Bu alanda ilk uygulamalar depremden sonra Adapazarı'nda gerçekleştirilmiştir.[42]

Bu sırada, köylerdeki ev ve toprak hazırlıklarıyla boğuşan Balkır, enstitüye uğrayan İçişleri bakanını ve valiyi karşılayacaktır. Vali Tekeli'nin bu konudaki sözlerinden rahatsız olur ve bunu mektupla Tonguç'a da bildirir. Vali Tekeli, köylerde öğretmene verilecek toprak olmadığını, kamulaştırmanın olanaksızlığını ve ayrıca enstitülerde yetişen bilgili-becerili çocukların köylerde durmayacaklarını söylemiştir. Bununla kalmayan vali, eğitmenlerden de yakınmıştır. Balkır mektubunda, valinin sözlerine karşılık gerekli yanıtları verdiğini, ayrıca İçişleri bakanının da valiyi yalanladığını yazar.[43]

Bakan Hasan Âli Yücel de köylerde yapılan hazırlıkların incelemelerine katılmakta, yapılan işleri yerinde denetlemektedir. Buna ilişkin bir haberde Yücel'le ilgilidir:

> Milli Eğitim Bakanı Bay Hasan Âli Yücel, bugün Arifiye Köy Enstitüsü'nü, Değirmendere ile Kandıra'da yapılan ve yapılmakta olan ilkokulları gördükten sonra şehrimize gelmiş ve burada yapılacak lisenin yerini kararlaştırmıştır.[44]

Köylerde öğretmenlerin çalışmalarını ve diğer hazırlıkları yerinde denetlemeye çok önem veren Tonguç Batı Anadolu, Marmara ve Trakya bölgelerini, Süleyman Edip Balkır'la birlikte gezmeyi yeğlemiştir.

Bunlardan biri de Marmara ve Trakya gezisidir. Ankara'dan başlayarak Bolu, Adapazarı, Bilecik, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ, Kırklareli, İstanbul, Arifiye'de sonlanan bu gezide yol üzerindeki yüzlerce köye gidilip incelemeler yapılır. Tonguç-Balkır ikilisi okul yapımlarında valiler, kaymakamlar, Milli Eğitim müdürleri, İlköğretim müfettişleri ve gezici başöğretmenlerle konuşmakta, köylerde not ettikleri yapı işlerinin düzeyi hakkında gerekli uyarıları yapmaktadır. İnönü'nün İlköğretim konusuna yakın ilgisini bilen valilerin birçoğu, tüm olanakları kullanarak işi bitirmeye

çalışmaktadır. Ancak verilen programı uygulamakta geri kalmış yerler de olur.[45]

Bu geziden Arifiye'ye dönüp bir-iki gün soluklanan Tonguç, oradan tüm köy enstitüsü müdürlerine şifreli bir genelge gönderir. Bir aydan beri 14 il ve 30 ilçeye bağlı köylerdeki okul yapımı, arazi sağlanması işlerini denetlediğini, bazı yerlerde bu işlerin ciddi bir şekilde ele alınmadığını gördüğünü bildirir. Bu aksamalarda durumu zamanında genel müdürlüğe bildirmeyen köy enstitüsü müdürlerinin de sorumluluğu olduğunu yazar. Enstitülerden eksik işlerle ilgili ekipler göndererek bunların tamamlanmasını ister.[46]

Arifiye Köy Enstitüsü, Köy Öğretmenleri Denetleme Büro Sorumlusu Berin Tuç

Enstitünün köye yolladığı öğretmenler için kurduğu büronun başına getirilen İngilizce öğretmeni Berin Tuç, yıllar sonra İstanbul merkezli bir Köy Öğretmenleri ile Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği kurulmasına önderlik eder ve yöneticiliğini de yapar. Balkır, yıllar sonra bu dernekten övgüyle söz eder.[47]

Berin Tuç, Arifiye Köy Enstitüsü'yle ilgili anılarını ve özellikle Tonguç'un da katıldığı köy öğretmenlerini görevleri başında denetleme gezilerini, günü gününe not ederek günümüze ulaştırmıştır.

Anılarında "Dev adam" dediği Tonguç, Berin Hanım'a "Öğretmen Hanım" diye seslenmektedir. Berin Tuç, öğretmenlik için kendisine önerilen Bursa Ticaret Lisesi ile Arifiye Köy Enstitüsü arasında Arifiye'yi seçer ve başvurur.

Bundan önce, arkadaşı Lale Oraloğlu'yla Heybeliada'da kalmaktadır. 29.10.1943 günü göreve başlaması gerekmektedir ve henüz 19 yaşındadır.

Arifiye Köy Enstitüsü'ne annesiyle birlikte gider. O gün Tonguç da enstitüdedir. Enstitüye girişiyle şaşkınlığı başlar. Bronz teni ve açık giysisiyle ne yapacaktır? Herkes enstitü havasına alışkındır. Kendisiyle yaşıt, hatta ondan büyük öğrencileri vardır. Enstitüde yemek, giysiler, öğretmenler odası ve yaşam, asker ocağı gibidir.

Ailesi "bir ay bile kalamaz" demektedir Ancak yanılırlar. Yukarı okuldaki lojmanı "Peride" adlı bir memur arkadaşıyla paylaşır. Tonguç, bu şehirli genç öğretmen için Balkır'a "bir ay kendi halinde kalsın, alışsın" demiştir. Müdür yardımcısı Aziz Arsan, her gün Balkır'a Tuç'un alışıp alışamadığına ilişkin bilgi vermektedir.

Derslere başlayınca Berin Öğretmen, bir kümenin de sorumlusu olur. Kümeyi kontrol etmek zordur. Onlarla bir toplantı yapar ve kendisine destek olmaları halinde, rahat edeceklerini söyleyip yardım ister. Öğrencileri çok yardımcı olurlar. Hatta hastalandığında bir hafta süreyle, kötü hava koşullarında gelip sobasını yakarlar. Berin Hanım sevinçten defalarca ağladığını yazar.

Sonunda o da sevmediği postalları ve golf pantolonunu alıp giyer ve alışır. Yemeklere çok zor alışan Berin Öğretmen'e, şakacı Hikmet Öz ve diğer öğretmenler takılırlar.

Tarım öğretmeni Mustafa Eyüboğlu çocuklarla fidan sökmeye giderken onu da götürür. Herkes kendi adına birer fidan dikince, o da bir fidan diker ve bakımını kendisi yapmaya başlar. Çok soğuk bir günde pencereden, kendi fidanının yeşerdiğini görür. M. Eyüboğlu'na sorar. O da "Bazı cinsler böyledir. Soğukta da açar" der. Hemen ağacına koşar. Bir de görür ki dallarına yeşil pırasalar bağlanmıştır. Bozulur ve geri döner. Hikmet Bey ve Mustafa Bey gülmektedir. Berin Tuç, enstitü dünyasının bir üyesidir artık.

Berin Öğretmen Beşiktaşlıdır ve hafta sonları İstanbul'a, maçlara bile gitmektedir.[48]

Berin Tuç'un Anılarında Köy Öğretmenlerini Denetleme Gezileri

1945 baharında bir gün enstitüye Tonguç gelir. Birkaç kişiyle birlikte, Balkır ve Tonguç Bolu köylerini gezecektir. Gece okullarda battaniyelerle yatılacak, ne bulunursa yenecek ve ciple gezilerek toz içinde kalınacaktır. Berin Öğretmen, geziye katılmayı hemen kabul eder.

İki ciple yola çıkarlar. Öğretmen Cahide Acar, Özcan Balkır ve Berin Tuç aynı cipe binerler. Balkır ve Tonguç diğerindedir. İki kadım öğretmen, ilk geceyi bir okul müzesinde geçirir.

Özcan'ın ikramı erikler bağırsaklarını bozar ve Berin Tuç Bolu'da hastaneye "kanlı ishal" tanısıyla yatar. Hastanede kalmakisemese de gece ilaçları yüzünden kalmak zorundadır. O gece ekip de Bolu'da kalır. Ertesi gün öğleden sonra Berin Öğretmen de gruba katılır. Seben Dağları'na tırmandıkça battaniyelere sarılırlar. Dağ suları ve göl balığıyla herkes kendine gelir. Köyde tuvalet sorarlar ama yoktur. Ahırda veya ormanlık alanda ihtiyaç giderilir.

Seben Dağı'ndan Bolu'ya dönüşte Tonguç gruptan ayrılır. Ekip, mezun olmuş öğrencilerin köylerini gezip inceleyerek Mengen'e kadar gelir. Kendi deyimiyle 15 gün süren bu geziden muazzam tecrübelerle dönerler.[49]

Birinci gezi: 29.7.1945-2.8.1945. Bu gezi beş gün sürmüştür.

Katılanlar: İ. Hakkı Tonguç, S. Edip Balkır, Aziz Arsan, Berin Tuç, Özcan Balkır ve Cahide Acar.

Uğrak yerleri: Arifiye, Çökekler, Budaklar, Akyazı, Yahyalar, Alaağaç, Kuzuluk, Beldibi, Dokurcun, Çavuşlar, Yeniceşıhlar, Mudurnu, Bolu, Yeniçağa, Gerede, Güneydemirciler, Çayören, Çayörengüney, Akçabey, Çalışlar, Gerede, Sanat, Kadılar, Çömlekçiler, Güvem, Yeniçağa, Bolu, Düzce, Hendek, Arifiye...

Denetlenen öğretmenler: Kemal Altay, Şerafettin Doğangün, Musa Okay, İbrahim Fırtına, Osman Atalay, Mustafa Akçakoca, Selahattin (?) Rıfat Alakoç, Recep Başaran, Hüseyin Kılıçarslan, Alaattin Çiğdem, Kamil İnal, Mustafa Gülen (adı yazılmış olanlar).

Not: 30 Temmuz günü Rauf İnan da geziye katılır ve Tonguç'la birlikte bir gün sonra ayrılırlar.

İkinci gezi: 18.8.1945-1.9.1945. Bu gezi 15 gün sürmüştür.

Katılanlar: İ. Hakkı Tonguç, Süleyman Edip Balkır, Berin Tuç, Bolu Maarif müdürü, Cahide Acar...

Uğrak yerleri: Arifiye, Selamlar, Çevrik (Cumayeri), Karaköy (Yenikaraköy), Köprübaşı (Ömerefendi), İmamlar (İçmeler), Çilimli, Üsküb, Yılıca, Düzce, Bataklı Çiftlik, Beyköy, Çapayak (Güvenköy), Aydınpınar, Hocaköy, Bolu, Elmalık, Kılıçarslan, Kemaller,

Hamzabey, Kandıra, Türkbeyli, Akveren, Demirciler, Sazlar, Teberikler, Karaishak, Çırdak, Bürnük, Karaşıklar, Akçakoca, Düzağaç, Akyürek, Türkeşli, Eski Çağa, Bolu, Vakıfgeçitveren, Çaygökpınar, Sultan Köy, Örencik, Demirciler, Seyitköy, Çayırköy, Karaköy, Bolu, Karacaviran (Kıbrıscık), Çarşamba (Keskinli), Alpagut, Bolu, Ömerler, Kilözü, Hisarözü, Göynük, Köstebek, Çalıcaalan (Kumcuk), Durhanlar (Karacasu), Yeniköy, Himmetoğlu, Taraklı, Geyve, Düzakçaşehir, Bayırakçaşehir, Gökgöz, Turgutlu, Hayrettin, Şeyhvarmaz, Mekece, Fevziye, Çardak, Cihadiye, Pamukova, Eğçeler, Dereköy, Eşme, Doğantepe, Safibey, Umurbey, Menekşeoruç, Menekşesolak, Geyve, Nuruosmaniye, Doğançay, Adliye, Arifiye...

Denetlenen köy öğretmenleri: Sırrı Karaüç, Ali Aslan, Zuhal Aslan, İbrahim Aslan, İbrahim (?), Şakir Karataş, Bahri Öztürk, Mahmut (?),Yahya Mert, Musa Yılmaz, Recep Gösterişli, Ferdane Yücel, Seyfettin Melek, Hüseyin Öztürk, Mukadder Karakaya, Halil Yeşil, Mehmet Özcan, Mehmet Bulut, Kadir Afacan, Afif (?), Nuri Öztürk, Mustafa Benli, Osman Karban, Necip İşeri, Mustafa Mühürcü, Ziya Çankaya, Faik Altındağ, Mehmet Ali Özdemir, Muhittin Yaman, Abdullah Kahraman, Cevat Erdoğan, Şerafettin Gündüz, Şükrü Şahin, Mehmet Çınar, Hüseyin Bozkurt, Süheyla Emre, Ali İlter Gelecek, İlyas Can, Aydın Biröz, Mustafa Kara, Hediye (?), Sıdıka (?), Mustafa Özcan, Aliye Ersoy, Ali Rıza Atalan, Kemal Atan, Necati Altan (adı yazılmış olanlar).

Not: 15 günlük gezi ve denetlemelerde arada Bolu'ya dönülür. Toplam 80 kadar köy gezilerek enstitülü yeni öğretmenler görev başlarında denetlenmiştir.[50]

Bu gezilerin bazılarında cip sürücüsü olan enstitü öğrencisi Satılmış Demir, aradan 58 yıl geçtikten sonra şunları anımsar:

> O ciple, eski mezunların köylerine de giderdik. Köyleri, ilçeleri geze geze dönerdik. Öğretmenlerimiz her köyde öğretmenin sorunları ile ilgilenirlerdi. Mesela Bolu'da, daha sonra milletvekili olan Arifiye ilk mezunlarından Kamil İnal'ın okuluna da gittik. O zamanlar öğretmendi. Bütün gidilen yerlerde öğretmenlerin okulları, işleri inceleniyordu. Onlara verilen hayvan, tohumluk, tarla ve benzer şeylerin kontrolü ve işlemleri yapılırdı.

1947'de bunlar kaldırıldı. O zamana kadar köy okullarının bazı şeyleri de okul atölyelerinde yapılırdı. Sonra bunlar da kalktı.[51]

Bölge Müfettişi Celal Akın'ın Denetimi

Enstitü yönetimlerince yapılan denetlemeler dışında gezici başöğretmenler ve bölge eğitim müfettişleri, kendi bölgelerine giren köylerde planlı denetimler yapmaktadır. Bu denetimlerde eğitmenler, köy enstitülü öğretmenler, okul yapımları, köylere yeni atanacak öğretmenler için toprak, uygulama bahçesi, okul yeri, yapım düzeyi gibi birçok iş izlenmekte ve rapor edilerek kuruma sunulmaktadır. Bu çalışmalar, bölge köy enstitüsüyle birlikte planlanarak sonuçları da enstitü müdürlüklerine bildirilmektedir.

Bu denetimlerden biri, Tonguç belgeleri içinde rastladığımız bir aylık çalışma planı ve raporudur. Adapazarı 8. Bölge Gezici Başmüfettişi Celal Akın'ın bu planı ve raporu Şubat 1946 ayına aittir. Rapor, Arifiye Köy Enstitüsü yakınındaki bazı köylerde öğretmen, eğitmen çalışmaları ve okul yapımlarıyla ilgilidir. Bu planın ve raporun bazı bölümlerinden alınan özet bilgiler şöyledir:

Adapazarı Bölge VIII. Gezici Başöğretmenliğinin
Şubat 1946 Ayı Gezi Planı'dır.

Tarih	Görev yeri	Yapılacak işler
2-3 Şubat 1946		
A. Aşağıkirazca Köy Okulu açılış törenine gidilecek.		
B. Adliye Öğretmen Evi'nin açılış töreni icra edilecek.		
4 Şubat 1946	Selahiye	Eğitmenli okulun ders durumu incelenecek.
5 Şubat 1946	Çubuklu	Eğitmenli okulun ders durumu incelenecek.
6 Şubat 1946	Aşağıdere	1944'te kamulaştırılan yerin itirazının incelenmesi.
7 Şubat 1946	Dağyoncalı	Eğitmenli okulun ders durumu incelenecek.
8 Şubat 1946	Eceldere	Eğitmenli okulda çalışılacak.
9-10 Şubat 1946	Meşeli	Eğitmenli okul dersleri ve bozuk yollar üzerinde çalışma.
11 Şubat 1946	Mahmudiye	Eğitmenli okul dersleri ile uygulama bahçesinin çevrilmesi.
12-13 Şubat 1946	Kazımpaşa Buc.	Eğitmenli okul dersleri, uygulama bahçesi ve helâ işi.
14-15 Şubat 1946	Yukarıkirazca	Eğitmenli okul dersleri ve sağlık memuru tarla kamulaştırma.

16-17 Şubat 1946	Adliye	Enstitü öğretmenlerinin ders durumları.
18 Şubat 1946	Ahmediye	Köy okulu için meyvelik arazi kamulaştırma tespiti.
19 Şubat 1946	Kalaycı	Ders durumu ve uygulama bahçesi büyütülmesi işi.
20-21 Şubat 1946	Adapazarı	Resmi işlerin izlenmesi.

Başmüfettiş Celal Akın'ın Çalışma Raporundan Notlar (Şubat 1946, İlk Hafta)

Aşağı Kirazca köyü okul açılış töreni Kaymakam Bekir Suphi Aktan, Jandarma Komutanı Ali Öncebe, Milli Eğitim memuru Murtaza Erdoğan, 9. Bölge Gezici Başöğretmeni Sait Acar katılımlarıyla yapılır. 1947'de bu köye, Arifiye Köy Enstitüsü öğretmen atar. Şimdiden okul ve arazi işleri halledilmiştir.

Adliye köyüne ağır yağış koşullarında, Kaymakam Bekir Suphi Aktan'ın gayretiyle gidilip öğretmen evi açılmıştır. Köyde enstitülü iki öğretmen vardır.

Selahiye köyü eğitmeni Mustafa Sezer, soba yakma, eğlenceli beden eğitimi, temizlik yoklaması ve derslerdeki başarılı uygulamalarıyla beğenilir.

Çubuklu köyünde eğitmen vardır. Öğrenci devamsızlığı muhtara söylenir. Dersler normal uygulanmaktadır. Önerilerde bulunulur.

Aşağıdere köyünde 1944'te kamulaştırılan arazi sahibinin itirazı, Bucak Müdürü Ahmet Koçar ve gezici başöğretmen Sait Acar'la beş saat tartışılıp vatandaş razı edilir.

Dağyoncalı köyü eğitmenli okulu incelenip dersler izlenir. Pınar, öğrencilerle birlikte temizletilir. Dersler yapılır.

Eceldere köyünde eğitmen üçüncü yılındadır. Dersler izlenir. Dikilecek meyve fidan çukurlarının kazıldığı görülür.

Not: Bölge çok geniştir. 19 enstitü mezunu öğretmen ve 10 eğitmenli okul vardır.[52]

Köy enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin, özellikle enstitüleriyle ilişkileri hiç kesilmez. Zorda kaldıklarında enstitü öğrencileri, öğretmenleri onlara ekipler halinde yardımcı olur.

Enstitülerdeki tüm zamanlarda, herkesin aklında köy eğitimi, köy sorunları, köylere öğretmen olarak gitme, bu işi planlama düşünceleri vardır.

Yüksek Köy Enstitüsü'ne giden Arifiyeli Ahmet Yol orada, köye gidiş konusunda yaşanmış bir anısını anlatıyor. Naci Tınaztepe, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde verdiği bir konferansta "Amerikalılar çok iyi insanlardır" diye başladığı sözlerini, "Öğretmen olunca ilk işiniz, muhtarın elini öpmektir" şeklinde bitirince enstitü öğrencileri buna çok üzülür.[53]

Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı ve daha sonraki yıllarda Arifiye'de tarım öğretmenliği de yapan Süleyman Adıyaman, Mersin'e atanmıştır. Mezun olduğu enstitüye, çevirisini yaptığı kitap ve ısmarladığı kitaplarla ilgili "Çevirdiğim ekonomi kitabını bastırmayı düşünüyorum" der. Ardından da Amerikan Kültür Ataşeliği kanalıyla ısmarladığı kitapları sorar. Bir süre sonraki mektubunda "köy öğretmenleri için 2. dönem öğretim kılavuzu ya da yıllık çalışma planı" denebilecek bir çalışmaya başladığını bildirir.[54]

Bu yazışmalar enstitüler ile buralarda yetişmiş öğretmenlerin arasında nasıl yakın bir bağ olduğunun kanıtlarıdır.

Öğretmenler denetimden geçerken, onları yakından izleyenler de vardır. İzmit'te çıkarılan *Türkyolu* gazetesinin okuyucu Zeki Erkul imzasıyla yayımladığı "Köylerde Halkı Uyandırma Hareketleri" başlıklı yazıda, Gündoğdu köyündeki yeni öğretmenden söz edilecektir.

Gazetenin okuyucusu Zeki Erkul Gündoğdu köyünde, Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin yönetiminde verilen köyü güzelleştirme ve üretimi artırma konulu konferansları anlatmaktadır. 24 Mart 1946 günü Gündoğdu köyünde düzenlenen kültürel etkinliklerin konu edildiği haberde, köy çocuklarının oynadığı "Köyde Eski ve Yeni Okul" adlı piyes ve diğer eğlencelerden de söz edilmektedir.[55]

Arifiye Köy Enstitüsü'nden mezun öğretmenlerin listesi Ekler kısmında verilmiştir.

Enstitülerin Varlığından Rahatsızlık Duyanlar

Köy Enstitülerine Karşı Olmak

Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıktığı 1940 yılı meclis toplantılarında enstitülere karşı kuşkulu sorular soran milletvekilleri olmuş ve Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in yanıtlarıyla kanun sorunsuz olarak çıkmıştır. Savaş koşullarında kurulan köy enstitüleri onlara emek veren ve gelişmeleri konusunda olumlu beklenti içinde olanlar olduğu gibi, karşı safta yer alan ve ne olacağını beklemeye başlayan, özellikle büyük toprak sahiplerinin başını çektiği bir kesim de vardır.

İlk üç yıl içinde enstitülerin büyük oranda kendilerini kanıtlayacak denli geliştikleri, eğitim-öğretim ve yapılaşmanın verimlerinin alınmaya başlandığı görülür. Tam da bu yıllarda, yerli yabancı uzmanların ve siyasi yaşamdan, basından insanların enstitülerle daha yakından ilgilendikleri görülür. İlk karşı çıkış seslerinin de bu tarihlerden itibaren yükselmeye başladığı anlaşılmaktadır.

Enstitüler yurdun her köşesini kapsayacak biçimde güç savaş koşullarının kurumlarıdır. Enstitülerde görev alan çeşitli eğitimciler arasında sorunları kıskançlıkları, yanlışlıkları olanlar da çıka-

bilmektedir. Büyük oranda Tonguç tarafından kontrol edilen ve yoluna konan aksaklıkların yanı sıra Kızılçullu Köy Enstitüsü müdürlüğü yapmış Emin Soysal örneğindeki gibi sorunları büyüterek siyasi boyutlarda sürdürenler de olacaktır.

Yakın arkadaşlarıyla her sorunu ve çözümünü paylaşan, onlardan yardım ve fikir alan Tonguç, Emin Soysal konusunda da Balkır'a mektup yazarak ve aracılık ederek sorunun çözümüne destek vermesini istemiştir.

Kızılçullu'ya giden Balkır'ın, aralarındaki sorunları Soysal'la yüz yüze görüştüğü anlaşılıyor. Balkır enstitünün döner sermaye, tahakkuk, satın alma, avans işleri, demirbaşlar, kayıt işlemleri, tarım çalışmaları, yönetim sorunları ve uyumlu çalışma gibi konularda ve bunlarla bağlantılı sorunlar hakkında Soysal'la konuşur. Bu konuşmada, Soysal'ın yönetiminde bir kasa olduğu da ortaya çıkar. Para muhasebeci adına alınmakta ancak harcaması başkası tarafından yapılmaktadır. Bunun sakıncalarını da anlatan ve yakında enstitülerin bu bakımdan da denetleneceğini anlatmaya çalışan Balkır'ın ısrarları üzerine Soysal'ın "Şu mezunları vereyim, çekileceğim" dediği anlaşılmaktadır.[1]

Aldığı sonuçları ve izlenimlerini Tonguç'a yazan Balkır karamsardır. Çünkü iletilen sorunlara karşın, Soysal onu hiçbir şey olmamış gibi karşılamıştır.

Geçen zaman içinde Emin Soysal'ın çalışma biçimiyle uyuşma sağlanamayarak, bir süre sonra bu görevden alınmıştır. Bunun üzerine Soysal da köy enstitülerinin kendi sistemi olduğunu anlatan kitaplar yazarak enstitülerin karşısında yer alacaktır.

1942'de başlayan bu sorun büyür ve Soysal ilerde milletvekili olarak Tonguç ve enstitülerinin en büyük karşıtları arasında yer alır.

İkinci Dünya Savaşı'nın da bitimiyle oluşan yeni koşulların etkisi ve Türkiye'nin çok partili yaşama geçiş süreciyle karşı söylemler yükselmeye ve giderek sertleşmeye başlar. Tek parti içinde başını toprak ağalarının ve tüccar kesimin çektiği muhalefetin de hedefine enstitüleri almasıyla bu kurumlar için zor bir döneme girilir.

Yeni kurulan Demokrat Parti geleneksel değerler ve savaşın getirdiği yokluklar üzerinden içinden çıktığı tek partinin uygulamalarını eleştirerek işe başlar. Köylüyü en geniş ve yaygın biçimde

doğrudan ilgilendiren köy enstitüleri de bu yaygın propagandadan payına düşeni fazlasıyla alır.

Ülkenin yer aldığı yeni siyasi kampın istekleri doğrultusunda gelişen "komünizm tehlikesi" söylemi, bu propagandanın omurgasını oluşturur ve enstitülere karşı olanların eylem ve söylemleri, bu eksen üzerinden sonuç almaya çalışır.

ABD ile çok yönlü ve çok hızlı gelişen ikili açık/gizli anlaşmaların ülke ekonomisi, üretimi, siyasi, askeri etkileri çok hızlı gelişir. Eğitim alanında ise bu gelişmelere paralel olarak, köy enstitüleri başta olmak üzere bir dizi değişiklik planlanarak uygulamaya geçirilir.

Enstitülerde ise dedikodular dışındaki ilk ciddi eylem ve bunu izleyen olaylar zincirinin 1943 yılında, ikinci mezunlarını verme kıvancı yaşayan Çifteler Köy Enstitüsü'ne gelen iki görevliyle ile başladığı anlaşılıyor.

Enstitüye gelen görevliler Yüksek Köy Enstitüsü'ne gidecek öğrencilerin kitap, defter ve yatakhanelerini arayıp öğrencileri emniyete götürmek isterler. Müdür Rauf İnan o gün izin vermese de bir gün sonra öğrenciler götürülürler. "Sol yayın okudukları" savıyla mahkemeye verilir ve aklanırlar. Onlara kitapları verdiği söylenen dokuma öğretmeni Asiye Eliçin ceza alırsa da sonunda o da aklanır. Ancak aralarında Talip Apaydın, Bekir Semerci gibi isimlerin de olduğu bu sekiz öğrenci askerde yedek subay yerine çavuş yapılmaları gibi yaşamları boyunca bu suçlamaların acılarını çekeceklerdir.

Çeşitli enstitülerde suçlamalarda bulunulurken basında da benzer haberler yapılmaya başlanır ve özellikle *Millet*, *Büyük Doğu* ve *Serdengeçti* gibi dergilerde bu konuda yapılan sert yayınlar giderek artar.

Emin Soysal ve özellikle o dönemin meclis başkanı Kazım Karabekir tarafından tartışmalar meclis gündemine de getirilmeye başlanır.

Karabekir'in, Kasım Gülek, Kemal Çağlar ve başka milletvekilleriyle Hasanoğlan'a gelişi, ikinci önemli gelişme olur. İncelemeye özellikle kitaplığı gezip hangi kitapların fazla okunduğunun saptanmasıyla başlanır. Bir başka gün aynı soruları, artık milletvekili olan ve kimliğini vermeden derse giren Emin Soysal da sorar. Bu arada, Yüksek Köy Enstitüsü'nün müzik yapısının hava fotoğrafı

çekilip "orak" benzetmesi üzerinden mecliste başka bir suçlama yapılır.

Karabekir 1946 yılında, yanında başkan yardımcısı Ş. Günaltay'la gelir. Bu ziyarette tartışmalar olur. Enstitüler tarafından, daha sonraki yıllar boyunca çok konuşulan ve eleştirilen bu ziyaretin, daha sonraki enstitü karşıtı gelişmelere kaynaklık ettiği söylenir.[2]

Bu gelişmeler, kurulacak Demokrat Parti propagandası için malzeme olarak hızla yayılmaya başlar. En olmadık söylentiler, en uzak köylere dek ulaşmaya başlar. Enstitü karşıtları giderek eleştirinin dozunu artırmaktadırlar.

Tüm bu kampanyaların baş hedefi Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve İlköğretim Genel Müdür İsmail Hakkı Tonguç olur. Yücel'in 5 Ağustos 1946 tarihinde istifasıyla yerine gelen Reşat Şemsettin Sirer bu suçlamaları sürdürünce, karşı olanların sesi daha gür çıkmaya başlar. Artık enstitü karşıtlığı, bakan destekli olarak sürmeye başlar.

Sirer'in göreve gelmesiyle birlikte köy enstitülerinin "Tonguç Baba"sı da görevinden ayrılır, Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğine getirilir.

Arifiyelilerin Anılarında O Günler

Arifiye'nin ilk mezunlarından Musa Yılmaz, bu karşı kampanyaların sorumluluğunu Demokrat Parti'de görenlerdendir. Yılmaz'a göre Demokrat Parti, başarı sağlayabilmek ve köyleri etkileyebilmek için konuşmalarında köy enstitülerini kullanmaya başlar. Demokrat Partililerin, "Gelecekler, tarlanızı alacaklar, buraya çiftlik kuracaklar, sizi çalıştıracaklar. Bu, komünizm rejimi değil de nedir?" söylemleri giderek yayılmaktadır.[3]

Öğrencilerden Ülker Yol ise halk arasında yapılan propagandayla enstitülere yönelik suçlamaları ve kendi tepkilerini şöyle dile getirir:

> Onlar komünistmiş. Okullarda kızlar, erkekler bir arada okuyormuş. Bilmem beraber kalıyorlarmış. Hayır. Orta ve lisede kızlar beraber okumuyor mu? Akşam olunca evlerine gidiyorlar. Biz de akşam olunca kendi yatak-

hanemize gidiyorduk. Savaştepe'de de öyleydi. Öteki okullarda nasıldı bilmiyorum. İki kilometre uzakta, erkeklerin yatakhanesi... Arifiye'de de aynı şekildeydi. Böyle çok çalıştıkları için herhalde, çok şeyler öğrendikleri için komünist diyorlardı.[4]

Propaganda, enstitülere öğrenci akışını durduramaz ve tersine bu dönemlerde Arifiye'ye başvuru daha da artar. O yıllarda Arifiye'ye yeni girmiş İbrahim Karababa ise kendisinden önce ortaya çıkmış bu söylentileri, eski enstitü yaşamını ve sonra olacakları henüz anlayamadığını anlatıyor. İleri sınıflarda okuyan ağabeyler, enstitülerin artık çok değiştiğini söylemektedir. Ancak Karababa gibi küçük sınıflarda olanlar, tehlikenin farkında değildir. Zamanla, aydınlanma kalelerinin düşmekte olduklarını anlamışlardır.[5]

Yücel ve Tonguç'tan Sonra Balkır da Ayrılır

Birçok kaynakta, Sirer ile Tonguç arasında sert tartışmaların olduğu, hatta Sirer'in Tonguç'a; "Senin belini kıracağım" dediği yazılır. Mecliste kendi adı üzerinden enstitülere saldırıları duyan Tonguç bu görevden ayrılır.

Bu gelişmelerle, enstitülerdeki herkes diken üstündedir. Tonguç'un ayrılmasıyla enstitü yönetimlerinden öğrencilere doğru yayılan üzüntülü ve kaygılı hava giderek etkisini gösterir. Bu havada, kendi deyimiyle "zaman zaman soluğunu kesen önsezileri" ile Tonguç, sona yaklaşıldığını anlamıştır. Balkır'a gelen ve diğer enstitü müdürlerine de yazıldığı anlaşılan bir mektup, veda konuşması gibidir:

21.9.1946
Kardeşim S. Edip Balkır

Sizinle birlikte çalıştığım yılların, hayatımın sonuna kadar sürecek tatlı hatıraları ile kalbim ve vicdanım dolu olarak, ilköğretim işinden ayrılıyorum.

Ama kanun ve prensiplerde hiçbir değişiklik yoktur. İş başına gelen ve orada kalan arkadaşlara güvenerek, görevinizi şimdiye kadar olduğu gibi yapmanızı, bu alanda son dileğim olarak sizlere ve vasıtanızla bu işe bağlı olanların hepsine duyurmak istiyorum.

Mektubun sonu, enstitüde emeği geçenlere teşekkürle biter.[6]

Tonguç "Görevinizi sürdürün" dese de Balkır, kara günlerin başlamasının yakın olduğunu kestirmektedir. Öğretmen arkadaşlarına mektubu okutur ve ayrılmak istediğini de orada açıklar. Hemen peşinden, soluğu Tonguç'un yanında alır ve ayrılmak isteğini ona da söyler.

Tonguç, Balkır'ın anlattıklarına karşı çıkar ve asla razı olmaz. Bu duygularla görevine dönen Balkır'ın aklı Ankara'dadır.

Arifiye Köy Enstitüsü'nü denetlemiş olan müfettiş Sami Akyol'un raporunun Sirer tarafından beğenilmediği, yeni bakanın güvendiği Ziya adında yeni bir müfettişin gönderileceği duyulmuştur.

Kısa süre sonra da Müfettiş Ziya Karamuk çıkagelir. Karamuk'un denetimi sürerken İstanbul'a gidip gelen balıkçıbaşı Muammer Köseataç, aradığı gibi bir yer bulamamış ancak Balkır için bir yer bulunduğunu ona muştulamıştır.

Kısa süre sonra, müfettişle gittikleri Adapazarı'nda Balkır, İstanbul Teknik Üniversitesi Öğretim İşleri Müdürlüğü'ne atanma emriyle ilgili telgrafı da alır.

Habersizce İstanbul'a gidip göreve başlamak ve dönüşte devir teslim işlerini yapmak istemektedir. Kimseye haber vermeden 28.11.1946 günü erkenden istasyona gelen Balkır, istasyonun iğne atsa yere düşmeyecek kadar kalabalık olduğunu görür. Müfettiş Karamuk'un da aralarında olduğu tüm enstitü ahalisi istasyondadır. Balkır yutkunarak kendini trene zor atar. Ayrılık gözyaşlarını gizlice trene akıtır.

İstanbul'da bir büroda çalışmaya başlayan Balkır, bu yeni işini bir çeşit tutsaklığa benzetir. Enstitünün baş döndürücü hareketliliğine karşın yeni işindeki hareketsizlik nedeniyle ilk günlerde çok sıkılır.

Yeni bir iş peşinde koşmaya başlar. Her şeyden önce bir ev gereklidir. Ancak umduklarını bulamaz. Şaşırıp bunalmıştır. Onu koşturacak, uğraştıracak bir iş gereklidir ama yoktur.[7]

Sıkıntılarını arkadaşı eğitimci Fuat Baymur'a yazar. Baymur'dan aldığı mektupla bir parça rahatlayan Balkır'ın o günlerine tanıklık edenlerden biri de Arifiye Köy Enstitüsü öğretmeni Maide Aybarsu'dur. Ev konusundaki gelişmelerin –geçici de olsa– nasıl çözüldüğünü Maide öğretmen anlatıyor:

> Süleyman Edip damgayı yedi, enstitüden uzaklaştırıldı.
>
> İstanbul'a göç ettiler. Sıkıntı çekiyorlar. Biz de Yıldız'da oturuyoruz. Orada pavyonlar (bahçe içinde kuruma ait ev) vardı. Ağabeyim subay olduğundan, altı odalı kocaman bir pavyondaydık. Annem "Eğer çekinmezseniz, buyurun bizde kalın. Ev bulunca gidersiniz" dedi. Böylece iki ay birlikte yaşadık.[8]

İstanbul'a gelen Balkır'ın, peşinden de müfettiş Karamuk'un soruları gelir. O sorularla bunalan Balkır, yine mektuplarıyla Tonguç'a sığınır. 18 Aralık 1946 tarihli mektubundaki sözler, o dönemin teftiş ve suç yaratma anlayışı hakkında da bilgiler içermektedir:

> Mektubunuzla sakinleştim. Kötü niyet çok fazladır. Stalin gibi giyiniyormuşum. Solcuymuşum, öğretmenlere komünizmi övmüşüm. Yalan. Ziya Karamuk mahalle esnafından Adapazarı'na kadar herkese "Müdür sol mu?" diye soruyormuş. Bunlar kurduğumuz kurumların çok kötü olduğu izlenimi yaratmak, sonra kendileri düzeltmiş göstermek istiyor. Halkın gözünden düşürmek için iftira, karalama, küçük düşürmeye çalışıyorlar. Muhafaza etseler de madalyamızı onlara taksak.[9]

Bu gerginlikten daha sakin günlere gelmeyi beklerken soruşturmalar birbirini izler. Arifiye'de de soruşturmalar sürmekte ve kötü haberler artarak gelmektedir. Balkır bu dönemde, Tonguç'a yazdığı başka bir mektupta, daha sakin değerlendirmeler yapmaktadır.

Balkır'a göre zaman, tarafsız ve adil bir hakemdir. Ona göre bu yapılanlar, ilerde yazılacak tarihin taslaklarıdır. Enstitülere şimdi verilmekte olan zararların ve bu zararları verenlerin, ilerde tarihte kötü olarak anılacaklarına inanmaktadır. Bunları yapanları "bozguncu" olarak niteleyen Balkır, Tonguç'a da "Tarih sizi muhabbet ve minnetle anar. Siz, ulusun yarınki hafızasısınız" der.[10]

Geçici olarak ev sorununu çözen Balkır, zamanla yeni yerine alışır ve uzun yıllar İstanbul'da yaşayarak öğretmen arkadaşları ve enstitülü dostlarıyla bağları hiç kopmaz.

Arifiye'de ise tam bir bozgun havası vardır. Her an gözleri önünde olan, her sorunu çözen müdürleri artık yoktur. Öğretmenler, öğrenciler ve çalışanlar tedirgindir.

Arifiye'den yetişen yazar Nadir Gezer, o karmaşa günlerinin tanıklarındandır. Bu tanıklıklara göre enstitüye gelen müfettiş Ziya Karamuk boş kâğıt istemiştir. Gelen kâğıdı beğenmeyip kooperatiften "kaliteli kâğıt" isteyince, kooperatif nöbetçisi Mehmet Erim, kendi resim defterinden bir yaprak koparıp götürür. Çünkü kooperatifte tek tip kâğıt vardır. Ancak öğrenci bu nedenle de Karamuk'tan azar işitir.

Balkır'ın gidişiyle enstitüdeki yas havası ve sessizlik, derslere, işlere ve günlük yaşama da egemen olmaya başlar. Sabah oyunları ve türküleri yapılamaz olur. Haftalık eğlenceler de bitmiştir.

Enstitüye dört kez, farklı denetçi gelmiştir. Denetçilere ek olarak gelen, Halkalı Ziraat Okulu müdürü ve İzmit Sanat Enstitüsü müdürleri enstitüye hayranlıklarını anlatırlar.

Aynı günlerde Arifiye'ye yeni İlköğretim Genel Müdürü ve eski Hasanoğlan öğretmeni Yunus Kazım Köni gelir. Toplantıda komünistlerden söz eder. O sırada enstitüde stajyer öğretmen ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nden de Köni'nin öğrencileri olan Turan Aydoğan ve Bekir Semerci, "Komünistler kimdir?" diye sorunca, Köni toplantıyı terk eder.[11]

Bu karmaşada, Kepirtepe'den Arifiye'ye müdür olarak gelen Nejat İdil de şaşkındır. Bir yandan enstitüyü toparlayıp eski işleri sürdürmek ister, diğer yandan müfettişler ve denetime gelen diğer ilgililere yanıt yetiştirmeye çalışır.

Müfettişler Ardı Ardına

Arifiye Köy Enstitüsü, kurulduğu günden itibaren en yetkili kişilerce sıkça gezilip görülen ve denetlenen bir kurumdur. Bu denetlemeler dışında, bakanlığın planlı denetimleri de yapılır. Bu denetimler, Balkır döneminde de yapılmış ve bu dönemde dört ayrı müfettiş gelip gitmiştir.

İlk gelen müfettiş Fethi İsfendiyaroğlu'dur. Yazılı bir rapor bırakmayıp iyi duygularını ve beğenilerini sunup gider. Ancak durumun hiç de öyle olmadığını, Balkır "Sonradan anlaşıldı ki, bunların hepsi yalandır" sözleriyle anlatacaktır.[12]

Bakanlık müfettişi İsfendiyaroğlu'nun daha sonraki denetimlerde enstitülere karşı duruşu, kendini daha çok belli eder, Arifiye dışında özellikle Pulur konusundaki "antikomünist" rapor ve söylemiyle de dikkat çeker. İsfendiyaroğlu bu duruşunu, daha sonraki yaşamında da ısrarla sürdürür ve enstitü karşıtı kampta yerini alır.

Bu denetim sırasında öğrenci olan Mehmet Bayındır, İsfendiyaroğlu'nun enstitüyü verimsiz ve başarısız olarak rapor ettiğini, oysa durumun tam tersi olduğunu ve sonradan gelen müfettişlerin iyi raporlar verdiklerini not eder.[13]

Balkır'ın görevde olduğu süreçte enstitüye gelen iki bakanlık müfettişi Mehmet Doğanay ve Sami Akyol'dur. Enstitüden ayrılacağı günlerde ise Ziya Karamuk gelmiştir.

Müfettiş Mehmet Doğanay'ın raporuna göre enstitüde yapılar, işlikler, yemekhane ve yatakhaneler, kooperatif ve yönetim birimleri genel olarak temizdir ve düzenlidir. Kayıtlar, yapı işleri, tarım, spor, müzik ve diğer çalışmalar takdire değer bulunmuştur. Aynı biçimde sağlık ve eğitim işlerinin de büyük bir özenle yapıldığı saptanmıştır. Raporun sonu "Enstitünün daire elemanları ile öğretmenlerine ve öğrencilerine, gelecek çalışma yıllarında üstün başarılar elde etmelerini temenni ederim" diye biter.[14]

Sami Akyol'un 19 Ekim 1946 tarihli raporunda 10 madde halinde enstitünün temizlik ve düzeni, kayıt, hesap ve ayniyat işlemleri, eğitim-öğretim, tarım ve atölye işleri, kooperatif işleri ile mezunlarla ilişkileri çok başarılı bulunmuştur. Rapor "Enstitünün sevgiden, saygıdan ve göreve bağlılık duygusundan doğan bir disiplin ve ahenk içinde görevine devam etmekte olduğu, memnunlukla görülmüştür" sözleriyle sürer.[15]

Ziya Karamuk Başka Şey Söyleyecektir

Daha önce sözü edildiği gibi önce Balkır'a bir duyum olarak gelen ve sonra gerçek olduğu anlaşılan haberlere göre, yeni bakan Sirer Akyol ve Doğanay'ın raporlarını beğenmemiştir. Ziya adında yeni bir müfettiş gönderecektir. Öyle de olur. Tam da Balkır'ın gideceği günlerde Ziya Karamuk enstitüye gelmiştir.

İstanbul'da yeni görevi başında ilk soruları alan Balkır, şaşırır. Çünkü Karamuk'un soruları döner sermayeyle ilgilidir. Sayıştay tarafından denetlenen, bağımsız saymanı bulunan, ilgili müdür yardımcısı ve tümü görev başında olan yetkilileri ve sorumluları olmasına karşın, döner sermayeyle ilgili soruları müdüre sormak yersizdir. Sorulanlar da doğru sorular değildir. Kendisi de eski bir müfettiş olan Balkır, bunları müfettişin yeni oluşuna bağlar.

Yine de soruların yanıtlarına döner sermaye hesaplarıyla ilgili tutanakların birer örneğini de ekleyip Karamuk'a gönderir.

Enstitü çalışamaz durumdadır. Başlar ve bazı öğretmenlerin bakanlığa başvurarak çalışamaz duruma geldiklerini yazmaları sonucunda Ziya Karamuk geri çağrılır ancak enstitü hakkında verdiği olumsuz bir rapor da kayıtlara geçer.

Karamuk'un bu raporu daha sonra müdür İsmail Safa Güner zamanında enstitüye "Bakanlık yangınında kaybolan belgeleri tamamlamak üzere" gelecek şube müdürü Ali Uygur'un raporuyla birleştirilerek, yeni sorular biçiminde 1953 yılında Balkır'ın karşısına tekrar çıkarılır.

Balkır, bu sorulara karşılık yazdığı, 22 sayfalık yanıtın bir örneğini Tonguç'a da yollar.

Kendi yorumuna göre, eğer Karamuk'un enstitü karşıtı raporunda dişe dokunur bir şey olsaydı, bunu "ganimet" sayarak yedi yıl beklenmezdi. Cinsel iftiralar dışında tek kalan suçlama enstitü bitirme töreninde, anlaşarak yüzük takılmasını isteyen öğrencilerle ilgili sorulardır.

Yanıtları hazırlayan Balkır, bunları almaya gelen müfettiş Sami Akyol'la sohbet eder. Bu sohbette Sami Akyol, bakan Sirer'in kendisini neden sevmediğini sorar. Çünkü bakan Akyol'a, bu konuda açık ve sert biçimde sözler de söylemiştir.[16]

Karamuk'un yazdığı rapor, Sami Akyol ve Mehmet Doğanay'ın raporunun tam tersidir. Onların iyi ve başarılı bulduğu tüm konular, Karamuk'un raporunda eksik veya yetersizdir. Enstitü de tümüyle başarısızdır. İki deneyimli müfettişin olumlu raporlarına karşın Karamuk'un raporunun, daha sonra Ali Uygur'un raporuyla birleştirilip yıllar sonra gündeme getirilmesini Balkır "Önce gül ve okşa, sonra da vur" diye nitelendirir.

Arkası Kesilmeyen Müfettişler

Kasım 1947'de Arifiye'ye başka bir grup müfettiş gelir. Başlarında Hikmet Türk, İlyas, Hasan ve Belkıs Hanım'dan oluşan bu dörtlü grup da yetmez. Onların yanına İstanbul Halkalı Ziraat Okulu ve İzmit Sanat Enstitüsü müdürleri de verilir.

Bu denetimi, yazdığı bir mektupla Balkır'a bildiren müdür yardımcısı Aziz Arsan, grubun tüm enstitüyü planlarla birlikte denetlediğini, Karamuk tarafından yok sayılan ve kötü gösterilen hemen her şeyin tersinin saptandığını yazar. Bu denetim sırasında Aziz Arsan'ın yanı sıra Hulusi Köktuna ve Hamdi Daner de denetçilere açıklamalarda bulunurlar. Müdür enstitüde yoktur. İlk günün sonunda, Halkalı Ziraat Okulu müdürü, enstitüde yapılmış olanlar için beğenilerini dile getirerek "Buradaki çalışma memur işi olamaz" der.

Daha önce İzmir'den Arifiye'ye gelen dört izciden biri, müfettiş Hikmet Türk'ün oğludur ve Arifiye'de söylenen dört sesli İstiklal Marşı'ndan babasına övgüyle söz etmiştir. Öğrenci konserini ve marşı dinleyen müfettiş ve konuk müdürler beğenilerini gizleyemezler.

Denetimin bir sonraki aşamasını öğretmen Cevdet Tinel anlatır: Müfettişler, ellerinde Karamuk'un raporu, dört saat süreyle depo, muhasebe ve benzer konuları denetlerler. Denetim çok başarılıdır ve büyük övgülerle sona ermiştir.

Müfettişlerin ayrılmasıyla birlikte bu kez yeni genel müdür Yunus Kazım Köni Arifiye'dedir. O da enstitüyü baştan sona inceler. Beğenileri ile eleştirilerinin yanı sıra üç konuda isteklerini sıralar: Öğrencilerin milliyet duygularının kuvvetlendirilmesi, öğretimin ön plana alınarak iş hacminin azaltılması ve Türk milletinin nasyonalist olabileceği, bunun dışında siyasi düşüncelere yer verilmemesi...[17]

Köni, bu istekleriyle aslında yeni dönemin eğitim anlayışının ve uygulamalarının anahtarını vermektedir. Artık "iş eğitimi" ilkesine dayalı, gücünü üretimden alan ve yaşamın tüm alanlarını kapsayan eğitim anlayışı, yerini "klasik okula" devredecektir. Bu da enstitülerin kimine göre "ıslahı" sayılsa da kurucularına, çalışan eğitim kadrosuna ve enstitü çıkışlılara göre bir "yozlaştırma"dan başka bir şey değildir.

İngilizce öğretmeni Berin Tuç, anılarında bu denetimlerden birkaçını anlatır. Bu anılara göre öğretmenler kapalı odalarda sorgulanmıştır. Kendisi de kitap seçme komisyonunda görev yapmıştır. Müfettişler, Panait Istrati ve Ignazio Silone gibi yazarların kitaplarını ararlar. Berin Öğretmen, bunların serbest satılan ve yasaklı olmayan kitaplar olduğunu söyleyince çok kızarlar. Dosyasına "komünisttir" notu düşerler. Bu denetimleri, öğretmenler korkuyla izlemektedir. Berin Tuç gelecekte, Cevat Kerim İncedayı aracılığıyla Sirer'e kadar ulaşıp da ataması yapılmayınca o denetimde konan notun etkili olduğunu öğrenir ve istifa eder.[18]

Köni'den sonra müfettişle denetim işi, İsmail Safa Güner müdür olarak gelene dek durur. Ama Arifiye'nin daha önemli konukları vardır. Meclis başkanı, Eğitim Bakanı ve başkaları...

Sirer ve Karabekir'in Arifiye İlgisi

1947 yazı, Arifiye için çok sıcak ve bunaltan bir trafiğe ev sahipliği yapar. Bir yandan müfettişler gelip gitmektedir, diğer yandan yeni genel müdür ve diğerleri... Enstitü yönetimi şaşkındır. Üstelik her gelen, diğerinden farklı şeyler istemekte ve söylemektedir.

Artık üretimdeki hız ve coşku, yerini kaygı ve yavaşlamaya bırakmıştır. Mandolin sesleri, oyunlar, her biten işin sonuna eklenen enstitü bayramları, unutulmaya yüz tutmuştur. Arifiye Köy Enstitüsü'nün yaşayan söylencesi olan konserlerin yeni konukları bakanlık denetçileri, eleştirel bakışları ile bakan ve yanında getirdikleri kişilerdir. Artık konserlerde de izleyenlerde de eski coşku kalmamıştır.

Bakan Reşat Şemsettin Sirer Kimdir?

Sivas 1903 doğumlu Reşat Şemsettin Sirer ilköğrenimini Sivas, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamlar. İstanbul Üniversitesi çıkışlı olan Sirer Adana Lisesi, Galatasaray Lisesi, Kız Öğretmen Okulu'nda yaptığı felsefe ve pedagoji öğretmenliğinden sonra

1926'da bakanlık müfettişi olur. Yeni harfler ve eğitim sergisi düzenlenmesi sırasında yolu Tonguç'la kesişir. 1930'da Almanya'ya yollanır. Dönüşte bakanlığa Hitler'in eğitim ve gençlik problemlerini ele alış biçimini anlatan bir rapor verir. 1932 yılında, İsmail Hakkı'yla (Tonguç) ile birlikte, *Alman Maarifi* adlı bir kitap çıkarırlar. Bunu, Sirer'in İlköğretim genel müdürlüğü görevi izler. Bir yıl sonra yeniden Almanya'ya, bu kez öğrenci müfettişi olarak yollanır.

Dönüşte, önce Talim ve Terbiye Kurulu üyesi ve iki yıl sonra, Yüksek Öğretim genel müdürü olarak çalışmaya başlar.

Meclis Başkanı Kazım Özalp'in kızı ile 28 Aralık 1933'te evlendiğinde, nikâh tanıkları İsmet İnönü ve Tevfik Rüştü Aras'tır. Bu yıllardan itibaren politikada görünmeye başlayan Sirer, 1943 yılında Sivas milletvekili seçilir. 1946 yılında, Hasan Âli Yücel'den sonra Milli Eğitim bakanlığına getirilir.

Köy enstitülerine karşı oluşu ve "ıslah" söylemiyle dikkat çeken Sirer bu ıslah işlemlerine 20 enstitünün kadrolarından 400 eğitimciyi, istekleri dışında başka yerlere vermesi ve yerlerine yenilerini atamasıyla dikkat çeker. Üstelik bu işleri yaparken kendi deyimiyle "Kimseden bir ses çıkmamıştır".

Köy enstitülerinde eğitim anlayışı ve yöntemleri ile ders saatleri ve programlarında değişiklikler yapılan Sirer dönemiyle enstitülerin "klasik okula dönüş" süreci de başlamış olmaktadır.

Enstitülerin altı yıllık öğretmen okullarına dönüştürülmesi için programlar hazırlanması çalışmalarını 1948 yılında başlatan Sirer, aynı yıl bu görevden alınarak Çalışma bakanlığına getirilir.

Demokrat Parti döneminde de milletvekili olan Sirer, 2 Ekim 1953 günü Sivas İmranlı'da geçirdiği bir cip kazasında yaşama veda eder.

Sirer Arifiye'ye Geliyor

Bakan olduktan sonra Arifiye'yle özel olarak ilgilendiği anlaşılan yeni bakanın, hızlı teftişler döneminde Arifiye Köy Enstitüsü'ne ilk gelişi 5 Ağustos 1947 günüdür. Farklı müfettişlerin, birbirinden çok farklı raporlar verdiği bu enstitüyü bir de kendisi görür ve denetler. Sirer yanında kalem müdürü Hakkı Uludağ'la, önce

Şemsettin Sirer denetleme sırasında.

Lüleburgaz'a gider, Kepirtepe Köy Enstitüsü'nde denetlemeler yaptıktan sonra da Arifiye'ye gelir.[19]

Sirer ve yanındakileri, o sırada Arifiye'de müdür olan Nejat İdil ve öğretmenler karşılarlar. Enstitüyü inceleyen, öğretmenlere ve müdüre sorular soran Sirer, bazı derslere de girerek öğrencileri de denetler. Öğrencileri toplayarak bir konuşma yaptıktan sonra enstitüden ayrılır.

Aynı tarihlerde, TBMM'de köy enstitüleriyle ilgili tartışmalar sürmekte ve bakan Reşat Şemsettin Sirer, Emin Soysal'ın enstitüler konusundaki sorularını yanıtlamaktadır. Bu yanıtlarda, yeni dönemin önemli ipuçları da vardır. Buna göre:

Köy enstitülerinde, 1943'ten beri uygulanan program gözden geçirilmiş ve yeni kitaplar hazırlanmaktadır. Soysal'ın "enstitülerde Rusça okutuldu mu?" sorusunun yanıtı da "okutulmadı" olur.

Soysal ise bu yanıtları yetersiz bularak, kürsüde yeni suçlamalar yöneltip enstitülerin yeniden incelenmesini ister. Emin Soysal'ın suçlamaları arasında Arifiye'yle de iki soru vardır. Bunlardan ilki, "Arifiye, Kepirtepe, Ortaklar ve Akçadağ enstitülerinin

Sirer bu kez Karabekir'le birlikte, yine denetimde.

kuruluş şekli nasıl olmuştur?" biçimindedir. İkincisi ise "Arifiye Köy Enstitüsü kurulalı sekiz yıl oldu. Hâlâ içme suyu yoktur. Müessese dağınık bir haldedir. Bu halin mesulleri kimlerdir?" biçimindedir.

Diğer konular ve enstitülerle ilgili de sorular soran Soysal'ın, başka ilginç soruları da vardır. İşte birkaç örnek:

> Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde henüz liseyi bitirmemiş Bella adında bir Yahudi kızının, İngilizce dersi hocalığı yaparak para aldığı doğru mudur? Bu kız kimdir?
>
> Bundan dört beş sene evvel birkaç enstitüye Rusça dersi konduğu ve bu dersi öğretmek üzere hoca tayin edildiği, sonra bu dersin okutulmasından vazgeçildiği duyulmuştur.
>
> Marko Paşa adlı gazetede, köy enstitülerinin medreselere çevrildiğine dair yazı çıkmıştı. Bugüne kadar bu yazıya cevap verilmedi. Enstitülerdeki değişme nedir ki, Marko Paşa bu değişikliği bu şekilde yazmıştır?
>
> Köy enstitülerindeki manevi durum, kız-erkek münasebetleri ne merkezdedir?[20]

Şemsettin Sirer, Karabekir'le Yeniden Arifiye'de

Mecliste bu görüşmeler yapıldıktan iki hafta sonra, 15 Eylül 1947 günü, Milli Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer, TBMM başkanı olan Kazım Karabekir ve yanlarında gelenlerle bir kez daha Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelirler. İlk gelişin üzerinden 40 gün geçmiştir.

Mecliste yapılmış olan tartışmalar üzerine Kazım Karabekir'in de Arifiye Köy Enstitüsü'nü inceleme ve denetleme talebi olmalı ki, bu kez Sirer ve Karabekir, yanlarında kalabalık bir grupla gelmiştir.

Bu gelişte de aynı incelemeler Karabekir'le birlikte yapılır. Özellikle Sirer ve Karabekir'in, derslerde sıkça öğrencilere sorular sorduğu bu gelişten sonra, nasıl bir izlenimle döndüklerine ilişkin bir belge veya not bırakılmamıştır.

Bu incelemeler, –diğer enstitüler gibi– Arifiye için de daha zor günlerin başlangıcı anlamına gelir.

Zor Günler

Zor Günler Başlarken

İdil'i Bekleyen Denetim ve Moralsizlik

Mart 1947'de Arifiye'ye müdür olarak gelen Nejat İdil için zor günler hazırdır. Müfettişler gelip gider ve yeni dönemin ipuçları, bu dönemde kendini göstermeye başlar. Müfettişlerden Ziya Karamuk'un tepki gören yaklaşımları nedeniyle geri çekilmesine karşın, denetimler bitmemiştir. Bakan Sirer'in denetimini atlatan İdil, kısa süre sonra bu kez bakan Sirer'le, meclis başkanı Karabekir ve yanındakileri konuk eder.

Bu denetimler dışında, Yüksek Köy Enstitüsü stajyer öğretmenleri de Arifiye'dedir. Deneyimli bir müdür olan İdil'in, bir yılı biraz aşkın dönemi tam bir karmaşa dönemidir. Öğrencilerin yemek boykotu, Balkır'ın gidişiyle bozulan moraller, müfettişlerin etkileri ve dedikodular bu dönemde etkili olur.

Bir yandan da öğrenciler, yönetimden daha fazla söz ve karar hakkı istemektedir. "İşleri azaltın", yani üretim işlerinin azaltılması emri de o dönemde gelir.[1]

Üretimden çekilen öğrenciler arasında bir memnuniyetsizlik ve karamsarlık yayılmaya başlar. Bunu, enstitü öğrencilerinin simgesi

olan "boz elbise"lerin değişimi izler. Boz elbiseler yerine lacivert renkli takım elbise dönemi başlar. Aynı günlerde, enstitülülerin şapkalarına "mor bant" eklenir. Bu tarihten sonra, öğretmen okullarının simge rengi de bu renk olur.[2]

Meraklıların, yerli ve yabancı yetkililerin ve basının ilgi odağındaki Arifiye'nin yerini müfettiş ve bakanlık yetkililerini ağırlayan, eğlenceleri, sabah şenliği olmayan bir enstitü almıştır.

Yeni genelgelerle, köy enstitülerinden klasik okula geçiş dönemi başlarken diğer enstitülerde olduğu gibi Arifiye'ye de yeni öğretmenler atanmaktadır. Bu öğretmen değişimi, gelecek dönemlerde hızlanarak sürer.

Bu kısa ve karmaşık dönem 1947 sonlarına doğru Nejat İdil'in, Arifiye tren istasyonundan yolcu edilmesiyle biter ve İdil'in yerine Beşikdüzü'nden Fehim Akıncı'nın atanmasıyla sona erer. Ancak sona eren sadece İdil'in dönemidir. Karmaşanın artarak süreceği beklenmektedir.

Fehim Akıncı'nın Çalışkanlığı ve Girişimleri de Etkili Olmayacaktır

Enstitülerin kurucusu olan İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel artık yoktur. Ünlü söylemiyle "Köy Enstitülerini Cumhuriyet'in eserleri içinde en değerlisi ve en sevgilisi" sayan İsmet İnönü de çok partili yaşama geçilmesi ve bazı gelişmeler nedeniyle ilk zamanlardaki desteğini verememektedir. Yeni gelişmeler ülkenin yönetiminde yeni yönelimler getirmiştir.

Mecliste başlayan ve el altından yayılan söylentiler köy enstitülerinde de duyulmakta ve enstitü havasını zehirlemektedir. Kimi öğrencilerle kurulduğu anlaşılan ilişkilerle, gelecekte enstitü karşıtı malzeme derlenmesine çoktan başlanmıştır. Müfettiş Ziya Karamuk'un geri çekilen raporlarının, gelecekte gündem olacağını kim bilebilirdi ki?

Bu koşullarda, İdil'den görevi devralan, çalışkan ve zor günlerin öğretmeni Akıncı için işler daha da karışarak sürer.

Eğitim programı değişiklikleri bu dönemde hızlanır, iş eğitimi yönteminin etkisi yok edilmeye çalışılır, kimi derslerin saatleri de-

ğişir, örneğin ders saatleri azalan müzik dersleri de bu durumdan payına düşeni alır.

Ünlü usta öğretici Bedri Birol'u da yanında Arifiye'ye getirmiş olan Akıncı'nın yol yapımı, su deposu, yeni hamam, banyo ve çamaşırhane ile revir yapılarındaki atakları da etkili olamaz.

Bir kez, cin lambadan çıkmıştır. Artık dedikodu kazanı içerde de ateşlenir. Bu kazanın diğer enstitülerde de kaynatılmaya başladığı olaylardan anlaşılır.

Fehim Akıncı döneminde dikkat çeken bir gelişme, dördüncü sınıf öğrencilerinden bir grubun Komünizmle Mücadele Derneği kurma hazırlığı ve girişimidir. Anlaşılmaktadır ki komünizmle mücadele programları, enstitüleri de içine alacak biçimde gelişmektedir. Akıncı ve enstitü yönetimi bu girişime sıcak bakmaz ve olumsuz yanıt verir.[3]

Fehim Akıncı döneminde hızlanan yeni öğretmen verilmesi işlemi sırasında gelen Bedri Alogan, kısa sürede eğitimbaşı olur ve disipliniyle öğrencilerin tepkisini toplar. Onu öğretmenden çok, polis müdürüne benzeten öğrenciler olur. Okunan kitapların özetinin çıkarılması konusunda da öğretmenlerle görüş ayrılıkları başlamıştır.[4]

Bu koşullarda enstitüyü yönetmeye çalışan Akıncı, bir yandan da eski denetçilerin işlemlerine yanıtlar vermektedir.

Ancak dedikodu Arifiye'de de boy vermeye başlar, bir kadın öğretmenle ilgili söylentiler soruşturulur ve sonunda bunların iftira nitelikli yalanlar olduğu anlaşılır. Bu dedikoduları üretenlerden bazıları başka yerlere atanır.

Aynı dönemde öğrenciler işliklerden çekilmeye başlanır, işliklerin kilit altına alınma dönemlerine doğru yol alınır.

Süleyman Edip Balkır bu dönemde enstitüyü gezmeye gelir ve Akıncı'yla görüşür. Bu koşullarda, çalışan Akıncı da yıpratılarak İçel iline Milli Eğitim Müdürü olarak atanıp yerine köy enstitülerinde çok deneyimli bir yönetici olan İsmail Safa Güner getirilir.

İsmail Safa Güner'in Cefalı Günleri

Eski müdür Fehim Akıncı, yeni görevine gitmeden İsmail Safa Güner de Arifiye'de göreve başlar. Bir süre, aynı anda iki müdür

de enstitüdedir. Güner'le birlikte, enstitüde "Şeker Amca" adıyla anılacak olan Hamit Özmenek de Arifiye'ye gelmiştir. İkisi de eğitmen kursu döneminde Arifiye'de görev yapmıştır. Eğitmen döneminin bu sıska, sevimli küçük öğretmeni, bu kez müdür olarak Arifiye'dedir ancak Arifiye artık başka bir yerdir.

Daha İsmail Safa Güner gelmeden Güner'in, Demokrat Partililer için "Celali" dediği söylentisi kendinden önce varır Arifiye'ye.

Arifiye artık tam bir kaynayan kazandır. Bir öğretmenle ilgili dedikoduya karışan birkaç kişinin tayini çıkmıştır. Bunlardan biri de Şadi Balaban'dır. O henüz enstitüden ayrılmamıştır.

Yeni İlköğretim Genel Müdürü Ferruh Sanır'ın ilk işlerinden biri Çifteler'e giderek oranın müdürünü değiştirip peşinden Arifiye'ye gelmek olur.

Ferruh Sanır, Arifiye'de Şadi Balaban'la özel bir görüşme yapıp onun atama kararnamesini geçersiz kılar. Böylece Balaban Arifiye'de kalır.

Arifiye'de çok sevilen İsmail Safa Güner elde çamaşır yıkanması sorununu çamaşır makinesi alarak çözer. Bunun gibi mutfağa bir bulaşık makinesi ve enstitüye bir piyano da kazandırır. Bunları normal işlerden sayan Güner, su sorununa yeniden el atar ve bundan da anılarında söz eder.

"Celali" sözünden başka Güner'in postaya verilmek üzere yolladığı mektubun, görevli öğrencinin elinden, "Ben atarım" sözüyle Şadi Balaban tarafından alındığı anlaşılır. Ayrıca, üzerinde çalıştığı *Köy Enstitüleri ve Eseri* adlı kitap notları kaybolur ve daha sonra suçlama nedeni olarak bir soruşturmada o çalışmayla ilgili sorular sorulur. Bu gelişmeler çeşitlenerek hızlanır ve yeni müfettişler gelmeye başlar.

İlk sorular, İzmit valisince görevlendirilen müfettiş Ekrem Saraç'tan gelir. Müfettişin yazılı soruları hızla yanıtlanır. Ancak iş burada kalmaz.[5]

Ali Uygur'un Suçlamaları ve Sonuçları

Bakanlık şube müdürlerinden Ali Uygur, "Bakanlık yangınında yok olan evrak örneklerini" alacağını gerekçe göstererek uzun süreliğine enstitüye gelir.

Ali Uygur –Tevfik İleri'nin deyimi ile– altı, yedi ay kaldığı enstitüde suç belgeleri arar. Bu amaçla görüşmeler ve incelemeler yapar. Bir belge bırakmadan da gider. Ancak uzun yıllar sonra yayınladığı raporlarda belge numaraları vererek, bazı suçlamalar yöneltme yolunu seçer. Oysa aradan yıllar geçmiştir. Bu suçlamaların ilk konusu "ahlaka mugayir olaylar" olarak sıralanmıştır.

Belgelerin ne olduğu, nasıl düzenlendiği ve güvenilirliği için hiçbir bilgi bulunmayan bu yazıda kendi seçimiyle bazı bölümler de atlanarak suça konu olarak gösterilen şeyler sıralanmıştır. Bazı maddelerde ise bakanlıkça geri çağrılmış olan müfettiş Ziya Karamuk'un düzenlediği belgelerin kullanıldığı açıkça yazılmıştır.[6]

Bu suçlamalar arasında kız öğrencilerin çok çirkin muamelelere maruz bırakılması, bir kız ve bir erkek öğrencinin Kalaycı köyü civarında yakalandığı; erkek öğrencinin kız öğrenciyi her gördüğü yerde laf attığı, bacağını sıktığı, cebine aşk mektubu koyduğu, kız arkadaşına aşk mektubu yazdığı gibi suçlamalar yer alır.

Bunun dışında, istasyon hareket memurunun enstitü için "Muhitte çok fena intiba bıraktığını, çevrede komünist yuvası dendiğini, talebe ve öğretmenlerin serbest davranmalarından muhitte kötü nazarla bakıldığını" söylediği de bu savlara eklenmiştir.

Aynı konuda, isimler verilmeden müdür ve öğretmenlerin Sapanca Gölü'nde motorla gezdikleri, birbirlerinin evlerine girip çıktıklarını ve şakalaştıklarını, bir arada içki içtikleri de suçlamalar arasında yerini alır.

Başka maddelerde "50-60 kişilik davullu zurnalı eğlenceler yapıldığı, Tonguç için içkili ziyafet verildiği, bir erkek öğrencinin bir kıza aşk mektubu yazdığı, mektuplaşma nedeniyle disipline verildiği, fena niyetle mektuplaştığı" gibi en masum konularda suçlamalar yöneltilir.

Bu denetimlerde, kitap okumalar ve özet çıkarmanın da önemli bir soruşturma konusu olduğu anlaşılmaktadır.

Ali Uygur konuyla ilgili raporlarında Arifiye Köy Enstitüsü bir kız öğrencinin ifadeleri de yer bulmuş. Bu ifadelerde kendisine verilen kitapları okumadığını, bunları iade ettiğini, bu kitapların da *Uyandırılmış Toprak, Ekmek ve Şarap, Ana, Şahika, Reaya ve*

Köylü, *Sarı Esirler*, *Gölgeler Ordusu*, *Sünger Avcısı*, *Fontamara*, *Resim Öğretmeni* ve *Değişen Dünya* gibi kitaplar olduğu yazılmıştır. Böylece kitaplar da suç unsuru sayılmaya başlanmıştır.

Ayrıca, sınıf ve okul kitaplıklarına "zararlı" kitaplar konulduğu ve okutulduğu, bunu İsmail Hakkı Tonguç'un sağladığı, Çifteler Köy Enstitüsü müdürünün Edip Balkır'a *Değişen Dünya* kitabını hediye ettiği, *Köy Enstitüleri* dergisinin enstitülerde okutulduğu da suçlama konularındandır.

Uygur'un raporlarından bir bölümü de enstitülerdeki faaliyetlerin "komünizm"le ilgili olduğunu kanıtlamaya çalışan suçlamalarla ilgilidir. Buna göre Adapazarı'nda marangoz olan bir kişi, bir gece enstitüde bazı belgeler yakıldığını, bunun iyi bir şey olmaması gerektiğini söylediği yazılır.

Başka bir suçlama da Tonguç'un "enstitülerin sırlarının dışarı verilmemesi gerektiğini" söylemiş olduğu yönündedir.

Yüksek köy enstitüsü adaylarına sorulan sorular da bu bölümdedir. Suçlama konusu olan bazı sorular şunlardır: "İş ilkesine dayanan eğitim, insanı nasıl mutluluğa götürür? Kendi hayatınızda başarılı bir iş görmenin tadını en çok ne zaman duydunuz?"

Ali Uygur, bu soruların Tonguç'un materyalist ve Marksist zihniyetini ifade ettiğini yazar. Başka bir siyasi suçlama da Arifiye Köy Enstitüsü'ne konuk olarak gelmiş Niyazi Berkes'e orada yemek verilmiş olmasıdır.

Bir diğer suçlama, Tonguç'un Arifiye Köy Enstitüsü Uygulama Okulu'na gitmiş ve oradaki öğretmenlerle görüşmesidir.[7]

Bu denetimlerle belge toplama ve oluşturma süreci yürütülürken, Şadi Balaban'ın basına da konu olan "Müdürü ve bir kısım öğretmenleri buradan attıracağım" sözleri de etkisini kısa sürede gösterir. Bu haber ve soruşturmacının inceleme ve değerlendirmeleri kısa süre sonra başta İsmail Safa Güner olmak üzere, enstitü öğretmen kadrosunun büyük bölümünün dağıtılmasına sebebiyet verir. Arifiye'den ilk gönderilen enstitü müdürü İsmail Safa Güner olur.

Genel müdür Ferruh Sanır, izleyen günlerde Arifiye'ye gelip "süreriz, kapatırız" anlamında konuşmalar yapar. Bu olaylardan çok etkilenen ve öğrencileri yatıştıran Muhip Kocaçınar hemen sonrasında mide kanaması geçirir.[8]

Artık sıra öğretmenlerdedir. Kimi bir yere atanırken, maaşını başka bir yerden alır. Kiminin de eşi başka, kendisi başka yere atanır. Örneğin Nedime Aksoy, bir köydeki kitaplığa verilirken, eşi Asaf Aksoy başka bir köye görevlendirilir.[9]

Hakkı Tanberk ise maaşını Sivas-Pamukpınar Köy Enstitüsü'nden almak üzere, Yozgat'ın uzak bir köyüne verilmiştir.

İsmail Safa Güner anılarında, kendisinden sonra dağıtılan öğretmen kadrosunun isimlerini ve atandıkları yerleri de anlatır. Hamit Özmenek Diyarbakır'a, Asaf ve eşi Nedime (Aksoy) Kayseri'ye, Nazif Balcı Yozgat'a, Hamdi Daner Sivas'a, Hulusi Köktuna Akşehir'e, Hakkı Tanberk Yozgat'a, Naci Birkök Burdur'a, Hasan Hepyılmaz Urfa'ya, Mustafa Eyüboğlu ve Hikmet Öz de yine doğu illerinden birine verilmişlerdir. Böylece onlar da cezalandırılmıştır.[10]

Bu listeden tarım öğretmeni Hakkı Tanberk, yüz yaşına üç kala şunları anlatıyordu: "Kadromu da Sivas (Pamukpınar) Enstitüsü'ne veriyorlar. Maaşımı oradan alacağım. Yozgat'ta da görev yapacağım."

Köye verilmesine sevinir. Klasik bir kent öğretmenliği istememektedir. Akdağmadeni'ne bağlı Olukbaşı köyüne varır. Orada görevli enstitü çıkışlı öğretmen evini Tanberk için boşaltır. Eve yerleşen Tanberk, çarşı-pazar sıkıntısı çeker. Köylülerle iyi anlaşır ve üç ay sonra oradan ayrılır.[11]

Bu atamalarla da kalınmaz. Müzik öğretmeni Hamdi Daner, beş yıl süreyle "komünist" olduğu gerekçesiyle polis tarafından izlenir. Bu konuda eşi Zehra Daner bu takibi Şadi Balaban'la ilişkilendirmektedir. Oysa Balaban, Zehra Daner'in kardeşi Asım'ın, Yüksek Öğretmen Okulu'ndan arkadaşıdır. Bu takip, gittikleri her yerde sürer ve bu yüzden birçok dostlarını da yitirir.[12]

Bu öğretmen grubunun dağıtılmasıyla Arifiye Köy Enstitüsü'nde kurucu kadrosundan kimse kalmamış gibidir. Gidenlerin yerine, başkaları atanmıştır.

Enstitüye yeni müdür olarak Azmi Gökmen gelir. Gökmen'in ilk işlerinden biri, İsmail Safa Güner'in gidişiyle ilgili olaylara katılan öğrencilerin cezalandırılmasıdır. İki yıl içinde, öğrencilere yönelik

bu disiplin soruşturmalarında toplam 38 kişi enstitüden sürekli olarak atılır. Bunun dışında 87 kişi 30 güne kadar, 6 kişi ise 90 günden bir yıla kadar çeşitli "geçici uzaklaştırma" (tard) cezaları alırlar.

İhtar, tekdir, tescil, izinsizlik, yarıyıl izinsizliği gibi hafif cezalar alanların sayısı 253 kişidir. Bu tanımlama dışında kalan bir öğrenciye daha ilginç bir ceza verilir "Bir yıl enstitüden uzaklaştırma ve ardından başka enstitüye sürgün..."[13]

Hiç kuşkusuz bu disiplin olaylarının tümü İsmail Safa Güner'in gidişiyle ilgili değildir. Ancak enstitüden atılma cezalarının çoğunluğu bu olayla ilgili olur.

Azmi Gökmen dönemiyle birlikte iş alanlarından, işliklerden, üretimden, çiftlikten, balıkhaneden, dinlenme yerinden hızla çekilen ve bu yerlerden bazıları elinden alınan Arifiye Köy Enstitüsü'nün "köy enstitüsü" denecek bir yanı kalmamıştır. Enstitütleri ilköğretmen okullarına dönüştürme yolunda hızla yürünmektedir.

Gizli Celsede Arifiye Köy Enstitüsü ve İsmail Safa Güner

Bakan emriyle görevden alınması ve ardından diğer öğretmenlere uygulanan sürgünden sonra İsmail Safa Güner, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'yle görüşmek ister ancak bu görüşme gerçekleşemez.

Tam da bu sırada, TBMM'de komünizm konulu gizli bir toplantı yapılır. Bu toplantıda, meclisi bu konuda bilgilendiren görevli dışında, Reşat Şemsettin Sirer ve Tevfik İleri de konuşma yaparlar. Sirer anlatılanları onaylayarak, bu konuda kendi döneminde çok şeyler yapıldığını anlatmak amacıyla enstitülerden 400 öğretmeni nasıl görevden aldığını ve kimseden ses çıkmadığını anlatır. Ancak Tevfik İleri, bu söylenenleri yetersiz bularak, Sirer'in göreve getirdiği genel müdürden de memnun olmadığını açıklar. Söz konusu kişi, Yunus Kazım Köni'den başkası değildir.

Bakan İleri, Arifiye'ye verilen müdür İsmail Safa Güner'le ilgili Köni'den bilgi istemiş ve bu bilgiden memnun kalmamıştır. Bunun üzerine yaptıklarını, gizli celsede şöyle anlatır:

> Bir ay evvel Arifiye Köy Enstitüsü müdürünü, 6-7 aylık sıkı bir teftişten sonra Vekâlet emrine almak zaruretinde kaldık. Reşat Şemsettin Beyefendi arkadaşımızın İlk Tedrisat Umum Müdürlüğü'ne getirdiği ve benim orada bulduğum zata, Arifiye'ye tayin edilmiş bulunan bu arkadaşı, bu müdürü ona sordum, nasıldır? İyidir, nasıldır, iyidir. Yaptığım tahkikat sonunda maalesef hiç de iyi olmadığı meydana çıktı. Kütahya mebusları bilirler. Altı-yedi aylık bir tahkikattan sonra bu arkadaşı vazifesinden uzaklaştırmış bulunmaktayım.[14]

Bakanın itirafıyla Arifiye'ye yolladığı müfettişin de yapılan denetimin de "sıkı" bir özelliği olduğu açıkça bellidir. Yani özel bir yöntemle, özel biri yollanarak yapılmış, özel bir işlem söz konusudur. Gereği de hızla yerine getirilmiştir. Bakan, yalnızca Arifiye'yle de ilgili değildir. Sözlerinin sonrası bunu gösteriyor:

> Şunu ifade etmek istiyorum. Devir aldığım günden bugüne kadar, üzerinde hassasiyetle durulduğu halde, hâlâ durmakta olduğumuz halde bunları birer birer aramakta, bulmakta ve saf dışı yapmaktayız.[15]

Arifiye'de, aradıklarından çokça bulunmuş ve saf dışı edilmiştir.

Kız Öğrencilerin Gidişi

Köy enstitüleri, köy çocukları için bir şans olmuştu. Ancak asıl şanslı olanlar erkeklerle eşit koşullarda okuyarak bir meslek sahibi olacak köy kızlarıydı. Binlerce yıldır erkeklerin bir adım gerisinde görülen kızlar için gün doğmuştu. Ancak kızları köylerden almak, binlerce yılın kötü etkilerinden sıyrılmak kolay değildir. Daha önce bir hizmet almamış köyler, haklı olarak her yeni gelişmeye kuşkuyla bakmaktadır.

Oysa Cumhuriyet kadın hakları ve erkelerle eşitlik konularında kimi gelişmiş ülkeleri geride bırakacak eylemlere imza atmış ve 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı vererek örnek olmuştur. Bu gelişmenin sonucunda meclise 17 kadın milletvekili girer, köylerde kadın muhtarlar göreve seçilmeye başlar. Artık ka-

dınlar, her mesleği seçebilmekte ve erkeklerle eşit olarak görevlerini yerine getirebilmektedir. Ancak bu durum, nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan kırsal kesim için henüz geçerlilik kazanmamıştır.

Köy enstitülerinde, ilk yıllarda kız öğrenci sayısı oldukça azdır. Ancak bu enstitülerde okumuş kızlar çok mutludur. Hele köylerine öğretmen olarak dönen, at üstünde boz elbiseleriyle köyleri gezen, köylerde okuma ve dikiş kursları açanlara ilgi büyüktür. Artık kuşkular kalkmış ve ilk yıllara göre kız öğrenci sayıları da görece artmıştır. Daha sonra aralarından profesörler, öğretmenler, yazarlar çıkan bu köy kızları, enstitüleri yaşamlarının en büyük şansı sayarlar.

Tonguç, kızların okuması konusunda çok duyarlıdır. Kızları bir yana, erkekleri bir yana ayırarak enstitüyü kafes haline getirme uygulamalarına karşı çıkışıyla ilk günlerden itibaren en net tavrı koymuştur. Köy çocuklarını yaşamın her alanını paylaşmaya, birlikte üretime ve ortak, eşit yaşama alıştırmaya özen göstermiştir.

Enstitülere karşı olanlar enstitü karşıtı propagandanın merkezine iki konuyu yerleştirirler. Bunlardan biri, o döneme özgü ve Amerika merkezli başlatılan "komünizm" korkusunu yaymak, diğeri ise toplumumuzun çok duyarlı olduğu "namus" kavramıdır. Namus denince de konu kadın cinselliği merkezinde tartışılır ve köylünün bu duyarlığı etkilenmeye çalışılır. Kentli, kasabalı çocuklar, kız erkek birlikte okurken bunlarla ilgili tek söz söylemeyenler, köy çocuklarının birlikte okumalarından rahatsızdır.

Kimi uzmanların önerileri ve enstitülerde yürütülen müfettiş akınlarıyla tutulan raporlar da gerekçe gösterilerek köy çocuklarının birlikte okumalarının yolu kapatılır. Köy enstitülerinde başlatılan kız ve erkekleri ayrı okullarda okutma uygulaması, ilköğretmen okullarında da uygulanır.

Yeni seçilen iktidar aynı okullarda okumaları "sakıncalı" bulunan köy çocukları için seçimden iki ay sonra düğmeye basar. Tüm enstitülerde okuyan kız öğrenciler, Beşikdüzü ve Kızılçullu köy enstitülerinde toplanır ve bu enstitülerdeki erkek öğrenciler de diğer enstitülere yollanır.

Arifiye Köy Enstitüsü kız öğrencileri de Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gönderilirler. Bu görev 8.10.1950 tarih ve 25/1943 sayılı yazıyla öğrencilerin çok sevdiği işlikbaşı Hikmet Öz'e verilir.

Hikmet Öz'e verilen görev yazısında Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün 26.8.1950 gün ve 1570 sayılı emirleriyle Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gönderilecek 41 kız öğrenciyi, İzmir'e götürme görevinin kendisine verildiği ve gereğinin yapılması istenmiştir.

Enstitü müdürü Fehim Akıncı imzasıyla verilen belge ekinde, 41 kız öğrencinin oluşturduğu liste başına görevli öğretmenin adı da yazılmıştır. Karar kesindir. Gözyaşları içinde İzmir, Kızılçullu yolu tutulur. Arifiyeliler için, aslında bu Kızılçullu'ya yapılan ilk toplu gidiş değildir. 1947 yılında Arifiye Köy Enstitüsü Sağlık Kolu kapatılınca da Arifiye'deki sağlık memuru adayları topluca Kızılçullu'ya yollanmıştır. Aşağıda verilen Arifiye'den Kızılçullu'ya gönderilen kızların listesi zamanın değerlendirmesine bırakılmıştır:

1. Öğretmen Hikmet Öz, 2. Kıymet Batmaz, 3. Neval Özdemir, 4. Birsel Yüksel, 5. Zebure Uygut, 6. Münevver Özker, 7. Fatma Bakır, 8. Cevriye Ersoy, 9. Kadriye Kaynak, 10. Necmiye Çakar, 11. Lemanser Türker, 12. Ümmühan Bulum, 13. Nimet Yıldırım, 14. Sabriye Ayhan, 15. Hatice Urfalıoğlu, 16. Hatun Yıldız, 17. Güner Durmaz, 18. Hanife Latif, 19. Nezahat Yıldız, 20. Selime Tuncer, 21. Güzide Yurdakul, 22. Gülşen Özteber, 23. Ayten Yalçın, 24. Nurten Temel, 25. Sevim Ahıskaya, 26. Müzeyyen Ünan, 27. Vildan Taç, 28. Müzeyyen Aydınlı, 29. Bahriye Ünay, 30. Kamile Dönmez, 31. Sevim Özbağçe, 32. Ülker Önder, 33. Birsen Özmen, 34. Kadriye Konuk, 35. Leyla Genç, 36. Ayten Aydoğdu, 37. Necmiye Yıkılmaz, 38. Müşerref Erol, 39. Neriman Tuncay, 40. Şükriye İmay, 41. Necla Özbek, 42. Halime Aslan...

Elbette köy enstitülerinin kapatılmasından en büyük zararı, köy kızları görür. 1950-1963 yılları arasındaki 13 yılı aşkın süreyle köy enstitüleri ve ilköğretmen okullarına kızların alınmaması, bu tarihten başlayarak öğretmen okullarının "erkek öğretmen okulu" ve "kız öğretmen okulu" diye iki parçaya bölünmesi bu bakış açısının ürünüdür. 1963 yılından itibaren erkek ilköğretmen

Nebahat, Fehime, Nevin, Cevriye, Ülker, Kadriye, Emine, Münevver, Kadriye.

okullarına sınırlı sayıda kız öğrenci "gündüzlü" olarak alınırken, kız ilköğretmen okullarına da aynı biçimde az sayıda erkek öğrenci "gündüzlü" olarak alınır.

Köy enstitülerinden kızların alınarak, bir enstitüde toplanmasından sonra köy kızlarının eski yazgısı geri gelir ve okuma olanağı uzun bir geleceğe ertelenir.

Kızılçullu ve Beşikdüzü Köy enstitülerinden ayrılan birer grup erkek öğrenci de aynı biçimde –istekleri dışında– giden kızların yerine Arifiye'ye gelir.

Bu yeni durumda dağıtılan kızlar da, enstitüleri kızlara verildiği için başka enstitülere yollanan erkekler öğrenciler de mutsuzdur. Bu öğrencilerin, gittikleri enstitülerde uyum sorunları olur.

Kızların Arifiye'den Kızılçullu'ya gönderilmesi sırasında enstitü öğretmeni olan İbrahim Akman, o dönemi ve kızların gidişini anımsayanlardandır:

O kadar muntazam ve disiplinli bir çalışma ortamı yaratmışlardı ki öğretmenler özveriyle çalışıyorlardı. Çocuklar özveriyle hareket ediyorlardı. Her çocuk mükemmel yetişiyordu. Önceleri kız ve erkek karmaydı. Sonradan kızları aldılar. Kızılçullu'ya yolladılar. Karma eğitimi kaldırdılar. Belki o zamanın medyasının etkisindendir. Çok yazıyorlardı. Aslında kızlann yatakhaneleri ayrı, başlarındaki nöbetçi öğretmenleri bayan öğretmenlerdi. Orada gayet disiplinli, en ufak yanlış bir davranışa neden olacak böyle bir şey yoktu. Hiç olmadı. Mümkün değildi. Ben, bu okullarda çalışmaktan dolayı kendimi çok mutlu hissediyorum.[16]

Arifiye'den giden kızlar Kızılçullu'da da uzun süre kalamaz. Dönem değişmiştir. Amerikalılardan 1936 yılında kamulaştırılarak alınan eğitmen kursu ve enstitü yerleşkesi olarak kullanılan yapı ve arazi yine elden çıkmıştır. Kızılçullu'ya gidenler, kısa süre sonra yol paraları bile verilmeden Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne yollanır. Bunu, o günleri yaşayan bir Arifiyeliden, 1948 yılında Arifiye Köy Enstitüsü'ne başlayan Lemanser Sükan'ın anılarından öğreniyoruz.

Köy enstitülerinde karma eğitim veriliyordu. 1950 yılında siyasal ortamın da etkisiyle enstitülerde okuyan 1.000 civarında kız öğrenci, erkek öğrencilerden ayrılarak İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde toplandı ve iki yıl sonra Kızılçullu, Nato karargâhı yapılınca bizi Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne yolladılar.

Bu dağıtım öncesi, kızlar izinli olarak gitmişlerdir. Enstitüye dönüşlerinde kendilerini askerler karşılar. Bir öğretmenin yardımıyla İzmir'e ve aynı öğretmenin cebinden karşıladığı tren biletleriyle Eskişehir'e giderler. Oradan da Beşikdüzü'ne...[17]

Böylece Arifiye Köy Enstitüsü, artık fiili olarak Arifiye Erkek Köy Enstitüsü olmuştur. Bu yeni durum, enstitülerin kapatılarak, "İlköğretmen Okulu" adını alacakları güne dek sürecektir.

Köy Enstitüsünden İlköğretmen Okuluna

Altı Yıllık Köy Enstitüsü mü?

Bakan Reşat Şemsettin Sirer dönemi bitmeden "köy enstitülerinin altı yıla çıkarılması" çalışmasıyla sonuçlanacak bir dizi yeni plan yapıldığı anlaşılmaktadır. Enstitülerin kapatılarak, altı yıllık ilköğretmen okullarına dönüştürülmesinden altı yıl önce, bu çalışmaların başlatıldığı anlaşılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanı Sirer imzalı, İlköğretim Genel Müdürlüğü Yunus Kazım Köni paraflı, 8.6.1948 tarih ve 63/16 G. 13943 sayılı yazı bunu göstermektedir. Tüm köy enstitüleri müdürlerine yollandığı anlaşılan yazıda "Köy enstitülerinin öğrenim sürelerinin 1948-1949 öğrenim yılı başından itibaren altı yıla çıkarılması düşünülmektedir" denilmekte, bu amaçla "Köy Enstitüleri Eğitim Programı ile Köy Enstitüleri Yönetmeliği'nde değişiklik yaparken" enstitülere danışılacağı belirtilmektedir.

Yazı gelir gelmez enstitülerde müdürün uygun göreceği isimlerden iki kurul oluşturulur. Bu kurullar derslerin altı yıla göre nasıl dağıtılacağı, günlük akış ve yönetmelik değişiklikleriyle ilgili hazırlıklar yapıp önerilerde bulunur. Aynı yazıda program ve yönetmelikte bulunmayan ve yeni konulması düşünülen konuların da önerilmesi, oluşacak taslakların yollanması istenmiştir.

Bu yazıdan kısa süre sonra Sirer görevden ayrılır; ardından eğitimi altı yıla çıkarma ve eğitim programları ile yönetmelik değişiklikleri sırayla gündeme gelerek durum enstitülerin kapatılmasıyla sonuçlanır.[18]

Arifiye Köy Enstitüsü'nde İki Gün

Bu çalışmalar sürerken ve enstitü adı etrafında dedikodu, söylenti ve yazılar çıkarken en çok tedirgin olanlar, enstitü çıkışlı öğretmenlerdir. Bu söylentilere karşı, enstitüleri doğru tanıtma amaçlı yazılar da yayınlanır. Bunlardan biri de Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı ve daha sonra milletvekilliği de yapmış olan Hayrettin Uysal'ın iki gün süren enstitü gezisiyle ilgili gözlemleridir.

İzmit'ten trenle Arifiye'ye giden Uysal, kapıdan girişini şöyle anlatır: "Öğretmen yetiştiren yuva, güzel bir parmaklı kapıdan içeri giriyoruz. Bir kanadında (K), diğer kanadında (E), bizi selamlıyor."

Sırtında yazlık sanat elbiseleriyle bir öğrenci kendisini karşılamıştır. Enstitü merkez binası her zamanki gibi tertemizdir. Dershaneler düzenlidir. Öğretmen ve öğrencilerle konuşmalarından sonra, eğitmenlerce yapılmış ve enstitü merkez yapısı olarak kullanılan yapıdaki holü anlatır. Büyük holün sağında ve solundaki duvarları İnönü ve Atatürk'ün seçme sözleri süslemektedir. İnönü'nün, "Köy enstitülerini, Cumhuriyet'in eserleri içinde en kıymetlisi sayıyorum. Köy enstitülerinden yetişen evlatlarımızın muvaffakiyetlerini, ömrüm oldukça yakından ve candan takip edeceğim" sözünden sonra, Atatürk'ün "Türkiye'nin hakiki sahibi, efendisi köylüdür. O halde herkesten daha çok refaha ve saadete müstahak ve layık olan köylüdür" sözleri de aynı biçimde, büyük ve güzel bir yazıyla yazılmıştır.

Enstitünün gül bahçesini, çevre duvarları ile Hakkı Tanberk'in çalışmalarını anlatan Uysal, halk oyunlarından ve ünlü müziğinden de söz eder. Müziği anlatırken Toprak Marşı'nın "Hep topraktan geliyor, ekmeğimiz, aşımız./Toprağa dökülüyor, terimiz, gözyaşımız" dizelerindeki güzelliği, çalınan mandolin, saz, davul ve akordeon seslerine dikkat çeker.

Sıra üretim alanlarına, meyve bahçelerine ve enstitünün diğer bölümlerine gelmiştir. Büyük meyve bahçesi, yetişen meyveler, su deposu, malzeme deposu, veteriner dairesi, tohumluk, ahır, şef binası, tavukhane, süthane gibi enstitü birimleri hakkında bilgiler verir. Bunu kızların yatakhaneleri, yemekhane, sinema seyredilen perde, sahne gibi yerler izler.

Daha sonra enstitü müdürü ve öğretmenleriyle görüşen Uysal, gördüklerinden duyduğu kıvancı, bu enstitüden yetişmiş biri olarak gururla anlatmayı sürdürür. Sonra da planlı yerleşke bölümündeki çalışmaları anlatmaya geçer.[19]

Bu uzun yazı, 1950 yılının dedikodu ortamı içinde *Türkyolu* gazetesinde yayımlanır ve enstitülerin dönüştürülme günleri geldi-

ğinde Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı arkadaşlarıyla birlikte Hayrettin Uysal bir kez daha basında görünür.

Yeni Müdürün Yeni Dönemi

Arifiye'ye müdür olarak Azmi Gökmen'in atanmasıyla yeni bir dönem başlamaktadır. Bu dönemde eski öğretmenler olmadığı gibi eski ders programları da yoktur. Artık takım elbiseli, şapkaları mor bantlı öğrenciler vardır. Üretim, –zorunluluklar dışında– yasaktır ve işlikler kapalıdır. Açanlar da ceza görecektir. Yapı üretimi tamamıyla bitmiş, tarımda tasfiye işlemlerine başlanmıştır. Yalnızca, merkez bina yanındaki meyve bahçesi korunacaktır. Balık üretimi durmuş, çiftlik de elden çıkmıştır.

Azmi Gökmen, ilk geldiği gün, kampananın bulunduğu merdivenlerde sert bir konuşma yapar. Tüm öğretmen ve öğrencilerde büyük bir suskunluk vardır. Bu yeni tip müdürü, Nadir Gezer eskilerden hiçbirine benzetemez:

> Ürkütücü bir şey vardı bu insanda. Hiçbir yöneticide görmediğimiz ürkütücü bir şeyl Elinin taşa, toprağa, kuma, çimentoya, tuğla ve kiremide değmediği belliydi.[20]

Arifiye Köy Enstitüsü'nün içte süren dönüşümü, soruşturmaları, öğretmenlerin sürgünleri ve öğrencilerin atılmalarıyla sonuçlanan gelişmeler sürerken, dışta da etkili biçimde enstitü karşıtı bir propagandanın yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Bu söylentiler ve propagandalar üzerine Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerden karşı sesler çıkmaya başlar.

Basına, "Arifiye Köy Enstitüsü'nden Yetişen Öğretmenlerin Beyannamesi" başlığıyla konu olan metnin sözcülüğünü Hayrettin Uysal yapar.

126 öğretmen, milletvekillerine ve hükümete yönelik olarak yayınladıkları bildiride enstitü mezunlarına yönelik komünistlik iftirası ve karalamalar konusunda sert bir dille yanıtlar verildiği görülür. Bildiri "Kendilerine Türkçü, dinci, milliyetçi süsü veren

dergilerde bile tecavüzkâr hamlelerle hücum edenlere, ders vermenin sırası geldiğine inanıyoruz" biçiminde sert cümlelerle sürer.

Bu karşı duruşun tersine, aynı bildirinin ikinci bölümde enstitü adlarının öğretmen okulu olarak değiştirilmesi, 20 yıllık zorunlu görevin yeniden ele alınması, yedek subaylık hakkı, maaş konularının düzenlenmesi gibi istekler de sıralanarak Hayrettin Uysal'ın önderlik ettiği grup tarafından yeni döneme bir ışık da yakılır.[21]

Geçiş Döneminde Enstitüde Alınan Kararlar

Azmi Gökmen'le başlayan dönemin öğretmenler kurulu kararları eski döneme bir tepki olarak değerlendirilebilir. Alınan kararlardan örnekler, bu savı doğrulayacak bilgiler vermektedir. 1951-1952 yılı zümre öğretmenleri toplantılarında alınan bazı kararlar şu konularla ilgilidir: Kütüphanede Türk yazarlarının kitaplarının artırılması, Türk büyüklerinin hayatlarının kısa konferanslarla anlatılması, vatani ve milli konularda yazı ve şiir yarışmaları düzenlenmesi, Amerikan Kültür Heyeti'nden coğrafya dersi filmleri istenmesi, resim-iş atölyesi için tesisi gerekli masa, tabure, pano, boya, fırça, kâğıt, karton, oyma takımı gibi eşyaların alınması...

Boş derslerde öğrencilerin etüt yapmaları, fazla dersten kırığı olup hasta olanların kendi haline bırakılmaları, başarısızlık yüzünden futbol oynama yasağı uygulanması, ders programlarının değişeceği beklendiğinden kitapların şimdilik değiştirilmemesi, ranzalarda etiket eksiği olmaması, yeni programın incelenmesi ve uygulanması...[22]

Yeni Kararların Yeni Anlamları

Aynı dönemde alınan kararlar arasında sınıf kitaplıkları, okul kitaplığının düzenlenmesi gibi konular da vardır. Kitap listesi içinde "Marshall Planı"yla ilgili kitaplar da bulunmaktadır.

Yeni dönemin değişen mevzuatı içinde okul yönetmeliği de vardır. 1951 yılında, "serbest okuma saatlerinin faydalı olmadığı" ileri sürülerek, bu saatlerin etüt saatlerine katılmasına karar verilir.

Buna karşın, Aralık 1951 tarihine ait bir kararda ise okul müdürü Gökmen "Diğer enstitülerde işleri öğrenciler yapıyor. Burada ise işçiler yapıyor" diyerek, nöbetçi öğrencilerin sayılarını artırıp onları çalıştırmak gerektiğini karara bağlatır.

Başka bir kararda öğretmen Şadi Balaban'ın ambardan erzak çıkarılmasında, öğretmen ve depo memuruyla birlikte görevli olan öğrencinin, "Öğretmeni kontrol eder gibi" davrandığını ileri sürerek rahatsızlığını dile getirmesi kayıtlara geçer.

Bir başka uygulama enstitünün Arifiye merkez yerleşkesi ile yatakhanelerin bulunduğu "yukarı okul" kısmında "gözcü" öğrenciler bulundurulmaya başlanmasıdır.

Enstitü kuruluşundan beri kullanılmakta olan demiryolu yakınındaki kapı kapatılarak, demiryolundan daha uzakta, "bekçi kulübeli" yeni bir kapı yapılır.

Yenilik olarak getirilen "Öğrenciler tarafından soru çekme" uygulamasıyla eski sınav yöntemi terk edilir. (Mart 1952)

İlköğretim Genel Müdürlüğü, 31.3.1952 tarih ve 617022.6.116065 sayılı genelgeyle İ. Hakkı Tonguç'un *İş Terbiyesi*, *Canlandırılacak Köy*, *İlköğretim Kavramı* ve *Köyde Eğitim* adlı eserlerinin, enstitüde kurulacak bir komisyonca incelenerek raporlanması istenir. Öğretmen Muhip Kocaçınar buna karşı çıkar. Ancak komisyon kurulur. (9.4.1952)

Mayıs 1952'de ise yaz çalışmaları içinde, "Çevre köylerde, Kore'ye asker olarak gidenlerin işleri ve fakir ailelerin işlerini yapmak" da vardır.

1952 yılında öğrencilerin inşaat ve benzeri işlerde çalışmalarına kesin olarak son verilir. Bir öğretmenler kurulu toplantısında öğretmen Hikmet Bayur, *Hayat Ansiklopedisi* için, "Materyalist olarak yazılmıştır" der. Enstitü öğrencilerinin, iş giysileriyle enstitü dışına çıkmaları da bu dönemde yasaklanır. Aynı günlerde, enstitüye bilardo masası getirilir.

Öğrenciler için sağlık kursu, doğal bitki koleksiyonu, fotoğrafçılık, konuşma, çalgı aleti, ders araçları, kooperatifçilik, milli oyunlar, mahalli el sanatları, spor, meteoroloji tarım kursları açılmasına karar verilir. (13.4.1953)

Arifiye İlköğretmen Okulu'nda Dönüşüm

Tüm bu gelişmeler kendiliğinden olmaz. Bakanlık genelge ve yazılarıyla yeni geliştirilen program bunlara yöneltmektedir. 1952 yılında hazırlanan Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı taslağı bu geçişin yollarını açar. Bu programla klasik öğretmen okulları ile köy enstitülerinin amaçları ve programları, klasik öğretmen okul doğrultusunda büyük oranda aynılaştırılır.

Programda öğretmen okulları ve köy enstitüleri altışar yıllık olarak planlanır ve adları korunur. Ancak iki tip okul da kız ve erkek öğretmen okulu/kız ve erkek köy enstitüsü olarak düzenlenir. Bunların dışında, İstanbul Öğretmen Okulu içinde "Özel Resim-İş Şubesi" ile "Özel Müzik Şubesi" adlı iki şube öngörülür. Bu şubeler daha sonra "Resim Semineri" ve "Müzik Semineri" olarak işlev görür.[23]

Ancak zaman enstitülere karşı çalışmaya devam edecek ve oluşturulan yeni bir kanun hazırlığıyla 1953 sonunda enstitülerin tümüyle kapatılarak ilköğretmen okullarına dönüştürülmesi sağlanır.

27 Ocak 1954 gün ve 6234 sayılı kanunun birinci maddesi "Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okulları, 'İlköğretmen Okulları' adı altında birleştirilmiştir" biçiminde olayı özetler. Öğrenim süresi altı yıla çıkarılan yeni okullarda okuyan eski köy enstitüsü öğrencileri, o yıl mezun olamayacak ve bir yıl daha okuyarak ilköğretmen okulu çıkışlı öğretmenler olacaklardır. Aynı kanunla, Köy Enstitüleri Kanunu ve ilgili diğer kanunlarda da değişikliklere gidilir.

Köy enstitülerinin kapatılması, orada okuyan köy çocukları arasında büyük üzüntüye neden olur. Aynı üzüntü, enstitü çıkışlı öğretmenler için de geçerlidir ama yapabilecekleri bir şey yoktur. Doğacak yeni gün için köy enstitüleri artık tarihteki yerini almıştır.

Öğrencilerden Nadir Gezer, enstitü merkez yapısının demiryolu duvarını süsleyen ve pek çok fotoğrafta enstitü simgesi olmuş "KÖY ENSTİTÜSÜ" yazısındaki her harfin sökülüşünü oldukça

dramatik bir biçimde anlatır. Harfler de bu saldırıya direnemeyecek ve teker teker yere düşer.

Gezer'in deyişiyle "Mandolinler susmuştu. Halk türküleri küsmüştü. Ulusal oyunlar da! Her şey dağılmıştı, her şey. Güzel olan ne varsa, her şey!"[24]

Karşı Çıkanların Görüşleri

Köy enstitülerinin kapatılması çok tartışılan bir konudur. Henüz yeterince tartışılıp araştırılmadığı da söylenebilir. Van, Bruki aşiretinin önemli ismi, Adalet Partisi milletvekili ve Millet Meclisi başkanlığı da yapmış Kinyas Kartal'ın da bu konudaki sözleri ilginçtir.

Kinyas Kartal sözlerine kendisinin SSCB Harp Akademisi çıkışlı olduğunu ve orada yüzbaşılığa kadar yükseldiğini anlatarak başlar. Karısı bir Sovyet generalinin kızıdır ve kendisinin de komünizmi bildiğini söyler. Türkiye'ye geldikten sonra, onun kontrolüne 280 köy girmiştir. Köy enstitülerinin Kürtlere Türkçe öğrettiğini ve eğitim verdiğini öğrenir. Bu köylerde köylü ile devlet arasındaki ilişkilerin kendisi aracılığıyla yürütüldüğünü belirten Kartal meslek öğrenenlerin kendi kontrolünden çıktığını ve bu nedenlerle köy enstitülerini kapattırmak üzere Demokrat Parti'yle pazarlık yaptıklarını, enstitüleri kapattırdıklarını söyleyecektir.[25]

Bir Tarihçe Üzerine

Arifiye konusunda yazılmış kitap ve yazılardan söz ederken, 1968 basımlı *The History of the Ecole Normale of Arifiye* (Arifiye Öğretmen Okulu ve Tarihçesi) adlı çalışmadan söz edilmelidir. Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi'nce yayımlanan ve Nurettin Ergin imzasını taşıyan kitap, adı bu yönde verilmiş olsa da okulun tarihini inceleyen bir çalışma değildir. Bu kitaptan enstitü ve öğretmen okuluyla ilişkili kısa iki bölüm alarak bakış açısına örnek verelim:

Arifiye Köy Enstitüsünde, iyi seçilmemiş bir yerde tek katlı olarak inşa edilmiş dört, beş basit binadan başka bir şey yok. Sonra enstitünün burada inkişaf edemeyeceği düşünülerek, yeri değiştirilmek istenmiş ve tren yoluna yakın bir yerdeki bir arazide bir, iki tek katlı bina yapılmış. İşte bu kadar...

[...]

Bugün bu yerde, Arifiye Öğretmen Okulu haline girdikten sonra, modern bir okul binası ilk defa yapılmıştır. Bu sahadan bir kilometre uzaktaki eski köy enstitüleri binalarında bu gün Arifiye Öğretmen Okulu'nun orta kısmı bulunuyor. Öyle sanıyorum ki, köy enstitülerinin 2.490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu'nun şümulü dışında bırakılması, para harcamada bir sorumsuzluğa sebep olmuştur. Arifiye Köy Enstitüsü'nde zirai faaliyet ancak 1947 senesinden sonra bu müesseselerde Reşat Şemsettin Sirer'in yaptığı ıslahat devresinde, bu müesseseye tayin ettiği üniversitenin çeşitli fakültelerinden ve yüksekokullardan mezun ihtisas adamlarının tavzifinden sonra başlamıştır.[26]

Arifiye Köy Enstitüsü'nün kuruluşu ve çalışmaları, önceki bölümlerde açıkça ve ayrıntılı olarak verilmiştir. Yanı sıra Sirer dönemi ve sonrası da ortadadır. Aslında belgeler, resmi yazışmalar, kanun ve yönetmelikler yukarıda söylenenlerin doğrulukla ilgisi olmadığının en açık göstergeleridir. Ama bu yazılanlar da ibret olarak tarihte yerini almıştır.

Yukarıda sözü edilenbu kitabın asıl amacının köy enstitülerinin kötülenmesi olduğu çok açıktır. Enstitülerin kapatılmasından 14 yıl sonra bile böyle şeyler yazılabilmiştir.

Arifiyeliler Yaşamın İçinde

Arifiye Köy Enstitülü Portreler

Bu kısımda anıları, fotoğrafları, belgeleri ve değerlendirmeleri bu kitapta yer alan çok sayıda Arifiye Köy Enstitülüyle ilgili ancak hakkında bilgilere ulaşılabilenlerin portreleri yer aldı. Başka bir ölçü kullanma olanağı yoktu. Bilgilerine ulaşılamayan çok daha büyük bir topluluğun, bu çalışmadan alacaklı kalacağı da kuşkusuz.

Arifiye'den veya Yüksek Köy Enstitüsü'ne giderek oradan öğretmen, başöğretmen, teknik öğretmen olarak ayrılan bu benzersiz insanların yaşamöykülerinden kısa kesitler ve kimlik bilgileriyle yetinilmiş, geri kalan yaşam renkleri kitabın içindeki bölümlerde, satır aralarındaki emeklerinde gizlenmiştir.

Köy enstitüleri, köy çocukları için bir şans olarak değerlendirilir. Evet, bu doğrudur. Ancak o şanslıların çocukları, yaşamda daha şanslı olur. En azından yükseköğrenim görme konusunda böyle olduğu söylenebilir. Denebilir ki enstitü çıkışlıların çocuklarından üniversite okumayan yok gibidir. Yurtiçinde ve yurtdışında olmak üzere enstitülülerin çocuklarından çok sayıda profesör, bilim insanı, müzisyen, balerin, öğretmen, öğretim üyesi, diplomat, işadamı, öğretmen ve çok sayıda farklı meslekte başarılı insanlar yetişmiştir.

Bu başarının arkasında anne babalarının kişisel özverilerinin yanında, köy enstitülerinin birikimi olduğu da yadsınmamalıdır. Şimdi ulaşılabilen portreleri alfabetik dizimle görmeye başlayabiliriz.

Abdullah Şevki Çelik

İleri yaşına karşın yakın zamana dek Adapazarı'nın her gün yazı yazmayı sürdüren gazetecisidir Abdullah Çelik.

1929 yılı, Sapanca, Fevziye köyü doğumlu olan Çelik, okumak isteyen ve köy enstitülerini duyanlardandır. 6 Mart 1942 günü, meradaki atlardan biriyle gidip kendi başına enstitüye kaydolur.

Enstitünün okumayı çok seven öğrencilerinden biridir. Nöbet günlerinde Çelik için görev yeri, genellikle enstitü kitaplığıdır. Öğrencilik yıllarında başlayan okuma ve yazma tutkusu, öğretmenliğiyle de gelişerek sürer.

1947 yılında bitirdiği enstitüden ilk görev yeri olan Adapazarı, Kavaklıorman köyüne gider. Bir süre sonra, Karasu ilçesinin Karasu köyünde öğretmenlik yapar. Çelik'in atak kişiliği ve sorun çözücülüğünün yanında, okumaya ve kitaba düşkünlüğü, onun bilgisi dışında, kütüphaneye yakın olsun diye merkez sayılabilecek Erenler köyüne verilmesini sağlar. Aynı zamanda dergi ve gazetelerde yazı yazan Abdullah Çelik, *Ulus* gazetesi muhabiridir.

Kısa süre sonra Yozgat, Sorgun'a bağlı Eymir köyüne atandığını öğrenir. Bu göreve gidişini girişimlerle durdurarak önce Bolu, Akçakoca'ya ve peşinden de Düzce Cumayeri'ne verilir. Böylece ilk Yozgat atamasından kurtulmuş olur.

Düzce'den, kısa sürede, karşılıklı yer değiştirme yoluyla Adapazarı Tavuklar köyüne atanan Çelik, oradan da Erenler köyüne geri döner.

1947-1958 arasındaki bu koşuşturmadan sonra, askerliğini yapan Abdullah Öğretmen 1958 yılında Adapazarı merkez İbrahim Esen İlkokulu başöğretmenliğine atanır. Bu arada gazeteciliği sürmektedir ve Yassıada'ya giriş kartı sahibi gazetecilerden biridir.

Gazeteciliği nedeniyle olmalı ki, 1960 yılında Zonguldak ili emrine verilir. Turan Feyzioğlu'yla görüşmesi sonucunda valilik bir kez daha bu yer değişikliğini de durdurur.

İzleyen yıllarda çalışmalarını merkez Mustafa Kemal Paşa İlkokulu öğretmeni ve sonrasında, yeni kurulan Cengiz Topel İlkokulu müdürü olarak sürdürecektir.

1967 yılında, bir kez daha Yozgat ili, Çekerek, Beydin köyüne verilen Çelik, dönemin bakanı İlhami Ertem'le görüşmesi sonucunda bu atamayı da atlatır. Cengiz Topel İlkokulu'ndaki görevine geri döner. Uzun yıllar müdürlüğünü yaptığı bu okuldan, 1973 yılında emekli olur.

Öğretmenlik yaşamı boyunca, başarılarıyla ödüller kazanan Abdullah Çelik çeşitli gazete ve dergilerde yazmayı hiç bırakmaz.

Kendi beyanıyla Sakarya'nın il olmasını ilk yazan gazetecidir. Sakarya'da, günlük bir gazetede köşe yazarlığını sürdüren Abdullah Çelik, Arifiye Anadolu Öğretmen Lisesi döneminde, 2002 yılındaki başvurusuyla enstitü döneminde yemekhane yapısı olan yere yapılan spor salonuna "Süleyman Edip Balkır Kapalı Spor Salonu" adının verilmesine de önayak olacaktır.

Abdullah Çelik'in, bir yazısının başlığı "Benim Onur ve Gurur Kaynağım, Köy Enstitülü Olmamdır" biçimindedir. Çelik 5 Nisan 2018 günü yaşamdan ayrılmıştır.[1]

Ahmet Tevfik Özdemir

Ahmet Tevfik Özdemir, 1925 yılında, Adapazarı'nın Adliye köyünde doğar. Adliye, Arifiye'ye en yakın köylerdendir. Ahmet, Demirci Hüseyin'in beş çocuğunun en küçüğüdür. İlkokulu köyünde bitirerek 1940 yılında Arifiye Köy Enstitüsü'ne kaydolur.

Özdemir, oldukça aktif geçen enstitü yaşamı sırasında imeceler ve yurt gezileri yoluyla çeşitli köy enstitüleri ziyaretlerine katılır. Bir süre de Balkır'ın "işgüder" dediği, okul başkanlığı görevine seçilir. Aynı zamanda, meydan orkestrasının davulcusu olan Özdemir bir iş bitiminde, sabahları ve her gerektiğinde hızla davulunu kapıp gelmektedir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nün en tanınan fotoğrafçı öğrencilerinden biridir. Mezun olduktan sonra, Sakarya'nın köylerinde 11 yıl öğretmenlik yapar. Köy ilkokulu bahçelerinde çeşitli tarımsal

uygulamalar yaptırır ve özellikle arıcılık üzerindeki çalışmalarıyla önder olmaya çalışır.

Adapazarı'na atandıktan sonra, uzun yıllar Eğitim Araçları Merkezi başkanlığı görevini sürdürür. Bu sırada köylerde eğitici film gösterileri için mesai, saati kavramı olmaksızın çalışır. Öğretmenler için fotoğraf-film makinesi kullanma konusunda eğitimler düzenler. 1960'lı yıllarda, Sakarya ilinin 40 kadar köyüne elektrik götürülmesi projesinde de görev alır. Tüm bayram ve resmi törenlerde fotoğraf ve film çeker.

Emeklilik yıllarında Adapazarı'na çocuk tiyatrosu ve Türk motifi dekorlu ahşap turistik eşya üretimi gibi kültür ve turizm alanlarında katkıda bulunmaya çalışır.

Ahmet Özdemir, 2012 yılında Eskişehir'de yaşama veda eder.

Ahmet Yol

Arifiye Köy Enstitüsü'nü bitirmeden ünlenen, adı gazetelere, kitaplara geçen, konserlerde Hamdi Daner öğretmenin yardımcısı, koroda solist Ahmet Yol Cumhuriyet'le yaşıttır.

1923 yılında Bursa, Yenişehir, Akdere köyünde doğar. 1935'te ilkokulu bitirir. Köylerde satıcılık, simitçilik ve köy kâtipliği yapmaya başlar. Beş yıl boyunca evin geçimine katkı sağlar.

1940'ta Arifiye Köy Enstitüsü'ne girer. Yapıcılık mesleğini seçmiştir. Ama daha çok müziği, dokuma makinelerindeki usta öğreticiliği ve enstitüye gelen yabancı konuklara yol göstericiliğiyle ünlenir.

1944 yılında Arifiye Köy Enstitüsü'nü bitirerek Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü, Güzel Sanatlar Kolu, Müzik Bölümü'ne başlar. O günün ünlü sanatçıları, Hasanoğlan Güzel Sanatlar Kolu'nun öğretmenleridir. Bunların arasında piyano öğretmeni Selçuk Uraz, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'ndan Şükrü Arseven, basbariton Ruhi Su, Aydın Gün, Süleyman Güler, Faik Canselen, Kemal İlerici, Saim Alpago, Mehmet Öztekin, Malik Aksel ve Eduard Zuckmayer gibi isimler vardır.

Düzenli olarak Ankara'daki sanat etkinliklerini izleyip tartışırlar. Hasanoğlan'da da konserler verilir. Ahmet Yol, bir keresinde, Moliere'in *Gülünç Kibarlar* adlı eserini sahneler.

Hasanoğlan'da Ruhi Su'nun hem öğrencisi hem arkadaşı olur. Yurtdışına –İtalya'ya– gönderilecek öğrencilerin liste başıdır. Buna karşın yurtdışına gönderilmez.

Yol, 1947 yılı Haziran ayında, Artvin, Yusufeli dağlık bölgesine gezici başöğretmen olarak atanır. Bu arada enstitülü arkadaşı Ülker Aktan'la evlenir. 1947-1950 arasında Yusufeli'nin geçit vermez köy yollarında, eğitmenli köylerde okul yapımlarını, eğitim işlerini planlar. Sürekli sarp arazide at üstündedir. Bu çalışmalar sırasında her ay düzenli olarak hakkında gizli raporlar düzenlendiğini, uzun yıllar sonra anılarını yayınlayan dönemin Yusufeli Savcısı Hasan Basri Akgiray'dan öğrenir.

Askerliğini, Ankara yedek subay okulunda ve Kandıra'da yapar. 1950 yılında askerlik bitiminde Kocaeli, Kandıra'da, yeniden gezici başöğretmen olarak çalışmaya başlar. Bunu, sekiz ay süreyle İzmit Yetiştirme Yurdu müdürlüğü görevi izler.

Ahmet Yol, 1954 yılında Adapazarı Fatma Hanım İlkokulu müdürüdür. Bu sıralarda Adapazarı Öğretmenler Derneği başkanlığı da yapmaktadır. 1957 yılında isteği üzerine İstanbul'a atanan Yol, böylece yeniden müziğe kavuşacağı yola girer.

İstanbul'a atandıktan sonra Taşlıtarla'da öğretmenlere müzik seminerleri, Aksaray ve Beyazıt Deneme okullarında öğretmen ve öğrencilere müzik dersleri verir.

Aynı yıl içinde, Belediye Konservatuarı'na sınavla sanatçı olarak kabul edilir. Konservatuar çoksesli korosunda görev yapmaya başladığı bu sıralarda, öğretmenlik görevini de sürdürmektedir. Şehir operasının kurulmasıyla opera sanatçısı olarak koroya geçer.

27 Mayıs'ta ortaöğretime geçen Ahmet Yol, 1961'de Emirgan Ortaokuluna'na müzik öğretmeni olarak atanır. Daha sonra, Beşiktaş Kız Lisesi, Behçet Kemal Çağlar Lisesi ve Vefa Lisesi'nde de aynı zamanda ücretli müzik dersleri veren Yol, pek çok okulda müzik kursları da açar.

Sonraki yıllarda Şehir Operası'nın, İstanbul Devlet Opera ve Balesi'ne dönüşmesi sırasında ise yapılan sınavı kazanarak İstanbul Devlet Opera Korosu sanatçısı olur. Uzun yıllar çalıştığı operada

Tosca, *Madam Butterfly*, *Puccini*, *Turandot*, *Manon*, *La Boheme*, *Yarasa*, *Şen Dul*, *Maskeli Balo*, *Rigoletto*, *Yevgeni Onegin*, *Satılmış Nişanlı*, *Palyaço*, *Cavalleria Rusticana*, *Carmen*, *Hoffmann'ın Masalları*, *Çardaş*, *Fürstin* ve *Lucia* adlı eserlerde rol alır. Bu sırada kızı Ezgi, balerin olarak aynı kurumda görev yapmaya başlar.

Günde 16 saati aşan bir çalışma temposuyla yıllarca müziğe emek veren bu yorulmaz insan, 1977 yılında 29 yıl, 7 ay görev üzerinden emekli olur. Ancak müzik dersleri vermeyi uzun yıllar sürdürür.

75 yaşına geldiğinde yaşamını derinden etkileyen Mehmet Başaran şiirleriyle iki Dağlarca şiirini bestelemeye başlayan Yol, bu çalışmasını 2009 yılında bir albüme dönüştürerek gelirini Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı'na bağışlar.

Sonraki yıllarda, Ahmet Yol'un bestelediği "Tonguç Baba", "Taşlara İşleyen Yürek Sesi", "Harunlar", "Çınlayan", "Ses Mavilik" ve "Cumhuriyet Marşı" adlı yapıtlarının bulunduğu albüm eşi Ülker Yol ve kızı Ezgi Tekinson'un çabalarıyla yayınlanır.

Ahmet Yol, bitmeyen enerjisinin kaynağını kendisi şöyle açıklayacaktır:

> Bütün birikimimi, Arifiye Köy Enstitüsü ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde dersliklerde, işliklerde, tarlalarda özgürce, insanca yapılan çalışmaların verdiği güce borçluyum. Elbette buna, Arifiye'de Hamdi Daner'in özel emeğini ve çocuklara duyduğum sevgiyi de eklemeliyim.[2]

Bir kelebek çevikliğiyle 19 Mart 2011'de sabaha karşı aramızdan süzülüp sonsuzluğa çekilen opera sanatçısı, besteci, müzik öğretmeni bu aydınlık yüz, köy enstitülerinin yetiştirdiği önemli aydınlar arasında yerini alır.

Ali Görgülü

Kandıra, Çakmaklar köyünde 1927'de dünyaya gelen Ali Görgülü, ilkokulu Tatarahmet köyünde bitirir. 1941 yılında Arifiye Köy Enstitüsü öğrencisi olur.

Arifiye Köy Enstitüsü üçüncü sınıfından sonra sınavla Sağlık Kolu'na seçilen Görgülü, bu koldaki en çalışkan öğrenci olarak bilinmektedir. Okuduğu kitaplar ve günlük yaşantısıyla ilgili notlar aldığı defteri günümüze dek ulaşır. Görgülü, enstitüyü köy sağlık memuru olarak bitirir.

Köy sağlık memuru olarak görevine 1946 yılında Kandıra'nın köylerinde başlar. Köylerde geçmişten kalan sağlık sorunları ve geri kalmışlıkla uğraşmaya başlar. Askerliğini sağlık subayı olarak Maltepe askeri kışlasında tamamlayıp görevine döner.

DP ilçe başkanıyla tartışmaları sonucunda başka bir yere sürülen Ali Görgülü ancak 1960'tan sonra eski görev yerine dönebilir.

Bu tarihten sonra İzmit Belediyesi Sağlık İşleri'nde çalışmaya başlayan Görgülü'nün bu görevi, İzmit Devlet Hastanesi eczanesindeki çalışmalarıyla sürer.

1970 yılında, çocuklarının eğitimi için sağlık memurluğuna dönüş yaparak sırasıyla İstinye Devlet Hastanesi ve Çatalca Hükümet Tabipliği'nde çalışır.

1973 yılında emekli olduktan sonra muhasebecilik de yapan bu çalışkan insan Yıldız, Şefika ve Nazif adlı çocuklarını geride bırakarak 28.7.2007 tarihinde yaşamdan ayrılır.

Ali Rıza Küçük

Düzce'nin İmamlar bölgesi köylerinden olan Ali Rıza Küçük, Arifiye Köy Enstitüsü'nde okurken Sağlık Kolu'na ayrılan öğrencilerdendir. Sağlık Kolu'nun, Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gönderilmesi sırasında o da sınıf arkadaşlarıyla birlikte Kızılçullu'ya gider.

1947 yılında, köy sağlık memuru olan Ali Rıza Küçük, uzun yıllar Düzce'nin köy gruplarında köy sağlık memuru göreviyle çalışır ve arkadaşları gibi köy sağlık sorunlarıyla boğuşur.

Sağlık Bakanlığı'nın açtığı bir sınavı kazanarak Gevher Nesibe Sağlık Yüksek Okulu'nu bitirip sağlık kolejlerinde öğretmenlik de yapan Küçük, izleyen yıllarda emekli olur. İzmir Balçova'da yaşamını sürdürmekteyken 2004 yılında yaşamdan ayrılır.[3]

Ayten Aktan (Erozan)

Bir öğretmenin kızı olan Ayten Aktan, Kütahya doğumludur. Babası, ablasını yeni atandığı Simav'a götürünce, Ayten bir akraba yanında ilkokulu bitirir. Daha sonra annesinin gözetiminde üç arkadaş Arifiye yoluna düşerler. Savaş günleridir. Yolda sorunlar yaşanır. Sirenler çalar, elektrikler kesilir, trenler durur. Sabah olup trenler normale dönünce Arifiye'ye varılır.

Arifiye'de bir süre yalnız okurken, ablası Ülker de yanına gelince çok sevinir. Oldum olası iyi anlaşmaktadırlar. Ayten dördüncü sınıftayken, enstitüden önce ablası ayrılır. Onun peşinden Ayten de ailesinin isteğiyle enstitüden ayrılacaktır.

Arifiye Köy Enstitüsü yönetimi, kendisine bir "Köy Sanat Erbabı Belgesi" vererek Ayten'i yolcu eder.

İstanbul'daki akrabasının desteğiyle Bakırköy Ruh ve Sinir Hastanesi'nde çalışmaya başlar. Becerileri, etrafındakileri şaşırtmaktadır. Sorulara, kısaca "enstitü" diye yanıt verecektir. İki yıl süreyle bu hastanede dahiliye hemşiresi olarak görev yapar.

Kızının doğmasıyla çalışma hayatından ayrılan Ayten Hanım, bir süre sonra Singer mağazasına giderek nakış öğrenmek ister. Ancak yaptığı işleri gören yönetim ondan "biçki ve nakış öğretmeni" olmasını ister.

Zaten enstitünün verdiği belge de bunun kanıtıdır. Singer kurslarında öğretmenlikle başlayan yeni işi, bir süre sonra mağaza yöneticiliğine dönüşür.

Tüm başarılarının arkasında köy enstitüsündeki çalışmalarının yattığını söyleyen Ayten Aktan (Erozan) şunları dile getirir:

> Konuşmadan, oturup kalkmadan tutun da tüm davranış kalıplarımız, köy enstitüsünün kazanımlarıydı. İğne vurmayı, biçki-dikişi, kumaş bilgisini, makastarlığı, elbise provası yapmayı, hazır modelleri kumaşa uygulamayı ve bu işlerdeki rahat davranışları hep Arifiye'den aldım. Yoksa o günün Beyoğlu'nda değil iş yapmak, konuşmaya bile çekinebilirdik.[4]

Enstitülerle ilgili düşüncesi sorulunca Ayten Erozan "Enstitü beni sokağa atmadı" der.

Edip İzmirligil

Düzce'nin Gölyaka bölgesi, İmamlar köyünde 1926 yılında doğan Edip İzmirligil, ilkokuldan sonra Arifiye Köy Enstitüsü'ne girer. Enstitüdeki mesleği demirciliktir.

Arifiye Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra yıllarca köy ve kasaba ilkokullarında çalışır. Sonrasında Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitiren İzmirligil, uzun yıllar ilköğretim müfettişi olarak görev yapar. Yaşamdan ayrılmış olan Edip İzmirligil'in Arifiye Köy Enstitüsü son sınıfındayken *Köy Enstitüleri* dergisinde Sapanca Gölü'nün balık çeşitlerini tanıtan yazısına bu kitapta da değinilmiştir.

Halime Akyol (Kocataş)

Şile, Kabakoz köyü doğumlu Halime Akyol'un annesi köy muhtarıdır. Annesinin yönlendirmesiyle Arifiye Köy Enstitüsü'ne kayıt yaptıran Halime, o günlerde sadece 27 kilo gelmekteydi. Enstitünün ilk yıl öğrencilerinden olan Halime Akyol, kısa boyu ve zayıf bedenine karşın atak ve konuşkandır. Zaman içinde enstitüye uyum sağlayan Halime, özellikle müzikte yetenekli isimlerden ve çoksesli koronun solistlik yapan sayılı öğrencilerinden olur. Bu yeteneğiyle o günlerin gazetelerinde adından söz ettirir.

Bir keresinde öğrenci toplantısı için enstitü haberlerini toplama görevi alan Halime Akyol, Balkır'ın odasında gazeteci Ahmet Emin Yalman'la karşılaşır ve bu görüşme Yalman'ın "500 Robenson Arasında" başlıklı yazısına konu olur.

Arifiye Köy Enstitüsü ikinci dönem mezunları arasında yer alan Halime Akyol, enstitünün balıkçıbaşı öğrencisi sayılan Selahattin Kocataş'la yaşamını birleştirir ve öğretmenliğe kendi köyü Kabakoz'da başlar.

Öğretmenliği sırasında, eski öğretmeni Berin Tuç'a yazdığı bir mektupta köydeki bazı çalışmalarını şöyle dile getirir:

> Okulun badanası, iç ve dış temizliği, okul içinde bir kooperatif, fakir çocuklar için Beykoz Kundura Fabrikası'ndan 4,5 liraya ayakkabı getirtme,

> okul için bir eczane, ziraat işleri, okula ait tatbikat bahçesinin etrafına avlu tutturup bakla, sanmsak ektirme.[5]

12 yıl süreyle Kabakoz'da görev yapan Halime Akyol (Kocataş), daha sonra çalışmalarını Şile merkezinde sürdürür. Köy enstitülerinin kapatılmasının kime zarar verdiği sorusuna yanıtı da şöyledir:

> Köylüye zarar verdi, kime verecek? Mesela bizim devreden arkadaşlarımızın kaç tane doktor, profesörler çocukları var? Kapatılmasaydı, köy çocuklarının ne kadarı okuyup yüksek mevkilere çıkacaktı. Bir düşünün.[6]

Hamiyet Olgun (Albayrak)

Düzce, Konuralp'e bağlı Aynalı köyünde 1927 yılında dünyaya gelen Hamiyet Olgun, ilkokulu Üskübü'de bitirir. Arifiye Köy Enstitüsü tarım öğretmeni Hakkı Tanberk'in köyleri gezdiği bir sırada, ailesi ikna edilerek enstitüye ilk alınan kız öğrencilerdendir.

Aslında enstitü haberini ilk kez Akçakoca'da öğretmen olan eniştesinden duymuştur. Ancak babası okumasına şiddetle karşıdır. Annesi de tersine okumasını ister. Enstitüye kayıt işlemlerini de bu öğretmen eniştesi yaptırır.

Babası enstitüye giden Hamiyet'e küser ve beş yıl onunla hiç konuşmaz. Hatta izin zamanlarında gelen kızını görmemek ve konuşmamak için o geldiğinde annesinin evine gider. Çünkü yakın çevresinde enstitüye giden kızlarla ilgili kötü söylentiler dolaşmaktadır. Hatta kayıt olduktan sonra bile Hamiyet'in annesine gelerek aynı şeyleri yüzüne söyleyen akrabaları çıkar.

Köyde okuyan ilk kız Hamiyet'tir. Bundan sonrasını kendisinden dinleyelim:

> 1945'te öğretmen olarak köyüme atandım. Bana, enstitünün verdiği dikiş makinem ile... Gündüzleri okulda benden büyük çocukları, geceleri okuma yazma, dikiş kursları açıp insanlarımızı eğittim. 15 yıl emek verdim köyüme.

Benden sonra, köyde kızını okutmayan kalmadı. Kızların okumasının kötü bir şey olmadığını yaşayarak öğrendiler. Muhtarlık yaptım, köy köy dolaştım.

1960 yılında Düzce Namık Kemal İlkokulu öğretmenidir. Ancak çocukları da İstanbul'da okumalı, ondan daha fazla eğitim almalıdır. 1968-1969 öğretim yılında İstanbul, Kireçburnu Şükrü Naili Paşa İlkokulu'na öğretmen olur. 1970 yılında, Beşiktaş Barbaros İlkokulu'nda öğretmenlik yapar. 1976 yılına dek burada çalışıp emekli olur ancak boş duramaz. 65 yaşına kadar özel bir okulda müdür ve öğretmen olarak çalışmaya devam eder. Bu okulu ilk bitirenler, onun öğrencileridir. Sonra, yeniden emeklilik...

Hamiyet Öğretmen eski günleri "Öğretmenliğin emekliliği olmadığını yaşayarak öğrendim. Bugün de toplum için 'ne yapmalıyız, nerede yanlış yapıldı' diye düşünür, zaman zaman gurur, zaman zaman üzüntü duyarım" diyerek hatırlar.[7]

Enstitü günlerinde koroda da yer alan Hamiyet Öğretmen, enstitü yaşamını çok sevmiştir ve yaşamı boyunca her anlatışında da o günleri yaşar.

Babasının küskünlüğünün bitişi ise Hamiyet Öğretmen'in ninesinin ölümü üzerine aldığı kefen bezi sayesinde olur. Babasının parası olmayınca kefen vermeyen tüccardan, maaşına karşılık kefen almayı başarır.

Hamiyet Öğretmen, Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmen Zekeriya Albayrak'la yaşamını birleştirir ve bu birliktelik 2016 yılında Zekeriya Öğretmen'in kaybına dek bir yaşam boyu sürer.

Öğretmenlik ve diğer becerileriyle başarı kazanan, övgüler alan Hamiyet Öğretmen, Düzce'de kendi köyünde çalışırken enstitüden türküler öğrendiği öğretmeni Âşık Veysel'le karşılır; Veysel, onu sesinden tanır.

Köylü kızı Hamiyet, başarı ve ödüllerle süslenen yaşamını, geçmişte enstitüde öğrendiklerine bağlar.

Harun Topkara

Arifiye çıkışlı köy sağlık memuru Harun Topkara, Akçakoca, Fakılı köyünde 1927 yılında dünyaya gelir. 1936'da Dadalı köyünde başladığı ilkokulu 1940 yılında tamamlar. Başka bir okul arayışından sonra Arifiye Köy Enstitüsü'ne kayıt için adını yazdıran öğretmen Muharrem Can'ın önerisiyle işlemleri başlatılıp enstitüye kaydedilir.

Okul yaşamından mutlu olan Topkara da Sağlık Kolu'na seçilenlerdendir. Köy sağlık memuru olarak 1946 yılında enstitüyü bitiren Topkara, memleketi Düzce'ye atanır. Bir yıl kadar bekâr olarak çalışır. Bölgesinin köylerinde sağlık sorunları boldur. 12 köye gezici biçimde düzenli hizmet veren köy sağlık memurunun işi kolay değildir.

1955'te askere alınan Topkara, daha sonraki yıllarda eski görevini sürdürür. 1960 yılında Türkiye BCG taraması (verem/tüberküloz) çalışmalarında aktif görev alır.

Bu yıllarda, UNICEF projesi kapsamında çalışmaktadır. Bu çerçevede Ankara, Konya, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Çorum, Yozgat, Tokat, Urfa, Mardin, Hakkâri, Kastamonu, Çankırı ve Sinop ve Giresun'un kaza ve köylerinde verem aşısı ve röntgen tarama çalışmaları yapar.

1977 yılında emekli olan Harun Topkara, yaşamını Düzce'de sürdürmektedir.

Hasan Ayaz (Bilecikli)

Bilecik, İlyasbey (Gölcük) bucağında 1927 yılında doğan Hasan Ayaz, enstitünün ilk öğrencilerdendir. Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı çalışkan Ayaz, daha sonra Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne gönderilir. Yüksek Köy Enstitüsü, Zirai İşletme Ekonomisi Kolu'nu 1947'de bitirdikten sonra, aynı yıl Zonguldak, Karadeniz Ereğlisi'nde gezici başöğretmen olarak göreve başlar.

Sonraki yıllarda soyadını değiştiren Hasan Ayaz, bundan sonra yaşamını Hasan Bilecikli olarak sürdürür.

Bir süre Çaycuma ve Safranbolu ilçelerinde görev yapan Bilecikli, 1949 yılında Balıkesir iline denetmen olarak atanır. Askerlikten sonra yeniden Balıkesir iline verilen Bilecikli, 1956 yılında Kastamonu Tosya'da öğretmenlik görevine verilir.

1957 yılında Arifiye'de müzik öğretmeni olan Ahmet Yol'un anlatımına göre Âşık Veysel'in geldiği o günlerde, Veysel'e bir teyp alınması için öğretmen arkadaşlarından para toplayan kişi Hasan Bilecikli olur.

1958 yılında İstanbul Zeytinburnu'na öğretmen olarak atanan Bilecikli, sonraki yıllarda Mecidiyeköy ve Çağlayan liselerinde fen bilgisi dersleri vererek 1976 yılında kendi isteğiyle emekli olur.

Öğretmen örgütlenmesinde önemli görevler üstlenen Hasan Bilecikli, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı'nın kuruluş çalışmalarına da katılır.

Hasan Ceyhan

Bursa'da, Apolyont (Uluabat) Gölü içine uzamış yarımada biçimli Gölyazı köyünde dünyaya gelen Hasan Ceyhan, Osmanlı Dönemi'nde buraya yerleşmiş bir ailedendir. Köydeki Rumların değişim (mübadele) anlaşmasıyla gidip yerlerine Yunanistan'dan gelen göçmenlerin yerleşmesiyle iki kesim arsında sorunlar çıkar. Bu sorunlar Hasan Ceyhan'ın babasının muhtarlığı sırasında İhtiyar Heyeti'nin karma oluşturulmasıyla önlenir. Gölyazı muhtarı, Atatürk'ün Ankara'ya davet ettiği kişilerden biridir.

Ceyhan, 1939-1940 sıralarında, köye gelen müfettiş Aziz Arsan'ın önerisiyle Arifiye'ye gelir. İlk günlerde enstitüden kaçmayı düşünen Ceyhan, yine Aziz Arsan'ın uyarısıyla kalmaya karar verir.

Enstitüde daha sonraki yıllarda yakın dostu olacak arkadaşlarından Rıfat Ural'la tanışır. İkisi çok iyi anlaşırlar. Enstitüyü ilk bitirenlerden olan Ceyhan, kendi köyüne öğretmenlik göreviyle dönerken Ural, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne gider. Rıfat Ural'ın, daha sonra Bursa iline gezici başöğretmen atanmasıyla eski dostlar yeniden kavuşur.

Kitap okumayı hiç bırakmazlar. Ancak kitap okumaları başlarına dert açar. Bu nedenle izlendikleri, sıkıntılar yaşadıkları olur. Ceyhan o günleri "1950'lerde Varlık Yayınları'nı okuyorum diye Milli Emniyet'te sicilim var benim. Bütün meslek hayatımda ben o Milli Emniyet'in 'sakıncalıdır' siciliyle yaşadım" diyerek özetler.

Bir seferinde arkadaşlarından birinin cebinden çıkan bir şiir yüzünden Hasan Ceyhan, Rıfat Ural ve diğer arkadaşları derdest edilirler. Haklarında dava açılır ancak beraat ederler.

Dostlukları ileri boyutlardadır. İpekböcekçiliği kursu için üç ay Rıfat Ural'ın evinde kalan Ceyhan, gelecekte Ankara'da Ural'ın çocuklarının velisi olur.

Bursa'da, Rıfat Ural'la birlikte öğretmen derneklerinde çalışırlar. Ural'ın Amerika'ya çocuklarının yanına gitmesiyle dostlukları mektuplarda sürer. TÖS döneminde ise Ceyhan Ankara'dadır. Ural ve Ceyhan dostluğu emeklilik günlerinde İstanbul'da da sürer.

Hasan Ceyhan'ın yayınlanmış kitapları ve yazıları da vardır.[8]

Hayrettin Uysal

1928 yılında Kocaeli Gündoğdu köyünde doğan Hayrettin Uysal, 1942 yılında babasının ölümünü izleyen günlerde, gezici bir başöğretmenin öncülüğüyle Arifiye Köy Enstitüsü'ne girer. Enstitü yaşamını "Tüm gerçeklerle, köy enstitüsünde karşı karşıya geldim" diye özetleyen Uysal, 1947 yılında Arifiye'den öğretmen olarak mezun olur. İlk olarak Yuvacık köyüne öğretmen olarak verilir. Daha sonra Merdigöz köyü başöğretmeni olan Uysal, 1951 yılında İstanbul Eğitim Enstitüsü öğrencisi olur. Edebiyat bölümünü bitirir. Aynı zamanda Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nü (TODAİE) bitirerek kamu yönetimi uzmanı olur.

Öğretmenliğinin ilk yıllarından başlayarak yazılar yazmaya başlayan Uysal, gazete yazarlığı da yapmaktadır. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'yla (TÖDMF) ilgili çalışmaları nedeniyle Tevfik İleri tarafından 1959 yılında Siirt Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak gönderilir. Daha sonra da bakanlık emrine alınır.

1960'tan sonra atandığı Bingöl Milli Eğitim müdürlüğünden sonra, Bakanlık Test ve Araştırma Bürosu uzmanlığı, Dikmen Ortaokulu Türkçe öğretmenliği görevlerini yürütür. Bir süre sonra Talim Terbiye Dairesi yazmanlığı yapan Uysal, UNESCO Komisyonu üyeliği görevinde de bulunur.

TÖDMF ikinci dönem genel başkanlığına seçilen Uysal, Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın da (TÖS) kurucularındandır. 1965 seçimlerinde CHP Sakarya milletvekili olarak meclise girerek dört dönem bu görevi sürdürür. Bu arada *Yollar Çamur*, *Sapanca* ve *Mustafa Kemal Sabahları* adlı üç de kitabı yayımlanır. Bu yıllardan sonra yazı yazarak ve siyasi çalışmalarla yaşamını sürdüren Uysal'ın eşi Sevim Can (Uysal) da Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı bir öğretmendir.[9]

Hüseyin Avni Gülener

Gülener, Selanik Kesriye'den, değişim anlaşması sonucu gemiyle Antalya'ya gelen bir ailenin, 1928 doğumlu çocuğudur.

Devletin Konya Ereğli'de yer verdiği aile, bir süre sonra akrabalarının yaşadığı Kocaeli Bahçecik'e gelip yerleşir. Rüştiye mezunu baba, demiryollarında çalışmaya başlar.

İlkokulu, Bahçecik İlkokulu'nda tamamlayan Hüseyin Avni Gülener, 1941 yılında, ağabeyi ve babasının desteğiyle Arifiye Köy Enstitüsü öğrencisi olur.

Köylüsü ve arkadaşı Süleyman Bayhan'ın futbola ve özellikle voleybola olan düşkünlüğü Gülener'i de spora yöneltir. Önce enstitüdeki koşulara katılır. Enstitüde başarılı olunca Adapazarı ve İzmit'te yapılan 5000 metre koşularına katılarak çeşitli dereceler alır. Bir koşuda Adapazarı'nda erkeklerde üçüncülüğü kazanır. O koşuda, enstitü kızlar takımından Şaziye Balık da birinci olur.

Hüseyin Avni Gülener'in kimliğini bulduğu spor dalı ise gülledir. Arifiye'de 7,5 kiloluk gülleyle mutlu günler geçirir. Hasanoğlan ve İzmir'de yapılan Köy Enstitüleri Spor Yarışmaları'na, Arifiye Köy Enstitüsü adına gülle dalında katılır. Ankara'ya, enstitü birincisi olan arkadaşı İlyas Ustaoğlu'yla birlikte gider. Gülener, o yarışmalarda ikincilik ödülü aldığını anımsamaktadır.

İzmit'teki liseler arası bir yarışmayı izleyen ve Seka Kâğıt Fabrikası ustabaşlarından olan ağabeyinin elleriyle yaptığı bir çakıyı ona hediye etmesi Gülener'i çok duygulandırır.

1948 yılında enstitüyü bitiren Hüseyin Avni Gülener önce Ketenci köyüne, üç yıl sonra da Yeniköy'e öğretmen olarak atanır. 1952 yılında, kendi köyü olan Bahçecik'e öğretmen olarak gelen Gülener, 1957-1959 arasında yedek subaydır.

Askerlikten sonra bir yıl görev yaptığı Karamürsel Ereğli köyünden Bahçecik'e, bu kez okul müdürü göreviyle gelir.

12 yıl görev yapar ve bu sürede Bahçecik'te bir ortaokul açılması için uğraşır. 35 öğrenci bulma koşulu vardır ancak 33 öğrenci bulabilirler. Gülener, Geyve'nin bir köyündeki akrabasının iki çocuğunu bir süreliğine evine alarak ortaokulun açılmasını sağlar. Çocuklarını da okutmayı başaran Hüseyin Avni Gülener, Değirmendere'de yaşamaktadır.[10]

İbrahim Akbaba

Bursa Mustafakemalpaşa, 1931 doğumlu bir köy çocuğudur Akbaba. köylülerin inşa ettiği, kendi köyündeki ilkokulu bitiren şanslı köy çocuklarındandır. Iğdırlı öğretmen Mehmet Ali Özdemir'in önerisiyle Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelir.

16 Aralık 1946 günü enstitüye kayıt yaptıran İbrahim Akbaba, o geceyi arkadaşlarıyla hamamda geçirir. Enstitü yaşamına kısa sürede alışan Akbaba, son sınıfta, Kız Köy Enstitüsü olarak belirlenen Kızılçullu'dan gelen yeni arkadaşlarla tanışır. Enstitüyü bitirince Mustafakemalpaşa Koşuboğazı köyüne öğretmen olarak atanır.

Bir süre sonra karşılıklı yer değiştirme yoluyla Mineviz (Yalıntaş) köyüne geçer. Askerlik görevinden sonra Tatkavaklı köyü öğretmenliğine verilen Akbaba, daha sonra Aliseydi, Hamidiye köylerinde ve Merkez Devrim İlkokulu'nda (Mehmet Akif İlkokulu) çalışır. Son görevi olan Balibey İlkokulu öğretmenliğinden sonra 1983 yılında emekliye ayrılır.[11]

Kadriye (Uysal) Yeşilyaprak

Yugoslavya göçmeni bir anne ile Manav Türkü bir babanın kızı olarak 1932 yılında doğan Kadriye altı yaşında annesini kaybeder. Baba Vahit Uysal, 16 yaşındayken Balkan Harbi nedeniyle askere alınıp savaşta İngilizlere esir düşerek Hindistan'a götürülmüştür; Yemen illerinde ve Arap diyarlarında yıllarca kalır. Bu arada İngilizceyi öğrenir. Yurda dönünce evine bile ulaşamadan, Kurtuluş Savaşı'nda Birinci ve İkinci İnönü meydan muharebelerine katılır. Ancak 11 yıl sonra 26 Ağustos'ta düşmanın Ege'de denize dökülmesiyle, köyüne gazi olarak döner ve köy muhtarı olur.

İlkokulu erken bitiren kızı Kadriye'yi on bir yaşında Arifiye Köy Enstitüsü'ne gönderir. Kadriye Uysal, 1945-1949 yılları arasında enstitüde okuyarak öğretmen olur. Enstitüyü bitirdikten bir yıl sonra, Arifiye Köy Enstitüsü'nde birlikte okuduğu Kazım Yeşilyaprak'la evlenir. Onunla yaşam yolculuğunu, Kazım Bey'in vefat ettiği 1993 yılına kadar sürdürür. Sık sık kendisini zorla okutan babasını minnet ve şükranla anarak "İyi ki çocuk aklımla karşı çıkmama aldırmamış da beni okutmuş. Babacığım nurlar içinde yatsın" der.

Öğretmenliğe ilk olarak Gebze'nin Durakla köyünde başlayan Kadriye Hanım, köye sekiz saatte at sırtında gittiklerini anlatır. Köye giden ilk öğretmendir ve o yıl, 70 öğrenciye okuma-yazma öğretir. İkinci yıl Kazım Bey'le evlenince Düzce'nin Saçmalıpınar köyüne atanır. Orada eşiyle birlikte dört yıl öğretmenlik yaptıktan sonra, merkez köy (daha sonra nahiye olan) Gölyaka'da çalışmaya başlarlar. 12 yıl da burada çalıştıktan sonra çocuklarının eğitimi için Düzce'ye atanmak isterler. Kadriye Öğretmen, 16 yıl da Düzce'nin Hamidiye İlkokulu'nda çalışarak 33 yıl eğitim ordusuna hizmet ettikten sonra emekli olur.

Kadriye Hanım halen Düzce'de yaşamayı ve pozitif enerjisi ve yardımseverliğiyle çevresindekilere köy enstitülerinin ona kazandırdığı ışığı yaymayı sürdürüyor.[12]

Kamil İnal

1925 Bolu, Çömlekçiler köyü doğumlu olan Kamil İnal, Arifiye Köy Enstitüsü ilk dönem öğrencilerindendir. Enstitüyü bitirdiği 1944 yılından itibaren kendi köyü Çömlekçiler'e öğretmen olarak atanır. Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitiren İnal Çorum, Rize ve Bilecik illerinde İlköğretim müfettişi olarak çalışır.

Kamil İnal, daha sonra siyasi yaşama girerek Bolu ilinden, 1961-1965 yılları arasında 12. dönem, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) milletvekilliği de yapar.

Kazım Yeşilyaprak

1931 yılında Yığılca'nın (Düzce) Gelenüz köyünde dünyaya gelen Kazım Yeşilyaprak, köyünde okul olmadığı için ancak dokuz yaşında, köylerine 5 kilometre uzaktaki Kırık köyü ilkokulunu yürüyerek gidip gelerek beş yılda bitirir. Düzce'de yaşayan dayısının yardımıyla 1945 yılında Arifiye Köy Enstitüsü'ne götürülen Yeşilyaprak, oradaki ilk yılında okula geç başlayan Kadriye Uysal'la tanışır. Matematik dersinde birbirlerine yardım ederek başlayan aralarındaki yakınlık, daha sonra bir birlikteliğin, ömürlük sevgi ve dayanışmanın temelini atar. Enstitü bittikten bir yıl sonra (1950) Kadriye Hanım'la evlenerek 33 yıl bir yastığa baş koyarlar.

Kazım Yeşilyaprak mezun olunca Düzce'nin Kazıkoğlu köyünde bir yıl, evlendikten sonra Saçmalıpınar köyünde dört yıl ve Gölyaka merkez köyünde (daha sonra bucak) 12 yıl çalışır. Özellikle Gölyaka'da köye yeni okul binası yaptırmak, Atatürk büstü diktirmek, köye gazete getirilmesini sağlamak, Halk Eğitim Odası açtırmak, yetişkinlere okuma-yazma ve kadınlara biçki-dikiş-nakış kursları açmak ile köyün "bucak" olmasına, köye elektrik getirilmesine, yolların yapılmasına önderlik etmek gibi çalışmalarıyla dikkatleri üzerinde toplar.

Kazım Öğretmen bu çalışmaları okul müdürü olarak yaparken, aynı zamanda vekâleten "nahiye müdürlüğü" görevini de birkaç

yıl sürdürür. Gölyaka'da yaptığı bu çalışmaları, *Toplum Kalkınması ve Örnek Çevre İncelemesi* adıyla küçük bir kitapçık haline getirip kendi olanaklarıyla bastırarak ücretsiz biçimde meslektaşlarına dağıtır.[13]

1967 yılından itibaren Düzce merkezde, Hamidiye İlkokulu'nda başlayan yeni görevi, birkaç yıl sonra Düzce Halk Eğitim Merkezi Müdürü olarak devam eder. Halk Eğitim Merkezi'nde ve ona bağlı köylerde açtığı kurslarla gençlere ve kadınlara iş olanakları sağlama (demircilik, marangozluk, dikiş-nakış, daktilo, müzik kursları vb.), okuma-yazma, İngilizce, sergiler, konferanslar, törenler, konserler, gösteriler ve kutlamalar organize etme gibi çok çeşitli etkinliklerde bulunur. Düzce çapında herkes tarafından tanınan ve sevilen Yeşilyaprak, Öğretmenler Derneği başkanı, TRT Düzce muhabiri olarak da görev yapar. Sunuculuğu ve konuşmalarıyla kendisine "Düzce'nin Halit Kıvanç'ı" denmeye başlar.

15 Ocak 1993 yılında geçirdiği bir kalp krizi sonucunda 62 yaşında yaşama veda eden Kazım Yeşilyaprak'ın ölüm haberi, o zamanlar tek kanal olan TRT'den "Düzce muhabirimiz Kazım Yeşilyaprak vefat etti" anonsuyla duyurulur.[14]

Mehmet Bayındır

Mehmet Bayındır Bilecik, Çukuröreh köyü doğumludur. Köy enstitüsüne gitmek istediğini söyleyince, ensesine ilk tokadı ninesinden yer. Ancak bu tokat onu durduramaz. İlk kez gördükleri trenle Arifiye'ye gelirler. İlerde eşi olacak Ayşe Yücel de orada öğrencidir.

Bayındır, anılarında oynadıkları oyunları, söyledikleri türküleri, yaptıkları üretim ve yapı işlerini, işlikleri, ürettikleri sebze meyveleri ve araçları, marangozluk işi üretimleri tek tek sayar.

Kendisini de eğiten ve becerili kılan o işlerdir. Mısır kapçığından ürettikleri masa, sandalye ve koltukları, demir işliği için ürettikleri odun kömürünü, okuduğu kitapları, enstitüye gelen yazar, düşünür, yerli ve yabancı konukları hiç unutmaz.

Marmara sahilindeki üzücü patlamayı canlı olarak yaşamış olan Mehmet Bayındır, enstitülerin değişim, sıkı denetim ve üretimden çekildiği günlerin de tanıklarındandır.

1949 yılında kendi köyü Çukuröreni'e öğretmen olarak atanan Bayındır, okul arkadaşı da olan Ayşe Yücel'le yaşamını birleştirir. Bir yıl sonra İlyasçı köyüne yollanır. Köylere yaptıkları hizmetleri ve çektikleri sıkıntıları, kitaplaşmış anılarında anlatır.

Bu anıları Tarık Akan tarafından, "Bir Meçhul Öğretmen" adıyla bir belgesele de konu edilen Bayındır çifti yaşamlarını belgeselde de canlı olarak anlatırlar.[15]

Muhsin Civelek

1935 yılında, Düzce Adaköy'de ilkokula başlayan Muhsin Civelek, 1941'de ilkokulu bitirir. Aynı yıl Arifiye Köy Enstitüsü'ne kaydını yaptıran Civelek'in, uzun yıllar sonra ilk aklına gelen anısı, Âşık Veysel'le gördüğü türkü dersidir. Çünkü ileride, Veysel'in mektuplarını da kendisi yazacak ve bu iş onun için bir gurur kaynağı olacaktır.

Civelek'in köy enstitüsünde unutamadığı başka şeyler de vardır. Bunların başında demokrasi, dürüstlük, şeffaflık ve inandırıcılık gelir.

Enstitü müdürü hakkındaki kötü söylentilerle ilgili tüm öğrenci, öğretmen ve memurların bulunduğu demokratik bir ortamda, açıklıkla yapılan tartışmalara da tanık olur. Sonunda, söylentilerin gerçek dışı olduğunun anlaşılması Civelek'in, enstitüler hakkındaki olumlu bakış açısını ve düşüncelerini perçinleyen önemli olaylardandır.

Güzel sanatlara verilen değer ve yapılan çalışmalar, uygulamalı iş eğitimi, balıkhane ve balıkçılık işleri, çiftlik çalışmaları, kitap ve kitaplık, Keltepe ile Soğucak Yaylası kamp yolculukları gibi çalışma ve uygulamalar onu derinden etkileyecektir.

Tonguç'tan sonra köy enstitülerinin başına gelenleri de değerlendiren Civelek, anılarında bu değerlendirmelere genişçe yer verir.[16]

1946 yılında enstitüyü bitirdikten sonra, Düzce'de kendisine ayrılan bölge köylerinde, kendi deyimiyle "Osmanlı'dan kalan tifo, tifüs, çiçek, kızamık ve sıtma gibi halkın yaşam hakkını ve kalanların da yaşam sevgisini yok eden salgın hastalıklarla" mücadele etmeye başlar.

Yedek subaylığını Çanakkale'de, sağlık subayı olarak yapan Civelek, 1956 yılında Lüleburgaz'a atanır. Burada rahat edemez. Baskılar sonucu İstanbul'a atamasını ister ve 1958 yılında Sarıyer ilçesinde göreve başlar.

Hükümet Tabipliği'ndeki büro işlerinin yanında, gezici sağlık memurluğu da görevleri arasındadır. Gümüşdere köyünde bağırsak enfeksiyonlarının çokluğu üzerine yaptığı çalışmalar tepki toplar. Yetkililerle ilgili suç duyurusunda bulunur ancak bir milletvekili, tehditle bu raporu ve bulguları yırttırır. Yine de 1960 yılından sonra atanan yeni kaymakama, sorunu yeniden anlatarak çözüm üretir.

Köy sağlık memurları için sendika kurulmasında, ilk rol alan memurlardan olan Muhsin Civelek, emekli olduktan sonra anılarını da yazmıştır.[17]

Musa Okay

Akyazı 1925 doğumlu olan Musa Okay, Arifiye Köy Enstitüsü'nü 1945 yılında bitiren öğretmenlerdendir. Daha sonra Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne gönderilen öğrenciler arasındadır. Hasanoğlan'dan sonraki durağı Diyarbakır'da gezici başöğretmenlik olur. Bu arada, kendisiyle aynı dönemde Arifiye Köy Enstitüsü'nü bitirmiş olan Mürüvvet Günay'la yaşamını birleştirir.

Okay'ın, Arifiye Köy Enstitüsü'nü bitireceği günlerde, geçici olarak Kemal adlı arkadaşının görevlendirileceği köye yollanmıştır. Arkadaşı derslerine girerken, o da arkadaşının köyü olan Haydarlar okulunun yapımında çalışmaktadır. Bunu, küme öğretmeni Berin Tuç'a yazdığı 1.9.1945 günlü mektupta "En fazla üzerinde durduğumuz köy Haydarlar, Kemal'in köyü... Kemal köyde inşaata nezaret ediyor. Onun inşaata bakması için Kaymakam ve Milli Eğitim Memuru (bana) çok ısrar ettiler" diye yazar.[18]

Musa Okay ve eşi, Diyarbakır'dan sonra Antalya Aksu'ya atanır. Aksu Köy Enstitüsü'nde, enstitünün son yılında ve devamında 11 yıl süreyle görev yapar. Bu görevden sonra, bir süreliğine Kars Milli Eğitim müdürü olarak da çalışır.

Musa Öğretmen daha sonraki yıllarda, kendisinin de okuduğu ve aklının kaldığı yerleşkede, Hasanoğlan İlköğretmen Okulu'nda da görev yapar. Eşi de aynı yerlerde ilkokul öğretmeni olarak çalışır.

Ancak –isteği dışında– 1966 yılında, "okul inşaatlarını denetleme" göreviyle Malatya iline verilir. Musa Okay ve eşi, iki çocuklarını Ankara'da eşinin annesine bırakarak Malatya'ya giderler.

Sonraki yıllarda Ankara Milli Eğitim örgütünde inşaat işlerinin sorumluluğunu üstlenen Musa Okay, uzun yıllar süren çalışmalarından sonra emekli olur.[19]

Musa Yılmaz

Vakfıkebir 1924 doğumlu Musa Yılmaz, Arifiye Köy Enstitüsü'ne Bolu, Düzce'den gelmiştir. Enstitü kurulurken ilk gelen öğrencilerden biri olan Yılmaz, enstitüyü çabuk benimsemiştir. Balkır'ın Âşık Veysel'le ilgili raporunda sözünü ettiği ve kendisine saz yapıp Âşık Veysel'den saz dersleri alan öğrenci, Musa Yılmaz'dır. Aynı zamanda, kendine güvenen yapısıyla İnönü'nün gelişinde, o sırada yaptıkları çatı işini anlatan enstitü öğrencisi de odur.

Yılmaz, enstitüyü bitirdiğinde Balkır tarafından kendisine verilen notu, ömür boyu saklar ve burada yazılanları kendi yaşamına yansıtmaya çalışır. Notta şunlar yazılıdır:

> Musa zorlukları sevkle göğüsle, yolundan dönme. Arkanda büyük hizmet örnekleri bırak. Senden sonra gelen nesil, bunları yeni yürüyüşlerin bayrağı yapsın. Başarılar dilerim.
>
> 30.10.1944/Arifiye, S. Edip Balkır.

Balkır, 1973 yılında, Musa Yılmaz'ı görevi başında da görerek çalışmalarını beğenecektir.

Hasan Âli Yücel, Musa Yılmaz'ı dinliyor, 31 Temmuz 1944.

Musa Yılmaz'ın Düzce'de başına gelenlerden biri de öğretmenliği sırasında cuma namazına gittiği Düzce Merkez Camii'nin kıblesinin, Kâbe'ye bakmadığı üzerine yaptığı hesaplamadır. Musa Öğretmen'in hesaplarına göre, cami Kâbe'ye bakmamaktadır. Konu çevrede tartışma konusu olur. Vaiz de sert biçimde bu tartışmaya katılır. Musa Yılmaz, o sırada çıkardıkları bir dergide bu tartışmalara yanıt vererek tezini savunur. Vaizin sözleri üzerine Musa Yılmaz'a dava açılır. Ancak gelen harita uzmanı bilirkişinin Musa Yılmaz'ın hesaplarının doğru olduğu yönünde rapor vermesiyle beraat eder.

Çevresindeki köy enstitülülerce "ağabey" olarak kabul edilen Musa Yılmaz, Arifiye çıkışlı Neriman Yılmaz'la (Tınaztepe) yaşamını birleştirmiştir.

İleri yaşlarına karşın, kitap okumayı hiç bırakmayan Musa Yılmaz, bu alışkanlığını enstitüde kazandığını söyler.

Uzun yıllar sürdürdüğü öğretmenlikten sonra politikaya da atılan Yılmaz, bir süre de ticaretle uğraşır. Çok sayıda derneğin kurucusu olan Musa Öğretmen, yıllarca kanser hastalığıyla mücadele ettikten sonra yaşama veda eder.

Nadir Gezer

1930 yılında, Bursa İnegöl'ün Eymir köyünde doğan Nadir Gezer, zor bir çocukluk dönemi geçirir. İlkokulu kendi köyünde bitirir. Duyduklarına dayanarak özlemini çektiği ve kurtuluşu olarak gördüğü Arifiye Köy Enstitüsü'ne girerek ilk hedefine ulaşır. Gezer'in enstitüye kayıt olduğu tarih, enstitülerin değişim ve kargaşa döneminin başlangıcıdır. Ancak Balkır dışındaki eğitim kadrosu henüz değişmemiştir.

Gezer, son yıllardaki denetimlerin ve hızlı değişimlerin canlı tanığı olur ve enstitüde yaşadıklarını, *Aydınlığa Yürüyenler* adlı belge romanına yansıtır.[20]

1952 yılında Arifiye Köy Enstitüsü'nü bitiren Nadir Gezer, daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Fen Bölümü'nü de bitirecektir. Öğretmenlik görevlerinden sonra, iki yıl süreyle İngiltere'de dil öğrenimi gören Nadir Öğretmen, bundan sonra sırasıyla Çorum, Derik/Mardin, Beşikdüzü/Trabzon, Demirci/Manisa, İnegöl/Bursa, Diyarbakır ve Bursa'da köy ve merkez okullarında öğretmenlik görevleri yapar. Bu görevleri sırasında yazmayı da sürdüren Gezer Edebiyatçılar Derneği, Türkiye Yazarlar Sendikası, Dil Derneği ve Atatürkçü Düşünce Derneği üyesidir.

Hanife Nineden Öyküler adlı çalışmasıyla Nevzat Üstün Ödülü'nü de alan Nadir Gezer'in, ödülle ilgili düşüncelerini kendi sözlerinden okuyalım:

> Dokuz öyküm var bu kitapta. Altısı Hanife Nine'yle ilgili... Köy insanını anlatıyorum. Köy kadınının acılarını, sıkıntılarını, verdiği savaşımı, direncini... Bizim köy yazarlarımızın anlatım biçimini kullandım. Köyün sesini dile getirdim.[21]

Türk Dili, *Edebiyat '81*, *Dönem*, *Kıyı*, *Yaba-Öykü*, *Damar*, *Cumhuriyet Kitap*, *Dünya Kitap*, *Biçem*, *Yeni Biçem*, *Çağdaş Türk Dili*, *Yaklaşım* gibi dergiler ile *Cumhuriyet* gazetesinde ve Bursa'daki yerel gazetelerde yazıları yayınlanır. *Boşluktaki Adam* adlı romanıyla 1990 Ferit Oğuz Bayır Ödülü'nde mansiyon, 2001'de

Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD) Bursa Şubesi Eğitim Ödülü'nü kazanır.

Hanife Nine'den Öyküler, *Yürüyen Gece*, *Puslu Hüzün*, *Kırılgan Umutlar*, *Şenlet Öğretmenin Destanı*, *Boşluktaki Adam*, *Aydınlığa Yürüyenler*, *Yalnız Adamın Düşleri*, *Karbeyazı Geceler Üstüne*, *Uludağ Eteklerinden Sis Dağına*, *Yitikler Arasında Zaman*, *Mustafa Kemal*, *Ulusal Eğitim*, *Köy Enstitüleri*, *Yerodamdan Notlar* adlı eserleri olan Gezer, yazın yaşamını sürdürmektedir.

Rıfat Ural

Bulgaristan, Şumlu/Yenipazar 1924 doğumludur. 1937 yılında anayurda gelirler. Bursa'nın, Mudanya ilçesi Veletler (Çınarlı) köyüne yerleştirilirler. Köyün adının değişmesi için en çok çabayı da öğretmen olduktan sonra Rıfat Ural gösterir.

1940 yılında enstitüleri duyunca gittiği ortaokulu bırakıp Arifiye Köy Enstitüsü'ne gelen ilk öğrencilerdendir. Rıfat Ural, müziğe yatkındır ve enstitü korosundadır. Kendisini enstitüye, daha sonra Arifiye Köy Enstitüsü'nde çok karşılaşacağı müfettiş Aziz Arsan yönlendirmiştir.

Hızlı konuştuğu gibi düşünen, pratik, seri iş yapan, başarılı bir öğrencidir. Enstitülerde zaman dolu ve hızlı geçmektedir. 1944 yılında, ilk öğretmen olanlar arasındadır. Aynı zamanda Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü için seçilenlerden biri olur.

Hasanoğlan'da, fen bölümünde okur. Ahmet Yol ve başka yakın arkadaşları da oradadır. Ural'ın kafasında daha sonra yayınlayacağı *Tabiat Bilgisi ve Biyoloji Sözlüğü*'nün ilk tasarımı Hasanoğlan'da biçimlenmeye başlar.

Ural, köy enstitülerine öğretmen olarak verilmesi gerekirken kendisini Bursa ilinde, gezici başöğretmen olarak bulur. 1953 yılında öğretmen Hatice Ural'la yaşamını birleştiren Rıfat Ural, orta öğretime geçmek için başvurur.

1960 yılından itibaren, Bursa Osmangazi Ortaokulu tabiat bilgisi öğretmeni olarak çalışmaya başlar. Aynı zamanda, bu okulun müdür yardımcılığı görevini de üstlenmiştir.

Çalışkanlığının yanında özellikle kitap okumak, klasik müzik ve opera konserleri ve gösterilerini izlemek, sinema ve tiyatroya gitmek, yurtiçi ve yurtdışı gezilere çıkmak, yabancı dil öğrenmek, doğa ve bahçe işleriyle uğraşmak Rıfat Öğretmen'in vazgeçilmezleridir. Yanı sıra sıkça mandolin çalması da enstitü alışkanlıklarındandır.

Tüm bu süreçte asıl yapmak istediği yıllardır üzerinde çalıştığı ve Türkiye'de o tarihlerde bir benzeri bulunmayan bir *Tabiat Bilgisi ve Biyoloji Sözlüğü*'nü yayınlamaktır. Bu çalışma 1968 yılında Arkın Kitabevi tarafından yayımlanır. 4000 kadar terim, isim ve kavram bu sözlükte yerini alır.

Rıfat Ural, 1971 yılına dek Bursa'da görev yapar. Bu süre içinde Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nda (TÖDMF), daha sonra da Türkiye Öğretmenler Sendikası'nda (TÖS) üyelik ve bir süre de yöneticilik yaparak öğretmen örgütlenmesinde görev alır.

Bulgaristan'a giderek çocukluk anılarını yenilemek ve Tonguç'un doğduğu köyü görmek ister ancak göremez. Bu konuyla ilgili anılarını, yakın arkadaşı Hasan Ceyhan anlatıyor

> Kendisi de Bulgaristan'dan geldiği için, orayı ve özellikle Tonguç'un köyünü görmek için oralara da gitti. Ama hiç memnun dönmedi. Tonguç'un köyünü de görememiş. Çünkü tam Bulgar-Romen sınırındaymış. Peşine, orada da polis takılmış. "Nedir bu ya? Burada komünist olduk. Orada da faşistiz gibi davrandılar" dedi.

Son yıllarında İznik'te yaşarken diz ağrıları çekmektedir. Rıfat Ural, 26 Temmuz 2010 günü sonsuzluğa çekilir, çevikçe ve aniden.[22]

Rüştü Kartal

Kafkas kökenli bir ailenin ilk erkek torunu olarak 1931 yılında Düzce'nin Amuca Hasan Bey (Kutlu) köyünde dünyaya gelir.

Enstitüler hakkındaki yaygın ve olumsuz söylentilere karşın babası oğlunun okumasını ister ve Rüştü Kartal'ı 1943 yılında Arifi-

ye'ye getirmeyi başarır. Enstitüde kendisini zayıf bulsalar da Rüştü ısrar ederek kaydını yaptırır.

Ağabey ve ablalar arasında enstitüye alışır ve bu ortamı çok sever. Zaten savaş vardır ve ailesi yoksuldur. İleri yaşlarında enstitüyü kendisi için "yeniden doğduğum yer" olarak adlandırır.

En zor işlerde bile hiç yakınmaz. Enstitü dünyasıyla bütünleşmiştir. Üçüncü sınıfa dek başarıyla eğitimini sürdüren Kartal, açılan Sağlık Kolu sınavını kazanarak köy sağlık memuru olma yolunda ilk adımı atar.

Genel dersler ve iş eğitiminin yanında, sağlık eğitimi dersleri de almaya başlar. İlerleyen yıllarda bazı köy enstitülerinde sağlık kolları kapatılınca, Kartal ve sınıf arkadaşları topluca Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gönderilir.

İki enstitü arasındaki farkları gören Rüştü Kartal, Arifiye'deki üretimin Kızılçullu'da bulunmadığını ama Kızılçullu'daki disiplinin de çok sıkı olduğunu görür ve bunları anılarına yansıtır.

İkinci doğum günü saydığı 13 Eylül 1948 tarihinde köy sağlık memuru olarak enstitüyü bitirir. Aynı yıl, Düzce'de kendisine verilen bölge köylerinde çalışmaya başlar. İşi zordur. Hem gezicidir hem salgınlar ve geçmişten gelen hastalıkların yanı sıra bilimsel olmayan, gelenek ve uygulamalarla savaşmak zorundadır.

Köylerdeki çalışmalarıyla kimi zaman şimşekleri üzerine çekmektedir. Sağlık Memurları Cemiyeti kuruluş çalışmalarına da katılan Kartal, daha sonra Düzce Frengi Savaş birimine geçer.

Sosyalizasyon kapsamında gönüllü olarak gittiği Siirt, Kurtalan, Gözpınar Sağlık Ocağı'ndan sonra, aynı ilde Lepra Savaş Başkanlığı'nda, daha sonra da Malatya'da aynı birimlerde görev yapar. Bolu iline atanmasını ister. Bolu'dan sonra, İstanbul SSK hastanelerinde sağlık memuru olarak çalışarak 1975 yılında emekli olur.

Emeklilikten sonra bir süre de fabrikalarda sağlık memurluğu yapan Kartal, okul ve meslek anılarını *Arifiye'den Kızılçullu'ya*[23] ve *Tonguç'un Köy Sağlık Memuru* adlarıyla kitaplaştırıp fotokopiyle çoğaltarak dostlarına verir.[24]

Satılmış Demir

Bolu, Gerede doğumlu olan Satılmış Demir, küçük yaşta türküler söylemesiyle dikkat çekince konservatuara gönderilmesi için çalışmalar yapılır. Ancak annesinin konservatuara karşı çıkması üzerine enstitüye gitmesine karar verilir. Dört arkadaş 1943 yılında bir kamyon üzerinde Arifiye'ye ulaşırlar.

Sabahları, meydandaki orkestranın davulcusu Satılmış Demir'dir. Enstitüde de demircilik mesleğini seçerek iş günlerinde demir işliğinde çalışmaya başlar. Bu işlikte yaptıklarından bir kısmını "Ben demir atölyesindeydim. Cıvata ve somunları da kendimiz çekerdik demirden. Erkeğini de, dişisini de... Her türlü malzeme vardı demir atölyesinde. Yaptığımız binaların çatı bağlantılarına konulan demir bağlantıları da biz yapardık" diye anlatır.

Enstitüye gelen bir askerin kullandığı cipi, asker gittikten sonra Satılmış Demir kullanacak ve Balkır'ın köy öğretmenleri denetimlerinde görev yapar.

Enstitüyü bitiren Demir, 26 yıl süreyle köylerde öğretmenlik görevini yerine getirir. Kendi sözleriyle okula bir gün bile bir usta çağırmaz ve her işi kendisi yapar. Keman da çalan Satılmış Demir, son yıllarını İstanbul'da geçirir.[25]

Selahattin Kocataş

Gebze Tavşancıl köylü Selahattin Koçataş, ilkokulu bitirdiğinde babasızdır ve annesi "seni okutmayacağız" demektedir. Hemen Üsküdar'a bir marangozun yanına çırak olarak verilir Selahattin. Ancak Arifiye'ye öğrenci alınacağı duyulunca okul kapısı yeniden açılmış olur.

1940 yılında başlayan enstitü yolculuğunda Kocataş, balıkçılığıyla ünlenecek ve Ömer Reis gibi o da öğrenciler arasında balıkçıbaşı sayılır. Balıkçılık ve göl yolculukları başlayana dek zayıf ve sessiz bir öğrencidir. Onu enstitüde değiştiren şey balıkhanedeki çalışmaları olur.

Eğitim haftalarında derslerde olan Kocataş, iş haftalarında genellikle arkadaşlarıyla birlikte balıkçılık işindedir. Sapanca Gölü'nde enstitülülerin tuttuğu tonlarca balıkta onun emeği ön plandadır.

Müzik dersinde de başarılı olan Selahattin Kocataş, Hamdi Bey'in korosundadır. Arifiye, onun mutluluk okuludur. Enstitünün bitimiyle öğretmenlik yaşamına başlayan Kocataş, sınıf arkadaşı Halime Akyol'la yaşamını birleştirir ve birlikte öğretmenlik yapmaya başlarlar. Şile'ye yerleşen çift ileri yaşlarda İstanbul'da yaşamlarını sürdürürler.

Sıdıka Tarım (Özdemir)

Sıdıka Tarım 1926 Adapazarı Pamukova doğumludur. Çiftçi Mehmet Hakkı Tarım'ın, sekiz çocuğunun en küçüğüdür. İlkokulu bitirdikten sonra öğretmeninin önerisiyle yeni açılacak köy enstitüsünün seçme görüşmelerine babasıyla birlikte katılır. Pamukova'ya ayrılan kontenjanda yedek olarak yer alır. Bir gün börülce tarlasında çalışırken okula başlayabileceği haberini alır. Geyve'de yaptırdığı resmi işlemlerin ardından annesi tarafından trenle Arifiye'ye götürülüp enstitüye başlatılır.

1940 yılında başlayan köy enstitüsü yıllarında tuğla taşıma, tavukhane ve yemekhane nöbetleri gibi sayısız işi eğitiminin bir parçası olarak sürdürür Sıdıka Tarım. O günlerdeki dikiş dersleri uygulamalarından örnekleri, bugüne dek korur. Enstitüyü ilk bitiren köy kızlarından biri olur.

Okul arkadaşı Ahmet Özdemir'le yaşamını birleştirip uzun bir yaşamı onunla paylaşır. Otuz dört yıl süren öğretmenlik yaşamını her açıdan verimli geçirmeye çalışarak mesleki açıdan kendini eksik hissettiği konularda sürekli okur. Öğrenmeyi hiç bırakmaz.

On bir yıl süren köy öğretmenliği sırasında köy kadınlarına ve genç kızlara tarım, dikiş, yemek ve çağdaş günlük yaşam konularında öncülük eder. Köy çocuklarına, müfredattaki derslerinyanı sıra giyim, kişisel temizlik ve bakım konularında da eğitim vermeye çalışır.

Adapazarı'na atandıktan sonra da kişisel çabalarıyla mesleğinde kendini sürekli yenileyerek sürdürdüğü öğretmenlikten 1978 yılında emekli olur.

Günümüzde Eskişehir'de yaşamakta olan Sıdıka Öğretmen okuduğu okula, okumasını sağlayan zamanın yöneticilerine şükran duygularını yitirmeksizin yurt ve dünyadaki tüm gelişmeleri izlemeyi sürdürmektedir.

Sırrı Karaüç

Gündoğdu 1926 doğumlu olan Sait Karaüç, Arifiye Köy Enstitüsü'ne ilk yıl kayıt olanlardandır. Arifiye Köy Enstitüsü'nün 1944 yılı mezunlarından olan Karaüç, Düzce'nin Çilimli nahiyesindendir.

Enstitüyü bitirmesinden itibaren bir süre öğretmenlik yapan Sırrı Karaüç, 1952-1953 ders yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü'nü bitirip Anadolu'nun çeşitli yerlerinde İlköğretim müfettişi olarak çalışır. İzleyen yıllarda İstanbul Özürlüler Okulu'nda öğretmen ve idareci olarak görev alır. Karaüç, bundan sonra yaşamını İstanbul'da sürdürür.[26]

Ülker Aktan (Yol)

Bir öğretmen kızı olan Ülker Aktan, 1942 yılında ilkokulu bitirir. 1944 yılında Savaştepe Köy Enstitüsü'ne girer. Üçüncü sınıfa kadar Savaştepe'de okur. Bu arada, annesinin küçük kardeşini Arifiye'ye kaydettirdiğini öğrenince kendisi de oraya gitmek ister. Başvurusu olumlu bulunarak Arifiye Köy Enstitüsü'ne öğrenci olarak alınır.

Aktan, Arifiye'de dikiş-nakış işleri dışında erkekler inşaatta veya işliklerde çalışırken kendilerinin de bahçelerde çalıştığını anımsamaktadır. Ülker Aktan, Savaştepe ve Arifiye'de köylere yardıma gittiklerini de unutmamıştır.

Eğitiminin son yılında, enstitüden ayrılmak zorunda kalan Ülker Aktan 1947 yılında yaşamını Ahmet Yol'la birleştirir ve Yusufeli'ne doğru yola çıkarlar. Tüm zor zamanlarda Ahmet Yol'un

yanında olmaktır işi. Bir ömür boyu, onun yoğun temposunun en yakın yardımcısı olur,

İstanbul'a gelişinden itibaren bir süre ticaretle de uğraşan Ülker Yol, Ahmet Yol'u yitirmenin acısını onun ileri yaşlarında bestelediği şarkıların albüm yapılmasına harcar. Albümün çıkışında çok sevinir ve "Keşke Ahmet de dinleseydi" der.[27]

Zekeriya Albayrak

Zekeriya Albayrak, 1930 yılında Akçakoca'ya bağlı Çavuş köyünde dünyaya gelir. Köyündeki üç sınıflı eğitmenli okulu bitirir. Esma Hanım köyünde dördüncü ve Yenice köyünde ise beşinci sınıfı okuyarak ilkokulu bitirir. Kendi deyimiyle "aydın bir imam" olan babasının yönlendirip özendirmesiyle 1946 yılında Arifiye Köy Enstitüsü'ne girer.

Enstitülerin değişim ve dönüşüm yıllarının canlı tanığı olur. Kendisine kitapları yaktırırlar. Bunun acısını hep anımsar ve anlatır. İşliklerin kapatılması, kilitlenmesi ve yasaklanmasını da yaşar ve acısını taşır.

1952 yılında, Arifiye'den öğretmen olarak ayrılan Albayrak'ın, bundan sonraki öyküsünü kendisinden öğrenelim:

> Öğretmen olmuştum. Metal bir şırınga kutusu, cam tüplü şırınga ve iğne uçları ile... Ülkemin her yerinde bildiklerimi anlatmak, gereğinde okul çatısı onarmak, soba borusu yapmak, badana-boya, temizlik yapmak, çocuklara okumayı sevdirmek, insan olmayı öğretmekti görevlerim.
>
> Gerekeni yapmak için düşünecek, sorunları çözecektik. Sorun yaratmayacaktık. Hasta olanın, doktor bulamayanın iğnesini yapmak, onları doktora yönlendirmek gibi...

Albayrak, sırasıyla Uşak Eşme Bozlar köyü, Düzce Çayırlar köyü, Konuralp Üskübü İlkokulu, Beyciler köyü, Merkez Atatürk İlkokulu'nda öğretmen olarak çalışır.

Daha sonra İstanbul'da Garipçe köyü, Kireçburnu Şükrü Naili Paşa İlkokulu, Ortaköy İlkokulu ve Beşiktaş Barbaros İlkokulu'nda öğretmenlik yapar.

Rumeli Hisarı ve Beşiktaş Büyükesma Sultan ilkokullarında ise müdürdür. İstanbul okullarının da kömüre, boyaya, badanaya ihtiyaçları vardır. Ödenekler gecikince Zekeriya Öğretmen'in maaşı imdada yetişir.

Bu çalışmaların ödülü, Hacıhüsrev Mahallesi öğretmenliği olur. 1989 yılında emekli olan Albayrak, kendilerini "Cumhuriyetin öğretmenleri" olarak niteleyecektir.

Zekeriya Öğretmen, 2016 yılında sessizce sonsuzluğa göçer.

Zekiye Beyazlı (Erbaş)-İbrahim Erbaş

Artvin, Yusufeli, Barhal köyü 1927 doğumlu İbrahim Erbaş, Arifiye Köy Enstitüsü'nün ilk öğrencilerinden ve 1944 yılındaki ilk çıkışlılarındandır.

Arifiye'yi eşzamanlı olarak bitiren arkadaşı Zekiye Beyazlı'yla evlenerek bir yaşamı mutlulukla paylaşırlar.

Aynı yıl atandıkları Bursa Orhangazi Keramet köyünde öğretmeni olarak çalışırlarken, bir yıl sonra İbrahim Erbaş başöğretmenliğe getirilir.

Zekiye Beyazlı ise Darıca 1926 doğumludur. O da Erbaş gibi Arifiye Köy Enstitüsü'nün ilk öğrencilerinden ve ilk mezunlarındandır.

Evlendikten sonra 1948 yılında Mudanya, Eşkel köyüne atanan Zekiye ve İbrahim Erbaş çifti burada 1953 yılına dek görev yaparlar. İbrahim Öğretmen aynı yıl askere gider. Bir yıl sonra aynı okulun başöğretmenliğine atanan Erbaş, eşiyle birlikte 1959 yılına dek burada çalışmaya devam eder.

Bu tarihten itibaren İstanbul'a atanırlar. 1960 yılında, Beykoz Selahattin Karakaşlı İlkokulu'nda öğretmendirler artık.

İbrahim Erbaş 1968 yılına dek bu okulda "beslenmeden sorumlu öğretmen" olarak çalışırken, eşi Zekiye Beyazlı da sırasıyla Çubuklu İlkokulu, Çengelköy İlkokulu, İcadiye İlkokulu'nda öğretmen olarak görev yapar.

İstanbul'da çalıştıkları sürede öğretmen örgütlenmesinde de görev alan İbrahim Erbaş, bir dönem TÖS şube başkanlığı görevini de sürdürür.

Bir Yaşama Sığmayan Arifiye Sevgisi

"Arifiye" ister çalışan, ister öğrenci veya öğretmen, isterse bir biçimde o kurumlara uğrayan, gören, kalan, orada yemek yiyen, gezen birileri için hep çok özel anlamlar yüklenen bir sözcüktür. Herhangi bir yer gibi adı değildir. Arifiye; orada üretenlerin, yapılar yükseltenlerin, bahçeler, tarlalar, bağlar yetiştirenlerin, balıkçılık, tavukçuluk, arıcılık yapanların, orada okuyup aydınlananların, öğretmen, eğitmen veya sağlık memuru olanların, müzik yapanların, âşık olanların, içini doldurdukları bir sevgi sözcüğüdür.

Eğitmen kursu, köy enstitüsü ve ilköğretmen okulundan geçmiş herkes el aletleri, makineleri kullanmayı, bir çalgı çalmayı, oyun oynamayı, kültürü, yazmayı, kendini geliştirmeyi bu kültür kurumunda öğrenmiştir.

Bu, insanı insan yapan, altyapı kazandıran, yükselten, olgunlaştırıp pişiren güzellikler geçmişten getirdiği geleneklerle, sonraki yıllarda da bu yerleşkede yaşam bulan/bulacak olan eğitim kurumlarını da etkilemiştir. Etkilemeyi sürdürecektir.

Köy enstitüleri, eğitim yöntemi nedeniyle bu okullar içinde öğretmen, öğrenci ve çalışan herkesin "iş" aracılığıyla sürekli birbiriyle dayanışmak, yardımlaşmak ve görüşmek zorunluluğunun olduğu kurumlardır. Her sabah birlikte türküler söyleyen, halk oyunları oynayan, birlikte coşan, her yapı bitiminde, her başarılı işin sonunda, birlikte enstitüyü bayram yerine çeviren, akranları sayılabilecek okullarla karşılaşmalarında, tartışmasız üstün başarıların mutluluklarını paylaşan bu insanların, birlikteliğinin sıcaklığı ve sürdürülebilirliği de ona göre olur.

Başarılar, yaşanarak, üreterek kazanılan bilgiler, kitaplar, sanatla kurulan dolaysız ilişki, enstitü toplumunu da birbirine sarsılması zor bağlarla kenetler. Bu bağlar, zamanın eritici etkilerine dayanıklı ve ömürleri zorlayacak niteliktedir. Enstitüyü bitirerek, köylere dağılan köy öğretmenlerinin birbirleriyle bağları kesilmediği gibi, birbirine yakın olanların her türlü eğitim işinde ve yaşam zorluklarında dayanışmaları da öne çıkar. Bu yakın dostluklarla, çocukları da arkadaş olur.

Aynı dostluk ve yakınlık enstitüde öğretmenlik yapıp daha sonra başka yerlere atananların öğrencileri ve öğretmen arkadaşları için de geçerli olur.

Örneğin, daha sonraki yıllarda İstanbul'a atanan Arifiye çıkışlı öğretmenlerin Edip Balkır, Hamdi Daner, Hakkı Tanberk, Enver Kartekin, Hulusi Köktuna, Hikmet Öz, Mustafa Eyüboğlu, Nedime-Asaf Aksoy ve diğer öğretmenleriyle düzenli olarak buluşmaları bunun örneklerindendir. Buna benzer çok örnek vardır enstitü çıkışlıların dünyalarında.

Ülker-Ahmet Yol, Halime-Selahattin Kocataş, Hatice-Rıfat Ural, Hasan Ceyhan, Satılmış Demir, Hamiyet-Zekeriya Albayrak ve adları burada sayılamayan diğer Arifiye çıkışlıların, on yıllardır süren ev dostlukları, aylık buluşmaları, çocuklarının dostlukları ancak enstitü dünyasıyla açıklanabilecek olgulardır ve başka yerlerde sık rastlanan şeyler olmasa gerek.

Enstitülüler bir yere yerleşirken, tatil yaparken, ev yaparken, bir sanat etkinliğine giderken, enstitüleri anarken, türkü söylerken de hep bir arada olurlar/olmuşlardır.

Bu imecede ev sahibine de bunları sunmak ve belki çay gibi içeceklerle desteklemek düşer. Yeme-içme dışında, toplantıların asıl zenginliği birlikte söyledikleri çoksesli türküler ve solistlerce unutulmamış solo türkülerdir. Bu toplantılara dışardan katılan birinin ilk düşündüğü şey bu insanların uzun yıllar önce öğrendikleri bu eserleri, nasıl bugün de başarıyla seslendirdikleridir.

Bu dostlukların vardığı boyutu anlatması bakımından, bu satırların yazarının da katıldığı bir Arifiye Köy Enstitüsü dostluk buluşmasından kısa notlar yararlı olacaktır.

Enstitünün unutulmaz müzik öğretmeni Hamdi Daner'in eşi Zehra Daner'in Salihli'de olduğu, Hamdi Daner'in mezarının da orada Dombaylı köyünde olduğunu enstitülüler bilmektedir. Hamdi Bey'in kaybına dek İstanbul'da Arifiyelilerle çok yakın ilişkileri olan Zehra Daner, Salihli'de bu köyde yaşamaktadır. Artık eskisi kadar İstanbul'a gelememektedir.

17 Eylül 2004 Cuma günü, İstanbul'dan hareket eden ve Salihli'ye giden grupta tarım öğretmeni Mustafa Eyüboğlu ve eşi Sevim

Salihli'de bulunan Hamdi Daner'in mezarını ziyaret: Güzide Ural, Atilla Özkan, Sevim Eyüboğlu, Mustafa Eyüboğlu, Halime Akyol (Kocataş), Rıfat Ural, Ezgi Yol, Zehra Daner, Ahmet Yol, Ülker Yol, Karabey Aydoğan, Hamiyet Albayrak ve Ayten Aktan, 19 Eylül 2003.

Eyüboğlu, Ülker ve Ahmet Yol, kızları Ezgi Yol (Tekinson), Güzide-Rıfat Ural, Hamiyet Albayrak, Halime Akyol (Kocataş), Ayten Erozan ve Karabey Aydoğan vardır.

Bu gezide eşyalar Salihli kaplıcalarında bırakılarak o gece Zehra Daner ve Arifiye dostları olan kardeşlerinin sıcak sofrasına konuk olundu. Gece, anıların yad edilmesi dışında birlikte ve karşılıklı türküler söylendi. Hamdi Daner'in çok sesli söylediği Salihli türküsü "Ali Oğlan" da bunların arasındaydı.

Ertesi gün Ahmet Yol ve arkadaşlarının 60 yıl önce, bir köy enstitüsü gezisi sırasında gördükleri Sart harabeleri, Krezüs'ün mezarı ve çevre gezilip sonra Hamdi Daner'in mezarına gidildi. Dombaylı'ya dönülerek bitmesi istenmeyen yoğun ve türkü dolu bir gece daha geçirdikten sonra ertesi gün İstanbul'a doğru yolaçıkıldı.[28]

İstanbul'daki Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmen ve orada öğretmenlik yapmış olan herkesin evinde Mustafa Eyüboğlu'nun, ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu'ndan öğrenerek yapıp hediye ettiği

"dönerceler" vardır. Sıcak kalorifer peteği üzerinde, kendi kendine dönen "dönerce" adlı dallı budaklı süsler bu dostlukların simgelerinden biridir.

Bu toplantıların olmazsa olmazlarından biri de Mustafa Eyüboğlu öğretmenin kurbağaların dilini öğrenmiş olan birinin bu konuşmalarını bu toplantılarda güzel yeteneğiyle taklit etmesidir.

Yalnızca İstanbul'da değil, Arifiye çıkışlı öğretmenlerin bulunduğu her il ve ilçede durum böyledir. Düzce'ye giden Rüştü Kartal, Musa Yılmaz'ı görmeden duramaz.

Bursa Yenişehirli Osman Özel öğretmen ise yıllar sonra, kütükler üzerinden Arifiye ile Yenişehir ilişkisini sayılara döker. Buna göre durum şöyledir: "Arifiye Köy Enstitüsü'nün açıldığı 1940 ile kapatıldığı 1952 tarihleri arasında Yenişehir'den 130 erkek, 9 kız öğrenci olmak üzere, 139 öğrenci gitmiş"tir.[29]

Arifiye'de görev yapanlar için de bu sevgi hiç azalmamıştır. Uzun yıllar, Arifiye Köy Enstitüsü ve Arifiye İlköğretmen Okulu'nda yöneticilik ve öğretmenlik görevlerinde bulunmuş olan İbrahim Akman "Bana 1960 yılında Diyarbakır, Dicle İlköğretmen Okulu müdürlüğü görevini verdiler. Arifiye'den ayrılmak istemedim. Arifiye'yi ve çevresini, Adapazarı'nı çok seviyordum" diyerek bu sevgi ve bağlılığı anlatır.[30]

Arifiye Köy Enstitüsü sevgisini en iyi anlatan cümlelerden birini eski enstitülü arkadaşı ve yılların dostu emekli köy sağlık memuru Rüştü Kartal'ı karşısında gören, Musa Yılmaz öğretmen kuracaktır: "Senin yanında dahi, hasretim sana. Ben enstitünün içinde olsam bile, enstitüye hasrettim. Hele de onu böyle canlandıran kişilere, zaten hasretim."[31]

Yarın İçin

Arifiye çıkışlılar, yaşamları boyunca yaşadıkları bu yeri görmek üzere oraya giderler. Yılda bir kez de olsa Arifiye'de toplanıp enstitüden kalanları görmek, anılarını yenilemek isterler. Bunlardan biri de Ülker Yol'dur. Arifiye'den ayrılmasının üzerinden 60 yıldan fazla zaman geçmiştir. Gördüklerine inanamaz:

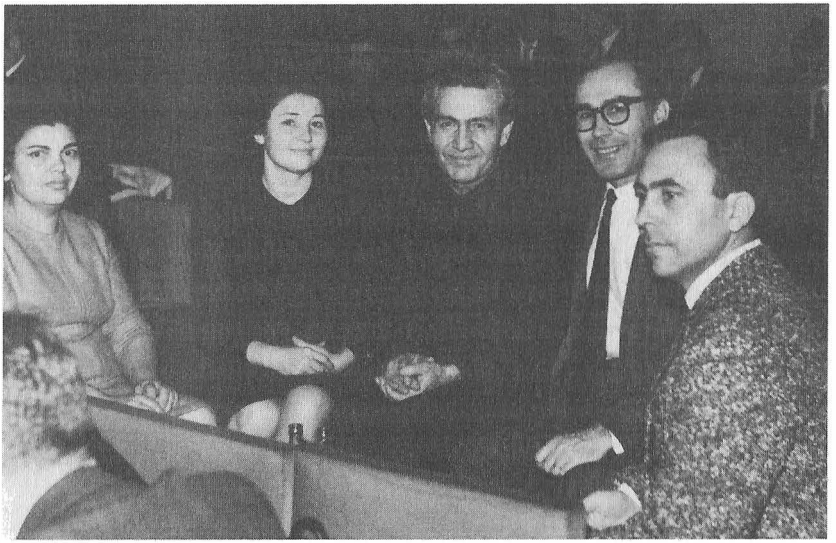

Hatice Ural, Ülker ve Ahmet Yol, Ruhi Su, Rıfat Ural, 1965.

> Birkaç sene önce Arifiye'ye de gitmiştim. Çok üzüldüm. Bir binamız vardı bizim. Müdür odası, derslikler falan. Pencereleri kırılmış. Müdür odasını tuvalet yapmışlar. Düşünebiliyor musunuz? Bu kadar kin beslemişler. Halbuki gayet güzel tuvaletleri vardı. Onları yapmamışlar da, neden müdür odasını tuvalet yapmışlar?[32]

Arifiye çıkışlıların toplanmaları, 2000'li yıllara doğru eğitmen kursu, köy enstitüsü, ilköğretmen okulu, öğretmen lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi çıkışlıların ortak toplanmaları biçimine dönüşür ve "Her haziranın son cumartesi günü" ortak gün olarak belirlenir.

Her yıl Arifiye'ye gidenler, her gidişlerinde bir organı koparılan bir canlıyı izler gibi olurlar. Enstitüden bugüne kalanlar, zaman içinde elden çıkarılarak, el değiştirilerek, bölünerek, satılarak bugüne gelinir. Planlı olarak yapılan ve daha çok "yukarı okul" olarak adlandırılan bölümde, bugün modern hamam kalıntısı, öğrencilerin yaptıkları taş yol ve ayakta zor duran üç öğretmen evi dışında hiçbir şey kalmamıştır. Artık dinlenme evi, istasyon arkasındaki 15 dönümlük arazi ve içindeki yapılar, öğretmen evleri, fırın, balıkhane, koruluk, çiftlik yoktur.

Merkez yerleşkedeki yaklaşık 270 dönümlük toprak, bugün içinde dört okul ve bir de kaymakamlık olarak bölünmüş, birbirinden de duvarlarla ayrılmıştır. Son olarak, okulun adından "Arifiye" sözcüğü de çıkarılmıştır.

Bu durum, Arifiye çıkışlılar için geçmişi sahiplenmeme adına üzüntü kaynağı olmayı sürdürmektedir. Enstitüden bugüne, bu yerleşkedeki okulların mezunlarının kurduğu Arifiyeliler Derneği'nin önünde tarihsel bir sahiplenme sorunu da durmaktadır.

EKLER

Ek 1: 1942 yılı Arifiye Köy Enstitüsü Öğretim Kadrosu

SIRA NO	GÖREVİ	ADI SOYADI	MEZUN OLDUĞU OKUL
1	Müdür	Süleyman Edip Balkır	Öğretmen Okulu
2	Müdür muavini	Aziz Arsan	G.T. Enstitüsü
3	Eğitimbaşı	Enver Kartekin	Ö.O. ve G.T.E.B.
4	Eğitimbaşı	Cemal Öncel	Öğretmen Okulu
5	Müzikbaşı	Hamdi Daner	Öğretmen Okulu
6	Balıkçıbaşı	Muammer Köseataç	Öğretmen Okulu
7	İşlikbaşı	Hikmet Öz	Öğretmen Okulu
B	Öğretmen	Cihat Ergür	Yapı Usta Okulu
9	Öğretmen	İhsan Ataç	Öğretmen Okulu
10	Öğretmen	Hakkı Tanberk	Ziraat Okulu
11	Öğretmen	Ertuğrul Başoğlu	Yapı Usta Okulu
12	Öğretmen	Sabahat Kartekin	Öğretmen Okulu
13	Öğretmen	Ekrem Kumova	Sanat Okulu
14	Öğretmen	Nedime Pamukçu	Kız Sanat Okulu
15	Öğretmen	Mustafa Eyüboğlu	Ziraat Okulu
16	Öğretmen	Abdullah Recevik	Yapı Usta Okulu

17	Öğretmen	Hayri Arabacıoğlu	Sanat Okulu
18	Öğretmen	Bayram Kenan	Ziraat Okulu
19	Öğretmen	Fehim Ünver	Öğretmen Okulu
20	Öğretmen	Bahtiyar Sim	Öğretmen Okulu
21	Öğretmen	Ali Nurettin Akhun	Öğretmen Okulu
22	Öğretmen	Şevkiye Akın	Öğretmen Okulu
23	Öğretmen	Cahide Acar	Öğretmen Okulu
24	Öğretmen	Şeref İnsel	Ziraat Okulu
25	Öğretmen	Enise Yenilmez	Öğretmen Okulu
26	Öğretmen	Hamdi Demirel	Yapı Usta Okulu
27	Öğretmen	Mehmet Özkalkanlı (Stj.)	Yapı Usta Okulu
28	Öğretmen	Orhan Badem	Sanat Okulu
29	Öğretmen	Mehmet Ilgaz (Stj.)	Yapı Usta Okulu
30	Öğretmen	Hüseyin Özcan	G.T. Enstitüsü
31	Öğretmen	Şerif Kuytak	Öğretmen Okulu
32	Öğretmen	F. Macide Ürkmez (Stj.)	Öğretmen Okulu
33	Öğretmen	Cevdet Tinel	G.T. Enstitüsü
34	Öğretmen	Tahsin Sungur	Öğretmen Okulu
35	Öğretmen	Huriye Atay (Stj.)	Kız Enstitüsü
36	Öğretmen	İsmail Eryılmaz	Öğretmen Okulu
37	Öğretmen	Ali Koca	Yapı Usta Okulu
38	Öğretmen	Şevket Özerdem	Sanat Okulu
39	Öğretmen	Şadan Oyman	Yapı Usta Okulu
40	Öğretmen	M. Ali Ural	Köy Enstilüsü
41	Öğretmen	Musa Eroğlu	Köy Enstitüsü
42	Muhasip	Osman Özakman	Rüşdiye
43	Muhasip	Baki Hergüner	Ortaokul
44	Ambar Memuru	Muharrem Zaker	Şehir A. Kursu

Ek 2: Arifiye Köy Enstitüsü Öğretmenleri

1. Aziz Arsan (İştip, Makedonya, d. 1906): İlköğretim müfettişi, 31.05.1940-09.01.1948 tarihleri arasında, müdür yardımcısı ve resim-iş öğretmeni.
2. Enver Kartekin (Selanik, d. 1910): Öğretmen, 11.11.1941-20.10.1942 tarihleri arasında, eğitimbaşı, tarih ve coğrafya dersleri öğretmeni.
3. Cemal Öncel (Manastır, d. 1900): İlköğretim müfettişi, 08.11.1942-15.06.1944 tarihleri arasında, eğitimbaşı ve öğretmen.
4. Suphi Arman (Urfa, d. 1912): Başöğretmen, 23.12.1943-13.07.1945 tarihleri arasında eğitimbaşı ve öğretmen.
5. İbrahim Hulusi Köktuna (İstanbul, d. 1906)Başöğretmen, 14.08.1945-Kasım 1951 tarihleri arasında eğitimbaşı, müdür vekili, yapı-sanatbaşı ve öğretmen.
6. Hamit Özmenek (Bursa, d. 1903): Başöğretmen, 16.04.1951-Ocak 1952 tarihleri arasında eğitimbaşı, öğretmen, müdür vekili.
7. Ahmet Hamdi Daner (Bulgaristan, Kızanlık, d. 1898): Müzik öğretmeni, 02.08.1940-25.12.1951 tarihleri arasında müzikbaşı, müzik ve Fransızca öğretmeni.

8. Hakkı Tanberk (İstanbul, d. 1905): Tarım öğretmeni, 15.02.1944-Kasım 1951 tarihleri arasında tarımbaşı ve tarım öğretmeni.
9. Mustafa Kemalettin Eyüboğlu (Havza, d. 1921):Tarım öğretmeni, 26.08.1940-28.11.1951 tarihleri arasında tarımbaşı ve tarım öğretmeni.
10. Hikmet Öz: Bandırma (d. 1901): Başöğretmen, 12.12.1940-06.12.1951 tarihleri arasında işlikbaşı, inşaat ve yapı bilgisi dersleri öğretmeni.
11. Muammer Köseataç (İzmit, d. 1899): İlçe Eğitim müdürü, başöğretmen, 05.07.1940-28.01.1948 tarihleri arasında balıkçıbaşı, kooperatifçilik ve balıkçılık öğretmeni.
12. Cihat Engür (İstanbul, d. 1917): Öğretmen, 31.05.1940-18.03.1941 tarihleri arasında yapı ve marangozluk dersleri öğretmeni.
13. İhsan Ataç (Hüseyinabat, d. 1909): Öğretmen, 17.06.1940-22.09.1943 tarihleri arasında matematik dersleri öğretmeni.
14. Sabahat Kartekin (İstanbul, d. 1912): Öğretmen, 05.07.1940-20.10.1942 tarihleri arasında Türkçe öğretmeni.
15. Nedime Aksoy (Pamukçu) (Ayvacık, d. 1919): Öğretmen, 26.08.1940-28.11.1951 tarihleri arasında biçki-dikiş öğretmeni.
16. Ekrem Kumova (Afyon, d. 1917): Sanat öğretmeni, 26.08.1940-12.02.1941 tarihleri arasında sanat öğretmeni.
17. Basri Gürkan (Gevgili, d. 1914): Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı, beden eğitimi öğretmeni, 15.04.1947-21.05.1947 tarihleri arasında beden eğitimi öğretmeni.
18. Ertuğrul Başoğlu (İnegöl, d. 1918): Yapı öğretmeni, 01.07.1940-12.10.1940 tarihleri arasında yapı dersleri öğretmeni.
19. Abdullah Recevik (İşkodra, Arnavutluk, d. 1921): Yapı öğretmeni, 30.04.1940-17.03.1942 tarihleri arasında yapı öğretmeni.
20. Nuri Arabacıoğlu (Bandırma, d. 1919): Sanat öğretmeni, 18.12.1940-20.11.1941 tarihleri arasında demircilik öğretmeni.
21. Bayram Kenan (Yemen, d. 1907): Başöğretmen, 17.12.1940-24.01.1944 tarihleri arasında tarım öğretmeni.

22. Fehim Öner (Nevrekop, Bulgaristan-Gotse Delçev, d. 1911): Öğretmen, 23.07.1940-10.03.1941 tarihleri arasında..
23. Bahtiyar Sim: Kolaşin (Karadağ, d. 1908): Matematik öğretmeni, 26.12.1940-09.09.1949 tarihleri arasında.
24. Ali Nurettin Akhun (Gümülcine, d. 1909): Öğretmen, 14.05.1941-21.04.1950 tarihleri arasında müzik ve matematik öğretmeni.
25. Şevkiye Akın (Lom, Bulgaristan-Montana, d. 1921): Öğretmen, 28.07.1941-08.11.1942 tarihleri arasında.
26. Cahide Acar (Sivas, d. 1923): Öğretmen, 20.06.1940-1.10.1946 tarihleri arasında tarih-coğrafya öğretmeni.
27. Şeref İnsel (Edirne, d. 1907): Ziraat öğretmeni, 30.07.1941-27.06.1950 tarihleri arasında zootekni ve hayvancılık öğretmenliği.
28. Enise Yenilmez (Çankırı, d. 1920): Öğretmen, 26.09.1941-15.11.1944 tarihleri arasında.
29. Hamdi Demirel (Niksar, d. 1920): İnşaat öğretmeni, 31.05.1945-04.03.1946 tarihleri arasında çatı dülgerliği öğretmeni.
30. Mehmet Özkalkanlı (stajyer) (Burdur, d. 1924): Yapı ustalığı öğretmeni, 27.06.1942-0.08.1942 tarihleri arasında.
31. Orhan Badem (Adapazarı, d. 1922): Sanat öğretmeni, 21.11.1941-01.11.1942 tarihleri arasında demircilik dersleri öğretmeni.
32. Mehmet Aslan (Elazığ, d. 1913): Elazığ Öğretmen Okulu çıkışlı öğretmen, 01.06.1944-31.05.1945 tarihleri arasında.
33. Halil Koç (Acıpayam, d. 1911): Öğretmen, 07.11.1943-15.12.1945 tarihleri arasında.
34. Osman Çakar (Darıdere, d. 1918): Sanat öğretmeni, 30.11.1943-08.11.1944 tarihleri arasında sanat dersleri öğretmeni.
35. Salih Turan (Selanik, d. 1911): Edirne Öğretmen Okulu çıkışlı öğretmen, 31.04.1945-28.11.1947 tarihleri arasında Türkçe öğretmeni.
36. Cevdet Tinel (Bitlis, d. 1914): Tarih-coğrafya öğretmeni, 29.09.1942-05.11.1949 tarihleri arasında.

37. Dr. Sıtkı Eken (Diyarbakır, d. 1915): Doktor, 30.01.1944-(saptanamadı) tarihleri arasında, sağlık hijyeni dersleri öğretmenliği ve enstitü doktoru.
38. Şevket Özerdim (Stajyer) (İzmit, d. 1917): Sanat öğretmeni, 05.02.1943-29.12.1943 tarihleri arasında sanat öğretmeni.
39. Tahsin Sungur (Salihli, d. 1895): Öğretmen, 10.12.1942-03.03.1944 tarihleri arasında.
40. Süleyman Özsu (Aday Öğretmen) (Kütahya, d. 1920): Yapı usta öğretmeni, 28.05.1941-31.07.1945 tarihleri arasında.
41. Ali Koca (Stajyer) (Mersin, d. 1918): Yapı ustalığı öğretmeni, 28.02.1943-29.06.1943 tarihleri arasında.
42. İsmail Eryılmaz (Stajyer) (Adapazarı, d. 1918): Öğretmen, 12.01.1943-31.12.1945 tarihleri arasında beden eğitimi ve askerlik dersleri öğretmeni.
43. Fethi Gürsoy (Harput, d. 1916): Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü çıkışlı Türkçe öğretmeni, 30.07.1944-08.09.1947 tarihleri arasında Türkçe, edebiyat öğretmeni.
44. Hüseyin Özcan (Ermenek, d. 1913): Resim-iş öğretmeni, 06.08.1942-17.05.1947 tarihleri arasında.
45. Fatma Macide Ürkmez (İstanbul, d. 1924): Öğretmen, 26.07.1942-31.10.1954 tarihleri arasında.
46. Mehmet Ilgaz (Burdur): Yapı usta öğretmeni, 27.06.1942-10.07.1942 istifa etmiştir.
47. Huriye Atay (Konya, d. 1921): İsmet Paşa Kız Enstitüsü çıkışlı biçki-dikiş öğretmeni, 21.12.1942-04.09.1948 tarihleri arasında.
48. Berin Tuç (Murathanoğlu) (İstanbul, d. 1921): İngilizce öğretmeni, 31.10.1943-1948 tarihleri arasında.
49. Zarif Tuncay (Tercan, d. 1913): Öğretmen, 18.01.1944-20.03.1944 tarihleri arasında.
50. Maide Aybarsu (Amasya, d. 1921): Fizik öğretmeni, 23.08.1944-1950 tarihleri arasında fizik, fen bilgisi, biyoloji, dikiş-nakış, matematik öğretmeni.
51. Asaf Aksoy (Selanik, d. 1912): İnşaat ustalığı öğretmeni, 25.12.1944-28.11.1951 tarihleri arasında yapı öğretmeni.

52. Musa Eroğlu (Stajyer) (Muğla, d. 1924): Öğretmen, 30.11.1945-15.05.1947 tarihleri arasında.
53. İrfan Aksüyek (Eskişehir, d. 1924): Matematik öğretmeni, 15.08.1946-1947 tarihleri arasında matematik öğretmeni, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü stajyer öğretmeni.
54. Hüseyin Kaya (Balıkesir, d. 1913): Eğitbilimci, 12.03.1947-1954 tarihleri arasında meslek dersleri öğretmeni ve müdür Azmi Gökmen'in Amerika'ya gidişinde müdür vekili.
55. İbrahim Yılmaz (Bilecik, d. 1924): Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmen, 30.06.1946-(saptanamadı) tarihleri arasında öğretmen.
56. Hüseyin Tramman Tunçer (Kıbrıs, d. 1921): Öğretmen, 07.11.1946-06.05.1947 tarihleri arasında beden eğitimi öğretmeni.
57. Emine Sak (Ankara, d. 1926): Biyoloji öğretmeni, 15.08.1946-1947 tarihleri arasında biyoloji öğretmeni, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitülü stajyer öğretmeni.
58. Hesna Tunçer (Uşak, d. 1926): Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı biyoloji öğretmeni, 03.11.1946-01.03.1947 tarihleri arasında biyoloji öğretmeni.
59. Muzaffer Batuk (Sivas, d. 1918): İstanbul Üniversitesi çıkışlı coğrafya öğretmeni, 29.03.1947-28.06.1954 tarihleri arasında tarih-coğrafya öğretmeni.
60. Osman Bektaş (Trabzon, d. 1926): Fen öğretmeni, 09.12.1946-28.12.1954 tarihleri arasında fizik-kimya dersleri ve beden eğitimi öğretmeni.
61. Naci Birkök (Edirne, d. 1910): Edirne Tarım Okulu ve Köy A. Kursu çıkışlı tarım öğretmeni, 14.10.1947-Kasım 1951 tarihinde Burdur'a sürülen tarım öğretmeni ve tarımbaşı,
62. Nazif Balcı: Kasım 1951 tarihinde Yozgat'a sürülen enstitü öğretmeni.
63. Meftune Tansel (Eskişehir, d. 1920): Öğretmen, 31.03.1947 -(saptanamadı) tarihleri arasında.
64. Muhip Kocaçınar (İstanbul, d. 1916): Balıkesir Necatibey Öğretmen Okulu ve Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji bölümü çıkışlı 27.06.1950-(saptanamadı) arasında eğitimbilim öğretmeni.

65. Dr. Celalettin Ayata: Enstitü döneminde sağlıkbaşı ve enstitü doktoru.
66. Hikmet Moğulkoç (Gürün, d. 1927): Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı matematik öğretmeni, 30.04.1950-1954 tarihleri arasında.
67. Şevket Buzcularlı: Enstitü döneminde resim-iş öğretmeni olarak çalışmıştır.
68. Şerif Kuytak: Enstitü döneminde balıkçılık öğretmeni olarak çalışmıştır.
69. Şadan Oyman (Stajyer): Stajyer olarak yapı usta öğretmenliği yapmıştır.
70. M. Ali Ural (Stajyer): Stajyer öğretmen olarak çalışmıştır.
71. Melek Günüşen (Tanyu) (İstanbul, d. 1924): 24.04.1947-1954 tarihleri arasında psikoloji, tarih dersleri öğretmeni.
72. Şahap Akıllıoğlu: Enstitü döneminde eğitimbaşılık görevi yapan öğretmen.
73. Bekir Semerci (Stajyer) (Hadim, d. 1921): 29.09.1946-15.10.1947 tarihleri arasında öğretmen, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü stajyer öğretmeni.
74. Turan Aydoğan (Stajyer) (Ankara, d. 1926): Öğretmen, 29.09.1946-15.05.1947 tarihleri arasında öğretmen, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde stajyer öğretmeni.
75. Rüveyde Günüşen Balantekin (İstanbul, d. 1922): İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi çıkışlı, felsefe öğretmeni, 24.04.1947-27.07.1952 tarihleri arasında felsefe, sosyoloji ve Türkçe öğretmeni.
76. İhsan Aydın (Tire, d. 1923): Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı matematik öğretmeni, 31.10.1947-28.04.1952 tarihleri arasında.
77. Melahat Aydın: 1948-1954 yılları arasında Türkçe öğretmeni.
78. Nebiye Gökmen (Kemaliye, d. 1910): Sivas Muallim Mektebi çıkışlı öğretmen, 15.12.1951-9.12.1954 tarihleri arasında Türkçe öğretmeni.
79. Fatma Buzcularlı (Biga, d. 1920): Bursa Kız Öğretmen Okulu çıkışlı öğretmen, 30.11.1953-1.03.1954 tarihleri arasında resim-iş öğretmeni.

80. İbrahim Akman (Silifke, d. 1924): Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı beden eğitimi öğretmeni, 1947-1954 döneminde eğitimbaşı ve beden eğitimi öğretmeni.
81. İbrahim Kayadibi (Ermenek, d. 1924): Gazi Terbiye Enstitüsü resim-iş bölümü çıkışlı resim-iş öğretmeni, 5.10.1950-4.2.1954 döneminde resim-iş öğretmeni olarak ve ilköğretmen okulu döneminde 1967 yılına dek çalışmıştır.
82. Ali Batu (Taraklı, d. 1925): Bursa Orta Tarım Okulu çıkışlı tarım öğretmeni, 1948-1954 yılları arasında enstitüde tarım öğretmenliği ve tarımbaşılık yapmış, ilköğretmen okulu döneminde de aynı okulda Cengizhanoğlu soyadıyla görevini sürdürmüştür.
83. Şerif Baykurt (Drama, Bulgaristan, d. 1919): Resim-iş öğretmeni, 1952-1961 tarihleri arasında Arifiye Köy Enstitüsü yapı sanatbaşı ve Arifiye İlköğretmen Okulu resim-iş öğretmeni, halkbilimci.
84. İbrahim Şadi Balaban (İstanbul, d. 1920): İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu Tarih bölümü çıkışlı stajyer tarih öğretmeni. 22.10.1948-1952 (?) yılları arasında enstitü tarih-coğrafya öğretmeni.
85. Esat Bilginsoy (İstanbul, d. 1922): İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü çıkışlı coğrafya öğretmeni, 4.12.1951-1954 yılları arasında enstitüde ve daha sonra ilköğretmen okulu döneminde tarih-coğrafya öğretmeni.
86. Cahide Özbayrak: Enstitü döneminde tabiiye öğretmeni olarak çalışmıştır.
87. C. Ayata: Enstitü döneminde tabiiye öğretmeni olarak çalışmıştır.
88. Mehmet Gürel (Ankara, d. 1928): Ankara Teknik Okulu çıkışlı öğretmen. 01.10.1947-01.06.1955 tarihleri arasında iş öğretmeni.
89. Hamza Soydaş: Enstitü döneminde iş öğretmeni olarak çalışmıştır.
90. Hikmet Tanyu (Ankara, d. 1918): Meslek dersleri öğretmeni, köy enstitüsü ve ilköğretmen okulu döneminde, Arifiye'de eğitimbilim öğretmeni olarak çalışmış ve sonraki yıllarda akademik kariyer yapmıştır.

91. Bedri Alogan (İstanbul, d. 1918): Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı Türkçe öğretmeni, 23.10.1947-12.10.1950 tarihleri arasında Türkçe öğretmenliği ve müdür yardımcılığı yapmış, daha sonra Pazarören Köy Enstitüsü müdürlüğüne getirilmiştir.
92. Hüseyin Turan.
93. Hamit Doğru.
94. Muzaffer Şenol.
95. Halil Mersin.
96. Fahri Yetiş (Bozkır, d. 1931): Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı edebiyat öğretmeni, 21.04.1953-1954 döneminde ve ilköğretmen okulu döneminde Türkçe öğretmeni olarak çalışmıştır.
97. Şevket İçten (Edirne, d. 1909): Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı sosyal bilgiler öğretmeni, 10.10.1953 tarihinden itibaren enstitü ve 21.09.1957 tarihine dek sosyal bilgiler öğretmeni.
98. Nahit Ergün (Aksaray, d. 1929): Ankara Yapı Enstitüsü çıkışlı yapı öğretmeni, 1951 yılında hastalanarak 19.6.1951 tarihinde sevk edildiği Cerrahpaşa Tıp fakültesi Hastanesi'nde yaşamdan ayrılmıştır.
99. Nezihe Aygil (Konya, d. 1924): İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü çıkışlı felsefe grubu öğretmeni, 3.11.1952 tarihinden itibaren öğretmen.
100. Mehmet V. Öztecir (Çorum, d. 1919): Gazi Eğitim Enstitüsü beden eğitimi bölümü çıkışlı, beden eğitimi öğretmeni.
101. Nazif Balcıoğlu (Divriği, d. 1909): Gazi Terbiye Enstitüsü çıkışlı edebiyat öğretmeni, 11.10.1950 tarihinden itibaren Türkçe öğretmeni.

Ek 3: Arifiye Çevresinde Yapılan İncelemeler ile Arifiye Köy Enstitüsü Kökenlilerin İncelemeleri

Bu araştırma ve inceleme konularından Arifiye Köy Enstitüsü ve çevresini ilgilendirenler ve Arifiye Köy Enstitüsü kökenli yüksek kısım öğrencilerinin, araştırma-inceleme konularının ulaşılabilen başlıcalar:

Mehmet Yelaldı: Türkiye'de müzik öğretimi (Arifiye Köy Enstitüsü ve çevresinde).

Süleyman Alkan: Türkiye'de araba çeşitleri ve yapımı (Adapazarı, Bursa, Eskişehir, İnebolu)

Nuri Özyılmaz: Patates tarımı (Adapazarı ve çevresi)

Bayram Soğancı: Yulaf tarımı (Kocaeli ve çevresi)

İbrahim Pullu: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve Arifiye Köy Enstitüsü'nde müzik

Nihat Şengül: 1928'den sonra çıkan müzik kitapları, Arifiye Köy Enstitüsü

Niyazi Başkaya: Şekerpancarı tarımı, Arifiye Köy Enstitüsü

Halile Dere: Toprağın işlenmesi ve özellikleri, Arifiye Köy Enstitüsü

Ahmet Yol: Halk türkülerini çok sesli icra etme, eşlik ve beste denemesi, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü

Ek 4: Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü Bitiren Arifiye Köy Enstitüsü Kökenliler

OKUL NO	ADI SOYADI	BABA ADI	DOĞUM YERİ-YILI	KOLU	GELDİĞİ DAL
131	Ahmet Yol	Ali	Akdere/1923	Güzel sanatlar	Yapıcılık
132	Muzaffer Daşlı	Murat	Mecidiye/1924	Güzel sanatlar	Demircilik
133	Yıldız Kırktepeli	Osman	Arifiye/1928	Güzel sanatlar	Demircilik
147	İbrahim Us	İsmail	B. Armutlu/1927	Yapı kolu	Yapı kolu
148	Mehmet Ulucan	Salih	Fındıcak/1926	Yapı Kolu	Dülgerlik
171	Selahattin Odabaş	Mustafa	Tirilye/1925	Hayvan bakım	Yapı Kolu
179	Necmiye Uçar	Yusuf	Ormankadı/1926	Kümes hayvancılığı	Biçki-dikiş
197	Rıfat Ural	Hasan	Veletker/1925	Ziraat İşl. Eko.	Dülgerlik
198	Hasan Ayaz	Nahit	Yanhisar/1927	Ziraat İşl. Eko	Yapı Kolu

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kapatılırken Ankara Kız Teknik Öğretmen Meslek Okulu'na gönderilen Arifiye Köy Enstitülü yüksek kısım öğrencileri:

OKUL NO	ADI SOYADI	BABA ADI	DOĞUM YERİ-YILI	KOLU	GELDİĞİ DAL
244	Aliye Ersoy			Biçki-dikiş	Biçki-dikiş
245	Nebahat Kaya	Ali	Osmaneli/1927	Biçki-dikiş	Biçki-dikiş

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kapatılırken Ankara Erkek Teknik Öğretmen Meslek Okulu'na gönderilen Arifiye Köy Enstitülü yüksek kısım öğrencileri:

OKUL NO	ADI SOYADI	BABA ADI	DOĞUM YERİ-YILI	KOLU	GELDİĞİ DAL
309	Hasan Kabil		1928		
310	Musa Okay		1925*	Biçki-dikiş	Biçki-dikiş

Özkucur, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü.

Ek 5: Köy Okulları ve Meslek Kursları İçin Verilecek Araç ve Gereçler (1946)

Yeni öğretmenlere verilecek iş araçları, çeşitli tartışma ve uygulamalar da örnek alınarak 1946 yılı başında son biçimini alır ve bir genelgeyle duyurulur. Buna göre, köy okulları ve meslek kursları için verilecek iş araç ve gereçleri şöyle sıralanır:

A. Eşyayı ölçmeye, işaretlemeye, bir yerde **tutturmaya yarayan edilgin iş vasıtaları**

a) Eşyayı ölçmeye yarayan vasıtalar:

10-20 şerit metre, 5-10 ağaç ve demir, pergel (*), 10-20 ağaç ve demir gönye, 2-5 kumpas

b) Eşyayı işaretlemeye yarayan vasıtalar:

10-20 demir ve tahta, cetvel (*), 2-5 biz (*), 2-4 nişangeç (*), 10-15 isteka (kemik kalem) (*)

c) Eşyayı bir yere tutturmaya veya sıkıştırmaya yarayan araçlar:

5-10 marangoz tezgâhı veya masa mengenesi, 3-5 demirci mengenesi, 2-4 tesviye mengenesi, 4-6 kıl testere tezgâhı (*), 1-2 gönye kutusu (*), 2-4 pres tahta veya madeni levha (*), 4-8 yassı ve yuvarlak uçlu kargaburnu, 2-4 pens, 2-4 cilt tezgâhı (*), 1-2 ciltçi mengenesi (*)

Not: (*) işaretli araçlar, enstitülerde yaptırılacaktır.

B. Eşyaya şekil vermeye ve onu delmeye yarayan etkin iş araçları

a) Eşyayı kesmeye, düzeltmeye, koparmaya, bükmeye yarayan araçlar:

10-20 kâğıt bıçağı (*), 2-3 arabacı baltası (*) 4-6 keser (*), 2-4 kıskaç (*), 4-6 kerpeten, 8-12 kâğıt makası, 2-4 tenekeci makası, 4-6 keski (*), 2-4 bıçkı (*), 2-4 oymacı tokmağı(*), 10-20 oymacı kalemi, 3-5 kaba rende (*), 2-3 planya, 4-6 tornavida (*), 2-4 İngiliz anahtarı, 2-4 testere, 4-8 el testeresi, 2-4 kırklık yaylı davar makası (*), 4-8 takım (üç çeşit törpü), 4-8 takım (üç çeşit eğe), 1-2 elmas tıraş, 1-2 çivi sökme manivelası (*)

b) Eşyayı delmeye yarayan araçlar:

2-4 cırcırlı matkap kolu, 2-4 matkap kolu ve kalemleri, 4-8 türlü işlere göre zımba (*), 4-6 oluklu baskı (*), 2-4 sağlı sollu yan baskı (*)

c) Eşyayı döverek, yapıştırarak şekillendirmeye yarayan araçlar:

6-10 ağaç ve maden, işleri için çekiç (*), 2-4 camcı çekici (*), 2-4 küçük örs, 2-4 bavya (*)

C. İş araçlarını ve eşyayı bilemeye, boyamaya, temizlemeye, yapıştırmaya yarayan vasıtalar:

1-3 kösele taşı ve tezgâhı (*), 1-2 biley taşı, 4-10 boya fırçası, 2-4 toz alma fırçası, 1-2 eğe fırçası, 3-4 tutkal ve kota, kabı, bunların fırçaları (*), 2-6 badana fırçası (*), 1-2 çapraz, 1-2 yağdanlık (*)

Not: (*) İşaretli araçlar enstitülerde yaptırılacaktır.

Enstitü mezunu öğretmenlere "sanatlarına göre" verilecekler ise ayrı bir listede sıralanır:

II. Köy enstitüsü mezunu öğretmenlere sanatlarına göre ve bu çizelgede saptanan sayıda verilecek işlik takımlarının çizelgesi:

A. DEMİRCİLİK TAKIMI:

Araçların adları ve sayısı:

1 demirci örsü, 3 varyos, 1 kollu demirci matkabı ve uçları, 1 demir metre (açılır kapanır) 6 eğe (pus 38 vasatî 10 pus), 1 demirci

körüğü (*), 1 demirci testeresi kolu (*) ve testere ağzı, 2 nokta (*), lehim (enstitüde tayin edilecek miktarda), nişadır (enstitüde tayin edilecek miktarda) zımpara bezi (10 tane), 2 kıskaç (*), 1 küçük pafta takımı (bölge okullarına gideceklere) 1 kordon makinesi (bölge okullarına gideceklere) 1 boru mengenesi ve kumpası...

B. YAPICILIK, DÜLGERLİK VE MARANGOZLUK TAKIMI:

Araçların adları ve sayısı:

1 tek yaprak rende, 1 düztaban (*), 1 sıçankuyruğu, 1 lamba rendesi (*), 1 sistire, 1 fıçıcı rendesi, 1 sikaço, 1 çifte rende, 1 ağaç metre, 1 su terazisi, 1 işkence (*), 1 çekül – 1 nişangeç (*), 3 el burgusu, 2 madırga (*), 2 mala (*), 2 tuğla çekici (*), 1 demir makara, 1 halat, zımpara kâğıdı, 2 murç (geniş ağızlı ve sivri ağızlı (*), 1 alçıtaşı (*), taş mozaik zımpara taşı, 1 hortumlu su terazisi (bölge okullarına gideceklere)

C. KIZ ÖĞRETMENLERE VERİLECEK ARAÇ VE GEREÇLER

Araçların adları ve sayısı:

1 dikiş makinesi, 5 deste dikiş iğnesi, biçki makası, 1 mazura, 1 rulet, 1 ütü, 1 kol tahtası (*) (ütü için), 10 örgü şişi, 5 örgü tığı, 1 dokuma tezgâhı veya çorap örme makinesi, 1 yün örgü makinesi (bölge okullarına gideceklere)

Not: (*) İşaretli araçlar enstitülerde yaptırılacaktır.

Ek 6: Arifiye Köy Enstitüsü'nü Bitirenler

Arifiye Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenler
1944 Yılı Mezunları

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
001	Mehmet Beyazıt	Sölöz	1926	12.08.1940	Dülger
002	Hasan Öz	Sölöz	1925	12.08.1940	Dülger
003	Ekrem Yılmaz	Selçuk	1927	12.08.1940	Dülger
004	Mehmet Tevfik Özmen	Mudarlı	1927	05.08.1940	Duvarcı
005	Yaşar Tuğral	Zeyve	1927	12.08.1940	Duvarcı
006	Hüsnü Tercanlıoğlu	Selçukgazi	1925	07.08.1940	Demirci
007	Cevdet Ergin	Adliye	1926	06.08.1940	Duvarcı
008	Raif Cengiz	Misebolu	1924	04.08.1940	Dülger
009	Kemal Çetin	Yeni Yenice	1923	07.08.1940	Dülger
010	Kamil İnal	Çömlekçiler	1927	06.08.1940	Demirci
011	Süheyla Emre	Düzakçaşehir	1928	05.08.1940	
012	İbrahim Us	Pazarcık	1926	09.08.1940	Duvarcı
013	Durmuş Oktel	Varna – Petre	1925	09.08.1940	Duvarcı
014	Mehmet Özbay	Karacabey	1927	09.08.1940	Dülger
015	Ali Aslan	Vakfıkebir	1923	06.08.1940	Duvarcı

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
016	Mustafa Kaygusuz	Eşme	1926	08.08.1940	Demirci
017	Mevhit Türker	Samat	1927	01.08.1940	Dülger
018	Hasan Kabil	Maksudiye	1928	26.08.1940	Duvarcı
019	Necmiye Uçar	M.Kemalpaşa	1923	09.08.1940	
020	Eşref Kıray	Yalakdere	1924	07.08.1940	Duvarcı
021	İsmail Ergenç	Armutlu	1926	12.08.1940	Dülger
022	Emin Tuğral	Yenişehir	1926	07.08.1940	Duvarcı
023	Osman Çetin	Yenişehir	1924	07.08.1940	Demirci
024	İbrahim Aslan	Tahirli	1925	08.08.1940	Dülger
025	Hasan Duranöz	Danca	1925	05.08.1940	Demirci
026	Nuri Kaban	Burhaniye	1924	25.08.1940	Demirci
027	Ömer Kalyoncu	Bilecik	1925	09.08.1940	Duvarcı
028	Mehmet Ulucan	Fındıcak	1926	08.08.1940	Dülger
029	Necati Hun	Sapanca	1924	06.08.1940	Demirci
030	Hüseyin Temizel	İznik	1927	04.08.1940	Demirci
031	Mustafa Gülen	Apolyont	1927	09.08.1940	Duvarcı
032	Cevat Erdoğan	Sırçalı	1926	08.08.1940	Demirci
033	Memun Köymen	Şumlu	1924	25.08.1940	Demirci
034	Fatma Alper	Söğütlü	1927	05.08.1940	
035	Hasan Ceyhan	Apolyont	1927	09.08.1940	Duvarcı
036	İbrahim Bozkurt	Adapazan	1926	05.08.1940	Dülger
037	Celal Arda	Kırcalı	1926	07.08.1940	Duvarcı
038	Ahmet Uysal	İnegöl	1924	07.08.1940	Duvarcı
039	Ahmet Yol	Yenişehir	1923	07.08.1940	Duvarcı
040	Rasim Pir	Köprübaşı	1924	26.08.1940	Demirci
041	A. Yıldız Kırktepeli	Adapazan	1928	06.08.1940	
042	Sırrı Karaüç	Gündoğdu	1926	09.08.1940	Duvarcı
043	Mehmet Ali Erten	Hamamlı Kızık	1926	06.08.1940	Dülger
044	Mehmet Uçar	Üskübü	1926	06.08.1940	Dülger
045	Süleyman Durak	Rusçuk	1926	06.08.1940	Duvarcı
046	Seyfettin Metek	Metek	1926	06.08.1940	Dülger

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
047	Bedri Özkan	Sapanca	1930	06.08.1940	Duvarcı
048	Ali Yavuz	Orhangazi	1925	08.08.1940	Demirci
049	Necmettin Kureyhan	Sölöz	1924	08.08.1940	Dülger
050	Muhittin Yaman	Bolu	1927	06.08.1940	Duvarcı
051	F. Ahmet Tüfekçi	Ayaz	1925	06.08.1940	Demirci
052	Mustafa Mühürcü	Bolu	1925	06.08.1940	Duvarcı
053	Hasan Koparan	Alişar	1925	06.08.1940	Demirci
054	Rifat Ural	Şumnu	1924	08.08.1940	Dülger
055	Recep Gösterişli	Beyköyü	1925	06.08.1940	Duvarcı
056	Hüseyin Öztürk	Üsküb	1927	05.08.1940	Duvarcı
057	Mehmet Güngörsün	Aşağı Kirazca	1925	05.08.1940	Demirci
058	Fahriye Yılmaz	Pamukova	1925	09.08.1940	
059	Ali Samsa	Karacabey	1925	09.08.1940	Dülger
060	Muzaffer Koyun	Adapazan	1926	06.08.1940	Demirci
061	Mustafa Benli	Çardak	1925	01.08.1940	Dülger
062	H. İbrahim Altaş	Harmanlı	1923	09.08.1940	Demirci
063	Ferhat Erdil	Hendek	1927	08.08.1940	Duvarcı
064	Eşref Bal	Kayalar	1923	08.08.1940	Duvarcı
065	Fahrettin Doğan	Orhangazi	1925	08.08.1940	Dülger
066	Şakir Karataş	Çağış	1925	01.08.1940	Duvarcı
067	Hüseyin Yış	Silistre	1925	06.08.1940	Duvarcı
068	Fahri Okuyangil	Bursa	1925	26.08.1940	Demirci
069	Süheyla Ökten	Pamukova	1925	26.08.1940	
070	Halil Yakın	Kızıklı	1924	06.08.1940	Demirci
071	Neşet Gülümser	Sekhanlı	1926	06.08.1940	Dülger
072	Fahriye Kelemci	İlyasbey	1924	12.08.1940	
073	Hüseyin Özkan	Apolyont	1925	06.08.1940	Duvarcı
074	Mustafa Yenisey	Pazar	1923	06.08.1940	Demirci
075	Ahmet Yavuz	Lâdik	1927	06.08.1940	Demirci
076	Mehmet Memiş	Alaşar	1923	06.08.1940	Dülger
077	Necati Altın	Geyve	1926	20.08.1940	Dülger

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
078	Bahri Öztürk	Hatip Hacıbacı	1925	20.08.1940	Duvarcı
079	Refet Alakoç	Çayveren	1925	20.08.1940	Dülger
080	Recep Başaran	Güney	1926	20.08.1940	Duvarcı
081	Arif Sakallı	Dereköy	1928	24.08.1940	Demirci
082	Mustafa Tüfekçi	Şile	1927	15.08.1940	Dülger
083	Kadriye Zuhal Sümer	Çilmi	1926	13.08.1940	
084	Dursun Çağlar	İstanbul	1927	05.08.1940	Duvarcı
085	Faruk Sehat	Kayalar	1927	08.08.1940	Dülger
086	Hüsnü Kangal	M. Kemalpaşa	1925	24.08.1940	Duvarcı
087	Kemal Yaman	Bolu	1925	16.08.1940	Demirci
088	Kemal Altay	Hendek	1927	05.08.1940	Duvarcı
089	Hasan Asa	Kavala	1922	24.08.1940	Dülger
090	Necla Orhun	Adapazarı	1926	13.08.1940	
091	Ahmet Yılmaz	İmrendere	1923	14.08.1940	Demirci
092	Şerafettin Doğangün	Budaklar	1926	05.08.1940	Demirci
093	Ragıp Atay	Adapazarı	1926	08.08.1940	Duvarcı
094	Ramazan Yalçın	Akveren	1927	03.08.1940	Dülger
095	Afif Yücel	Teberikler	1922	28.08.1940	Duvarcı
096	İbrahim Erbaş	Barhal	1927	04.08.1940	Dülger
097	Rahime Tarhan	Şile	1926	25.08.1940	
098	Hayrettin Tuna	M. Kemalpaşa	1925	09.08.1940	Demirci
099	Muhsin Turan	İlyaslar	1928	06.08.1940	Duvarcı
100	Recep Çakır	M. Kemalpaşa	1924	05.08.1940	Duvarcı
101	Mustafa Sevinç	M. Kemalpaşa	1923	05.08.1940	Demirci
102	Sıdıka Tanrı	Pamukova	1926	08.08.1940	
103	İsmail Kalaycı	Günele	1925	11.08.1940	Dülger
104	Ali Erseven	Şumnu	1924	05.08.1940	Duvarcı
105	Faik Altındağ	Akinek	1927	02.10.1940	Dülger
106	Mustafa Özcan	Dereköy	1924	08.08.1940	Demirci
107	Muharrem Açıkalın	Çavuşlar	1922	08.08.1940	Dülger
108	Halit Yeşil	Kemaller	1923	03.08.1940	Duvarcı

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
109	Yahya Mert	Tıraşlar	1928	11.08.1940	Demirci
110	Fevziye Özel	Pamukova	1926	09.08.1940	
111	Hüseyin Çalık	Şile	1925	13.08.1940	Demirci
112	Şerafettin Örnek	Akçakoca	1927	20.08.1940	Demirci
113	Hasan Sönmez	Orhangazi	1925	08.08.1940	Dülger
114	Mehmet Gögüsver	Bursa	1925	06.08.1940	Dülger
115	Zekiye Beyazlı	Danca	1926	17.08.1940	
116	Hilmi Salar	Karacabey	1924	08.08.1940	Dülger
117	Osman Kurban	Bürmük	1926	26.08.1940	Dülger
118	Selahaddin Odabaş	Sürmene	1925	13.08.1940	Duvarcı
119	Abdullah Kahraman	Bolu	1925	12.08.1940	Demirci
120	Ahmet Özdemir	Adliye	1925	06.08.1940	Demirci
121	Aliye Ersoy	Akyazı	1923	06.08.1940	
122	Mehmet Özcan	Beyköy	1925	02.08.1940	Demirci
123	Mehmet Ali Özdemir	Eskiçağa	1928	15.08.1940	Demirci
124	Selahattin Aslan	Kabaklar	1926	01.08.1940	Duvarcı
125	Ali Oğuz	İnhisar	1924	06.08.1940	Duvarcı
126	Musa Yılmaz	Vakfıkebir	1924	06.08.1940	Dülger
127	Hasan Ayaz	İlyasbey	1927	13.08.1940	Duvarcı
128	Hüseyin Ateş	Bilecik	1925	06.08.1940	Demirci
129	Mehmet Ancan	Çaltı	1923	07.08.1940	Demirci
130	Hüseyin Dündar	Bilecik	1927	13.08.1940	Dülger
131	Osman Gülçe	Orhangazi	1925	07.08.1940	Demirci
132	Ali İlter	Düzakçaşehir	1926	18.08.1940	Dülger
133	Selahattin Ay	Düzakçaşehir	1924	18.08.1940	Dülger
134	Muzaffer Daslı	Köstence	1924	02.08.1940	Demirci
135	Kadriye Yücel	Üsküdar	1924	06.08.1940	
136	İsmail Baygül	Himmetoğlu	1925	08.08.1940	Demirci
137	Osman Yoldaş	Vadina	1923	08.08.1940	Demirci
138	Şükrü Şahin	Köstelek	1927	08.08.1940	Dülger
139	Sabiha Sezer	Akyozı	1923	07.08.1940	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
140	İlyas Can	Düzakçaşehir	1926	18.08.1940	Dülger
141	Hüseyin Fehmi Erdoğan	Sapanca	1927	09.08.1940	Duvarcı
142	Tahsin Çelikel	Kemah	1923	07.08.1940	Demirci
143	İbrahim Karaman	Dodurga	1925	06.08.1940	Dülger
144	Zeki Çağlar	İzmit	1925	25.08.1940	Duvarcı
145	Nihat Acar	Kandıra	1926	05.08.1940	Duvarcı
146	Necmiye Yılmaz	Sapanca	1926	27.08.1940	
147	Hulusi Vural	İznik	1927	07.08.1940	Duvarcı
148	Kadir Afacan	Demirciler	1925	02.09.1940	Demirci
149	Recep Çiçek	Kayalar	1926	08.08.1940	Duvarcı
150	Ali Ünal	Cihangazi	1923	07.08.1940	Demirci
151	Nesime Öznar	Bilecik	1924	18.08.1940	
152	Kemal Atam	Melekşe	1928	16.09.1940	Duvarcı
153	Şerafettin Gündüz	Hayırlar	1926	09.08.1940	Dülger
154	Aptullah Doğancı	İznik	1925	04.08.1940	Dülger
155	İsmail Sönmez	Orhangazi	1924	07.08.1940	Duvarcı
156	Akif Erşan	Mendukiye	1927	06.08.1940	Demirci
157	Kemal Garip	Bursa	1923	25.08.1940	Dülger

Arifiye Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenler
1945 Yılı Mezunları

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
158	Asiye Saka	Kabakoz	1926	25.08.1940	
159	Halime Akyol	Kabakoz	1927	25.08.1940	
160	Kadri Dil	Kavala	1922	24.08.1940	
161	Şaban Akkoç	Kandıra	1923	04.08.1940	
162	İsmail Demirlenk	Ulupelit	1925	09.08.1940	
163	Muhittin Bahabolu	Armutlu	1926	14.08.1940	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
164	Muhittin Yıkılmaz	Geçitveren	1927	08.08.1940	
165	Mehmet Sağlam	Akmeşe	1928	09.12.1940	
166	Mustafa Genç	Tirilye	1926	08.12.1940	
158	Asiye Saka	Kabakoz	1926	25.08.1940	
159	Halime Akyol	Kabakoz	1927	25.08.1940	
160	Kadri Dil	Kavala	1922	24.08.1940	
161	Şaban Akkoç	Kandıra	1923	04.08.1940	
162	İsmail Demirlenk	Ulupelit	1925	09.08.1940	
163	Muhittin Bahabolu	Armutlu	1926	14.08.1940	
164	Muhittin Yıkılmaz	Geçitveren	1927	08.08.1940	
165	Mehmet Sağlam	Akmeşe	1928	09.12.1940	
166	Mustafa Genç	Tirilye	1926	08.12.1940	
167	Ahmet Erk	Gölpazarı	1927	05.12.1940	
168	Kâmil Şahin	Şerefiye	1927	09.12.1940	
169	İsmail Hakkı Yaşar	Yenisölöz	1924	08.12.1940	
170	Hüseyin Kılıçaslan	Akçabey	1924	09.12.1940	
171	Recep Ulu	Bursa	1926	14.12.1940	
172	Ahmet Ünal	Dodurga	1924	14.12.1940	
173	Ali Toygar	Bahariye	1926	09.12.1940	
174	Tahir Can	Bolu	1926	08.12.1940	
175	Necmettin Tarakçı	Şile Darlık	1924	08.12.1940	
176	Tahsin Özbay	Orhangazi	1925	08.12.1940	
177	Şerefe Özbir	Eğridere	1926	12.12.1940	
178	H. İbrahim Toy	İnegöl	1924	09.12.1940	
179	Ali Kaya	Yenişehir	1923	11.12.1940	
180	Hasan Güney	Görükle	1924	14.12.1940	
181	Nazmi Doğancı	Adapazarı	1925	09.12.1940	
182	Nevriye Hoşver	Çilimli	1926	11.12.1940	
183	Aliye Şenol	Danseki	1924	07.12.1940	
184	Mediha Batu	Taraklı	1927	12.12.1940	
185	Hasan Latif	Deveviran	1928	12.12.1940	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
186	Yakup Tarakçı	Darlık	1924	07.12.1940	
187	İsmail Ulu	Bursa	1926	10.12.1940	
188	Sami Aydın	Bursa	1925	10.12.1940	
189	Bedriye Kelemci	Bilecik	1927	10.12.1940	
190	Ali Tekin	Dere	1922	28.12.1940	
191	Davut Öylek	Ahmetler	1922	05.02.1941	
192	Hediye Yıldız	Kırım	1924	09.12.1940	
193	Zekiye Uğurlu	Hacıyakupbey	1922	08.12.1940	
194	Melike Karataş	Yakacık	1928	09.12.1940	
195	Ferdane Yüksel	Düzce	1929	09.12.1940	
196	Mehmet Saraç	Çamurluk	1927	10.12.1940	
197	Hüsnü Çam	Gümele	1927	08.12.1940	
198	Selami Çınar	Yayalar	1927	09.12.1940	
199	İsmail Başaran	Pamukova	1926	09.12.1940	
200	Mustafa Pâk	Dodurga	1930	14.12.1940	
201	Selahattin Kocataş	Tavşancıl	1927	10.12.1940	
202	Ömer Er	Orhangazi	1925	11.12.1940	
203	Hamit Sarı	Tirilye	1927	08.12.1940	
204	Nuri Öztürk	Çırdak	1925	08.12.1940	
205	Yaşar Özcan	Bilecik	1929	10.12.1940	
206	Mehmet Erkan	Bilecik	1927	12.12.1940	
207	Recep Emran	Şile Gökmaslı	1925	09.12.1940	
208	Halil Uyanık	Tirilye	1926	08.12.1940	
209	Mehmet Meriç	İnönü	1926	09.12.1940	
210	Mustafa Düzdağ	İnhisar	1925	03.12.1940	
211	Hüseyin Doğançay	Bilecik	1925	12.12.1940	
212	Ahmet Uçar	Kocailyas	1925	09.12.1940	
213	Mustafa Kabataş	İnhisar	1925	08.12.1940	
214	Rafet Bulut	Vakıfgeçitveren	1925	08.12.1940	
215	Mehmet Başkan	Sultanköy	1925	08.12.1940	
216	İbrahim Fırtına	Kızılkaya	1924	09.12.1940	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
217	Hamdi Tok	Mehtibey	1926	09.12.1940	
218	MehmetOğuz	Bilecik	1924	12.02.1941	
219	İsa Yavuz	Deveviran	1925	17.12.1940	
220	Selahattin Atalay	Yakakaya	1928	12.01.1941	
221	Alaettin Çiğdem	Çalışlar	1927	12.01.1941	
222	Durmuş Bayındır	Orhaneli	1925	15.12.1940	
223	Faik Acar	Vodina	1922	22.12.1941	
224	İskender Türkmen	Selanik	1923	06.02.1941	
225	Emine Kilitçi	Karaçayır	1925	09.12.1940	
226	Mürüvvet Günay	Kasaplar	1924	09.12.1940	
227	Osman Atalay	Alahna-Akgazi M.	1927	08.12.1940	
228	Hüsnü Coşkun	Dolayba	1926	09.12.1940	
229	Mustafa Akçakoca	Mudurnu Kaygana	1926	03.12.1940	
230	Kemal Yongalık	Kuloğlu	1927	09.12.1940	
231	Niyazi Bozkurt	İzmit	1928	09.12.1940	
232	Burhanettin Erman	Aktefek	1928	09.12.1940	
233	Necmettin Mayadağ	K.Mehmet	1926	09.12.1940	
234	Ahmet Özdemir	Bilecik	1927	10.12.1940	
235	Ali Rıza Atalay	Umurbey	1926	09.12.1940	
236	Şaban Aslan	Razgrat	1927	10.12.1940	
237	Mustafa Kara	Hayrettin	1925	09.12.1940	
238	İbrahim Yılmaz	Bilecik	1924	10.12.1940	
239	Mustafa Samatya	Bilecik	1923	10.12.1940	
240	Kemal Kanber	Seyrancık	1927	08.12.1940	
241	Mustafa Demir	Gümele	1924	09.12.1940	
242	Hüseyin Tan	Bursa	1927	14.12.1940	
243	Musa Okay	Akyazı	1925	09.12.1940	
244	İsmail İrfan	Bursa	1924	12.12.1940	
245	Hali Şan	Orhangazi	1923	08.12.1940	
246	Hüseyin Bozkurt	Durhanlar	1928	14.12.1940	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
247	Süleyman Uysal	Orhangazi	1928	26.12.1940	
248	Ali Osman Dilek	Yenişehir	1927	26.12.1940	
249	Şükrüye Kaya	Anadolu Feneri	1926	25.12.1940	
250	Recep Bodur	Bursa	1926	10.01.1941	
251	Muhittin Fırat	Karacabey	1925	17.02.1941	
252	Mediha Alkan	Yakacık	1928	09.12.1940	
253	Hamiyet Olgun	Çerkez - Aynalı	1927	11.12.1940	
254	İsmet Yürüker	Düzce	1924	08.12.1940	
255	Osman Tunç	İnönü	1926	09.12.1940	
256	Ramiz Kuzu	Orhangazi	1928	08.12.1940	
257	İbrahim Afacan	Şumnu	1926	10.12.1940	
258	Mustafa Dinç	Gökmaslı	1927	09.12.1940	
259	Mehmet Aslan	Puna Orta	1928	08.12.1940	
260	Şecaettin Özkan	İstanbul	1927	10.12.1940	
261	Mehmet Bulut	Kandıraköy	1924	08.12.1940	
262	Mehmet Mert	Bilecik	1924	12.12.1940	
263	İbrahim Özkaya	Adapazarı	1926	09.12.1940	
264	Necip İşeri	Karaşıhlar	1924	08.01.1941	
265	Eyüp Ceylan	Beykoz	1925	12.12.1940	
266	Ahmet Dönmez	Zeyve	1926	08.12.1940	
267	Mehmet Karadeniz	Orhangazi	1926	15.01.1941	
268	Behçet Mut	Kandıra	1927	09.12.1940	
269	Salih Bay	Kandıra	1925	20.12.1940	
270	Fahri Zafer	İsa Karyesi	1927	20.12.1940	
271	Hüseyin Aytaç	Rusçuk	1926	24.12.1940	
272	İsmail Saydam	Bursa	1928	28.12.1940	
273	Sami Yıldırım	Adliye	1926	26.12.1940	
274	Nebahat Kaya	Osmaneli	1927	01.01.1941	
275	Durmuş Güngör	Yeniköy	1928	03.01.1941	
276	İhsan Yılmaz	Uğurlualan	1925	15.01.1941	
277	Halim Akkuş	Orhangazi	1927	28.01.1941	
278	Mustafa Karabacak	Çaltı	1929	04.02.1941	
279	Ali Osman Kahraman	Kuzuveren	1926	11.12.1940	

Arifiye Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenler
1946 Yılı Mezunları

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
280	İsmail Eryılmaz	Kürtbedil	1928	09.12.1940	Dülger
281	Ziya Şahin	Kurtköy	1925	10.12.1940	Yapıcı
282	Saime Sütçüoğlu	Alibahadır	1925	07.12.1940	Biçki-Dikiş
283	Mehmet Çınar	Ferahlar	1926	15.01.1941	Yapıcı
284	Cavit Erman	Karacabey	1925	14.12.1940	Demirci
285	Mustafa Özdemir	Kadılar	1927	08.12.1940	Yapıcı
286	Edip İzmirligil	İmamlar	1926	02.02.1942	Demirci
287	N. Kemal Karaüç	Gürcühüseyin	1928	02.02.1942	Dülger
288	Ayşe Yücel	Bilecik	1927	03.02.1942	Biçki-Dikiş
289	Zeynel Alural	Karacaağaç	1926	05.02.1942	Yapıcı
290	F. Sabahat Baykal	Bolu	1927	05.02.1942	Biçki-Dikiş
291	Abdullah Kaya	Fakıllı	1927	05.02.1927	Yapıcı
292	Safure Ertan	Bilecik	1927	10.02.1942	Biçki-Dikiş
293	Osman Turgut	Orhangazi	1925	02.02.1942	Demirci
294	Selim Sevinç	Orhangazi	1927	02.02.1942	Demirci
295	Eşref Aydın	İnegöl	1926	12.02.1942	Demirci
296	Ahmet Günaydın	Bolu	1927	12.02.1942	Demirci
297	Hayrettin Kaza	Uzuncaorman	1926	12.02.1942	Demirci
298	Nevruz Banoğlu	Akyazı	1929	13.02.1942	Yapıcı
299	Tahsin Döner	Piravada	1923	12.02.1942	Demirci
300	Ziya Güneş	Adapazarı	1926	13.02.1942	Yapıcı
301	Şerafettin Çıvgın	Adapazarı	1926	13.02.1942	Yapıcı
302	Muzaffer Uygur	Seyitler	1927	14.02.1942	Yapıcı
303	Necati Özdoğan	Bolu	1926	14.02.1942	Demirci
304	İhsan Gökova	Adapazarı	1926	14.02.1942	Yapıcı
305	Abdullah Özalp	Arıkçayırı	1928	12.02.1942	Demirci
306	İzzet Yağmurlu	Bozüyük	1926	15.02.1942	Dülger
307	Hüsnü Karagülle	İnönü	1926	15.02.1942	Yapıcı
308	Nazmi Ülkü	İnönü	1928	15.02.1942	Yapıcı

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
309	Beytullah Tetik	Bozüyük	1924	15.02.1942	Yapıcı
310	İsmail Avcı	Hacıoğlu Pazarcığı	1927	15.02.1942	Yapıcı
311	Basri Ercan	Kemaller	1924	15.02.1942	Yapıcı
312	Hasan Öztürk	Kemaller	1925	15.02.1942	Yapıcı
313	Kadir Yaman	Bilecik	1925	15.02.1942	Yapıcı
314	İmdat Özen	Bilecik	1928	15.02.1942	Dülger
315	Nazif Öztürk	Bulgaristan	1928	15.02.1942	Dülger
316	Şakir Tiryaki	İnhisar	1925	13.02.1942	Dülger
317	Mustafa Tunçer	Bozüyük	1927	16.02.1942	Yapıcı
318	Mehmet Küçük	Pazarcık	1927	16.02.1942	Yapıcı
319	Ahmet Kuyumcu	Pazarcık	1927	16.02.1942	Yapıcı
320	İsmail Akın	Sıraköy	1928	17.02.1942	Yapıcı
321	Suat Yomaç	Akbaba	1927	17.02.1942	Biçki-Dikiş
322	Zahide Erginyürek	Yakacık	1926	17.02.1942	Biçki-Dikiş
323	Kemal Ozar	Karacabey	1927	18.02.1942	Yapıcı
324	Hüseyin Kara	Yalova	1927	19.02.1942	Yapıcı
325	Macit Taca	Yalova	1927	19.02.1942	Dülger
326	Hamdi Yarmacı	Kazımiye	1928	19.02.1942	Dülger
327	Sevim Koçal	Yalova	1928	19.02.1942	Biçki-Dikiş
328	Sami Utku	Maşukiye	1927	19.02.1942	Yapıcı
329	Hüseyin Alper	Çukurca	1929	22.02.1942	Demirci
330	Mehmet Güngör	Gücükler	1926	23.02.1942	Dülger
331	Mazhar Çiçek	Avşargidiriş	1930	25.02.1942	Demirci
332	Nasuh Durak	Rusçuk	1924	25.02.1942	Demirci
333	Osman Aygün	Kurfallı	1927	25.02.1942	Dülger
334	İbrahim Deniz	Gökmaslı	1927	27.02.1942	Demirci
335	Mustafa Özdemir	M.Kemalpaşa	1929	02.03.1945	Yapıcı
336	Halil Turan	M.Kemalpaşa	1925	02.03.1942	Yapıcı
337	Nuri Meşeli	M.Kemalpaşa	1930	02.03.1942	Yapıcı
338	Davut Oktay	Kışlaçay	1927	02.03.1942	Yapıcı
339	Hidayet Cesur	Beyköy	1927	12.03.1942	Yapıcı

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
340	Fahri Küsen	Bakırlı	1929	12.03.1942	Dülger
341	Esat Dinler	Üskübü	1927	17.03.1942	Yapıcı
342	İsmail Aydın	Sazlar	1926	20.03.1942	Dülger
343	Cezmi Bilgin	Alibeyler	1926	23.03.1942	Dülger
344	İsmet Köse	Seviren	1923	23.03.1942	Demirci
345	Ali Seymen	Orhaneli	1927	02.04.1942	Demirci

Arifiye Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenler
1947 Yılı Mezunları

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
346	Salih Özaslan	Karamürsel	1927	25.01.1946 Nak.	
347	Necmettin Uğur	Gölcük	1928	10.12.1940	
348	İsmail Yurtçu	Pirahmetler	1927	05.02.1942	
349	Mukadder Karakaya	Elmalık	1930	05.02.1942	
350	Sabriye Avcı	Mudanya	1929	09.02.1942	
351	Seyit Ali Aydemirli	Kesreli	1927	12.02.1942	
352	Mehmet Emin Gülsün	Karacabey	1927	12.02.1942	
353	Yahya Demir	Tutrakan	1926	13.02.1942	
354	Mustafa Zeki Özer	Karapürçek	1927	13.02.1942	
355	Bekir Hilmi Özyaka	Yenişehir	1927	14.02.1942	
356	Ramazan Dombaycı	Bozüyük	1927	15.02.1942	
357	Hasan Özmen	Tozman	1926	13.02.1942	
358	Ferhat Balkan	Bozüyük	1925	16.03.1942	
359	Cemalettin Tarım	Taraklı	1927	19.02.1942	
360	Salim Delen	Yalova	1927	19.02.1942	
361	Ali Sönmez	Tavşancıl	1929	20.02.1942	
362	Kamil Ülker	M. Kemalpaşa	1927	02.03.1942	
363	İsmail Kiraz	M. Kemalpaşa	1924	02.03.1942	
364	Abdullah Şevki Çelikoğlu	Sapanca	1929	06.03.1942	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
365	Mehmet Acar	Kurtlar	1927	08.03.1942	
366	Yusuf Sami Candemir	Orhangazi	1927	11.03.1942	
367	Hüseyin Naz	Bursa	1925	23.03.1942	
368	İsmail Özveren	Beyveren	1928	14.03.1942	
369	İbrahim Karadağ	Bolu	1927	14.03.1942	Yapıcı
370	İrfan Altın	Bolu	1929	14.03.1943	Yapıcı
371	Afer Erçelik	Bolu	1927	14.03.1943	Yapıcı
372	Fahri Özkan	Kozan	1927	15.03.1943	Yapıcı
373	Hakkı Başal	Çardak	1927	15.03.1943	Dülger
374	Fuat Taş	Cihadiye	1929	15.03.1943	Yapıcı
375	Ethem Karakaş	Karataşlı	1926	15.03.1943	Dülger
376	Ahmet Yumuk	Hereke	1929	15.03.1943	
377	Mehmet Ömek	Bulgaristan	1926	15.03.1943	
378	Hüsmen Bıçakçıoğlu	Kırcalı	1926	15.03.1943	
379	Seyit Ömer Tınaz	Bulgaristan	1926	16.03.1943	
380	Muhittin Armut	Borcak	1928	16.03.1943	
381	Mehmet Memiş Arıcan	Çaltı	1927	16.03.1943	
382	Mehmet Topal	Kercu	1929	16.03.1943	
383	Mustafa Şahin	Tazman	1927	16.03.1943	
384	Zekai Aksoy	Pamukova	1929	16.03.1943	
385	Selahattin Yıldız	Bozören	1929	16.03.1943	
386	Server Atıcı	Soğuksu	1928	16.03.1943	
387	Ahmet Küçük	Serdivan	1926	16.03.1943	
388	Sait Tetik	İnegöl	1927	17.03.1943	
389	Yaşar Göksel	Prasova	1927	17.03.1943	
390	Mustafa Kelebek	İnegöl	1928	17.03.1943	
391	Fahri Yünel	Bursa	1927	17.03.1943	
392	Halim Kırmızı	Serdivan	1929	17.03.1943	
393	Neriman Tınaztepe	Soğanlık	1928	17.03.1943	
394	Nurhan Türker	Yakacık	1930	17.03.1943	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
395	Kemalettin Mayadağ	K. Mehmet	1928	18.03.1943	
396	Hasan Dengiz	Yenişehir	1927	18.03.1943	
397	Şerif Mehmet Sevinç	Bursa	1927	19.03.1943	
398	Hayrettin Uysal	İzmit	1928	19.03.1943	
399	Sadi Erol	Boğaz	1927	19.03.1943	
400	Sadık Türköz	Yenişehir	1928	20.03.1943	
401	Süleyman Acar	Hızardere	1929	20.03.1943	
402	Ethem Akçakaya	Kösereli	1927	20.03.1943	
403	Hüseyin Doğrugören	Ertuğrul	1927	20.03.1943	
404	Adem Fidan	Karacabey	1930	20.03.1943	
405	Murat Köktürk	Baniska	1925	20.03.1943	
406	Fahrettin Öylek	Ahmatlar	1928	21.03.1943	
407	Hasan Hüseyin Doğan	Orhaneli	1927	21.03.1943	
408	Ruhi Arkun	Orhaneli	1927	21.03.1943	
409	Ali İhsan Akça	Orhaneli	1929	21.03.1943	
410	Ahmet Köprü	İsaköy	1926	22.03.1943	
411	Nedim Altınmakas	M.Kemalpaşa	1928	22.03.1943	
412	Sabri Yüce	Yeniköy	1929	23.03.1943	
413	Firdevs Arabacı	Yukarısoku	1930	25.03.1943	
414	Vediî Eksek	Saffetliye	1927	26.03.1943	
415	Ahmet çakır	Göksü	1926	27.03.1943	
416	İzzet Özcan	Yürükler	1926	28.03.1943	
417	Mustafa Alptekin	İznik	1927	31.03.1943	
418	Ömer Duman	İznik	1927	31.03.1943	
419	Müzehher Helvacıoğlu	Yakacık	1930	03.04.1943	
420	Mehmet Erim	Yenişehir	1926	08.04.1943	
421	Sabri Günay	Yenişehir	1926	08.04.1943	
422	Hamdi Öner	Orhangazi	1927	12.04.1943	
423	Salih Baykal	Alpagut	1928	17.04.1943	
424	Mustafa Küçük	Gölpazan	1929	21.04.1943	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
425	Tevfik Üren	Gölpazarı	1927	21.04.1943	
426	Ömer Kamışoğlu	Şerifiye	1928	23.04.1943	
427	Selahattin Çevik	Bolu	1930	24.04.1943	
428	Muzaffer Uçar	Üskiye	1928	27.04.1943	
429	Arif Gültekin	Alpagut	1927	02.05.1943	
430	Ahmet Erhan	İzmit	1926	08.05.1943	
431	Durmuş Tabak	Bolu	1927	12.05.1943	
432	Hüseyin Şen	Karacabey	1929	27.05.1943	
433	Hidayet Gedik	Suadiye	1929	31.05.1943	
434	Ersultan Durmaz	Derince	1928	01.06.1943	
435	Lütfiye Sat	Adapazarı	1931	02.06.1943	
436	Halil Özsoy	İnegöl	1928	08.06.1943	
437	Sadiye Güven	Gölpazarı	1928	24.06.1943	
438	Sait Karcı	Gölpazarı	1931	24.06.1943	
439	İlyas Ustaoğlu	İzmit	1925	26.06.1943	
440	Şükran Bayraktutan	Kartal	1930	29.06.1943	
441	Hasan Kaya	Rüstemler	1926	05.07.1943	
442	Faik Çiftçi	Üsküp	1929	05.07.1943	
443	İrfan Eren	Adapazarı	1927	08.08.1943	
444	Şerafettin Apaydın	Susuzkınık	1930	10.08.1943	
445	Mustafa Parlak	Bolu	1929	10.08.1943	
446	Abdullah Akfidan	Bolu	1927	10.08.1943	
447	Selahattin Bostancı	Bolu	1928	10.08.1943	
448	Mehmet Yılmaz	Yumrukaya	1928	10.08.1943	
449	Süleyman Fidan	Bolu	1927	10.08.1943	
450	Hüseyin Çelen	Bolu	1930	10.08.1943	
451	Hasan Akman	Bolu	1928	10.07.1943	
452	Emine Gümüş	Ören	1927	14.07.1943	
453	Ahmet Karakış	Yalıbeyler	1929	15.07.1943	
454	Şevki Banş	Bolu	1928	15.07.1943	
455	Hüsniye Arıkan	Zonguldak	1932	15.07.1943	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
456	İsmail Altıntaş	Paşaköy	1931	15.07.1943	
457	İbrahim Necati Düvenci	Trilya	1928	17.07.1943	
458	Satılmış Demir	Eskiçağa	1926	18.07.1943	
459	Hüseyin Tabakoğlu	Ortaköy	1929	18.07.1943	
460	Muzaffer Albayrak	Akçakoca	1928	19.07.1943	
461	Muhsin Yavuz	Providi	1928	03.09.1943	
462	Sadettin Yiğit	Bey Mustafa Ağa	1925	20.07.1943	
463	Nizamettin Özalp	M. Kemal Paşa	1930	20.07.1943	
464	İbrahim Oral	Beslambey	1927	20.07.1943	
465	Mehmet Özdemir	Arabacı	1927	21.07.1943	
466	Yakup Uluçay	Hacı Ahmetler	1929	21.07.1943	
467	Hüseyin Kılıç	Bilecik	1928	22.07.1943	
468	Ramazan Koçak	Bilecik	1927	27.07.1943	
469	Necati Söyleyen	Örenik	1929	29.07.1943	
470	Sevim Can	Bolu	1929	29.07.1973	
471	Hüseyin Tercan	Tatuva	1927	30.07.1943	
472	Mehmet Boduroğlu	Yılanlı	1929	31.07.1943	
473	Hüseyin Âşık	Bilecik	1925	06.08.1943	
474	Fuat Erkan	Mudanya	1930	09.08.1943	
475	Hilmi Taşkın	Adapazarı	1929	27.08.1943	
476	Ali Tabak	İzmit	1928	09.09.1943	
477	Sabri Sinek	Romanya	1928	13.09.1943	
478	Dilo Çatkın	Tanzı	1932	16.09.1943	
479	Mehmet Kavanoz	Gölpazarı	1927	05.08.1943	
480	Azmi Köse	Karasu	1926	16.02.1944	

Arifiye Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenler
1948 Yılı Mezunları

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
481	Nuriye Cocan	Hendek	1929	10.02.1942	Biçki-Dikiş
482	Mehmet Özdurak	Pazarcık	1928	29.09.1943	Yapıcı
483	Tahir Çayırlı	Bolu	1929	14.07.1943	Demirci
484	Ahmet Becioğlu	Adapazarı	1927	04.08.1943	Yapıcı
485	Mehmet Özdemir	Gölpazan	1927	06.07.1943	Dülger
486	Necat Şahin	Boğaz	1930	25.08.1943	Dülger
487	Ahmet Yönet	Şumnu	1929	25.08.1943	Yapıcı
488	Dursun Çalış	Maksudiye	1925	03.03.1942	Demirci
489	Mehmet Ziya Şen	İnegöl	1933	08.08.1943	Dülger
490	Hüseyin Avni Sayar	Mehdi Bey	1927	20.07.1943	Demirci
491	Süleyman Şenol	Filibe	1928	20.04.1944	Dülger
492	Avni Gülener	İzmit	1928	20.04.1944	Demirci
493	Hüseyin Aksak	K. Mehmet	1926	20.04.1944	Demirci
494	Fehmi Demirel	İzmit	1931	20.04.1944	Demirci
495	Hikmet Türker	Pamukova	1927	20.04.1944	Dülger
496	Mümin Çetin	Akhisar	1931	20.04.1944	Dülger
497	İsmet Tosun	Alemdar	1930	21.04.1944	Yapıcı
498	Feridun Solmaz	Karamürsel	1928	20.04.1944	Demirci
499	Mustafa Tapıcı	Tuzla	1931	20.04.1944	Yapıcı
500	Ali Hikmet Kütay	Kâzımiye	1931	20.04.1944	Dülger
501	Ömer Sezer	Selahiye	1930	20.04.1944	Demirci
502	Süleyman Üretürk	Kandıra	1930	22.04.1944	Dülger
503	Mehmet Zeytinci	Şumnu	1930	24.04.1944	Demirci
504	Muzaffer Üvez	Adapazan	1932	24.04.1944	Dülger
505	Cemil Yalman	İnegöl	1931	25.04.1944	Dülger
506	Murat Karasu	Kandıra	1927	25.04.1944	Dülger
507	İbrahim Keserci	M.Kemalpaşa	1928	27.04.1944	Dülger
508	Osman Yaman	Yenişehir	1929	28.04.1944	Demirci
509	Halil Güler	Bilecik	1927	20.05.1944	Dülger

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
510	Huriye Tülek	Mudanya	1931	02.05.1944	Biçki-Dikiş
511	Zeki Ertözün	Bilecik	1930	06.04.1946 Nak.	Yapıcı
512	Fahrettin Çabuk	Bolatlı	1926	02.05.1942	Yapıcı
513	Mahmut Akıcı	Adapazan	1928	09.05.1944	Yapıcı
514	Mehmet Kar	Gacık	1930	18.05.1944	Demirci
515	Remzi Demir	Kandıra	1927	20.05.1944	Yapıcı
516	Ali Çapan	Boğazköy	1928	23.05.1944	Dülger
517	Ali Çakmak	Yenişehir	1932	26.05.1944	Demirci
518	Şerif Ali Üzmez	Kozluk	1928	27.05.1944	Yapıcı
519	Emin Ali Kılıçaslan	Fahriye	1928	27.05.1944	Demirci
520	Halit Erdem	Boğazköy	1931	28.05.1944	Dülger
521	Rafet Günay	İcadiye	1930	30.05.1944	Yapıcı
522	Cahit Turgut	Bolu	1930	14.03.1943	Dülger
523	Nurettin Özlü	Adapazarı	1928	01.06.1944	Dülger
524	Vahap Yılmaz	Kandamış	1927	14.03.1943	Dülger
525	Tahir Özgen	Gölpazan	1927	14.03.1943	Dülger
526	Abdullah Emir	Gölpazan	1927	14.03.1943	Dülger
527	Mehmet Öztürk	Bulgarya	1929	15.03.1943	Dülger
528	Ahmet Güray	Bilecik	1929	16.03.1943	Dülger
529	Kazım Keser	Yenipazar	1926	16.03.1943	Yapıcı
530	Ali Gezer	İnegöl	1925	17.03.1943	Demirci
531	Hasan Pazvant	Bilecik	1929	02.06.1944	Yapıcı
532	Ahmet Dinç	İnegöl	1929	17.03.1943	Dülger
533	Mustafa Muslu	Pazar	1928	17.03.1943	Demirci
534	Ahmet Özdemir	Bolu	1929	17.03.1943	Demirci
535	Münevver Bayraktar	Yakacık	1931	17.03.1943	Biçki-Dikiş
536	Yusuf Kayar	Topallar	1931	18.03.1943	Demirci
537	Hasan Köse	İnegöl	1929	18.03.1943	Demirci
538	Mehmet Köktürk	Bulgaristan	1932	03.06.1944	Demirci
539	Fehmi Demir	Ömerli	1928	19.03.1943	Dülger
540	Sabit Akar	Üvezli	1925	19.03.1943	Dülger
541	İbrahim Yıldırım	Bilecik	1928	20.03.1943	Dülger

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
542	Adalet Cesur	Düzce	1928	20.03.1943	Biçki-Dikiş
543	Muhsin Coşkun	Çukurca	1930	20.03.1943	Dülger
544	Emin Aydın	Soğullu	1925	22.03.1943	Yapıcı
545	Hüsniye Yavaşoğlu	Rusçuk	1926	25.03.1943	Biçki-Dikiş
546	Osman Okay	Pravadi	1930	08.06.1944	Dülger
547	Süleyman Sezgin	İzmit	1928	18.04.1943	Dülger
548	Bayram Kayraklı	Bulgaristan	1927	16.06.1944	Demirci
549	Ahmet Ergül	Karacabey	1926	02.05.1943	Yapıcı
550	Cemile Gürbüz	Ali Bahadır	1929	03.05.1943	Biçki-Dikiş
551	Mediha Anıçok	Pınarbaşı	1929	20.05.1943	Biçki-Dikiş
552	Hasan Özdemir	Tongurlar	1929	24.06.1943	Dülger
553	Ferihan Esenler	Üsküdar	1929	26.04.1943	Biçki-Dikiş
554	Hüsnü Candan	Karacabey	1928	01.07.1943	Dülger
555	Naile Öztürk	Turna	1927	04.06.1943	Biçki-Dikiş
556	Sami Yılmaz	Orhangazi	1929	06.07.1943	Demirci
557	Nadire Koçaslan	Bolu	1930	03.06.1943	Biçki-Dikiş
558	Meryem Şentürk	Yumru Kaya	1931	04.08.1943	Biçki-Dikiş
559	Kemalettin Demirel	Bolu	1928	08.08.1943	Dülger
560	İzzet Kar	Yalova	1929	13.07.1943	Dülger
561	Feriha Önen	Pamukova	1930	15.03.1943	Biçki-Dikiş
562	Nuh Öztürk	Akçakoca	1928	22.07.1943	Yapıcı
563	Celalettin Öztürk	Kazakoğlu	1928	22.07.1943	Demirci
564	Ramazan Çevik	İnegöl	1929	06.04.1943	Demirci
565	Müyesser Aydın	Kozan	1933	22.04.1943	Biçki-Dikiş
566	Yakup Şafak	Düzköy	1932	01.02.1944	Demirci
567	Necati Akça	Düzağaç	1928	01.02.1944	Dülger
568	İsmail Engin	Bolu	1928	21.02.1944	Dülger
569	Bayram Yılmaz	Kızık	1932	29.02.1944	Dülger
570	Salih Demircan	Yusufefendi	1928	06.03.1944	Yapıcı
571	Necmettin Ateş	Kadısusuz	1931	12.03.1944	Dülger
572	Rahime Karakaya	Düzağaç	1928	14.03.1944	Biçki-Dikiş
573	Ali Karakaş	Gölpazan	1930	20.03.1944	Dülger

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
574	Kenan Bilgin	Üsküb	1931	21.03.1944	Yapıcı
575	Hasan Nükyen	Şumnu	1930	22.03.1944	Dülger
576	Mustafa Özmen	Çinişgi	1931	22.03.1944	Yapıcı
578	Nazmi Anğ	Çataklı	1930	22.03.1944	Dülger
577	Mustafa Deniz	Denizli	1929	22.03.1944	Demirci
579	İbrahim Saraç	Çorum	1928	22.03.1944	Dülger
580	İsmail Berber	Davutlu	1932	22.03.1944	Dülger
581	Ali Aktaş	Bursa	1929	30.03.1944	Demirci
582	M. Ali Güleç	M. Kemalpaşa	1928	30.03.1944	Demirci
583	S. Ahmet Tetik	İznik	1929	31.03.1944	Yapıcı
584	Eşref Gönül	Karacabey	1928	31.03.1944	Dülger
585	Ahmet Acı	Karacabey	1930	01.04.1944	Yapıcı
586	Halim Balkan	Filibe	1927	01.04.1944	Dülger
587	Şükrü Acar	Düzköy	1929	02.04.1944	Dülger
588	Remzi Elagöz	İnegöl	1927	02.04.1944	Demirci
589	Yusuf Özgün	İnegöl	1928	02.04.1944	Dülger
590	Cemali Çalışkan	Dövlen (Filibe)	1931	02.04.1944	Dülger
591	Azmi Çiçek	İnegöl	1928	02.04.1944	Yapıcı
592	Cemal Ter	İnegöl	1930	02.04.1944	Dülger
593	Mehmet Tiryaki	İnegöl	1930	02.04.1944	Demirci
594	A. Necmettin Evren	Kayabaşı	1927	03.04.1944	Demirci
595	Süleyman Sevim	Bursa	1929	04.04.1944	Dülger
596	Arif Özkan	Bursa	1929	04.04.1944	Dülger
597	Mustafa Başak	İnegöl	1926	05.04.1944	Yapıcı
598	Kemal Eğin	Pravada	1927	06.04.1944	Yapıcı
599	Ramazan Bayri	Yenişehir	1929	07.04.1944	Yapıcı
600	Remziye Çevik	Orhangazi	1930	12.04.1944	Biçki-Dikiş
601	Mustafa Şener	Rusya	1929	13.04.1944	Yapıcı
602	Osman Günay	Bolu	1929	13.04.1944	Demirci
603	Şükrü Ak	Kabakulak	1929	14.04.1944	Dülger
604	Hasan Kızmaz	Şükre	1929	14.04.1944	Yapıcı
605	Tahsin Karakaya	Kandıra	1929	20.04.1944	Yapıcı

Arifiye Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenler
1950 Yılı Mezunları

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
606	Muzaffer Aytekin	Nazarlar	1928	05.12.1944	
607	Lütfi Akbulut	Savalan	1932	27.03.1944	
608	Yusuf Özdemir	Karasu	1931	12.08.1940	
609	Habip Barut	Gölpazarı	1929	03.02.1945	
610	Mehmet Yücel	Bilecik	1927	03.02.1945	
611	Adalet Akar	Ahırlı	1933	06.06.1945	
612	Emine Yılmaz	Gölpazarı	1932	03.02.1945	
613	İbrahim Tarçın	Gölpazarı	1931	03.02.1945	
614	Osman Dönmez	Gölpazarı	1929	03.03.1945	
615	Mustafa Kayıkçı	Gölpazarı	1927	03.03.1945	
616	Ali Çetinoğlu	Bursa	1927	25.02.1945	
617	Fahri Sivri	Adapazarı	1927	04.03.1945	
618	İsmail Bulut	Vakıfgeçitveren	1929	02.06.1945	
619	Şerafettin Sezer	İzmir	1931	08.03.1945	
620	Hüseyin Acar	Bolu	1932	08.03.1945	
621	Mehmet Ölmez	Düzce	1927	10.03.1945	
622	Necmettin Deney	Muncurlu	1932	10.03.1945	
623	Cafer Caklı	Muncurlu	1930	10.03.1945	
624	İbrahim Uğurlu	Çilmi	1930	10.03.1945	
625	Tahsin Turan	Bolu	1932	10.03.1945	
626	Mustafa Kemal Kuş	Bolu	1928	10.03.1945	
627	Kamil Sezer	Yenişehir	1932	11.03.1945	
628	Kazım Yeşilyaprak	Geriş	1931	12.03.1945	
629	Yaşar Matur	Çakırlar	1930	12.03.1945	
630	Hüseyin Sofu	Görele	1930	13.03.1945	
631	Mehmet Er	Köseler	1928	14.03.1945	
632	Hakkı Erkan	Köstebek	1928	14.03.1945	
633	İrfan Kolkan	Kuyubaşı	1930	16.03.1945	
634	İrfan Aydın	Musasofular	1926	16.03.1945	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
635	Şevket Karanfil	Kozyaka	1928	16.03.1945	
636	Sabri Aydın	Fakıllı	1932	16.03.1945	
637	Ethem Sanoğlu	Göktepe	1930	16.03.1945	
638	Arif Fidan	Bolu	1929	17.03.1945	
639	M. Kemal Gökçe	Kıbrıscık	1928	17.03.1945	
640	Burhan Ergün	Akçakoca	1927	17.03.1945	
641	Hilmiye Karakaya	Bolu	1932	18.03.1945	
642	Ali Civan	İnegöl	1929	18.03.1945	
643	Ali Mert	Köseler	1931	21.03.1945	
644	Aslan Aray	Büyükaçma	1932	21.03.1945	
645	İbrahim Çalışkan	Ekinveren	1932	21.03.1945	
646	Muzaffer Çelik	Ekinveren	1927	21.03.1945	
647	Naim Şen	Bulgaristan	1926	20.03.1945	
648	Ziya Yergin	Çerkeş	1931	27.03.1945	
649	Osman Ölmez	M.Kemalpaşa	1931	28.03.1945	
650	Şerafettin Dizbay	M.Kemalpoşa	1932	28.03.1945	
651	Hasan Taşlikani	M.Kemalpaşa	1933	28.03.1945	
652	Mehmet Ulu	Sukenan	1929	20.04.1945	
653	Şaban Tezel	Orhangazi	1928	20.03.1945	
654	Ali Emir	Bulgaristan	1925	26.02.1946	
655	Hasan Gündeş	M.Kemalpaşa	1928	31.03.1945	
656	Hayri Bütün	M.Kemalpaşa	1927	31.03.1945	
657	Musa Emir	M.Kemalpoşa	1927	31.03.1945	
658	Mehmet Taşkın	M.Kemalpaşa	1928	31.03.1945	
659	Hilmi Antep	M.Kemalpaşa	1927	31.03.1945	
660	Hüseyin Cahit Tanaydın	M.Kemalpaşa	1932	02.04.1945	
661	Veysel Güleç	M.Kemalpaşa	1929	02.04.1945	
662	Hasan Beyhan	Bursa	1928	02.04.1945	
663	Hasan Yıldız	Bursa	1927	02.04.1945	
664	Ali Gençer	Bursa	1929	02.04.1945	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
665	M. Ali Taşfiliz	Bursa	1932	02.04.1945	
666	Hüseyin Taban	Bursa	1929	02.04.1945	
667	Süleyman Çömez	Orhaneli	1930	21.04.1944	
668	Hüseyin Parlamış	Bursa	1931	02.04.1945	
669	Rafet Özdemir	Bursa	1928	02.04.1945	
670	Kadriye Uysal	Geyve Umurbey	1932	03.06.1945	
671	Ömer Çilingir	Eğridere	1932	25.04.1945	
672	Hüseyin Gedik	Bursa	1929	02.04.1945	
673	Ahmet Turunç	Bursa	1929	02.04.1945	
674	Ahmet İpek	Gerede Samat	1932	03.04.1945	
675	Cafer Can	Yenişehir	1927	04.04.1945	
676	Mehmet Pınar	Yenişehir	1930	04.04.1945	
677	Beytullah Kara	Yenişehir	1931	04.04.1945	
678	Şükriye Çavuşlar	Şumnu	1931	04.04.1945	
679	Muhittin Tarakçı	İslimiye	1931	04.04.1945	
680	Mehmet Kabakçı	İznik	1932	04.08.1945	
681	Mustafa Ersevinç	İznik	1928	04.04.1945	
682	Vedat Eksek	Hicizköy	1927	05.04.1945	
683	Ethem Demirhan	M.Kemalpaşa	1930	05.04.1945	
684	Firuzan Aydınlı	Bursa	1929	05.04.1945	
685	Kazım Belat	Şükriye	1927	22.04.1944	
686	Ahmet Onat	Mudanya	1931	05.04.1945	
687	Hüseyin Kocatürk	Kandıra	1929	22.04.1944	
688	Niyazi Güçmay	Varna	1929	05.04.1945	
689	Hasan Turgut	Çınarcık	1931	05.04.1945	
690	Rafi Yakın	Adapazarı	1931	20.04.1944	
691	Hakkı Aslan	Gemlik	1931	05.04.1945	
692	Mevlüt Aksay	Hamidiye	1931	05.04.1945	
693	Sait Halim Öktem	Fevziye	1931	04.04.1945	
694	Hasan Kuru	Fevziye	1930	05.04.1945	
695	İbrahim Nazmi Dilli	Fıstıklı	1929	05.04.1945	
696	Süleyman Atak	Gemlik	1929	05.04.1945	
697	Nizamettin Kaya	Gemlik	1930	05.04.1945	
698	Şerif Ertan	Karacabey	1931	05.04.1945	
699	İsmail Karataş	Yenipazar	1930	05.04.1945	
700	Ethem İnal	Bozören	1931	02.04.1944	
701	Turgut Turna	İzmit	1930	20.04.1944	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
702	Servet Bağdat	Hendek	1933	25.04.1944	
703	Saadettin Koza	Kandıra	1929	25.04.1944	
704	Hayri Kocataş	Kandıra	1930	25.04.1944	
705	Esat Deli	Sapanca	1930	27.04.1944	
706	Mustafa Dil	Mudanya	1929	27.04.1944	
707	İbrahim Doğan	Yenişehir	1932	28.04.1944	
708	Yakup San	Yenişehir	1933	28.04.1944	
709	Halil Karşıyaka	İnegöl	1930	05.04.1945	
710	Hacı Mehmet Ağaçeken	Bilecik	1927	27.01.1945	
711	Ali İltunç	Bursa	1931	05.04.1945	
712	Halim Kurtoğlu	Filibe	1930	08.04.1945	
713	Ali Şahin	İnegöl	1928	13.04.1945	
714	Hakkı Altın	Orhaneli	1929	03.05.1944	
715	Mehmet Uslu	Orhaneli	1930	03.05.1944	
716	Mustafa Efe	Yenişehir	1926	03.05.1944	
717	Sami Karlı	Gökgöz	1930	08.05.1944	
718	Kemal Yapar	Adapazarı	1928	15.02.1944	
719	Rasim Sözüçok	Kandıra	1930	15.05.1945	
720	Cevat Ünlü	Süleyman	1927	10.02.1944	
721	Mehmet Semerci	Safi Köy	1933	08.02.1945	
722	Nevin Demir	Hisar	1929	08.02.1945	
723	Muzaffer Ercan	Kapike	1926	17.05.1944	
724	Rasim Karasu	Karamürsel	1930	09.02.1945	
725	Ekrem Birtane	Adapazarı	1930	24.05.1944	
726	Hüseyin Erk	Bursa	1930	25.05.1944	
727	Vedat Kırktepe	Adapazarı	1932	27.05.1944	
728	Şaziye Balık	Köstence	1926	06.03.1942	
729	İsmet Bakır	Orhangazi	1929	09.08.1945	
730	Latif Turan	Sinanoğlu	1930	10.05.1945	
731	Seyfettin Balcı	Rize	1929	24.06.1944	
732	Yusuf Akçay	Yenipazar	1925	15.03.1943	
733	Rahmi Ökmen	Gürsu	1930	02.06.1944	
734	Osman Şafak	Bayat	1927	16.03.1943	
735	Enver Baydır	Bulgaristan	1930	02.06.1944	
736	Haydar Kabak	Karakışlar	1927	24.03.1943	
737	Perihan Aslan	Samandra	1929	23.03.1943	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
738	Cahit Aymaz	Peşelne	1926	09.06.1944	
739	Fehime Emen	İstanbul	1930	18.06.1944	
740	Mehmet Bilgici	Tongurlar	1930	24.06.1943	
741	Osman Akkaya	Tongurlar	1929	24.06.1943	
742	Yusuf Ünver	Hilmiye	1926	29.06.1943	
743	Melahat Yıldırım	Bolu	1926	03.06.1943	
744	Sevim Akay	Taraklı Salınlar	1929	04.06.1943	
745	İsmet Sezen	Pazar	1928	18.07.1943	
746	Seyfettin Kuşçu	Akçaören	1927	21.07.1943	
747	Cemal Özer	İskeçe	1926	17.07.1945	
748	Hüseyin Özçoban	Sultanköy	1928	08.07.1943	
749	İbrahim Tuna	Burhaniye	1927	30.08.1943	
750	Seyfettin Satı	Romanya	1932	19.05.1944	
751	Hatice Esen	Laledere	1931	28.07.1944	
752	Rahmi Okumuş	İzmit	1933	22.05.1945	
753	Ayten Türker	Kalikratya	1930	31.08.1943	
754	Mehmet Ünlü	Akçakoca	1926	04.02.1944	
755	Hüseyin Çiçek	Bolu	1926	21.02.1944	
756	Münir Can	Düzağaç	1928	23.05.1944	
757	Hasan Demircan	Yunusefendi	1929	06.03.1944	
758	Emin Ergüven	Aşağıdüğer	1933	20.03.1944	
759	Mehmet Bayındır	Bilecik	1929	22.03.1944	
760	Ahmet Kaya	Kurfallı	1930	22.04.1944	
761	Arife Akay	Reşadiye	1928	22.03.1944	
762	Seyfettin Konuk	Yayalar	1929	22.03.1944	
763	Rasim Adıyaman	Bilecik	1929	22.03.1944	
764	Ahmet Vidana	Paşalar	1930	25.05.1945	
765	Bahattin Sinan	Mürseller	1929	24.03.1944	
766	Hasan Başar	Bursa	1929	30.03.1944	
767	Canip Karabulut	Bursa	1930	30.03.1944	
768	Süleyman Uslu	Karacabey	1930	30.03.1944	
769	Sabri Kılıç	Bursa	1928	01.04.1944	
770	Mehmet Baştürk	Şile Gökmaslı	1928	02.04.1944	
771	Mustafa Koç	Koyun	1929	02.04.1944	
772	Mustafa Sav	İnegöl	1927	02.04.1944	
773	Hıdır Özdemir	İnegöl	1933	02.04.1944	
774	İsmail Çetin	İnegöl	1928	02.04.1944	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
775	İbrahim Saydam	Bursa	1931	03.04.1944	
776	Veli Sezgiç	Mudanya	1931	03.02.1944	
777	Ahmet Çiçek	Mudanya	1928	03.04.1944	
778	Şükrü Tosun	M.Kemalpaşa	1930	05.04.1944	
779	Salih Tunalı	Esemen	1928	05.04.1944	
780	M. Ali Salim	Yenişehir	1932	07.04.1944	
781	Mehmet İleri	Yenişehir	1932	29.05.1945	
782	Selahattin Bayram	Karaağaç	1926	18.04.1944	
783	Sait Yenen	Akyazı	1928	19.04.1944	
784	Ali Atay	Pamukova	1932	30.05.1945	
785	Piri Ateş	Yenişehir	1933	01.05.1944	
786	Ali Onsekiz	Hendek	1931	20.04.1944	
787	Hüseyin İnoğlu	Hendek	1931	20.04.1944	
788	Fuat Gümüş	Hendek	1930	20.04.1944	
789	Halit Sak	Darıyeri Süleymançay	1933	20.04.1944	
790	Nilüfer Bahar	Adapazarı	1929	13.06.1945	
791	Sehavet Ürgüplü	Adapazarı	1932	13.06.1945	
792	Nebahat Gürsoy	Pazarcık	1931	08.07.1945	
793	Münevver Kamalı	Orhangazi	1933	20.06.1945	
794	Cevahir Aydınlı	Bursa	1931	25.06.1945	

Arifiye Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenler
1950 Yılı Mezunları

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
795	Yıldız Yüksel	Kemerburgaz	1933	01.11.1945	
796	İsmail İdest	Türkmen	1931	03.02.1945	
797	Kazım Okumuş	Bilecik	1930	03.03.1945	
798	Ali Güven	Katran köyü	1929	11.02.1945	
799	S. Zeki Ruşen	Bolu	1929	08.03.1945	
800	Hayrullah Kocabıyık	Tatlar	1932	08.03.1945	
801	Ahmet Meşeci	Bolu	1930	08.03.1945	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
802	İsmail Yaman	Bolu	1929	08.03.1945	
803	Muhsin Karaman	Kızfülüs	1934	08.03.1945	
804	Arif Oruç	Bilecik	1929	03.03.1945	
805	Ahmet Çiloğlu	Bolu	1932	10.03.1945	
806	Mustafa Can	Kuyupınar	1930	02.03.1945	
807	Hatice Maldağan	Uzunköprü	1930	15.05.1945	
808	Nazmiye Çelik	Karacalar	1932	02.03.1945	
809	Mustafa Erdoğan	Örencik	1933	02.03.1945	
810	Cemali Saraç	Yukarısoku	1932	13.03.1945	
811	Ruhi Arsal	Ozanlar	1932	12.03.1945	
812	Ömer Altın	Kısık	1932	12.03.1945	
813	Mustafa Ergun	Akçakoca	1931	16.03.1945	
814	Mehmet Kaya	Mudurnu	1931	21.03.1945	
815	Mehmet Aydın	Tımaraktaş	1931	21.04.1945	
816	Osman Şahin	Aydos	1930	04.12.1945	
817	Celal Avcı	Ortaköy	1930	27.03.1945	
818	Çetin Türker	Mimar Sinan	1932	28.03.1945	
819	Mehmet Sungur	M.K. Paşa	1930	28.03.1945	
820	Nurettin Koca	M.K. Paşa	1932	23.03.1945	
821	Celal Alkan	Samat	1929	28.03.1945	
822	Kadir Armut	Kayapa	1930	02.04.1945	
823	Hüseyin Bakırözü	Sümbüle	1928	20.04.1945	
824	İzzettin Kurban	Çalıköy	1930	02.04.1945	
825	Ali Gürgütler	İkizce	1933	19.01.1946	
826	Bahri Karça	Hotanlı	1930	19.01.1946	
827	Emin Yıldızhan	Yenice	1930	20.01.1946	
828	Osman Bilgeç	Uzuncaorman	1930	20.01.1946	
829	Asım Elmas	Tongurlar	1930	20.01.1946	
830	İbrahim Özdemir	Nevriye	1932	20.01.1946	
831	Sadık Berber	Demirsubaşı	1930	20.01.1946	
832	Hakkı Yırtımcı	Azatlı	1931	20.01.1946	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
833	Kasım An	Kıranışıklar	1931	20.01.1946	
834	Aptullah İren	Tepecik	1931	20.01.1946	
835	Osman Bara	Güllüce	1929	21.01.1946	
836	Zahide Soydaş	Armutlu	1931	21.01.1946	
837	Ziya Kılıç	Tongurlar	1929	21.01.1946	
838	Kevser Şengül	Aydınlık	1932	24.01.1946	
839	Hüseyin Bayındır	Yenice	1932	05.04.1945	
840	Ahmet Erkan	Köstebek	1929	06.02.1946	
841	Naci Karaca	Dağla	1933	06.02.1946	
842	Kadir Turan	Bedi	1929	06.02.1946	
843	İbrahim Şahin	Bedi	1929	09.02.1946	
844	Yunus Dağtekin	Dağdeviren	1934	24.04.1944	
845	Mustafa Kocaaslan	Köstebek	1933	14.02.1946	
846	Mehmet Kayısar	Kazan	1932	25.04.1944	
847	İbrahim Göç	Taşköprü	1932	21.02.1946	
848	Halit Karaç	Camili	1930	24.04.1944	
849	Durmuş Çelik	Bafyer	1929	21.02.1946	
850	Hamit Yalçın	Köseler	1932	21.02.1946	
851	Süleyman Mert	Çayköy	1932	22.02.1946	
852	Hasan Fener Doğan	Umurbey	1934	25.02.1946	
853	İbrahim Efe	Derbent	1931	25.04.1945	
854	Orhan Metin	Çengiler	1932	26.02.1946	
855	Ahmet Gökbulut	Beşevler	1930	27.04.1944	
856	Salim Aydın	Fakıllı	1932	26.02.1946	
857	Şerafettin Aydoğdu	Aydoğdu	1933	11.03.1946	
858	Mevlüt Çakıroğlu	Sabırlar	1929	27.04.1944	
859	Esat Özbey	Cuma	1933	12.03.1946	
860	Cemalettin Özcan	Sultanköy	1931	14.03.1946	
861	Arif Ertuğrul	Kızkepir	1933	14.03.1946	
862	Saffet Ufuk	Sofular	1929	21.04.1946	
863	Kemal Yönet	Ahmetler	1931	26.04.1946	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
864	Kemal Başyurt	Akinek (Akdepe)	1931	09.04.1946	
865	Rasim Yılmaz	Kirişler	1930	13.04.1945	
866	Hilmi Öztürk	Baştımar	1934	25.10.1945	
867	Niyazi Özmen	Bavadi	1928	17.02.1944	
868	Ömer Temur	Kabaağaç	1929	11.11.1945	
869	Bayram Sudakabı	Aşağısayık (Dörtdivan)	1936	24.04.1945	
870	Recep Güler	Elmalık	1929	15.05.1945	
871	Ayvaz Özer	Bağlıca	1932	26.07.1945	
872	Kadir Akyıldız	Kaynar	1929	09.05.1945	
873	Hayrettin Balcı	Karapelit	1930	30.05.1944	
874	Nuri Topal	Subaşı	1930	09.05.1945	
875	Hüseyin Balkan	Subaşı	1933	09.05.1945	
876	Arif Özyavuz	Hacı Mehmet	1931	08.05.1945	
877	Abdullah Öter	Pazruççular	1933	10.05.1945	
878	Osman Öztürk	Mahmutlar	1933	09.11.1945	
879	Osman Kızıloluk	Kızılyer	1930	28.08.1945	
880	Mehmet Yaşin	Küçük Balıklı	1926	02.06.1944	
881	Cenap Dandul	Soloz	1930	06.03.1945	
882	Ali Sağlam	Bozburun	1927	20.05.1945	
883	Mustafa Kırkoğlu	Delice	1931	08.03.1944	
884	Niyazi Çam	Çatalkan	1932	30.03.1944	
885	Kadir Ülker	Seyitabat	1931	30.03.1944	
886	Salim Çetin	Taraklı	1931	29.05.1945	
887	Hasan Selvi	Gürrü	1928	30.04.1944	
888	Aliye Yıldız	Karaçlı	1932	29.05.1945	
889	Hüseyin Sert	Fevziye	1930	30.05.1945	
890	Ali Gürkan	Seyitabat	1931	20.04.1944	

Arifiye Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenler
1950 Yılı Mezunları

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
891	Abdullah Akgül	Akçakoca	1931	02.03.1945	
892	Ali Osman Acar	Yenişehir	1931	04.04.1945	
893	Fahri Şahin	Osmaneli	1930	20.01.1946	
894	Ahmet Karakuş	Bozüyük	1933	30.04.1946	
895	Niyazi Tuncay	Kandıra	1932	20.01.1946	
896	Ahmet Çakyılmaz	Armutlu	1931	21.01.1946	
897	Eyüp Çalım	Bursa	1934	31.01.1946	
898	Alaaddin Ok	Kandıra	1934	30.05.1945	
891	Abdullah Akgül	Akçakoca	1931	02.03.1945	
892	Ali Osman Acar	Yenişehir	1931	04.04.1945	
893	Fahri Şahin	Osmaneli	1930	20.01.1946	
894	Ahmet Karakuş	Bozüyük	1933	30.04.1946	
895	Niyazi Tuncay	Kandıra	1932	20.01.1946	
896	Ahmet Çakyılmaz	Armutlu	1931	21.01.1946	
897	Eyüp Çalım	Bursa	1934	31.01.1946	
898	Alaaddin Ok	Kandıra	1934	30.05.1945	
899	Osman Öztüp	Kayakdere	1932	31.01.1946	
900	Mustafa Kavşıkoğlu	Himmet	1933	01.02.1946	
901	Mustafa Öztürk	İznik	1930	30.11.1946	
902	Hüsamettin Kanakılıç	İğneciler	1934	07.02.1946	
903	Mehmet Şahin	Bilecik	1934	09.02.1946	
904	Fikret Aksu	Bursa	1931	03.03.1946	
905	Nihat Balat	Adapazarı	1931	30.05.1946	
906	Remiz Kılıç	Yahyalı	1932	26.03.1946	
907	Emin Turan	Cemaller	1932	20.04.1945	
908	Zeki Albayrak	Sazlar	1932	30.11.1946	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
909	Cemalettin Aslantaş	Sorkun	1933	20.04.1945	
910	Süleyman Fehmi	Sultan Çiftliği	1934	15.01.1947	
911	Şahan Özsoy	Bursa	1931	01.12.1946	
912	Ahmet Bistri	Bursa	1932	30.11.1946	
913	Hamit Dönmez	Karaca Ömceli	1933	21.03.1946	
914	Cevdet Sevinç	Dağa	1932	02.04.1946	
915	Aziz Topuz	Kocaahmetler	1930	25.03.1946	
916	Tahsin Bölüm	Yenişehir	1933	02.12.1946	
917	Süleyman Sırı Subaşı	İzmit	1931	15.01.1946	
918	Mustafa Niyazi Alıntaş	Bolu	1930	21.12.1946	
919	M. Ali Derman	Arahacıkoz	1931	26.03.1946	
920	Abbas Polat	İnegöl	1932	03.12.1946	
921	Veli Duman	Salihli	1930	18.05.1946	
922	İbrahim Ethem Şöför	Hatundere	1932	03.05.1946	
923	Hüsamettin Çaplam	Gümeli	1931	06.08.1946	
924	Ali Tosun	Denciktepe	1932	25.03.1946	
925	Fehmi Çetin Kaya	Mecidiye	1931	19.03.1945	
926	Ömer Durdu	Manisa	1929	13.03.1945	
927	Rafet Aksoy	Yenişehir	1934	04.12.1946	
928	Lütfi Köse	Soma	1932	07.03.1945	
929	Nevzat Uçar	Karamürsel	1932	09.05.1945	
930	Şükrü Kaçar	Yenişehir	1932	06.12.1946	
931	Ahmet Varlık	Kızgöl	1932	15.03.1946	
932	Mustafa Akıncı	Yenişehir	1931	08.12.1946	
933	Halil Güler	Aydın	1930	14.12.1946	
934	Orhan Kamalı	Kırkağaç	1935	02.11.1947	
935	Yaşar Kaçar	Çavuşoğlu	1928	30.05.1945	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
936	Beytullah Gürpınar	Gemlik	1931	12.11.1947	
937	Hasan Çevik	Hırka	1933	24.05.1945	
938	Nurettin Yöngeniz	Erzurum	1929	23.07.1945	
939	Recep Eren	M. Kemal Paşa	1931	16.12.1946	
940	Basri Hatipoğlu	Rusçuk	1933	29.12.1946	
941	Hakkı Doğan	Romanya	1931	14.11.1947	
942	Kemal Yücel	Orhangazi	1933	25.12.1946	
943	Hakkı Soykan	Darı Çayın	1930	28.01.1947	
944	Arif Sevim	Bursa	1933	18.12.1946	
945	Nizamettin Koçana	Süleymanlı	1934	29.01.1947	
946	İbrahim Can	Yenişehir	1930	04.04.1945	
947	Nuri Baltacı	Osmaneli	1932	30.11.1946	
948	Veli Ege	Varna	1930	30.11.1946	
949	Mustafa Zılüğ	Yenipazar	1931	10.02.1946	
950	Hüseyin Uslu	İznik	1933	30.11.1946	
951	Tahsin Zeginer	İnegöl	1931	05.04.1945	
952	Ahmet Arı	Hamidiye	1932	03.03.1946	
953	Yunus Özgam	Bolu	1932	20.07.1946	
954	Ramazan Yıldız	Manisa	1929	07.10.1944	
955	Abdullah Aksoy	Filorina	1929	30.11.1946	
956	Kamil Çelik	Afyon	1930	30.04.1947	
957	H. Hüseyin Dönmez	Körez	1932	25.04.1947	
958	Ömrübek Eke	Köstence	1931	16.05.1946	
959	Osman Maraş	Akçahanlı	1930	06.03.1947	
960	Fehmi Çelik	Adapazarı	1933	30.11.1946	
961	Hakkı Turan	Çerkeşli	1933	30.11.1946	
962	Şerafettin Çiçek	Çitler	1933	20.04.1945	
963	H. Hüseyin Doğanyiğit	Dülger	1931	20.04.1945	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
964	Hasan Ağladı	Adaköy	1933	01.12.1946	
965	Mehmet Ok	Turgutlu	1933	01.02.1947	
966	Kadri Adak	Tungüller	1932	01.02.1947	
967	Ali Sümerkan	Hasköy	1932	31.01.1947	
968	Salih Ceylan	Yenipazar	1932	29.01.1947	
969	İbrahim Karacan	Akhisar	1933	03.04.1946	
970	Muammer Saygılı	Karacahisar	1930	28.06.1944	
971	Ali Şimşek	Salihli	1931	01.04.1946	
972	Şükrü Güzel	Gökmeşeli	1930	02.12.1946	
973	Mustafa Toy	Kandıra	1932	09.05.1945	
974	M. Ali Erdem	Karacabey	1932	02.12.1946	
975	Kamil Odabaş	Haraklı	1933	02.12.1946	
976	Mustafa Çınar	Gökmaslı	1934	17.01.1947	
977	Mustafa Bereket	Karacabey	1930	02.12.1946	
978	Refik Üstüntürk	Karacabey	1931	02.12.1946	
979	Mustafa Yaşbey	Orhanlı	1933	16.12.1946	
980	Mustafa Tükün	İnegöl	1929	03.12.1946	
981	Hüseyin Güder	İnegöl	1929	03.12.1946	
982	Yusuf Alkan	Balu	1933	03.12.1946	
983	Nuri Demir	Akhisar	1932	04.12.1946	
984	Hayrettin Tayan	Kargalıkanlıaka	1931	05.12.1946	
985	Remzi Atik	Hendek	1932	05.12.1946	
986	Nevzat Dursun	Şavşat	1931	14.12.1946	
987	Mehmet Köse	Akyazı	1932	16.12.1946	
988	Dursun Murat Köksal	Tortum	1930	21.06.1945	
989	Mehmet Türkmen	Kula	1932	30.04.1947	
990	Raşit Kurt	İpsala	1929	05.12.1944	
991	Nedim Fidan	Gacık	1933	13.12.1946	
992	İbrahim Ferdim Arı	Hamidiye	1933	20.12.1946	
993	Burhanettin Burhan	Orhangazi	1928	28.12.1946	
994	Necmi Alan	Kazan	1932	01.05.1946	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
995	Yılmaz Benli	Baledere	1934	01.08.1946	
996	Muhittin Kuşçu	Karacabey	1934	13.01.1947	
997	Arif Oğuz	Ilıca	1934	03.04.1946	
998	Mustafa Şehirli	Samrı	1933	07.12.1946	

Arifiye Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenler
1952 Yılı Mezunları

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
0999	Refik Kıran	Soğancı	1932	30.09.1947	
1000	Şerif Çelikten	Akhisar	1935	30.10.1947	
1001	Cahit Güney	Elmalık	1932	01.10.1947	
1002	Mehmet Can	Kızıltepe	1934	30.09.1947	
1003	İlhan Seyran	Yaya Köy	1934	30.09.1947	
1004	Sami Erdeniz	Güzel Hisar	1932	30.09.1947	
1005	İbrahim Tükenmez	Kireli	1931	02.10.1947	
1006	İbrahim Özer	Akmeşe	1929	18.01.1946	
1007	Mehmet Girgin	Hisarlık	1935	30.09.1947	
1008	İsmail Kul	Uzunköprü	1930	02.11.1946	
1009	Mustafa Yapıcı	M. Kemalpaşa	1931	21.10.1947	
1010	H. Hüseyin Koç	Süleymanlı	1933	30.09.1947	
1011	Vacit Aynur	Manisa	1934	30.09.1947	
1012	Abdül Tuncer	Manisa	1933	30.09.1947	
1013	Erdoğan Pınar	Manisa	1935	30.09.1947	
1014	İsmail Bayraktar	Kiraz	1933	30.09.1947	
1015	Hüseyin Güven	Soma	1933	19.03.1946	
1016	Ş. Ali Cömert	Asarlık	1933	01.10.1947	
1017	Orhan Temel	Süleymanlı	1934	14.10.1947	
1018	Burhanettin Aydur	Süleymanlı	1934	14.10.1947	
1019	İbrahim Kır	Koyuneli	1933	30.09.1947	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
1020	Remzi Sanu	M. Kemalpaşa	1932	21.10.1947	
1021	İrfan Coşkun	Çınar	1932	21.03.1947	
1022	Şerif Altındağ	İlyaslar	1933	30.09.1947	
1023	İbrahim Sanoğlu	Darıcıtepe	1932	03.09.1947	
1024	Özkan Seziçli	Ankara	1935	26.09.1947	
1025	Mehmet Peker	Osmaneli	1932	27.03.1946	
1026	Mehmet Özen	Gördes	1931	09.10.1947	
1027	Necip Durmuş	M. Kemalpaşa	1932	21.10.1947	
1028	Kemal Ateşli	Adapazarı	1933	23.10.1947	
1029	Raif Çaldemir	Osmaneli	1934	31.11.1946	
1030	İ. Hakkı Ateş	Karacabey	1933	13.10.1947	
1030	Şahin Ülber	Orhaneli	1930	23.10.1947	
1032	Arslan Coşkun	Bolu	1931	01.12.1946	
1033	A.Cevdet Kahraman	Gemlik	1933	23.10.1947	
1034	Mehmet Özkan	Bursa	1931	31.11.1946	
1035	Hasan Geyik	Gemlik	1932	24.10.1947	
1036	M. Emin Sert	Yenişehir	1932	24.10.1947	
1037	M. Kemal Özsoy	İnegöl	1931	03.12.1946	
1038	Şükrü Çakılcı	Yenişehir	1931	24.10.1947	
1039	Zekeriya Albayrak	Akçakoca	1930	05.12.1946	
1040	İ. Oğuz Şimşek	Orhangazi	1934	26.10.1947	
1041	Ahmet Baytekin	Karacabey	1934	06.12.1946	
1042	Halil Özkoçan	Dimetoka	1934	07.12.1946	
1043	Emin Tan	Bozüyük	1936	30.10.1947	
1044	Mehmet Kenar	Bozüyük	1936	30.10.1947	
1045	Ahmet Kaya	Gölpazarı	1932	30.10.1947	
1046	Mahmut Acar	Bilecik	1931	30.10.1947	
1047	İlhan Tavas	Düzce	1932	31.10.1947	
1048	Zekayi Albayrak	Gerede	1934	31.10.1947	
1049	Yusuf Kaçmaz	Karasu	1934	03.11.1947	
1050	Abdül Altın	Orhaneli	1933	03.11.1947	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
1051	İsmail Argun	Orhaneli	1933	03.11.1947	
1052	Durmuş Dilekcan	Gerede	1933	04.09.1947	
1053	Celalettin Deniz	Bilecik	1934	05.11.1947	
1054	Nazmi Güngörsün	Adapazan	1934	05.11.1947	
1055	Sait Yıldız	Karamürsel	1932	10.11.1947	
1056	Ömer Pehlivan	Yalova	1935	10.11.1947	
1057	İlyas Yavuz	Bolu	1935	11.11.1946	
1058	Yalçın Başaran	Geyve	1936	11.11.1947	
1059	Nevzat Sanatçı	Hendek	1933	09.10.1947	
1060	Halis Acar	Hendek	1935	11.11.1947	
1061	Mustafa Günbatan	Hendek	1931	11.11.1947	
1062	İsmail Aydiş	Hendek	1932	11.11.1947	
1063	Ş. Ali Çerkezoğlu	Kandıra	1934	11.11.1947	
1064	Necmettin Türkyılmaz	Kocaeli	1931	11.12.1946	
1065	Fevzi Güneç	Kandıra	1934	11.11.1947	
1066	Nuri Gündüz	Kandıra	1931	11.11.1947	
1067	Kemal Çim	Hendek	1935	11.11.1947	
1068	Emrullah Düzgider	Adapazan	1933	11.11.1947	
1069	Mustafa Gültekin	Varna	1931	12.11.1947	
1070	Bekir Kenar	Hendek	1932	26.11.1947	
1071	Yaşar Sezer	Adapazan	1933	21.11.1947	
1072	Rıdvan Başay	Orhaneli	1934	23.12.1947	
1073	Ali Gülmez	İnegöl	1933	25.11.1947	
1074	Nadir Gezer	İnegöl	1930	25.11.1947	
1075	Recep Erol	Beykoz	1933	25.11.1947	
1076	Halil Bazkan	Pınarbaşı	1930	20.11.1947	
1077	Murat Türkeş	Pınarbaşı	1932	29.11.1947	
1078	M. Emin Tekin	Bilecik	1934	08.12.1947	
1079	Osman Mitralyoz	Bolu	1934	09.12.1947	
1080	Mustafa Hithit	Seben	1936	09.12.1947	
1081	Nazmi Erol	Çatalca	1933	01.12.1947	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
1082	İsmail Ürkmez	Karasu	1930	16.12.1947	
1083	Rafet Güler	Mudurnu	1932	19.12.1947	
1084	Afer Yıldız	Bolu	1935	26.12.1947	
1085	Yusuf Erk	Seben	1933	01.01.1948	
1086	İsmail Sekmen	Hayrabolu	1928	09.11.1944	
1087	İbrahim Akbaba	M. Kemalpaşa	1931	16.12.1946	
1088	Abbas Durmuş	Orhaneli	1931	18.12.1946	
1089	Muharrem Yıldız	Orhaneli	1933	18.12.1946	
1090	Osman Satış	Soğuksu	1934	18.12.1946	
1091	Selahattin Kaş	Bursa	1932	18.12.1946	
1092	İhsan Bahar	Bursa	1933	19.12.1946	
1093	Veli Ayaz	Karahoca	1930	20.03.1947	
1094	Necati Salman	Gölcük	1932	13.01.1947	
1095	Ali Tezer	Orhangazi	1930	31.01.1947	
1096	Abidin Özdemir	Devrek	1927	20.03.1944	
1097	Mustafa Ayaz	Sağırlar-Gerede	1933	15.12.1946	
1098	Sait Turan	Yusufeli	1930	04.12.1946	
1099	Ali Özen	Ahmetli	1932	24.11.1947	
1100	Haydar Yılmaz	Çengiler	1933	10.11.1947	
1101	Sami Yurttaş	Kızılbahçe	1934	01.10.1947	
1102	Enver Gökay	Karakaya	1930	01.10.1947	
1103	Ali Girgin	Piskaya	1933	17.02.1947	
1104	İbrahim Yetim	Bilecik	1930	25.11.1947	
1105	Hüseyin Filiz	Bilecik	1935	19.12.1947	
1106	Süleyman Başkurt	Oluklu	1934	01.09.1947	
1107	Ali Uyar	Bilecik	1932	31.10.1947	
1108	Muzaffer Çeken	Bilecik	1934	30.10.1947	
1109	Şerafettin Yılmazbaş	Bilecik	1933	30.10.1947	
1110	Ahmet Taşkın	Bilecik	1932	31.10.1947	
1111	Aptullah Özyaka	Yenişehir	1932	02.12.1946	
1112	İsmail Çetinkaya	Kaynarca	1932	30.09.1946	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
1113	Şükrü Bereketli	Yenişehir	1932	02.12.1946	
1114	İbrahim Uğurlu	Bursa	1930	24.12.1947	
1115	İbrahim Burhan	İnegöl	1933	26.10.1947	
1116	Halil Kurt	Karacabey	1933	03.12.1946	
1117	Mehmet Aydın	Karacabey	1929	02.12.1946	
1118	Osman Ateş	Karacabey	1933	02.12.1946	
1119	Y. Kenan Çetiner	Karacabey	1928	23.10.1947	
1120	Fikri Aydaş	Hendek	1933	09.11.1947	
1121	Nazif Demir	Karamürsel	1933	09.11.1947	
1122	Şerafettin Özer	Karamürsel	1930	12.11.1947	
1123	Eyüp Birol	Adapazarı	1932	29.11.1947	
1124	Şerafettin Ataman	İzmit	1934	05.12.1946	
1125	Faik Yağız	Kandıra	1929	28.12.1946	
1126	Fehmi Erdoğan	Gölcük	1932	26.12.1946	
1127	Aziz Sakarya	Köstence	1933	16.06.1945	
1128	H. Ali Yavuz	Kuzumeşe	1933	10.11.1947	

Arifiye Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenler
1946 Yılı Mezunları

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
01	Muhsin Civelek	Adaköy	1927	02.02.1942	Sağlık Memuru
02	Mustafa Törü	Balu	1929	05.02.1942	
03	Sabri Demirel	Karaağaç	1927	05.02.1942	
04	Harun Topkara	Fakılı	1927	05.02.1942	
05	Ahmet Başmak	Bursa	1928	12.02.1942	
06	Nuri Efe	Geyve İstasyon	1926	14.02.1942	
07	Niyazi Gökdemir	Kışlaçay	1930	14.02.1942	
08	Mehmet Güler	Pamukova	1928	15.02.1942	
09	İsmail Örencik	Umurbey	1929	16.02.1942	

DİPLOMA NO	ADI SOYADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM YILI	ENSTİTÜYE GİRİŞİ	SANATI
10	Ali Görgülü	Kandıra	1927	17.02.1942	Sağlık Memuru
11	Âdem Kaptan	Adapazan	1924	19.02.1942	
12	Şaban Kocabaş	Yalova	1929	19.02.1942	
13	Kenan Onçuk	Uzuntarla	1924	19.02.1942	
14	Nazım Utku	Maşukiye	1928	19.02.1942	
15	Hamdi Kaygısız	Eşme Müslim	1929	19.02.1942	
16	Mehmet Altıntaş	Eğirdir	1925	03.03.1942	
17	Ali İnce	Bursa	1928	18.03.1942	
18	M. Emin Kocabaş	Bursa	1928	20.02.1942	
19	Ali Özden	Umurbey	1927	19.02.1942	
20	Mehmet Çetiner	Tefenni	1925	06.01.1941	
21	Mehmet Başyiğit	Uluborlu	1932	03.03.1942	
22	Mehmet Özer	İllegüp	1927	27.02.1942	
23	Hüseyin Taşdemir	Başköy	1927	26.01.1942	
24	Mehmet Vanş	Homa	1926	11.05.1942	
25	Emin Kocakaş	Kocayaka	1929	05.03.1942	
26	Mehmet Otağ	Homa	1927	05.03.1942	
27	Veli Bağ	Karahüyük		09.03.1942	
28	Ömer Çağlıyan	Tavas	1927	26.03.1942	
29	Ahmet Satır	Çalkebir	1927	07.03.1942	
30	Şevket Ersan	Kavacık	1927	28.02.1942	
31	Şükrü Demircan	İlyasbey	1927	02.03.1940	
32	Mehmet Bunuk	Bilecik	1925	09.12.1940	
33	İbrahim Kadıoğlu	Taraklı	1924	09.12.1940	
34	Ramazan Özçelik	Akalan	1927	07.03.1942	
35	M. Emin İşgören	Hayrabolu	1929	16.11.1938	
36	Sırrı Okumuş	Bayburt	1929	03.03.1945	

Arifiye Köy Enstitüsü Sağlık Kolu ilk öğrencilerinden Sırrı Okumuş, Malatya-Akçadağ Köy Enstitüsü Sağlık Kolu öğrencisiyken, sağlık nedenleriyle Bayburt'tan Arifiye'ye gönderilmiş ve buradan mezun olmuştur.

Arifiye Köy Enstitüsü Sağlık Kolu kurulurken, iki enstitüden de Sağlık Kolu'na girmek isteyip sınav kazananlar bu enstitülerden Arifiye'ye gönderilirler. Isparta Gönen Köy Enstitüsü ve Edirne Kepirtepe Köy Enstitüsü'nden Arifiye'ye gelen öğrencilerin adları şöyledir.

A. Isparta Gönen Köy Enstitüsü'nden gelenler:
1. Mehmet Altıntaş
2. Mehmet Çetiner
3. Mehmet Başyiğit
4. Mehmet Özer
5. Mehmet Varış
6. Emin Kocakaş
7. Mehmet Otağ
8. Veli Bağ
9. Ömer Çağlıyan
10. Ahmet Satır
11. Şevket Ersan

B. Edirne Kepirtepe Köy Enstitüsü'nden gelenler:
1. Sabri Demirel
2. Şevket Ersen
3. M. Emin İşgören

Resmi kayıtlara göre İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gönderilmiş köy sağlık memuru adayları ve kız öğrenciler dışında, Arifiye Köy Enstitüsü'nden 1944-1952 yılları arasında 1128 öğretmen ve 36 köy sağlık memuru mezun olmuştur.

Ek 7: Arifiye Köy Enstitüsü Memur ve Diğer Çalışanları

Osman Özakman (Rusçuk, Bulgaristan, d.1914): Rüştiye çıkışlı olan Özakman 30.7.1940-29.11.1941 tarihleri arasında muhasebe memuru olarak enstitünün muhasebe işlerini yürütür.

Baki Hergüner (İskeçe, Yunanistan, d. 1907): Ortaokul çıkışlı Hergüner, 5.11.1941 tarihinden itibaren muhasebe memuru olarak enstitüde çalışmaya başlar.

Muharrem Zaker (Lom, Bulgaristan-Montana, d. 1901): "Şehir A Kursu"* çıkışlı olan Zaker, 30.6.1941-30.10.1941 tarihleri arasında enstitü ambar memurluğu görevini yürütür.

Masum Özkan: Salihli, Dombaylı doğumlu Özkan, müzik öğretmeni Hamdi Daner'in kayınbiraderidir. Özkan, enstitüde ayniyat memurluğu görevinde bulunmuştur.

Sadık Başyurt: Enstitü aşçıbaşısı olarak görev yapan Sadık Usta, Mengen doğumludur. Bir de Devrekli kalfası vardır. Öğrencilerden seçtiği yardımcılarla, enstitünün tüm yemek, temizlik, taşıma, hazırlama ve bulaşık işlerini üstlenmiştir.

Hüsnü Çağlıyan: Enstitüde aşçı olarak çalışmıştır.

Peride Hanım: Memur olarak çalışmış ve öğretmen Berin Tuç'la aynı evi paylaşmıştır.

Yeni alfabeyi öğretmek amacıyla 1929 başında açılmış olan Millet Mektepleri'ne verilen ad.

Zeynep Hemşire: Savaşta tutsak düştükten sonra kurtulan Zeynep Hemşire, bir süre İstanbul Etfal Hastanesi'nde çalışır. Zeynep Hemşire, köy enstitüsü revirinde öğrencilere büyük hizmetler verecek ve onların sevgisini kazanır.

Süleyman Güngörsün: Enstitüde eğitmen kursundan itibaren çalışan ve ilk gün yağan yağmurda Balkır'ı uyandırıp hayvanların kurtarılmasını sağlayan Arifiyeli bekçidir.

Ekrem ve Nilüfer Özbek: Enstitü döneminden itibaren memur olarak görev yapmış çifttir.

Çamaşırcı Zehra Kırktepeli: Enstitü öğrencilerinin "Çamaşırcı Zehra Teyze" dedikleri neşeli çalışandır. Öğrencilerden çamaşırlarına adlarının başharflerini işlemelerini ister. Her sınıfın çamaşır torbalarına konan kirliler, temizlendikten sonra sınıf görevlisine teslim edilmektedir. Çamaşırhanede Zehra Hanım'ın yanında, yeterince kız öğrenci de nöbetçi olarak görev yapmaktadır. Zehra Kırktepeli'nin kızı Yıldız Kırktepeli de Arifiye Köy Enstitüsü'nü bitirir ve daha sonra Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Müzik Kolu'ndan mezun olur.

Mustafa Genç (Beypınar, d. 1919): 1952 yılından itibaren enstitüde çalışır ve 1970 yılında emekli olur.

Naile Gün (Rumeli, Selanik, d. 1907): Revir görevlisi Naile Hanım, 1952 yılında girdiği enstitüden 1970 yılında emekli olur.

Selahattin Yılmazer (Köstence, d. 1915): 1948 yılından itibaren enstitüde çalışmaya başlayarak 1976'da emekli olur.

Halil Canverir (Doyran, d. 1915): 1948 yılında girdiği enstitüden 1975 yılında emekli olur.

Hanife Şengül (Köstence, d. 1890): Neviye köyünde oturmakta ve enstitünün son yıllarında çamaşırcı olarak mutfakta çalışmaktadır.

Ek 8: Cezalara Neden Olan Öğrenci Suçları ve Suç İşleme Sıklığı

Ceza Türü	Kaç kere verildiği	Ceza Türü	Kaç kere verildiği
Okuldan kaçmak	53	Kötü niyetle mektup yazmak	1
Kavga	27	Gülmek	1
Öğretmene saygısızlık	1	Emre uymamak	1
Eşyaya zarar vermek	1	Kamyon bozmak	1
Hırsızlık	10	Huzur bozmak	1
Öğretmene karşı gelmek	27	Kâğıt oynamak	3
Okula geç gelmek	4	Doktora karşı gelmek	2
Nöbeti ihlal	11	İftira	1
Sigara içmek	35	Türklüğü tahkir	5
Laf atmak	2	Elbise satmak	1
Pankart asmak	2	Bıçak taşımak	9
Öğretmene hakaret	48	Yaralama	1
Derste gülmek	1	Kız kaçırma	1
Fes giymek	1	Okula geç kalmak/gelmek	5
Kopya çekmek	3	Soğan çalmak	1
İşliği açmak	2	Ahlaki suç	3
Derse girmemek	34	İdareye karşı gelmek	3
Olayları yazmak	1	Öğretmeni tehdit	1
Küfretmek	11	Saç kesmeye geç kalmak	3
Borca sadakatsizlik	3	İçki içmek	1
Dersi bozmak	3	İzinsiz olarak revire gitmek	1

NOTLAR

GİRİŞ
(Sayfa 1-8)

1 Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 2001, s. 270.
2 İsmail Mahir Efendi, Meclisi Mebusan, 1 Temmuz 1330 (1914) tarihli toplantı tutanağı.

TONGUÇ'UN YENİ YOLU
(Sayfa 9-33)

1 Engin Tonguç, *İsmail Hakkı Tonguç*, 1, Ankara: Gül Dikeni Yayınları, 2001.
2 "Köy Muallimleri Yetiştirmek İçin", *Türkyolu*, 1.12.1939.
3 "Köy Enstitüleri Nerede Açılacak?", *Türkyolu*, 22.12.1939.
4 "Yatılı Köy Öğretmen Okulları", *Akşam*, 14.2.1940.
5 "1940 Yılı Nisan Ayında Köy Öğretmen Okullarına Alınacak 2.000 Talebe" başlıklı tarihsiz belge, İHT Belgeliği.
6 "Talim ve Terbiye Dairesi başlıklı" ve 12 maddelik tarihsiz belgenin son üç sayfası, İHT Belgeliği.
7 Aynı belge, İHT Belgeliği.
8 "Kanun Memlekette Memnuniyetle Karşılandı", *Cumhuriyet*, 19.4.1940.
9 "Köy Enstitüleri Teşkilatı", *Türkyolu*, 23.4.1940.
10 "Köy Enstitülerinin Açıldığı Yerler ve Talebe Bölgeleri", *İlköğretim*, sayı 51, 13.5.1940.
11 Karabey Aydoğan, "Tonguç'un Gizli Şifreleri", *İsmail Hakkı Tonguç Sempozyum Bildirileri*, İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Yayınları, 2010.
12 Elyazılı not, İHT Belgeliği.
13 Zehra Daner'le görüşme.
14 Kitapları: *Elişleri Rehberi* (1927, eski yazı ile), *Muallim Almanağı* (1928), *Muallim Almanağı* (1929), *Mürebbinin Ruhu ve Muallim Yetiştirme Meselesi* (1931), *İlk, Orta ve Muallim Mekteplerinde Resim, Elişleri ve Sanat Terbiyesi* (1932), *İş ve Meslek Terbiyesi* (1933), *Kershensteiner* (1933, çeviri), *Almanya Maarifi* (1934, ortak kitap), *Köyde Eğitim* (1938), *Canlandırılacak Köy* (1939), *İlköğretim Kavramı* (1946), *Eğitim Yolu İle Canlandırılacak Köy* (1947), *Öğretmen Ansiklopedisi* (1949), *Resim-İş Dersleri* (1951), *Öğretmen Ansiklopedisi* ve *Pedagoji Sözlüğü* (1952), *Pestalozzi Çocuklar Köyü* (1960), *Pestalozzi ve Devrim* (1962).
15 Hıfzı Topuz, *Köy Enstitüleri*, TRT, Şubat 1975.
16 "Süleyman Edip Balkır'ın 14.5.1941 günü Ankara Radyosu'nda yaptığı konuşma", S. Edip Balkır, *Dipten Gelen Ses: Arifiye Köy Enstitüsü*, Hür Yayınevi, 1974, s. 163.
17 Hasan Âli Yücel, *Davam*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1947.
18 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, c. 10, İçtima: 1, s. 86.

19 Süleyman Edip Balkır, "Yığınlardan Bir Tutam", *İmece*, sayı 2, Nisan 1961.

20 Yayınlanmış başlıca yapıtları: *Felsefe Elifbası-Ruhiyat, Surî ve Tatbikî Mantık, Türk Edebiyatı Numuneleri, Sanat Muhasebeleri, Tevfik Fikret: Tarihi Kadîm, Doksan Beşe Doğru, Goethe: Bir Dehanın Romanı, Mevlana'nın Rubaileri, Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış, Askerlik ve İdare İçin Istılah Olabilecek Türkçe Sözler, Dönen Ses, Türk Edebiyatı, Fransa Maarif Teşkilatı'nda Müfettişler, Fransa'da Kültür İşleri, Bir Türk Hekimi ve Tıbba Dair Manzum Bir Eseri, Fazıl Ahmet Hayatı ve Eserleri, Pazartesi Konuşmaları, Sizin İçin, Çocuklara Şiirlerim, İçten-Dıştan, Türkiye'de Orta Öğretim, Ebedî Şef, Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in 1939 Maarif Şûrası'nı Açış Nutku, Mantık, Üniversitenin On Birinci Ders Yılına Başlama Töreni'nde Maarif Vekili Hasan-Âli Yücel'in Mesajı, Zonguldak'ta Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in Söylevleri, Bilimler Felsefesi, Dâvam, Hasan Âli Yücel'in Açtığı Davalar ve Neticeleri, Mantık Dersleri, Mevlâna, Felsefe Dersleri, Metafizik, Ahlâk, Estetik, Liselerin Edebiyat Kolları İçin Yurttaşlık Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi, Hürriyete Doğru, İyi Vatandaş-İyi İnsan, Kıbrıs Mektupları, Edebiyat Tarihimizden, Kâtip Çelebi ve Keşf-El-Zunun, İngiltere Mektupları, Hürriyet Gene Hürriyet, Dinle Benden, Allah Bir, Atatürk, Kültür Üzerine Düşünceler, Geçtiğim Günlerden, Öğretmen Öğrenci Köşesi...*

ARİFİYE KÖY ENSTİTÜSÜ'NE DOĞRU (Sayfa 35-62)

1 "Köy Eğitmenler Enstitüsü Açılması İstendi", *Akşam*, 26.5.1939.

2 "Köy Eğitmen Kursları ve Öğretmen Okulları", *Akşam*, 6.7.1939.

3 "Dinle Köylü", *Yeni Adam*, sayı 279, 1940.

4 İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Yeni Adam*, sayı 279, 1940.

5 "Eğitmen Kursları ve Köy Enstitüleri", *Vakit*, 17.4.1940.

6 *Akbaba* dergisinin kapağı, sayı 328, 2.5.1940.

7 Süleyman Edip Balkır, *Eski Bir Öğretmenin Anıları, 1908-1940*, Arı Kitabevi, 1968, s. 187.

8 Maarif Vekilliği, Zat İşleri Müdürlüğü, 24 Haziran 1940 tarihli ve 30.1.7292 sayılı onay.

9 Balkır, *Dipten Gelen Ses*.

10 Süleyman Edip Balkır, *Eğitimde İki Anıt:* Yücel-Tonguç-S. Edip Balkır, İstanbul: Arı Kitabevi, 1969, s. 99.

11 Berin Tunç, 14.8.1995 tarihli anı notları.

12 Süleyman Edip Balkır'ın, hazırladığı çeşitli ders kitaplarının yanı sıra İngilizceden çevirdiği *Dünya Çocukları*, Kastamonu Göl Köy Eğitmenleri Kursu'nu anlattığı *Yeni Hızla Köye Doğru* (1939), *Eski Bir Öğretmenin Anıları* (1968), *Eğitimde iki anıt: Yücel-Tonguç* (1969), *Dipten Gelen Ses: Arifiye Köy Enstitüsü* (1947) adlı yapıtları vardır. Karabey Aydoğan, *Arifiye Köy Eğitmenleri Tarihi*, İstanbul: Demkar Yayınları, 2015.

13 Bahçecik, Bugün Kocaeli'nin Başiskele ilçesine bağlı, İzmit Körfezi'nin güneyinde, Samanlı Dağları eteğinde bulunan eski adı Bardizag olan köydür.

14 Balkır, *Dipten Gelen Ses*: ..., s. 57.

15 Balkır, *Dipten Gelen Ses*: ..., s. 60.

16 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a gönderilen 17/18.4.1940 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
17 "Eğitmen Kursuna Gönderilecek Talebeler", *Vakit*, 13.4.1940.
18 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 18.4.1940 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
19 *Köy Enstitüleri 2*, Maarif Vekâleti, 1944, s. 119-129.
20 "Köy Enstitülerinde Sanat Öğretmenleri Sayısı" adlı çizelge, İHT Belgeliği.
21 S. Edip Balkır'ın tarihsiz bir mektubu; 18.4.1940 ve 3.5.1940 tarihli mektupları İHT Belgeliği.
22 *Köy Enstitüleri I*, İstanbul: Maarif Matbaası, 1941, s. 54.
23 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 25.12.1940 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
24 "İ. Hakkı Tonguç'tan S. Edip Balkır'a 25.9.1942 tarihli mektup", İsmail Hakkı Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, 1936-1946, Çağdaş Yayınları, 1976, s. 65-67.
25 İ. Hakkı Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, 1936-1946, 1999, s. 31-32.
26 İ. Hakkı Tonguç, *Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy*, Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 1998, s. 626-630.
27 Ahmet ve Ülker Yol'la görüşme, 8.8.2002.
28 Rıfat Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim", *Türkyolu*, 20.8.1940.
29 Eğitmen İsa Başkaya'nın ölüm haberi ve törende Hasan Âli Yücel ile Edip Balkır'ın yaptıkları konuşma ve daha fazla bilgi için bkz. Aydoğan, *Arifiye Köy Eğitmenleri Tarihi* ve *İlköğretim*, 21.10.1940 tarihli sayı, s. 58.
30 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu Müdürlüğü ve 1941 yılı sonuna ait rapor, İHT Belgeliği, s. 1-2.
31 Nadir Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, Başak Yayınları, 1993, s. 58.
32 Aydoğan, *Arifiye Köy Eğitmenleri Tarihi*, s. 158.
33 "Arifiye Köy Enstitüsü Yakınındaki Bataklık Kurutuluyor", *Türkyolu*, 20.10.1943.
34 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 189.
35 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 66-68.

KURULUŞ ÖYKÜSÜ
(Sayfa 63-160)

1 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 73-75.
2 "Maarif Vekili Teftişler Yapıyor", 2.8.1940.
3 Hasan Bedrettin Ülgen, "960 Talebeli Arifiye Enstitüsü Nasıl çalışıyor?", *Vakit*, 3.8.1944.
4 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".
5 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 83-86.
6 "Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu" başlıklı, 74/3, D-7 no'lu rapor, İHT Belgeliği.
7 *Köy Enstitüleri I*, s. 65.
8 Arifiye Köy Enstitüsü, 10.3.1942 tarihli ve 24 sayılı, S. Edip Balkır imzalı rapor, İHT Belgeliği.
9 119/G-J sayılı, Köy Enstitüleri ve 1943 yılı öğrenci sayısı çizelgesi, İHT Belgeliği.
10 Son Posta, 1.8.1944 ve "Arifiye Köy Enstitüsü'nü Gezdikten Sonra", *Son Posta*, 2.8.1944.

11 Köy enstitülerinin öğrenci sayılarının İstatistik Umum Müdürlüğü'nden gelen listeyle karşılaştırıldığı belge, İHT Belgeliği.
12 Sıdıka Tarım'la (Özdemir) görüşme.
13 İ. H. Tonguç, *Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy*, s. 626-630.
14 Ahmet Emin Yalman, "Arifiye'den Diğer Dersler: Emniyetten Doğan Seciye Kuvveti", *Vatan*, 24.10.1940.
15 Ahmet Emin Yalman, *Yarının Türkiye'sine Seyahat*, Vatan Matbaası, 1944, s. 26-30,
16 Ahmet ve Ülker Yol'la görüşme, 8.8.2002.
17 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
18 Hasan Ceyhan'la görüşme, 21.11.2010.
19 Muhsin Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları* (Melen Çayı'ndan Arifiye Işığına), Şefika (Görgülü) Kamçez ve Karabey Aydoğan (yay. haz.), İzmir: Yenikuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, 2014.
20 Harun Topkara'nın elyazısı notları.
21 Ayıngacı: Tütün kaçakçısı.
22 Mehmet Cimi, *O Yıllar Dile Gelse*, Ankara: Güldikeni Yayınları, 1999, s. 147-154.
23 Selahattin Kocataş'la görüşme, 20.3.2003.
24 Hamiyet Olgun'la (Albayrak) görüşme, 27.11.2016.
25 Abdullah Çelik'le görüşme, 29.5.2013.
26 Rüştü Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, Mustafa Duman (yay. haz.), 1998; R. Kartal, *Tonguç'un Köy Sağlık Memuru*, 1998 Bu kitaplar piyasaya çıkmamış ve yazar tarafından az miktarda çoğaltılıp dostlarına dağıtılmıştır.
27 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya* adlı eserden kısaltılarak alınmıştır.
28 Cimi, *O Yıllar Dile Gelse*, s. 108-113'ten kısaltılarak alınmıştır.
29 Yöreci: Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid döneminde sarayda Bolu yöresi halk müziği çalgıları çalan ve türküler söyleyen Bolulu yöre sanatçısına verilen ad. Yörecinin eski bir de kartpostalı vardır. Satılmış Demir, Yöreci'nin kızının oğludur.
30 Satılmış Demir'le görüşme, 20.3.2003.
31 Mehmet Bayındır, *Arifiye Işığı* (İstanbul: Eğitim Yayınları Web Ofset Tesisleri, 2003) adlı eserden özetlenerek alınmıştır.
32 Hamza Oğuzer, "Köy Enstitülerinde Kardeşlik Ruhu", *Yeniden İmece*, sayı 44, Şubat 2015.
33 Ahmet Emin Yalman, "Muhittin Yaman'la Neler Konuştum", *Vatan*, 27.10.1940.
34 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 51-54.
35 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
36 Hasan Ceyhan'la görüşme, 21.11.2010.
37 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 80-81.
38 Hakkı Tanberk'le görüşme, 28.10.2002.
39 Binnur Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*, İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, 2009, s. 19.
40 Halime Akyol (Kocataş) ve Selahattin Kocataş'la görüşme, 11.3.2003.
41 Atilla Taş'ın Ülker Yol'la yaptığı Yön Radyo'da yayınlanan röportaj, 17.4.2013.
42 "Ayten Aktan'la görüşme", *Yeniden İmece*, sayı 15, İzmir, 2007.
43 Balkır, *Eğitimde İki Anıt:* ..., s. 100-103.
44 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 3.5.1940 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
45 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a tarihsiz mektup. Bu mektup Mayıs 1940 sonuna tarihlenebilir, İHT Belgeliği.
46 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 83-84.
47 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 83-84.

48 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 35.
49 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 50, İ. H. Tonguç'un 4.8.1941 tarihli tüm enstitü müdürlerine yolladığı mektup.
50 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 50-51.
51 Fikret Aksu'nun anı notları.
52 İbrahim Akman'la görüşme, 19.3.2002.
53 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
54 Balkır, *Dipten Gelen Ses: ...*, s. 91, 94.
55 Balkır, *Dipten Gelen Ses: ...*, s. 93-94.
56 Ahmet Emin Yalman, "Yepyeni Bir Varlığın Temel Taşı", *Vatan*, 17.10.1940.
57 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a tarihsiz mektup ve 24.6.1941 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
58 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a tarihsiz mektup. Bu mektup Nisan 1942 ayına tarihlenmiştir, İHT Belgeliği.
59 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu, 24.3.1943 tarihli ve 307 sayılı yazı eki 12 sayfalık rapor, İHT Belgeliği.
60 Bahattin Fırtına, *Köy Enstitülerinde Usta Öğreticiler*, İzmir: Gömeç Belediyesi Kültür Yayınları, 2003, s. 94.
61 "1941 ders Yılında Köy Enstitülerinde Yeniden Yapılan Binalar", İHT Belgeliği.
62 *Köy Enstitüleri* 2, s. 119-129.
63 Demirkan, *Arifiye Köy Enstitüsü-2*, *Köye Doğru*, 1.4.1944.
64 "1941 Ders Yılında Köy Enstitülerinde Yeniden Yapılan Binalar", İHT Belgeliği.
65 "1946 Yılı Planı Malzeme Keşif Listesi Özeti, Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu Müdürlüğü", İHT Belgeliği.
66 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 292-293.
67 7.4.1938 tarihli mektup, İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 17.
68 Nafize ve İsa Öztürk'le görüşme, 15.5.2016.
69 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu, 24.3.1943 tarihli ve 307 sayılı yazı eki 12 sayfalık rapor, İHT Belgeliği.
70 Etüv: 1. Yiyecekleri, nesneleri yüksek ısıyla mikroplardan arındırmakta kullanılan kapalı araç. 2. Türlü eşyaları kurutmakta veya temizlemekte kullanılan araç. 3. Mikropların üretilmesinde uygun sıcaklığı sağlayan kapalı araç. (*TDK Büyük Türkçe Sözlük*).
71 24.5.1941 tarihinde Ankara Radyosu'nda Arifiye Köy Enstitüsü Müdürü S. Edip Balkır tarafından verilen konferanstan, *İlköğretim*, 15.6.1941, s. 87.
72 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu, 24.3.1943 tarihli ve 307 sayılı yazı eki 12 sayfalık rapor, İHT Belgeliği.
73 Yalman, "Arifiye'den Diğer Dersler: ...", *Vatan*, 24.10.1940.
74 *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 100.
75 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 39.
76 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu, 24.3.1943 tarihli ve 307 sayılı yazı eki 12 sayfalık rapor, İHT Belgeliği.
77 "Arifiye Köy Enstitüsü'nü Gezdikten Sonra", *Son Posta*, 2.8.1944.
78 İ. H. Tonguç, *Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy*, s. 626-630.
79 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 177.
80 Satılmış Demir'le görüşme, 20.3.2003.
81 Balkır, *Dipten Gelen Ses: ...*, s. 213-214.
82 Atilla Taş'ın Ülker Yol'la yaptığı Yön Radyo'da yayınlanan röportaj, 17.4.2013.
83 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 39.

84 Ülgen, "960 Talebeli Arifiye Enstitüsü Nasıl Çalışıyor?".
85 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 3.5.1940 tarihli mektup.
86 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a mektup, Bu mektup Mayıs 1940 ortasına tarihlenmiştir.
87 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 131.
88 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 180-189.
89 Fırtına, *Köy Enstitülerinde Usta Öğreticiler*, s. 96.
90 *Köy Enstitüleri Defteri* 2, İstanbul: 17 Nisan Derneği, 1975, s. 15.
91 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 96-97.
92 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 15.2.1943 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
93 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 144.
94 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 96.
95 Fırtına, *Köy Enstitülerinde Usta Öğreticiler*, s. 96.
96 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 143.
97 Sıdıka Tarım'la (Özdemir) görüşme.
98 Fırtına, *Köy Enstitülerinde Usta Öğreticiler*, s. 98.
99 Sait Turan'ın elyazısı anıları.
100 S. Edip Balkır'dan, İ. Hakkı Tonguç'a 17-18.4.1940 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
101 S. Edip Balkır'dan, İ. Hakkı Tonguç'a 9.8.1940 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
102 "Arifiye Köy Enstitüsü 58 Bina İhtiva edecek", *Türkyolu*, 28.5.1940.
103 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 136.
104 "Yeni Köy Enstitüleri", *Cumhuriyet*, 24.7.1940.
105 "Arifiye'de Yapılacak İnşaat, Mimarlarımız Etütler Yapıyorlar", *Türkyolu*, 27.8.1940.
106 *Köy Enstitüleri ile İlgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar*, Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2005, s. 273-299.
107 *Köy Enstitüleri ile İlgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar.*
108 *Köy Enstitüleri ile İlgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar.*
109 12.09.1940 tarihli ve 10266 sayılı belge, İHT Belgeliği.
110 "Köy Enstitüleri Projesi Müsabakasında Kazanan Mimarlar", *Akşam*, 23.9.1940.
111 "Mimarlar Arasındaki Müsabaka Neticelendi", *Cumhuriyet*, 9.2.1941.
112 Şevket Rado, "Arifiye Köy Enstitüsü'nü Ziyaret", *Akşam*, 5.8.1944.
113 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 55.
114 S. Edip Balkır imzalı, 14.9.1942 tarihli ve 501 sayılı "Arifiye Köy Enstitüsü" başlıklı, İsmet İnönü'nün enstitüye gelişine ilişkin rapor.
115 24.5.1941 tarihinde Ankara Radyosu'nda Arifiye Köy Enstitüsü Müdürü S. Edip Balkır tarafından verilen konferans metni kısaltılarak alınmıştır. *İlköğretim*, sayı 87, 15.6.1941.
116 Ahmet Menderes, "Recai Akçay'ın Ölümü", *Arkiktekt*, 1968/01, sayı 329, s. 32. Yukarıdaki metin kısaltılarak alınmış halidir.
117 SALT Galata Kütüphanesi, TASUPA0974.
118 Rıfat Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Neler Gördük?", *Türkyolu*, 27.9.1940.
119 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Neler Gördük?".
120 Rıfat Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim", *Türkyolu*, 21-28.4.1942.
121 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".
122 Rıfat Yüce, "Köy Enstitüleri, Aydın Köylüler Yetiştirecek", *Türkyolu*, 5.7.1944.
123 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 19.10.1940 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
124 Ahmet Emin Yalman, "Yepyeni Bir Varlığın Temel Taşı", *Vatan*, 17.10.1940.
125 Yalman, "Arifiye'den Diğer Dersler: ...", *Vatan*, 24.10.1940.
126 "İstanbul'da Neler Gördüm?", *Vatan*, 28.10.1940.

127 "Vatan'ın Misafiri Muhittin Yarman", *Vatan*, 29.10.1940.
128 Ahmet Emin Yalman, "500 Robenson Arasında", *Vatan*, 15.8.1942.
129 Yalman, "500 Robenson Arasında".
130 Ahmet Emin Yalman, "Şakir'in Hikâyesi", *Vatan*, 4.3.1944.
131 Ahmet Emin Yalman, "Ağzından Çıkanı Yapan Adam", *Vatan*, 5.3.1944.
132 Ahmet Emin Yalman, "Şakir'in Beş Yıllık Planı", *Vatan*, 6.3.1944.
133 Ahmet Emin Yalman, "Yaratma Zevki Duyanlar Arasında", *Vatan*, 8.3.1944.
134 Yalman, "Yaratma Zevki Duyanlar Arasında".
135 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 16.6.1940 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
136 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a Nisan 1941 ayına tarihlenen mektup, İHT Belgeliği.
137 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 1941 yazına tarihlenen mektubu, İHT Belgeliği.
138 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 176-178.
139 Arifiye Köy Enstitüsü, 10.3.1942 tarihli ve 124 sayılı, S. Edip Balkır imzalı rapor, İHT Belgeliği.
140 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 176-178.
141 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 180.
142 Harun Topkara'nın elyazısı notları.
143 Ahmet ve Ülker Yol'la görüşme, 8.8.2002.
144 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 45.
145 Bayındır, *Arifiye Işığı*, İstanbul: Eğitim Yayınları Web Ofset Tesisleri, s. 55.
146 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".
147 Ahmet Emin Yalman, "Neşenin Havaya Benzer İhtiyaç Olduğunu Öğreniyorum", *Vatan*, 14.3.1944.
148 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 372-377.
149 *Köy Enstitüleri 2*, s. 119-129.
150 Atilla Taş'ın Ülker Yol'la yaptığı Yön Radyo'da yayınlanan röportaj, 17.4.2013.
151 Cavit Orhan Tütengil, "Tonguç'a Kitap", *Yeditepe*, Tonguç özel sayısı, 1962, s. 236.

ENSTİTÜ GELİŞİRKEN
(Sayfa 161-256)

1 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 370.
2 17.4.1940 tarihli ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'nun 6 ve 12. maddeleri.
3 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
4 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu, 24.3.1943 tarihli ve 307 sayılı yazı eki 12 sayfalık rapor, İHT Belgeliği.
5 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu, 10.3.1942 tarihli ve 24 sayılı, S. Edip Balkır imzalı rapor, İHT Belgeliği.
6 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu, 24.3.1943 tarihli ve 307 sayılı yazı eki 12 sayfalık rapor, İHT Belgeliği.
7 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 237.
8 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
9 Maide Aybarsu'yla görüşme, 30.3.2002.
10 "Bir Meçhul Öğretmen", Yöneten: Tarık Akan, Mehmet Bayındır ve Ayşe Yücel Bayındır'ın yaşamından belgesel film.

11 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 63-65.
12 24.5.1941 tarihinde Ankara Radyosu'nda Arifiye Köy Enstitüsü Müdürü S. Edip Balkır tarafından verilen konferansın bazı kısımları kısaltılarak alınmıştır, *İlköğretim*, sayı 87, 15.6.1941.
13 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
14 *Köy Enstitüleri-2*, s. 119-129.
15 "Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu" başlıklı, 74/3, D-7 no'lu rapor, İHT Belgeliği.
16 Sıdıka Tarım'la (Özdemir) görüşme.
17 Ülker Yol'la (Aktan) görüşme.
18 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 131.
19 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
20 Aynı görüşme.
21 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".
22 Balkır, *Dipten gelen Ses*: ..., s. 239-240.
23 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 131.
24 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 60-61.
25 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 130.
26 "Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu", 74/3, D-7 no'lu rapor.
27 Aynı rapor; Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu, 24.3.1943 tarihli ve 307 sayılı rapor, İHT Belgeliği.
28 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".
29 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".
30 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 244, 248.
31 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 76-77.
32 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 56.
33 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
34 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 59.
35 Sait Turan'ın elyazısı anıları.
36 İbrahim Akman'la görüşme, 19.3.2002.
36 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 455-456.
38 "Elmalı Enstitüsü Arifiye'ye Bağlandı", *Tan*, 13.7.1944.
39 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 4.5.1944 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
40 Balkır, *Dipten gelen Ses*: ..., s. 456-456.
41 1946 Yılı Planı Malzeme Keşif Listesi Özeti, "Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu Müdürlüğü", İHT Belgeliği.
42 Balkır, *Dipten Gelen Ses*: ..., s. 456-456.
43 İbrahim Akman'la görüşme, 19.3.2002.
44 Ikara: Sapanca Gölü'ne eskiden verilen bir ad. Verimsiz yer anlamında kullanıldığı sanılıyor.
45 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 249-241.
46 S. Edip balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 20.7.1941 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
47 S. Edip balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 12.8.1941 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
48 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 23.8.1941 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
49 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 8.9.1941 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
50 Selahattin Kocataş'la görüşme, 20.3.2003.
51 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 2.6.1942 tarihli mektup. İHT Belgeliği.
52 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 57.
53 Sıdıka Tarım'la (Özdemir) görüşme.
54 Aynı görüşme.

50 Selahattin Kocataş'la görüşme, 20.3.2003.
56 Aynı görüşme.
57 Aynı görüşme.
58 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 262-263.
59 İskandil: 1. Balık vücudu ve torpil benzeri biçimlendirilen kurşun, çinko, demir malzemeden yapılmış delikli batırıcı. 2. Oltanın ucuna bağlanan, olta ipinin gergin durmasına ve gerektiğinde derinliğin ölçülmesine de yarayan ağırlık.
60 Selahattin Kocataş'la görüşme, 20.3.2003.
61 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 260-261.
62 *Köy Enstitüleri*, sayı 7-8, Ağustos-Eylül 1947.
63 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a Ocak 1943 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
64 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 59.
65 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 55-60.
66 Selahattin Kocataş'la görüşme, 20.3.2003.
67 *Köycüler*, Haberler, sayı 10, Nisan 1946.
68 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 260-261.
69 "Karamürsel'de Feci Bir Kaza", *Türkyolu*, 5 Temmuz 1946.
70 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 65-69.
71 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
72 *Köycüler*, sayı 12, 1946.
73 *Tebliğler*, sayı 395, c. 9, 14 Ağustos 1946.
74 Yalman, "500 Robenson Arasında".
75 Yalman, "Yaratma Zevki Duyanlar Arasında".
76 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 59.
77 "Arifiye'de Eğitmen Kursu'nun İdare ve Talim Heyeti", *Türkyolu*, 6.5.1937.
78 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 241-244.
79 Halime Akyol (Kocataş) ve Selahattin Kocataş'la görüşme, 20.3.2003.
80 "Arifiye Köy Enstitüsü Uygulama Okulu İşletmesinin Planına Ait Açıklama", *İlköğretim*, s. 2494.
81 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 61-63.
82 S. Edip Balkır imzalı, 10.3.1942 tarihli ve 24 sayılı "Arifiye Köy Enstitüsü" başlıklı rapor.
83 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 52-53.
84 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 75.
85 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 126-133.
86 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".
87 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 56.
88 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
89 İbrahim Akman'la görüşme, 19.3.2002.
90 Bkz. Bu kitapta "İmecelerde Arifiye Ekipleri" kısmı.
91 Ahmet Yol ve Ülker Yol'la görüşme, 8.8.2002.
89 Bayındır, *Arifiye Işığı.*
93 Kartal, *Tonguç'un Köy Sağlık Memuru*, s. 237-238.
94 "Milli Şefimiz Arifiye Köy Enstitüsü'nde", *Cumhuriyet*, 12.9.1942.
95 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 13.9.1942 tarihli mektup. İHT Belgeliği.
96 S. Edip Balkır imzalı, 14.9.1942 tarihli ve 501 sayılı "Arifiye Köy Enstitüsü" başlıklı, İsmet İnönü'nün enstitüye gelişiyle ilgili rapor.
97 İ. Hakkı Tonguç'tan S. Edip Balkır'a 25.9.1942 tarihli mektup, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 65.

98 Zehra Daner'in 9.1.2003 tarihli mektubu.
99 Hakkı Tanberk'le görüşme, 28.10.2002.
100 Ahmet Yol ve Ülker Yol'la görüşme, 8.8.2002.
101 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
102 Arifiyeli esnaf Rahmi Yıldız'la görüşme.
103 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
104 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a, Mayıs 1940 tarihli mektup.
105 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a, 29.8.1941 tarihli mektup.
106 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a, tarihsiz mektup.
107 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 41-42.
108 İbrahim Erbaş'la görüşme, 9.6.2007.
109 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 54.
110 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 72.
111 Oğuzer, "Köy Enstitülerinde Kardeşlik Ruhu".
112 Ali Görgülü'nün üzerine not tuttuğu 1944 yılına ait cep takvimi.
113 Balkır, *Dipten Gelen Ses: ...*, s. 421.
114 Harun Topkara'nın elyazısı notları.
115 105/18 D-18 sayılı "Köy Enstitülerinin Acil İhtiyaçları", İHT Belgeliği.
116 *İlköğretim*, 1.1.1945.
117 "Köy Enstitülerinden Köy Sağlık Memuru Olmaya Istekli Öğrenci Listesi", İHT Belgeliği.
118 *İlköğretim*, sayı 171-174, 1 Mart 1945.
119 *İlköğretim*, sayı 171-174, 1 Mart 1945.
120 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 105.
121 Harun Topkara'nın elyazısı notları.
122 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 105.
123 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 107.
124 Harun Topkara'nın elyazısı notları.
125 Harun Topkara'nın elyazısı notları.
126 Aynı notlar.
127 Aynı notlar.
128 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 4.
129 Harun Topkara'nın elyazısı notları.
130 Sanitasyon: Sağlığı tehdit eden mikroorganizmaların ortamdan uzaklaştırılması.
131 Ali Görgülü'nün yaşamıyla ilgili notlar.
133 25.12.1945 tarihli ve 4200 sayılı "Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu Müdürlüğü" yazısı, İHT Belgeliği.
133 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 115.
134 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 116.
135 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 117.
136 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 87-88.
137 Kartal, *Tonguç'un Köy Sağlık Memuru*, s. 224-225, 229-231.
138 Harun Topkara'nın elyazısı notları.
139 *Şefika (Görgülü) Kamçez'in notları.*
140 C. Hüseyin Güvercin, Murat Aksu, Berna Arda, "Köy Enstitüleri Sağlık Eğitimi", *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, c. 57, sayı 2, 2004.
141 Bu fotoğrafta İsmail Hakkı Tonguç ve Ahmet Kutsi Tecer, Âşık Veysel, Küçük Veysel, Edip Balkır, Hamdi Daner, Enver Kartekin, Muammer Köseataç da vardır.
142 Arifiye Köy Enstitüsü, 10.3.1942 tarihli ve 24 sayılı, S. Edip Balkır imzalı rapor, İHT Belgeliği.

143 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'la görüşme, 22.6.2002.
144 Ahmet Yol ve Ülker Yol'la görüşme, 8.8.2002.
145 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 103.
146 Fahri Tuna, 5 Ekim 2011 Çarşamba, http://medyabar.com/koseyazilari/4029/arifiye-koy-enstitusu-2.aspx.
147 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 72.
148 Hamiyet Albayrak'la görüşme, 27.11.2016.
149 Ahmet Yol ve Ülker Yol'la görüşme, 8.8.2002.
150 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
151 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 204.
152 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 205.
153 S. Edip Balkır'ın 24.5.1941 tarihli radyo konferansından alınmıştır. Bkz. *İlköğretim*, sayı 87, 15.6.1941.
154 *Köy Enstitüleri I*, s. 119-129.

HIZI KESENLER
(Sayfa 257-274)

1 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 22.7.1943 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
2 Yalman, *Yarının Türkiye'sine Seyahat*, s. 26-30.
3 Ali Görgülü'nün not defteri, akt. Şefika Görgülü Kamçez.
4 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 79-80.
5 Satılmış Demir'le görüşme, 20.3.2003.
6 S. Edip Balkır, "Yirmi Öğretmen Evi", *İlköğretim*, 15 Nisan-1 Mayıs 1944, s. 153-154 ve 155-156.
7 60/17, K-1 no'lu, "İlkokul Yapı Sandığı" başlıklı belge, İHT Belgeliği.
8 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları.*
9 Fay Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, Ankara: Güldikeni Yayınları, 2000, s. 276.
10 Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, s. 276.
11 İ. H. Tonguç, *Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy*, s. 599-601.
12 Hamit Budak, *Yaz Dostum, Öyle Yaz ki*, Sivas: Öz Emek Matbaası, 2002.
13 Bahattin Fırtına'yla görüşme, 25.12.2016.
14 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a Ocak 1944 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
15 İhtikâr: Bir şeyi değeri artsın diye saklamak ve değerinden çok yükseğe satma işi, vurgunculuk.
16 *Tebliğler*, c. 3, 12 Mayıs 1941, s. 120.
17 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
18 İbrahim Erbaş'la görüşme, 9.6.2007.
19 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 49.
20 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 79-80.
21 *İlköğretim*, sayı 153-154, 15 Nisan-1 Mayıs 1944 ve sayı 155-156, 15 Mayıs-1 Haziran 1944.
22 Bkz. Bu kitapta "Balıkçılık" kısmı.
23 Bkz. Bu kitapta "Balıkçılık" kısmı.
24 Maide Aybarsu'yla görüşme, 30.3.2002.

25 İbrahim Akman'la görüşme, 19.3.2002.
26 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 7.

EĞİTİM DESTANI
(Sayfa 275-345)

1 İsmail Safa Güner, *Köy Enstitüleri Hatıraları*, İstanbul: Kervan Matbaası, 1963, s. 151.
2 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
3 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu, 24.3.1943 tarihli ve 307 sayılı yazı eki 12 sayfalık rapor, İHT Belgeliği.
4 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 120.
5 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 197-199.
6 "Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu", 74/3, D-7 no'lu rapor, İHT Belgeliği.
7 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 57.
8 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 57.
9 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 200-201.
10 Günay Özkılınç, "Köy enstitülerinin son dönem mezunlarından Nadir Gezer", http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=8218
11 Sıdıka Tarım'la (Özdemir) görüşme.
12 Halime Akyol'la (Kocataş) görüşme, 20.3.2003.
13 Daha fazla bilgi için bkz. Karabey Aydoğan, "Sokağa Atmayan Köy Enstitüsü ya da Ayten Aktan", *Yeniden İmece*, sayı 15, İzmir, 2007.
14 Ülker Yol'la görüşme.
15 Ahmet Yol'la İstanbul Erkek Lisesi'nde görüşme, 28.12.2002.
16 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 211.
17 Ülgen, "960 Talebeli Arifiye Köy Enstitüsü Nasıl Çalışıyor".
18 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 209.
19 "Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu", 74/3, D-7 no'lu rapor, İHT Belgeliği.
20 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".
21 Aydoğan, *Arifiye Köy Eğitmenleri Tarihi*, s. 36-38.
22 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 206-207.
23 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".
24 Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu, Kanun no: 4274, Kabul tarihi: 19.6.1942, sayı 5141, Yayın: 25 Haziran 1942.
25 Cevat Geray, *Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması Açısından Köy Enstitüleri*, 1980.
26 Geray, *Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması Açısından Köy Enstitüleri*, s. 6-8.
27 Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi, Maarif Vekâleti, Ankara, 1943.
28 Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi.
29 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 211-213.
30 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 48
31 Profesör H. R. Hamley'in Arifiye Köy Enstitüsü'nü ziyaretiyle ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'nın 25.5.1943 tarihli ve 6/07352 sayılı yazıyla bilgi istemesi üzerine verdiği rapordan, Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 319.
32 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 236-237.
33 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".

34 Arifiye Köy Enstitüsü, 10.3.1942 tarihli ve 24 sayılı, S. Edip Balkır imzalı rapor. İHT Belgeliği.
35 Evlek: Yaklaşık 230 metrekare alan.
36 Ahmet Yol'la İstanbul Erkek Lisesi'nde görüşme, 28.12.2002.
37 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim".
38 İ.H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü* Yılları, s. 13.
39 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 16.
40 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 35-36.
41 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 47.
42 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 76-84.
43 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 89-91.
44 Atilla Taş'ın Ülker Yol'la yaptığı Yön Radyo'da yayınlanan röportaj, 17.4.2013.
45 Selahattin Kocataş'la görüşme, 20.3.2003.
46 Satılmış Demir'le görüşme, 20.3.2003.
47 Binnur Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*, İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları 2009, s. 47.
48 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 65.
49 Selahattin Demirkan, *Arifiye Köy Enstitüsü-2, Köye Doğru*, 1.4.1944.
50 Yalman, "Arifiye'den Diğer Dersler: ...", *Vatan*, 24.10.1940.
51 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 50-51.
52 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 13.9.1942 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
53 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 38-39.
54 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 67-68.
55 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 24.6.1941 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
56 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 147-160.
57 Atilla Taş'ın Ülker Yol'la yaptığı Yön Radyo'da yayınlanan röportaj, 17.4.2013.
58 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 49.
59 Ahmet Yol'la görüşme.
60 Harun Topkara elyazısı notları.
61 Yalman, "500 Robenson Arasında".
62 Yalman, "Yaratma Zevki Duyanlar Arasında".
63 Köy Enstitülerinin Acil İhtiyaçları başlıklı 105/18 D -18 sayılı belge, İHT Belgeliği.
64 "Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu", 24.3.1943 tarihli ve 307 sayılı yazı eki, yıl ders notları, İHT Belgeliği.
65 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 51.
66 Falih Rıfkı Atay, "Kocaeli'ne Dair", *Türkyolu* (*Ulus*-Ankara'dan), 9.8.1944.
67 Ülgen, "960 Talebeli Arifiye Köy Enstitüsü Nasıl çalışıyor?".
68 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 394-395.
69 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 149-151.
70 Rado, "Arifiye Köy Enstitüsü'nü Ziyaret".
71 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*, s. 33-34.
72 H. L. D., "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Neler Gördüm?", *Tan*, 2.8.1944.
73 *Köycüler*, sayı 10, Nisan 1946.
74 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 47-49.
75 Yalman, "Yaratma Zevki Duyanlar Arasında".
76 Ahmet Yol'la görüşme.
77 İhsan Ataç, "Arifiye Köy Enstitüsü Öğretmenleri İnönü Kampı'nda", *Türkyolu*, 4.10.1940.

78 Behçet Kemal Çağlar, *Hür Mavilikte*, Türk Hava Kurumu Yayını, 1947.
79 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 14.9.1941 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
80 Ahmet Yol'la İstanbul Erkek Lisesi'nde görüşme, 28.12.2002.
81 Balkır, *Dipten Gelen Ses: ...*, s. 275.
82 "Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne 1944 Yılı İnşaat Mevsiminde Diğer Enstitülerden Gelen İmece Ekipleri", İHT Belgeliği.
83 Hayrettin Uysal, "50. Yılında Köy Enstitüleri", *Sabah*, 17-21 Nisan 1990.
84 *Köy Enstitüleri Defteri 1*, İstanbul: 17 Nisan Derneği, 1974, s. 71-72.
85 Hidayet Gülen'in Dicle Köy Enstitüsü imecesini anlatan şiirsel yazısından alıntıdır. Hidayet Gülen, "Dicle Köy Enstitüsü", *İlköğretim*, sayı 167-168, s. 2227-2229, 15.11.1944.
86 Yalman, "Şakir'in Hikâyesi", *Yarının Türkiye'sine Seyahat*, s. 28-29.
87 Ahmet Emin Yalman, "Neşenin, Havaya Benzer İhtiyaç Olduğunu Öğreniyorum", *Vatan*, 14.3.1944.
88 "Arifiye Köy Enstitüsü'nü Gezdikten Sonra", *Son Posta*, 2.8.1944.
89 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 101.
90 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 66.
91 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 66.
92 Ahmet Yol'la görüşme.
93 İ. H. Tonguç, *Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy*, s. 599-601.
94 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 53.
95 Atilla Taş'ın Ülker Yol'la yaptığı Yön Radyo'da yayınlanan röportaj, 17.4.2013.
96 Niyazi Altunya, *Köy Enstitüsü Sisteminin Düşünsel Temelleri*, 2.000, s. 43.
97 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*,1976, s. 79.
98 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*,1976, s. 79.
99 *Tonguç'a Kitap*, İstanbul: İmece Yayınları, 1961.
100 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 74.
101 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*, s. 48.
102 "Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu", 74/3, D-7 no'lu rapor, İHT Belgeliği.
103 Erdal Atıcı, Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar 2, *Köy Enstitülülerle Söyleşiler*, Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2011.
104 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 59.
105 İsa Yavuz, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Okuma", *Köy Enstitüleri*, Nisan 1945, s. 72.
106 Yavuz, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Okuma".
107 Ali Görgülü, 1944 yılı not defterinden, akt. Şefika (Görgülü) Kamçez.
108 Şahap Okuturlar, "Köy Enstitülerinde Sınıf Kitaplıklarının Kuruluşu Münasebetiyle", *İlköğretim*, 15 Şubat 1949.
109 Balkır, *Dipten Gelen Ses: ...*, s. 351-353.
110 Balkır, *Dipten Gelen Ses: ...*, s. 354.
111 Maide Aybarsu'yla görüşme, 30.3.2002.
112 Aynı görüşme.
113 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 99.

ENSTİTÜDE SANAT VE SPORUN ÖNEMİ
(Sayfa 347-404)

1 Balkır, *Dipten Gelen Ses*: ..., s. 214.
2 Yüce, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Gördüklerim", Rıfat Yüce, *Türkyolu*, 21-28.4.1942.
3 S. Edip Balkır'dan Tonguç'a Ocak 1941 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
4 S. Edip Balkır'dan Tonguç'a 12.8.1941 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
5 Ülker Yol'la (Aktan) görüşme.
6 Yalman, "500 Robenson Arasında".
7 "Cumhur Reisimiz, Adapazarı ve Arifiye'de Tetkiklerde Bulundular", *Cumhuriyet*, 12.9.1942.
8 Balkır, *Dipten Gelen Ses*: ..., s. 216-217.
9 Yalman, "Yaratma Zevki Duyanlar Arasında".
10 Yalman, "Neşenin, Havaya Benzer Bir İhtiyaç Olduğunu Öğreniyorum".
11 "Arifiye Köy Enstitüsü'nün İzmir Halkevi'ndeki Müsameresi", *Vatan*, 3.7.1944.
12 "Arifiye Köy Enstitüsü Talebeleri Halkevimizde Alakayla Dinlenen Güzel Bir Konser Verdiler", *Türkyolu*, 4.7.1944.
13 Melih Yener, "Arifiye Köy Enstitüsü Enstitü Talebelerinin, İzmit Halkevinde Verdikleri Konser, Bulunanları Hayrete Düşürecek Kadar Muvaffakiyetli Oldu", *Vatan*, 7.7.1944.
14 "Maarifi Vekili ve Gazeteciler Arifiye Köy Enstitüsü'nde", *Son Posta*, 1.8.1944.
15 "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Yaptıkları Tetkikten Çok Memnun Oldular", *Türkyolu*, 2.8.1944.
16 "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Tetkikler", *Tan*, 2.8.1944.
17 Ülgen, "960 Talebeli Arifiye Köy Enstitüsü Nasıl Çalışıyor?".
18 Faruk Fenik, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Geçen Bir Gün", *Vatan*, 4.8.1944.
19 Rado, "Arifiye Köy Enstitüsü'nü Ziyaret".
20 Hasan Bedreddin Ülgen, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Bir Saat", *Akşam Postası*, 7.8.1944.
21 "Esirlerin Rüyası": Savaş karşıtı İngiliz Yazar Christopher Fry'ın savaş sonrasında yazdığı yedi piyesten biri. Tek perdelik dramatik bir şiirdir. Savaş esirlerini konu edinmiştir. Sözü edilen bu piyesin şarkısı olmalıdır. *Akis*, 12 Şubat 1955.
22 Mustafa Kara, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Müzik Çalışmaları", *Köy Enstitüleri*, Temmuz 1945, s. 3.
23 Ülker-Ahmet Yol, Halime-Selahattin Kocataş, Hamiyet Albayrak, Rıfat Ural, Zehra Daner ve Sevim-Mustafa Eyüboğlu ile yapılan görüşmeler.
24 Bkz. Bu kitapta "Destan Yazılıyor, Arifiye Havaalanı'nda Enstitülüler" kısmı.
25 Çağlar, *Hür Mavilikte*, s. 9-13.
26 Balkır, *Dipten Gelen Ses*.
27 H. Veldet, Velidedeoğlu, "Baltalanan Bir Kalkınma Hamlesi", *Cumhuriyet*, 18-21 Nisan 1968.
28 Ahmet Yol'la görüşme.
29 Aynı görüşme.
30 Zehra Daner'in 9.1.2003 tarihli mektubu.
31 "Köy Enstitülerinin Yıldönümü, Arifiye'de Yapılan Tören", *Ada Postası*, 20.4.1948.
32 "Köy Enstitüleri Bayramı", *Adapostası*, 19.4.1949.

33 Arifiye Köy Enstitüsü, 25.11.1952 tarihli Öğretmenler Kurulu toplantı tutanağı.
34 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, 1976, s. 50.
35 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a Nisan 1942 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
36 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 100.
37 Rado, "Arifiye Köy Enstitüsü'nü Ziyaret".
38 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 39.
39 Mustafa Kemal Atatürk, TBMM konuşması, 1 Mart 1922.
40 *İsmet İnönü'nün Söylev ve Demeçleri*, c. I, İstanbul, 1946, s. 73.
41 Asım Us, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Bir Günlük Müşahede", *Vakit*, 2.8.1944.
42 Ülgen, "960 Talebeli Arifiye Köy Enstitüsü Nasıl Çalışıyor".
43 Ülgen, "960 Talebeli Arifiye Köy Enstitüsü Nasıl Çalışıyor".
44 Rado, "Arifiye Köy Enstitüsü'nü Ziyaret".
45 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 226.
46 Kıspet: Pehlivanların meşin güreş donu.
47 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 226-227.
48 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 61.
49 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
50 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*, s. 49.
51 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, s. 72-73.
52 Fikret Aksu'nun anıları.
53 Fikret Aksu'nun anıları.
54 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
55 Bkz. Bu kitapta "Askerlik Dersleri" kısmı.
56 İbrahim Yılmaz'dan Berin Tuç'a 16.9.1945 tarihli mektup.
57 "Arifiye Köy Enstitüsü de Güzel Neticeler Aldı", *Türkyolu*, 29.12.1946.
58 *Köy Enstitüleri Spor Yarışmaları*, yıl 1, Hasanoğlan Köy Enstitüsü Yayınları, No: 1, Hasanoğlan, 1947.
59 Toprak Bayramı, özellikle 1940'lı yılların sonuna dek kanun gereği, her haziranın 11. gününü izleyen pazar günüdür. O günle başlayan haftaya "Toprak Haftası" denir ve kutlamalar yapılırdı.
60 *Köy Enstitüleri Spor Yarışmaları*, yıl 2, No: 2, Hasanoğlan Köy Enstitüsü Yayınları, Kızılçullu, 1948.
61 Fikret Aksu'nun anıları.
62 İbrahim Akman'la görüşme, 19.3.2002.
63 Fikret Aksu'nun anıları.
64 Arifiye Köy Enstitüsü, 21.12.1951 tarihli Zümre Öğretmenler Kurulu kararı.
65 Arifiye Köy Enstitüsü 1951-1953 dönemi, 27.5.1952 tarihli Öğretmenler Kurulu kararı.
66 "Köy Enstitüleri Bayramı", *Ada Postası*, 19.4.1949,
67 S. Edip Balkır'dan Tonguç'a 19.4.1940 tarihli mektup.
68 *Köycüler*, sayı 10, Nisan 1946.
69 *Ada Postası*, 22.4.1947.
70 "Köy Enstitülerinin Yıldönümü", *Ada Postası*, 20.4.1948.
71 Oğuzer, "Köy Enstitülerinde Eşitlik Ruhu".
72 İbrahim Akman'la görüşme, 19.3.2002.
73 *Köycüler*, sayı 10, Nisan 1946.
74 S. Edip Balkır'ın 24.5.1941 tarihinde Ankara Radyosu'nda yayımlanan konuşmasından kısaltılarak alınmıştır, *İlköğretim*, sayı 87, 15.6.1941.
75 Atilla Taş'ın Ülker Yol'la yaptığı Yön Radyo'da yayınlanan röportaj, 17.4.2013.

76 Rado, "Arifiye Köy Enstitüsü'nü Ziyaret".
77 "Köy Enstitüsü gecesi", *Türkyolu*, 22.6.1944.
78 "Arifiye Köy Enstitüsü'nün İzmit Halkevi'ndeki Müsameresi", *Vatan*, 3.7.1944.
79 "Arifiye Köy Enstitüsü Talebeleri, Halkevimizde Alakayla Dinlenen Güzel Bir konser Verdiler", *Türkyolu*, 4.7.1944.
80 "Geyve Gençlik Kulübü Arifiye Köy Enstitüsü'nde", *Türkyolu*, 19.6.1945.
81 Berin Tuç, 14.8.1995 tarihli anı notları.

"ŞOFÖR DURDU, ENSTİTÜ MEKTEBİ, DEDİ" (Sayfa 405-443)

1 Bkz. Aydoğan, *Arifiye Köy Eğitmenleri Tarihi*, s. 170-171.
2 Balkır, *Eğitimde İki Anıt*: ..., s. 18.
3 Balkır, *Eğitimde İki Anıt*: ..., s. 20.
4 Balkır, *Eğitimde İki Anıt*.
5 "Maarif Vekili ve Gazeteciler, Arifiye Köy Enstitüsü'nde Yaptıkları Tetkikten Çok Memnun Oldular", *Türkyolu*, 2.8.1944.
6 Süleyman Edip Balkır, *Eski Köy Öğretmeninin Hatıraları*, İstanbul: Arı Kitabevi, 1969.
7 Arifiye'de Bir Köy Kursu, *Tan*, 21.2.1937.
8 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
9 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 251.
10 Selahattin Kocataş'la görüşme, 20.3.2003.
11 Engin Tonguç, *İsmail Hakkı Tonguç*, 2, Ankara, 1997, s. 114.
12 E. Tonguç, *İsmail Hakkı Tonguç*, 2, s. 54.
13 Zehra Daner'le görüşme.
14 Bkz. Bu kitapta "Öğrenci Toplamak: Kayıtlar, Kaçanlar ve Kızlar" bölümünün sonu.
15 *Tonguç'a Kitap*, İstanbul: İmece Yayınları, 1961.
16 Balkır, *Eğitimde İki Anıt*: ..., s. 117.
17 İbrahim Yılmaz'dan, Berin Tuç'a 16.9.1945 tarihli mektup.
18 Satılmış Demir'le görüşme, 20.3.2003.
19 Fehim Akıncı, *Köy Enstitülerinin Kuruluş Nedenleri, Çalışma İlkeleri ve Anılar*, Ankara, Haziran 1974.
20 Zehra Daner'le görüşme.
21 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 316.
22 Berin Tuç, 14.8.1995 tarihli anı notları.
23 Ahmet Yol'la görüşme.
24 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 93-94.
25 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 60.
26 Berin Tuç, 14.8.1995 tarihli anı notları.
27 *Köycüler*, sayı 12, Nisan 1946.
28 Ahmet Yol'la görüşme.
29 Baha Mutlu Aydın, *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2007, s. 122.
30 Vedat Günyol, *Yaza Yaza Yaşarken*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1994, s. 160.

31 Orhan Veli Kanık, *Destan Gibi*, İstanbul: Sebat Basımevi, 1946.
32 Tamamı için bkz. Bu kitapta "Arifiye Müzik Demektir."
33 H. Veldet Velidedeoğlu, "Baltalanan Bir Kalkınma Hamlesi", *Cumhuriyet*, 19.4.1967.
34 "Köy Enstitülerine Gidecek Fakülte Talebeleri", *Türkyolu*, 10.7.1943.
35 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 326.
36 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 207.
37 "Üniversite Profesörleri Arifiye Köy Enstitüsü'nde", *Cumhuriyet*, 18.5.1944.
38 Ali Görgülü'nün 1944 yılına ait cep takvimine düştüğü not.
39 Ahmet Yol'la görüşme.
40 "Üniversite Coğrafya Öğrencilerinin Tetkik Seyahati", *Cumhuriyet*, 10.9.1948.
41 *Ata, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 21, sayı 3, s. 193-207.
42 Richard D. Robinson, *Letters From Turkey*, Robert College, Report N: 33, 1965.
43 Ahmet Yol ve Ülker Yol'la görüşme, 8.8.2002.
44 "Ord. Prof. Caroll C. Pratt'ın Mektubu", *Cumhuriyet*, 7.2.1948.
45 Falih Rıfkı Atay, "Kocaeli'ne Dair", *Türkyolu*, 9.8.1944.
46 Zekeriya Albayrak'la görüşme, 18.4.2009.
47 D.60/14 H-1 numaralı, 7.3.1944 tarihli, Donald E. Webster'a yazılan yazı ve eki, İHT Belgeliği.
48 Ahmet Yol'la görüşme.
49 Zehra Daner'le görüşme.
50 Donald, E. Webster, *Kemalism A Civil Religion?* Şey Press, Nisan 1979, s. 168-177.
51 *İlköğretim*, s. 85.
52 Haberin bu kısmı okunamamıştır.
53 "Prof. Hamley'in Konferansı", *Akşam*, 25.4.1941 ve 27.4.1941.
54 Ahmet Yol'la görüşme.
55 Ahmet Yol ve Ülker Yol'la görüşme, 8.8.2002.
56 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 319.
57 Berin Tuç, 14.8.1995 tarihli anı notları.
58 "Bir Çin Profesörü Arifiye Köy Enstitüsü'nü Ziyaret Etti", *Türkyolu*, 11.8,1950.
59 Hakkı ve Huban Tanberk'le görüşme, 28.10.2002.
60 "Siyasal Bilgiler Okulu Talebeleri Arifiye'ye Geliyor", *Türkyolu*, 14.2.1941.
61 "Kars Köy Enstitüsü Talebeleri Şehrimizde", *Türkyolu*, 14.3.1941.
62 "Siyasal Okul Talebeleri, Arifiye'de Tetkikler Yaptılar", *Türkyolu*, 14.3.1941.
63 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 19.2.1942 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
64 "Ziraat Vekili İzmit'te", *Yeni Sabah*, 22.2.1942.
65 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 10.5.1942 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
66 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 13.9.1942 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
67 Balkır, *Eğitimde İki Anıt*: ..., s. 18.
68 Şevket Rado, "İlköğretim Davasını Köy Enstitüleri Halledecek", *Akşam*, 5.8.1944.
69 Mediha Esenel, *Geç Kalmış Kitap*, İstanbul: Sistem Yayıncılık. 1999.
70 *Köycüler*, sayı 12, Nisan 1946.
71 *Köycüler*, sayı 12, Nisan 1946.
72 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 189-197 ve Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 75.
73 Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dekanlığı, 28.12.1951 tarihli ve 3796 sayılı yazı.

YENİ EĞİTİMİN KADROSU
(Sayfa 445-514)

1 Milli Eğitim Bakanlığı, Zat İşleri Müdürlüğü, 27.2.1948 tarihli ve 3674 sayılı atama onayı, K. Aydoğan Belgeliği.
2 Akıncı, *Köy Enstitülerinin Kuruluş Nedenleri...*, s. 6.
3 Akıncı, *Köy Enstitülerinin Kuruluş Nedenleri...*, s. 12.
4 Hürrem Arman, *Piramidin Tabanı*, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayını, 2016, s. 263.
5 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 34.
6 Akıncı, *Köy Enstitülerinin Kuruluş nedenleri...*, s. 15.
7 İsmail Safa Güner, *Köy Enstitüleri Hatıraları*, Kervan Matbaası, 1963.
8 *Toplum Bilim*, Köy Enstitüleri özel sayısı, Töb-Der Yayın Organı, 1977,
9 *Köy Enstitüleri Defteri-2*, İstanbul: 17 Nisan Derneği Yayını, 1975, s. 21.
10 Güner, *Köy Enstitüleri Hatıraları*, s. 155.
11 Güner, *Köy Enstitüleri Hatıraları*, s. 158.
12 "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Neler Oluyor?", *Ada Postası*, 23.10.1951.
13 "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Neler Oluyor?".
14 Güner, *Köy Enstitüleri Hatıraları*, s. 160.
15 Fırıncı Mustafa Örge'nin oğlu Kemal Örge'yle görüşme.
16 *Dernek*, Aylık Meslek, Sanat ve Fikir Dergisi, sayı 1, Nisan 1955, Adapazarı.
17 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 336.
18 Zekeriya Albayrak'la görüşme.
19 Aynı görüşme.
20 Arifiye Köy Enstitüsü, Aralık 1951 tarihli Öğretmenler Kurulu kararı.
21 Aynı karar.
22 Aynı karar.
23 Bu cezalara neden olan suçlar ve işlenme sıklıkları ile ilgili Ekler bölümünde Ek 8'e bakılabilir.
24 Balkır, *Dipten Gelen Ses: ...*, s. 75.
25 Hakkı Tanberk'le görüşme, 28.10.2002.
26 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 24.12.1948 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
27 İ. H. Tonguç'tan S. Edip Balkır'a 25.9.1942 tarihli mektup, İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 65-67.
28 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 21.5.1943 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
29 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 2.8.1943 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
30 Harun Topkara'nın elyazısı notları.
31 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 56.
32 Balkır, *Eski Bir Öğretmenin Anıları...*, s. 174.
33 Balkır, *Eski Bir Öğretmenin Anıları...*, s. 224 ve 230.
34 Balkır, *Dipten Gelen Ses: ...*, s. 415.
35 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 5.5.1944 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
36 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 330.
37 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 331.
38 İbrahim Akman'la görüşme, 19.3.2002.
39 Şipka: Kızanlık'ın kuzeybatısındaki dağ sırasında, tek geçit veren yerde, güzel bir tepenin adıdır. Bugün de aynı adla anılmaktadır.

40 Dumlupınar Yatı Mektebi yurt çapında savaşlarda yetim kalan çocuklar için açılan, Cumhuriyet döneminde çoğalmış okullardan biridir.
41 Yusuf İzzettin Sarayı: Zincirlikuyu'da, bugün Yapı Sanat Okulu olan yerdedir ve o tarihlerde Balmumcu Yatı Mektebi binalarından biridir.
42 Balkır, *Dipten Gelen Ses*: ..., s. 214-216.
43 Zehra Daner'le görüşme.
44 Zehra Daner'in mektubu, tarihsiz.
45 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 17-18.4.1940 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
46 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 3.5.1940 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
47 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 19.1.1944 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
48 Hakkı Tanberk'le görüşme, 28.10.2002.
49 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 415.
50 Hakkı Tanberk'le görüşme, 28.10.2002.
51 Hüseyin Avni Gülener'le görüşme, 24.2.2017.
52 Hakkı Tanberk'le görüşme, 28.10.2002.
53 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
54 Aynı görüşme.
55 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 248.
56 Bkz. Bu kitapta "Âşık Veysel" kısmı.
57 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
58 Dönerce: Ayaklı bir tahta direğin ucuna saplanan bir iğnenin üzerinde, parlak ve süslü kâğıt parçalarından yapılan şemsiye görünümlü ve kalorifer sıcaklığıyla dönen ve Sabahattin Eyüboğlu'yla anılan oyuncak.
59 İlköğretim Genel Müdürlüğü, 10.05.1946 tarihli ve 16027 sayılı İ. Hakkı Tonguç imzalı belge, K. Aydoğan Belgeliği.
60 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 183.
61 Arifiye Köy Enstitüsü Müdürlüğü, 27.2.1948 tarihli ve 6/452 sayılı yazı, K. Aydoğan Belgeliği.
62 Arifiye Köy Enstitüsü Müdürlüğü, 8.10.1950 tarihli ve 35/1943 sayılı yazı, K. Aydoğan Belgeliği.
63 Maarif Vekilliği, 6.7.1940 tarihli ve 7955 sayılı M. Köseataç'ın, Arifiye'ye atama kararnamesi.
64 *Tonguç'a Kitap*, s. 320-320.
65 *Tonguç'a Kitap*, s. 302-307, 320-321.
66 Bkz. Bu kitapta "Âşık Veysel'in İlk Enstitü Durağı Arifiye Olur" kısmı.
67 Daraba: Tahta perde, tahta bölme.
68 Mustafa Örge'nin Arifiye İlköğretmen Okulu çıkışlı oğlu Kemal Örge'yle görüşme.
69 Aynı görüşme.
70 Fırtına, *Köy Enstitülerinde Usta Öğreticiler*, s. 51-52.
71 Balkır, *Dipten Gelen Ses*: ..., s. ...
72 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 8.3.1942 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
73 *İlköğretim*, sayı 153-154, 15 Nisan-1 Mayıs 1944 ve sayı 155-156, 15 Mayıs-1 Haziran 1944.
74 Ahmet Yol'la görüşme.
75 Fırtına, *Köy Enstitülerinde Usta Öğreticiler*, s. 120-124.
76 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 292.
77 Faruk Fenik, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Geçen Bir Gün", *Vatan*, 4.8.1944.

78 Ahmet Yol'la görüşme.
79 Melih Yener, "Arifiye Köy Enstitüsü Enstitü Talebelerinin, İzmit Halkevinde Verdikleri Konser, Bulunanları Hayrete Düşürecek Kadar Muvaffakiyetli Oldu", *Vatan*, 7.7.1944.
80 Satılmış Demir'le görüşme, 20.3.2003.
81 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*, s. 63-71.
82 Maide Aybarsu'yla görüşme, 30.3.2002.
83 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 58.
84 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 52-53.
85 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*, s. 23.
86 *Vatan*, 28.10.1940.
87 Sait Turan'ın elyazısı anıları.
88 *Köycüler*, sayı 10, Nisan 1946.
89 *Köycüler*, "Haberler", sayı 12, Temmuz 1946.
90 Hakkı Tanberk'le görüşme, 28.10.2002.

DERGİLERDE ARİFİYE KÖY ENSTİTÜSÜ (Sayfa 515-535)

Bu iki sayının kopyaları, Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı emekli öğretmen ve gazete yazarı Abdullah Çelik'ten sağlanmıştır.
2 Enis Şahin, *Sakarya Basın Tarihi, 1919-2004*, s. 256.
3 *Köycüler*, sayı 10, Nisan 1946.
4 *Köycüler*, sayı 12, Temmuz 1946.
5 *Köycüler*, sayı 12, Temmuz 1946.
6 *İlköğretim*, s. 14.
7 *İlköğretim*, s. 33.
8 *İlköğretim*, s. 38.
9 *İlköğretim*, s. 42.
10 *İlköğretim*, s. 58.
11 *İlköğretim*, s. 68.
12 *İlköğretim*, s. 76.
13 *İlköğretim*, s. 151.
14 Bkz. "Evsiz Kalan Öğretmenlere Ev İmecesi" ve *İlköğretim*, s. 153-154 ve 155-156.
15 *İlköğretim*, s. 156.
16 *İlköğretim*, s. 164-165.
17 Bkz. "İmecelerde Arifiye Ekipleri" ve *İlköğretim*, s. 167-168.
18 Bkz. "Enstitülerde Sağlık ve Köy Sağlık Memurları" ve *İlköğretim*, s. 171-174.
19 *İlköğretim*, s. 218.
20 *İlköğretim*, s. 363-364.
21 27.2.946 tarihli ve 2 sayılı, Talim ve Terbiye Dairesi yazısı, İHT Belgeliği.
22 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 22.2.1942 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
23 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 8.3.1942 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
24 Dergi Kolu, yazı değerlendirme listesi, İHT Belgeliği.
25 *Köy Enstitüleri*, Milli Eğitim Bakanlığı, sayı 1, Ocak 1945.

26 Hamit Sarı, "İpekçi Hakkı Bey", *Köy Enstitüleri*, sayı 2, Nisan 1945.
27 İsa Yavuz, "Arifiye Köy Enstitüsü'nde Okuma", *Köy Enstitüleri*, sayı 2, Nisan 1945.
28 Edip İzmirligil, "Sapanca Gölü'nün Balık Türleri", *Köy Enstitüleri*, sayı 7-8, Ağustos-Eylül 1947.
29 Nebahat Kaya, "Adliye Köyünde Düğün Âdetleri", *Köy Enstitüleri*, sayı 7-8, Ağustos-Eylül 1947.
30 Selahattin Demirkıran, *Arifiye Köy Enstitüsü-2*, *Köye Doğru*, 1.4.1944.
31 Ramazan Damgacı, "Köyüm", *Folklor Postası*, sayı 18, Eylül 1946.
32 Abdullah Çelik, "Bir Köy Çocuğu Halkevinde", *Ülkü Halkevleri*, III. Seri, Mayıs 1947, s. 5.
33 "Arifiye Köy Enstitüsü", *İktisadi Yürüyüş*, 1950.
34 *İmece*, sayı 1, 1961, s. 29-30.
35 *İmece*, sayı 2, 1961, s. 10-11.
36 *İmece*, sayı 3, 1961, s. 5-6.

ENSTİTÜLÜ ÖĞRETMEN OLMAK
(Sayfa 537-572)

1 H. Bedrettin Ülgen, "Yüksek Köy Enstitüsü'ne Alınan Öğrenciler", *Vakit*, 2.8.1944.
2 *Köy Enstitüleri*, Milli Eğitim Bakanlığı, sayı 1, Ocak 1945.
3 14.9.1946 tarihli ve 3130 sayılı Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu yazısı ve ekli liste, İHT Belgeliği.
4 Abdullah Özkucur, *Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü*, Ankara: *Köy Enstitüleri* ve *Çağdaş Eğitim Vakfı* Yayınları, 2013.
5 Karabey Aydoğan, "Akdere Köyünden Şehir Operasına", *Yeniden İmece*, sayı 4, İzmir, 2004.
6 Ahmet Yol'la görüşme.
7 Ahmet Yol'la İstanbul Erkek Lisesi'nde görüşme, 28.12.2002.
8 *İsmail Hakkı Tonguç*'un 1946 yılı not defteri, E. Tonguç, *İsmail Hakkı Tonguç*, 2. Kitap, s. 234.
9 S. Edip Balkır'dan Tonguç'a 16.3.1943 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
10 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 230.
11 Köy Enstitüsü Mezunlarının Çalıştıkları Okullar başlıklı 99/27 F-1 sayılı genelge, İHT Belgeliği.
12 "Arifiye Köy Enstitüsü Uygulama Okulu İşletmesinin Planına Ait Açıklama", *İlköğretim*, s. 2494.
13 Balkır, *Dipten Gelen Ses: ...*, s. 399-403.
14 26 Kasım 1945 tarihli ve 256 sayılı *Tebliğler* dergisi.
15 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu, 24.3.1943 tarihli ve 307 sayılı yazı eki üçüncü ders notları, İHT Belgeliği.
16 İ. H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 86.
17 Kartal, *Tonguç'un Köy Sağlık Memuru*, s. 5.
18 Balkır, *Dipten Gelen Ses...*, s. 403-407.
19 "Bu Sene 45 Köyümüz Okul ve Öğretmene Kavuşuyor", *Türkyolu*, 21.7.1944.

20 63/9 H-1 numaralı, Kocaeli Vilayeti 1943-1944 Ders Yılı Maarif Durumu, 8 numaralı çizelge, İHT Belgeliği.
21 Asım Us, *Vakit*, 2.8.1944.
22 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 131.
23 Abdullah Çelik, Arifiye Anadolu Öğretmen Lisesi yerleşkesi içinde yapılmış spor salonuna Süleyman Edip Balkır adının verilmesine ilişkin yazdığı yazıya 1947 yılında köy enstitüsünden mezun olduğunda yazdığı şiiri de eklemiş; *Yenigün*, 28.6.2003.
24 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
25 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 110.
26 Yeşilyaprak, *Arifiye Köy Enstitülü Annemle Damla Söyleşiler*, s. 41-42.
27 Köylerde tatbik edilmek üzere müsabakayla hazırlatılan okul binalarının kaça çıkarılacağını gösteren çizelge, İHT Belgeliği.
28 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 382-383.
29 Ahmet Taner Kışlalı, "Bozkırdaki Kıvılcım", *Cumhuriyet*.
30 Satılmış Demir'le görüşme, 20.3.2003.
31 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 387.
32 Aydoğan, "Tonguç'un Gizli Şifreleri", s. 167-174.
33 Arifiye Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu Müdürlüğü, 24.4.1945 tarihli ve 1290 sayılı yazı, İHT Belgeliği.
34 Ali Görgülü'nün not defteri, akt. Şefika (Görgülü) Kamçez.
35 *Köycüler*, sayı 10, Nisan 1946.
36 "Bu Sene 45 Köyümüz Okul ve Eğitmene Kavuşuyor", *Türkyolu*, 21.7.1944.
37 Aydın, *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması*, s. 122.
38 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 140.
39 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 409.
40 Rado, "Arifiye Köy Enstitüsü'nü Ziyaret".
41 "Eşme Köyünde İki Eğitmen Evinin Temeli Atıldı", *Türkyolu*, 4.5.1944.
42 "İ. Hakkı Tonguç, İlkokul Öğretmenleri İçin Yaptırılacak Evler", *İlköğretim*, sayı 149-150, 152 ve *İlköğretim*, sayı 147-148.
43 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 10.2.1944 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
44 "Milli Eğitim Bakanı İzmit'te", *Akşam*, 17.8.1945.
45 E. Tonguç, *İsmail Hakkı Tonguç*, 2. Kitap, s. 114.
46 Ferit Oğuz Bayır, *Köyün Gücü*, Ulusal Basımevi, 1971, s. 163-164.
47 "Bizden Bir Ses", *İmece*, sayı 3, 1961, s. 5-6.
48 Berin Tuç, 14.8.1995 tarihli anı notları.
49 Aynı anılar.
50 Berin Tuç, 14.8.1995 tarihli anı notları.
51 Satılmış Demir'le görüşme, 20.3.2003.
52 Adapazarı Bölge VIII. Gezici Başöğretmenliği'nin Şubat 1946 ayı gezi planı ve aynı aya ait bir haftalık çalışma raporu, İHT Belgeliği.
53 Ahmet Yol'la görüşme.
54 Süleyman Adıyaman'dan İ. H. Tonguç'a, 9.1.1948 ve 3.2.1948 tarihli mektuplar, E. Tonguç, *İsmail Hakkı Tonguç*, 2, s. 362.
55 "Köylerde Halkı Uyandırma Hareketleri", *Türkyolu*, 29.3.1946.

ENSTİTÜLERİN VARLIĞINDAN RAHATSIZLIK DUYANLAR (Sayfa 573-588)

1 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 19.2.1942 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
2 Mehmet Başaran, *Devrimci Eğitim Köy Enstitüleri*, Papirüs Yayınları, 1999, s. 54-59.
3 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
4 Atilla Taş'ın Ülker Yol'la yaptığı Yön Radyo'da yayınlanan röportaj, 17.4.2013.
5 Oğuzer, "Köy Enstitülerinde Kardeşlik Ruhu".
6 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 467-468.
7 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 484.
8 Maide Aybarsu'yla görüşme, 30.3.2002.
9 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 18.12.1946 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
10 S. Edip Balkır'dan İ. Hakkı Tonguç'a 21.9.1947 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
11 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 210-218.
12 Balkır, *Dipten Gelen Ses:* ..., s. 459.
13 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 74.
14 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 459.
15 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 460.
16 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 495-496.
17 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 506-508; Muammer Köseataç'ın mektubu Köni'nin gelişini ayrıntılı biçimde anlatmaktadır.
18 Berin Tuç, 14.8.1995 tarihli anı notları.
19 "Milli Eğitim Bakanının Dünkü Tetkikleri", *Cumhuriyet*, 4.8.1947.
20 "Köy Enstitüleri İçin Mecliste Hararetli Görüşmeler", *Cumhuriyet*, 30.8.1947.

ZOR GÜNLER (Sayfa 589-609)

1 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 224.
2 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 224, 266-268.
3 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 293-294.
4 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 295.
5 Güner, Köy Enstitüsü Hatıraları, s. 156-160.
6 *Köy Enstitüleri ve Koç Federasyonu*, Ayyıldız Basımevi, 1966, s. 131 vd.
7 *Köy Enstitüleri ve Koç Federasyonu.*
8 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 332.
9 Mustafa Kemalettin Eyüboğlu ve Sevim Eyüboğlu'yla görüşme, 22.6.2002.
10 Güner, *Köy Enstitüsü Hatıraları*, s. 160.
11 Hakkı Tanberk'le görüşme, 28.10.2002.
12 Zehra Daner'le görüşme.
13 Bu cezalarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. bu kitapta "Yöneticiler" kısmı ile Ekler bölümünde Ek 8.

14 TBMM Tutanak dergisi, 10.4.1966 tarih, 441 no'lu karar gereğince yayınlanmış tutanak.
15 Aynı tutanak.
16 İbrahim Akman'la görüşme, 19.3.2002.
17 Güney Özkılınç, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=8218
18 Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü, 8.6.1948 tarihli ve 63/16 G. 13943 sayılı yazı.
19 "Arifiye Köy Enstitüsü'nde İki Gün", *Türkyolu*, 7.12.1950.
20 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 336.
21 "Arifiye Köy Enstitüsü'nden Yetişen Öğretmenlerin Beyannamesi", 27.6.1950, *Ada Postası* ve *Türkyolu*, 5.7.1950.
22 Arifiye Köy Enstitüsü 1951-1953 dönemi, zümre öğretmenleri toplantı tutanakları.
23 Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı (Taslak), Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1952.
24 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 342-343.
25 Ömer Lütfü Mete ve Mahir Kaynak, *Derin Devlet*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2007, s. 162.
26 Nurettin Ergin, *Arifiye Öğretmen Okulu ve Tarihçesi-The History of the Ecole Normale of Arifiye*, İstanbul: SSAM Yayını, 1968.

ARİFİYELİLER YAŞAMIN İÇİNDE
(Sayfa 611-648)

1 Abdullah Çelik, "Benim Onur ve Gurur Kaynağım Köy Enstitüleridir", *Sakarya Yanıgün*, 5.3.2017.
2 Ahmet Yol'la görüşme.
3 Rüştü Kartal'ın notları.
4 Karabey Aydoğan, "Sokağa Atmayan Köy Enstitüleri ya da Ayten Aktan", *Yeniden İmece*, s. 15, İzmir, 2007.
5 Halime Akyol'dan Berin Tuç'a 4.12.1945 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
6 Halime Akyol (Kocataş) ve Selahattin Kocataş'la görüşme, 20.3.2003.
7 Hamiyet Albayrak tarafından hazırlanan kendi özgeçmişi.
8 Hasan Ceyhan'la evinde yapılan 21.11.2010 tarihli görüşme.
9 "Rüştü Kartal'ın Notları", "Hayrettin Uysal'ın Mektubu", Mehmet Bayrak, *Köy Enstitülü Yazarlar ve Ozanlar*, TÖBDER Yayınları, 1978.
10 Hüseyin Avni Gülener'in 13.3.2017 tarihli anıları.
11 Oğuzer, "Köy Enstitülerinde Kardeşlik Ruhu".
12 Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak tarafından hazırlanan metin ve *Arifiye Köy Enstitülü... Annemle Damla Söyleşiler* kitabı esas alındı.
13 Kazım Yeşilyaprak, *Toplum Kalkınması ve Örnek Çevre İncelemesi*, No: 1, Düzce: Yeşilyaprak Yayınları, 1966.
14 Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak tarafından hazırlanan metin esas alınarak yazıldı.
15 Bayındır, *Arifiye Işığı*, s. 41.
16 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 63.
17 Civelek, *Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, s. 87.

18 Musa Okay'dan Berin Tunç'a 1.9.1945 tarihli mektup, İHT Belgeliği.
19 Hüseyin Erkan, Dilem, http://blog.milliyet.com.tr/musa-okay-ogretmen/Blog/?Blog-No=254809
20 Gezer, *Aydınlığa Yürüyenler*, s. 29.
21 "Nevzat Üstün Ödüllerini Kazananlar Anlatıyor", *Cumhuriyet*, 21.11.1981.
22 Karabey Aydoğan, "Rıfat Ural Sonsuzlukta Artık", *Yeniden İmece*, s. 29.
23 Kartal, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*.
24 Kartal, *Tonguç'un Köy Sağlık Memuru*, s. 4.
25 Satılmış Demir'le görüşme, 20.3.2003.
26 Rüştü Kartal'ın notları.
27 *Güzel Günler için, Ahmet Yol şarkıları*, CD, *Köy Enstitüleri* ve *Çağdaş Eğitim Vakfı* Yayınları, 2016.
28 Bu gezi için bkz. Karabey Aydoğan, "Evimi Kâbe, Kendimi Pir Sandım", *Yeniden İmece*, s. 5, Kasım 2004, s. 64-68.
29 "Arifiye Köy Enstitüsü çıkışlı Osman Özel", *Yenişehir*, 22.12.2002.
30 İbrahim Akman'la görüşme, 19.3.2002.
31 Musa Yılmaz ve köy sağlık memuru Rüştü Kartal'la Düzce'de görüşme, 26.4.2002.
32 Atilla Taş'ın Ülker Yol'la yaptığı Yön Radyo'da yayınlanan röportaj, 17.4.2013.

KAYNAKÇA

Akalın, Bedri, *Köy Enstitülerinde Müzik Eğitimi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1945.

Akgiray, Hasan Basri, *Gereği Düşünüldü*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2002.

Akıncı, Fehim, *Köy Enstitülerinin Kuruluş Nedenleri, Çalışma İlkeleri ve Anılar*, Haziran 1974, Ankara.

Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.

Altunya, Niyazi, *Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bakış*, İstanbul: Kaveg Yayını, 2009.

Aramızdan Ayrılışının 50. Yıldönümünde İsmail Hakkı Tonguç Sempozyum Bildirileri, İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Yayınları, 2010.

Aslan, Mehmet, *Arifiye Köy Enstitüsü Mezunları 1944-1952 Albüm*, Düzce, 1992.

Atıcı, Erdal, *Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar 2*, Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2011.

Aydın, Baha Mutlu, *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması*, Anı Yayıncılık, 2007.

Balkır, Süleyman Edip, *Dipten Gelen Ses: Arifiye Köy Enstitüsü*, İstanbul: Hür Yayınları, 1974.

Balkır, Süleyman Edip, *Eski Bir Öğretmenin Anıları*, İstanbul: Arı Kitabevi, 1968.

Balkır, Süleyman Edip, *Yeni Hızla Köye Doğru*, Kastamonu Gölköylüler Vakfı Yayınları, 2002.

Basında Köy Enstitüleri I, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2001.

Basında Köy Enstitüleri II, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2001.

Başaran, Mehmet, *Özgürleşme Eylemi: Köy Enstitüleri*, Cumhuriyet Kitapları, 2008.

Başaran, Mehmet, *Sabahattin Eyüboğlu ve Köy Enstitüleri*, Papirüs Yayınevi, 2001.

Bayır, Ferit Oğuz, *Köyün Gücü*, Ulusal Basımevi, 1971.

Bayrak, Mehmet, *Köy Enstitüleri ve Edebiyatı*, Ankara: Öz-Ge Yayınları, 2000.

Bayrak, Mehmet, *Köy Enstitülü Yazarlar Ozanlar*, TÖBDER Yayınları, 1978.

Bayram, Feridun, *Eğitmenler: Öğrenmeyi Öğretme Ustaları*, 1999.

Budak, Hamit, *Yaz Dostum, Öyle Yaz ki*, Sivas: Öz Emek Matbaası, 2002.

Cimi, Mehmet, *Tonguç Baba*, İstanbul: Akyüz Yayınları, 1990.

Civelek, Muhsin, *Melen Çayından Arifiye Işığına, Köy Enstitülü Sağlık Memurunun Anıları*, Şefika (Görgülü) Kamçez Karabey Aydoğan (yay. haz.), İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, 2014.

Çağlar, Behçet Kemal, *Hür Mavilikte*, Ankara: Türk Hava Kurumu, 1947.

Çakır, M., *Hasan Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.

Çelik, Abdullah, *Ada Postası* Arşivi, Sakarya.

Dernek, Adapazarı Öğretmenler Yardımlaşma Derneği Yayını, Sayı:1,2 1955.

Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç, İstanbul: Ant Yayınları, 1969.

Devrimci Eğitim Şûrası Türkiye Öğretmenler Sendikası, TÖYKO Matbaası, 1969.

Eğitimde İki Anıt: Yücel-Tonguç-S. Edip Balkır, İstanbul: Arı Kitabevi, 1969.

Ekinci, Necdet, *Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1997.

Ellinci Sanat Yılında Hüsnü Gürsel, Albüm.

Ergin, Nureddin, *Arifiye Öğretmen Okulu ve Tarihçesi*, Sakarya Sosyal Araştırmalar Merkezi, 1968.

Eyüboğlu, Sabahattin, *Köy Enstitüleri Üzerine*, Cem Yayınları, 1979.

Fırtına, Bahattin, *Köy Enstitülerinde Usta Öğreticiler*, 2. basım, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği, Nisan 2005.

Fırtına, Bahattin, *Köy Enstitülerinde Usta Öğreticiler*, İzmir: Gömeç Belediyesi Kültür Yayınları, 2003.
Fırtına, Bahattin, *Köy Enstitülerinde Usta Öğreticiler*, İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, 2003.
Gedikoğlu, Şevket, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla: Köy Enstitüleri*, Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret, 1971.
Gezer, Nadir, *Aydınlığa Yürüyenler*, Ankara: Başak Yayınları, 1993.
Gezer, Nadir, *Mustafa Kemal ve Ulusal Eğitim*, Ankara: Güldikeni Yayınları, 1999.
Güner, İsmail Safa, *Köy Enstitüleri Hatıraları*, Kervan Matbaası, 1963.
Güner, İsmail Safa, *Yatılı Okul ve Köy*, Ankara: Emek Basım Yayınevi, 1955.
Günyol, Vedat, *Yaza Yaza Yaşarken*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1994.
İleri, Köy Enstitüleri ve İlkokul Öğretmenleri Dergisi, 1950.
İlköğretim dergileri, Milli Eğitim Bakanlığı, süreli yayını.
İsmail Hakkı Tonguç Sempozyumu Bildirileri, 20-22 Mayıs 2010, İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, 2010.
Kanık, Orhan Veli, *Destan Gibi*, Sebat Basımevi, 1946.
Kaplan, Mevlüt, *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002.
Karabey Aydoğan, *Arifiye Köy Eğitmenleri Tarihi*, İstanbul: Demkar Yayınevi, 2015.
Kartal, Rüştü, *Arifiye'den Kızılçullu'ya*, Dr. Mustafa Duman (yay. haz.), 1998.
Kartal, Rüştü, *Tonguç'un Köy Sağlık Memuru*, Mustafa Duman (yay. haz.),1998.
Kaya, Yahya Kemal, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, Ankara, 1984.
Kaya, Yalçın, *Köy Enstitüleri, Antigone'den Mızraklı İlmihale, I-II*, İstanbul: Tiglat Matbaacılık, 2001.
Kirby, Fay, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, Güldikeni Yayınları, 2000.
Köy Enstitüleri Defteri I, II, III, 17 Nisan Derneği Yayını, 1975.
Köy Enstitüleri Dergisi, I, II, III, IV, V, VI, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü, Ankara: Maarif Vekâleti, 1945-1947.
Köy Enstitüleri I, Maarif Vekâleti, 1941.
Köy Enstitüleri II, Maarif Vekâleti, 1945.
Köy Enstitüleri ile İlgili Yasalar, c. I-II, Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2000.
Köy Enstitüleri ve Koç Federasyonu, Ayyıldız Matbaası 1966.
Köy Enstitülerinde Söylenen Halk Türküleri, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü. 1945.
Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi, Maarif Vekâleti, Ankara, 1943.
Köycüler, Arifiye Köy Enstitüsü Aylık Fikir Dergisi, 1946.
Kurtuluş, Yıldız, *Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Tonguç*, Güldikeni Yayınları, 2001.
Kuruluşunun 36. Yılında Köy Enstitüleri. Yeni Toplum özel sayısı, 1976.
Kuruluşunun Ellinci Yılında Köy Enstitüleri, Ankara, Eğit-Der Yayınları, 1990.
Menekşe. Nedim, *Kuruluşundan Günümüze Kepirtepe*, 2000.
Mete, Ömer Lütfü ve Mahir Kaynak, *Derin Devlet*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2007.
Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı (Taslak), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1952.
Özel, Mehmet, *Köy Enstitüleri Albümü*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
Özkucur, Abdullah, *Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü*, Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2013.
Özkucur, Abdullah, *Köy Enstitüleri Destanı*, Öğretmen Yayınları, Ankara 1985.
Semerci, Bekir, *Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri*, Özgür Yayın Dağıtım, 1989.
Sükan, Lemanser, *Memleket Yollarında 1940-1980*, Nilüfer Belediyesi 2010.
Şanoğlu, Sıtkı, *Köy Enstitüleri Spor Yarışmaları*, Ankara: Hasanoğlan Köy Enstitüsü yayınları II, 1947.

Şanoğlu, Sıtkı, *Köy Enstitüleri Spor Yarışmaları*, Hasanoğlan Ankara: Köy Enstitüsü yayınları I, 1947.
TBMM tutanakları.
Tekben, Şerif, *Neden Köy Enstitüleri*, TMGT Yayınları, 2, 1962.
Tonguç, Engin, *Bir Eğitim devrimcisi, İsmail Hakkı Tonguç I, II*, Güldikeni Yayınları, 1997.
Tonguç, Engin, *İsmail Hakkı Tonguç*, 1, Ankara: Güldikeni Yayınları, 2001.
Tonguç, Engin, *İsmail Hakkı Tonguç*, 2, Ankara: Güldikeni Yayınları, 2001.
Tonguç, İsmail Hakkı, *Canlandırılacak Köy*, 2. Bası, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1947.
Tonguç, İsmail Hakkı, *Eğitim ile Canlandırılacak Köy*, Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 1998.
Tonguç, İsmail Hakkı, *İlköğretim Kavramı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1946.
Tonguç, İsmail Hakkı, *Köyde Eğitim*, Kültür Bakanlığı, 1938.
Tonguç, İsmail Hakkı, *Mektuplarla Köy Enstitüleri*, Çağdaş Yayınları, 1976.
Tonguç. İ. Hakkı, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, Güldikeni Yayınları, 1999.
Tonguç'a Kitap. İstanbul: İmece Yayınları, 1960.
Toplum ve Bilim, sayı 76, İstanbul: Birikim Yayıncılık, 1998.
Türkoğlu, Pakize, *Tonguç ve Enstitüleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.
Ural, Rıfat, *Resimli-Ansiklopedik Tabiat Bilgisi ve Biyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Arkın Kitabevi.
Uyar, Bahattin, *Tonguç'un Eğitmenleri*, Öğretmen Dünyası Yayınları, 2000.
Ülkü, Halkevi ve Halkodaları, Mayıs 1947 sayısı.
Yalman, Ahmet Emin, *Yarının Türkiye'sine Seyahat*, İstanbul: *Vatan* Gazetesi Yayını, 1946.
Yeniden İmece, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği üç aylık dergi, sayı 5, 15, 29, 44.
Yetkin, Çetin, *Karşı Devrim 1945-1950*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdürlüğü Hukuk Yayınları, 2006.
Yücel, Âli Yücel, *Davam*, Ankara, 1947.

DİZİN

Abant 260, 422
Abdülaziz'in Av Köşkü 186
Abdülhamid, II 2
Abdülkadir (öğrenci) 442
Abhaz Mehmet Efendi (köy) 72, 242, 243
Acar, Cahide 453, 528, 567, 568
Acar, Kemal 343
Acar, Sait 571
Acı, Ahmet 520, 521
Açıkgöz, Hasan 314, 519
Ada Postası (dergi) 396, 455
Adaköy 72, 240, 630
Adana 13, 451
Adana Öğretmen Okulu 18, 470
Adapazarı 43, 46, 69, 71, 72, 76, 79, 83, 126, 151, 166, 199, 200, 212, 225, 235-237, 249, 254, 257-262, 264, 265, 271, 278, 318, 320, 365, 395, 396, 402, 403, 410, 411, 422, 434, 439, 473, 492, 496, 511, 539, 554, 559, 565, 570, 578, 594, 612-614, 625, 639, 640, 646
Adapazarı Fatma Hanım İlkokulu 615
Adapazarı Güneş Kulübü 390
Âdem Usta (İnşaatçı) 496, 497
Adıvar, Halide Edip 336
Ateşten Gömlek 336
Adıyaman, Süleyman 572
Adliye 531, 569, 571, 613
Adronos Çayı 78
Afacan, Kadir 569
Ağanoğlu, Halit 38, 449
Ahıskalı, Bedri 440
Ahıskaya, Sevim 599
Ahsap Bey 266
Akalın, Bedri 362
Akan, Tarık 630
Akbaba, Halil 78
Akbaba, İbrahim 78, 229
Akçabey 568
Akçadağ 13
Akçadağ 516
Akçadağ Köy Enstitüsü 12, 13, 230, 289, 308, 321, 323, 337, 398, 514, 515, 586
Akçakoca 72, 242, 569, 612, 620, 622, 641
Akçakoca, Mustafa 568
Akçam, Dursun 338
Akçaova 344
Akçay, Recai 101, 134, 136, 137
Akdağmadeni 479, 595
Akdere 70, 614
Akdoruk, Şinasi 128
Akgiray, Hasan Basri 615
Akhun, Ali Nurettin 52, 343, 348, 362, 528
Akıllıoğlu, Şahap 471
Akın, Celal 570, 571
Akıncı, Fehim 103, 126, 170, 171, 212, 279, 390, 396, 412, 446, 448, 450-452, 483, 486, 489, 497, 590, 591, 599
Akkay, Sıtkı 38
Akkaya, Şakir 47, 60, 61
Akkoç, Şaban 343, 507
Akman, Hamdi 38
Akman, İbrahim 94, 183, 188, 214, 272, 385, 387, 392, 398, 450, 453, 470, 471, 600, 626, 646
Akman, Zeynep 470
Akpınar Köy Enstitüsü 308, 384, 456, 464
Akrepol 328
Aksaray 615
Aksel, Malik 542, 614
Aksoy, Asaf 456, 528, 554, 595, 644
Aksoy, Nedime (Parnukçu) xii, 52, 112, 124, 280, 282, 283, 456, 485, 554, 595, 644
Aksu 12, 13, 321, 632
Aksu (dergi) 516
Aksu Köy Enstitüsü 43, 130, 160, 308, 384, 426, 439, 469, 516, 632
Aksu, Fikret 93, 379, 380, 389, 390, 392
Aksüyek, İrfan 478
Akşam (gazete) 12, 403
Akşehir 456, 595
Aktan, Ayten (Erozan) xii, 82-84, 283, 618
Aktan, Bekir Suphi 571
Aktan, Ülker (Yol) xii, 82, 83, 153, 158, 280, 284, 298, 305, 329, 330, 402, 576, 615, 616, 618, 640, 641, 644, 645, 646
Aktaş, Ali 507
Akveren 569
Akyazı 396, 539, 568, 631
Akyol, Halime (Kocataş) xii, 206, 283, 306, 355, 382, 507, 619, 620, 639, 644, 645
Akyol, Sami 578, 581, 582
Akyürek 569
Alaağaç 568
Alaçam 468
Alakoç, Rıfat 568

Albayrak, Zekeriya xii, 82, 425, 458, 621, 641, 642, 644
Ali Dayı (bahçıvan) 166, 176, 491, 493, 494
Ali, Sabahattin 336
Allıören 451
Almanya 4, 17-19, 21, 585
Alogan, Bedri 450, 591
Alp, Hayri 438
Alp, Nihal 403, 404
Alpago, Saim 542, 614
Alpagut 569
Alper, Fahrettin 564
Alsancak Stadı 387
Altan, Celal 52
Altan, Necati 569
Altay, Kemal 568
Altınbaş, Mehmet 232
Altındağ, Faik 569
Altınova 201
Altıntaş 451
Altıparmak İlkokulu 474
Altuğ, Cemil 460
Amasya 2, 172
Amerika 4, 73, 423, 424, 447, 457, 459, 475, 624
Amerikan Hastanesi 426
Amerikan Kültür Heyeti 605
Amerikan Kültür Merkezi 457
Amuca Hasan Bey köyü 636
Ana (kitap) 593
Anar, Fehim 52
Ançok, Kenan 232
Ankara 9, 12, 13, 18, 19, 39-41, 43, 58, 121, 137, 184, 243, 246, 258, 261, 268, 321, 329, 333, 353, 357, 359, 366, 372, 382, 408, 410, 413, 424, 426, 433, 434, 439, 441, 447, 449, 455, 457, 477, 486, 543, 544, 553, 565, 578, 614, 622-625, 632
Aktaş Yetiştirme Yurdu 470
Atatürk Lisesi 21
Devlet Konservatuarı 31, 77, 542
Devlet Tiyatroları 544
Hukuk Fakültesi 137
Öğretmen Okulu 18, 467
Radyosu 23, 254, 524
Sağlık Memurları Cemiyeti 242
Üniversitesi 424, 441, 443
Üniversitesi Ziraat Fakültesi 443
Antalya 12, 13, 329, 426, 625
Apaydın, Talip 338, 527, 575
Apolyont Gölü 623
Arabacıoğlu, Nuri 52
Araç (ilçe) 7
Aras, Tevfik Rüştü 585
Arıkan, Ekrem 232
Arıkan, Hüsniye 382
Arıkan, Saffet 9, 11, 19, 27, 543
Arifiye 11, 12, 39, 47, 58, 60, 76, 116, 118, 130, 152, 174, 185, 219, 236, 277, 278, 568, 569, 638
Anadolu Öğretmen Lisesi 613
Arifbey İlköğretim Okulu 546
Eğitmen Kursu 42, 47, 48, 55, 66, 120, 127, 144, 161, 204, 275, 286, 380, 409, 451, 469, 476, 523, 524, 552
Elma Fidanlığı 61
Köy Enstitüsü ix, xi, xii, 13, 15, 16, 20, 22, 30, 35, 38-40, 42-46, 49-55, 62-64, 66-68, 70-74, 76-85, 92-94, 99, 101, 103, 107, 120, 121, 123, 126, 128-135, 137, 138, 144-148, 150, 156, 158, 160, 162, 166, 168, 170, 171, 174, 175, 177, 178, 182-184, 186-189, 196, 200-203, 205, 209, 214, 218-226, 228, 230-233, 239, 246, 249, 250, 252, 253, 256, 258-264, 268-270, 276, 277, 280, 283-285, 288, 290, 291, 297-304, 307-310, 313-315, 317-323, 325, 328, 329, 332-334, 336, 338, 339, 341, 344, 345, 347-354, 357-360, 362-365, 367-370, 372-374, 377-385, 387-392, 395, 396, 398-420, 422-430, 432-434, 436, 438-443, 445-459, 462-464, 466-471, 473, 474, 477, 479-484, 486, 489-492, 495-499, 502, 509, 512, 513, 516, 521, 522, 524-535, 539, 542, 544, 546-549, 552-554, 559, 562-566, 570, 572, 577-581, 583-597, 599-604, 609, 611, 613, 614, 616-619, 622-632, 634, 635, 637-648
Köy Enstitüsü Uygulama Okulu 546, 549, 594
Köy Enstitüsü ve Eğitmen Kursu 55
Köy Öğretmen Okulu 13
Tohum Islah İstasyonu 61
Topçu Alayı 269
Arman, Hürrem 38, 449, 486
Arman, Suphi 466, 467
Arsan, Aziz 52, 63, 64, 70, 71, 80, 86, 95, 186, 199, 209, 257, 282, 373, 404, 432, 461-463, 476, 507, 514, 528, 567, 568, 583, 623

Arsan, Lerman 282
Arseven, Şükrü 542, 614
Arseven, Veysel 362
Artunkal, Ali Rıza 202
Artvin 12, 615, 642
Aslan, Ali 539, 569
Aslan, Halime 599
Aslan, İbrahim 569
Aslan, Mehmet 321
Aslan, Şaban 507
Aslan, Zuhal 569
Aspendos 329
Ataç, Ahsan 453
Ataç, İhsan 52, 317
Atağ, Mehmet 232
Atak, Salim 387
Atalan, Ali Rıza 569
Atalay, Osman 568
Atan, Ali Rıza 507
Atan, Kemal 569
Atatürk, Mustafa Kemal 3, 6, 7, 9, 19, 31, 40, 137, 146, 375, 382, 495, 603, 623
Atatürkçü Düşünce Derneği 634
Atay, Falih Rıfkı 311, 357, 366, 417, 425, 433
Atay, Huriye 112, 280, 282
Atay, Nuriye 529
Ateş, Hakkı 507
Ateş, Şemsettin 507
Atik, Remzi 379
Avcı, Celal 518
Avusturya 21
Ay, Behzat 338
Ayaz, Hasan (bkz. Bilecikli, Hasan) 534, 539, 622, 623
Aybar, Nazmi 528
Aybarsu, Maide 167, 272, 344, 513, 529, 578
Aydemirli, Seyit Ali 518, 519
Aydın, Sami 285
Aydınlı 480
Aydınlı, Müzeyyen 599
Aydınpınar 568
Aydoğan, Karabey ix, 645
Aydoğan, Turan 580
Aydoğdu, Ayten 599
Aygün, Güzide Sabri 336
Ayhan, Sabriye 599
Aynalı 620
Ayşe (İzmit Lisesi) 382
Aytekin, Mehmet 385
Aytekin, Mustafa 202
Bafra 468
Bağ, Veli 232
Bahadınlı, Yusuf Ziya 338
Bahçecik 45, 479, 625, 626
Bakır, Fatma 599
Bakırköy Ruh ve Sinir Hastanesi 618
Balaban, İbrahim Şadi 450, 451, 453-455, 460, 592, 594, 595, 606
Balcı, Nazif 453, 456, 595
Balçova 617
Balık, Şadiye xii, 625
Balıkesir 12, 13, 43, 410, 472, 565, 623
Balibey İlkokulu 626
Balkan Savaşı (Balkan Harbi) 8, 471, 492, 525, 627
Balkan, Halim 379, 385
Balkır, Filiz 40
Balkır, Nimet 112, 282, 306, 407, 412
Balkır, Özcan 40, 45, 567, 568
Balkır, Süleyman Edip xi, 11, 22, 23, 30, 36, 38-55, 58, 60, 62-64, 66, 76, 78, 81, 84, 85, 87, 88, 95, 99, 106, 107, 110, 112, 116, 118, 120-122, 128, 129, 131, 134-136, 144, 147, 148, 151, 152, 156, 158, 159, 161, 162, 170, 173, 175, 180, 184-187, 189-192, 196-201, 205, 206, 209, 210, 212, 219-222, 224-226, 237, 247, 252-254, 257, 258, 261-266, 268, 272, 275, 276, 282-284, 286-288, 290, 292, 297, 299-301, 303, 304, 306, 309, 315-317, 320, 321, 327, 334, 348, 350, 358, 364, 369, 370, 378, 382, 394, 401, 404-414, 418, 420, 429, 430, 432, 434, 439-441, 445-448, 451, 456, 461-468, 472-474, 476, 480, 481, 483, 484-486, 488, 491-496, 513, 523, 524, 525, 527, 528, 534, 535, 545, 553, 556, 559-561, 563-568, 574, 577-583, 589, 591, 594, 613, 619, 632, 634, 638, 644
Dipten Gelen Ses: Arifiye Köy Enstitüsü 43, 261, 352
Eski Bir Öğretmenin Anıları 40
Yeni Hızla Köye Doğru 147
Ballıca 7
Balmumcu Öksüzler Yurdu 40
Balmumcu Yatı Okulu 52, 406, 484
Baltacıoğlu, İsmail Hakkı 36, 523
Balyan, Sarkis 186
Bandırma 137, 448, 482, 489
Bandırma Ortaokulu 451
Banoğlu, Nevruz 520, 521

Barhal 642
Bartın 136
Başak (dergi) 518
Başar, İsmail 80
Başaran, Mehmet 338, 527, 616
Başaran, Recep 568
Başkaya, İsa 58, 226, 406, 524
Başmak, Ahmet 231, 232, 233
Başoğlu, Ertuğrul 52, 495
Başoğlu, Muzaffer Şerif 424
Bataklı Çiftlik 568
Batmaz, Kıymet 599
Batu, Ali 450, 482
Batu, Selahattin 538
Bayhan, Süleyman 478, 479, 625
Bayındır, Mehmet 77, 78, 154, 168, 176, 182, 201, 202, 229, 298, 310, 334, 414, 513, 581, 629, 630
Bayındırlık Bakanlığı 62
Bayındırlık Bakanlığı Şehircilik Fen Heyeti 137
Bayır, Ferit Oğuz 38, 39, 293, 476
Bayırlı, Hüseyin 343
Baykal, Cevdet 436
Baykal, İhsan 38
Baykurt, Hüseyin 507
Baykurt, Tahir (Fakir) 338, 520, 527
Baymur, Fuat 40, 578
Bayrak, Şükran 382
Bayrı, Ramazan 383
Baytoron, Nuri 390
Baytuz, Ahmet 233, 238
Bayur, Hikmet 606
BCG Verem Aşısı
Beaumarchais 304
Beden Eğitimi ve Spor Şurası 31
Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 381, 382
Bedii, Server 336
Karım ve Metresim 336
Beethoven 352, 353, 355, 356, 360-362, 364-366, 404, 419
Behçet (Arap) 191, 198
Behçet Kemal Çağlar Lisesi 615
Bektaş, Osman 378, 453
Beldibi 568
Bende, Hüseyin 528
Benli, Mustafa 569
Bergama 328, 490
Berkes, Mediha (Esenel) 441
Berkes, Niyazi 424, 441, 594
Berlin 364
Beşikdüzü 13, 423, 634
Beşikdüzü Köy Enstitüsü 12, 101, 126, 189, 253, 321, 362, 384, 446, 449, 497, 590, 598, 600, 601
Beşikdüzü Köy Öğretmen Okulu 12
Beşiktaş 475
Barbaros İlkokulu 621, 641
Büyükesma Sultan İlkokulu 642
Halkevi 472
Kız Lisesi 615
Beumarchais, Pierre
Figaro'nun Düğünü 304
Beyazlı, Zekiye (Erbaş) 642
Beyciler 641
Beydin 613
Beykoz 539
A. Mithat Efendi Okulu 468
İlköğretim Müdürlüğü 468
Kundura Fabrikası 465, 619
Selahattin Karakaşlı İlkokulu 642
Beyköy 568
Beyoğlu 283, 618
Beypazarı 447
Biga 43
Bilecik 13, 16, 43, 58, 66, 68, 70, 77, 81, 310, 402, 410, 523, 565, 628
Bilecikli, Hasan (bkz. Ayaz, Hasan) 534, 539, 622, 623
Bilek, Ahmet 389
Bilge, Gazanfer 389, 390
Bilgiç, Yaşar 243
Bilgin, Cezmi 518, 539
Bingöl Milli Eğitim Müdürlüğü 625
Binyazar, Adnan 338
"Bir Meçhul Öğretmen" (belgesel) 630
Biricik, Naim Selçuk 243
Birinci Dünya Savaşı 228
Biriz, Nurettin 38, 45
Birkök, Naci 453, 456, 477, 482, 595
Birleşmiş Milletler 432
Birol, Bedri 101, 103, 118, 126, 450, 497, 591
Biröz, Aydın 569
Bolu 13, 16, 43, 66, 68, 81, 226, 240, 259, 309, 402, 410, 422, 491, 523, 565, 568, 569, 612, 628, 632, 637, 638
Bolulu, Osman 338
Boran, Behice 424
Bosna 2, 172
Bostancı, Mehmet 243
Bozacı 58

Bozdağ, Habip 243
Bozdemir, Mehmet Ali 78
Bozkurt, Hüseyin 569
Bozüyük 508
Bruki aşireti 608
Budak, Hamit 265
Budaklar 568
Bulgaristan 17, 19, 182, 205, 206, 471, 472, 494, 498, 635, 636
Bulgaristan-Romanya Sınırı 636
Bulum, Ümmühan 599
Bulut, Mehmet 569
Burdur 456, 463, 595
Burian, Orhan 366, 414, 418
Bursa 2, 13, 16, 40, 43, 45, 52, 57, 66, 68, 70, 72, 76, 81, 172, 276, 287, 402, 410, 468, 474, 475, 507, 519, 523, 529, 539, 561, 565, 614, 623, 624, 626, 634-636, 642, 646
Bursa Kız İlköğretmen Okulu 475
Bursa Ticaret Lisesi 566
Bürnük 569
Büyük Doğu (dergi) 575
Büyükgazi İlkokulu 262

Cağaloğlu Erkek Yüksek Öğrenci Yurdu 448
Cambridge Üniversitesi 430
Can, İlyas 569
Can, Muharrem 72, 622
Can, Sevim (Uysal) 625
Canova, Mahir 538
Canselen, Faik 538, 542, 614
Cebeci 21
Celaliye 482, 483, 491
Celaliye Köyü İlkokulu 369
Cemil, Sabri 3
Cengiz Topel İlkokulu 613
Cervantes 336
Don Kişot 336
Ceyhan, Hasan xii, 71, 80, 534, 623, 624, 636, 644
Cılavuz 13
Cılavuz Köy Enstitüsü 12, 89, 189, 253, 308, 321, 323, 339, 423, 440
Civelek, Muhsin xii, 71, 107, 120, 122, 135, 168, 169, 183, 192, 193, 199, 204, 213, 232-234, 240, 250, 270, 278, 300, 305, 325, 329, 335, 336, 345, 370, 465, 556, 562, 630, 631
Coğrafya Bilgileri 336
Copernicus 336
Coşkun, Aslan 461
Coşkun, Hüsnü 507
Coşlar, Mehmet 344
Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 542
Cumhuriyet (gazete) 16, 28, 130, 219, 420, 424, 634
Cumhuriyet Kitap 634
Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi 628

Çağış 69
Çağlar, Behçet Kemal 317-319, 363, 417, 575
Hür Mavilikte 363
Çağlayan Lisesi 623
Çağlıyan, Hüsnü
Çağlıyan, Ömer
Çakar, Necmiye 599
Çakır, Hikmet 520, 521
Çakırhan, Nail 252, 253
Çakmak, Fevzi 28
Çakmaklar 616
Çalıcaalan (Kumcuk) 569
Çalış, Dursun 344
Çalışlar 568
Çam, Hakkı 442, 522
Çambel, Halet 252, 253
Çanakkale 43, 410, 565, 631
Çankaya, Ziya 569
Çankırı 243, 622
Çapayak (Güvenköy) 568
Çarksuyu 434
Çarşamba (Keskinli) 569
Çatalca Hükümet Tabipliği 245, 617
Çatıkkaş, Celal 412
Çavuş 641
Çavuşlar 568
Çaycuma 477, 623
Çaygökpınar 569
Çayırköy 569
Çayırlar 641
Çayören 568
Çayörengüney 568
Çeker, Asım 507
Çekerek 613
Çelik, Abdullah xii, 76, 250, 518, 520, 533, 556, 612, 613
Çengelköy İlkokulu 642
Çerkeş Ortaokulu 453
Çetiner, Kenan 460
Çetiner, Mehmet 232
Çevrik (Cumayeri) 568, 612
Çınar, Mehmet 569

Çıra, İsmail 385
Çırdak 569
Çıvgın, Ş. 518, 519
Çiçek, Mazhar 442, 518-521, 539
Çifteler 10, 11
Çifteler Köy Enstitüsü 35, 134, 138, 146, 230, 252, 261, 262, 308, 321, 323, 384, 469, 575, 592
Çiğdem, Alaattin 568
Çilimli 568, 640
Çin 423, 432
Çocuk Esirgeme Kurumu 7, 8
Çolakoğlu, Nazif 498
Çorboğa, Ömer 232
Çorum 19, 243, 622, 628, 634
Çökekler 568
Çömlekçiler 568, 628
Çubuklu 571
Çubuklu İlkokulu 642
Çukurören 77, 629, 630

Dağlar, Lütfi 38
Dağyoncalı 571
Damgacı, Ramazan 532
Daner, Ahmet Hamdi xii, 22, 52, 84, 86, 95, 221, 223, 247, 319, 348, 350-352, 357, 359, 361, 363, 366-368, 404, 407, 410, 412, 413, 426, 427, 453, 454, 456, 471-475, 526, 528, 530, 583, 595, 614, 616, 639, 644, 645
Daner, Gün 475
Daner, Murat 471
Daner, Tün 472, 475
Daner, Zehra xii, 22, 223, 348, 366, 410, 427, 471, 474, 475, 534, 595, 644
Darıca 201, 642
Darkot, Besim 422
Dârü'l-'ilim 1
Dârü't-ta'lim 1
Darüleytam 7
Darüleytamlar Umum Müdürlüğü 8
Darülmuallimat 2
Darülmuallimin-i Ali 2
Darülmuallimin-i rüşti 2
Darüşşafaka 482
Darvin, Charles 336
Daşlı, Muzaffer 539
Davut (eşkıya) 40
Değirmendere 565, 626
Değişen Dünya 594
Deli Hasanlar 344
Deli, Esat 379, 385, 387, 388
Demir, Mustafa 507
Demir, Osman 491, 497
Demir, Satılmış xii, 77, 111, 260, 298, 512, 513, 560, 638, 644
Demir, Süleyman 379
Demir, Yahya 383
Demirci 634
Demirciler 569
Demircioğlu, Halil 538
Demirel, Sabri 232
Demirhan, Selahattin 102, 299, 343, 531
Demokrat Parti 451, 481, 574, 576, 585, 608
Denksiz, Hasan 76
Derik 634
Devlet Resim ve Heykel Sergisi (Birinci) 31
Dewey, John 27, 423
Dicle 12, 323
Dicle İlköğretmen Okulu 646
Dicle Köy Enstitüsü 43, 214, 320, 323, 470, 498, 526
Dikmen Orta Okulu 625
Dikmen, Ahmet Hamdi 35
Dil Derneği 634
Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi 441
Dil, Kadri 507
Dilek, Ali Osman 507
Diyarbakır 12, 13, 323, 456, 470, 498, 526, 595, 631, 632, 634, 646
Dobruca Türkleri 17
Doğan, H. Hüseyin 520
Doğan, Kadir 507
Doğanay, Mehmet 581, 582
Doğançay 569
Doğangün, Şerafettin 568
Doğru, Hami 368
Doğrugören, H. 518, 519
Doğu Makedonya 461
Dokurcun 568
Dolu, Alaattin 243
Dombaylı 475, 644, 645
Doruk, Arif 317
Dönmez, Kamile 599
Dördüncü Türk Dili Kurultayı 467
Dört Canavar 41
Dudaktan Kalbe (K. Nadir) 336
Dumlu, Lütfü 404
Dumlupınar Yatı Mektebi 472
Duraklar 242
Duranöz, Hasan 191, 192
Durhanlar (Karacasu) 569
Durmaz, Güner 599

Duru, Kazım Nami 147
Düzağaç 569
Düzce 71, 72, 79, 81, 241, 242, 250, 259, 422, 568, 612, 617, 619-622, 627-633, 636, 637, 640, 641, 646
Düzce Frengi Savaş Tabipliği 242
Düzce Namın Kemal İlkokulu 621
Düziçi Köy Enstitüsü 43, 134, 137, 138, 264, 308, 323, 451, 452, 521

Eceldere 571
Edebiyatçılar Derneği 634
Edirne Milli Eğitim Müdürlüğü 467
Efe, Hatun 442
Efe, Nuri 232
Egli, Ernst Arnold 137
Eğitim Araçları Merkezi Başkanlığı 614
Eken, Sıtkı 233, 236
Ekmek ve Şarap 593
Ekrem (memur) 453
Elazığ 456, 522
Elaziz 514
Eliçin, Asiye 575
Elitunç, Ali İhsan 387, 388
Elmalı Bendi 184, 185
Elmalık 568
Eminönü 174, 350
Emirgan Orta Okulu 615
Emre, Abdullah 385
Emre, Süheyla 64, 569
Emrullah Efendi 2
Emür, Osman 243
Engür, Ekrem Cihat 52
Erbaş, İbrahim xii, 158, 228, 270, 642
Ercan, Basri 539
Ercan, Muzaffer 379, 387
Erçelik, Ubeydullah 495
Erdoğan, Cevat 569
Erdoğan, Murtaza 571
Ereğli (Kocaeli) 200, 201, 626
Ereğli (Konya) 625
Erenler 612
Ergin, Nurettin 608
Arifiye Öğretmen Okulu ve Tarihçesi 608
Erginyürek, Zahide 228
Ergün, Burhan 387
Erim, Mehmet 580
Erim, Nihat 442, 454
Erken, Agâh 387
Erkılıç, Âşık Veysel (bkz. Küçük Veysel) 246-248, 250, 351, 414, 491, 493
Erkmen, Muhlis 440
Erkul, Zeki 572
Erman, Burhanettin xii, 381, 382, 507
Erman, Nazmi xii
Ermat, Kemal 409
Ernis 12
Ernis Köy Enstitüsü 13, 15, 385
Erol, Müşerref 599
Ersan, Şevket 232
Erseven, Ali 76
Ersoy, Aliye 569
Ersoy, Talat 38
Ertem, İlhami 613
Ertem, Şinasi 449
Ertem, Şükrü 128
Erzincan 55, 449
Erzincan Eğitmen Kursu 449
Erzincan Öğretmen Okulu 447
Erzurum 12, 325, 447, 454, 488
Erzurum Pulur Köy Enstitüsü 325, 456, 469, 481
Esen, Hatice 382
Eski Çağa 569
Eskişehir 18, 601, 614, 640
Mahmudiye Eğitmen Kursu 408, 465
Esma Hanım 641
Eşkel 642
Eşme 129, 162, 180, 183, 195-197, 315, 564, 569
Eşme Bozlar köyü 641
Ete, Muhlis 538
Etibank 453
Evren, Nazif 38, 323
Eymir 72, 612, 634
Eyüboğlu, Bedri Rahmi 366, 376, 415-417, 479, 522, 562
Eyüboğlu, Eren 366, 415, 416
Eyüboğlu, Mehmet (Bedri Rahmi'nin oğlu) 415
Eyüboğlu, Mehmet Rahmi (Mustafa Eyüboğlu'nun babası) 479
Eyüboğlu, Mualla 415, 417, 479, 538
Eyüboğlu, Mustafa Kemalettin xii, 52, 94, 162, 167, 170-174, 181, 415, 479, 213, 223, 248, 251, 252, 270, 379, 415, 417, 432, 453, 456, 479-482, 528, 567, 595, 644-646
Eyüboğlu, Sabahattin 21, 38, 246, 286, 304, 351, 366, 414, 417, 479, 480, 482, 538, 645
Eyüboğlu, Sevim xii, 644

Eyüp 468, 477
Eyüp SSK Hastanesi 242

Fakıllı 622
Fatin Hoca Okulu 468
Fenik, Faruk 438, 502
Feriköy 1
Fevziye 76, *569*
Feyzi (Sapancalı) 254, 256
Feyzioğlu, Turan 612
Fındıkoğlu, Fahrettin Ziya 364
Fırtına, Bahattin 265, 338, 505
Fırtına, İbrahim 568
Fransa 27
Fransız Devrimi 7
Freud, Sigmund 336

Galata Köprüsü 350
Galatasaray Lisesi 379, 380, 584
Galip Paşa Çiftliği 13
Galsworthy, John 304
Adalet 304
Garipçe 641
Gazi Eğitim Enstitüsü 19, 447, 456, 538
Pedagoji Bölümü 451, 466, 619, 628
Gazi İlkokulu 265
Gazi M. Kemal Okulu 467
Gazi Terbiye Enstitüsü 35
Gelecek, Ali İlter 569
Gelenüz 628
Gelibolu 43, 242
Gelmiş 539
Genç, Leyla 599
Genç, Mustafa 507
Geray, Cevat 289
Gerede 69, 77, 259, 568, 638
Gerze 448
Gevher Nesibe Sağlık Yüksek Okulu 617
Geyve 64, 82, 404, 412, 469, 554, 569, 626, 639
Gençlik Kulübü 403
Gezer, Nadir xii, 72, 73, 110, 122, 175, 279, 312, 334, 414, 450, 457, 468, 470, 497, 546, 580, 604, 607, 634
Aydınlığa Yürüyenler 110, 468, 634, 635
Boşluktaki Adam 634, 635
Hanife Nineden Öyküler 634, 635
Karbeyaz Geceler Üstüne 635
Kırılgan Umutlar 635
Köy Enstitüleri 635
Mustafa Kemal 635
Puslu Hüzün 635
Şenlet Öğretmenin Destanı 635
Uludağ Eteklerinden Sis Dağına 635
Ulusal Eğitim 635
Yalnız Adamın Düşleri 635
Yerodamdan Notlar 635
Yitikler Arasında Zaman 635
Yürüyen Gece 635
Giresun 448, 622
Girit 2
Gounod 360
Gökdemir, Niyazi 232
Gökgöz, Hüseyin 77
Gökmen, Azmi 447, 456-459, 489, 595, 596, 604, 605
Gökmen, Nebiye
Göl Köy Eğitmen Kursu 43, 466
Gölcük 440
Gölcük Fabrikalar Takımı 382
Gölgeler Ordusu 594
Gölköy 12, 13, 41
Köy Öğretmen Okulu 11, 35
Gölyaka 619, 627-629
Gölyazı 71, 623
Gönen 13, 137
Köy Enstitüsü 12, 13, 43, 189, 232, 308, 321, 323, 384, 426, 520
Görgülü, Ali 229, 232, 233, 236, 237, 243, 245, 259, 336, 337, 342, 422, 561, 616, 617
Görgülü, Nazif 617
Görgülü, Şefika xii, 237, 617
Görgülü, Yıldız 617
Gösterişli, Recep 256, 569
Göynük 569
Gözpınar Sağlık Ocağı 242, 637
Gureba Hastanesi 226
Gut Luize 172
Güleç, Fazlı 396
Gülen, Hidayet 323, 362
Gülen, Mehmet 232, 453
Gülen, Mustafa 568
Gülener, Hüseyin Avni 385, 478, 625, 626
Güler, Süleyman 542, 614
Gülümser, Neşet 343
Gümüşdere 240
Gün, Aydın 538, 542, 614
Günaltay, Ş. 576
Günay, Mürüvvet 631
Günçer, Enver 524
Gündoğdu 572, 624

Gündüz, Şerafettin 569
Gündüzalp, Fuat 523
Güner, Aybars xii, 506
Güner, İsmail Safa 38, 120, 275, 367, 447, 451-456, 458-460, 469, 470, 489, 493, 506, 534, 582, 584, 591, 592, 594-596
Köy Enstitüleri Hatıraları 452
Köy Enstitüleri ve Eseri 592
Güney, Hasan 507
Güneydemirciler 568
Güngörsün, Sebahattin 336
Atatürk 336
Güngörsün, Süleyman 47
Güntekin, Reşat Nuri 336
Günüşen, Melek (Tanyu) 461
Günyol, Vedat 366, 414, 418, 538
Gür, Ramazan 232
Gürbüz, Hidayet 507, 526
Gürbüz, Murat 243
Gürkan, Basri 384
Gürpınar, Beytullah 379
Gürsoy, Fethi 306, 514, 522
Güvem 568
Güven, Pınar xii
Güzel Sanatlar Akademisi 137, 559

Hacı Ali (Yumurtacızade Aktar) 40
Hacı Hanife 40
Hacı Mehmet 40
Hacı Mercan 360, 502
Hacı Veli oğlu İdris 17
Hacıhüsrev Mahallesi 642
Hacımercan 76
Hafik 474
Hâkimiyet-i Milliye Okulu 370, 491
Hakkâri 243, 622
Hakkı Usta (Demirci) 110, 496
Halıcıoğlu Yedek Subay Okulu 467
Halit (Yalovalı) 198
Halkalı Ziraat Okulu 480, 518, 580, 583
Halkevleri 246
Hamamayağı 12, 13
Hamidiye Eğitmen Kursu 13, 23
Hamidiye İlkokulu 627, 629
Hamley, Herbert Russel xi, 175, 291, 365, 423, 428-431
Educational Pyschology 430
Hamzabey 569
Hamzabey İlkokulu 474
Hanaltı Fırını 492
Handel 359
Harmoniye 12, 13, 451
Hasan Çakı Efe 368-370, 490, 491
Hasan Efendi (Molla) 7
Hasanoğlan 12, 13, 320, 575
İlköğretmen Okulu 632
Köy Enstitüsü 43, 146, 230, 236, 245, 249, 252, 261, 262, 309, 320-323, 325, 327, 337, 384, 385, 389, 408, 417, 423-426, 448, 463, 483, 490, 492, 537, 542-544, 587
Yüksek Köy Enstitüsü 20, 21, 250, 328, 370, 414, 418, 442, 470, 516, 527, 537, 539, 542, 572, 580, 614, 615, 616, 622-624, 631, 635
Hatay 13, 426, 449
Hatay Köy Enstitüsü 13, 449
Hatice Nuriye Hanım 137
Havza 12, 480
Hayat Ansiklopedisi 606
Haydarpaşa 148
Haydarpaşa Lisesi 73
Hayrullah Efendi (Hekimbaşı) 186
Hekimbaşı Av Köşkü 185, 186
Hendek 257, 524, 554, 568
Hepyılmaz, Hasan 454, 456, 595
Heybeliada 566
Hıdır İlyas Bayramı 344
Hindistan 423, 627
Hisarözü 569
Hocaköy 568
Hollanda 21
Horozköy 55
Hoşver, T. 507
Hsu Hri Ling (prof.) 432
Hürkuş, Vecihi 315
Hüseyin (Demirci) 613
Hüseyin (Kirazcalı) 128

Irak 423, 428, 431
Isparta 13
Istrati, Panait 337, 584

İbrahim Esen İlkokulu 612
İcadiye İlkokulu 642
İçel 426, 451, 591
İdil, Nejat 38, 446-448, 468, 488, 580, 586, 589, 590
İktisadi Yürüyüş (dergi) 533
İleri, Tevfik 21, 453, 455, 593, 596, 624
İlerici, Kemal 542, 614

İlhami, Mehmet 204
İlisulu, Kamil 443
İlkokul Öğretmenleri Yapı Sandığı 20, 261
İlköğretim 16, 60, 231, 261, 323, 338, 374, 428, 522, 523, 525, 526, 546, 547, 564
İlköğretim Genel Müdürlüğü 16, 132, 138, 237, 261, 308, 527, 552, 561, 599, 602, 606
İller Bankası 137
İlyasbey (Gölcük) 622
İlyaşçı 630
İmamlar 568, 617, 619
İmay, Şükriye 415, 599
İmece (dergi) 534
İmranlı 585
İnal, Kamil 568, 569, 628
İnan, M. Rauf 38, 39, 104, 469, 523, 568, 575
İnce, Ali 232
İncedayı, Cevat Kerim 584
İncesu, Zakir 243
İnegöl 70, 72, 634
İngiltere 28, 365, 423, 634
İnönü Havacılık Kampı 315-317
İnönü, İsmet 11, 20, 21, 41, 62, 118, 135, 152, 218, 219-225, 267, 301, 352, 353, 365, 376, 492, 513, 523, 543, 544, 565, 585, 590, 603, 632
İnönü, Mevhibe 225
İnsel, Şeref 162, 181, 481, 528
İntepe Çiftliği 477
İrfan Efendi 471
İsadikis 190, 193, 485
İsfendiyaroğlu, Fethi 580
İskenderpaşa Okulu 447
İslam Ansiklopedisi 28
İsmail Mahir Efendi 3, 4, 6-8
İsmail Usta (Marangoz) 114, 285, 322, 493
İstanbul 8, 13, 16, 17, 27, 38, 40, 41, 43, 47, 48, 64, 66, 68, 72, 74, 81, 122, 128, 129, 137, 148, 167, 174, 180, 184-186, 201, 226, 228, 237, 240, 242, 243, 252, 258, 265, 283, 286, 289, 304, 309, 314, 329, 350, 353, 354, 357, 358, 366, 369, 398, 402-404, 408, 410, 411, 418, 420, 426, 432, 433, 439, 447, 455, 463, 466, 467, 471, 472, 475-477, 479, 481, 482, 484, 485, 492, 514, 518, 519, 523, 534, 560, 561, 565, 567, 578, 579, 582, 584, 615, 618, 621, 623, 624, 631, 638-642, 644-646
  Amerikan Koleji 366
  Büyükdere Orman Yüksek Öğrenim Yurdu 448
  Devlet Opera Korosu 615
  Lisesi 137, 284
  Öğretmen Okulu 7, 17, 482, 607
  Özürlüler Okulu 640
İstanbul Teknik Üniversitesi 43, 44, 448
İstanbul Üniversitesi 27, 364, 420
  Coğrafya Bölümü 365, 422
  Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü 27
  Tıp Fakültesi 237
İstiklal Marşı 219, 221, 347, 352, 355, 357, 360, 396, 402, 441, 583
İstiklal Savaşı (bkz. Kurtuluş Savaşı) 40, 144, 443, 627
İstiklal Savaşı Nasıl Oldu? 41
İstinye Devlet Hastanesi 245, 617
İsviçre 21
İş Eğitimi Semineri 18
İş İlkesine Dayanan Öğretim Kursu 19
İşeri, Necip 569
İşgören, M. Emin 237
İştip 461
İtalya 21, 615
İttihat ve Terakki Cemiyeti 7, 144
İvriz 12
İvriz Köy Enstitüsü 43, 308, 337, 452, 468-470, 483, 516
İyitanır, Besim 338
  Ev Bahçelerinde Sebzecilik ve Çiçekçilik 338
İzmir 12, 27, 238, 328, 329, 426, 481, 583, 599, 601, 625
  Öğretmen Okulu 12, 463
İzmirligil, Edip 199, 530, 539, 619
İzmit 40, 49, 144, 176, 205, 206, 228, 245, 285, 304, 317, 356, 358, 380, 382, 390, 392, 396, 398, 399, 402, 403, 433, 440, 455, 470, 473, 479, 481, 484, 492, 494, 499, 547, 554, 572, 603, 625, 626
  Atatürk Koşusu 382
  Devlet Hastanesi 202, 228, 236, 243, 617
  Gençlik Kulübü 382
  Halkevi 146, 353, 354, 357, 365, 503
  Körfezi 200, 201, 484, 485, 496
  Lisesi 380, 382
  Maarifi 40
  Yetiştirme Yurdu 470, 615

Kabakoz 82, 619, 620
Kabil, Hasan 539
Kaçar, Yaşar 390
Kadılar 568
Kafkasya 531
Kaftancıoğlu, Ümit 338
Kaftanoğlu, Fazıl 396
Kâğıt Spor 382
Kahraman, Abdullah 569
Kalabay, İhsan 38, 295
Kalaycı 101, 118, 120, 128, 170, 257, 313, 380, 539, 593
Kaliforniya 427
Kamil, Nafia 19
Kamlık 12, 13, 55
Kan, Suna 542
Kanan, Bayram 52, 328
Kanar, Haşim 338, 424
Kandıra 243, 453, 554, 565, 569, 615, 616, 617
Kandıra Merkez İlkokulu 451
Kanık, Orhan Veli 366, 405, 414, 418
Kansu, Nafi Atıf 350
Kaplanoğlu, Vasil 174, 481
Kaptan, Âdem 232
Kara Fatma 443
Kara, Mustafa 360, 361, 530, 569
Karaağaçdibi 265
Karaaslan, Hakkı 226
Karababa, İbrahim 577
Karabekir, Kâzım 30, 448, 575, 588
Karabük Demir-Çelik Okulu 464
Karaca, Hamdi 232
Karacabey 539
Karacaviran (Kıbrıscık) 569
Karadeniz Ereğlisi 453, 622
Karadeniz Türküleri 337, 362
Karaishak 569
Karakaya, Mukadder 569
Karakaya, R. 507
Karakoç, Emin 232
Karaköy (Yenikaraköy) 568
Karaköy (İstanbul) 174, 569
Karakuş, Alânur 398
Karakuş, Mustafa 398
Karal, Enver Ziya 131, 538
Karamızrak, Muharrem 277
Karamuk, Ziya 578-582, 589, 590, 593
Karamürsel 200, 202, 412, 450
Karapınar 498
Karasu 612
Karaşıklar 569
Karataş, Hasip 243
Karataş, Şakir 69, 148, 149, 258, 276, 324, 569
Karaüç, Sait 640
Karaüç, Sırrı 569, 640
Karban, Osman 569
Karçiçeği, Nafiz 518, 519
Karlıova 471
Kars 12, 440
Karsak 539
Kartal, Kinyas 608
Kartal, Rezzan xii
Kartal, Rüştü xii, 76, 79, 107, 153, 176, 181, 182, 200, 208, 218, 232, 236, 239, 241, 242, 259, 290, 291, 314, 373, 379, 480, 636, 637, 646
Arifiye'den Kızılçullu'ya 637
Tonguç'un Köy Sağlık Memuru 637
Kartekin, Enver 52, 53, 95, 213, 247, 278, 321, 463, 464, 465, 489, 644
Devrim Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi 464
Ramazanoğulları Beyliği Tarihi 465
Kartekin, Sabahat 52, 53, 332, 463, 464, 489
Kasaboğlu, Mustafa 232
Kastamonu 2, 7, 12, 13, 17, 41, 54, 243, 276, 362, 466, 476, 622, 623
Kastamonu Cumhuriyet Okulu 467
Kastamonu Eğitmen Kursu 23, 41, 43, 52, 147, 164, 409, 476, 477
Kastamonu Göl Köy Enstitüsü 13, 41, 230, 261, 262, 321, 325, 337, 362, 384, 441, 451, 469,
Kastamonu Öğretmen Okulu 17, 467
Kaşer, Veysel 232
Kavak 468
Kavaklıorman 612
Kavruk, Hasan 457
Kaya, Ali 507
Kaya, Halil 391
Kaya, Hüseyin 432, 457
Kaya, Nebahat 530, 531
Kaya, Ş. 507
Kayacık, Nazmi 460
Kayhan, Fahri 416
Kaynak, Kadriye 599
Kaynaşlı 242
Kayseri 12, 13, 19, 242, 243, 426, 456, 595, 622

Kazıkoğlu 628
Kekler 344
Kelemci, Bedriye 507, 519
Keles 287
Keltepe 168, 630
Kemaller 568
Kemerburgaz 477
Kepirden Köylere (dergi) 338, 516
Kepirtepe 448
Köy Enstitüsü 43, 53, 160, 261, 262, 338, 410, 439, 442, 446, 447, 464, 516, 521, 527, 544, 580, 586
Köy Öğretmen Okulu 11, 35, 447
Keramet 642
Kerem, M. 507
Keser, Kazım 384, 387
Keskin, Orhan Şevki 233, 234
Kesriye 625
Kessler, Gerhard 364, 419
Kestel 166
Kestelek 78
Ketenci 626
Kıbrıs 28
Kılıç, Mustafa 507
Kılıçarslan 568
Kılıçarslan, Hüseyin 525, 568
Kır Eğitim Yurtları 18
Kırklareli 12, 43, 410, 565
Kırktepeli, Yıldız 539, 544
Kırşehir 243, 622
Kışlalı, Ahmet Taner 442, 559
Kıvanç, Halit 629
Kıyafet, Hasan 338
Kızanlık 471
Kızılay 204, 261
Kızılcahamam 12, 13, 259
Kızılçullu 11, 13, 35, 89, 239
Köy Enstitüsü 13, 230, 239, 241, 245, 321, 323, 384, 385, 387, 388, 426, 447, 451, 463, 484, 490, 491, 544, 574, 598-601, 617, 626, 637
Kilözü 569
Kirby, Fay 264, 423, 425
Kireçburnu Şükrü Naili Paşa İlkokulu 621, 641
Kırmasti (Mustafakemalpaşa) 40, 78
Kitaplık Tertip ve Tasnif Kılavuzu 337
Kocabaş, M. Emin 232
Kocabaş, Şaban 232
Kocaçınar, Muhip 425, 453, 455, 459, 594, 606
Kocaeli 11, 13, 16, 66, 68, 73, 81, 130, 288, 309, 382, 399, 402, 439, 451, 456, 466, 468, 523, 554, 615
Köy Eğitmenleri Kursu 10, 144
Su İşleri Müdürlüğü 61, 62
Kocal, Sevim 84
Kocataş, Selahattin xii, 73, 191, 192, 195-198, 200, 206, 272, 298, 410, 619, 638, 639, 644
Koçar, Ahmet 571
Koçzade Haru 137
Komşularımızı Tanıyalım 41
Konuk, Kadriye 599
Konuk, Sadi 407, 441
Konuralp 620
Konuralp Üsküdü İlkokulu 641
Konya 2, 243, 456, 622
Konya Küçük Zabit Mektebi 77
Konya Öğretmen Okulu 18, 451
Koru 83
Koşuboğazı 40, 626
Kozak 490
Köktuna, İbrahim Hulusi 453, 456, 467, 468, 528, 583, 595, 644
Köni, Yunus Kazım 384, 414, 442, 580, 583, 584, 596, 602
Köprübaşı (Ömerefendi) 568
Köprülü, Fuat 455
Kör Cemil 276, 277
Köseataç, M. Muammer 52, 80, 86, 95, 190-192, 197, 200, 201, 247, 272, 483-485, 496, 578
Köstebek 569
Köy Enstitüleri (dergi) 199, 334, 360, 516, 526, 527, 529-531, 594, 619
Köy Enstitüleri ve Okulları Bürosu 563
Köy Enstitülerinde Söylenen Türküler 337, 362
Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası 20, 288, 564
Köy Öğretmenleri Emekli Sandığı 17
Köy Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı 17
Köy Postası (dergi) 442, 522
Köy Sanat Erbabı Belgesi 283, 618
Köycüler (dergi) 337
Köye Doğru (dergi) 102, 343, 531
Köylü, Kazım 538
Kudüs 2
Kumbaz 102
Kumova, Ekrem 52

Kurt, Halil 391
Kurtalan 637
Kutlu, Süleyman 546
Kuytak, Şerif 415
Kuzu, Ramiz 539
Kuzucu, Refik 433
Kuzuluk 568
Küçük, Ali Rıza 617
Külebi, Cahit 543
Küsen, Fahri 539
Kütahya 83, 173, 214, 328, 451, 489, 491, 497, 541, 618

Lâdik 13, 464
Larousse 339
Latif, Hanife 599
Layöş, Sili 325, 326, 490
Leipzig Deney Okulları 18
Lepra Savaş Başkanlığı 637
Londra Pedagoji Enstitüsü 175
Londra xi, 430
Lüleburgaz 12, 13, 586
Lüleburgaz Köy Enstitüsü 240, 631

Maarif Şûrası 4, 31
Macaristan 19, 259, 343
Madran, Ahmet Yekta 416
Mahalle Mektebi 1
Mahmudiye 12, 13, 19, 40, 408
Makal, Mahmut 338, 417, 562
Makbule Hanım (Atatürk'ün kız kardeşi) 477
Malatya 13, 242, 632, 637
Malta 66, 144
Maltepe 484
Manastır 465
Manisa xii, 137, 426, 464, 634
Mardin 243, 622, 634
Marko Paşa (dergi) 587
Marmara Denizi 200, 202, 520, 630
Marshall Planı 605
Maşukiye 40, 200
Mecidiyeköy Lisesi 623
Mefkûreci Muallim 41, 337
Mekece 569
Mekteb-i İbtidaiye 1
Mektep Müzesi Müdürlüğü 522
Melahat Hanım (öğretmen) 453
Melek Hanım (öğretmen) 453
Melek, Seyfettin 569
Memduh Hoca 390
Mendelssohn 360
Menekşeoruç 569
Menekşesolak 569
Mengen 568
Merdigöz 624
Merkez Atatürk İlkokulu 641
Merkez Devrim İlkokulu (Mehmet Akif İlkokulu) 626
Mersin 572
  Belediyesi 137
Mert, Yahya 569
Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü 31
Mevlanakapı Yetiştirme Yurdu 468, 479
Mısır 424, 432
Millet Mektepleri 6
Milli Eğitim Bakanlığı 12, 16, 131, 132, 137, 185, 202, 237, 269, 288, 290, 300, 304, 337, 383, 428, 430, 451, 527, 552
Milli Emniyet 624
Milli Savunma Bakanlığı 203, 269
Mimar Sinan 345
Mimaroğlu, Sinan 131
Mineviz (Yalıntaş) 626
Mithat Paşa Okulu 467
Moğulkoç, Hikmet 453
Moliere 304, 543, 614
  Cimri 304
  Gülünç Kibarlar (Les Précieuses Ridicules) 543, 544, 614
  Kibarlık Budalası 304
  Tartuffe 304
Muallimhâne 1
Mudanya 635, 642
Mudurnu 260, 568
Muhammed'in Hayatı 336
Muslu 467
Mustafakemalpaşa 40, 43, 488, 626
Muş 242
Mutlu, Asım 559, 564
Muzaffer Hanım 453
Mühürcü, Mustafa 569
Mülkiye Mektebi 439
Nadi, Nadir 424, 425
Namık Kemal Okulu 621
Nasuhioğlu, Rüknüddin 396

Naz, Hüseyin 166
Necati, Mustafa 4, 6, 9
Necmiye 58

Nejat, Ethem 3, 4
Nevşehir 243, 484, 622
Niğde 243, 456, 484, 622
Nimet (Hacı Ali'nin kızı) 49
Nuruosmaniye 569

Odabaş, Selahattin 539
Offenbach 355, 360, 366
Oğuzer, Hamza 397
Ok, Cevat 390
Okay, Musa 507, 539, 568, 631, 632
Oksal, F. Sedat 336
Bergama Kermesi 336
Beyaz Zambaklar Memleketinde 41, 337
Genç Kız Yetiştirirken 337
Okuturlar, Şahap 338, 526
Okyar, Fethi 11
Olgun, Hamiyet (Albayrak) 73, 74, 81, 250, 620, 621, 644, 645
Oliver (General) 423
Olukbaşı 479, 595
On Yıllık Neşriyat Sergisi 31
Oraloğlu, Lale 417, 566
Ordu 448
Orhan 474
Orhaneli 539
Orhangazi 539, 642
Orhaniye 76
Ortaklar 12
Ortaklar Köy Enstitüleri 43, 384, 457, 586
Ortaköy 184, 344, 472
Ortaköy İlkokulu 641
Ortaköy Öksüz Yurdu 184, 186
Oskay, Hamit 144, 409
Osmanlı Meclis-i Mebusanı 6
Osmanlı ve Cumhuriyet Devirlerinde Türk Köyü ve Köylüsü 377
Otman, Celal 131
Ozan, Kemal 343

Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı 607
Öğretmen ve Eğitmen (gazete) 522
Öğretmenler Bankası 479
Öktel, Durmuş 539
Öktem, Hulusi 472
Ömer Reis 190, 191, 195, 196, 198, 485, 491, 496, 638
Ömerler 569
Öncebe, Ali 571
Öncel, Cemal 52, 86, 95, 202, 465-467
Önder, Derya xii
Önder, Ülker 599
Öner, Kenan 28
Örencik 232, 569
Örencik, İsmail 232
Örge, Kemal xii, 493, 506
Örge, Mustafa 151-153, 247, 455, 492, 493, 506
Örs, Hayrullah 118, 131, 366, 440
Öymen, H. Raşit 523
Öz, Hikmet 52, 95, 106, 118, 158, 159, 167, 168, 170, 171, 186, 192, 217, 369, 453, 456, 468, 482-484, 567, 595, 599, 644
Özakman, Osman 52
Özalp, Kazım 585
Özbağçe, Sevim 599
Özbek, Necla 599
Özbek, Nilüfer 453
Özcan, Ali 232
Özcan, Hikmet 442, 521
Özcan, Hüseyin 528
Özcan, Mehmet 569
Özcan, Mustafa 569
Özçelik, Abdullah 460
Özçelik, Ramazan 232
Özdemir, Ahmet Tevfik xii, 2, 122, 124, 495, 613, 614, 639
Özdemir, Emin 338
Özdemir, Mehmet Ali 569, 626
Özdemir, Neval 599
Özer, İbrahim 387, 390
Özer, Mehmet 232
Özışık, Talat 559
Özkan, Ali İzzet 246, 249, 363
Özkan, Hüseyin 80
Özkan, Masum 22, 174, 453
Özkan, Zehra 472, 473
Özker, Münevver 599
Özkul, İsmail 190
Özmen, Birsen 599
Özmenek, Hamit 453, 455, 456, 468, 469, 471, 506, 592, 595
Özmenek, Varlık xii, 506
Özsoy, Nurettin 391
Özteber, Gülşen 599
Öztecir, Mehmet V. 368
Öztekin, Mehmet 337, 542, 614
Öztrak, Faik 11
Öztürk, Bahri 569

Öztürk, Hüseyin 569
Öztürk, İsa 338, 339, 505, 527
Öztürk, Nafize 105
Öztürk, Nuri 569
Özyürek, Remzi 38

Pafkan, M. Fahrettin 336
Aşkın Penceresinden 336
Pakistan 432
Pamukpınar 12
Köy Enstitüsü 261, 262, 264, 265, 308, 328, 456, 479, 595
Paris 29
Paşa 524
Paşaköy 482
Pazarören 12
Köy Enstitüsü 13, 43, 138, 289, 308, 321, 323, 384, 426, 456, 484
Köy Enstitüsü Kooperatifi 289
Köy Öğretmen Okulu 12
Pendik 83
Peride (memur) 567
Pestalozzi Çocuklar Köyü 21
Platon (Eflatun) 336
Devlet 336
Pratt, Anita 424
Pratt, Caroll C. 423, 424
Princeton Üniversitesi 424
Pulur 12
Köy Enstitüsü 12, 230, 308, 320, 423, 456, 469, 481, 581

Rado, Şevket 134, 313, 370, 375, 377, 402, 441, 564
Raşit (öğrenci) 442
Ratten, Dorothy 432
Reaya ve Köylü 593
Recepoğlu, Abdullah 52
Resim Öğretmeni 594
Rize 628
Robert Koleji 432
Robinson, Richard D. 423
Romanya 497
Rousseau, J. J. 336
İtiraflar
Rumeli Hisarı İlkokulu 642
Rusçuk 467
Rüveyde Hanım 453

Sabri, Güzide 336
Yaban Gülü 336
Saçmalıpınar 627, 628
Safmavi, Y. 507
Safranbolu 623
Sağdıç, Tarzan 379
Sağlam, Tevfik Salim 29, 226, 237, 288, 420
Sağlık Bakanlığı 230, 237, 617
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 229, 243
Saka, Asiye 270, 381, 507
Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi 608
Salih Usta (Fotoğrafçı) 495
Salihli 350, 475, 644, 645
Salim Sabit Efendi 2
Salim, Mehmet Ali 385
Salman, Sabri Yılmaz 45, 48, 49, 61, 100, 128, 380, 409, 523
Samsun 12, 13, 19, 451, 453, 468
Sanat 568
Sanat Ansiklopedisi 28
Sanır, Ferruh 442, 453, 538, 592, 594
Saniye Hanım 439
Sapanca 76, 102, 129, 182, 188, 189, 199, 317, 365, 422, 473, 493, 612
Gölü 79, 124, 126, 129, 162, 165, 180, 186, 189, 190, 192, 193, 195-197, 199-201, 203, 226, 253, 278, 318, 378, 380, 392, 410, 412, 426, 434, 484, 485, 496, 512, 520, 530, 532, 593, 619, 639
Saraç, Ekrem 454, 592
Sarı Esirler 594
Sarı, Hamit 529
Sarıkaya, Halise 544
Sarısözen, Muzaffer 544
Sarıyer 240, 631
Satı Bey 2
Satır, Ahmet 232
Savaştepe 12
İlköğretmen Lisesi 471
Köy Enstitüsü 43, 82, 83, 105, 133, 261, 262, 384, 402, 577, 640
Saydam, İsmail 287, 539
Saygun, Ahmet Adnan 304, 350
Sazlar 569
Schubert 355, 356, 366
Schumann 359
Schwarz, Andreas Bertalan 364, 419
Seben Dağları 568
Seka Kâğıt Fabrikası 626
Selahiye 570, 571
Selanik 3, 463, 471, 625

Öğretmen Okulu 7
Rüştiyesi 7
Semerci, Bekir 534, 575, 580
Sertel, İskender F. 336
Hint Yıldızı 336
Sevinç, Mustafa 77, 226
Sevinç, Selim 539
Seyhan 12, 426
Seyitköy 569
Seyran 539
Sezer, Mustafa 571
Sezer, Ömer 383, 387
Sezgin, Süleyman 385, 387
Shakespeare, W. 304
Bir Yaz Gecesi Rüyası 304
Hamlet 304
Julius Caesar 304
Sıbyan Mektepleri 1, 2
Sıdıka (arıcı) 204, 206, 494, 495
Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti 229
Sınıf Kitaplığı Yönetmeliği 338
Sırapınar 539
Siirt 242, 637
Lisesi 624
Silifke 470
Silistre 17
Silone, Ignazio 336, 584
Fontamara 21, 336, 594
Sim, Bahtiyar 52, 165, 270, 329, 348, 519, 528
Simavi, Sedat 336
Jan Jak Ruso 336
Sinop 243, 448, 622
Sirer, Reşat Şemsettin 93, 448, 464, 538, 576-578, 581, 582, 584-586, 588, 589, 596, 597, 602, 609
Sivas 2, 12, 19, 252, 264, 456, 474, 491, 584, 595
Sivrialan 251
Soğucak Yaylası 168, 170, 178, 630
Soğuksu Eğitmen Kursu 449
Soğuksu Yaylası 170
Solmaz, Feridun 521
Son Posta (gazete) 436, 437
Sorgun 612
Soyar, Ruhi 226
Soysal, Emin 574, 575, 586, 587
Stalin, Josef 579
Su, Ruhi ix, 538, 542, 544, 614, 615
Sudakabı, Bayram 518, 520, 522
Sultan Köy 569
Sungu, İhsan 133
Sükan, Lemanser 601
Süleyman Edip Balkır Kapalı Spor Salonu 613
Süleyman Yıldız Kuyusu 56, 118
Sülü Bey (Süleyman) 128
Sünen, Fahri 379
Sünger Avcısı 594
Sütçüoğlu, Saime 319, 364, 382, 507

Şahika 593
Şahin, Mustafa 518, 519
Şahin, Osman 338
Şahin, Şükrü 569
Şan, Halil 507
Şanal, Şerafettin 243
Şanlı, M. 507
Şarkışla 251, 252
Şatıroğlu, Âşık Veysel 246-253, 304, 349, 351, 363, 414, 474, 481, 490, 491, 493, 538, 621, 623, 630, 632
Şekip, Mustafa 3
Şenkal, M. 507
Şenol, Aliye 173, 539
Şentürk, M. 385
Şeyh Ziya Çiftliği 41
Şeyhler 468
Şeyhüseyinoğlu, H. Nedim 338
Şeyhvarmaz 569
Şile 82, 206, 619, 620, 639
Şileli, Mehmet 388
Şişli Etfal Hastanesi 228, 243
Şumlu/Yenipazar 635

Taç, Vildan 599
Tahsin (öğrenci) 442
Talas, Mehmet 78
Talim ve Terbiye Dairesi 13, 527
Talim ve Terbiye Kurulu 576, 585
Tamer, Hüsnü 131
Tamer, Şinasi 38, 449
Tan 436-438
Tanberk, Hakkı xii, 52, 73, 81, 86, 95, 162, 164, 176, 180, 185, 206, 223, 311, 439, 453, 456, 463, 475, 476, 478, 479, 495, 514, 520, 561, 595, 603, 620, 644
Tanberk, Huban 439, 479, 514
Taner, Ali Haydar 336, 471
Tanoğlu, Ali 422
Tanoğlu, Kemal 317

Tansu, Salih 528
Tarakçı, Yakup 507
Taraklı 569
Tarcan, Selim Sırrı 380
Tarım Bakanlığı 10, 99, 469, 476
Tarım, Mehmet Hakkı 639
Tarım, Sıdıka (Özdemir) xii, 68, 124, 173, 192, 280, 282, 491, 639, 640
Taş Mekteb 1
Taşçılar 78
Taşdemir, Hüseyin 232
Taşlıtarla 615
Tatar Atmaca (Sokol) 17
Tatarahmet 616
Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu 464
Tatkavaklı 626
Tavşancıl 73
Tavşanlı 541
Tavuklar 612
TBMM 15, 375, 586, 596
Teberikler 569
Tebliğler (dergi) 31, 131, 202
Tecer, Ahmet Kutsi 246, 414
Tekben, Şerif 38, 337, 398
Canlandırılacak Köy Yolunda 337
Tekel Genel Müdürlüğü 137
Tekeli, Ziya 60, 85, 116, 118, 220, 406, 407, 433, 434, 564, 565
Tekin, Ali 507
Tekin, Hasan 385
Tekinson, Ezgi (Yol) xii, 616, 645
Tekirdağ 43, 410, 565
Teksen 344
Telli, R. Nihat 520
Temel, Nurten 599
Temur, Sami 243
Tevhid-i Tedrisat Kanunu 2
Tezel, Hasan 383
Tınaztepe, Naci 572
Tınaztepe, Neriman (Yılmaz) 633
Ticaret Bakanlığı 308
Tinel, Cevdet 432, 583
Tokat 243, 622
Toker, Aslan 52
Toksoy, Fatma 544
Tonguç, Engin 19
Tonguç, İsmail Hakkı 3, 8, 9, 17-19, 23, 31, 38, 58, 131, 158, 160, 246, 358, 365, 408, 410, 434, 436, 437, 459, 507, 523, 524, 557, 560, 564, 568, 576, 585, 590, 594, 606
Alman Maarifi (R. Ş. Sirer'le) 585
Canlandırılacak Köy 32, 33, 459, 606
Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy 264
İlköğretim Kavramı 32, 33, 459, 606
İş Terbiyesi 459, 606
Köyde Eğitim 32, 459, 486, 606
Tonguç, Yalım 19, 20
Topboğazı (Kırıkhan) 14, 449
Topçu, Ahmet 78
Topçu, Mustafa 387
Topkara, Harun xii, 72, 136, 153, 230, 232-234, 237, 242, 243, 305, 306, 465, 622
Topkara, Naci xii
Topuz, Hıfzı 23
Toran, Ali Doğan 38
Tosya 623
Toy, Halil İbrahim 507
Tönü, Mustafa 232
Trabzon 2, 321, 447, 634
Trakya 267, 410, 565
Tuç, Berin (Murathanoğlu) 382, 404, 411, 414, 415, 417, 432, 506, 507, 529, 535, 557, 563, 566-568, 584, 619, 631
Tuğ, Tahir 134
Tuncay, Neriman 599
Tuncer, Selime 599
Turan, Hasan 520, 521
Turan, Sait 126, 127, 183, 514
Turandot 616
Turgut, Leyla A. 134
Turgut, Osman 520, 521
Tuz 456, 484
Tuzla 454
Tümen, Mustafa 460
Türk Ansiklopedisi 28
Türk Dili 634
Türk Dili Tetkik Cemiyeti 31
Türk Hava Kurumu 317, 363
Türk Neşriyat Kongresi (Birinci) 31
Türk Tarih Tezi 221
Türk, Hikmet 583
Türkbeyli 569
Türker, Fevzi 379, 612
Türker, Hikmet 379, 385, 387
Türker, Lemanser 599
Türkeşli 569
Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF) 624, 625, 636
Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) 453, 505, 624, 625, 636

Türkiye Sağlık Memurları Cemiyeti 242
Türkiye Sağlık Memurları Sendikası 240
Türkiye Yazarlar Sendikası 634
Türkoğlu, Pakize 32, 338
Türkyolu (gazete) 11, 16, 61, 66, 130, 131, 144, 201, 317, 349, 356, 403, 420, 436, 437, 572, 603
Tütengil, Cavit Orhan 160, 366, 439

Uçaksavar 382
Uçar, Necmiye 539
Ulucan, Mehmet 539
Uludağ, Hakkı 585
Ulus (gazete) 28, 357, 433, 612
Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı 36, 399
Uluslararası Ders Araç ve Gereçleri Fuarı 19
Umurbey 82, 569
UNESCO 21, 27, 29, 31, 625
UNICEF 243
Ural, Bülent xii
Ural, Güzide 645
Ural, Hatice 635, 644
Ural, Rıfat xii, 539, 623, 624, 635, 636, 644, 645
Tabiat Bilgisi ve Biyoloji Sözlüğü 635, 636
Uraz, Selçuk 542, 614
Urfa 243, 447, 456, 466, 595, 622
Urfa Vatan Okulu 447
Urfalıoğlu, Hatice 599
Us, Asım 376, 438, 475, 556
Us, İbrahim 539
Us, Tarık 366
Ustaoğlu, İlyas 384, 385, 625
Uşak 641
Utku, Nazım 232, 237, 507
Utku, Sami 518, 519
Uyandırılmış Toprak 593
Uyar, Bahattin 338
Uygur, Ali 413, 454, 455, 582, 592-594
Uygut, Zebure 599
Uysal, Hayrettin 322, 323, 379, 520, 521, 602, 604, 605, 624
Mustafa Kemal Sabahları 625
Sapanca 625
Yollar Çamur 625
Uysal, Kadriye (Yeşilyaprak) 82, 298, 313, 333, 379, 558, 627, 628
Uysal, Süleyman 507
Uysal, Vahit 627

Uz, Muzaffer 368
Uzgil, Ömer 38

Ülgen, Ali Sami 138
Ülgen, Hasan Bedrettin 64, 114, 285, 377, 538
Ülkü (dergi) 246
Ülkümen, Osman 38
Ünal, Ahmet 507, 508
Ünan, Müzeyyen 599
Ünay, Bahriye 599
Ürkmez, Cahide 234
Üskübü 568, 620
Üsküdar 73, 485, 638
Üsküdar Amerikan Kız Lisesi 432
Üsküp Darülmuallimin 2
Üzülmez Okulu 467

Vakfıkebir 632
Vakıfgeçitveren 569
Vakit (gazete) 36, 64, 437, 438
Van 12, 13, 608
Varış, Ahmet 232
Vatan 146-148, 354, 356, 436, 438, 502
Vatan ve Hürriyet Cemiyeti 3
Vatansız Adam 41
Vefa Lisesi 615
Vefa Öğrenci Yurdu 448
Veletler (Çınarlı) 635
Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet 364, 365, 417, 419
Verem Savaşı Genel Müdürlüğü 243
Verimer, Osman Faruk 387
Verne, Jules 203
İki Yıl Okul Tatili 203
Vesile Hanım 17
Viktor Usta 122, 491, 495
Vural, İbrahim 228

Weber 355, 356
Webster, Donald Everett 423, 426, 427, 428, 430
From The Turkey of Atatürk To the Turkey of All The Turks 428
Kemalism, A Civil Religion? 428
The Turkey of Atatürk 427

Yahyalar 568
Yahyalı 539
Yalçın, Ayten 599

Yalman, Ahmet Emin 67, 69, 79, 146, 147, 149, 150, 154, 203, 258, 299, 306, 307, 315, 343, 352, 366, 414, 619
Yarının Türkiye'sine Seyahat 79, 147, 366
Yalova 83, 201
Yaman, Kemal 259
Yaman, Muhittin 79, 148, 514, 569
Yanar, Mehmet 243
Yapanel, Ahsen 564
Yapı Sanat Okulu 472
Yasa, İbrahim 426, 538
Yaslan, Mahmut 243
Yavuz, İsa 334, 530
Yazga, Kamil (Dr.) 336
Ahmet Mithat Efendi Hayatı ve Hatıraları 336
Yemen 627
Yenen, Sait 385, 390
Yener, Melih 354, 356
Yeni Adam (dergi) 35
Yeni Sabah (gazete) 440
Yenicami 492
Yeniceşıhlar 568
Yeniçağa 77, 568
Yeniköy 569, 626
Yenilmez, Enise 250
Yenisey, Mustafa 529
Yenişehir 43, 70, 76, 77, 614, 646
Yeşil, Halil 569
Yeşilyaprak, Kazım 627-629
Yığılca 240, 628
Yıkılmaz, Necmiye 599
Yıldırım, Kamil 544
Yıldırım, Nejat 232
Yıldırım, Nimet 599
Yıldız, Ali 317
Yıldız, Hatun 599
Yıldız, Nezahat 599
Yıldızeli 43
Yıldızeli Köy Enstitüsü 265, 321, 323
Yılıca 568
Yılmaz, İbrahim 382, 507
Yılmaz, İsmail 528
Yılmaz, Musa xii, 70, 71, 80, 202, 224, 225, 247, 248, 276, 380, 409, 557, 569, 576, 632, 633, 646
Yiğit, Mehmet 232
Yiğit, Salih 70
Yol, Ahmet xii, 57, 70, 150, 168, 216, 221, 223, 248-250, 253, 284, 285, 292, 315, 316, 319, 321, 328, 350, 353, 355, 365, 366, 414, 416, 422, 424, 426, 428-430, 470, 475, 492, 496, 502, 506, 539, 542-544, 554, 572, 614-616, 623, 635, 640, 641, 644, 645
Yongalık, Kemal 507
Yozgat 19, 243, 456, 479, 595, 612, 613, 622
Yurdakul, Güzide 599
Yurttaşlık Bilgisi 330
Yusuf İzzettin Köşkü 186
Yusuf İzzettin Sarayı 472
Yusufeli 615, 640, 642
Yuvacık 624
Yüce, Rıfat 58, 66, 144-146, 154, 174, 178, 212, 286, 288, 291, 292, 349, 350, 436
Kocaeli Tarih ve Rehberi 144
Yücel, Ayşe (Bayındır) 629, 630
Yücel, Ferdane 569
Yücel, Hasan Ali 8, 11, 19, 21, 27-31, 37, 45, 58, 64, 66, 135, 219-222, 224, 285, 329, 344, 357, 359, 365, 377, 405-408, 419, 420, 433, 434, 436, 438, 441, 449, 502, 523, 524, 534, 552, 565, 573, 576, 577, 585, 590
İngiltere Mektupları 28
Kıbrıs Mektupları 28
Yücel, Kadriye 539
Yüksel, Birsel 599

Zafer, Haydar 389, 390
Zafer, Nurettin 389, 390
Zafir, Kazım 286
Zeynep (hemşire) 228
Zeytinburnu 623
Zincirlikuyu 472
Ziraat Bankası 481
Zonguldak 467, 477, 612, 622
Zuckmayer, Eduard 542, 614

1937 yılında, Kocaeli'nin Arifiye köyünde kurulan Köy Eğitmenleri Kursu ile ilk tohumları atılan ve 1940 yılında hayata geçirilen Arifiye Köy Enstitüsü, tıpkı diğer enstitüler gibi işe ve üretime dayalı, bilim-sanat merkezli, bir bütün olarak birey yetiştirmeyi hedefleyen bir eğitim kurumudur.

Arifiye Köy Enstitüsü sadece eğitim-öğretim verilen ve duvarlardan ibaret bir yapı değildir. Farklı topraklardan, kültürlerden kendi gelenekleri, mirasları, yaşama alışkanlıklarıyla gelen öğrenciler burada edindikleri teorik bilgilerin yanı sıra azımsanmayacak düzeyde bir "hayat bilgisi" edinirler. Geleceğin nice öğrencilerine yol gösterecek, eğitim verecek, onların da hayatlarını aynı ilkeler çerçevesinde kurabilmelerini sağlayacak Atatürk ilkelerine ve Cumhuriyet'in esaslarına bağlı donanımlı birer eğitimci olarak yetişirler.

Arifiye İlköğretmen Okulu'nda eğitim almış Karabey Aydoğan'ın hazırladığı *Arifiye Köy Enstitüsü*, başta enstitünün kurucu müdürü Süleyman Edip Balkır olmak üzere, Arifiye'de görev almış, eğitimini burada tamamlamış, ziyaret ya da başka amaçlarla burada bulunmuş pek çok kişinin gerek yazılı gerek sözlü beyanlarından ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak geniş bir tablo çiziyor. Kuruluş aşamasından enstitülerin kapatıldığı döneme kadar olan süreci uzun yıllar süren bir araştırmaya, yazılı belgelere ve zengin bir görsel arşive dayanarak inceliyor. Köy enstitüleri projesinin önemine bir kez daha vurgu yaparken, Arifiye özelinde eğitim tarihine ciddi bir katkıda bulunuyor.

Karabey Aydoğan (1957) Arifiye İlköğretmen Okulu'nu (1975) ve Şişli Siyasal Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nü bitirdi (1979). Dostlar Korosu'nda *El Kapıları*, *Sabahın Sahibi Var* ve *Semahlar* adlı üç uzunçalarda türkü söyledi. Bursa'nın Kirazlı ve Demirdere köylerinde sekiz yıl öğretmenlik yaptı. Çeşitli kuruluşlarda yöneticilik yaptı. Karabey Aydoğan eğitim, köy enstitüleri ve müzik alanlarında araştırmalarını sürdürmektedir.

Yayımlanmış çalışmaları: *Ruhi Su Türküleri*, *Kent Orkestrası ve Belediye Bandosu*, *Bandolar İçin Marşlar* (ortaklaşa 8 cilt), *Bir Köy Sağlık Memurunun Anıları* (ortak), *Âşık Sefil Mustafa*, *Arifiye Köy Eğitmenleri Tarihi*.

2019
THG
0425016
PHY

9 786052 959459

Kapak fotoğrafı: Arifiye Köy Enstitüsü öğrencileri, öğretmenler ve müdür S. Edip Balkır.

45 TL